BEN BLUSHI

SHQIPËRIA

roman

MAPO
EDITIONS

BEN BLUSHI

SHQIPËRIA

Roman

Redaktoi Saverina Pasho
Përkujdesja grafike Kleida Maluka
Foto © Armand Sallabanda
Kopertina "Vatra"

© Ben BLUSHI & MAPO editions
Tiranë, 2011

Të gjitha të drejtat për këtë botim janë të rezervuara.
Asnje pjesë e këtij libri nuk mund të riprodhohet
përmes çdo mënyre ose mjeti pa leje paraprake.

ISBN 978-99956-39-58-7

MAPO editions: Bul. Gjergj Fishta, Nd. 70, H.1,
Njësia Bashkiake Nr.7, Kodi postar 1023, Tiranë-Shqipëri, Cel 0684011144

Prindërve të mi të cilët jetuan në një vend
që e deshën, por që nuk i deshi

Zoti dhe Lek Dukagjini

Zoti na ka detyruar të besojmë se njerëzit nuk kanë pse ta zëvendësojnë Zotin. Shumica e njerëzve i janë nënshtruar bindjes se kjo është e pamundur, e frikshme dhe e panevojshme. Edhe Krishti me Muhamedin, as janë përpjekur dhe as kanë guxuar ta zëvendësojnë Zotin. Ata u munduan të bindin popujt se Zoti egziston, se ai është një dhe i padukshëm. Por marrëdhënia e njeriut me Zotin nuk është ndriçuar ende plotësisht. Ka pasur njerëz që menduan se Zoti, megjithëse egziston, nuk duhet të jetë vetëm një, nuk duhet të jetë i padukshëm dhe prandaj duhet të zëvendësohet.

Një njeri që mundi të zëvendësojë Zotin, ishte Lek Dukagjini. Lek Dukagjini ishte shqiptar. Dhe meqë ishte shqiptar ai besonte se të zëvendësonte Zotin do ishte më e lehtë. Jo sepse njerëz të kombeve të tjerë nuk kanë forcën,

frymëzimin dhe kurajën për të zëvendësuar Zotin, por sepse shqiptarët, në përgjithësi nuk e besojnë Zotin dhe prandaj me sa duket e kanë më të lehtë të marrin përsipër punët e tij. Të bëhesh Zot, do të thotë të besosh se Zoti nuk i ka bërë mirë ato që ka marrë përsipër dhe shqiptarët e ushqejnë këtë mendim, ndryshe nga shumë popuj që kanë pasur ditë të lumtura në historinë e tyre, çka ia dedikojnë kryesisht Zotit. Shqiptarët, në të kundërt nuk kanë parë asnjë ditë të bardhë dhe për këtë ata fajësojnë Zotin dhe aspak veten.

Por ka njerëz që ngatërrohen kur duan të zëvendësojnë Zotin. Ata e kuptojnë punën e Zotit si një vogëlsi. Disa mendojnë se, duke u bërë Zot do të gjejnë një grua që nuk e kanë pasur, do shtojnë pasurinë e tyre e cila ka qenë e pakët, do fitojnë një punë të mirë dhe të rehatshme, do hakmerren ndaj dikujt që u ka rënë në qafë, apo do të ndikojnë që bagëtitë të shtohen dhe shiu të bjerë sa herë i duhet tokës. Kjo është arsyeja që dështojnë pa pushim, dhe nuk përzgjidhen nga njerëzit e tjerë, për të zëvendësuar Zotin. Por Lek Dukagjini nuk e bëri këtë gabim. Ai nuk donte të ishte Zot për të bërë punë të vogla, por vepra të mëdha. Ndryshe nga të tjerët, Lek Dukagjini e kuptoi se që të bëhesh Zot duhet që më parë të ndërtosh një vend ku Zoti mund të jetojë.Por sepse shqiptarët besonin se vazhdimisht kishin jetuar në ferr, ai vendosi të ndërtojë një parajsë. Lek Dukagjini nuk donte të bënte një shtëpi, nuk donte të gjente një grua, nuk donte të sillte shiun, nuk donte as të shtonte bagëtitë, ai donte të bënte një shtet.

Dhe meqë ishte shqiptar, i vuri emrin Shqipëri. Kur filloi të ëndërronte për Shqipërinë, Lek Dukagjini mendoi të ndërtonte një shtet i cili nuk kishte asgjë të përbashkët me shtetet që kishte njohur historia, madje nuk kishte asgjë që shtetet e tjera kishin pasur. Me përjashtim të Zotit, që në Shqipëri do ishte ai vetë. Lek Dukagjini vendosi të krijonte shtetin e parë në botë që nuk kishte prona, nuk kishte para, nuk kishte familje, nuk kishte dashuri, prandaj nuk kishte vrasje, vjedhje, varfëri, tradhti dhe mërzi.

1

Kur vendosi të krijonte Shqipërinë Lek Dukagjini mendoi se në fillim duhej të ndante prindërit nga fëmijët. Një vend i ri nuk mund të krijohej me njerëz të vjetër, ose me po ata njerëz. Shqiptarët jetonin në mes të maleve. Ata merreshin me bagëtitë e tyre nga të cilat nxirrnin lesh, bulmet dhe lëkurë që ua shisnin të tjerëve. Shqiptarët kishin shumë male dhe pak fusha. Përballë këtyre fushave shtrihej një det i kaltër që shqiptarët nuk e përdornin. Por Lek Dukagjini e dinte se vendi ku jetonin shqiptarët nuk mund të bëhej dot parajsa që ai kishte në kokë. Do ishte e pamundur edhe për vetë Zotin që t'i bindte shqiptarët të hiqnin dorë nga armët, nga tokat, nga paraja dhe nga gratë e tyre. Shqiptarët kishin mijëra vjet që jetonin duke vrarë, duke grabitur, duke shitur dhe duke blerë. T'i bindje se mund të jetohej pa Zot, pa armë dhe

pa para ishte njëlloj si të bindje një peshk se mund të jetonte pa ujë. E megjithatë Lek Dukagjinit i duheshin shqiptarë për të krijuar Shqipërinë dhe asnjë pengesë që buronte nga tradita e tyre e keqe dhe e varfër nuk mund ta ndalonte. Nëse shpirti i të rriturve, i burrave dhe i grave ishte krimbur nga mëkatet, kjo nuk ishte e vërtetë për fëmijët e tyre. Kur lindin, fëmijët ende nuk e dinë se çfarë i pret. Ata nuk e dinë se çfarë do bëjnë dhe me çfarë do merren gjatë jetës së tyre. Zakonet e këqija, vrasjen, tradhtinë dhe vjedhjen i mësojnë nga prindërit. Sado që kishte arsye të dyshonte se shqiptarët dhe në përgjithësi njerëzit lindin të këqij, Lek Dukagjini kishte po aq arsye t'i provonte vetes dhe botës të kundërtën. Fëmijët e vegjël mund të mësoheshin të jetonin ndryshe: pa para, pa prona, pa armë, pa familje dhe pa Zot. Natyrisht vetëm nëse i ndaje nga prindërit. Lek Dukagjini ishte ndoshta i vetmi ndër shqiptarët që kishte fuqinë dhe autoritetin të ndante prindërit nga fëmijët. Dhe nëse kjo do t'i dukej dikujt e dhimbshme dhe e padrejtë, në të ardhmen, njerëzimi do t'i jepte të drejtë. Lek Dukagjini donte të krijonte një vend në të cilin nuk kishte shkelur asnjë njeri që kishte vrarë, që kishte pasur prona apo që ishte martuar. Vetëm fëmijët e sapolindur nuk i kishin kryer ende këto rite dhe ndoshta nuk i kishin mësuar ende.

Prandaj kur u ul të mendonte për Shqipërinë, ai vendosi të përzgjidhte 100 fëmijë, nga të cilët 50 vajza dhe 50 djem. Vajzat duhej të ishin jo më të mëdha se 3 vjeçe dhe djemtë jo më të mëdhenj se 5 vjeç. Për gati

dy muaj dërgoi njerëzit e tij në të gjitha krahinat duke i porositur që të gjenin fëmijë nga familje të ndryshme të cilët nuk kishin cene të dukshme. Ata duhet t'i kishin të gjitha gjymtyrët në vend, duhej të dinin të flisnin dhe të kuptonin se çfarë u thuhej. Kur njëri nga këshilltarët e tij e pyeti nëse duhej të merrnin fëmijë biondë apo te zeshkët, Lek Dukagjini u mendua dhe i tha: Mundësisht edhe të kuq, për sa kohë që nuk ka ende shqiptarë të zinj. Por nuk dua asnjë çalaman, asnjë qorr dhe asnjë shurdhmemec. Po ashtu nuk dua asnjë fëmijë prindërit e të cilit mund të kenë vdekur nga malaria, nga kolera apo nga lebra. Dua shqiptarë të pastër në trup dhe në shpirt.

Pas disa javësh fëmijët u mblodhën nga të gjitha anët e vendit dhe Lek Dukagjini shkoi t'i shihte në një nga dhomat e mëdha të shtëpisë së tij. Ai nuk kishte pasur kurrë fëmijë. Dhe megjithëse nuk dinte si të sillej me fëmijët, u ul në gjunjë dhe i vuri dorën mbi ballë një djali të vogël me flokë të verdhë, i cili ngriti kokën dhe i tha: Ti je Zoti? Lek Dukagjini u skuq. Askush nuk e kishte thirrur ashtu dhe prandaj u gjet i papërgatitur. Gjatë jetës së tij, njerëzit e kishin quajtur princ, mbret, sundimtar, i plotfuqishëm, profet, por asnjëherë Zot. Në të vërtetë ky fëmijë kishte thënë atë që Lek Dukagjini do donte të ishte. Ai donte të sillej si Zoti, pavarësisht se ishte i vdekshëm. Qëllimi i Lek Dukagjinit për të krijuar një shtet, që bota nuk e kishte njohur kurrë më parë, ishte i njëjtë me atë të çdo krijuesi. Profecia e këtij djali të vogël e kishte trembur Lek Dukagjinin, sepse ai nuk kishte dhënë ende prova se

mund të ishte Zot. Dhe Lek Dukagjini që ishte mësuar që të mos pranonte ofiqe të cilat nuk i kishte merituar, tërhoqi dorën nga koka e djalit dhe duke u ngritur në këmbë i tha: Unë nuk jam Zoti, por mund të bëhem i tillë, me ndihmën tënde. Djali qeshi dhe si për të vërtetuar se fëmijët që kanë jetuar me prindër nuk janë të aftë të mbajnë asnjë sekret, bërtiti: Erdhi Zoti. Fëmijët e tjerë kthyen kokat nga Lek Dukagjini dhe pastaj vazhduan të loznin. Jetonin të gjithë bashkë në një dhomë dhe kokat e tyre me flokë të ndryshëm dukeshin si gurë të lumtur në një breg të virgjër që ende nuk e ka njohur peshën dhe egërsinë e detit. Lek Dukagjini u ngrit në këmbë dhe doli nga dhoma. Ishte akoma i skuqur kur njëri nga këshilltarët e tij që ishte marrë me zgjedhjen e fëmijëve, iu afrua. Ku e morët këtë fëmijë, pyeti Lek Dukagjini. Ky vjen nga një familje peshkatarësh, tha këshilltari. I ati ishte mbytur një vit më parë dhe ai jetonte me të ëmën dhe katër fëmijë të tjerë më të mëdhenj. Po ku e di ai çfarë është Zoti, vazhdoi Lek Dukagjini pa e parë këshilltarin në sy. Duhet të ketë dëgjuar motrat dhe vëllezërit e tij, tha këshilltari. Fëmijët janë një letër e bardhë mbi të cilën mbetet çdo njollë që bie. Kjo është një nga gjërat që ai nuk duhet ta dinte, foli Lek Dukagjini. Ky fëmijë ka ardhur i ndotur, megjithatë do ta mbajmë dhe do ta mësojmë të harrojë çdo gjë që i kanë mësuar deri më sot. Si fillim dua t'i qethni të gjithë dhe t'u ndërroni emrat që u kanë vënë prindërit. Ata nuk duhet të mendojnë se janë të ndryshëm nga njëri-tjetri qoftë edhe për shkak të

ngjyrës së flokëve e cila është e vetmja gjë e dukshme që kanë trashëguar nga prindërit. Këshilltari pohoi me kokë. Çfarë emrash t'i vëmë? Lek Dukagjini u mendua pak dhe duke parë luginën që zgjatej si një bisht në drejtim të detit tha: Vëruni emra të thjeshtë që nuk vijnë nga profetët, nga luftëtarët dhe as nga shenjtorët. Quajini sipas rendit të natyrës. Mal, Det, Diell, Hënë, Shkëmb, Dallëndyshe, Verë, Luan, si të doni. Ata tani janë njerëz të tjerë dhe ne duhet t'i bëjmë të besojmë se sapo kanë lindur. Vetëm mos u vini mbiemra. Në Shqipëri të gjithë do kenë emër, por askush nuk do ketë mbiemër sepse nuk do ketë familje. Lek Dukagjini ndaloi një copë herë dhe pastaj e pyeti këshilltarin: Po ai djali me flokë të verdhë si e ka emrin e vërtetë? Enver, u përgjigj këshilltari. Lek Dukagjini kaloi dorën mbi flokët e vet të gjatë dhe tha: Vetëm atij mos ia ndërroni emrin. Le të mbetet ai e vetmja lidhje që Shqipëria ka me shqiptarët.

Të nesërmen, Lek Dukagjini doli në dritare dhe pa fëmijët që po luanin në kopsht. Ishte e pamundur të dalloje kush ishin vajzat dhe kush djemtë. Kokat e tyre ishin të gjitha të qethura deri në lëkurë dhe mbi qimet e shkurtra dielli lëvizte ngadalë, pa krijuar asnjë hije. Dita ishte e bukur, por e freskët dhe ende nuk e kishte lëpirë vesën që nata kishte derdhur mbi bar. Vajzat që ishin më të vogla ecnin me kujdes dhe kur rrëzoheshin qanin, ndërsa djemtë vraponin si qengja lakuriq duke ngritur duart ne qiell. Ja 100 shqiptarë të ndryshëm nga të tjerët, mendoi Lek Dukagjini. I kam shpëtuar duke i ndarë nga

familja. Pas shumë vjetësh do më adhurojnë, kur unë t'u lë trashëgim një shtet që bota nuk e ka parë kurrë. Nga prindërit do trashëgonin një kasolle, një pushkë dhe shumë armiq. Zbriti poshtë në oborr, u mundua të gjente me sy Enverin, djalin i cili dje e kishte quajtur Zot dhe u gëzua që nuk e dalloi dot mes të tjerëve. Kokat e djemve dhe të vajzave nuk ndryshonin nga njëra-tjetra. Ai u fut mes fëmijëve dhe ata iu mblodhën sikur kishin gjetur një lodër të re, por të plakur. E kapnin nga rrobat, i ngatërroheshin nëpër këmbë dhe pastaj iknin që ai t'i ndiqte. Lek Dukagjini ishte pa fjalë. Ai nuk e dinte si llastohen fëmijët. Kishte dëshirë të besonte se i donte fëmijët, edhe pse nuk kishte pasur fëmijë. Ndoshta këta djem dhe këto vajza do t'i mësonin atij diçka që ai nuk e dinte: pse duhen fëmijët. Çdo prind e di pse i duhen fëmijët, por Lek Dukagjini nuk ishte prind. Ata fëmijë i duheshin për të krijuar një racë të re njerëzish, të cilët ndryshonin nga gjithë të tjerët. Pas shumë vitesh ata do ishin rritur si burra dhe gra, për të cilët dashuria, fëmija, familja, pasuria, Zoti dhe toka kanë një vlerë tjetër nga ajo që njohin gjithë njerëzit e tjerë të botës. Duke i parë me sytë e mendjes, Lek Dukagjini ndjeu që dikush po e tërhiqte nga rrobat. Ktheu kokën dhe pa një djalë të vogël që kishte mbyllur sytë për t'i mbrojtur nga dielli i fortë. Po mua pse nuk ma ndryshuan emrin, pyeti ai. Lek Dukagjini qeshi, pa i lëvizur buzët. Ishte Enveri. Mollëzat i kishte të skuqura nga loja, ndërsa veshët të ngjitur pas kokës. Vetullat e trasha i mbante të shtrënguara mbi sy

dhe formën e kokës e kishte të drejtë si një katror në të cilin hunda, goja, balli dhe veshët formonin cepat. Si do doje ta kishe emrin, e pyeti Enverin. Ai u afrua dhe që të mos e dëgjonin djemtë e tjerë tha: Unë nuk doja ta ndryshoja emrin tim, por dua të di pse të gjithëve ua ndryshuan emrat, ndërsa mua jo. Lek Dukagjini u vrenjt. Enveri e kishte kuptuar se e kishin trajtuar ndryshe nga të tjerët dhe kjo ishte një nisje e keqe për të themeluar një bashkësi ku askush nuk duhej të ndihej i pabarabartë me të tjerët. Tani ai donte ta dinte pse kishte ndodhur kështu, sepse ndoshta fëmijët e tjerë e kishin tallur apo e kishin lënë vetëm duke menduar se ai kishte një cen, përderisa nuk i kishin gjetur dot asnjë emër. Lek Dukagjini e dinte që në fillim se Shqipërinë mund ta rrezikonte vetëm dobësia e tij për të zbatuar rregullat që kishte caktuar vetë. Dhe ndonëse kishte vendosur që Enveri të mos merrte një emër të ri, e kuptoi se që ditën e parë kishte krijuar një njeri që deri në fund do të ishte ndryshe nga të tjerët. Tani fëmijët e dinin se Enveri nuk ishte si ata, sepse në të kundërt edhe ai do kishte një emër zogu, mali, apo kafshe. Është më e lehtë të krijosh pabarazi se barazi në këtë botë, mendoi Lek Dukagjini dhe duke u ulur në gjunjë i foli Enverit në vesh: Janë disa gjëra që nuk ndryshojnë asnjëherë. Me sa duket ti je një prej tyre. Kur të rritesh do ta kuptojmë se pse unë nuk të gjeta dot një emër. Megjithatë mos harro se ti je si gjithë të tjerët, për sa kohë që unë nuk kam vendosur ndryshe. Duke mbajtur në hundë erën e djersës së njomë të djalit u ngrit dhe iku.

Fëmijët u mblodhën rreth Enverit dhe ai dëgjoi një vajzë që e pyeti: Çfarë të tha Zoti. Dielli ishte fshehur pas një reje dhe Enveri hapi sytë e kaltër dhe u përgjigj: Më tha që emrat e kafshëve kishin mbaruar dhe kur të rritem do më gjejnë një emër të ri.

Atë pasdite, Lek Dukagjini thirri këshilltaret e tij dhe u tha: Siç e dini, kam vendosur të bëj Shqipërinë. Ky do të jetë vendi i parë në botë ku njerëzit nuk do kenë nevojë të gënjejnë, të pasurohen, të vjedhin, të vrasin, të martohen, të tradhtojnë dhe të besojnë në një Zot që deri tani i ka lejuar të gjitha këto. Shqipëria do t'i provojë botës se njerëzit mund të jenë të lumtur. Por kjo mund të arrihet vetëm nëse çdo gjë do të jetë e përbashkët. Duke filluar nga pronat, nga tokat, nga pasuritë, nga gratë dhe fëmijët. Këta fëmijë që kemi zgjedhur duhet të binden se janë të barabartë në gjithçka. Askush nuk duhet të ndihet më i fortë, më i përkëdhelur dhe më i pasur se të tjerët. Ne duhet t'u mësojmë se çdo gjë në vendin e tyre do të jetë përgjithmonë e të gjithëve dhe njëkohësisht e askujt. Por që këta fëmijë të mësohen me rregullat e reja, ne duhet t'i bëjmë të harrojnë ato që kanë mësuar në shtëpitë e tyre. Mundësisht ata duhet të harrojnë edhe prindërit dhe motrat e vëllezërit e tyre, sepse çdo kujtim i ditëve që kanë kaluar në shtëpi do t'u ringjallë në shpirt dhimbjen e varfërisë, ethen e parasë, dashurinë e pronës, dhe instinktin e vrasjes dhe zilisë.

Shumë njerëz përpara meje kanë provuar t'i kthejnë botës lumturinë duke e pastruar shpirtin e njeriut nga

gjithçka e keqe dhe e panevojshme. Por të gjithë kanë gabuar, sepse kanë lënë hapur dritare nga ku paraja, vrasja, mëkati dhe mashtrimi kanë depërtuar si hije. Prandaj unë kam vendosur të mos bëj gabimin e Noes. Ju e dini që Noe besoi se pas përmbytjes bota do të ishte pa mëkate. Ky ishte edhe qëllimi i Përmbytjes së Madhe. Por edhe Noe dështoi, sepse ai mori në varkën e tij edhe të ligun, edhe të mirin dhe duke i përzierë, i ligu fitoi mbi të mirin dhe i miri u bë i keq. Kur ai hipi në varkë fëmijët e tij bashkë me gratë e tyre, ata ishin rritur sa për të mësuar të këqijat e kësaj botë. Ata kishin mësuar të vrisnin, të vidhnin, të martoheshin dhe të gënjenin. Unë nuk do t'i kisha marrë ata fëmijë me vete në rast se doja ta shpëtoja njerëzimin. Por Noe ishte prind dhe ai nuk mund t'i linte fëmijët e tij të mbyteshin. Ai ishte i verbër për shkak të dashurisë. Por unë nuk jam prind dhe mund ta bëj këtë gjë, sepse dashuria e babait për fëmijën është e dobët dhe pa arsye. Ajo është e prirur ta tolerojë mëkatin e fëmijëve të vet. Atë ditë kur Noe mori me vete mëkatet e botës nga e cila donte të largohej, njerëzimi humbi çdo shpresë se mund të ndryshonte. Bashkë me dështimin e pafalshëm të Noes erdhi deri në ditët tona gjithçka që sot nuk na duhet më: martesa, nevoja për pasuri, incesti, epshi, dëshira e njeriut për të vrarë dhe dashuria e burrit për gruan, e cila është nëna e gjithë të këqijave. Noe i hoqi njerëzimit një mundësi për ta shpëtuar. E megjithatë ky nuk ishte faji i tij. Noe nuk e dinte se çfarë po bënte. Ai bëri atë që i tha Zoti. Në të kundërt unë kam vendosur që në Shqipëri të

mos marr asnjë njeri, i cili nuk është pastruar nga çdo e ligë që deri më sot ka përcaktuar sjelljen e njeriut. Unë nuk do bëj gabimin e Zotit dhe ndryshe nga Noe do lë në këtë breg cilindo që nuk do të pastrohet dot nga mëkatet e prindërve të vet. Unë nuk jam babai i këtyre fëmijëve dhe nëse i dua, i dua për një arsye tjetër nga ajo e Noes. Këta fëmijë janë qëllimi, por jo dashuria e jetës sime. Nëse ata arrijnë te harrojnë se çfarë kanë qenë, atëherë unë kam fituar, nëse jo, atëherë shpresa për një botë të lumtur nuk ekziston dhe do shuhet një herë e përgjithmonë. Por unë jam i bindur se njeriu ka lindur për të jetuar në paqe, në qetësi dhe në barazi me të tjerët. Dhe nëse deri më sot kjo nuk është arritur faji nuk është i njeriut, por i Zotit. Prandaj kam vendosur të jem një Zot i ndryshëm nga të tjerët. Do jem një Zot që vendos, që punon, që mëson dhe që mbron. Unë do jem një Zot që jeton me njerëzit. Nuk do t'i gënjej, nuk do t'i vras, nuk do t'i kërcënoj, nuk do t'i paguaj dhe nuk do t'i ndëshkoj, sepse fillimisht do t'i mësoj që të mos i bëjnë keq askujt, për të merituar një ndëshkim. Mësimi i së mirës fillon që sot. Ju duhet t'u mësoni këtyre fëmijëve gjithçka përveç fesë, parasë, pronës, seksit dhe familjes. Në Shqipëri nuk do flitet për këto gjëra, sepse ato nuk do ekzistojnë. Këta fëmijë duhet të dinë të punojnë, të shpikin, të ndërtojnë shtëpi dhe ura, të nxjerrin ujë nga toka, të marrin kripë dhe pasuri nga deti, ta kthejnë dimrin dhe verën në shëndet për bujqësinë, të shtojnë kafshët e nevojshme, t'i zbusin dhe të marrin prej tyre qumështin, lëkurën dhe mishin, të nxjerrin nga

bimët ilaçe që shërojnë sëmundjet, të zgjasin jetën e njeriut përmes barnave dhe ushqimit të shëndetshëm, të rrisin fëmijë të fortë dhe të lumtur dhe të vdesin të qetë se në jetën e tyre nuk kanë bërë asgjë të keqe, sepse askush nuk ua dha këtë mundësi. Këta fëmijë duhet të mësojnë si ta bëjnë natyrën të dobishme për njeriun. Ata duhet të mësojnë vetëm ato arte që lidhen me natyrën, me kafshët, me peshqit, me zogjtë dhe me bimët. Çdo gjë tjetër për ata do të ishte e panevojshme. Familja e tyre është natyra. Profetët dhe filozofët, shkrimtarët dhe priftërinjtë janë diçka që nuk u duhen. Këta fëmijë nuk kanë pse lexojnë poetët dhe shkrimtarët që shkruajnë për dashurinë, për hidhërimin, për tradhtinë dhe për vrasjet që lindin nga këto shkaqe. Thjesht sepse këto shkaqe nuk do lindin kurrë në Shqipëri. një popull që jeton në hidhërim është i pashpresë dhe nuk ka arsye të punojë.

Këta fëmijë nuk do martohen kurrë dhe nevoja për të krijuar familje do jetë diçka e panjohur për ta. Ata do çiftëzohen një herë në disa kohë, kur ne ta vendosim dhe të gjithë fëmijët që do lindin do jenë të përbashkët. Ne do krijojmë një familje të madhe, ku çdo burrë ka çdo grua dhe të gjithë bashkë do kenë fëmijë me njëri-tjetrin duke e shtuar popullin e tyre pa pushim. Shqiptarët do shtohen me racion dhe me masë, e jo në mënyrë spontane dhe epshore siç bëjnë kafshët dhe shumë nga njerëzit në këtë botë. Shtimi i popullsisë nuk të duhet të jetë epsh, por një ekonomi e llogaritur në detaje, ashtu siç është buka, ushqimi dhe ditët e vitit.

Atyre që mbartin sëmundje të trashëgueshme nuk do t'u lejohet të shtohen dhe të bëjnë fëmijë, sepse ata e ndotin racën dhe njerëzimi ka vuajtur jo pak nga të paaftët, idiotët, parazitët dhe të sëmurët. Këta njerëz janë një barrë për të tjerët, sepse ata nuk e sigurojnë dot ushqimin e tyre duke punuar. Në kohë të ndryshme ata i vrisnin, ndërsa ne nuk do t'i lëmë fare të lindin. Ndryshe nga çdo shtet tjetër, ne do ta kontrollojmë dashurinë që çon në lindje të pallogaritura dhe të pamenduara. Këto lloj lindjesh janë të shtrenjta, sepse ato i kushtojnë shteteve më shumë bukë dhe veshje, ndërsa natyrës më shumë ajër, dritë dhe ujë. Ne nuk do jemi të varfër, por nuk do jemi aq të pasur sa të lejojmë që dashuria të kthehet në një kosto për ekonominë tonë. Dashuria mund të jetë një kënaqësi e shpirtit, por nëse ajo kthehet në qëllim të trupit atëherë bëhet e rrezikshme dhe i shton popujt duke mos i dhënë më mundësi shteteve t'i kontrollojë dhe natyrës t'i ushqejë. Popujt e mëdhenj i prishin shtetet, ndërsa popujt e vegjël nuk bëjnë dot shtet. Prandaj masa e popullit duhet të jetë një gjë e saktë dhe e studiuar, e cila nuk duhet të përcaktohet nga dashuria, por nga arsyeja. A e dini çfarë janë popujt? Popujt janë një ekuilibër mes shtetit dhe natyrës. Natyra i ushqen njerëzit, ndërsa shteti duhet t'i mësojë ata si ta përdorin natyrën pa e shkatërruar dhe pa e dëmtuar. Ne pra, nuk duhet ta lejojmë dashurinë që çon në çiftëzime të pakontrolluara. Fëmijët tanë duhet të mësohen se një burrë fle me një grua, jo për t'u kënaqur, por vetëm

për të shtuar popullin e vet. Gratë dhe burrat do jenë të barabartë në punë. Asnjë vajzë nuk do jetë gruaja e asnjë burri dhe asnjë djalë nuk do jetë burri i një vajze. Në Shqipëri nuk do të ketë familje. Familja i lidh njerëzit duke u krijuar ndjenjën e pronësisë. Burrit i duket se familja është pronë e tij dhe atëherë ai humbet çdo arsye tjetër për të punuar. Ai punon vetëm për fëmijët e tij dhe përpiqet që ata të ushqehen më mirë nga gjithë të tjerët, të vishen më bukur, të jenë më të fortë dhe më të pasur. Ka qenë familja, ajo që ka ushqyer edhe idenë e pronës. Një njeri që nuk ka familje, nuk mendon shumë për pasurinë. Ai nuk kërkon të përfitojë më shumë se të tjerët, sepse nuk ka kujt t'ia trashëgojë pronat dhe paratë e veta. Familja rrezikon shtetin dhe lumturinë, sepse ajo krijon pabarazi, së pari brenda vetë familjes. Burri nuk është i barabartë me gruan dhe fëmijët nuk janë të barabartë me prindërit. Botës i kanë ardhur shumë të këqija qysh se Zoti e lejoi familjen. Kjo është një provë tjetër se Zoti nuk ka menduar kurrë për lumturinë e njeriut. Një njeri që do më shumë fëmijët e tij nga fëmijët e tjerë bëhet i keq nga dashuria. Një grua që do burrin e vet më shumë nga burrat e tjerë bëhet ziliqare dhe hakmarrëse. Nga dashuria dhe familja kanë nisur vrasjet në botë. Por Shqipëria nuk do ketë familje dhe shteti do rrisë fëmijët e të gjithë burrave dhe grave. Këta do punojnë dhe ushqimi që do sigurojnë në natyrë do ndahet në mënyrë të barabartë. Ata nuk do kenë nevojë të blejnë diçka më tepër për fëmijët e tyre, sepse nuk

do ketë para dhe shkëmbime mallrash apo ushqimesh. Shqiptarët nuk do ta njohin paranë, sepse ajo nuk do t'u duhet. Me punën e tyre do nxjerrin bukën, mishin, qumështin dhe çdo gjë që duhet për t'u ushqyer. Ndërsa shteti do t'i ndajë ushqimet dhe mallrat në mënyrë të barabartë. Njerëzit do hanë aq sa është e nevojshme. Në shtëpitë e tyre nuk do ketë ushqime, sepse vetëm shteti është pronar i ushqimit. Burrat, gratë dhe fëmijët do hanë bashkërisht në mensa, gjellë të cilat i bëjnë mirë trupit dhe nuk e ngarkojnë atë më shumë se ç'duhet. Ushqimi i tepërt që kthehet në mish dhe në dhjamë e ha dhe e gërryen trupin e njeriut. Ne kemi nevojë për njerëz të fortë, të shëndetshëm dhe që jetojnë gjatë. Duke kontrolluar ushqimet, duke shmangur mishrat e dëmshëm, vajrat dhe yndyrat, ne do ta dyfishojmë jetën e njeriut. Burrat do jetojnë më gjatë duke iu gëzuar jetës dhe duke punuar. Vajzat do plaken duke mësuar dhe duke rritur fëmijët e përbashkët. Me duart e këtyre grave do enden rrobat, të cilat do jenë njëlloj për të gjithë dhe askush nuk ka pse të vishet ndryshe nga dikush tjetër. Rrobat do jenë njëlloj në Shqipëri dhe shtëpitë do jenë të përbashkëta. Askush nuk duhet të ndihet më i bukur, më i pëlqyer apo më i dobët dhe më i shëmtuar se dikush tjetër. Bukuria është një ves, i cili e bën njeriun të dojë më shumë dikë në krahasim me dikë tjetër. Por bukuria që i ka sjellë kaq shumë fatkeqësi botës është një ves që mësohet. Kur lindin, njerëzit nuk e dinë çfarë është e bukur dhe çfarë është e shëmtuar.

Atë ua mësojnë ata që kanë lindur përpara tyre duke i përzgjedhur gratë, burrat dhe sendet nisur nga bukuria dhe jo nga vlera e tyre. Njerëzit duhet të çlirohen nga nevoja për të qenë të bukur, apo për të mbajtur sende të bukura që konsiderohen më të vlefshme se të tjerat. Më thoni ku ndryshon një lugë prej ari nga një lugë hekuri. Të dyja e ushqejnë njëlloj barkun e njeriut. Ku ndryshon një gotë kristali, e gdhendur me gjethe dhe me rrush, nga një gotë e thjeshtë mbi të cilën nuk ka asnjë zbukurim. Të dyja janë njëlloj të vlefshme për sa kohë që nuk e derdhin ujin me të cilin mbushen. Prandaj ne duhet të heqim dorë nga përzgjedhja e njerëzve dhe e sendeve duke u nisur nga bukuria e tyre. Njerëzit dhe sendet janë të vlefshëm apo nuk janë të vlefshëm. Nëse janë apo jo të bukur, kjo nuk është e rëndësishme. Grekët e vjetër i shkatërruan shtetet e tyre, kur mësuan se perënditë jetonin pa punuar dhe në luks. Perënditë greke hanin, pinin, deheshin, dashuronin, tradhtonin dhe grabisnin njëri-tjetrin. Kjo ishte gjithë jeta e tyre. Këto perëndi ishin të bukura, por nuk ishin të dobishme dhe prandaj nuk i rezistuan kohës. Kjo traditë e rrezikshme e imitimit të perëndive i është përcjellë njerëzimit përmes këngëve, poezive, përrallave dhe legjendave. Në Shqipëri nuk do ketë asgjë të tillë, sepse shqiptarët nuk duhet ta njohin botën dhe popujt që kanë jetuar përpara tyre. Shqiptarët nuk kanë dhe nuk do kenë as fqinj dhe as paraardhës. Ata mund të krijojnë poezi, këngë dhe muzikë me kafshë dhe me zogj, sepse njerëzit nuk ndiejnë xhelozi

për kafshët dhe për natyrën. Kafshët nuk kërkojnë të pasurohen dhe prandaj ato nuk ndjellin zili.

Tani duhet t'ju them se unë do largohem për disa kohë, ndërsa ju do jetoni këtu me fëmijët. Më duhet të gjej një copë tokë të izoluar nga pjesa tjetër e botës ku ne do të ndërtojmë Shqipërinë. Shqipëria duhet të jetë një vend i pabanuar nga njerëz. Askush nuk duhet të ketë shkelur aty për të lënë një kujtim dhe askush nuk duhet të ketë vdekur për të lënë një varr. Shqipëria duhet të jetë një vend ku gjithçka fillon nga e para. Aty do të ndërtojmë shtëpitë, rrugët, qytetet, ujësjellësit, urat dhe lumturinë tonë. Ky vend nuk duhet të kufizohet me asnjë vend tjetër, sepse përndryshe, njerëz nga vende të tjera do sulen për ta prishur dhe shkatërruar vendin tonë. Mundësisht Shqipëria duhet të jetë një vend që askush nuk e di dhe askush nuk e njeh. Asnjë i huaj nuk do lejohet të hyjë në Shqipëri, sepse do t'u mësonte këtyre fëmijëve shijen e ëmbël të pronës, të vrasjes, të gënjeshtrës dhe martesës. Këto vese nuk do lejohen të kalojnë kufijtë tanë. Duhet të mësohemi të jetojmë vetëm sepse nuk na duhet asgjë tjetër përveç vetes dhe natyrës. Do mbetemi vetëm, për aq kohe sa të forcohemi dhe shtohemi duke harruar se përpara nesh ka ekzistuar një botë tjetër si kjo e sotmja, nga e cila kemi vendosur të ndahemi. Unë dhe ju nuk do jemi gjallë ditën që Shqipëria do të kthehet në një shembull dhe një mënyrë jetese për gjithë botën, por ne kemi fatin dhe aftësinë për ta nisur këtë model, që pas disa shekujsh do ta ndryshojë fatin e njeriut. Ne do t'i

japim botës një mundësi për të qenë e lumtur. Ne do jemi të vetmit që do ta çojmë njeriun në parajsë, pa e detyruar të vdesë.

Lek Dukagjini bëri me dorë dhe kështilltarët u ngritën në këmbë. Ata dukeshin të frikësuar, por të bindur. Kishin dëgjuar fjalë të mëdha dhe të bukura me të cilat duhet të ndërtonin një botë tjetër megjithëse nuk ishin të sigurt se vetëm fjalët mjaftonin për këtë qëllim. A ndërtohet një botë me fjalë? Lek Dukagjini do thoshte po, por askush nuk e pyeti. Këshilltarët ulën kokat dhe filluan të dilnin një nga një si një tufë zogjsh, që sapo kanë zbritur nga qielli ku Zoti u ka falur krahët, por nuk u ka mësuar si t'i përdorin. Megjithatë duke dalë, njëri prej tyre e pyeti: Nëse fëmijët na pyesin për ju çfarë duhet t'u themi. Lek Dukagjini shikoi lart dhe u përgjigj: I thoni që Zoti ka shkuar të ndërtojë parajsën ku do t'i marrë edhe ata, sapo parajsa të jetë gati.

Zoti në udhëtim

Çdo njeri që mund ta ketë parë se çfarë bën Zoti kur niset në një udhëtim, e di se në fillim ai largon retë për të parë horizontin dhe pastaj përkëdhel pak diellin si një mollë që duhet ta fërkosh që të shkëlqejë dhe duke ngarkuar rraqet e shumta që shoqërojnë lëvizjet e tij, zbret në atë vend duke menduar se nëse do të ishte njeri, udhëtimet e tij do ishin shumë më të shpeshta dhe shumë kaotike. Por asnjëri nuk e ka parë Zotin në udhëtim dhe prandaj nuk e di se në fakt ai nuk lëviz, nuk hipën në anije, nuk vrapon, nuk pushon, nuk hidhet nga një re në tjetrën, nuk djersit dhe nuk ndez zjarr, por vetëm ndryshon rendin, pozicionin dhe vendosjen e gjërave që e rrethojnë, në mënyrë që herë pas here të duket sikur ka ndërruar vend. Nevoja që ka Zoti për udhëtime shkakton gjithmonë ndryshime në botë. Kjo është arsyeja pse

largohet dielli, pse hëna fshihet gjatë ditës, pse këmbehen stinët, pse bie shi, pse në pranverë kumbullat çelin lule të bardha, pse gruri nuk korret në janar, pse dëbora nuk e freskon pak korrikun, pse peshqit nuk shtohen çdo ditë dhe pse njerëzit i mbajnë shënim gjithë këto lëvizje, për të mos i harruar sa herë që edhe atyre u duhet të udhëtojnë. Në të vërtetë Zoti nuk udhëton, por ai ka vendosur që bota të rrotullohet rreth tij, sepse në këtë mënyrë edhe ai rrotullohet bashkë me botën, çka e bën të ndihet gjithë kohën në udhëtim. Lëvizja e pandërprerë është një nga cilësitë e Zotit. Ne këtë mënyrë ai ka zgjidhur të paktën dy gjëra: kontrollin e përditshëm dhe të vazhdueshëm të çdo pjese të botës dhe nevojën për t'u argëtuar me udhëtime, zakon ky që e trashëgon nga ditët kur, i duhej të maste thellësinë e deteve që kishte krijuar për të korrigjuar ndonjë teprim, apo lartësinë e maleve për t'i bërë pak më të shkurtra në mënyrë që majat e tyre të ishin gjithmonë të arritshme, të prekte me dorë trupat e njerëzve për të hequr ndonjë gjymtyrë, ndonjë vertebër apo ndonjë shqisë të tepërt, siç edhe ka ndodhur, të fuste gjuhën në një koshere bletësh për t'i dhënë mjaltit pak me shumë ëmbëlsi dhe të bënte garë me ndonjë sorkadhe për t'ia kufizuar shpejtësinë, sepse sorkadhja e lodhi edhe vetë Zotin, e jo më njeriun atë ditë kur ai e ndoqi pas ndaj vendosi t'ia bëjë këmbët pak më të shëndosha dhe më të ngathëta. Ishte ky çast, kur Zoti zbriti në tokë dhe vendosi të korrigjonte gabimet e tij, që e bindi se duhet ta rrotullojë botën sipas një rregulli që nuk ndryshon. Në

këto kushte do kishte të drejtë çdo njeri që do të mendonte se bota është përmirësuar vetëm nga gabimet e Zotit. Prej tyre lindën rregullat që tashmë janë përgjithësisht të njohura: çdo ditë toka rrotullohet rreth vetes, çdo ditë hëna rrotullohet rreth tokës, çdo vit toka rrotullohet rreth diellit, dhe të gjitha bashkë rrotullohen rreth Zotit. Kjo lëvizje do të pushojë vetëm kur Zoti të vendosë ta ndalojë, sepse një ditë, ai mund të lodhet dhe atëherë do t'i thotë vetes: Mjaft udhëtova, nuk më ka mbetur asgjë pa parë. Atëherë dallgët do ngrijnë në ajër, dielli do të mbetet pas një reje, nëse në atë çast ka qenë në atë pozicion, kumbullat do të thinjen nga lulet e tyre që kurrë më nuk do të bien në tokë, zogjtë do të fluturojnë pa mbarim në të njëjtin qiell dhe njerëzit nuk do kenë me asnjë kënaqësi të ngrenë kokën lart, sepse qielli, dielli dhe hëna do të jenë gjithnjë aty ku ishin dhe pa dyshim etja e tyre për udhëtime do shterojë, sepse bota do jetë gjithandej po ajo. Gjithkund do jetë dimër apo verë, shi apo muzg, detet, lumenjtë dhe liqenet do jenë krejtësisht të tharë ose krejtësisht të fryrë dhe ato pak kafshë që nuk do kenë ngordhur akoma nga ndalimi i rrotullimit të tokës, do enden duke harruar se kur u krijuan, bota kishte edhe bar, edhe insekte, edhe ujë, edhe një Zot të vëmendshëm.

Megjithatë njerëzit jetojnë me shpresë se kjo nuk ka për të ndodhur, sepse ata i besojnë Zotit dhe e dinë se edhe gabimet ai i bën me përpikëri. Prandaj kur vendosin të udhëtojnë, njerëzit llogarisin rrotullimin e tokës, të diellit dhe të hënës duke e ditur se nga dimri shkohet në

verë dhe e kundërta dhe për këtë shkak duhet të ndjekësh drejtimin e reve dhe të erës për të kuptuar se kur do të bjerë shi dhe prandaj duhet të vishesh trashë për t'u mbrojtur nga lagështira. Ndryshimi i botës e ka shtuar pasionin e njerëzve për të udhëtuar dhe nëse ata nuk arrijnë dot atje ku ishin nisur, kjo vjen nga gabimet e shpeshta që bëjnë kur u duhet të llogarisin përpikërinë e gabimeve të Zotit.

2

Lek Dukagjini u nis pa i takuar fëmijët. Dita ishte e errët, ndërsa nata kishte qenë e gjatë dhe e mbushur me përgatitjet e fundit. Era, mëngjesi, dielli, retë, dallgët dhe shiu duhet të vendoseshin me radhë në trupin e anijes, që përpara nisjes. Lek Dukagjini i shikonte burrat që ekuilibronin forcat e erës me muskujt e tyre dhe mendonte se njeriu ka lindur vetëm për të qetësuar natyrën. Pa njeriun, natyra do ishte çmendur dhe pa natyrën, njeriu do mbetej pa punë. Ai kishte marrë me vete njëzet burra që dinin të ndërtonin ura dhe shtëpi, rrugë dhe ujësjellës dhe kur gjithçka ishte gati, ai u ngjit i fundit në anijen me vela të bardha. Frynte pak erë dhe velat tundeshin në ajër si gjethet e një peme në mes të detit. Pasi lanë bregun, filloi një shi i imët dhe retë lëvizën ngadalë drejt tokës për ta shkarkuar

atje ngarkesën e tyre. Ai mbeti ashtu pa lëvizur, duke ndjekur bregun që zvogëlohej. Pas tij, si mure jeshile, ngriheshin malet ku jetonin shqiptarët. Vetë shqiptarët nuk dukeshin. Ata kishin jetuar gjithmonë në male duke iu shmangur detit. Mes kafshëve dhe peshqve ata kishin zgjedhur kryesisht kafshët. Kafshët kanë më shumë ngjashmëri me njeriun dhe disa prej tyre mund të përdoren për punët e shtëpisë. Një peshk nuk mbart dru, nuk të mbron nga hajdutët dhe nuk jep qumësht. Peshku nuk qesh si një kec, nuk qan si një qengj dhe nuk luan si një kunadhe. Me lëkurën e tij nuk ngrohesh dot në dimër dhe emrin e peshkut nuk ia vë dot fëmijëve. Me peshkun nuk flihet në një krevat siç bënin gratë me macet, apo barinjtë me delet e tyre. Kjo bashkëjetesë i kishte mbrojtur shqiptarët duke i bërë më të egër, por dhe më të varfër. Ata besonin se mali i mbronte nga njerëzit, ndërsa nga kafshët mbroheshin vetë, duke i vrarë apo duke i zbutur. Nëse nuk mund të thoshe se nga jeta me kafshët ata ishin bërë trima, mund të thoshe pa frikë se ishin bërë të vetmuar. Lek Dukagjini ishte përpjekur t'i bindte se edhe deti është i vlefshëm po aq sa fusha dhe mali, e ndoshta edhe më i pasur, por ata nuk e kishin dëgjuar. Vazhdimisht kishin zgjedhur malet. Natyrisht tani nuk e dinin se Lek Dukagjini ishte nisur për të gjetur një shtet që mund t'i mbronte ata më mirë se malet. Ai do ndërtonte një shtet në det, sepse asnjë mur, asnjë mal dhe asnjë luftë nuk e ndan dot më mirë se deti, njeriun

që nuk ka nevojë për Zot, nga njeriu i zakonshëm që bën çfarë i thotë Zoti.

Pesë ditë pasi i shin larguar nga bregu, u gjendën përballë një ishulli. Bregu nuk dukej nën hijen e shkëmbinjve të zinj. Në zgavrat e tyre, zogjtë që ushqeheshin në det, qeshnin nga vetmia dhe nuk dukeshin të frikësuar. Ndoshta nuk kanë parë kurrë njerëz, mendoi Lek Dukagjini dhe bëri shenjë të afroheshin. Zbriti i pari në breg dhe gjurma e këmbës humbi në rërë. Rëra ishte e qullët dhe sapo shkelej mbulohej nga uji. Nëse dikush kishte qenë atje përpara tij, deti ia kishte fshirë gjurmët. Ky ishull nuk mbante mend asgjë. Nëse Lek Dukagjini do ikte, ardhja e tij do harrohej. Shkëmbinjtë ishin të lëmuar nga era dhe uji, ndërsa shkurret të shkurtra dhe të rralla. Herë pas here ato zhdukeshin fare, sepse me sa duket nuk gjenin dot vrima për të mbirë. Njëlloj me shkurret edhe Lek Dukagjini donte të gjente një pikë ku të hidhte themelet e shtëpisë së tij. Por ishulli i ngjante një trupi që nuk i mban qimet në çdo vend. Koha ia kishte tharë lëkurën, ndërsa deti e kishte zhveshur. Ishulli kishte vetëm shkëmbinj, por nuk kishte tokë për të ndërtuar dhe për të mbjellë jetën. Lek Dukagjini vazhdoi të ecte duke parë diellin që po zhytej mbi det si një sy i mbyllur nga gjërat e shumta që ka parë gjatë ditës. Kur nata ra dhe dielli u mbyt në perëndim, u ndal. Errësira e kishte bashkuar ishullin me detin. Lek Dukagjini hodhi sytë përreth, por askund nuk dukej dritë. Ishulli ku kishte zbritur ishte larg çdo toke të banuar dhe kjo e bëri të

mendonte se ai plotësonte një nga kushtet e duhura. Ishte i vetmuar dhe nëse Shqipëria do të ngrihej aty, askush nuk do ta pikaste.

Atë natë, ata fjetën mbi shkëmbinj. Kripa e detit u ishte ngjitur në buzë, ndërsa hëna që lëvizte në qiell, skuqej herë pas here duke u fërkuar me retë. Burrat ndezën një zjarr me shkurre të thata, të cilat kërcisnin duke pikuar lagështinë e tyre të vjetër. Ky ishte zjarri i parë që ndizej në ishull dhe Lek Dukagjini u ndje mirë duke e ditur se jeta kishte filluar nga zjarri. Ai nuk fjeti, si një fëmijë që nuk ka nevojë të mbyllë sytë për të gjetur në ëndërr lojërat që i mungojnë. Sipas legjendave të vjetra bota ishte krijuar nga katër elemente: uji, ajri, zjarri dhe toka. Përzierja e këtyre katër gjërave ishte në bazën e gjithçkaje dhe ndoshta edhe të vetë njeriut. Nëse bota ishte krijuar nga këta katër përbërës, Lek Dukagjini e kishte shumicën e tyre dhe mund t'i përziente për të krijuar botën e tij. Ai kishte gjetur në ishull ujin dhe ajrin, kishte sjellë me vete zjarrin, ndërsa nesër duhet të gjente edhe tokën. Por meqë kishte vendosur të bindte të tjerët dhe veten se të gjitha përrallat dhe legjendat ishin të paplota ai kishte arsye të besonte se edhe kjo legjendë ishte e paplotë. Çdo Zot fillon të rishikojë atë që është krijuar para tij dhe Lek Dukagjini nuk mund të bënte përjashtim. Ai duhej të sillej si Zot, ose duke i përmirësuar ato që kishte trashëguar nga një Zot tjetër ose duke i vënë në një rend të ndryshëm. Njerëzit jetonin duke menduar si të ndryshonin rendin e ujit me

zjarrin, të tokës me ajrin, të zjarrit me tokën, të ujit me ajrin, të zjarrit me ajrin, të ajrit me tokën derisa nga këto bashkime krijohej herë një armë, herë një karrige, herë çaji, herë ilaçet, herë parmenda, herë anija, herë karroca, herë luga, herë djepi, herë unaza, herë thika dhe herë arkivoli, e me radhë çdo send tjetër. Katër elementet krijonin gjithë pasurinë e njeriut. Ato ishin prona e tij. Ndërsa vetë njerëzit ishin elementi i pestë pa të cilin katër elementet e tjera nuk do bashkoheshin dot. Pa njeriun, uji, zjarri, ajri dhe toka nuk do ekzistonin, sepse aty ku nuk kishte njerëz nuk kishte as ujë, as ajër, as zjarr dhe as tokë. Njeriu ishte shkaku, arsyeja, fillimi, qëllimi dhe fundi i botës. Lek Dukagjini u ngrit në mes të errësirës dhe futi dorën në zjarr. Mori një thëngjill të kuq, që digjte si syri i një djalli të përgjumur dhe e ngriti në ajër duke ndriçuar botën. Atëherë pa detin që flinte nën peshën e ishullit, pa bregun që ngrohej nga shkurret e thata, hënën që sapo ishte zgjuar nga gjumi i botës dhe veten e tij që po dridhej nga ethet e mendimeve që kishte sjellë në ishull. Iu duk vetja si një njeri që po sillte në jetë një Zot. Lek Dukagjini ishte duke lindur. U ul në gjunjë si një grua që e afron krijesën e vet me tokën, për ta mbrojtur, pastroi shkëmbin e bardhë me dorë si të shtrinte një çarçaf dhe shënoi pesë pika me thëngjill. Dukeshin si pesë pika gjaku që bien nga një mitër. Duke nxituar të shihte krijesën e vet, ai i bashkoi pesë pikat e gjakut me njëra-tjetrën dhe në fund kuptoi se kishte vizatuar një yll. Zoti që sapo kishte lindur kishte formën

e një ylli. Siç do bënte çdo grua, Lek Dukagjini afroi dorën dhe ia përkëdheli të gjitha pjesët e trupit duke i vënë secilës nga një emër. Në cepin lart ai shkroi emrin e njeriut, në cepin e majtë atë të tokës, në të djathtin të zjarrit, në të majtin poshtë ajrin dhe në të djathtin poshtë, ujin. Koka, dy duart dhe dy këmbët kishin secila emrin e tyre. Lek Dukagjini i kontrolloi edhe një herë, por trupit nuk i mungonte asnjë gjymtyrë. Zoti nuk kishte lindur sakat. Lek Dukagjini e shikonte si zgjaste kokën nga deti, si shtrinte duart mbi shkëmb dhe si përplaste këmbët pas shkurreve. Ai ndjeu që u përlot ashtu si çdo nënë që qan pasi lind. Njeriu kishte lindur Zotin. Lek Dukagjini u zgjat nga qielli dhe mbeti ashtu për një kohë të gjatë. Kur hëna e mbushi yllin me dritën e vet të verdhë, ai ngriti kokën lart dhe duke parë nga deti tha: Çdo Zot dallohet prej një Zoti tjetër nga shenja e vet. Zoti u dha të krishterëve një kryq, çifutëve një yll me gjashtë cepa, myslimanëve një gjysmë hëne, ndërsa unë do t'i jap njerëzve një yll të verdhë me pesë cepa. Pesë cepat e yllit tim janë njeriu, zjarri, uji, ajri dhe toka. Ky yll do jetë gjithmonë i verdhë, sepse unë i bashkova këto elemente me ndihmën e hënës. Flamuri i Shqipërisë do jetë një yll i verdhë dhe çdo fëmijë që lind do ketë në kurriz një tatuazh me këtë yll. Lek Dukagjini i mbajti sytë mbyllur duke iu lutur vetes për një kohë të gjatë dhe pasi vuri dorën mbi yllin e vizatuar me thëngjill, e puthi dhe u shtri të flinte. Buzët i dogjën gjithë natën dhe nuk pa asnjë ëndërr. Ishte i qetë, si një Zot që di çdo gjë.

Të nesërmen, kur u zgjuan, burrat u mblodhën rreth yllit me pesë cepa dhe njëri prej tyre e pyeti: Çfarë është ky. Është shenja që do të ketë Zoti i këtij ishulli. Nga sot ky vend do bëhet i jetueshëm dhe unë do banoj këtu. Ne duhet të ecim në drejtim të cepit të tokës për të gjetur fushën që na duhet për të mbjellë pemët dhe për të korrur grurin. Burrat panë njëri-tjetrin në sy, por nuk folën. Ata e dinin se Lek Dukagjini ishte një njeri i ditur dhe tani ishte rasti për ta vërtetuar këtë. Cepi i majtë i yllit zgjatej si një dorë që tregonte rrugën dhe ata ecën në atë drejtim. Lek Dukagjini u nis i pari, ndërsa burrat e ndoqën pas, pa fjalë. Po t'i shihje dukeshin si një tufë delesh që ndjekin bariun e tyre, pa e pyetur ku po shkon dhe pa menduar se ai mund t'i therë për t'u ushqyer. Pasdite ndaluan në buzë të një gremine dhe kur hodhën sytë poshtë rrëpirave të saj të egra, panë një fushë të blertë, të mbushur me lule të verdha. Lulet e verdha dukeshin si yje të vegjël, a thua se ylli i Lek Dukagjinit kishte mbirë gjatë natës duke u shtuar miliona herë. Fusha ishte një gropë gjigante, e kufizuar nga të katër anët me shkëmbinj. Dukej si një dhomë e shtruar me qilim jeshil. Ja parajsa, tha Lek Dukagjini, po na pret. Burrat shtangën. Ishin përballë një mrekullie. Asnjë ëndërr nuk kishte më shumë ngjyra se ajo fushë në mes të ishullit. Gjatësia e saj ishte e mjaftueshme për të ngritur një qytet të madh në mes të luleve dhe gjelbërimit dhe çdo ndërtues do lutej që ta shponte i pari cipën e asaj virgjërie. Nga shkëmbinjtë, zbrisnin drejt fushës, shkurre

të gjata dhe të dredhura që plekseshin me njëra-tjetrën si gërsheta që nuk ishin shkurtuar kurrë. Në fshehtësinë e atyre flokëve të egër, zogjtë kishin ndërtuar foletë e tyre të mbushura me vezë. Njëri prej burrave hodhi një gur dhe mijëra zogj të trembur dolën nga gërshetat duke e mbuluar fushën me një re puplash. Kur ylberi i zogjve u qetësua Lek Dukagjini ngriti dorën dhe tha: Kur të zbrisni, shkelni me kujdes. Nuk dua ta bëni pis qilimin më të bukur të botës. Dukej sikur po fliste një Zot që kishte ftuar disa njerëz në shtëpi duke u kërkuar të heqin këpucët. Burrat hodhën sytë përreth për të gjetur një vend nga ku mund të zbrisnin. Por nga të gjitha anët, fusha ishte e rrethuar me shkëmbinj të lartë, të thepisur dhe natyra nuk kishte menduar të krijonte asnjë shkallë për të zbritur. Natyra ua kishte fshehur njerëzve atë vend prej mijëra vjetësh dhe kjo ishte arsyeja që ishulli kishte mbetur i pabanuar. Nëse njerëz të tjerë kishin ardhur aty për të kërkuar jetë, ata me siguri ishin frikësuar nga shkretëtira e shkëmbinjve dhe më pas ishin larguar përmes detit. Por fusha ishte aty duke pritur që dikush ta gjente. Ajo ishte zbukuruar duke pritur prekjen e një burri, siç pret një kërthizë e thellë në barkun e një gruaje të virgjër.

Për një kohë të gjatë u sollën nga të katër anët duke kontrolluar shkëmbinjtë, por nuk gjetën asnjë mundësi për të zbritur poshtë, në fushë. E kemi të vështirë të zbresim, tha burri më i vjetër. Duhet të kacavirremi duke u kapur pas shkurreve. Por nëse zbresim të gjithë,

mund të mbetemi atje dhe nuk do ngjitemi dot. Atëherë vendosën që një djalë i ri, me trup të lehtë të lëshohej i pari duke pastruar shkurret e gjata, pas të cilave mund të fshihej ndonjë shkallë shkëmbore. Lek Dukagjini iu afrua djalit dhe e pyeti: Si e ke emrin? Adem, tha djali. Me këmbë të lehta Adam, - foli Lek Dukagjini. Ti je njeriu i parë që unë po zbres në parajsë. Nisu dhe hap rrugën. Pas teje do vijë gjithë njerëzimi. Ademi u skuq nga fjalët dhe pasi u kap fort pas një kërcelli të trashë, zbriti shpejt si një ketër i uritur. Kur arriti, bërtiti duke tundur dorën. Vrapoi nëpër fushë dhe nga larg fytyra i shkëlqente nga gëzimi. Ja një njeri i lumtur në ditën e parë të botës, mendoi Lek Dukagjini. Por nuk kam ndër mend ta zbres dhe Evën atje, që t'i vjedhë lumturinë. Ademi u end një copë here duke shkelur lulet dhe duke u rrëzuar mbi barin e gjatë që i pengonte këmbët. Dikush nga burrat e thirri me zë të lartë dhe ai u afrua. Është gjithandej e njëjta gjë, tha. Shkëmbinjtë janë shumë të lëmuar dhe nuk kanë gropa të vogla ku mund të vësh këmbën për të zbritur. Hidhini veglat dhe litarët, tha burri më i vjetër. Duhet të ndërtojmë një shkallë në shkëmb për të zbritur. Ademi u lidh pas litarëve dhe ata e ngritën më lart. Në fillim ai hapi shkurret duke prerë rrënjët e tyre të harlisura; një pluhur i verdhë u ngrit lart dhe e mbuloi të tërin. Ademi u kollit një copë herë ndërsa koka iu mbush me push. I varur në litarë filloi të godiste shkëmbinjtë duke hapur gropa të vogla në madhësinë e këmbës. Punoi duke skalitur shkëmbinjtë

një nga një, gjithë ditën,derisa u err. Dukej sikur po bënte një tatuazh mbi shkëmb. Qëllonte fort dhe copat e gurëve rrëzoheshin mbi lule. Natën, kur hëna çeli mbi fushë, lulet e verdha shkëlqyen gjithë kënaqësi, sikur një motër e madhe u kishte ardhur për darkë. Nga vrimat ku i ishin fshehur diellit, me mijëra insekte dhe flutura të vogla u ngritën në qiell dhe nisën të kërcejnë si miq në darkën e hënës. Muzika e tyre ishte e plotë. Asaj nuk i mungonte asnjë pickim, asnjë thumb, asnjë tingull dhe asnjë ngjyrë. Këto flutura të cilat gjatë ditës ngordhnin me kujdes dhe pa e bërë pis qilimin jeshil, natën krijonin një re flatrash që e mbulonte fushën si një perde. Nën të zvarriteshin në bar, mijëra specie të çuditshme që bota i kishte përbuzur duke i shkelur. Atje ato ndiheshin të lira dhe të bukura, sepse asnjë kafshë dhe asnjë njeri nuk tallej me shëmtinë e tyre. Hardhuca me bishta të gjatë, bretkosa të shëndosha, gjarpërinj të ngathët dhe breshka tekanjoze kridheshin në barin e gjatë duke ngritur kokat nga qielli siç bën çdo zvarranik që nuk i është dhënë mundësia të fluturojë. Ky popull rrëshqitës është paqësor, por nuk ka fantazi. Ata nuk mendojnë asnjë ditë të jetës së tyre atë që mendon çdo ditë një shpend: se si të ngrihet në ajër për të parë detin. Ata nuk e njihnin detin që ishte aq afër dhe që i ushqente me lagështi, përmes kërcejve të freskët të barit. Deti ishte ushqimi i tyre i panjohur që ata e tresnin edhe në gjumë, siç bënte çdo gjarpër që e pinte lagështirën me lëkurën e tij edhe kur i kishte sytë mbyllur. Por ata gjarpërinj

nuk ishin mësuar të kafshonin, sepse nuk kishin parë kurrë njerëz. Dinakëria e tyre ishte ende miqësore, natën e parë, kur Lek Dukagjini u shtri me kurriz në shkëmb, ndërsa fluturat, njerëzit dhe zvarranikët po punonin pa pushim për të ndërtuar Shqipërinë.

Në mëngjes shkalla ishte gati. Lek Dukagjini zbriti i pari duke u mbajtur me thonj pas shkëmbinjve. Po zbriste në tokë për të ndryshuar botën. Kur shkeli atje ndjeu një ngrohtësi që iu ngjit pas veshëve dhe i zbriti deri në kofshë duke ia përcëlluar lëkurën. Ishte ngrohtësia që toka i jep çdo njeriu që zbret nga qielli. Ai u përkund me orë të tëra mbi bar duke ecur, duke ndaluar dhe duke e llastuar natyrën me duart e tij. Lulet i ngjiteshin në këmbë dhe dukej si një vazo që ecte në një kopsht. Kur ndaloi në mes të fushës, mori frymë dhe hodhi sytë nga të katër anët. Qielli ishte çatia e dhomës ku kishte qëndruar. Deti nuk dukej dhe shkëmbinjtë e mbronin fushën nga era e detit që i kishte shkaktuar botës aq shumë fatkeqësi. Aty nuk kishte erë dhe ishte ngrohtë edhe kur nuk kishte diell. Bota kishte shumë vende të nxehta, por ndoshta nuk kishte pasur kurrë një vend aq të ngrohtë. Bimësia e zhurmshme që zbriste nga lart si damarë, sillte me vete ujin dhe kripën duke ia shpërndarë barit dhe luleve pa kursim. Lek Dukagjini thirri burrat dhe u tha: Këtu ku kam ndaluar do jetë qendra e qytetit tim. Ky do jetë një shesh i madh ku njerëzit do takohen duke folur, duke u çlodhur dhe duke përkujtuar festat tona. Shtëpitë do jenë përreth tij.

Duhet të nisim nga puna sa më shpejt. për tre vjet çdo gjë duhet të jetë gati.

Gjatë tre muajve të parë, punëtoret e ndanë qytetin siç ndahet buka në një familje me shumë fëmijë. Ata e prenë fushën në rriska të holla që vinin duke u zgjeruar. Në ato ndarje, duke bashkuar thërrimet prej guri dhe druri të natyrës, do të ndërtoheshin shtëpitë e para. Mes shtëpive, ata do linin vend për rrugët ku do kalonin njerëzit, duke gërmuar me lopatë vija dheu në mes të luleve. Lek Dukagjini që rrinte majë të shkallëve, u fliste pa pushim si një njeri që e shpërndan bukën në pjesë të barabarta. Ai nuk pranonte asnjë gabim dhe u kërkonte punëtorëve t'i bënin matjet disa herë, derisa çdo parcelë të ishte e barabartë me tjetrën sepse ndonjëherë pabarazia lind nga gabimet e pavullnetshme. Në mes të shtëpive u la një hapësirë e bollshme për sheshin e madh të qytetit. Godinat që do ngriheshin atje, do ishin më të mëdha se të tjerat, por të gjitha në një lartësi të barabartë. Ndërsa pas tyre rreshtoheshin shtëpitë, të cilat Lek Dukagjini vendosi t'i gruponte në pesë lagje. Çdo lagje ndahej nga lagjja tjetër me një rrugë të gjerë, e cila niste nga qendra dhe e përshkonte qytetin deri në fund. Lek Dukagjini bënte gjithë ditën skica duke orientuar punëtorët, të cilët endeshin mbi fushë si brumbuj me këmbë të gjata. Ai kërkoi që sheshi të kishte formën e yllit dhe të pesë cepat që dilnin nga ai të zgjateshin si rrugë. Sheshi do të kishte pesë godina të mëdha, nga të cilat njëra do të ishte mensa e popullit, njëra do të ishte spital, njëra do

të përbënte zyrën e Shtetit ku do të shkruheshin ligjet dhe do të merreshin vendimet e rëndësishme, e katërta do ishte biblioteka dhe shkolla, ndërsa e pesta do ishte godina ku do të jetonte ai. Secila prej godinave do përfaqësonte një lagje. Fillimisht çdo lagje do kishte dyzet shtëpi, pra gjithsej 200 çati. Lek Dukagjini llogariti me imtësi shtimin e popullsisë duke shkruar numra, duke i mbledhur dhe duke i pjesëtuar. Pas njëzet vjetësh Shqipëria do kishte rreth 300 banorë duke marrë parasysh, lindjet e të paktën tre fëmijëve nga çdo grua si dhe vdekjet për shkak të punës apo të sëmundjeve të ndryshme. Por nga një llogari e shpejtë e madhësisë së fushës dilte se duke ruajtur gati dy të tretat e saj për të mbjellë drithëra, fruta dhe perime, një e treta mjaftonte edhe për 200 shtëpi të tjera kur qyteti të dyfishohej pas 100 vjetësh. Lek Dukagjini e rrethoi qytetin me një unazë, jashtë të cilës do fillonte natyra. Brenda unazës nuk mbillej, por përpara çdo shtëpie do kishte pemë, lule dhe parqe të vogla në të cilat do çlodheshin fëmijët dhe pleqtë. Kur njëri nga burrat e pyeti se si do ta sillnin ujin në qytet, Lek Dukagjini bëri me dorë nga lindja. Andej deti ishte më afër. Për gati dy muaj punëtorët çanë puse të thella, derisa uji u ngjit në sipërfaqe duke gurgulluar. Ata hapën vijat e mbrojtura përmes të cilave uji do shkonte në çdo lagje dhe po ashtu do ujiste tokat që do mbilleshin për të ushqyer qytetin me bukë dhe zarzavate. Jashtë unazës së qytetit, nga ana e lindjes ai caktoi varrezën. Në fillim ato do ishin të vogla, por Lek

Dukagjini mendoi se varreza duhej të kishte vend për 111 njerëzit e parë që do themelonin Shqipërinë. Më pas të tjerët mund të varroseshin aty, ose diku tjetër. Në jug të qytetit ai parashikoi ngritjen e disa stallave ku do mbaheshin kuajt, lopët, delet, pulat dhe gjithë kafshët shtëpiake që do ngopnin Shqipërinë me mish, vezë, lesh dhe qumësht. Kur njëri nga burrat e pyeti se ku do t'i gjente kafshët, sepse në ishull kishte vetëm peshq, gjarpërinj dhe flutura ai vuri buzën në gaz dhe i tha: Do t'i sjell nga toka ashtu siç bëri Noe. Kafshët do vijnë këtu bashkë me njerëzit dhe ato do shtohen shpejt në qetësinë e kësaj parajse. Në perëndim, gjithmonë jashtë unazës, u vendos të ngriheshin depo të mëdha ku do të mbaheshin prodhimet e tokës sidomos gruri, drithërat, por edhe vaji, perimet e thata, bulmetrat, lëkurët dhe çdo gjë tjetër që ata do vendosnin të rrisnin në Shqipëri. Ndërsa në anën veriore të qytetit, Lek Dukagjini mendoi të ndërtonte fusha, ku të rinjtë, vajza dhe djem do të stërviteshin duke mësuar kalërimin dhe sportet e tjera që do t'ua forconin trupin. Shkalla që ata kishin ndërtuar për të zbritur në fushë u zgjerua. Ajo do përbënte të vetmen hyrje për në qytet. Njëlloj si shkallët e amfiteatrove greke ajo do ishte e gjerë, e lëmuar dhe me parmakë druri. Për t'u ruajtur në raste sulmi, shkalla do ndahej nga qyteti me një kanal të thellë mbi të cilin do ndërtohej një urë e lëvizshme. Ura mund të ngrihej me litarë sa herë që qyteti do vendoste të mbyllej për të bllokuar hyrjet ose daljet. Ato kohe, Lek Dukagjini ishte

i pavendosur për të krijuar një sistem mbrojtës të qytetit. Një natë, kur po pushonin, njëri nga burrat e pyeti: Si ke vendosur ta mbrosh ishullin. Po pse duhet ta mbroj, e pyeti ai. Burri uli kokën dhe i tha: Në Mesdhe nuk ka asnjë qytet që nuk është sulmuar. Megjithëse ky vend është i fshehur, dikur ai do të pikaset dhe piratët apo ushtritë do vijnë këtu për të marrë pasuritë tuaja. Lek Dukagjini u mendua. Ai kishte vendosur që Shqipëria të mos kishte pasuri e megjithatë shtëpitë, toka, ishulli, prodhimet dhe njerëzit ishin një pasuri në vetvete. Piratët mund t'ia merrnin fëmijët për t'i shitur si skllevër, kurse ushtritë e mëdha do ëndërronin të gjenin një ishull të banueshëm ku flotat e tyre do ishin të sigurta, të fshehura dhe të ushqyera. Asnjë ushtri nuk do t'i rezistonte dot tundimit për ta përfshirë Shqipërinë në hartën e vet. Dhe Mesdheu ishte i mbushur me anije që patrullonin për të gjetur florinj, grurë, vreshta apo djem për ushtarë. Lek Dukagjini nuk mund të mos mendonte se një dite Shqipëria do të ishte një destinacion sulmi. Asnjë Zoti nuk do t'i falej po ta linte të pambrojtur parajsën e vet. Ti mendon se duhet të gjej ushtarë, e pyeti ai burrin. Kjo nuk mjafton, ia ktheu ai. Në radhë të parë duhet një port nga i cili të mbrohet ishulli. Nëse ushtritë arrijnë të zbarkojnë në ishull atëherë qyteti pas një rrethimi disajavor do të dorëzohet. Por që qyteti të jetë i sigurt mbrojtja e tij duhet të fillojë në det. Unë mendoj se qyteti duhet të lidhet me portin përmes një rrugë të fshehtë. Ky mund të ishte një tunel nën shkëmb

që lidh fushën me detin. Ai do t'i sillte qytetit ujë për të vaditur tokat dhe përmes tij, barkat tuaja mund të vinin nga porti shumë shpejt, duke sjellë edhe mallrat edhe njerëzit dhe njëkohësisht duke u dhënë atyre një mundësi ikjeje në rast rrethimi. Përndryshe do të ishte e pamundur të rezistoje. Nëse kapesh këtu, je si në çark dhe nuk ke asnjë rrugë shpëtimi. Këta shkëmbinj nuk të japin asnjë mundësi për të ikur. Sikur piratët ta rrethonin këtë fushë, nga lartësia e shkëmbinjve ata do bënin çdo ditë qitje të lirë mbi trupat tuaj të pambrojtur. Por nga ana tjetër njerëzit që do jetojnë në këtë vend duhet ta përdorin detin edhe për peshkim, por edhe për të marrë dhe dërguar mallra në pjesën tjetër të botës. Lek Dukagjini ishte i papërgatitur për këtë bisedë. Nëse kishte një dilemë në mendjen e tij, kjo lidhej me nevojën që Shqipëria të mbetej e izoluar dhe mundësisht e mënjanuar nga sytë e botës. Prandaj fusha e fshehur në atë ishull të pabanuar, i ishte dukur një mrekulli që kohërat ia kishin mohuar botës duke pritur që ai të vinte dhe ta zbulonte. Nëse ai do të ndërtonte një port, atëherë ishte njëlloj si t'i joshte vetë anijet pirate apo flotat ushtarake që të dyndeshin në ishull për ta pushtuar Shqipërinë. Dhe nëse vendoste që grurin apo mallrat e tjera t'i shkëmbente me vende të huaja, kjo do të thoshte që t'i shiste dhe të krijonte pasuri. Atëherë paraja do hynte në qytet duke i detyruar njerëzit të vidhnin dhe të vrisnin për të fituar më shumë para. Kjo nuk mund të bëhej, por burri nuk mund ta kuptonte këtë. Lek

Dukagjini nuk mund t'i shpjegonte se kishte ndër mend të krijonte një shtet pa para dhe për këtë arsye të izoluar nga pjesa tjetër e botës, e cila ngrihej mbi fitimin dhe pasurinë. E megjithatë, ai kishte të drejtë. Shqipëria kishte nevojë për t'u mbrojtur. Ndoshta një tunel i fshehtë që lidhte qytetin me bregun ishte i domosdoshëm. Përderisa ai kishte vendosur që ishulli të kishte roje, atëherë ata duhet të kishin barka të shpejta dhe armë për t'u mbrojtur nga armiqtë. Shqipëria duhej të lidhej me detin në një mënyrë apo në një tjetër. Rruga që ata kishin përshkuar duke ecur mbi shkëmbinj ishte e gjatë dhe e papërshtatshme. Shqipëria kishte nevojë për një port të vogël dhe të fshehur mirë ku peshkatarët do mbanin barkat e tyre dhe ku rojet do vigjilonin natë dhe ditë detin, pa u dukur prej andej. Si fillim, Lek Dukagjini do duhej të merrte ushtarë dhe roje, që do mbronin Shqipërinë, sepse kur të vinin në ishull, fëmijët do ishin ende të vegjël për të mbrojtur vendin e tyre. Por derisa fëmijët të rriteshin, ushtarët duhej të jetonin jashtë qytetit dhe të mos shkonin asnjë ditë atje. Fëmijët duhej të jetonin në qetësi dhe në paqe, pa ankthin se një ditë vendi i tyre mund të pushtohej. Mundësisht ata nuk duhet ta dinin se jashtë dyerve të qytetit kishte njerëz me armë të cilët patrullonin disa herë në ditë gjithë ishullin, në këmbë apo duke lundruar si peshq në errësirë. Sigurisht që kjo mënyrë jetese ia vështirësonte planet Lek Dukagjinit. Në ishull duhet të jetonin dy kategori njerëzish: fëmijët të cilët do ndaheshin nga bota e vjetër

e parasë dhe e martesës dhe burra të armatosur, të cilët vinin nga bota e parasë bashkë me gjithë veset e tjera të njohura. Në një kuptim ishte e pamundur të mos e fusje paranë në Shqipëri, sepse për një farë kohe ajo ndoshta do të mbrohej me para. Lek Dukagjini u trishtua kur mendoi se paraja, me gjithë pengesat që ai do t'i krijonte, do hynte në vend duke gjetur të çara të mjaftueshme, të cilat veset e njerëzve i kishin hapur duke i ujitur nga pak çdo ditë, me etjen e tyre për fitim. Megjithatë ngushëllimi i tij nuk ishte justifikim. Ky sistem mbrojtës me pagesë, do të vazhdonte derisa një ditë fëmijët të rriteshin dhe ta mbronin vetë tokën dhe detin e tyre, pa kërkuar para dhe shpërblim, por vetëm me besnikëri dhe me guxim. Nëse donte ta çonte deri në fund ëndrrën e tij, Lek Dukagjini duhet të gjente një kompromis mes parajsës dhe ferrit. Çdo rrugë tjetër që e mohonte ferrin e rrezikonte parajsën. Në disa raste, edhe vetë Zoti është i detyruar të bëjë kompromise për të shpëtuar qëllimet e tij nga ndryshkja dhe asgjësimi. Dhe prandaj Lek Dukagjini u mendua dy ditë rresht duke rishkruar rregullat e bashkëjetesës në Shqipëri. Ai vendosi që fëmijët të jetonin në qytet, ndërsa ushtarët në ishull, ose më saktë fëmijët do jetonin në fushë, ndërsa ushtarët në shkëmbinj dhe të dy palët në Shqipëri. Të parët nuk do lejoheshin të dilnin nga qyteti përveçse në raste të veçanta dhe komunikimi i tyre me ushtarët do ishte i ndaluar. Ndërsa ushtarët dhe rojet nuk do lejoheshin për asnjë arsye të shkelnin në qytet, megjithëse ata do ta

ruanin atë nga jashtë. Në këto kushte, porti dhe tuneli që do lidhte qytetin me bregun ishte i domosdoshëm. Lek Dukagjini shkoi vetë për të gjetur bregun më të afërt dhe në një shkëmb përballë detit bëri një shenjë për të treguar vendin ku do shpohej tuneli që do lidhte detin me qytetin.

Kur dimri i parë mbuloi Shqipërinë, tuneli ishte hapur. Në fillim ai ishte i ngushtë dhe shumë i errët dhe të kalojë nëpër të, ishte njëlloj si të kaloje në vrimën e një gjilpëre prej guri. Drita kalonte me vështirësi, ndërsa lartësia e vrimës nuk ngrihej mbi belin e një burri. Punëtorët hynin aty duke u përkulur si gaforre dhe duke gërryer ngadalë barkun e malit nxirrnin jashtë rropullitë e tij të copëtuara. Ata filluan të gërmonin nga të dyja anët në mënyrë që tuneli të bashkohej diku në mes. Shkëmbi ishte më i butë dhe më i lagur nga ana e detit dhe andej puna ecte më shpejt. Kur tuneli u bashkua, burrat e shpuan heshtjen e tij të lëngshme me zërat e gjuhëve të tyre dhe vazhduan të gërmonin si të uritur duke ndarë me thonj të përbrendshmet e malit. Edhe për disa muaj, pa pushim, ata vazhduan të gërmonin në tunel, duke e ndriçuar errësirën me sytë e tyre. Anash, lanë një rrugë të ngushtë nëpër të cilën mund të kaloje duke ecur afër shkëmbinjve të lagësht. Ata i kruan muret e tunelit nga balta dhe nga gishtat e shkëmbinjve që zgjateshin duke i çjerrë njerëzit si thonj. Kur gjithçka kishte mbaruar, ndezën pishtarë të mëdhenj që i varën nëpër mure. Lek Dukagjini që e përshkoi një mbrëmje tunelin duke

numëruar pishtarët me gishta, si të ishin sy xixëllonjash, ndjeu një pickim në zemër kur mendoi se fëmijët që ai do sillte atje pas disa kohësh, do rriteshin duke vrapuar në atë tunel, i cili ishte krijuar për të lidhur Shqipërinë me botën. Kur Shqipëria të ketë nevojë për botën, ajo do kalojë nëpër këtë tunel, mendoi ai, megjithëse ishte i vendosur që të mos lejonte kurrë të ndodhte e kundërta. Tuneli do kishte vetëm një kalim. Nga Shqipëria drejt pjesës tjetër të botës dhe kurrë nga pjesa tjetër e botës drejt Shqipërisë. Bota nuk do ta përdorte dhe ndoshta nuk do ta shihte asnjëherë atë tunel. Ai do ta ruante me roje dhe nëse dikush do të vinte nga deti për të sulmuar, atëherë ai do ta mbyllte portën e tunelit dhe armiqtë e Shqipërisë do mbeteshin brenda si hardhuca që ushqehen me lagështi. Duke ngadalësuar hapat në mes të asaj goje prej gurësh dhe balte, Lek Dukagjini ndjeu punëtorët që ecnin pas tij duke prekur me dorë muret e tunelit. Sigurisht që ata ishin një problem. Kur Shqipëria të mbaronte, ata do të ktheheshin në shtëpitë e tyre dhe do t'i tregonin të gjithëve se çfarë kishin bërë atje, ku ishin sekretet e saj, si kalohej nëpër tunel, si hapeshin portat, në cilat stinë të vitit ishte më e lehtë për të ardhur në ishull dhe sa njerëz do të duheshin për të pushtuar Shqipërinë. Lek Dukagjini po i ndante sekretet e Shqipërisë me njerëz të cilët një ditë duhet t'i zbonte prej andej duke u thënë: Tani puna juaj mbaroi, kthehuni në ferr. Si gjithmonë kur duhet të gjente një mbështetje për vendimet e veta ai mendoi se edhe Zoti

do bënte të njëjtën gjë. Ai s'mund të mbante në parajsë të gjithë ata që e kishin ndërtuar atë. Të punosh nuk do të thotë se meriton gjithçka, aq më pak se meriton parajsën. Në parajsë nuk shkojnë detyrimisht ata që punojnë më shumë se të tjerët, për të mos thënë që kush punon më pak, ka më tepër mundësi për të shkuar atje. Për të merituar parajsën duhet të kesh edhe cilësi të tjera, si p.sh. të mos tregosh, të mos flasësh dhe të heqësh dorë nga prona, martesa dhe dashuria. Por nëse pranojmë faktin që Zoti është krijues i gjithçkaje, atëherë duhet të pranojmë si të vërtetë edhe faktin tjetër, se Zoti është krijues i armiqve të tij. E nëse kjo e vërtetë, ishte e vërtetë për Zotin, atëherë po bëhej e vërtetë edhe për Lek Dukagjinin, që donte të zëvendësonte Zotin. Edhe ai po ndihmonte armiqtë e Shqipërisë duke i sjelle ata në Shqipëri. Ai po ushqente armiqtë e tij duke i paguar. Këta armiq ishin punëtorët që i rrinin pas shpine, të cilët një ditë do duhej t'i zhdukte, apo t'i hidhte në det, sepse në të kundërt ata do t'i tregonin botës se ku ishte Shqipëria duke nxitur kureshtjen dhe nevojën e shumë njerëzve të pangopur dhe të limaksur që të vinin aty për ta marrë atë vend me çdo kusht. Por Lek Dukagjini nuk kishte ndër mend ta ndante Shqipërinë me askënd dhe aq më pak me punëtorët që po e ndërtonin atë. Kjo do të ishte një tradhti ndaj vetes. Ai do të gjente një rrugë për t'i bërë punëtorët ta harronin ku kishin qenë, ose duke i zhdukur, ose duke i mbajtur atje me betimin dhe detyrimin se deri në fund të jetës ata nuk do dilnin

nga ai ishull. Kjo nuk do të ishte as tradhti ndaj atyre njerëzve të mjerë që në mirëbesim e kishin ndjekur pas dhe as krim ndaj disa shqiptarëve që e kishin besuar. Nëse punëtorët do të ktheheshin në tokë, të inatosur që ai i kishte përzënë nga Shqipëria, të shtyrë nga lakmia dhe nga zilia, ata do bëheshin armiqtë e asaj që kishin ndërtuar vetë. Lek Dukagjini duhej të mendonte për atë ditë. Dhe atë ditë maji, kur lulet e ishullit kishin nisur të qeshnin, askush nuk e dëgjoi Lek Dukagjinin kur doli nga tuneli, ngriti sytë drejt qiellit dhe tha: Shqipëri, jam gati t'i mbyll të gjithë ata sy, që kanë parë sa e bukur je.

Zoti ndërton shtëpi

Zakonisht kur ndërtohet një shtëpi, njerëzit mblidhen rreth saj dhe mendojnë se sikur bota të kishte formën e një shtëpie atëherë aty duhet të kishte një dhomë për kafshët, një dhomë për njerëzit, një dhomë për peshqit, një dhomë për insektet, një dhomë për zogjtë, një dhomë për të vdekurit, një dhomë për pemët dhe bimët dhe sigurisht një dhomë për Zotin. Nëse Zoti do vendoste të jetonte në çati për të mos u përplasur çdo ditë në korridor me qeniet e tjera, atëherë, kur të binte shi dhe çatia të kullonte nga uji, njerëzit do ngjiteshin lart dhe do t'i thoshin Zotit: Zbrit pak që andej sa të mbyllim vrimat. Zoti do dilte me përtesë dhe duke pritur që çatia të mbyllej dhe shiu të pushonte do mendonte se ndoshta duhet t'i kishte dhënë botës një formë tjetër. Shtëpitë nuk janë një vend i përshtatshëm për Zotin, sepse atje

njerëzit gërhasin, kruhen, bërtasin, kafshët ulërijnë, pemët ndotin mobiliet me rrëshirën e tyre, ndërsa zogjtë bëjnë fole në suvanë e mureve. Por nëse nuk do kishte rrugë tjetër dhe nëse imagjinata e tij nuk do ishte aq e pasur sa të ndryshonte arkitekturën e shtëpisë në diçka tjetër, pak më të rehatshme për të gjithë, atëherë Zoti do vendoste që një ditë t'i përzinte të gjithë njerëzit, kafshët, pemët, zogjtë dhe insektet nga shtëpia e tij dhe përfundimisht të jetonte vetëm, siç edhe ka vendosur. Dhe me siguri në historinë e vjetër të njerëzimit, të cilën nuk e njohim të plotë, kështu duhet të ketë ndodhur: Zoti, njerëzit dhe qeniet e tjera kanë jetuar në një shtëpi, por një ditë Zoti është xhindosur nga ndonjë zhurmë e papritur apo ndonjë bletë ia ka shpuar krahun me thumb dhe atëherë ai ka zbritur poshtë dhe në tërbim e sipër i ka nxjerrë të gjitha qeniet e tjera jashtë. Koha ka kaluar me ngadalë dhe njerëzit nuk e mbajnë mend ditën kur Zoti vendosi të jetonte vetëm dhe tani mendojnë se Zoti përherë ka jetuar në shtëpinë e tij, për të shijuar vetminë, i pashqetësuar nga asnjë kollitje, nga asnjë lule dhe nga asnjë pickim. Nëse ai sëmuret, askush nuk e sheh duke vuajtur, nëse mendohet askush nuk e ndihmon dot dhe nëse vdes, askush nuk ia mbyll dot sytë për ta varrosur me ceremoninë e duhur. Ndoshta kur ai kollitet, njerëzit mendojnë se përplasen dy re, kur ai qan ata besojnë se bie shi, kur ai dehet toka tundet dhe nëse ai ka vdekur ata nuk e mbajnë mend se në shtëpinë e Zotit kanë harruar një arkivol të hapur që e kishin bërë gati për

një dre të sëmurë nga zemra. Dhe Zoti, që gjithmonë përfiton nga harresa e njerëzve, e ka marrë arkivolin për vete duke pretenduar se atë dite nuk ka vdekur ai, por një dre i vjetër.

3

Shtëpia e parë e Shqipërisë mbaroi një ditë qershori kur nga tuneli po frynte një erë e lehtë, që e mbushte fushën me tinguj deti. Shtëpia ishte e bardhë dhe hija e saj i krijonte mundësi luleve të verdha t'i fshiheshin për pak kohë diellit. Lek Dukagjini vendosi dorën mbi mur dhe ndjeu pëllëmbën që iu djersit. Shqipëria kishte ngritur çatinë e saj mbi botë. Aty do banonin njerëz, do lindnin njerëz që pastaj do të vdisnin. Sikur Lek Dukagjini të ishte një Zot që jetonte në qiell kjo gjë nuk do t'i bënte përshtypje, sepse Zoti nuk jetonte në shtëpi. Por ai e kishte ndërtuar vetë këtë vend dhe tani i mbetej vetëm ta mbushte me njerëz. Zoti nuk kishte asnjë ndjenjë për gjërat që nuk i bënte vetë dhe shtëpitë, portet, urat dhe qytetet ishin një punë që ai ua kishte lënë njerëzve dhe për të cilën nuk e vriste mendjen. Herë

pas here lëshonte stuhi që prishnin urat, rrebeshe që përmbysnin tokat dhe tërmete që i shkatërronin shtëpitë duke ua nxjerrë themelet mbi tokë. Atëherë qeshte duke parë se si njerëzit ngriheshin nga dhimbja e tyre dhe i ndërtonin serish nga e para. Por Lek Dukagjini ishte një Zot që kishte vendosur t'i mbronte njerëzit nga Zoti. Ai do ndërtonte një qytet që ndoshta njerëzit mund ta prishnin, por që Zoti nuk mund ta prishte dot Stuhitë, rrufetë dhe tërmetet do t'i zbuste duke ndërtuar shtëpi të forta dhe duke hapur kanale që e mblidhnin ujin për ta derdhur në det. Ai e kaloi dorën mbi mur duke përkëdhelur lëkurën e tij dhe punëtorët që i rrinin pas kurrizit e pyeten: Si të duket? Lek Dukagjini u drejtua dhe pa e fshehur ngazëllimin që i shkëlqente si ylber në gojë, u përgjigj: Sikur të isha fëmijë do qeshja, sikur të isha plak do qaja, sikur të isha Zot, do jetoja në këtë shtëpi. Punëtorët panë njëri-tjetrin në sy dhe si gjithnjë ulën kokat duke u menduar për fjalët e Lek Dukagjinit. Sa më shumë ata ndërtonin, aq më shumë mendimet e tij bëheshin të pakuptueshme. Ai fliste rrallë me punëtorët, flinte vetëm, hante pak dhe u drejtohej atyre vetëm për t'u kërkuar të ishin të kujdesshëm në çdo gur që vinin, në çdo gropë që hapnin, duke kursyer imtësisht çdo centimetër toke, njëlloj si një rrobaqepës i përkryer që nuk pranon të bëjë një jakë, atëherë kur qafa e njeriut është e shkurtër. Lek Dukagjini po e ndërtonte këtë qytet duke e kursyer natyrën me rreptësi. Ai nuk pranonte të shkelej asnjë lule, apo të gërmohej kot jashtë

sipërfaqes së shtëpive. Kur shihte gurë të hedhur mbi fushë u kërkonte punëtoreve t'i mblidhnin në një vend të caktuar për të mos lejuar që bari jeshil të shtypej nga pesha dhe kokëfortësia e gurëve. Punëtorët ishin mësuar me huqet e Lek Dukagjinit dhe kur zbrisnin në fushë për të punuar, dukej sikur kërcenin në majë të gishtave, mbi katrorët e një qilimi të bukur, të cilin nuk duhej ta ndotnin apo ta rrudhosnin duke ecur ku të donin. Megjithatë ndërtimi i shtëpisë së parë i kishte frymëzuar njëlloj si ata fëmijët, që i harrojnë porositë e prindërve në ditë festash. Tani nuk do flemë më mbi shkëmbinj, tha njëri prej tyre. Kemi shtëpi. Lek Dukagjini ktheu kokën dhe tërhoqi dorën nga muri, si ta pickonte një bletë që kaloi aty befasisht. Kjo nuk ka për të ndodhur, tha prerë duke parë punëtorët me egërsi. Kjo nuk është shtëpia juaj. Ju kam marrë në këtë vend për të punuar dhe jo për të jetuar. Këtu nuk do këtë kurrë shtëpi, nuk do këtë kurrë toka, prona dhe as varr për ju. Asnjë shtëpi nuk duhet të mbajë erën tuaj dhe asnjë varr nuk duhet të ushqejë barin dhe kafshët që do rriten sipër tij. Ky është një vend që do ndërtohet nga fillimi dhe ju keni lindur shumë herët për ta shijuar. Fytyra e Lek Dukagjinit ishte bërë kërcënuese dhe punëtorët nuk folën më. Flokët e tij ishin ngritur lart dhe mjekra e bardhë ishte skuqur. Nga goja dukej sikur dilte zjarr dhe duke parë atë inat që kishte lindur papritur nga gëzimi, punëtorët menduan se njeriu, i cili i kishte sjellë në këtë ishull po ndryshonte me shpejtësinë e qytetit që po ndërtonte. Ose ndoshta ai

ashtu kishte qenë, por bukuria e natyrës së atij ishulli të vetmuar i kishte penguar ata ta shihnin siç ishte, siç të pengon një pemë e gjatë, të shohësh portretin e Zotit në një re të egërsuar. Lek Dukagjini mori frymë një copë herë duke përmbajtur inatin dhe shtoi: Kemi ardhur bashkë këtu dhe këto dy vjet janë bërë shumë punë, por qyteti ende nuk ka mbaruar. Duhet të vazhdojmë me ngritjen e të gjithë shtëpive, të sheshit dhe të godinave. Nga sot do punojmë më shumë dhe do pushojmë më pak. për një vit gjithçka duhet të jetë gati dhe atëherë ju do ktheheni në shtëpitë tuaja. Askush nuk duhet të mendojë se do të jetojë në këtë vend. Ky vend po ndërtohet për njerëz të tjerë, të cilët po rriten duke pritur që ju të mbaroni ndërtimin e shtëpive të tyre. Do ikni nga ky ishull kur t'ju them unë. Punëtorët ngritën supet dhe u larguan njëri pas tjetrit. Njëri prej tyre mbeti i fundit duke u fshehur nën hijen e shtëpisë dhe ata nuk e dëgjuan Lek Dukagjinin kur i tha: Tregoju këtyre njerëzve historinë time. Ata nuk duhet të vdesin pa më njohur. Burri uli kokën dhe pa e parë Lek Dukagjinin në sy, e pyeti: Duhet t'i tregoj të gjitha. Të gjitha ato që di, u përgjigj Lek Dukagjini dhe u fut në shtëpi.

Burri që quhej Shtun, sepse atë emër e kishte marrë nga gjyshi i vet, që kishte vdekur një të shtunë, mbeti një copë herë pa lëvizur sikur po kërkonte në kokën e vet pjesë nga jeta e Lek Dukagjinit. Nëse kishte një gjë që ai e dinte mirë, ishte se, të tregoje historinë e Lek Dukagjinit do të thoshte të frikësoje të gjithë ata

që e dëgjonin. Por, me sa duket, Lek Dukagjini kishte vendosur t'i trembte punëtorët. Egërsia që kishte shfaqur kur ata kishin kërkuar të banonin në shtëpinë e re, nuk ishte e papritur. Shtuni kishte ditë që e shikonte kur ai zgjohej, sikur kishte fjetur mbi gjemba leshterikësh dhe shkonte në breg të detit duke u menduar. Gjatë gjithë atyre muajve në ishull ai kishte ndryshuar disa herë ngjyrën e syve dhe Shtuni që e njihte, kishte menduar se kështu ndryshojnë sytë e Zotit, kur ai sheh se njerëzit nuk bëjnë atë që duhet apo i kërkojnë më shumë nga ç'duhet. Kur punëtorët i flisnin, Lek Dukagjini skuqej dhe Shtuni besonte se ai po priste që ata të mbaronin punën dhe pastaj t'i flakte, siç bën çdo njeri me sendet që nuk i duhen. Lek Dukagjini ishte një Zot që nuk pranonte në parajsë asnjë njeri të paftuar duke i çuar të tepërtit në ferr. Zoti e mbronte parajsën duke vrarë dhe Lek Dukagjini ishte në atë rrugë, nëse siç e dinte Shtuni ai ishte në rrugën e Zotit. Por nëse kishte një gjë që ai nuk e kuptonte ende ishte se si do t'i hiqte qafe Lek Dukagjini disa nga punëtorët, sepse në këtë pikë Zoti kishte mënyra të tjera. Ai mund të shkaktonte infarkte, zgjebe, sëmundje të pashërueshme dhe të pashpjegueshme, gjëndra që qelbëzoheshin dhe plasnin si mëlçi, apo marrje fryme në gjumë atëherë kur njeriu ishte duke parë një ëndërr, e cila nuk ishte aq e dhunshme sa të shkaktonte vdekjen. Këtë fuqi, Lek Dukagjini nuk e kishte dhe ndoshta nuk do ta kishte kurrë. Po qe se do të donte të shpëtonte nga punëtorët, të cilët mund

t'i tregonin botës ishullin e Lek Dukagjinit, duhej t'i vriste. Ndoshta këtë vendim e kishte marrë duke e bluar për një kohë të gjatë në kokën e vet, ndërsa shikonte punëtorët që punonin natë dhe ditë duke respektuar me imtësi vendimet e tij për çdo gur që zhvendosej dhe për çdo lule që këputej. Jo më kot i kishte thënë Shtunit: Tregoju se kush jam, para se të vdesin. Por siç kishte bërë gjithë jetën, kur i duhej të jepte drejtësi përmes ndëshkimit, Lek Dukagjini nuk i vriste vetë njerëzit që dënonte. Në këtë ishull përveç Shtunit nuk kishte burra të tjerë të cilëve ai mund t'u besonte një detyrë aq të rëndësishme dhe njëkohësisht aq të vështirë. Shtuni nuk kishte frikë të vriste njeri, sepse këtë e kishte bërë edhe në raste të tjera, por ai u drodh duke menduar se Lek Dukagjini do ta urdhëronte të vriste njerëz që nuk kishin bërë asnjë faj dhe asnjë krim. Ata vetëm punonin dhe bindeshin. E vetmja gjë që kishin kërkuar ishte të jetonin përkohësisht në shtëpitë që ndërtonin, sepse të flije çdo natë në natyrë nuk ishte gjithmonë kënaqësi. Duke menduar se çfarë do t'u thoshte punëtorëve ai u struk gjithë pasditen në hijen e shtëpisë derisa dielli u ul nën një pemë duke u bërë jeshil nga ngjyrat e saj. Kur nata ra dhe mendimet e tij ishin çlodhur nga errësira, ai u nis dhe shkoi të takonte burrat që ishin mbledhur para zjarrit. Duhet t'u tregonte jetën e Lek Dukagjinit, por sigurisht jo se çfarë hante, çfarë pinte, si flinte dhe si shkruante, sepse kjo do t'i vinte punëtorët në gjumë. Shtuni duhej t'u tregonte punëtorëve se si, pse dhe për

çfarë arsyesh Lek Dukagjini kishte vendosur të bëhej Zot. Vetëm nëse ata do ta njihnin këtë pjesë të jetës së Lek Dukagjinit atëherë do bindeshin dhe duke u bindur do shpëtonin veten nga ndëshkimi dhe Shtunin nga detyrimi për t'i vrarë. Duke dashur t'i frikësonte, në të vërtetë Shtuni donte t'i ndihmonte punëtorët si çdo njeri që ndihmon dikë duke i treguar se ku është Zoti, pse ekziston dhe çfarë bën ai kur mërzitet. Dhe kur duhet të bindësh dikë për ekzistencën e Zotit duhet t'ia nisësh nga mrekullitë, për të kaluar në fund, tek arsyet dhe dëmet që ai sjell.

Zoti dhe prindërit e tij

Nëse ka shumë pikëpyetje për Zotin, më e madhja e të gjithave është se si lindi dhe kush ishin prindërit e tij. Që Zoti ka lindur nga asgjëja, ose më mirë ai ka lindur nga vetë Zoti, kjo është një përgjigje që i jepet çdo fëmijë, i cili ka të drejtë të pyesë: Si lindi Zoti? Zoti nuk ka pasur prindër ose të paktën kështu është thënë në të gjitha kohërat. Edhe nëse dikush e ka ditur se kush janë prindërit e tij, Zoti ka mundur ta zhdukë atë njeri në mënyrë që e vërteta të mos kapërcejë shekujt dhe të mbetet në një varr bashkë me atë që e dinte. Por nga ana tjetër dihet që Zoti është krijues i gjithçkaje, që do të thotë, se ai është edhe krijues i arsyeve se pse lindi dhe prandaj edhe krijues i prindërve të tij. Nëse një fëmijë do kishte durim dhe do t'i ndiqte këto pyetje njërën pas tjetrës duke pranuar se Zoti ka krijuar prindërit e vet, atëherë kjo do të ishte një ngasje e madhe

për të ndjerë keqardhje për veten dhe për të zilepsur fatin që kanë disa njerëz të tjerë, të cilët i zgjedhin vetë prindërit e tyre. Jo çdo njeri e ka këtë fat, por nëse fëmijëve do t'u njihej e drejta të vendosnin, me siguri që askush nuk do kundërshtonte t'i zgjidhte vetë prindërit. Sepse shumë pak janë ata fëmijë që kanë arsye të jenë të kënaqur me prindërit që u kanë rënë. Natyrisht të gjithë fëmijët do donin t'i kishin prindërit të pasur. Në përcaktimin e kësaj cilësie ata do ishin të gjithë në një mendje, për t'u ndarë më pas në cilësitë e tjera që lidhen me trupin, me ngjyrat e flokëve, të syve, me gjatësinë, profesionin dhe moshën. Fëmijët do donin t'i kishin prindërit të bukur, por ndoshta dikush do zgjidhte që babai të ishte i gjatë dhe me shpatulla të gjera, dikush do donte që mamaja t'i kishte sytë jeshil dhe gjoksin pak të ngritur, dikush do kërkonte që faqet e nënës të ishin të kuqe dhe buzët të mbushura me lëng, dikush do preferonte që babai të ishte i moshuar dhe nëna shumë e re, në mënyrë që ai t'i trashëgonte shumë më shpejt pasuritë e babait, dikush tjetër do donte që babai i tij të ishte mbret, magjistar ose profet apo nëna poete, shenjtore, ose kuzhiniere, dikush tjetër do donte që prindërit e tij të mos kishin lindur. për shembull, në Shqipëri, por në një vend tjetër, ku ka më shumë paqe, më shumë diell, më shumë plazhe dhe hije për t'u çlodhur. Por nga të gjithë fëmijët deri tani vetëm Zoti e ka pasur këtë fat. E megjithatë pyetjes se si i ka zgjedhur ai prindërit, askush nuk i është afruar sa duhet. E vetmja përgjigje që të bind është ajo sipas së cilës, Zoti

i ka zgjedhur prindërit duke u mësuar më parë se si duhet të bashkohen, çfarë duhet te bëjnë që ai të lindë në qiell dhe jo në tokë, nëse duhet të jetë e diel në mëngjes apo e martë në mbrëmje kur ai të lindë, sa afër duhet të jetë dielli që nga ngrohtësia e tij lëngjet e nënës të thahen më shpejt, çfarë saktësie duhet të kenë lëvizjet e babait ndërsa ai e ndihmon nënën të lindë, në mënyrë që koka e Zotit të mos përplaset pas ndonjë mali, sa herë duhet të ndërrohen stinët para se ai të lindë dhe detaje të tjera të shumta, të cilat i shkojnë për shtat natyrës maniake të Zotit dhe nevojës që lindja e tij të jetë një proces pa gabime. Dhe me siguri kështu duhet të ketë ndodhur, sepse ndryshe, nëse do të tolerohej ndonjë gabim gjatë gjithë asaj ngjizjeje, shtatzënie dhe lindjeje, atëherë Zoti mund të mos ishte ai që njohim, por një qenie me të meta, me cene, me një këmbë më të gjatë se tjetrën, me një stomak të mbushur me vrima ulcere, me një zemër të dobët që rreh pa pushim dhe tronditet edhe kur ngordh një laraske, me faqe të zverdhura dhe gishta të shtrembër, apo me sy të zgurdulluar dhe miopë, të cilët duhet t'i veshësh me gjyzlykë për të dalluar një luan nga një mace. Këto cene që shoqërojnë lindjen e çdo fëmijë, Zoti duhet t'i ketë shmangur gjatë lindjes së vet. Deri këtu gjërat mund të merren me mend. Po më pas? Çfarë ka bërë ai me prindërit? Ku i ka fshehur? Çfarë u ka thënë nëse, të joshur nga bukuria dhe inteligjenca e fëmijës së parë si dhe nga kënaqësia që mund t'u ketë dhënë seksi, ata kanë kërkuar të bëjnë edhe një fëmijë tjetër, një motër apo një

vëlla, për të mos e lënë Zotin vetëm në pafundësinë e kohërave. Ndoshta këto kanë ndodhur dhe Zoti ka lejuar që prindërit të bashkohen sërish nën mbikëqyrjen e tij të rreptë dhe mundësisht çdo natë, siç bëjnë zakonisht prindërit e çdo fëmijë kur ata i zë gjumi dhe për pasojë, prindërit e tij kanë sjellë në jetë edhe fëmijë të tjerë, me të cilët, Zoti ka populluar ato pjesë të botës që nuk i janë dukur të denja për epërsinë e tij. Po më pas? Pra ku janë prindërit, kush ishin ata dhe cilët janë vëllezërit dhe motrat e Zotit dhe ku janë ata tani? Përgjigja që do të vijë është ngushëlluese për çdo fëmijë dhe mund ta qetësojë atë përkohësisht duke e vënë në gjumë, por vetë Zotin ajo do ta linte përjetësisht pa gjumë, nëse ai fle. E po të kërkonim një përgjigje për prindërit e Zotit ajo mund të ishte e parashikueshme, sepse nëse nuk do ishte e parashikueshme atëherë do të vinte në dyshim vetë profilin e Zotit si një qenie që pretendon se ka vetëm një qëllim: të ndihmojë njerëzit të përsosen duke njohur dhe ndryshuar sjelljen e tyre. Pra mund të thuhet se prindërit e Zotit ishin njerëz të panjohur dhe të krijuar nga vetë Zoti, për t'i dhënë atij mundësi të kuptojë se si veprojnë dy njerëz kur duan të lindin një fëmijë, sepse edhe Zoti ka nevojë të vëzhgojë nga afër se çfarë bëjnë njerëzit, në mënyrë që të njohë me mirë karakterin dhe natyrën e tyre, veset, kufizimet dhe dëshirat, të cilat ai duhet t'i korrigjojë dhe t'i përmirësojë duke i ndëshkuar. Pasi ka këqyrur me hollësi sesi bëjnë seks prindërit e tij, me siguri që Zoti është nxirë në fytyrë, sepse kjo gjë i është dukur

shumë e ngatërruar, shumë e lodhshme, shumë e shkurtër, shumë e lëngshme, shumë e fëlliqur, shumë e shpeshtë dhe ngjitëse, shumë e paplotë dhe shumë e papërsosur duke përbërë kështu të vetmin proces njerëzor të cilin mund ta kryesh pa ndihmën e vetë Zotit. Sepse Zoti nuk duhet të jetë ndjerë mirë kur ka parë që prindërit e tij nuk e kishin mendjen fare tek ai kur flinin me njëri-tjetrin, gjë që nuk ndodhte kur ata hanin bukë, kur dilnin në pazar, kur kishin nevojë për pak diell apo kur shëtisnin nëpër lulishtet e mbushura me gjelbërim. Dhe për ta shmangur përsëritjen e panevojshme të këtij ushtrimi, ai ndëshkoi si fillim prindërit e tij dhe pastaj gjithë njerëzit. Nëse dikush ka një përgjigje tjetër për fatin e prindërve të Zotit, duhet t'i japë përgjigje pyetjes se pse Zoti, përmes gjithë profetëve të tij, përfshi Muhamedin dhe Krishtin e ka kufizuar aq shumë seksin e lirë të njerëzve duke u njohur atyre të drejtën ta bëjnë këtë gjë vetëm për të lindur fëmijë siç edhe ndodhi me prindërit e tij. Me pas, për të frikësuar gjithë njerëzit, të cilët deri në atë kohë e konsideronin seksin si një gjë të lejuar nga Zoti, ai i ndëshkoi prindërit duke i zhdukur dhe kjo, pavarësisht se tingëllon e pazakonshme dhe mizore, duhet të pranohet si një gjë e zakonshme dhe e logjikshme në rastin e një qenie, që më pas, vrau edhe birin e tij, Jezu Krishtin. Sepse ai që vret fëmijën e vet, nuk ka pse të mos jetë sjellë në të njëjtën mënyrë edhe me prindërit. Kështu pra, duke i shkuar deri në fund logjikës se Zoti ka pasur prindër, mund të thuhet pa ngurrim se ata janë zhdukur

dhe kushdo që e dinte këtë fakt është zhdukur bashkë me ta, për t'i mësuar botës se fëmijët kanë të drejtë të bëjnë çdo pyetje, por nuk kanë të drejtë të marrin çdo përgjigje për sa kohë që janë fëmijë. Ata mund të flenë të qetë me bindjen se Zoti ka pasur prindër dhe vetëm kaq. Pjesa që vjen pas përbën një të vërtetë të hidhur edhe për vetë prindërit e tyre, të cilët do zhgënjehen nëse ju qëllon të lindin një Zot, që më pas do t'i ndëshkojë.

4

Lek Dukagjini ka bërë shumë gjëra të mira në jetën e vet, filloi të fliste Shtuni, por tani duket si një njeri i zhgënjyer që beson se ajo që ka bërë nuk ka pasur asnjë vlerë. Ai ka vendosur të shkëputet nga bota dhe të ndërtojë botën e vet në këtë vend të harruar, të cilin e do të gjithin për vete dhe për ta fshehur këtë vend nga njerëzit ai është i gatshëm të bëjë gjithçka. Unë e njoh Lek Dukagjinin prej shumë vitesh. Kur ai erdhi në jetë, i ati ishte shumë i vjetër. Ai lindi nga një baba i plakur dhe nga një nënë shumë e re, e cila vdiq sapo e nxori nga barku. Babai i Lek Dukagjinit ishte një sundimtar i madh dhe çdo gjë që haste syri ishte pronë e tij. Pesë djem i ishin vrarë në luftë dhe gruaja e tij ishte e plakur ditën që fëmijët e tyre u varrosën në të njëjtin varr. Por sundimtari nuk donte të vdiste pa lënë një trashëgimtar

të gjithë asaj pasurie, prandaj vendosi të martohej me një vajzë të re që të mund t'i jepte një djalë tjetër. Kur Lek Dukagjini lindi, ishte natë. Ndoshta era ishte e ngrohtë si sonte dhe zhurma e pemëve të përkëdhelte faqet. I ati e zhveshi lakuriq, e ngriti në krahë dhe duke e drejtuar nga hëna tha: Ti nuk do kishe lindur nëse lufta nuk do t'i kishte vrarë pesë vëllezërit e tu. Kjo do të thotë se ke lindur për të shpëtuar vendin tënd që mbeti pa sundimtar. Nëse Zoti nuk do t'i donte shqiptarët nuk do ta kishte fryrë barkun e nënës tënde nga një burrë plak si unë. Por duke më ndëshkuar, Zoti ka vendosur që t'i të mos jesh si unë dhe si pesë vëllezërit e tu. Ti nuk ke lindur për të luftuar. Mund të bësh çdo gjë, por të ndalohet të luftosh. Paqja dhe lumturia e njerëzve janë arsyeja pse ke ardhur në këtë botë. Shumë shpejt unë do vdes dhe ti do rritesh vetëm, por amaneti im do të ndjekë pas gjithë jetën. Mundohu t'u japësh shqiptarëve një vend që kurrë nuk e kanë pasur, një shtet të ndryshëm nga shtetet e gjithë popujve të tjerë. Ata kanë nevojë për paqe dhe nëse ti ua siguron do adhurohesh si një Zot. Çdo njeri do ketë frikë të të vrasë, sepse njerëzit kanë frikë të luftojnë kundër Zotit. Ndërsa plaku fliste, Lek Dukagjini ngriti kokën nga hëna, por nuk qau. Sytë e tij të kaltër u zbardhën dhe thonë se ata kanë marrë ngjyrën e hënës që nga ajo natë. Disa muaj më vonë babai i tij vdiq dhe Lek Dukagjini u rrit vetëm. Nuk foli derisa u bë dhjetë vjeç. Njerëzit që e rriten besonin se ai ishte memec. I hapnin gojën me lugë duke i kontrolluar

gjuhën dhe qiellzën. U thirrën fallxhorë nga të katër anët që shikonin fatin e tij në filxhanë kafeje. I kontrollonin trupin, organet, gjymtyrët, i jepnin të pinte barëra dhe përzierje frutash që ai i villte, por me kot. Disa i këndonin dhe ia digjnin flokët për t'i nxjerrë xhindet që besohej se i kishin hyrë në trup, por Lek Dukagjini i shihte në sy dhe nuk thoshte asnjë fjalë. Rrinte gjithë kohën pas dritares dhe shihte botën. Numëronte zogjtë me duar, njihte çdo pemë dhe çdo degë që dukej nga lartësia e shtëpisë dhe thonë se shumicës prej tyre u kishte vënë një emër. Në dimër nxirrte dorën jashtë, e mbushte me dëborë dhe fërkohej me të gjithandej, duke u skuqur dhe duke u dridhur nga cikna. Kafshët, kuajt, macet, qentë, lepujt, lopët dhe delet që kalonin përpara shtëpisë i vizatonte në një fletë dhe kur ato shkonin në udhën e tyre të ngarkuara me qetësinë që të jep mungesa e gjuhës u tërhiqte vëmendjen duke nxjerrë nga goja tinguj të çuditshëm. Ndërsa njerëzve nuk u bënte asnjë shenjë si të donte të ndërpriste çdo lidhje me ta. I shihte nga dritarja, i njihte të gjithë, maste me durim plakjen e tyre, lindjen e fëmijëve, kuptonte mërzitë, gazin dhe lodhjen e përditshme. Pa folur me askënd kishte arritur të kuptonte kush ishte i martuar me kë, kush ishin fëmijët e secilit, me çfarë merreshin, kur vdisnin dhe kur ndaheshin për të krijuar familje të reja. Lek Dukagjini dinte gjithçka edhe pse nuk kishte folur kurrë. Pronat e tij i administronin këshilltarët dhe shërbëtorët, të cilët pas një farë kohe u mësuan me heshtjen e pronarit dhe

bënin secili punën e tyre, duke i shërbyer me përkushtim një njeriu të cilin nuk e njihnin dhe pothuajse e kishin harruar. Ai nuk pyeste kurrë sa i pasur ishte megjithëse e dinte. I çonin për të ngrënë tri herë në ditë, kryesisht bulmet, qumësht, djathë dhe vezë të ngrohta, të cilat i pinte duke u hapur një vrimë të vogël me majën e një shtize hekuri.

Kur mbushi dhjetë vjeç, Lek Dukagjini doli me vrap nga shtëpia dhe thirri një grua që kalonte në rrugë ngakuar me dru. Çfarë po bën, e pyeti. Po çoj dru në shtëpi, i tha gruaja. Ti nuk ke fëmijë, i tha Lek Dukagjini. Jo, tha gruaja, unë jetoj vetëm. Zoti nuk më dha fëmijë, ndërsa burri im vdiq para disa vjetësh. Lek Dukagjini iu drejtua dhe si t'i ngarkonte një detyrë i tha: Pse nuk bëhesh nëna ime. Ti ke nevoje për një fëmijë dhe unë kam nevojë për një nënë. Të premtoj se do sillem mirë dhe nuk do të lë kurrë të mbash dru. Gruaja filloi të qeshë dhe e pyeti: Po ti kush je? Unë jam Lek Dukagjini, tha ai. Çdo gjë që sheh është prona ime. Kam çdo gjë përveç nënës. Babai më ka vdekur. Eja në shtëpinë time. Do jetojmë bashkë. Gruaja u ënjt dhe pas pak filloi të qante. Si gjithë të tjerët, edhe ajo kishte dëgjuar shumë për Lek Dukagjinin, por nuk e kishte menduar kurrë se ai do fillonte të fliste për shkak të saj. Ai ishte pronar i tokave dhe pasardhës i sundimtarëve të gjithë krahinës dhe kjo madhështi e trashëguar brez pas brezi i krijonte emocione çdo njeriu të varfër, që nuk priste se një ditë një nga sundimtarët do t'i kërkonte një nder. Dhe Lek

Dukagjini nuk po i kërkonte diçka të thjeshtë, një copë buke apo një gjellë të ngrohtë, por që ajo të bëhej nëna e tij. Gruaja mbeti një kohë e hutuar pa iu besuar syve dhe veshëve. Të gjithë e dinin se Lek Dukagjini ishte një fëmijë memec, që nuk kishte folur kurrë dhe për këtë arsye, ajo e kishte vështirë ta besonte. Në fillim iu duk se djali po tallej, apo se ishte në një ëndërr prandaj u përpoq ta merrte me të mirë dhe ta bindte të kthehej në shtëpi. Por Lek Dukagjini vazhdoi të fliste duke i marrë dorën dhe më në fund gruaja pranoi ta çonte deri në shtëpi për ta qetësuar. Ajo iu bind më tepër sundimtarit sesa një fëmije tekanjoz, që kishte dalë nga shtëpia për të gjetur një nënë. Nuk ka njeri në botë që beson se një fëmijë jetim zgjedh për nënë, gruan e parë që i del përpara. Megjithatë ata shkuan të dy bashkë në shtëpi dhe kur hynë Lek Dukagjini u tha shërbëtorëve të vet: Kjo është nëna ime. Që sot ajo do jetojë me mua. Nuk do të mbartë kurrë dru dhe secili prej jush do t'i bindet siç më bindet mua. Ata u shastisën, jo sepse ai po sillte në shtëpi një njeri të panjohur, por sepse kishte vendosur të fliste. Kishin dhjetë vjet që e prisnin atë ditë dhe të gjithë u gëzuan, ndezën pishtarë të mëdhenj, therën mish dhe shtruan gosti për gjithë njerëzit. U hap fjala se Lek Dukagjini kishte folur. Ai vetë u mbyll në dhomë dhe përveç gruas nuk pranonte njeri të hynte aty. Ajo i çonte mëngjesin, e ndërronte dhe ai e pyeste për jetën e saj. Ajo nuk ishte shumë e re dhe as e bukur, por jeta e kishte mësuar të ishte e qetë dhe e duruar. Për disa muaj shtëpia

e madhe e Lek Dukagjinit i ngjau një feste që nuk mbaron. Të gjithë ishin të emocionuar dhe prisnin që Lek Dukagjini t'i kthehej jetës normale, të dilte nga shtëpia dhe të merrej me pronat e tij. Por ai nuk ndryshoi asgjë nga regjimi i mëparshëm. Kalonte kohën në dritare dhe fliste vetëm me të ëmën. Shërbëtorët dhe të afërmit i bindeshin, por pas një farë kohe nisën ta përçmonin. Dikush hapi fjalë se gruaja i kishte bërë magji Lek Dukagjinit dhe pasi e kishte mësuar të fliste e kishte urdhëruar t'u thoshte të gjithëve se ajo ishte nëna e tij. Kur ai flinte, apo mbyllej në dhomë, ata e shanin, e përqeshnin dhe e poshtëronin. Ajo kishte qenë një grua e varfër, për të cilën askush nuk kishte treguar vëmendje dhe jeta i kishte kaluar duke gatuar, duke punuar dhe duke mbajtur shtëpinë e burrit. Tani kishte ardhur në një derë të pasur, ku nuk kishte nevojë të siguronte ushqimin apo të ndizte zjarr. Fati i kishte trokitur kur ajo nuk priste më asgjë nga jeta. Megjithatë ajo mbetej e urtë, megjithëse faqet i kishin çelur dhe në fytyrë i ishin rishfaqur tiparet e freskëta të rinisë. Veshjen e zezë nuk e kishte ndryshuar, por flokët e mbledhur pas kokës për shumë vite, i kishte lëshuar dhe i kishte krehur me vajra të mira që kundërmonin erë bimësh. Trupin e kishte të drejtë dhe lëkurën të pastër si të një bliri të bukur dhe të drejtë, që nuk mban krimba edhe kur plaket. Megjithëse dukej shumë më e madhe nga sa ishte në të vërtetë, ajo nuk ishte plakë. Jeta e kishte lodhur dhe mungesa e fëmijëve e kishte bërë të heshtur dhe të përulur.

Zakonisht ajo nuk kundërshtonte dhe nuk i thoshte asgjë Lek Dukagjinit kur dëgjonte shërbëtorët që e tallnin pas shpine. Lek Dukagjini e pyeste për botën, për shqiptarët, për fëmijët, për burrin e saj, për gratë e tjera dhe për natyrën. Gruaja dinte shumë pak gjëra sepse ajo kurrë nuk kishte dalë nga fshati ku jetonte, por gjuha e saj ishte e pasur dhe e ngrohtë. Kur tregonte, sytë i mbusheshin me dritë dhe Lek Dukagjini rrinte për orë të tëra duke e dëgjuar. Pastaj mbyllej në dhomën e tij dhe dilte prej andej disa ditë më vonë, pasi kishte tretur gjithë shkëlqimin që merrte nga sytë e nënës së vet. Dikur ai i kërkoi asaj të flinte në një dhomë me të. Ajo pranoi dhe Lek Dukagjini i kalonte netët duke ngrohur kokën në pëqirin e saj të shëndoshë dhe të lëmuar. Mbyllte sytë dhe nëpër faqe i rridhnin lot, sa herë që gruaja ia prekte flokët duke e përkëdhelur. Ajo nuk kishte lexuar kurrë dhe nuk i njihte shkronjat, por gjithë jetën kishte ëndërruar të kishte një fëmijë prandaj kishte mësuar shumë përralla dhe legjenda me kafshë, me mbretër dhe me profetë, që ia tregonte Lek Dukagjinit netëve të gjata të dimrit. Një here ai i tha të dilnin bashkë nëpër fshat dhe ajo u zbukurua duke veshur rroba të reja, pastroi buzët dhe lidhi në kokë një shami ngjyrë vjollce, të cilën nëna e vërtetë e Lek Dukagjinit e kishte mbajtur kur ishte e re. Kur e pa, Lek Dukagjini nuk bëri asnjë shenjë, por më vonë i tha se ai nuk donte që nëna e tij të ishte e bukur, sepse bukuria sipas tij i ndan njerëzit. Kur je e bukur duan të të marrin dhe

shumë njerëz zihen për të të pasur. Unë mund të kisha zgjedhur për nënë një grua shumë më të re dhe më të bukur se ty, por e dija se atë mund të ma merrte një fëmijë apo një burrë tjetër, i tha Lek Dukagjini duke ngrysur vetullat dhe gruaja filloi të qante. Ishte e hera e parë që ai i fliste vrazhdë. Çdo nënë tjetër nuk do t'ia pranonte kurrë atë gjuhë djalit të vet, por nëna e Lek Dukagjinit nuk ishte si gjithë nënat e tjera. Ajo duhej të bindej, sepse ai e kishte zgjedhur kur kalonte çdo ditë poshtë dritares së vet me një barrë dru mbi kurriz. Atë ditë Lek Dukagjini u mbyll në vetvete dhe i tha se për disa kohë donte të flinte vetëm. Gruaja doli nga dhoma në heshtje dhe u fut në dhomën e saj. Për gati një muaj nuk u panë më. Shërbëtorët u bënë gati ta zbonin dhe çdo mëngjes i kërkonin të punonte për të pastruar shtëpinë siç bënin edhe ata, ditë për ditë. Një herë, njëri prej tyre e detyroi të mblidhte dru dhe gruaja u bind, jo vetëm sepse nuk mund të ankohej, por edhe sepse kjo mund të ishte një mundësi për të parë Lek Dukagjinin duke kaluar poshtë dritares së tij. Shkoi të mblidhte shkarpa dhe kur u kthye mbajti këmbët poshtë dritares së Lek Dukagjinit dhe ngriti kokën. Ai ishte aty dhe po e shihte. Ajo qeshi si çdo nënë që sheh fëmijën e vet pas një kohe të gjatë, por ai ishte i qetë. Asnjë muskul dashurie nuk lëvizte në fytyrën e tij. Lek Dukagjini kishte fytyrën e një njeriu që ka frikë nga bukuria dhe gruaja u drodh dhe u kthye të qante në dhomën e saj. Nëse pas disa ditësh Lek Dukagjini nuk do ta kishte

thirrur, shërbëtorët do ta kishin dëbuar nga shtëpia. Ai e priti qetësisht, pastaj i mori dorën dhe i tha: Dukeshe shumë më e bukur duke ngritur dru. Çdo grua që punon është më e bukur se një grua që nuk bën asgjë. Ajo u zgjat ta puthte dhe ai nuk kundërshtoi. Flokët i lëshonin një erë qiparisi, të cilën gruaja nuk e kishte ndjerë më parë. Dukej si një qiparis që po rritej duke zgjatur degët e mendimeve të veta mbi botë. Pse më le vetëm kaq gjatë, e pyeti. Doja të shikoja se çfarë bën një nënë që nuk ka fëmijë, tha Lek Dukagjini. Ndoshta një ditë do ndahemi dhe unë doja të mbaja mend fytyrën tënde ashtu siç të pashë për herë të parë. Ajo uli kokën dhe duke mbajtur lotët i tha: Po të duash do shkoj çdo ditë për të mbajtur dru. Do të të them vetë, foli Lek Dukagjini dhe u zgjat nga dritarja. Dielli kishte hipur mbi një pemë dhe që andej po shikonte se si ai po rritej duke mësuar një grua të bëhej nënë.

Lek Dukagjini dhe gruaja vazhduan kështu rreth një vit. Ajo fliste, ndërsa ai dëgjonte dhe pyeste. Nganjëherë ai pushonte dhe ajo dilte nga dhoma me hapa të vegjël e shkonte të mblidhte dru. Ai e priste në dritare dhe atëherë ajo mbushej me lumturi dhe zemra i lëvizte në kraharor si një grua, e cila kupton se njeriu që pret, nuk e ka gënjyer, por i ka dalë në takim. Por një ditë, kur ishin të dy në dhomë, Lek Dukagjinit,papritmas,i shkëlqeu një dritë në sy, sikur një diell sapo i kishte lindur pas horizontit të qepallave. Duke i hapur sytë fort që dielli të mos errësohej, por t'i ndriçonte udhën, ai doli jashtë,

zbriti në rrugë dhe thirri një burrë. Nëna e tij që po e ndiqte nga dritarja pa të njëjtën skenë që i kishte ndodhur edhe asaj vetë. Lek Dukagjini e pyeti burrin se çfarë po bënte dhe kur ai i tha se po shkonte në shtëpi, e luti të vinte me të dhe i kërkoi që të bëhej babai i tij. Burri filloi të qeshtë dhe i tha se ai e kishte një familje, dhe nuk mund të bëhej babai i askujt tjetër përveç fëmijëve të tij. Por Lek Dukagjini këmbënguli dhe kur i tha se ai quhej Lek Dukagjini dhe se e urdhëronte të bëhej babai i tij, burri u zbut dhe e ndoqi pas. Lek Dukagjini thirri shërbëtorët dhe u tha: Ky burrë do të jetë babai im. Që sot ai do jetojë këtu. I thoni fëmijëve të tij se babai nuk do kthehet më në shtëpi. Jepuni për të ngrënë dhe gjithçka tjetër që u duhet. Unë do t'u jap çdo gjë që duan, përveç babait. E mori burrin për dore dhe e futi në dhomën ë tij, ku nëna po priste me sy të shqyer. Burri ishte pak më i ri se gruaja. Krahët i kishte të gjatë dhe sapo kishte nisur të thinjej. Sikur të ishte pak më i vjetër, ndoshta do ta përjetonte me një farë turpi atë situatë, por ai dukej i qetë dhe shikonte drejt si për të thënë se nuk kishte pse të kishte turp nga ajo që po ndodhte. Ai kishte qenë në luftë dhe aty ishte plagosur. Në kraharor kishte një plagë të kuqe, e cila dukej si një shqiponjë që i ishte kapur pas trupit me thonj dhe nuk e lëshonte. Koka e tij ishte e madhe dhe e fortë si një gur, ndërsa sytë e zinj lëshonin një dritë që e ndriçonte dhomën kur Lek Dukagjini flinte. Ky është babai im dhe tani do jetojmë të tre, tha Lek Dukagjini,

ndërsa gruaja e shihte burrin me sy të rrëzuar. Kjo është nëna ime, tha ai duke bërë me dorë nga gruaja që nuk lëvizte. Burri përshëndeti me kokë dhe u ul në cep të shtratit duke pritur. Lek Dukagjini nuk foli një copë herë, si një fëmijë që ngrohet në praninë e prindërve që i kanë munguar për një kohë të gjatë. Megjithatë, fytyra e tij nuk ishte e qeshur. Dukej sikur po mendohej çfarë do bënte me ata dy njerëz. Kur mbrëmja ra në dritare dhe pemët i fshehën gjethet në errësirë, ai u shtri të flinte dhe i tha nënës dhe babait: Tani flini dhe ju. Këtu ka vetëm një shtrat, tha burri dhe u bë gati të shtrihej për tokë për t'i lëshuar shtratin gruas që deri atëherë nuk kishte folur. Ajo është nëna ime dhe ti je babai im, tha Lek Dukagjini. Ju duhet të flini bashkë ashtu siç bëjnë të gjithë njerëzit që kanë fëmijë. Gruaja u shtrëngua pas rrobave të veta, ndërsa burri u kollit për të nxjerrë fjalët dhe pas pak u shtri në cep të krevatit.

Gjithë natën asnjëri nga të tre nuk fjeti. Burri lëvizte këmbët me kujdes për mos prekur gruan, ndërsa ajo ishte mbledhur në cep të shtratit duke tharë me faqet e nxehta lotët që i rridhnin pa pushim. Lek Dukagjini i mbante sytë hapur duke parë çdo lëvizje që bënin prindërit e tij. Kur zbardhi, u ngrit dhe i tha burrit: Ti u ktheve në shtëpi pas një kohe të gjatë. Duhet të na thuash se çfarë ke bërë gjithë këto vjet. Burri drejtoi kurrizin dhe u mbështet pas murit. Unë kam luftuar, tha ai. Nuk di të bëj gjë tjetër. Kam qenë në të gjitha luftërat që ka bërë babai yt dhe i kam njohur pesë vëllezërit e tu

që janë vrarë. Lek Dukagjini e dinte që vëllezërit e tij ishin vrarë, por nuk dinte asgjë më shumë për ta. Kur burri tha se i kishte njohur vëllezërit, sytë e tij prej hëne, u skuqën dhe ai tha: Si ishin ata, më trego. Burri nisi të fliste ngadalë si çdo luftëtar që mendon se koha për të folur për luftën duhet të zgjasë ndoshta po aq sa vetë lufta. Ai tregoi me hollësi për secilin nga pesë vëllezërit, si ishin, si quheshin, si i kishin sytë, si i mbanin flokët, çfarë pëlqenin dhe çfarë kishin bërë, si kishin mësuar të luftonin, sa armiq kishin vrarë, si kishin vdekur dhe çfarë bënin kur nuk luftonin. Unë i kam parë se si vdiqën njëri pas tjetrit të gjithë në një ditë, tha ai. Babai yt më kishte besuar mbrojtjen e djemve të vet, por unë nuk arrita dot t'i shpëtoj dhe që atë ditë jeta ime nuk ka qetësi. Kur i pashë si ranë njëri pas tjetrit si pesë qiparisa të rinj, të cilëve iu prenë trungjet, unë qava dhe gati mbyta veten në lot. I lava trupat e tyre dhe pastaj ia solla babait tënd. Do doja të kisha vdekur bashkë me ta, por trupi im ishte i fortë dhe megjithëse u plagos nuk u mposht nga dhimbja. Kur ia solla pesë trupat e vdekur babait tënd bëra një betim me veten time. Vendosa t'i shërbeja familjes suaj deri në fund të jetës. M'u duk sikur i kisha borxh kësaj familje pesë jetë, të cilat nuk i kurseva dot. Kur ti më kërkove që unë të bëhesha babai yt, m'u duk sikur u lehtësova sepse m'u dha një mundësi për të të kthyer borxhin. Unë do bindem për gjithçka. Nëse do të shkosh në luftë unë do të të mbroj dhe do jem hija dhe mburoja jote deri në fund. Nëse do të vras

njeri për ty, ma thuaj, kjo do të ishte një kënaqësi për mua. Më kërko çfarë të duash dhe unë do ta bëj. Lek Dukagjini mbylli sytë dhe kur i hapi tha: Ti nuk munde t'i shpëtosh vëllezërit e mi nga vdekja, por unë do jap një mundësi për t'ia kthyer borxhin familjes sime. Ti duhet të më japësh një vëlla tjetër. Fli me nënën time dhe bëj një fëmijë. Kjo është detyra e çdo babai: të shtojë familjen e vet. Burri u skuq, ndërsa gruaja nxori një psherëtimë të zgjatur. Që kur Lek Dukagjini kishte thirrur këtë burrë në dhomë duke e quajtur babanë e vet, ajo nuk kishte reshtur së qari në heshtje. Për herë të parë pas gati një viti që jetonte me të, ai i ishte dukur i çmendur dhe i sëmurë. Asnjë fëmijë nuk do sillej siç po sillej ai duke detyruar dy njerëz të panjohur të jetonin bashke në një dhomë dhe për më tepër duke i detyruar të silleshin si burrë dhe grua. Në fillim vetmia dhe varfëria e kishin bindur të pranonte të bëhej nëna e një fëmijë që nuk ishte i saji, por pastaj lidhja e dashurisë që kishte krijuar me Lek Dukagjinin e kishte mposhtur duke ia rrënuar krenarinë dhe duke ia mpirë dalëngadalë arsyen. Ajo kishte pranuar të poshtërohej herë nga ai dhe herë nga shërbëtorët e tij, mjafton që ta linin të jetonte pranë atij fëmije, për të cilin ajo mendonte se vuante vetëm nga një sëmundje që ishte nëna e të gjitha sëmundjeve: mungesa e prindërve. Ajo kishte vendosur ta shëronte nga kjo mungesë. Kishte mësuar edhe vetë të sillej si nënë, duke kapërcyer me vullnet dhe me përulësi vështirësitë që të shkakton mosnjohja e plotë e

fëmijës që duhet të rritësh. Ditë pas dite e kishte bindur veten se duhej ta ndihmonte Lek Dukagjinin të rritej normalisht si të gjithë fëmijët e tjerë, sepse në fund të fundit edhe ajo nuk kishte njeri tjetër në këtë botë, të cilit të mund t'i përkushtohej. Fati ia kishte sjellë, që të bëhej nëna e një djali të pasur dhe të jetonte bashkë me të. Sa herë që ndihej keq dhe pyeste veten pse duhej ta duronte këtë lloj robërie, ngushëllohej duke marrë si shembull me qindra dado dhe mëndesha të cilat nuk bënin asgjë më shumë se ajo: edhe ato rrisnin fëmijët e të tjerëve, i ushqenin me gjirin e tyre dhe u tregonin përralla njëlloj sikur t"i kishin fëmijët e vet. Nga kjo marrëdhënie e gjatë dhe e pastër lindte edhe dashuria e këtyre grave për ata fëmijë, të cilët, megjithëse nuk i kishin lindur vetë, i donin. Për të dhënë dashuri ato paguheshin, ndërsa ajo kurrë nuk kishte kërkuar ndonjë gjë nga Lek Dukagjini. Ai nuk e paguante, por vetëm i jepte mundësi të jetonte me të dhe të mos ishte vetëm. Deri këtu gruaja do të pranonte gjithçka pa kundërshtuar. Por një ditë, pikërisht atë ditë, ai i kishte kërkuar asaj të thyente çdo kod dhe çdo moral dhe të flinte me një burrë tjetër të panjohur, të cilin edhe atë e kishte takuar rastësisht në rrugë. Gruaja mbylli sytë për një çast, në errësirën e dhomës së Lek Dukagjinit dhe mendoi sesi do flinte me burrin që kishte në krah, duke u zhveshur, duke hapur këmbët, duke nxjerrë gjoksin, duke psherëtirë nga dhimbja e një mishi që i hynte në bark pas gati shtatë vjetësh dhe se si Lek Dukagjini do vigjilonte mbi

trupin e saj dhe të burrit, duke mësuar se si bëjnë dashuri prindërit, që ai i kishte thirrur nga rruga. Kjo do ishte më e rëndë se çdo vdekje. Ajo kishte jetuar gjithmonë nën hijen e moralit të kishës dhe të familjes, që u mësonin vajzave dhe grave se i vetmi burrë me të cilin ato duhet të shtrihen dhe të bashkohen në shtrat është ai me të cilin ke lidhur kurorë. Edhe kur ishte martuar ajo kishte qenë shumë e turpshme. Burri i saj gjithmonë ankohej se gruaja nuk e linte ta shikonte dhe se kur ai kishte qejf të bashkohej me të, ajo rrinte e ngrirë pa thënë fjalë dashurie. Ajo vetëm kryente detyrën ndaj Zotit dhe familjes. Bashkimin me burrin e vet e kishte konsideruar gjithmonë si detyrë dhe jo si kënaqësi. Si detyrë për të lindur fëmijë dhe për t'i bërë qejfin burrit të uritur, i cili përveç gjellës, ka nevojë të ngopet edhe me mishin e gruas së vet, herë pas here. Për shkak të turpit të saj, vitet e martesës nuk kishin pasur kurrë net të zjarrta, dhe ato ishin shuar njëra pas tjetrës si një zjarr pa flakë, derisa ajo e kishte humbur burrin pa ndjerë kurrë kënaqësi të vërtetë prej trupit të tij. Pasi nuk kishin lindur dot fëmijë, ajo kishte nisur të fajësonte veten duke kundërshtuar kërkesat e burrit dhe duke u shtirur shpesh si e sëmurë dhe e pafuqishme. Nevoja për t'u ndjerë e re, i kishte shteruar dhe për të ndëshkuar veten, kishte nisur të kërrusej me qëllim, të mos mbahej, të vishej keq, të mos lahej shpesh për t'u dukur si një plakë e ndotur, që i ka hequr të drejtën vetes për t'u joshur nga një mashkull. Kjo plakje e parakohshme dhe e

qëllimshme e kishte bërë punën e saj. Burri ishte ftohur dhe e kishte lënë të qetë, megjithëse kur zhvishej në errësirë shikonte përpara pasqyrës trupin e vet, i cili ishte njëlloj dhe nuk kishte krijuar asnjë rrudhë. Ajo nuk ishte plakur dot kurrë aq sa duhej dhe aq sa donte, ngaqë kjo nuk varej nga ajo, por nga mosha. Tani Lek Dukagjini i kishte dalë përpara dhe pa e vrarë mendjen i kishte kërkuar të zhvishej në sy të një burri dhe të bashkohej me të. Vdekja do të kishte qenë më e pranueshme se ai çnderim. Ajo mund të ikte me vrap në shtëpi, por e ndiente se këtë nuk mund ta bënte. Jo vetëm sepse Lek Dukagjinin e kishte frikë si sundimtar, por sepse nuk mund ta linte vetëm fëmijën e vet, që, ndoshta tani kishte më shumë nevojë se kurrë për të. Edhe nëse ajo ikte, ai do të gjente një grua tjetër për t'ia shtruar si nënë në shtrat, burrit që e kishte zgjedhur për baba. Do të ishte e njëjta gjë. Ajo do të mbetej vetëm dhe do të humbte njëherë e mirë të vetmin njeri që kishte, për të kaluar pjesën e mbetur të jetës. Ajo kishte turp ta shihte në sy burrin që rrinte në një shtrat me të, me kokën ulur, por besonte se ndoshta me ndihmën e tij mund ta bindte Lek Dukagjinin se ajo që po kërkonte nuk ishte e lejueshme dhe e denjë për një fëmijë. Në fund të fundit ai i kishte marre për prindër dhe ata duhej t'i flisnin sikur ta kishin fëmijën e tyre. Dhe meqë këto kërkesa të paturpshme zakonisht alarmojnë nënat, pa pritur që burri të fliste dhe t'i përgjigjej Lek Dukagjinit ajo tha: Biri im, mos na kërko diçka, që nuk mund të

ndodhë. Unë kam dashur gjithë jetën të kem një fëmijë, por Zoti nuk ma bëri këtë nder dhe dyert e trupit tim janë mbyllur njëherë e mirë për të gjithë burrat. Megjithatë Zoti u tregua i mëshirshëm dhe më solli tek ty. Unë jam gati të bëj gjithçka që më kërkon, por nuk mund të turpërohem duke fjetur me një burrë që nuk është burri im, sepse këtë gjë nuk e ka vendosur Zoti. Besoj se edhe babai yt mendon si unë. Ne nuk mund të bashkohemi kështu, sepse nuk jemi të martuar dhe aq më pak mund ta bëjmë këtë gjë në sytë e djalit tonë. Ndërsa ajo fliste duke u përpjekur të ishte e qetë dhe e dashur për ta ëmbëlsuar sadopak kundërshtimin e vet, Lek Dukagjini shikonte burrin që rrinte si një statujë, të cilës koha, pasi e ka vendosur në rrugë, i ka ngarkuar vetëm një detyrë: të pranojë çdo kërkesë të vizitorëve të vet pa i kundërshtuar. Dua të di çfarë mendon babai im, tha Lek Dukagjini. Në fund të fundit është babai ai që vendos se kur lindin fëmijët dhe kështu ka ndodhur edhe kur linda unë. Babai i Lek Dukagjinit hapi krahët dhe duke kthyer pak kokën nga gruaja tha: Unë jam betuar se do të pranoj çdo detyrë që më jepet. Nëse Lek Dukagjini kërkon të ketë një vëlla, unë do ta ndihmoj me çdo mënyrë. E shikon, tha Lek Dukagjini duke perënduar sytë me përkëdheli. Ky është babai që kam dashur të kem gjithmonë, një baba që më bindet. Gruaja u mbështet pas murit sikur donte të mbrohej dhe duke i lëshuar lotët që kishin nisur t'ia lagnin rrobat tha: Kam ftohtë. Më lini të qetësohem. Fjalët e burrit e kishin

bërë të dridhej. Kishte humbur të vetmen shpresë, që kishte për të mos u poshtëruar në sy të djalit të vet nga një njeri i panjohur, i cili me sa duket kishte mënyra të ndryshme, nga shumë baballarë për të kënaqur djalin e tij. As burri dhe as Lek Dukagjini nuk folën më, ndoshta duke pritur që trupi i saj të ngrohej dhe të merrte temperaturën e duhur për t'iu përgjigjur detyrës që i ishte ngarkuar. Asaj iu duk vetja si dikur, kur i dredhonte burrit të vet, duke u shtirur si e sëmurë sa herë që ai i kërkonte të bashkoheshin, megjithëse ajo kishte hequr dorë me këmbëngulje nga qejfet e trupit, sepse ato i dukeshin të lodhshme dhe të pamjaftueshme për t'i dhënë një fëmijë. Kishte shpresuar që burri ta kundërshtonte Lek Dukagjinin si një baba që i mëson të birit se çfarë është nderi i familjes, duke i fshehur atij në radhë të parë teknikën e lëvizjes dhe shkëmbimit të dy trupave, nga të cilët kishte ardhur në jetë. Tani, ajri që dilte nga barku i saj i palosur ishte bërë më i rëndë duke formuar një mjegull në mes të dhomës ku rrinte bashkë me burrin dhe djalin e saj. Megjithatë, silueta e saj prej një nëne të drobitur ishte akoma e dukshme pas asaj reje me mjegull dhe kushdo që do ta shihte në atë gjendje, do e kuptonte se ajo po mendonte se si, herët a vonë, do t'i dorëzohej trilleve të djalit të vet. Por Lek Dukagjini nuk ngutej. Ai ishte një fëmijë i qetë, që nuk kishte nxituar të fliste atëherë kur nuk kishte asgjë për të thënë dhe e kishte bërë këtë gjë vetëm pas dhjetë vjetësh kur ishte bindur se duhej të kërkonte nga jeta

diçka më tepër, që me sa duket jeta, besonte se nuk kishte ardhur ende koha për t'ia mësuar. Tani rrinte në pritjen e vet, sepse e dinte që asnjë forcë nuk mund t'ia hiqte kënaqësinë që të shkakton vendimi i dy njerëzve të cilët do të bashkohen për të lindur një fëmijë, sepse nuk kanë rrugë tjetër. Ashtu si çdo fëmijë, edhe ai e dinte se nëna dhe babai do t'ia plotësonin dëshirën sapo ta kuptonin se nga kjo, botës dhe fëmijës së tyre nuk do t'i vinte asgjë e keqe dhe njëlloj si Zoti, po priste që një burrë dhe një grua që ai i kishte bërë bashkë, të kërrusur nga pesha e errësirës, e bindjes dhe e vetmisë, të bënin atë që duhet të bëjë çdo burrë dhe çdo grua, të cilët, për arsye dhe rrethana që nuk varen nga ata,gjenden në të njëjtin shtrat. I vendosur të respektonte betimin e tij dhe ndoshta i eksituar nga prania e një gruaje të cilën muzgu e kishte zhveshur nga ngathtësia e një pleqërie të vullnetshme, burri hoqi bluzën e vet dhe shqiponja e plagosur që mbante në gjoks fluturoi në dhomë duke e skuqur muzgun si një agim. Çehrja e tij e ngrysur kishte ndryshuar dhe në fytyrë i kishte shpërthyer një ngjyrë vishnje, tipike për njerëzit të cilët kanë vendosur të nisen pa u menduar se kur dhe ku do të ndalen. Gruaja pa eshtrat e tij të forta, krahët muskulozë, thonjtë e përgjakur të shqiponjës, të cilët duke u ngulur thellë në mish dukej sikur ushqeheshin me copa zemre dhe ndjeu përvëlimin e gjakut të vet t'i kalonte në bark dhe t'i mblidhej në mes të këmbëve. Ajo nuk kishte menduar kurrë se lakuriqësia e një burri është një arsye për ta parë

dhe për t'u tërhequr prej tij, por trupi i këtij njeriu kishte një force që t'i lëngëzonte sytë duke i nxjerrë nga urdhrat e mendjes dhe nga skllavëria e turpit. Asaj i mbeten sytë mbi gjoksin e burrit dhe një çast iu duk sikur e kishin marrë për dore dhe kishin lënë në një pyll ku e priste një shqiponjë që do t'i tregonte një përrallë me zogj. Në përgjithësi njerëzve u ndodh që në pyll shtrihen, përpëliten, llastohen dhe imitojnë kafshët. Ata harrojnë zakonet e tyre, harrojnë detyrimet që kanë, turpin dhe kufizimet fizike dhe provojnë të bëhen njësh me ngjyrat, me zhurmat, me bimët, me zogjtë dhe me kafshët. Megjithatë gruaja e mbajti veten dhe lëshoi një rënkim që më shumë i ngjante nevojës që ka një dhelpër për të fshehur bishtin e dredhur poshtë barkut, sesa detyrimit të një gruaje për të kontrolluar veten. Ndryshe nga ajo, Lek Dukagjini nuk e fshehu mahnitjen e vet. Ai u mallëngjye si çdo fëmijë që nuk i shpëton dot ngazëllimit për të adhuruar forcën e babait të vet. Burri që kishte zgjedhur për baba i plotësonte të gjitha kushtet: ai ishte i fortë, i bindur dhe i papërtuar. Nëse çdo fëmijë kërkon pikërisht këtë gjë nga babai i tij, Lek Dukagjini e kishte arritur pa u munduar shumë. Pushteti i familjes, pasuria, etika me të cilën i kërkonte gjërat, qetësia të cilën përdorte për t'i bërë të tjerët të mendonin si ai dhe sidomos detyrimi që njerëzit kishin te babai i tij i vërtetë, ishin armë të mjaftueshme për ta bindur çdo burrë t'i bindej si baba. Nëse duke marrë frymë thellë, nën flatrat e shqiponjës, gruas i dukej sikur e kishin çuar në pyll për

ta lënë vetëm nën kërcënimin e lirisë së zogjve, atij i dukej sikur duke fluturuar mbi ato flatra sapo kishte zbritur në tokë. Aty njerëzit që e prisnin prej dhjetë vjetësh kishin ulur kokat në shenjë respekti dhe i ishin bindur, siç do t'i ishin bindur çdo Zoti, nëse ai do vendoste të sillej si Lek Dukagjini. Sa e lehte është të sillesh si Zot, mendoi Lek Dukagjini dhe u afrua te dritarja. Mjafton që njerëzit të kuptojnë se ti nuk je si ata. Lek Dukagjini ishte i vogël për të kuptuar se një kufi shumë i hollë e ndan kuptimin e çmendurisë së njeriut nga natyra e pakuptueshme të Zotit, por në ato çaste ai nuk kishte nevojë ta lodhte mendjen e tij duke e zvarritur në ato shtigje, ku zakonisht të tërheq një moshë më e pjekur. Nga jashtë, muzgu i asaj dite ishte errësuar pak, duke lëshuar afsh mbi tokë dhe me siguri në shumë shpirtra njerëzish të tjerë, në atë çast, ai muzg po ngjizte të njëjtën ndjenjë si ajo që sapo kishte pikuar në shpirtin e Lek Dukagjinit: nevojën për të kuptuar se çfarë ndien Zoti kur dy njerëz bashkojnë trupat e tyre duke besuar se kjo gjë atij i pëlqen. Një fllad i ngrohtë hyri në dhomë kur Lek Dukagjini hapi dritaren dhe shqiponja në kraharorin e burrit u fry sikur ishte ngopur nga një tas me ajër. I shtyrë nga kjo erë që përshkoi dhomën, burri u afrua pranë shtratit dhe i hodhi gruas dorën në qafë. Ajo nuk lëvizi, por u struk edhe më shumë nën peshën e tij dhe Lek Dukagjinit iu duk si një njeri që mbrohet nga kafshimi i një shqiponje. Burri qëndroi ashtu një copë herë pa bërë asnjë lëvizje tjetër,

pa kërkuar asgjë dhe pa e shëtitur dorën mbi trupin e pambrojtur të gruas, siç do kishin vepruar në atë rast shumë burra të tjerë të shtyrë nga uria e shqiponjës, nga era e ngrohtë dhe nga Zoti që rrinte në dritare duke pritur. Ai e ndiente që gruaja nuk do ta kundërshtonte, por përvoja e luftës dhe e jetës i kishin mësuar se asnjë burrë nuk kënaqet me një grua për sa kohe që edhe ajo nuk ndihet e kënaqur. Gjatë viteve të luftës, burri kishte detyruar shumë gra t'i jepeshin me forcë, por asnjëherë ato nuk ishin ngritur të mbushura, të qeta dhe të ngopura nga pesha e tij. Përkundrazi e kishin shtyrë, e kishin çjerrë, e kishin pickuar dhe e kishin kafshuar duke ia lënduar shqiponjën e plagosur për shkaqe të tjera. Prandaj ai priti në heshtje derisa Lek Dukagjinin e zuri gjumi dhe pas pak edhe vetë gruan, e cila, nga mesi i natës mbështeti kokën në supet e tij dhe lëshoi një psherëtimë të zgjatur dhe të ëmbël sikur po shihte në ëndërr një tufë me zogj që i lëpinin trupin. Ai u ngrit, mbylli dritaren, mbuloi Lek Dukagjinin dhe fjeti duke u ngjitur pas trupit të gruas. Në atë pozicion ata dukeshin si dy njerëz të cilët po vuanin të njëjtin dënim: atë që u kishte dhënë djali i tyre.

Te nesërmen në mëngjes dhoma ishte mbushur me erën e përbashkët të tre trupave, të cilët gjatë natës kishin fjetur të pashqetësuar dhe të pabezdisur nga prania e njëri-tjetrit, siç ndodh me prindërit dhe fëmijët e çdo familje. Lek Dukagjini u ngrit i pari duke shijuar përqafimin e rehatshëm të prindërve të vet, ndërsa

gruaja që u zgjua pak më vonë, i kishte sytë ende të lëngëzuar dhe të mbushur me të gjitha ngjyrat e pyllit ku kishte kaluar natën. Natyrisht që babai u zgjua më vonë dhe atë ditë askush nuk i kërkoi tjetrit asgjë. Familja e Lek Dukagjinit jetonte në pyll dhe liria atje nuk kishte asnjë kufizim, me përjashtim të nevojës që kanë zogjtë për t'u mësuar me praninë e një shqiponje të egër, e cila të kafshon, vetëm nëse nuk e puth. Vazhduan të jetonin kështu duke folur për gjëra të tjera që mbushin ditët e një familjeje si ushqimi, kujtimet, natyra, lufta dhe huqet e të vdekurve. Gruaja kishte nisur të ishte më e gjallë dhe kur burri zgjatej në historitë e luftës ajo i kërkonte të shpejtohej, sepse shumë shpejt do të vinte ora e darkës dhe djali i tyre duhej të flinte. Sytë e errët dhe të lodhur i ishin çelur duke marrë ngjyrën e natyrës që krihej çdo mëngjes në dritare dhe trupi,dikur i përkulur i ishte drejtuar si një degë që më në fund ka gjetur ku të mbështetet. Herë pas here, ndonjë zog çuçurinte në parvaz dhe kur ai e qëllonte xhamin me sqep gruaja hidhte një sy të shpejtë nga kraharori i burrit për të kuptuar nëse trokitja e zogut do t'ia ngrinte lart pendët shqiponjës së duruar. Natën, shtriheshin bashkë dhe Lek Dukagjini rrinte një copë herë duke pritur që babai dhe nëna të lëviznin duart në errësirë dhe ndoshta të fillonin të bënin atë për të cilën ai i kishte ftuar në shtëpinë e tij. Ai shikonte dy hije që bashkoheshin në cep të krevatit dhe kur gjumi ua bënte gjymtyrët më të pakujdesshme dhe më të pabindura ata

afroheshin, përqafoheshin, shtynin njëri-tjetrin, kryqëzoheshin dhe përdridheshin duke i rehatuar kockat e fjetura të duarve dhe të këmbeve mbi pjesët e buta të kofshëve dhe të barqeve. E njëjta gjë ndodhte me faqet, të cilat paloseshin duke u fërkuar, duke u takuar dhe duke u përpjekur të gjenin vende më të freskëta për t'u mbështetur, në nxehtësinë e trupave që djersinin. Një natë, kur shiu po kullonte në dritare duke mbytur të gjithë tingujt e tjerë të botës, Lek Dukagjini dëgjoi një zhurmë që vinte nga krevati i prindërve. Dukej sikur shqiponja kishte nxjerrë kokën nga bluza dhe po shuante etjen duke tharë një pellg. Prindërit e tij po putheshin dhe buzët e tyre të bashkuara kishin lëshuar aq shumë lëng sa që mund të mbushnin një gropë që priste të lagej prej kohësh. Lek Dukagjini pa se si se si burri u ngrit mbi shtrat, hoqi bluzën, pastaj ngadalë, me përkujdesje të ngeshme, sikur po i hiqte një dhelpre lëkurën e vet, e zhveshi gruan lakuriq dhe hundët iu mbushën me erën e sqetullave të saj të pyllëzuara që u end nëpër dhomë dhe erdhi deri tek ai. Gjoksi i saj i bardhë shndriti në errësirë dhe lëvizjet e verbra prej plake të shtirur, u zëvendësuan me energjinë e një gruaje të etur, e cila, ngjante me një copë mish që varet në thonjtë e një shqiponje, duke u përpjekur ta puthë. Shqiponja dhe dhelpra e pasuronin në masën që duhej peizazhin e atij pylli ku atë natë binte shi, ndërsa Lek Dukagjini rrinte duke i parë si një pemë e re, por e gatshme për t'ua mbajtur rrobat e hedhura andej këndej,

nëpër degët e tij. E nxitur nga errësira dhe e mësuar me praninë e domosdoshme të pemëve sa herë që bënte ndonjë prapësi, dhelpra e kishte futur gjuhën e vet në ijën e shqiponjës dhe po thithte gjithë epsh lëngun që dilte nga mishrat e saj të hapura. Nëse shiu do të kishte qenë më i butë dhe nuk do ta mbushte pyllin me sokëllimën e vet, Lek Dukagjini do dëgjonte ndonjë fjalë, që zakonisht burrat dhe gratë, ndryshe nga kafshët, i lëshojnë kur instinktet e tyre janë të lira dhe të pakontrolluara nga dhëmbët e arsyes. Sidoqoftë burri dhe gruaja nuk ishin mësuar të bënin dashuri duke folur dhe dhoma mbeti e qetë dhe e shurdhët duke u dridhur vetëm nga ritmi i dy trupave që ngriheshin dhe zbrisnin nga lartësitë e njëri-tjetrit. Kur burri ngrihej, gruaja e tërhiqte drejt vetes duke e zhytur në lëngun e saj të qullët që ndonjëherë pluskonte si një sfungjer që shtrydhet për të kulluar. Ajo lëvizte më shpejt se ai dhe gjymtyrët i vraponin mbi krevat sa herë që i dukej sikur kishin arritur në fund të rrugës dhe atëherë duhej të ktheheshin pas, andej nga ishin nisur, në mënyrë që rruga të zgjatej dhe të mos mbaronte pa e shijuar siç duhet kënaqësinë që i jep çdo gruaje, zgjerimi i barkut në këto raste. Kur pas shumë rrotullimeve të përkryera në ajër, krahët e shqiponjës ranë mbi gruan për të mos u ngritur më, Lek Dukagjini dëgjoi një zhurmë vetëtime, e cila nuk u kuptua nëse erdhi nga jashtë apo nga zhytja e shqiponjës në honin e një reje që derdhi gjithë shiun e vet mbi çarçafë duke e detyruar gruan të ngrinte kokën

dhe të mbahej me thonj e me dhëmbë, pas shpatullave të burrit, si të kishte frikë se mos binte në tokë. Por sado që u mbajt, ajo ra vetëm pas disa çastesh, sepse shqiponja që e kishte mbajtur për një farë kohe në ajër tani kishte humbur fuqinë dhe po shtrihej në mes të krevatit në madhësinë modeste që kishte pasur përpara fluturimit. Shiu ishte qetësuar dhe Lek Dukagjini dëgjoi burrin që pas pak filloi të nxirrte lodhjen e vet nga hundët si një gërvishtje të përgjumur, ndërsa gruaja u kthye me kurriz nga muri dhe nisi të qante. Ajo qante ngadalë duke fshirë pleqërinë e vet me duar. Kështu ndodh gjithmonë me gratë të cilat nuk e ndajnë dot nevojën e pavdekshme për të provuar rininë e tyre mbi trupa të tjerë, nga detyrimi që kanë për ta pritur vdekjen nga pleqëria, pa u kryqëzuar mbi këmbët e një burri. Megjithatë mendimet e natës që vazhdoi edhe për pak kohë, derisa dielli u ngrit me përtesë poshtë reve, e bindën se, të fluturosh si dhelpër mbi krahët e një shqiponje për të fërkuar barkun në ajër dhe për të trazuar retë me bisht derisa të lagesh, është një gjë që ia vlen të jetohet në çdo moshë. Para se gjumi t'ia mbyllte sytë ajo ktheu me kujdes kokën nga Lek Dukagjini si të donte ta pyeste: A u kënaqe? Por Lek Dukagjini të cilit nuk i flihej, shikonte errësirën pas të cilës fshiheshin prindërit e tij dhe mendonte se atë natë kishte hedhur hapin e parë drejt një jete, gjatë së cilës ai do t'i detyronte njerëzit të silleshin ashtu siç donte, sepse e vetmja mënyrë që ai t'i ndihmonte të gjenin paqen, ishte që ata t'i bindeshin si

Zot. Ndryshe nga Zoti, që i linte këto gjëra në dorën e njerëzve, Lek Dukagjini kishte dashur të ishte vetë i pranishëm në lindjen e një njeriu, për t'i provuar vetes se ai mund ta nxiste apo ta ndalonte bashkimin e një burri dhe të një gruaje siç edhe kishte bërë, me prindërit e tij, atë natë. Kjo ishte një provë e forcës së tij, të cilën përgjithësisht e kishte shijuar. Nëse nga bashkimi i burrit dhe gruas, do të lindte një fëmijë, atëherë edhe ai do të rritej pa familje, sepse Lek Dukagjini do ta merrte atë fëmijë dhe do ta rriste me mësimin se familja nuk është e nevojshme për t'i dhënë jetë dhe lumturi njeriut. E kundërta mund të jetë e vërtetë. Por pyetja që lindte pas këtij pohimi ishte se kush do t'i rriste fëmijët nëse ata nuk kishin familje? Kjo përgjigje do vinte në gjumë edhe një njeri më të vjetër dhe më të pjekur se Lek Dukagjinin, i cili nuk i kishte ende të gjithë muskujt e duhur të mendjes për të ecur në këtë terren që dhe vetë Zoti e kishte lënë të panjohur. Megjithatë, ai kishte gjithë jetën përpara për t'i vërtetuar idetë që i lindën në kokë, dhe para se ta zinte gjumi ndjeu gogësimën e mëngjesit që po zgjohej pas një nate të gjatë. Ajo natë u mbyll si një përrallë e treguar për fëmijë, kur dhelpra fle duke ëndërruar pak mish nga brinjët e shqiponjës, shqiponja shtrin krahët mbi retë për t'u çlodhur, me bindjen se Zoti i ka krijuar dhelprat për t'i detyruar shqiponjat të zbresin në tokë, ndërsa vetë fëmijët zgjasin veshët në errësirë duke besuar se edhe dhelpra, edhe shqiponja janë kafshë të buta dhe të dashura për sa kohë

që kryejnë gjithë ato akrobaci të rrezikshme për t'i bërë qejfin një fëmije që nuk e zë gjumi.

Kënaqësia që kishin provuar dhe nevoja për ta përsëritur atë, i lidhën pas shtratit burrin me gruan. Ata kishin harruar se nuk ishin një burrë dhe një grua si gjithë të tjerët dhe ndjenja e dashurisë që u lindi në shpirt i shtyu të kërkonin çdo rast të mundshëm për të fjetur bashkë dhe për t'u sjellë si shqiponja me dhelprën. Aq fort u dhanë pas lojës së tyre, sa që prania e Lek Dukagjinit nuk ishte më një shqetësim, por përkundrazi një nxitje. Ka shumë burra dhe gra, të cilët e kërkojnë me qëllim praninë e njerëzve apo të sendeve të caktuara gjatë kohës që bëjnë dashuri. Kështu, ka njerëz të cilët nuk eksitohen dot, nëse përballë tyre nuk ndodhet një pasqyrë ku ata shohin lëvizjet që bëjnë çka ua shton energjinë dhe i shtyn në veprime të guximshme të cilat nuk do t'i bënin nëse pasqyra nuk do ishte, aty ku ishte. Ka të tjerë, te cilët duhet të shkojnë në vende të veçanta, kryesisht në natyrë, si për shembull ne një arë të mbjellë me grurë ku kofshët rripen dhe gërricen pas kallinjve të ashpër dhe trupi i gruas të duket si një magje e shtruar me brumë, nga i cili duhet të bësh bukë duke e fërkuar me duar. Ka shumë të tjerë, të cilët i mbajnë kafshët e tyre shtëpiake në dhomë, gjatë kohës që bëjnë dashuri dhe sytë e shkëlqyer të maces, të qenit apo të kanarinës duket sikur të futen në gjoks dhe që atje të pickojnë duke ta dredhur trupin, që kërcen me një ritëm më të zjarrtë se zakonisht. Por shumica e njerëzve që

i kanë këto huqe, të cilat nuk janë të shëmtuara, por mund të jenë të dobishme, përdorin njerëz të tjerë për të frymëzuar dashurinë e tyre që me sa duket e kanë me shumicë, përderisa u duhet ta ndajnë me më shumë se një njeri. Në të gjitha kohët ka pasur burra të mëdhenj që mbanin shërbëtoret e tyre kur ata shtriheshin me gratë, apo qoftë edhe njerëz të zakonshëm që megjithëse të privuar nga këto shërbime për shkak te varfërisë, kërkonin ndihmën e shokëve apo miqve në mënyrë që gratë e tyre të ndizeshin si zjarr, ashtu siç ndizet një furrë kur i hedh më shumë se një dru. Gratë dhe burrat që e kanë dashurinë në kokë përflaken vetëm nga mendimi se dikush tjetër po i sheh dhe sepse i sheh i dëshiron, sepse në fund të fundit kjo është jeta: njerëzit kanë qejf të jenë të pëlqyeshëm dhe të kërkuar nga sytë e të gjithëve, jo vetëm kur janë të veshur, por edhe kur janë të zhveshur. Burri dhe gruaja nuk e dinin këtë gjë, të cilën e mësuan nga prania e Lek Dukagjinit. Shumë shpejt u doli turpi dhe filluan të zhvishen dhe të bëjnë lëvizjet e qejfit duke parë nga ai. Natën kjo gjë ishte më e vështirë, sepse errësira ngrihej si një mur mes palëve dhe ata filluan ta praktikonin dashurinë ditën, kur dielli u binte si njollë mbi trup dhe kur hija e Lek Dukagjinit ulej përballë duke parë me imtësi sesi trupat djersinin edhe më shumë, nga vëmendja që ai u kushtonte. Por me kalimin e ditëve vëmendja e prindërve u zhvendos nga Lek Dukagjini te njëri-tjetri. Ata kishin nisur të duheshin, gjë që Lek Dukagjini nuk e kishte parashikuar.

Gruaja e shihte burrin në sy, rrinte në këmbë duke pritur që ai të mbaronte ushqimin dhe ajo t'i merrte pjatën, kujdesej për veshjet, ia pastronte, ia lante dhe ia thante, i mbante peshqirin dhe krehrin, njëlloj si çdo grua që i kushtohet burrit te vet, ndërsa ai e përkëdhelte me vështrime të gjata dhe herë pas here e pyeste nëse kishte fjetur mirë dhe a ishte lodhur duke i shërbyer, pavarësisht se kjo detyrë i takonte kryesisht shërbëtorëve të Lek Dukagjinit dhe jo asaj. Vendin që Lek Dukagjini zinte në hapësirën mes prindërve e kishte zëvendësuar diçka tjetër: dashuria. Ishte e parakohshme që ai të bëhej xheloz, sepse ishte ende i vogël për ta pasur këtë ndjenjë, që zakonisht i cenon duke i ciflosur shpirtrat e njerëzve. Ai nuk ishte xheloz siç mund të jenë fëmijët apo njerëzit e tjerë, jo sepse nuk e kishte këtë aftësi që lind bashkë me njeriun, por sepse ai sillej me njerëzit si Zot dhe Zoti nuk ndien xhelozi për asgjë. Mirëpo, Lek Dukagjini filloi të mendonte se burri dhe gruaja nuk po bënin atë për të cilën ai i kishte marrë: ata nuk po lindnin dot një fëmijë për t'i dhënë atij mundësinë të provonte se fëmijët mund të rriten pa familje. Barku i gruas ngopej çdo natë nga lëngjet e burrit, por nuk fryhej. Një ditë, kur ishin ulur të tre dhe po tresnin perëndimin e diellit që po jargavitej në dritare, ai u drejtua nga babai dhe i tha: Ti më premtove se do bëje një fëmijë me nënën time, por kjo nuk po ndodh. Burri uli kokën. Megjithëse ishte shpërqendruar duke u dhënë pas lojërave të shtratit, ai nuk e kishte harruar premtimin që kishte bërë. Nëse

nuk po sillej si një ushtar i bindur, kjo kishte ndodhur për shkak të luftës, e cila ishte zgjatur më shumë nga sa mendohej, duke ia shqyer rrobat, duke ia prishur flokët dhe duke i lënë shenja të kuqe nëpër trup çka i bën ushtarët të duken të padisiplinuar. Megjithatë, në mes të luftës ka gjithmonë një pushim kur duhet të tregosh se çfarë ke bërë dhe çfarë do bësh. Tani Lek Dukagjini po e pyeste dhe ai duhej të përgjigjej. Unë jam përpjekur, tha burri me përulësi. Por kjo nuk është vetëm në dorën time. Ndoshta ai donte të thoshte se në fakt kjo ishte më shumë në dorën e gruas, e cila gjatë jetës nuk kishte pasur fëmijë as me burrin tjetër, por heshti që të mos e kthente në akuzë për gruan, mbrojtjen e tij me fjalë të shkurtra. Gruaja që ia njihte këtë mangësi vetes u hodh, pa e lënë shqiponjën e dashur të lëndohej, kur të tjerët e akuzonin se nuk dinte të fluturonte dhe tha: Biri im, babai nuk ka faj. Unë nuk lind dot një fëmijë dhe këtë ta kam thënë që ditën kur u njohëm. Unë jam shterpë dhe Zoti nuk është penduar për dënimin që më ka dhënë. Lek Dukagjini ishte i ftohtë si një njeri që duhet të japë një ndëshkim, pavarësisht se në raportin mes fëmijëve dhe prindërve, kjo fjalë nuk ka shumë kuptim. Atëherë duhet të ikësh, tha ai. Ti nuk bëhesh dot nënë dhe nuk ke çfarë bën më në shtëpinë time. Gruaja u pre dhe lotët i rrodhën ngadalë mbi trup, por ajo nuk i fshiu. Ndoshta mendonte se duke e parë ashtu, si një re të vjetër, që po lëshonte gjithë shiun e mbledhur nga qiejt ku kishte kaluar jetën, Lek Dukagjinit do t'i dhimbsej. Por ai nuk

lëvizi dhe nuk tha më asnjë fjalë. Natyrisht që brenda vetes ndiente një kruajtje, një pickim që i ndodh çdo fëmijë kur duhet të ndahet nga nëna e vet, por ai e kapërceu këtë dobësi duke e mbytur shpejt, në mënyrë që prindërit e tij të mos e vinin re. Burri rrinte me sytë gjysmë të mbyllur dhe shqiponja që kishte në trup kishte fshehur kokën pa bërë asnjë kryengritje që shpendët e kanë në natyrën e vet. Pa dashur ta çojë më larg atë bisede, që nëse do vazhdonte do ta kishte plagosur për vdekje shpirtin e çdo gruaje që nuk e mbron dot shterpësinë e saj, gruaja mblodhi plaçkat, puthi Lek Dukagjinin në faqe dhe bëri drejt derës. Aty ktheu kokën dhe tha: Babai yt është një shqiponjë e plagosur. Mos e vrit, por lëre të fluturojë.

Kur ajo doli poshtë në rrugë, burri u zgjat duke u zvarritur deri te dritarja dhe mbi xham lotët e tij të ngrohtë avulluan. Pastaj u shtri në shtrat dhe gërvishtja e zakonshme e frymës nuk u ndje më. Lek Dukagjini qëndroi një copë herë në errësirë dhe fjeti. Për disa javë babai dhe i biri qëndruan ashtu pa folur dhe pa u parë në sy. Burri rrinte shtrirë, hante shumë pak dhe herë pas here dilte në dritare si të donte të fluturonte. Por krahët dhe trupi i ishin dobësuar dhe njollat që linte arratisja e tij mbi xham ishin gjithmonë e më të zbehta. Nganjëherë rënkonte në gjumë, pastaj me sa duket zgjohej nga zhurma e vet, të cilën e mbyste duke kafshuar gjuhën. Pas disa kohësh, trupi i tij nuk e pranoi më ushqimin dhe shërbëtorët filluan t'i linin poshtë krevatit vetëm një tas me ujë, në të cilin ai zhyste kokën

dhe lagte krahët e shqiponjës që po shkurtoheshin çdo ditë sikur kishin ngecur në një kënete të kalbur që po i thithte, pa i lëshuar. Një natë, Lek Dukagjini u zgjua nga tingujt e mbytur të një fyti që dukej sikur po gëlltiste sqepin e vet. U afrua te krevati tjetër dhe dëgjoi burrin që tha: Më fal që nuk e mbajta dot premtimin, por ti më kërkove të flija me një engjëll dhe Zoti ka vendosur që engjëjt nuk duhet të bëjnë fëmijë. Unë shkova kundër vullnetit të Zotit dhe tani duhet ta paguaj me vdekjen time. Por edhe ti biri im, nuk duhet t'i detyrosh engjëjt të lindin kur ata nuk duan. Zoti është xheloz dhe engjëjt i do vetëm për vete. Ai vazhdoi të fliste edhe pak, duke përsëritur po ato gjëra, siç bëjnë të gjithë etërit kur duan t'u japin bijve ndonjë porosi dhe pastaj u shtri për të mos u ngritur më. Lek Dukagjini e tundi disa herë, por burri kishte vdekur. Ishte një ditë e bukur dhe tek shihte diellin që shkëlqente, Lek Dukagjini mendoi se të gjitha shqiponjat fluturojnë lart duke u përpjekur të bashkohen me engjëjt dhe kur kjo nuk ndodh, atëherë bien në tokë dhe copëtohen nga dhelprat. Ai thirri shërbëtorët dhe u tha ta çonin burrin në shtëpi ku me siguri fëmijët po e prisnin prej shumë kohësh. Si gjithmonë, kur kërkonte përgjigje, për çka kishte ndodhur, edhe atë ditë ai doli në dritare dhe pa gruan që po kalonte aty poshtë me një barrë dru në kurriz. Ajo nuk e ngriti kokën nga dritarja, por u largua ngadalë duke ndjekur ritmin e pleqërisë që kishte mbi shpinë dhe Lek Dukagjini për herë të parë mendoi se nëse ajo ishte engjëll, atëherë

engjëjt kanë një zakon që ai duhet ta ndryshonte: ata dashurohen me njerëzit, por kur njerëzit vdesin, atëherë mbledhin shkarpa për të ngrohur shpirtin e tyre. Burri që ishte dashuruar me një engjëll, nuk kishte të drejtë dhe ndoshta prandaj kishte vdekur. Është më mirë t'i detyrosh engjëjt të lindin fëmijë dhe kur ata nuk binden, duhet t'i dënosh të enden rrugëve për të bërë punë të tjera, siç kishte bërë edhe Lek Dukagjini me nënën e tij.

Pasi mësoi të fliste, Lek Dukagjini vendosi të lexonte. Ai porositi libra që i vinin nga larg, ngarkuar mbi mushka të shëndosha dhe pas një fare kohe shtëpia i ngjante një depoje të madhe në të cilën librat dukeshin si gjethe të vendosura me kujdes nëpër rafte. Librat ishin të trashë, të rëndë dhe kapakët e tyre kishin ngjyra të errëta. Thoshin që pluhuri që ato lëshonin ia mbulonte flokët Lek Dukagjinit, i cili natën dukej si një kërmill që ushqehet me fletë të thata, ndërsa ditën, si një ketër që hipën dhe zbret nëpër rreshta pa u ndalur asnjëherë në një vend të caktuar. Lek Dukagjini lexonte librat e shenjtë të mbushur me jetët e profetëve, me dështimet dhe vdekjet e tyre dhe me fjalët e pakuptueshme të Zotit, i cili edhe vetë profetëve u kishte folur shumë pak. Ai nuk mund ta pranonte që Zoti shfaqej aq i zbehtë dhe aq i rëndomtë në librat që i ishin kushtuar. Në të shumtën e rasteve fjalët e tij ishin të varfra dhe pa stil, të zhveshura nga nuancat dhe nënkuptimet, si ato të një njeriu të pashkolluar dhe të paditur, që kurrë nuk ka

prekur një libër me dorë dhe që nuk ka menduar se atë që do, mund ta kërkosh në më shumë se një mënyrë. Nisur nga fjalët që thoshte apo nga ato që i kishin vënë në gojën e tij, Zoti ngjante me një njeri të pagdhendur dhe kokëtrashë, i cili e përdor fuqinë vetëm për të kërcënuar, për të ndëshkuar dhe aspak për t'u kënaqur, apo për të verifikuar epërsinë e tij logjike, ashtu siç bëjnë të gjithë ata të cilët janë të bindur se dinë më shumë të vërteta dhe sekrete se të tjerët. Ajo që e habiti edhe më tepër Lek Dukagjinin ishte mungesa e humorit të Zotit. Ai nuk dinte të bënte shaka. Në jetën e përditshme njerëzit krijojnë shumë situata të pazakonshme, të cilat mund të kapërcehen apo të ndryshojnë për shkak të humorit. Sidomos injoranca dhe mediokriteti i njerëzve duhej ta bënin Zotin për të qeshur. Por ai kurrë nuk e kishte bërë këtë. Zoti ishte serioz, madje edhe në ato raste kur nuk kishte arsye. Në të kundërt dhe ndryshe nga ai, profetët flisnin bukur. Gjuha e tyre ishte më pasur se ajo e Zotit dhe zotëronte një mprehtësi dhe një elegancë, e cila të detyronte t'i kthehesh edhe një herë fjalisë, pavarësisht se përmbajtja mund të ishte e cekët ose e pavërtetë. Ata dinin të qeshnin, të qanin, të analizonin, të parashikonin, të thurnin biseda të gjata dhe plot me kuptime të ndryshme, plot me dritë dhe hije, të cilat e përshkruanin natyrën dhe shpirtin e njeriut me ngjyrat e duhura. Profetët ishin pra, shumë më të mençur se Zoti dhe Lek Dukagjini mendoi për një çast se, nuk ishte çudi që Zoti të ishte pjellë e inteligjencës së tyre

dhe jo e kundërta. Megjithatë, po t'i lexoje librat e shenjtë duke mos u nisur nga ndonjë dyshim dhe po ta bindje veten se nuk kishte arsye për të dyshuar për vërtetësinë e atyre ngjarjeve, gjë që e kishin bërë shumë njerëz të ditur përpara Lek Dukagjinit, duhet të pranoje pa kushte këtë përfundim: ose Zoti ishte i kursyer, i thatë, pa humor dhe serioz, sepse ai i konsideronte profetët e deritanishëm si të paaftë dhe të cekët dhe për këtë shkak kishte vendosur të priste dhe të gjente profetë të tjerë, me të cilët mund të shkëmbente ndonjë mendim më të plotë dhe më të përkryer, ose, profetët që pretendonin se kishin folur me Zotin ishin të gjithë somnambul dhe sa herë që shihnin ndonjë ëndërr, fillonin ta tregonin me zë të lartë dhe duke ecur nëpër shkretëtirë besonin se po ndiqnin ëndrrën e tyre. Kur ngriheshin në mëngjes, ata i shkruanin apo i tregonin me një gjuhë të pasur ato që kishin parë në ëndërr duke krijuar kështu lëndën e librave të shenjtë, të cilët pastaj kishin kaluar nga dora në dorë duke u lëmuar dhe duke u pastruar nga mbetjet dhe tepricat e pakëndshme gjuhësore. Por keqkuptimet e Lek Dukagjinit nuk ishin vetëm çështje stili dhe narracioni. Kjo varfëri do të ishte në çdo rast ngushëlluese, po t'i jepje Zotit një rrethanë lehtësuese,ngaqë ai kishte shumë punë të tjera. Pra në aq pak kohë, ai nuk lodhej të thoshte ndonjë gjë të zgjuar, të çuditshme dhe të bukur, e cila të mund të të linte pa frymë dhe të të bindte se Zoti mendohej para se të fliste. Ajo që Lek Dukagjini nuk mund të kuptonte dhe

aq më pak ta pranonte, ishte se pse Zoti nuk i thoshte gjërat vetë, drejtpërdrejt, por u jepte profetëve disa pika ujë me të cilët ata duhej të mbushnin një gotë, një shishe apo një pus, apo nganjëherë një det të tërë në brigjet e të cilëve njerëzit nuk e shuanin kurrë etjen që i kishte sjelle deri aty. Dhe në vend që leximi ta sqaronte për shumë gjera që nuk i dinte, në të vërtetë e ngatërroi edhe me keq. Kishte raste kur ai skuqej nga paqartësitë që lexonte, atëherë tërbohej, shkumëzonte, i merrte librat e shenjtë, i përplaste dhe i hidhte përtokë duke i shkelur me këmbë sikur të ishin gjethe të kalbura, të cilave as nuk duhet t'i shkojë nëpër mend të lindin ndonjë filiz. Nëse deri atëherë kishte qenë i paqartë për natyrën e pakuptueshme të Zotit, tani mendja e tij ishte ndriçuar aq sa duhej, për të kuptuar se Zoti ishte një mjegull nëpër të cilën edhe ai vetë nuk e gjente dot veten. Në mes të kësaj mjegulle, por shumë më shpesh jashtë saj, Zoti ecte si një i verbër që mban duart përpara për të mos u përplasur me gjëra që nuk i njeh, duke kërkuar profetët, të cilëve dukej sikur u thoshte: Unë nuk e di kush jam, por kam ardhur t'ju urdhëroj që ju ta gjeni. Profetët humbnin durimin, shikimin, forcën dhe jetën duke u endur pa pushim në atë masë ajri të mbushur plot me gropat e mendimeve të tyre dhe atëherë thërrisnin në ndihmë njerëzit duke iu lutur t'i ndihmonin për ta gjetur Zotin bashkërisht. Njerëzit e bënin kërkimin edhe më të vështirë dhe shumë më të pamundur dhe kur i merrte uria apo kur vinte ora për

të vënë fëmijët në gjumë, largoheshin me ngushëllimin se kjo punë u takon profetëve, të cilët janë dënuar përjetësisht të jetojnë si prush, mes nevojës së zjarrtë për Zotin dhe shkëndijave të imagjinatës së njerëzve, që e mbushin mjegullën me tym, prandaj gjithmonë i kanë buzët e rreshkura, këmbët e përcëlluara dhe kanë etje. Lek Dukagjini donte të dilte nga ky rreth në të cilin mjegulla dhe tymi kishin vetëm një qëllim: të pengonin shikimin duke shkaktuar lot. Dhe në fakt, ky ishte qëllimi i vërtetë i Zotit, ndaj, kur Lek Dukagjini e kuptoi, mori disa nga librat e shenjtë dhe i dogji në oborr në mënyrë që ata të përvëloheshin bashkë me shkronjat e tyre, që kërcenin në zjarr si insekte të ushqyera me kripë. Ajo pra që Lek Dukagjini mendoi, duke djegur librat që nxirrnin tym, ishte, se përmes mjegullës së vet, Zoti donte t'i detyronte njerëzit të qanin për të, pa e parë dot. Kur sytë i lotuan nga flakët që ngriheshin në qiell, Lek Dukagjini iu drejtua Zotit dhe tha: Nëse do të provosh se je aty, bëj që ky zjarr të shuhet sepse ti nuk mund të jesh njëkohësisht edhe libri, edhe zjarri që e djeg atë. Zgjidh çfarë do të jesh, përndryshe unë do mendoj se ti nuk je. Nga qielli erdhi një bubullimë e largët, si ta kishte thirrur ndonjë plak që donte të provonte dëgjimin e humbur prej kohësh dhe pas pak filloi të binte një shi i lehtë, ngjyrë vishnje. Lek Dukagjini u ngjit në dhomën e vet dhe kur doli të nesërmen pa se, librat megjithëse ishin lagur, prapë ishin djegur, ndërsa prushi ende nuk ishte shuar. Tani

nuk do djeg më libra, tha me vete, sepse fajin nuk e kanë librat, por ata që i kanë shkruar.

Atë ditë vendosi të mësojë të shkruajë dhe kështu kaloi edhe dhjetë vjet të tjera. Në atë moshë, ai ende nuk ishte i bindur nëse duhej ta zëvendësonte Zotin dhe prandaj në fillim shkroi poezi duke e ditur se Zoti nuk e kishte marrë kurrë përsipër këtë art, i cili i jepte mundësi atyre që e përdornin, ta përshkruanin botën dhe njerëzit me fjalë shumë më të bukura dhe më elegante. Në poezi nuk je i detyruar që njerëzit t'i quash vetëm dele, siç bënte Zoti sa herë fliste për banorët e tokës, por ata mund t'i krahasosh edhe me kafshë të tjera po aq të dobishme, me insekte të shkathëta apo edhe me pemë të hutuara, me bletë këngëtare, ujq lakuriq, gjinkalla të shurdhra, peshq që fluturojnë në det apo pisha që thyejnë degët e veta. Poezia ishte më e padisiplinuar se librat e shenjtë dhe atje nuk kishe nevoje të kujdeseshe shumë për të treguar me përpikëri veprimet e njerëzve apo të kafshëve dhe ndoshta kjo ishte arsyeja pse në moshën e Lek Dukagjinit shumë njerëz bëjnë të njëjtën gjë. Poezia kishte një ritëm që Lek Dukagjini e përdori si do ta përdorte Zoti, nëse do vendoste të ndryshonte shpejtësinë e jetës së njerëzve. Me anë të këtij arti mund të fusje një njeri në det, ta nxirrje prapë, ta thaje, pastaj ta hipje mbi një mal, ta hidhje që andej, ta ngrije prapë, ta fshihje pas një reje, pastaj ta zhysje në një pellg ku ai notonte për të dalë në breg dhe kështu mund të vazhdoje pa fund duke e çuar njeriun në çdo vend ku vetmia, frika

dhe dobësia e tij, nuk e kishin çuar dhe nuk do ta çonin dot kurrë. Nëse Zoti do vendoste të merrej me poezi, jeta e njeriut do kishte qenë shumë më e bukur. Por nëse njeriu po priste që Zoti të bënte poezi për të kapërcyer male, oqeane dhe qiej, për të jetuar i lumtur pa punuar, pa fjetur, pa ngrënë dhe pa vdekur, atëherë lufta e tij me kohën do të ishte e humbur. Zoti nuk do merrej kurrë me poezi, sepse ai kishte gjetur mënyra të tjera për ta kontrolluar jetën e njeriut, të cilën kishte vendosur ta mbante të lidhur edhe për shumë kohë me tokën, me bukën dhe me punën. Nëse një dite ai do të ngrihej i frymëzuar nga mirësia dhe do vendoste që njeriu duhet të fluturojë si dallëndyshe, të kërcejë si majmun dhe të futet i vdekur në thellësinë e tokës për të dalë sërish prej andej i gjallë, atëherë Zoti do humbte kontrollin mbi njeriun. Poezia i jepte njeriut liri dhe Zoti nuk kishte asnjë arsye ta linte njeriun të lirë në jetën e vet, sepse përndryshe vetë jeta e tij do të ishte pa kuptim. Liria është e vetmja armë që njeriu ka kundër Zotit, prandaj Zoti kishte vendosur ta kontrollonte njeriun duke urdhëruar ligje dhe jo poezi dhe kushdo që donte ta zëvendësonte duhet të bënte të njëjtën gjë.

Kështu, një ditë Lek Dukagjini e la poezinë dhe vendosi të bënte ligje. Ishte rritur aq sa duhej që njerëzit të besonin se ligjet e tij ishin fryt i një mendjeje të shëndoshë, e cila gjatë jetës së vet kishte shfaqur vetëm një të metë: nuk e pranonte Zotin. Por megjithëse njerëzit e pranojnë Zotin, sepse nuk kanë rrugë tjetër, ata mbajnë

në shpirtin e tyre një revoltë të lindur, që në përgjithësi është e fjetur, por që herë pas here zgjohet, ngre krye dhe i shtyn të gjejnë zgjidhje të tjera nga ato që deri atë ditë, i kanë respektuar si vendime të Zotit. Lek Dukagjini vendosi të bënte ligje për shqiptarët në kohën kur, për shkak të varfërisë dhe hakmarrjes ata ishin bindur se Zoti i kishte harruar dhe që ai ta kthente sërish kokën nga ata, duhej të bënin diçka tjetër, e cila nëse nuk do ta mërziste Zotin, të paktën do ta nxiste të reagonte për t'u sjellë ndryshe. Kur Lek Dukagjini tha se ai do shkruante ligje të reja, sepse ligjet e Zotit, nuk u kishin dhënë njerëzve mundësi të shpëtonin nga mjerimi dhe grindjet, shqiptarët e besuan, sepse në çdo rast ia vlente të provohej që, një njeri, të cilin ata e njihnin, të bënte punën e dikujt të cilin nuk e kishin njohur kurrë, sepse vetë ai kishte kërkuar që të mos njihej. Lek Dukagjinin jo vetëm që e njihnin, por e dinin se çfarë kishte bërë ai dhe paraardhësit e tij dhe nëse ligjet dhe vendimet nuk do ishin të mira dhe të drejta, atëherë ata mund ta kundërshtonin, mund të mos i bindeshin, madje edhe mund ta vrisnin nëse ai do kërkonte t'i detyronte me forcë që t'i bindeshin. Madje një njeri që bën ligje mund ta bindësh të ndryshoje ligjet, ndërsa Zotit nuk ke se çfarë t'i bësh, sepse librat e shenjtë nuk ndryshojnë më. Njerëzit janë mësuar me fatalitetin e Zotit dhe e dinë se atë as mund ta bindësh, as mund ta kundërshtosh dhe as mund ta vrasësh. Zoti ishte e vetmja gjë e gjallë që ashtu si gjërat e vdekura nuk ndryshonte më. Në përgjithësi

shqiptarët kërkojnë nga Zoti gjëra të thjeshta. Ata duan bukë, strehë dhe paqe prandaj, kur mbushi 30 vjeç, Lek Dukagjini provoi tua siguronte këto duke qenë i bindur se jeta e tij tani kishte vetëm një qëllim: të bënte çdo gjë që Zoti nuk e kishte bërë dot.

Një pasdite qershori, ai u ul dhe filloi të shkruante ligjet. Nga librat e shenjtë kishte mësuar se ligjet duhet të jenë të shkurtra dhe me fjalë të thjeshta në mënyrë që njerëzit t'i mbajnë mend, ndërsa nga poezia kishte marrë disiplinën e përsëritjes së të njëjtës fjalë herë pas here, gjë që krijon ritmin dhe prandaj ligjet që shkroi në fillim dukeshin si poezi të mbushura me urdhra. Ai vendosi të përcaktonte se çfarë duhet të bëjnë njerëzit kur lindin, si duhet të martohen, si duhet të vishet nusja, sa e madhe duhet të jete paja, çfarë dhuratash çohen ditën e dasmës, si mund të martohet një grua e ve, çfarë bën burri pas vdekjes së gruas, si ndahet një burrë nga një grua, si llogaritet afati i lindjes së fëmijës, çfarë ndodh kur lind djalë, si vihen emrat, si ndahet pasuria mes pjesëtarëve të familjes, kush janë të drejtat e vëllezërve, ku është kufiri i tokës, si ndahen ujërat, si mirëmbahen rrugët, kush janë rregullat e gjuetisë, si merret dhe si kthehet borxhi, çfarë të drejtash ka ai që punon për dikë tjetër, sa është koha e punës, si shiten tokat, kur duhet të mbjellësh, si kulloten bagëtitë, çfarë duhet të bësh kur ngordh qeni, si varrosen njerëzit, sa zgjat zija, si shkruhet një testament, si përcaktohet dëmi mbi pasurinë, sa dënohesh për një vjedhje, si ndëshkohen vrasjet, rrahjet dhe fyerjet, kur

ke të drejtë të vrasësh, çfarë dënimesh jepen nëse nuk mban amanetin, si mbahen gjyqet, si duhet të sillesh me kafshët, kush janë kafshët e buta dhe ato të egra, sa paguan kur kafsha jote dëmton pyllin e dikujt tjetër, çfarë ndodh kur shpendi i vrarë nga dikush bie në tokën tënde, si ndahet pasuria e vjedhur nga hajdutët, si ndërtohet një shtëpi, sa shtëpi duhet të ketë një fshat, sa fshatra duhet të ketë një krahine dhe sa njerëz duhet të ketë një fis. Lek Dukagjini shkruante pa pushim dhe pastaj thërriste njerëz të zakonshëm nga rruga, siç kishte bërë me prindërit e vet dhe ua lexonte ligjet. Ata dëgjonin dhe kishte raste kur dikush e pyeste: Mua më kanë vrarë qenin, apo vëllai im ka mbjellë në tokën time, apo gruaja ime ka shkuar më shumë se një herë në vit në familjen e babait, apo komshiu e ka zënë rrugën e përbashkët me gurët e shtëpisë që po ndërton, apo babanë tim e kanë vrarë, apo më ka lindur djalë si t'ia vë emrin, apo më ka vdekur burri dhe dua të martohem, apo nuk më lënë të gjuaj peshk në lumin e fshatit si t'ia bej? Lek Dukagjini i dëgjonte dhe duke shkruar, përgjigjej. Njerëzit iknin dhe hapnin fjalë se kushdo që kishte një hall për të zgjidhur mund të merrte përgjigje te Lek Dukagjini. Në fillim ai nuk dilte nga shtëpia dhe njerëzit vinin atje për ta pyetur. Por pas disa kohësh Lek Dukagjini vendosi të shkonte vetë nëpër fshatra për të parë zbatimin e ligjeve që kishte shkruar. Meqë njerëzit nuk dinin të lexonin, ai merrte me vete disa këshilltarë që mblidhnin burrat e fshatit dhe ua lexonin ligjet me zë të lartë. Pastaj i

detyronin burrat t'i mësonin dhe t'i recitonin ligjet një për një dhe Lek Dukagjini argëtohej kur shihte pleq nga 90 vjeç që përplasnin buzët si fëmijë të vegjël, duke u përpjekur të mbanin mend strofat e ligjeve që ai kishte shkruar. Ata ngatërroheshin gjithmonë tek ato pjesë të ligjeve që përcaktonin taksat apo detyrimet e tyre ndaj bashkësisë, ndërsa dënimet që jepeshin për vrasje apo tradhti i mësonin shumë shpejt, pa i ngatërruar. Megjithatë, pas një fare kohe Lek Dukagjini kuptoi se të jesh Zot nuk mjafton vetëm të shkruash ligje. Duhet të bëhesh edhe gjykatës i ligjeve të tua, sepse kur njerëzit i mësuan ligjet, ata filluan të grindeshin për interpretimin e tyre. Mungonte dikush që vendoste se kush nga dy palët kishte të drejtë dhe kush duhet të dëmshpërblente tjetrin. Atëherë Lek Dukagjini vendosi të ishte ai gjykatësi, gjë që Zoti nuk e kishte bërë kurrë, sepse ai nuk kishte zbritur në tokë për të vendosur kush kishte të drejtë kur dy njerëz grindeshin. Zoti vetëm kishte folur duke ua lënë njerëzve në dorë të përcaktonin të drejtën, por kur e drejta ishte e zbehtë dhe kufiri mes drejtësisë dhe padrejtësisë ishte aq i hollë saqë nuk mund të shihej nga syri i një njeriu të pashkolluar, Zoti heshtte. Dhe Lek Dukagjini pati një kënaqësi të vërtetë nga puna e tij ditën kur nisi të jepte dënimet.

U vendos që një herë në javë në shtëpinë e tij të vinin të gjithë ata të cilët kërkonin të drejtën sipas ligjeve të Lek Dukagjinit. Të vendosje që vëllai duhet t'i paguante vëllait dëmin që lopa e tij i kishte shkaktuar të mbjellave

të tjetrit, apo që një hajdut duhet t'i kthente mallin të zotit u kthye në një lojë për Lek Dukagjinin. Këto vendime ai mund t'i jepte edhe në gjumë. Por një ditë,iu desh të vendoste për të vrarë një njeri që kishte vrarë një prift. Ishte një ditë dimri me shi dhe njeriu që kishte vrarë, rrinte i lidhur para Lek Dukagjinit duke kulluar, sikur e kishin ulur poshtë një çezme. Tre vëllezërit dhe djali i priftit të vdekur i rrinin përballë, me sytë e ftohtë por të mbushur me lagështi. Lek Dukagjini qëndroi në këmbë nën strehën e madhe të shtëpisë dhe pasi këshilltarët lexuan çështjen ai pa nga qielli dhe pyeti: Na thuaj pse e vrave priftin. Burri ngriti kokën dhe qepallat i rrodhën mbi sy. Më gënjeu, foli burri. Unë dhe gruaja ime prisnim një fëmijë pas shtatë vajzave. Unë doja të kisha një djalë dhe shkova te prifti. I thashë se isha gati të bëja çfarë duhej, që ai t'i lutej Zotit të më jepte një djalë. Nëse Zoti vendos për jetën dhe vdekjen ai mund të ndryshojë edhe atë që mban barku i një gruaje. Unë i kam besuar gjithnjë Zotit dhe kurrë nuk kam dyshuar tek ai. Prifti më dëgjoi dhe më tha se Zoti mund ta pranojë lutjen nëse unë paguaj. Rashë dakord, megjithëse nuk i kisha paratë që më kërkoi. U ktheva në shtëpi, fola me gruan dhe vendosëm të shisnim dy lopët që kishim bashkë me kalin me të cilin ngarkoj drutë që shes. I shita të tre dhe ia çova paratë priftit. Ai ndezi dhjetë qirinj, u lut për një kohë të gjatë dhe kur mbaroi më tha: Ik i qetë dhe thuaj gruas se Zoti ka vendosur që fëmija juaj të jetë djalë. Unë qava dhe i putha duart duke bekuar Zotin,

bashkë me mrekullitë që kryen mirësia e tij sa herë e gjykon të udhës. Isha i bindur se Zoti kishte vendosur të bënte një mrekulli duke më falur një djalë. Shkova në fshat dhe u thashë të gjithëve se Zoti më kishte zgjedhur mua për të bindur të gjithë ata që nuk besonin te fuqia e tij. Ditën që gruaja u bë për të lindur, unë rrija pas derës duke pritur zërin e djalit tim. Gruaja thërriste nga dhimbjet dhe unë qeshja duke menduar se Zoti nuk i bën gjërat shumë të lehta. Duhet të vuash për të merituar një mrekulli. Nga mesi i natës, dëgjova një të qarë fëmije dhe u futa me vrap në dhomën e gruas. Ajo nuk po rënkonte nga dhimbjet dhe fytyra e saj ishte e frikësuar. Më tregoi me tmerr fëmijën dhe më tha: Zoti na gënjeu, është vajzë. Unë ndjeva që sytë m'u errën dhe nuk e preka fëmijën me dorë. Dola jashtë dhe nisa të qaja me dënesë. Nuk e dija kush më kishte mashtruar: Zoti, apo prifti. Më kishte kapur një ndjenjë paniku dhe talljeje të cilën nuk dija me kë ta ndaja. Ose Zoti ishte tallur me mua dhe me priftin, ose prifti më kishte mashtruar për të më marrë paratë. Kur mendova për paratë m'u duk sikur iu afrova të vërtetës. Zoti nuk bën gjëra me pagesë, sepse atij nuk i duhen para. Ai ka gjithçka dhe nuk ka pse shet apo blen mrekulli për t'u pasuruar. U binda se ishte prifti që kishte gënjyer, sepse priftërinjtë megjithëse flasin në emër të Zotit, janë njerëz dhe jo engjëj dhe prandaj kanë nevojë për t'u ushqyer, për t'u veshur dhe për t'u mbathur. Pa i thënë asgjë gruas që qante si fajtore mbi foshnjën e vet, u nisa dhe shkova në shtëpinë e

priftit. Ai po flinte dhe pasi i rashë portës me gur u zgjua dhe më pyeti: Pse ke ardhur. Kam ardhur të më kthesh paratë, i thashë. Gruaja ime lindi vajzë dhe jo djalë siç më premtove në emër të Zotit. Prifti kaloi dorën mbi ballë dhe duke nxjerrë gjumin nga sytë u përgjigj: Jeta dhe vdekja janë vepra të Zotit. Unë e bëra detyrën time, por ndoshta ai ka harruar, sepse bota ka aq shumë halle saqë ai nuk mund t'i mbajë mend të gjitha. Kthehu në shtëpi dhe qetësohu, sepse Zoti vonon, por nuk harron. Ndoshta ai ka vendosur që fëmija që do të vijë pas vajzës që sapo lindi, do jetë djalë. Unë shtanga dhe në një çast mendova se prifti kishte të drejtë. Zoti është i plotfuqishëm, por për të përfituar nga mrekullitë e tij, duhet të kujtohesh në kohën e duhur. Unë kisha kërkuar që fëmija të kthehej nga vajzë në djalë pasi ishte ngjizur, kishte marrë formë dhe kishte nisur të merrte frymë në barkun e nënës së vet. Ndoshta Zoti këtë gjë e merrte përsipër që në fillim, përpara se një grua dhe një burrë vendosin të lindin një fëmijë dhe jo pasi ata bashkojnë trupat e tyre dhe fëmija hyn në barkun e nënës nga gjymtyrët e babait të vet. Ndërkohë që unë i lutesha priftit që fëmija të ishte djalë, Zoti e kishte marre vendimin e vet për të sjellë në jetë një vajzë dhe ai nuk i rishikon vendimet e veta, pavarësisht nga lutjet apo pagesat. Pra mendova se kisha trokitur me vonesë në derën e Zotit dhe kisha humbur momentin për të merituar një mrekulli. Megjithatë prifti duhet t'ia njihte tekat dhe huqet Zotit. Ai duhet të më kishte

paralajmëruar se kjo gjë ishte e pamundur. Po paratë, i thashë, pse i more? Paratë ia çova Zotit, u përgjigj prifti. Po pse i duhen paratë Zotit, e pyeta i habitur. Prifti qëndroi një copë herë pa folur dhe mua m'u shtua bindja se ai po kërkonte një gënjeshtër të re. Kjo është një gjë e vështirë për t'u shpjeguar më tha. Zoti bën edhe gjëra të panevojshme, të cilat ne nuk i shpjegojmë dot. Ja për shembull kush e kupton se pse i duhen botës mizat kur ato sjellin vetëm ndotje dhe bezdi. Apo pse duhet të ketë qorra dhe memecë, te cilët as nuk e shohin dot botën që ai ka krijuar dhe as nuk i luten dot Zotit siç bëjmë çdo ditë ne të tjerët, të cilëve ai u ka dhënë sytë dhe gjuhën. Kush e shpjegon dot se pse Zoti ka vendosur që gjarpërinjtë të nxjerrin helm nga goja duke mbytur njerëzit, megjithëse ai duhet t'i kishte zhdukur gjarpërinjtë si fajtorë për mëkatin e parë të njeriut, sepse ti e di që ishte një gjarpër ai që bindi Evën dhe Adamin të hanë mollën e ndaluar. Si ka mundësi që Eva dhe Adami u ndëshkuan nga Zoti për mëkatin e tyre ndërsa gjarpri jo? Kush e shpjegon dot pse Zoti u ka dhënë vetëm zogjve mundësi për te fluturuar dhe jo njerëzve, ndërkohë që njerëzit janë ata që kanë më shumë nevoje t'i afrohen qiellit për të prekur me dorë retë, për të shkuar në hënë dhe në diell, aty ku ndoshta ka më shumë toka, ujë dhe ngrohtësi për të jetuar më mirë. Këto janë gjëra që ne nuk i kuptojmë dot dhe përderisa nuk i kuptojmë nuk duhet të mërzitemi kur Zoti u merr njerëzve para për shërbimet që kryen. Unë nuk them se

atij i duhen paratë, por ndoshta ka menduar se as ty nuk të duhen dhe prandaj t'i ka marrë, sepse një njeri që harxhon para për të blerë fëmijën e vet kur zakonisht Zoti,ua jep njerëzve falas, nuk meriton t'i ketë paratë prandaj ai ka vendosur të t'i marrë, si ndëshkim. Mos mendo se Zoti mbledh para, ai thjesht u merr njerëzve ato që nuk i meritojnë. Unë isha i hutuar dhe për një çast harrova pse kisha ardhur te prifti. Në jetën time nuk kisha menduar kurrë se Zoti bën gjëra të cilat, siç thoshte prifti, nuk janë të domosdoshme ose janë të dëmshme dhe ai i lejon. Prifti po përpiqej të ndryshonte mendimin tim për Zotin,çka ishte e çuditshme dhe shumë e paarsyeshme në atë orë të natës. Kërkon të mbrohet mendova. Do të ndajë fajin e tij me Zotin. Po ti si mendon, e pyeta. Pse Zoti ka vendosur që të marre paratë e mija, pse e ka mbushur botën me miza, pse nuk i ka shfarosur gjithë gjarpërinjtë dhe pse dikujt i ka dhënë sy ndërsa dikujt jo? M'u përgjigj, i thashë sepse unë nuk iki që këtej pa një përgjigje. Prifti uli kokën dhe më tha një fjali, e cila e ndau botën time në dy pjesë. Sepse Zoti është e mira dhe e liga, më tha. Zoti është edhe burrë edhe grua, edhe ditë edhe natë, edhe hënë edhe diell, edhe nder edhe turp, edhe lot edhe gaz, edhe gëzim edhe trishtim, edhe pasuri edhe varfëri, edhe dele edhe ujk, edhe e majtë dhe e djathtë, edhe e drejtë dhe e shtrembër, edhe mish edhe shpirt, edhe fitore dhe humbje, edhe e vërtetë dhe gënjeshtër, edhe e domosdoshme edhe e panevojshme, edhe fjalë edhe

heshtje, edhe e bardhë dhe e zezë, edhe dashuri edhe tradhti, edhe dimër edhe verë, edhe gjak edhe thikë, edhe i gjallë edhe i vdekur. Zoti është çdo gjë, tha prifti dhe asgjë nuk është jashtë Zotit. Po atëherë pse na mëson Zoti ta dënojmë tradhtinë, të mos joshemi nga e liga, të mos gënjejmë, të mos tradhtojmë, të mos vrasim, të mos shesim nderin, të mos kërkojmë pasuri dhe të mos jepemi pas trupit, por vetëm pas shpirtit, kur ai është vetë edhe trupi, edhe turpi, edhe tradhtia, edhe gënjeshtra, edhe e zeza edhe e liga? Është njëlloj sikur gjysma e Zotit i kërkon njerëzve të mundin gjysmën tjetër të tij, sepse ai nuk e bën dot vetë këtë gjë. Kjo nuk ka kuptim, i thashë dhe ndjeva që sytë më ishin errësuar nga mendimet e mia. Prifti jo vetëm që më kishte marrë paratë, jo vetëm që më kishte mashtruar kur unë e besova se duke paguar mund të më jepte një djalë me ndihmën e Zotit, por tani po më shkulte nga zemra vete Zotin, të cilin deri në atë çast e kisha besuar si krijuesin e gjithçkaje të mirë, të drejtë dhe të bukur që kishte bota. Si mund ta pranoja unë që Zoti ishte edhe e liga edhe e mira? Kisha parë gjatë jetës sime shumë kriminelë që i luteshin Zotit, por askush prej tyre nuk i kishte ndarë fajet e veta me Zotin dhe nuk e kishte bërë atë përgjegjës për të këqijat që kishte bërë vetë. Por prifti ishte një kriminel i një lloji tjetër. Ai dukej si një shërbëtor, i cili mbron pronarin e vet duke ua treguar të gjithëve krimet e tij. Prifti rrinte në këmbë dhe fjalët që kishte nxjerrë nga goja ia mbushnin flokët me hije të përdredhura që dukeshin si

gjarpërinj. Shko në shtëpi, më tha. Bota ka mijëra vjet që nuk i kupton dot punët e Zotit, sepse ai nuk ka vendosur ende që ne të kuptojmë më shumë. Me mijëra njerëz kanë vdekur pa e kuptuar se pse dhe me mijëra të tjerë e kanë kërkuar shkakun e vuajtjeve të tyre te Zoti, por kurrë nuk kanë marrë përgjigje. Përgjigja është vetë Zoti: ai nuk flet, por vetëm vepron. Ne duhet t'i pranojmë gjërat ashtu si ai i vendos duke mos kërkuar më shumë se sa na jepet. Po paratë e mija, i thashë, duke ngritur zërin. Më kthe paratë. Prifti filloi të qeshte dhe me një qetësi që do të shtangte edhe vete Zotin, më tha: Paratë e tua u dhanë që ti të kuptosh se Zoti nuk është ai që njeh ti. Natën e mirë. Unë ndjeva gjakun që më vërshoi në kokë dhe duke e kapur nga fyti bërtita: Më kthe paratë ose do të të vras. Ti nuk beson në Zot përderisa thua se ai është edhe i mirë edhe i keq dhe nuk më bind dot se ia ke çuar atij paratë e mija. Prifti më shtyu duke u përpjekur të lirohej dhe atëherë unë e shtrëngova më fort. Qafa e tij po dobësohej nën gishtat e mi dhe sytë e zinj po i skuqeshin si dy mëlçi që po plasnin nga gjaku. Ai më shikonte drejt në sy duke u varur në duart e mija, ndërsa unë i bërtisja dhe para se te jepte shpirt dëgjova një zë të fikur që më tha: Të thashë që nuk t'i kam marrë unë paratë. Me paratë e tua, Zoti bleu vdekjen time.

Lek Dukagjini që kishte dëgjuar gjithë tregimin e burrit duke pritur një mbyllje tjetër, një shfajësim apo një kërkesë për falje, gjë që zakonisht ata që vrasin e bëjnë përpara gjykimit, hapi krahët si për të thënë se

gjërat ishin të qarta dhe iu drejtua vëllezërve të priftit për t'i pyetur nëse kishin ndonjë gjë për të shtuar. Ata nuk folën. Shiu nuk kishte pushuar dhe flokët e tyre dukeshin sikur po binin në tokë nga pesha e tij e lagur. Ishte hera e parë që ai duhej të jepte dënim për një vrasje dhe prandaj mendoi se këtë gjë duhej ta bënte me ceremoninë e duhur. Kjo vrasje nuk ishte si gjithë të tjerat. Natyrisht që ishte shumë e lehtë të arrije në përfundimin se shkaku i saj ishin paratë, çka e bënte gjykimin të thjeshtë, sepse sipas ligjeve që ai kishte shkruar, vrasja për para lahej me vrasje. Kuptohej që burri ishte shtyrë në vrasje, sepse prifti nuk kishte pranuar t'i kthente paratë për një shërbim që megjithëse ia kishte premtuar, nuk varej nga ai, por nga dikush tjetër. Nga Zoti. Por nëse veprimi i priftit ishte i qartë, diçka mbetej ende për t'u sqaruar në atë gjykim. Pse e kishte vrarë burri priftin: për paratë apo për fjalët e çuditshme që ai kishte thënë për Zotin. Dhe Lek Dukagjini, si një njeri që vazhdimisht kërkonte fakte për të provuar se Zoti nuk ekziston, e pyeti: Më thuaj pse e vrave priftin? Sepse të mori paratë, sepse të mashtroi duke të premtuar se Zoti mund ta bëjë vajzën djalë, apo sepse të tha se Zoti është edhe e mira edhe e liga, edhe e bardha edhe e zeza, edhe e domosdoshmja edhe e panevojshmja, edhe burri edhe gruaja, edhe i gjalli edhe i vdekuri? Burri uli kokën duke bashkuar vetullat si një kryq dhe Lek Dukagjini mendoi se ky gjyq në fakt nuk ishte kundër tij, por kundër Zotit. Lek Dukagjinit i ishte dhënë një mundësi

për të gjykuar Zotin dhe sikur ai të ishte aty, burri do të lirohej nga ndëshkimi dhe Lek Dukagjini do t'u thoshte njerëzve: E shikoni kush është fajtori i vërtetë. Ky është ai për të cilin vriteni dhe ziheni prej mijëra vjetësh, ky është ai që ju ka premtuar paqe, pasuri dhe lumturi duke mos siguruar asnjërën nga këto, ky është ai që duhet të dënohet në emër të gjithë krimeve, vrasjeve, vjedhjeve, luftërave, vdekjeve dhe sëmundjeve. Ky është ai që bindi një njeri se ka aftësinë të ndryshojë një fëmijë në barkun e nënës, ky është ai që detyroi një prift të gënjejë për ta mbrojtur, ky është ai që ngriti duart e këtij burri për të vrarë një burrë tjetër. Ky është ai që duhet të ndëshkohet në mënyrë që gjithë të tjerët të vdesin të pafajshëm. Por Zoti nuk ishte aty dhe njerëzit po prisnin që Lek Dukagjini të dënonte burrin, sepse ai gjyq nuk mund të mbyllej pa një fajtor. Zoti kishte privilegjin të mos paraqitej në gjyq dhe prandaj ndaj tij nuk mund të jepej ndëshkim. Zoti i ikte fajësisë në një mënyrë dinake, duke mos ardhur në ballafaqim edhe kur e akuzonin për vrasje. Në mijëra vjet ai kishte vrarë më shumë se kushdo tjetër dhe ende njerëzit nuk ishin bindur se koha për ta ndëshkuar kishte ardhur. Lek Dukagjini u ndje mirë duke menduar se ndoshta fati i kishte rezervuar pikërisht këtë mision: t'i bënte gjyqin Zotit. Prandaj pa u menduar gjatë ai e mori vendimin e vet duke besuar se dita për të gjykuar Zotin kishte ardhur edhe pse në mungesë të Zotit. Nëse burri do të thoshte se e kishte vrarë priftin për paratë ai do ta falte, por nëse do të

thoshte se e kishte vrarë priftin për shkak se i kishte fyer Zotin e vet, do ta vriste. Lek Dukagjini do vriste çdo njeri që do mbronte Zotin, sepse në këtë mënyrë e dobësonte dhe e ndëshkonte vetë Zotin. Gjyqi në këtë mënyrë bëhej kundër Zotit dhe njerëzit që rrinin në shi, duke pritur, me siguri do ta kuptonin se çdo Zot i ri, dënon Zotin që ka ekzistuar para tij. Nga jugu po dilte një dritë e zbehtë sikur dikush t'i kishte hapur retë për të parë çdo ndodhte në tokë. Megjithatë, dielli ishte i lagur dhe forca e tij e njohur nuk mjaftonte për të bërë atë që rrezet e diellit bëjnë zakonisht: t'u japin njerëzve shpresë. Pasi u mendua gjatë derisa të pranishmit filluan të lëvizin nga padurimi, burri hapi gojën dhe u përgjigj: Nuk e vrava për paratë, por sepse më tha se Zoti është i panevojshëm, sepse të panevojshme janë gjërat që ai bën si mizat, memecet dhe gjarpërinjtë. Kush ka nevojë për një prift, i cili nuk i beson Zotit. Unë e vrava sepse ai nuk meriton të flasë në emër të Zotit dhe ajo gojë duhej të mbyllej që të tjerët të mos dëgjonin ato që dëgjova unë. Jam i bindur se çdo njeri që beson i Zotit do kishte bërë të njëjtën gjë. Unë vrava në emër të Zotit dhe tani jam i lumtur. Kjo ishte fjalia që Lek Dukagjini priste dhe shpirti i tij në atë çast u qetësua. Pas pak do dënonte një fajtor, i cili sapo i kishte pranuar se kishte vrarë në emër të Zotit. Gjykimi ishte më i lehtë tani. Më mirë një besimtar më pak, se sa një vrasës më shumë, mendoi Lek Dukagjini pastaj ngriti kokën, u çua në këmbë dhe tha: Siç e pranove vetë ti nuk ke vrarë një hajdut, por ke vrarë

një njeri që ka thënë të vërtetën. Dhe për këtë meriton të vritesh. Meqë Zotin nuk e dënojmë dot, dënimin e tij do ta shlyesh ti. Në atë kohë dielli po nxirrte kokën për të fshirë rrugën, që balta e kishte mbushur me gjurmë të shtrembra, që u ngjanin mendimeve të njerëzve. Ndërsa njerëzit filluan të iknin duke marrë me vete një dyshim të ri, të cilin nuk e kishin pasur: a ishte Zoti fajtor për çdo gjë që bënin njerëzit, apo njerëzit janë fajtorë për sa kohë që besojnë se Zoti mund të bëjë edhe gjëra të panevojshme, për të cilat në fund të fundit ai ka krijuar njerëzit ndaj dhe nuk ka pse të dënohet.

Për shumë vjet, Lek Dukagjini u dha njerëzve prova se kishte aftësinë të vendoste për jetën e tyre, me një forcë dhe autoritet që askush nuk e kishte pasur përpara tij. Ai e ktheu shtëpinë e vet në një strehë për të gjithë të varfrit, për jetimet, për shterpat dhe sakatët. Kushdo që nuk kishte me se të jetonte trokiste te Lek Dukagjini dhe dera e tij ishte gjithmonë e hapur. Ai thoshte se njerëzit duhet të jenë të barabartë dhe se askujt nuk duhet t'i mohohet ushqimi, zjarri dhe uji, dhe prandaj ndërtoi salla të mëdha, në të cilat në çdo kohë mund të mbushje barkun, të ngrohje kockat dhe të shuaje etjen. Jo vetëm për shkak të pushtetit të familjes së vet, por mbi të gjitha për shkak të bamirësive të tij, fama e Lek Dukagjinit u shtua. Njerëzit filluan t'i bindeshin si të ishte Zot dhe ai u shtrinte dorën që ata e puthnin duke qarë. Shumë shpejt pushteti dhe magjia e këtij njeriu kapërceu fuqitë e çdo sundimtari, urtësinë e çdo prifti

dhe shkëlqimin e çdo shenjtori që kishte jetuar para tij. Fjala e Lek Dukagjinit u kthye në ligj dhe kur njerëzit kishin konflikte i zgjidhnin duke thënë: Kështu ka thënë Lek Dukagjini. Ai martonte dhe ndante njerëz, vinte emra fëmijësh, por vetë nuk u martua kurrë dhe thonë se kurrë nuk ka shkuar me një femër. Kur e pyesnin se pse nuk martohej, ai përgjigjej duke qeshur: Edhe Zotit i ndalohen disa gjëra. Kur e pyesnin se pse nuk donte të kishte fëmijë ai thoshte: Bota nuk ka më nevojë për Jezu Krishtin, sepse ai erdhi për t'i provuar botës se Zoti ekziston. Unë nuk kam nevojë që fëmijët e mi të provojnë se unë jam. Këtë gjë e provoj vetë. Megjithatë, ajo që njerëzit nuk kuptonin ishte se si ia mohonte vetes Lek Dukagjini nevojën për të shijuar një grua. Janë të rrallë burrat që e kanë këtë aftësi. Lek Dukagjini ishte një burrë i bukur, shtati i tij ishte i lartë, flokët e verdhë dhe sytë që kishin ngjyrën e hënës ndriçonin shpirtin e çdo njeriu që i afrohej. Sidomos mbi gratë ai kishte një fuqi që shumë pak burra e kanë pasur. Ato lëngëzoheshin në praninë e tij, sytë iu shkëlqenin, rrudhat i hapeshin dhe goja u lëshonte një aromë prej gjethesh të cilat mezi presin të çelin nën hijen e një peme, për t'u zgjatur, për t'u zmadhuar, për t'u fryrë dhe për t'u ngopur me vese. Me qindra gra kalonin natën duke parë në ëndërr sytë e Lek Dukagjinit që zbardhnin netët pa hënë, por ai kurrë nuk i zgjoi nga gjumi për t'i prekur dhe ndoshta kurrë nuk pa në ëndërr një grua. Dukej sikur e përçmonte këtë dobësi të njeriut. I vendosur të mos e bënte pis trupin e

vet, me asnjë trup tjetër ai nuk morri kurrë një grua në dhomën e tij, megjithëse kjo do të kishte qenë shumë e lehtë për një burrë aq të bukur dhe aq të ditur. Për më tepër kjo do të ishte e kështillueshme për çdo njeri që do të kuptojë se si do të ishte bota nëse burrat dhe gratë do të flinin me njëri-tjetrin vetëm për të bërë fëmijë dhe jo për të shkëmbyer kënaqësi të tjera, të cilat, duke u kthyer në dashuri, i plagosin burrat si shqiponjat dhe i detyrojnë gratë të sillen si engjëj të padobishëm. Njerëzit besonin se Lek Dukagjini ishte kundër dashurisë dhe ai u dha shumë prova për t'i bindur se kishin të drejtë. Ai nuk dashuroi kurrë, duke mos derdhur ujin e shpirtit të vet në enën e asnjë trupi tjetër dhe nuk mendoi kurrë se duhej të dashuronte për të kuptuar se çfarë ndryshimi sjell ne jetën e njeriut kjo ndjenjë. Lek Dukagjini nuk kishte nevojë për dashuri. Ai donte t'u provonte të gjithëve se ai ishte i ndryshëm nga të gjithë. Në të kundërt, ai do ishte si gjithë të tjerët dhe arsyet për ta besuar do vinin duke shteruar, sepse njerëzit kanë një zakon: ata i kërkojnë Zotit të bëjë si ata por nëse ai i dëgjon dhe sillet si njerëzit, atëherë nuk është me Zot i tyre. Lek Dukagjini kishte kuptuar se fuqia e Zotit qëndron te pabarazia e tij me njerëzit. Nëse Zoti do kishte grua, do dashuronte, do ndahej, do bëhej xheloz, do lindte fëmijë, do punonte për t'i ushqyer, por nuk do ishte më Zot. Lek Dukagjini nuk kishte lindur për të dashuruar por për të vendosur për dashuritë dhe lindjet e të tjerëve. Trupi i tij nuk ishte aq i varfër sa te ngopej me lëngjet dhe mishin e një trupi

tjetër dhe jeta e tij nuk ishte aq e zbrazët sa të mbushej apo të plotësohej me jetë të tjera, qoftë kjo edhe me ato të fëmijëve të vet. Megjithatë, refuzimi i Lek Dukagjinit për dashurinë nuk erdhi nga mungesa e zjarrit të trupit, por nga shkëndijat që i ndriçonin mendjen pa pushim. Ai besonte se dashuria është një gjë e panevojshme, madje e dëmshme, sepse krijon pabarazi. Sipas tij nga dashuria lind, xhelozia, krimi, vrasja, dhuna dhe nevoja e njeriut për prona. Njerëzit duan që ata që dashurojnë të ndihen mirë, të kenë parà, prona, dhurata dhe kushte më të mira se ata të cilët nuk i dashurojnë. Dashuria nxit oreksin për pasuri duke ushqyer urrejtjen dhe nevojën për të sunduar botën me çdo kusht me anë të parasë dhe pronës. Me kalimin e kohës ai kuptoi se detyra e tij ishte t'u jepte mundësi njerëzve të ndiheshin të barabartë. Dhe që njerëzit të ishin të barabartë ata nuk duhej të kishin familje, nuk duhej të kishin prona, nuk duhej të kishin toka, nuk duhej të kishin fëmijë. Ndoshta në historinë e njerëzimit askush nuk ka guxuar t'u mohojë njerëzve gjithçka, siç bëri Lek Dukagjini. Ai vendosi të ishte Zot, sepse vetëm Zoti sipas tij, mund t'u merrte njerëzve gjithçka që u kishte lejuar. Por këto mendime i erdhën në kokë gradualisht, sa më shumë që ai i njihte shqiptarët. Duke qenë të ndryshëm nga gjithë popujt e tjerë ishin në fakt shqiptarët ata që krijuan prej mishit të Lek Dukagjinit, një Zot të ndryshëm nga gjithë të tjerët. Shqiptarët kishin qenë gjithmonë të pakënaqur me Zotin e tyre, të cilin e fajësonin për varfërinë, për

mjerimin, për izolimin dhe vrasjet. Shqiptarët kanë nevojë ta kenë gjithçka ndryshe nga të tjerët, përfshi edhe Zotin, ngaqë nuk kanë aftësinë të ndajnë asgjë me të tjerët, përfshi edhe Zotin. Lek Dukagjini u bë Zot i shqiptarëve për këtë arsye dhe ndoshta asnjë popull tjetër nuk do kishte pranuar një Zot si ai. Jo se ishte i keq, por se ishte i parakohshëm. Në fund të fundit ai nuk vriste, nuk grabiste dhe nuk bënte dëm, të paktën deri tani. Ai vendosi të bëhej Zot, sepse kuptoi që kjo ishte ajo që u kishte munguar shqiptarëve në të gjitha kohërat. Ai u bë Zot, sepse besonte se i donte shqiptarët dhe jo se nuk i donte ata. Pasi shkroi ligje, pasi gjykoi me ligjet e tij, pasi dha dënime, pasi caktoi kufirin mes drejtësisë dhe padrejtësisë, pasi provoi t'i pajtonte njerëzit dhe t'i ndihmonte të vdisnin në paqe, e kuptoi se përpjekja e tij do mbetej e përkohshme. Kur ai të vdiste, shqiptarët do ktheheshin prapë te vrasjet dhe grindjet derisa të zhdukeshin. Kur ai të mos ishte më, Zoti do t'i fuste sërish nën kthetrat e tij duke i lënë të dashuronin, të martoheshin dhe të rrëmbenin toka. Lek Dukagjini donte të bënte një gjë që duhej të mbetej edhe kur ai nuk do ishte më i gjallë. Prandaj u mendua gjatë dhe vendosi t'i jepte mundësi shqiptarëve të kishin një vend të ndryshëm nga të gjitha vendet e tjera. Kjo është arsyeja se pse jemi në këtë ishull. Lek Dukagjini ka vendosur të ndërtojë Shqipërinë, një vend ku askush nuk ka prona, ku askush nuk vret sepse nuk ka arsye, ku askush nuk martohet, ku askush nuk dashuron, ku

askush nuk trashëgon, sepse nuk ka asgjë, ku askush nuk gënjen sepse nuk ka çfarë përfiton, ku askush nuk tradhton, sepse nuk ka të afërm, nuk ka prindër dhe fëmijë të cilët duhet t'i mbrojë duke tradhtuar dikë tjetër, apo vetë ata. Ne jemi dëshmitarë të krijimit të një Zoti dhe nuk duhet të besojmë se Lek Dukagjini është i çmendur, sepse në fillim të gjithë Zotat kështu duken, derisa e kupton se bota nuk bën dot pa ta dhe derisa çmenduria e Zotave kthehet në mënyrë jetese.

Kur Shtuni mbaroi mëngjesi ishte shumë afër. Punëtorët qëndruan një çast në heshtje dhe në sytë e tyre flakët e zjarrit po çlodheshin mbi prush. Kishin dëgjuar një histori të çuditshme, e cila kishte zgjatur sa vetë nata dhe tani ishte koha për ta tretur në qetësi, me bindjen, se pa dashur, ishin bërë edhe ata pjesë e saj. Ndoshta pas shumë vjetësh dikush do ta vazhdonte historinë e jetës së Lek Dukagjinit, aty ku ajo ishte ndërprerë, pikërisht atë natë, kur gati 20 burra ishin mbledhur rreth zjarrit për të kuptuar se çfarë fati i priste në atë ishull të shkretë ku një njeri që e konsideronte veten Zot, i kishte thirrur të ndërtonin një vend pa parà, pa prona, pa martesë dhe pa Zot. Megjithatë, punëtorët nuk i dinin të gjitha dhe kjo u jepte kohë të mendonin se duhej të prisnin derisa të kuptonin më shumë. Egërsia e papritur e Lek Dukagjinit ishte një shenjë. Ai i kishte kërcënuar dhe i kishte zbuar nga shtëpia e parë duke thënë se askush prej tyre nuk kishte të drejtë të jetonte në atë ishull. Ne jemi shumë, tha njëri. Lek Dukagjini

është i vetëm. Nëse duam, ne mund ta vrasim dhe ikim nga ky ishull e kthehemi në shtëpitë tona. Bota nuk ka nevojë për një Zot si ky, që nuk i jep njerëzve mundësi të dashurojnë dhe që u merr pronat dhe tokat. Një njeri që merr dy njerëz në rrugë, i largon nga familjet e tyre, i detyron të bëhen prindërit e tij dhe pastaj të zhvishen dhe të dashurojnë në sytë e tij, nuk mund të jetë veçse një i çmendur. Nuk do kisha ardhur në këtë ishull nëse do ta njihja nga afër Lek Dukagjinin. Por gjithmonë kam besuar se ai punon për shqiptarët, jo për t'u bërë Zot i tyre, por për t'i ndihmuar të jetojnë në paqe dhe në lumturi. Por ky Zot ka ardhur për ta shkatërruar botën dhe unë jam gati ta vras. Një dru i shtrembër kërciti në zjarr duke djegur ndrydhjen e vet dhe ajri u mbush me shkëndijat që u ngritën lart si yje të vegjël, që po i shpëtonin djegies. Të rrish rreth zjarrit për të vendosur vrasjen e një njeriu është një zakon që njerëzit e kanë ndjekur në qindra vjet. Zjarri i pjek mendimet dhe u heq atyre lagështinë që vjen nga keqardhja dhe nga frika, por atë natë punëtorët që po qëndronin rreth tij dukeshin si një tufe drush, të cilët duan të digjen deri në fund për të kuptuar se lagështia e tyre nuk ka forcën e duhur për të shuar zjarrin. Kur të gjithë po prisnin që akuzat për Lek Dukagjinin të shtoheshin, siç bëjnë gjykatësit të cilët vendosin vetëm pasi i dëgjojnë të gjitha palët, Shtuni u ngrit në këmbë dhe tha: Askush nuk duhet të mendojë se mund ta prekë Lek Dukagjinin. Zoti nuk vritet. Ua tregova historinë e tij për të kuptuar se duhet

të bindemi, sepse ne nuk po i shërbejmë një njeriu, por gjithë botës. Çfarë do të kishit bërë ju dhe gjithë njerëzit e tjerë, nëse një ditë Zoti do kishte zbritur në tokë dhe do ju urdhëronte të ndërtonit parajsën, siç po bën tani Lek Dukagjini? Jam i bindur se të gjithë do uleshim në gjunjë dhe do ta ndiqnim Zotin me sy mbyllur. Ne na është dhënë mundësia të vijmë të parët në parajsë dhe të jetojmë përkohësisht me një njeri që po i jep njerëzve atë që Zoti zakonisht e jep pas vdekjes. Ne duhet ta ndihmojmë Lek Dukagjinin ta çojë deri në fund qëllimin e vet. Kush do ta pengojë duhet ta dijë se unë jam këtu për ta mbrojtur. Duke llogaritur fjalët me kujdes në mënyrë që burrat që po e dëgjonin të trembeshin aq sa ç'kishte vendosur Lek Dukagjini dhe jo më shumë, Shtuni u ul në cep të zjarrit dhe dëgjoi njërin nga burrat që tha: Ndoshta Shtuni ka të drejtë. Koha për të ndërruar Zotin ka ardhur. Ne duhet të vazhdojmë punën dhe nëse nuk e shmangim dot vdekjen, atëherë duhet të bindemi sepse në çdo rast do vdesim, por në këtë rast të paktën e njohim Zotin për të cilin do vdesim. E kundërta nuk do kishte asnjë vlerë. Nëse ne do e vrisnim Lek Dukagjinin, atëherë ndoshta do ishte më keq për secilin prej nesh. Kur të ktheheshim në shtëpi dhe shqiptarët të mësonin se ne vramë njeriun që i ka drejtuar për dhjetëra vjet, do të na vrisnin njëlloj, dhe fëmijët tanë do gjykoheshin brez pas brezi si fëmijët e atyre që vranë të vetmin shqiptar të denjë për të zëvendësuar Zotin. Shqiptarët nuk i kanë dhënë asgjë njerëzimit deri më

sot. Ndoshta ka ardhur koha që ata t'i japin një Zot që pas disa vitesh mund të jetë shumë më i mirë dhe më i drejte se të gjithë ata që kemi patur deri tani. Ne i kemi besuar Zotit pa e njohur, pse nuk duhet t'i besojmë Lek Dukagjinit të cilin e njohim? Në fund të fundit ai ka treguar se di të ndajë të mirën nga e keqja, di të japë drejtësi, di të gjykojë, të ndëshkojë, të falë dhe të ndërtojë. Ai është i pasur dhe nuk kërkon pasurinë e askujt. Ai është i ditur dhe diturinë e tij kërkon ta ndajë me gjithë njerëzit, duke i ndihmuar ata të kuptojnë se kush është rruga që të çon drejt lumturisë, paqes dhe barazisë. Ai nuk vret për parà dhe nuk është martuar kurrë për t'u thënë njerëzve se pasurinë e tij, nuk kërkon ta trashëgojë. Me ato parà po na paguan ne, jo për të ndërtuar një shtëpi, por një qytet, te cilin do tua lërë si trashëgim shqiptarëve kur vetë të mos jetë më. E çfarë bën një Zot më shumë se kaq? Çfarë duhet të bëjë tjetër një Zot për t'i besuar dhe për t'iu bindur? Prandaj unë them të vazhdojmë punën. Duke njohur Lek Dukagjinin dhe qëllimet e tij, tani është më e lehte për të gjithë ne. Sikur të më thërrisnin për të ndërtuar parajsën duke më thënë se nuk do kthehesha më kurrë prej andej, unë do t'i lija të gjitha punët dhe do shkoja me vrap. Le të besojmë se tani kemi ardhur në parajsë dhe kemi mundësi t'i caktojmë vetë lulet që do mbillen aty, t'i prishim vetë gurët e tepërt, të bëjmë shkallë për engjëjt dhe shtëpi për fëmijët, të nxjerrim ujë nga toka, të ngremë fole për zogjtë dhe të korrim grurin. A nuk na thotë Zoti se

duhet të përpiqemi gjithë jetën për të merituar parajsën? Lek Dukagjini po bën pikërisht këtë gjë. E vetmja gjë që do t'i kërkoj nëse kjo mundësi do të më jepet, është të rri këtu deri në fund të jetës duke mbrojtur parajsën që kam ndërtuar me duart e mija. Dhe ashtu si Shtuni, do mbroj edhe njeriun që më solli në parajsë, Lek Dukagjinin. Çdo njeri që do t'i bëjë keq Zotit do të ndëshkohet njëlloj si djalli. Shpresoj që kur na kanë zgjedhur për të ardhur këtu, djalli ka qenë në gjumë dhe nuk i është përgjigjur thirrjes së Lek Dukagjinit. Por nëse ka ardhur dhe është fshehur në trupin e dikujt prej nesh, siç e ka zakon, atëherë do isha i lumtur të ma linit mua ta vras. Burri nuk foli më dhe kur pushoi ndjeu që fjalët e tij kishin hyre si balsam në shpirtrat e punëtorëve të tjerë. Në përgjithësi shqiptarët janë njerëz që binden kur kuptojnë se çfarë mendon shumica dhe pavarësisht nga ajo që vendos shumica, ata zgjedhin të bëhen me shumicën, për të mos mbetur vetëm. Shqiptarët janë të qetë kur zgjedhin dhe nuk kanë vrasje ndërgjegje siç mund t'u ndodhë popujve të tjerë dhe prandaj kur shohin se shumica e ndërron fenë e ndërrojnë dhe ata, kur shohin se shumica e ndërron Zotin, e ndërrojnë edhe ata, kur shohin se shumica vret, vrasin edhe ata dhe kur shohin se shumica dhunon pakicën atëherë kjo është një arsye më shumë për t'u bërë me shumicën. E megjithatë ai që kishte folur para të tjerëve duke thënë se Lek Dukagjini duhej të vritej, sepse një Zot si ai nuk i duhej botës, për shkak të sedrës apo për shkak se kishte

folur i pari dhe nuk mund të tërhiqej, apo për shkak se vërtet ai besonte se një njeri nuk mund të bëhet Zot, vendosi të fliste dhe duke ngritur zërin në qiell, sikur donte të kishte dëshmitarë të tjerë, tha: Unë e di që një ditë do të pendoheni që vendosët t'i bindeni Lek Dukagjinit. Por atë ditë asnjëri prej jush nuk do të jetë më i gjallë për t'i kërkuar falje të tjerëve që do të kenë vuajtur nga vendimi që sapo morët. Si mund t'i bindem një Zoti që më ndalon të martohem, të mos kem familje, shtëpi dhe prona. Si mund t'i bindem pa kundërshtuar një Zoti, që kërkon të vendosë se kur duhet të kem fëmijë, me kë duhet t'i bëj dhe sa fëmijë duhet të bëj, të cilët, nëse ai më lejon t'i bëj, ndoshta nuk do t'i njoh kurrë. Nëse Zoti m'i ndalon këto, atëherë unë jam kundër Zotit. Ky Zot është kundër lirisë dhe atëherë, ne duhet të jemi kundër këtij Zoti në emër të lirisë. Ju thashë se duhet ta pengojmë këtë njeri sa nuk është vonë, nëse nuk duam që fëmijët tanë pas shumë vitesh të dënojnë kujtimin e baballarëve të tyre, të cilët nga frika apo nga padituria ndërtuan një burg nga i cili nuk mund të dalësh dhe të hysh dot. Sepse ne miqtë e mi, nuk po ndërtojmë një parajsë, por një burg. Ky është burgu, në të cilin Lek Dukagjini do të fusë fëmijët tanë për t'i kthyer në skllevër të çmendurisë së vet. Një Zot që e njohim është më i keq se një Zot që nuk e kemi parë dhe që nuk e dimë ku është, sepse i pari vendos për jetën tënde çdo ditë, ndërsa i dyti vendos vetëm për vdekjen, pasi gjatë jetës të ka lënë të lirë. Nëse ato që dëgjuam

nga Shtuni për jetën dhe qëllimet e tij janë të vërteta, atëherë ky njeri është i çmendur dhe i sëmurë dhe ne duhet ta vrasim për ta shpëtuar atë dhe veten tonë nga sëmundja e tij. Nëse ju nuk mundeni atëherë jam gati ta vras që tani. Burri u ngrit në këmbë duke shqyer sytë nëpër natë, sikur donte të gjente se ku ishte Lek Dukagjini, kur nga errësira u dëgjua një zë i qetë dhe i thelle që tha: Ja ku jam, po pres të më vrasësh.

Ishte Lek Dukagjini. Ai kishte qëndruar gjithë natën në errësirë duke dëgjuar jetën e vet të treguar nga Shtuni dhe reagimin e burrave, të cilët kthyen kokat të tmerruar dhe pa e kuptuar u ngritën në këmbë. Lek Dukagjini u afrua dhe duke shkelur mbi copat e prushit që gjatë natës era i kishte shpërndarë pa kujdes, qëndroi në mes të zjarrit dhe fytyra e bardhë iu ndriçua nga qindra shkëndija që kërcenin mbi faqe dhe mbi flokë si të donin t'i iknin takimit të njerëzve me Zotin e tyre.

Burrat rrinin përreth tij dhe sikur dikush t'i kishte parë ashtu, do mendonte se takimi i njerëzve me Zotin ndodh gjithmonë në situata dhe vende të paparashikuara sepse Zoti shfaqet atëherë kur njerëzit nuk e presin. Burri që kishte kërkuar ta vriste Lek Dukagjinin kishte ulur kokën i turpëruar dhe nuk fliste, megjithatë edhe te tjerët ndiheshin pak a shumë si ai. Lek Dukagjini që nuk lëvizte nga zjarri ngriti kokën dhe tha: Nëse do të më vrasësh duhet të kesh më shumë arsye nga ato që the. Të vrasësh një njeri sepse ai kërkon t'u japë njerëzve një mundësi për të jetuar më mirë është një

arsye e dobët. Shtuni ju foli për jetën time. Besoj se e ke kuptuar se gjithë jetën e kam kaluar duke menduar se si do t'i ndihmoj shqiptarët të kenë shtetin e tyre, të kenë ligje dhe drejtësi në mënyrë që të mos kenë më nevojë të vrasin për t'u ushqyer dhe të vjedhin për të jetuar. Nëse ti mendon se kjo është e padrejtë atëherë duhet të pranosh se nuk do të jetosh më mirë ose të paktën nuk do ta provosh këtë gjë. Nëse unë besoj se Zoti të cilit i jemi lutur deri më sot është i papërshtatshëm, i pamëshirshëm dhe i papërgjegjshëm sepse ai nuk mendon për hallet tona dhe nuk i zgjidh gjërat me drejtësi, besoj se shumë pak njerëz, përfshi edhe ty kanë provat e duhura për të me kundërshtuar. Me thuaj çfarë ka bërë Zoti për ty? Çfarë u ka dhënë ai shqiptarëve përveçse mjerim, izolim, hakmarrje, varfëri dhe sëmundje te cilat nuk i shëron, por vetëm i shton nga një brez në tjetrin. Çfarë premtimi të ka bërë ty Zoti që të mban të lidhur pas qerres së vet e cila nuk ngarkohet dhe nuk do të ngarkohet kurrë me hallet e tua dhe të njerëzve të tjerë, por vetëm me vdekje, me nënshtrim dhe pabesi? Asnjë premtim. Unë jam menduar shumë gjatë për te kuptuar nëse Zoti ekziston apo jo. Jam përpjekur ta gjej në qiell dhe nuk e kam parë, jam përpjekur ta gjej në tokë dhe ai nuk ka qenë, jam gdhirë për të ndjerë frymën dhe dashurinë e tij në rreshtat e librave të shenjtë, por as aty nuk e kam gjetur, jam munduar ta ndjek por nuk e kam kapur dot, jam lodhur ta ndihmoj, por ai nuk është përgjigjur. Dhe a e di ku e kam gjetur? Në kokat e njerëzve. Zoti ekziston vetëm

në kokën tënde dhe askund tjetër. Nëse ti mendon se ai është, atëherë ai ekziston, por nëse bindesh se nuk është dhe nuk mendon fare për të, atëherë ai vdes. Kam ardhur në këtë ishull, për t'u vërtetuar njerëzve dhe sidomos shqiptarëve bindjen time. Ata mund të jetojnë më mirë duke jetuar pa ndihmën e Zotit. Nëse njerëzit mendojnë se unë kam vendosur të zëvendësoj Zotin unë nuk do t'i zhgënjej, por do t'u ndaloj atyre të luten për mua, të vrasin për mua dhe do jetoj me ta duke i dëgjuar siç po bëj sot me ty. Më thuaj a ka pranuar Zoti ndonjëherë të bisedojë me ty dhe ç'do bënte ai sikur të dëgjonte se ti kërkon ta vrasësh? Me siguri do të të vriste, ndërsa unë dua të të bind. Nuk do të vras, por do të të ndihmoj të kuptosh se pa Zotin jeta jote mund të jetë më e lumtur. Kam vendosur qe ky vend të quhet Shqipëri për t'i treguar botës se shqiptarët mund të ndërtojnë lumturinë dhe paqen, që popujt e tjerë akoma nuk e kanë arritur dhe ky qëllim nuk mund të jetë vetëm i imi, por i gjithë shqiptarëve. Kur ju thashë se nuk dua që ju të jetoni këtu dhe aq më pak të vdisni këtu, desha t'ju them se ky vend i takon të ardhmes dhe jo të shkuarës. Ky vend i takon fëmijëve dhe jo atyre që janë rritur me adhurimin për Zotin. Fëmijët nuk i kanë veset tuaja,prandaj ky vend do jetë pa vese. Unë kam vendosur ta mbroj këtë vend nga kushdo që ka vese, nga kushdo që beson se nuk jetohet dot pa ndihmën e Zotit. Kushdo që ka nevojë për Zotin duhet të shkojë diku tjetër. Bota është e mbushur me qytete dhe fshatra të cilat Zoti i ka bindur se martesa,

prona dhe paraja janë të domosdoshme. Në këtë kuptim nuk jeni të pashpresë. Por bota më në fund ka gjetur lirinë dhe besimin se mund të bëjë edhe pa to. Në Shqipëri nuk do kemi nevojë për para, për prona dhe martesa të cilat e pengojnë njeriun të jetojë në paqe dhe në lumturi me veten dhe të tjerët. Unë do ta mbroj Shqipërinë me çdo kusht dhe me çdo çmim. Erdha këtu sonte për t'ju thënë se askush, asnjë njeri dhe asnjë Zot, nuk mund të më detyrojë të tërhiqem nga qëllimi im. Megjithatë ka një mundësi edhe për ju dhe unë dua t'ua them: Secili prej jush që kërkon të kthehet pranë fëmijëve te vet është i lirë ta bëjë këtë gjë. Por ata që do vendosin të jetojnë në Shqipëri duhet ta vendosin tani. Unë dua t'ju ftoj që Shqipërinë ta mbrojmë bashkë. Ju do jeni rojet e saj. Nuk do të ktheheni më kurrë andej nga keni ardhur, por do të vdisni këtu, duke qene të bindur se po i shërbeni njerëzimit me shumë se kushdo tjetër para jush. Pas shumë shekujsh, kur shembulli ynë te kthehet ne model për botën, njerëzimi do t'ua dijë për nder dhe do t'ju respektojë si martirë. Dhe që gjërat të jenë të qarta duhet t'ju them që në fillim se nëse do vendosni të jetoni këtu, siç e thashë, do mbroni Shqipërinë, por nuk do jetoni në qytetin që po ndërtojmë. Atje do jetojnë vetëm fëmijët. Ju do keni shtëpitë tuaja jashtë qytetit nga të cilat do shikoni se si, ngadalë, por pa ndihmën e Zotit, fëmijët do rriten dhe do ta kthejnë këtë vend ne një parajsë për vete. Tani është koha për të vendosur: kushdo që do të rrijë këtu duhet të vërë dorën mbi zjarr

duke u betuar me këto fjalë: betohem se do ta mbroj Shqipërinë me jetën time. Lek Dukagjini pushoi dhe ndjeu erën qe po i lëvizte nëpër flokë si një lajm që vjen nga deti për të të kujtuar se dallgët nuk mbarojnë në breg, por në det. Edhe diçka tjetër tha ai: Kur vendosa të zëvendësoj Zotin, u binda se duhet të jetoj pa familje dhe pa fëmijë. Këtë sakrificë që e kam bërë vetë ua kërkoj edhe gjithë atyre qe duan të jetojnë me mua në Shqipëri. Nëse vendosni të jetoni këtu duhet t'i harroni fëmijët tuaj. E di që ky është një vendim i vështirë, por rrugë tjetër nuk ka, për asnjërin prej nesh. Familjet tuaja nuk mund të vijnë në Shqipëri sepse siç e dini Shqipëria do jetë një vend pa familje. Burrat panë njëri tjetrin në sy dhe askush nuk foli derisa Shtuni zgjati dorën dhe tha: Betohem se do ta mbroj Shqipërinë me jetën time. Pas tij e zgjati dorën edhe burri tjetër dhe pas tij edhe shumica e te tjerëve, mes të cilëve edhe Ademi i cili kur vuri dorën mbi zjarr tha: Për mua është me e lehte, sepse unë nuk jam i martuar. Burri qe kishte thënë se do ta vriste Lek Dukagjinin nxori fytyrën nga hija ku ishte fshehur dhe pyeti: "Po ne që nuk duam të jetojmë këtu, kur mund të kthehemi?".

Kur të mbarojë ndërtimi i Shqipërisë,- tha Lek Dukagjini.

Si i krijon Zoti popujt

Nëse besojmë se Zoti i shpërndan popujt nëpër botë ashtu siç shpërndan një bujk farën mbi tokë, pra duke derdhur disa kokrra në të gjithë sipërfaqen e fushës që duhet të mbjellë, atëherë e kuptojmë pse diku ka më shumë njerëz dhe diku më pak, pse diku njerëzit janë më të dendur dhe më punëtore dhe diku tjetër më të rrallë dhe më romantikë, apo pse disa njerëz kanë arritur të ndërtojnë shtete të mëdha dhe diku tjetër njerëzit jetojnë ende nëpër male, duke ndarë netët e tyre me tufat e bagëtive dhe duke menduar pse, dreqi e mori, ndryshe nga bagëtitë, ata ende nuk e kanë gjetur dot një bari që mund t'i bashkojë rreth një tufe për t' i bërë popuj dhe kështu mund të vazhdonim pa fund, duke krasitur llojet e ndryshme të farave dhe racave njerëzore, të cilat Zoti i ka mbjellë mbi fushat e botës, raca që janë të njëjta, sepse

vijnë të gjitha prej një fare dhe prej një dore, por pikërisht për këtë arsye janë edhe të ndryshme, sepse fara nuk i ngjan farës dhe diku ajo vjen më e zezë, diku tjetër më e kuqe, diku më e bardhë, diku tjetër aq e papërsosur sa për të ushqyer nevojën e njerëzve për t'u bashkuar dhe për t'u kthyer në popull dhe pastaj në shtet, sepse edhe bimët nuk rriten veç e veç, por të gjitha bashkë, siç ndodh me grurin, apo me misrat, apo me lulëkuqet, të cilat i japin ngjyrën e tyre të kuqe një fushe vetëm kur janë shumë dhe nuk arrijnë dot të ngjyrosin asnjë shami kur janë vetëm.

E meqë duhet pranuar ajo çka thonë bujqit e vjetër se fara nuk i ngjan farës, atëherë duhet të pranojmë se edhe popujt, megjithëse të gjithë kanë dalë nga e njëjta dorë, e cila një ditë vendosi të shpërndante farën e njeriut mbi tokë duke e hedhur atë gjithandej pa shumë kujdes, sepse mendja e Zotit gjatë mbjelljes kalon sa në një punë në një tjetër, kështu pra duhet të pranojmë se përderisa fara nuk i ngjan farës edhe popujt nuk u ngjajnë popujve. Ka popuj që nuk kanë arritur dot ende të shpëtojnë nga ankthi që ka njeriu për të gjetur me çfarë do ta ndërtojë të ardhmen e vet, siç ka popuj të tjerë, të cilët me sa duket, fara i ka ndihmuar dhe prej shumë kohësh kanë vendosur të merren me një punë të cilën të tjerët nuk kanë arritur ende ta bëjnë, siç mund të jetë lundrimi, apo ndërtimi i anijeve, apo përgatitja e ushqimeve, apo lufta, apo shumë punë të tjera të vyera dhe fitimprurëse, të cilat njeriu duhet t'i bëjë përgjatë jetës së vet, sepse kjo i siguron bukën e përditshme, por nëse këto punë i bën bashkë me njerëz

të tjerë të racës dhe të gjuhës së vet, atëherë është edhe më mirë, sepse kështu të gjithë forcohen nga pak dhe për shkak të këtij bashkimi popujt lidhen, kufijtë e tokave të tyre zgjerohen, fuqia e tyre shumëfishohet dhe mundësia për të mposhtur popujt e tjerë është më e madhe. Ndoshta nuk ia vlen t'i marrim popujt me radhë për të treguar se kush pati më shumë fat kur Zoti derdhi farën e njeriut mbi tokë, por sot është e qartë për cilindo se jo të gjithë popujt jetojnë njëlloj dhe jo të gjithë popujt kanë arritur të kenë mirëqenie, paqe, dije, forcë dhe pasuri të barabarta. Ka disa popuj që kanë krijuar më shumë pasuri dhe më shumë fuqi se të tjerët. Në këtë rast ata besojnë se fuqia dhe epërsia e tyre qëndron te bashkimi i disa cilësive që ata i kanë përsosur dhe lëmuar me kalimin e kohërave siç janë mendimet, shijet, durimi, parashikimi, shkrimi, leximi dhe aftësitë e nevojshme për të nxjerrë minerale dhe pasuri nga toka apo qoftë edhe disa cilësi të tjera që lidhen me forcën fizike dhe mënyrën e luftimit, gjë që ka bërë që disa popuj të pushtojnë popuj të tjerë duke ua marrë pasuritë dhe dijet. Por sigurisht, ka edhe shumë popuj, të cilët nuk kanë arritur të jenë të fuqishëm, nuk kanë kuptuar ende nëse duhet të merren me bujqësi apo me lundrim, apo nëse duhet t'ua kushtojnë jetën e tyre disa arteve të tjera më pak të lodhshme, siç janë gatimi për popujt e tjerë, shpikja e recetave për ëmbëlsira apo djathëra, apo bërja e këpucëve, lyerja e flokëve, muzika, vallëzimi, sportet apo mbarështimi i kuajve. Këta popuj kanë mbetur më mbrapa se të tjerët dhe në përgjithësi

ata e besojnë Zotin më shumë se të tjerët. Nëse të parët e besojnë Zotin në mënyrë kritike, të dytët e besojnë Zotin në mënyrë praktike. Të parët mendojnë se Zoti është aty për t'u kujtuar se duhet të punojnë çdo ditë nga pak për të jetuar, ndërsa të dytët mendojnë se Zoti është aty për të punuar çdo ditë, që ata të jetojnë. Të dytët nuk e pranojnë dot se përgjatë shekujve nuk kanë mundur të jenë pushtues, eksploratorë apo shpikës të vlefshëm dhe të suksesshëm, nuk e pranojnë dot se në vend që të ishin marrë me krehjen e kuajve do të duhet të ishin marrë me ndërtimin e karrocave dhe anijeve, apo se në vend që të thernin dhe të thanin lëkurët për ndenjëset e karrocave të popujve të tjerë, apo për kolltukët dhe kanapetë e tyre, do të duhet të ishin përqendruar në një zanat tjetër,prandaj ata, në vend që të fajësojnë veten për mundësitë e humbura përgjatë historisë, duke qenë të vegjël, fajësojnë më të mëdhenjtë, duke nisur me Zotin. Ata besojnë se ditën që Zoti hodhi farën për të mbjellë tokën me njerëz, fara e tyre ishte e paplotë, ndoshta kishte marrë pak lagështi apo kishte qëlluar disi e vogël dhe e shtypur, apo ndoshta toka në të cilën ajo kishte rënë nuk kishte cilësinë dhe mjaltin e duhur, sepse dikur atje kishte ngordhur një dre i vogël, i sëmurë nga zemra, që e kishte kalbur dhe ndotur humusin e tokës, apo sepse ndoshta Zoti, në atë çast e kishte humbur mendjen pas një reje që i ishte dukur si fustani bojë qielli i një zonjushe dhe prandaj dora e tij ishte dridhur dhe ishte shtrënguar nga sikleti dhe në vend që të lëshonte shumë kokrra kishte pikuar atje vetëm disa,

që ishin shumë pak, në krahasim me sasinë që ai kishte derdhur në vende të tjera dhe prandaj atje popujt ishin të mëdhenj dhe ishin shtuar më shpejt, ndërsa këtu kishin qëlluar të vegjël, të frikësuar dhe me stomakë të mbushur me kërpudha kolitesh dhe gastritesh që zakonisht lindin nga lagështia që trashëgon njeriu, nga toka ku ka lindur. Këta popuj jetojnë gjithë kohën në lagështinë e viteve dhe besojnë se Zoti nuk i ka ndihmuar të bëhen të mëdhenj, të fortë dhe të ditur. Ndoshta kjo është vërtetë, sepse në fund të fundit është më lehtë të gjesh shkaqe të panjohura për të shpjeguar pasoja të njohura të cilat sepse janë shumë të njohura nuk arrin t'i shpjegosh dhe t'i kuptosh dot, sepse çdo gjë duhet të kishte rrjedhur ndryshe, për shembull, për një popull si shqiptarët, të cilët jetojnë në mesin e botës, pranë një deti të pasur me peshq, alga dhe dallgë, në rreze të maleve të mbushur me zogj, me bletë dhe me kafshë të egra, si dhe në mes të udhëve ku kanë kaluar mundimet, mendimet dhe udhëtimet e popujve të tjerë, të cilët, përgjatë jetës së tyre të shkurtër kanë arritur të jenë pushtues të mëdhenj, kanë arritur t'i japin mend, kulturë, zeje dhe humor gjithë botës dhe për më tepër kanë arritur të kuptojnë se me çfarë duhet të merren në mënyrë që mirëqenia, pasuria dhe raca e tyre të shtohet. Shqiptarët nuk e kanë pasur këtë mundësi dhe me siguri që Zoti ka pjesën e tij në këtë dështim. E meqë për hir të shembullit që flet për marrëdhënien e popujve me Zotin, ia vlen të merren shqiptarët si rast për të dëshmuar mungesën e kujdesit të barabartë dhe të dashurisë tekanjoze të Zotit

për popujt e ndryshëm, po kaq ia vlen të thuhen dy fjalë për ta, vetëm e vetëm për të treguar se sa ndikim ka pasur procesi i mbjelljes së farës së tyre ditën që Zoti kaloi në tokat ku ata banojnë, duke ecur nëpër Mesdhe dhe pastaj duke e mbajtur njërën këmbë lart mbi mal ndërkohë që po tërhiqte këpucën e mbushur me ujë të kripur nga deti, duke u përpjekur të mos e derdhtë gjithë atë ujë në fushën e vogël që i doli përpara, sepse kështu mund të rrezikonte që fusha të bëhej e gjitha pjesë e detit, për t'u zhdukur një herë e përgjithmonë.

Ja pra se çfarë ka ndodhur, përafërsisht. Zoti nuk ka ditur ku të shkelë, sepse vendi ishte i vogël dhe prandaj nuk ia vlente të derdhte atje më shumë se disa kokrra fare, ose mund të ketë ndodhur edhe diçka tjetër. Atë ditë, Zoti vinte nga një tokë tjetër shumë e madhe dhe pasi atje kishte harxhuar shumë farë për të mbjellë njeriun, i kishte mbetur edhe pak dhe atë e lëshoi pa u menduar në vendin e parë që iu shfaq, sapo doli nga një det i tërbuar, në të cilin kur ecën këmbët të mbushen me leshterikë të bezdisshëm siç i ndodhi edhe atij kur doli nga Mesdheu dhe zbriti në Shqipëri. Sikur leshterikët të mund të dëshmonin, ata me siguri do ta pranonin fajin e tyre në ndryshimin e humorit të Zotit sepse leshterikët hyjnë te barërat e sinqerta, ata nuk kanë lindur për të nxjerrë lule, nuk kanë lindur për të ushqyer kafshët dhe as për t'u korrur nga njeriu, ata kanë lindur vetëm për të ngatërruar punët e atyre që dalin nga deti dhe këtë fat e kanë pranuar pa kërkuar asgjë tjetër, me përjashtim të dallgës që herë

pas here i nxjerr në breg për ta merituar dhe shijuar këtë përfundim që sapo pohuam. Dhe meqë shqiptarët besojnë se Zoti nuk ka qenë shumë i drejtë me ta, jo vetëm ditën që mbolli farën e tyre në tokë, por edhe më pas, ata kanë mbetur duke pritur që Zoti të ndërrojë mendje dhe të kuptojë se fati që u caktoi atyre ishte dhe mbetet i padenjë dhe kësisoj duke pritur në malet e tyre të egra, ata kanë lënë pas dore punët e fushës, kanë përtuar të korrin florën dhe faunën e detit, ullinjtë e shijshëm nga të cilët del gjalpi i vajit, limonët dhe portokajtë, që mbijnë vetë dhe pa i ndihmuar kush në gjithë këtë pjesë të botës, kanë lënë pas dore gurët e panumërt dhe kokëfortë me të cilët mund të kishin ndërtuar kala për t'u mbrojtur dhe qytete të mëdha për të jetuar, kanë injoruar ujin e vrullshëm që rrjedh nga malet dhe që mund t'i ushqente tokat me lagështi në verë dhe liqenet me borë në dimër, kanë harruar se duhet të zbresësh dikur nga malet dhe shpellat sepse mjafton të ndjekësh shembullin e Zotit, të cilit i beson, për të kuptuar se njerëzit mund t'i përdorin malet dhe shpellat për t'u mbrojtur, por që të bëhen popuj ata duhet të përdorin fushat për të punuar dhe detin për të sulmuar. Natyrisht që shqiptarët krenohen se gjatë gjithë jetës së tyre nuk sulmuan askënd, nuk morën armët për të pushtuar asnjë popull tjetër, nuk zaptuan asnjë centimetër toke më shumë sesa kishin, por në këtë pikë historia dhe morali ndahen, sepse historia ka treguar se kush sulmon fiton, ndërsa morali mbetet i domosdoshëm, por i pamjaftueshëm, për të kthyer një popull në shtet dhe për

ta shtuar dhe zbukuruar farën e tij. Kështu ndodhi që shqiptarët mbetën pak, sepse të jetosh në mal do të thotë të kesh pak ushqim për të ushqyer fëmijët dhe pak frymëzim për t'i lindur ata, sepse mali ka një veti që njerëzit e mësojnë me vonesë: ai është strehë për kafshët dhe një kafaz për njerëzit. Kur njerëzit jetojnë më shumë se ç'duhet në male, gjuha u ngurtësohet, mishi u kockëzohet, balli u ngushtohet, dashuria u verbohet, mendja u dobësohet, shija u shurdhohet, oreksi u kufizohet, gjaku u rrallohet, syri u mjegullohet, jeshilja u zmadhohet, e bardha u nxihet, e kuqja u zverdhet dhe e zeza u zbardhet. Këto janë vetëm disa nga dëmet që jeta në mal i sjell trupit, shpirtit dhe zemrës së njeriut, por natyrisht ka edhe të tjera sepse mali ka lindur për të fshehur kafshët nga njeriu dhe jo për të ushqyer njerëzit me kafshë, sepse mali është i egër dhe nuk i jep mundësi njeriut të zbutet çka është dhe arsyeja pse ai ka lindur. Megjithatë shqiptarët nuk besojnë se vonesa e tyre në krahasim me të tjerët ka ardhur nga mali. Në fund të fundit ata nuk kishin shumë tokë dhe prandaj jetuan në mal. Çdo popull ka një justifikim moral për gjërat që ka bërë dhe akoma më shumë justifikime mistike, për ato që nuk ka bërë dhe kështu ka ndodhur me të gjithë ata popuj që gjatë historisë janë shquar si pushtues. Ata kanë thënë se kishin pak tokë, pak ujë, pak diell, pak det dhe pak peshq, prandaj janë sulur nëpër botë për t'i siguruar të gjitha këto në tokat dhe detet e popujve të tjerë. Përkundrazi, shqiptarët i kanë pasur të gjitha këto dhe as

i kanë përdorur, as i kanë shitur dhe as i kanë shtuar. Por, përgjithësisht, ata që kanë sulmuar janë mbrojtur duke thënë se kanë shkuar në tokat e të tjerëve, jo për të rrëmbyer peshq, gra dhe ushqime, por për të çuar Zotin atje ku mungonte. Në disa raste kanë pasur të drejtë, në disa raste jo, por në të dyja rastet e kanë përdorur Zotin si flamur në çdo betejë. Ndërsa shqiptarët nuk e kanë përdorur Zotin asnjëherë, as për të luftuar, as për t'u mbrojtur dhe as për të sulmuar në emër të tij. Ata vetëm kanë pritur që ai të dilte nga deti, të punonte tokat, të zbuste kafshët, të ushqente fëmijët dhe të mbarste gratë kur burrat ishin në mal me kafshët duke kullotur mendjet e tyre në hapësirat e pambjella të gjeografisë pagane. Shqiptarët e kanë lënë veten në dorë të Zotit dhe nëse historia do t'i ndante popujt në dy pjesë, atëherë do ishte e drejtë të thuhej se ata që luftuan për ta çuar Zotin diku tjetër fituan, ndërsa ata që pritën që Zotin t'ua sillnin të tjerët, humbën. Pra, në çdo rast, fajtor mbetet Zoti dhe ata që e sollën nga deti. E për të vazhduar udhëtimin nëpër labirintet me kalldrëm të historisë së shqiptarëve mund të thuhet se ata refuzuan të mësojnë shumë gjëra të vlefshme nga popujt e tjerë të cilët jetonin, ose pas maleve të tyre, ose në fund të detit, që ata e shohin çdo mëngjes kur zgjohen nga gjumi. Siç dihet se dielli i shqiptarëve perëndon në det, po ashtu dihet se në të njëjtin det, që ata e kanë përballë, kaluan të gjitha germat, shkronjat dhe librat e botës. Atje kaluan profetët që çuan Zotin nga një pjesë e detit në një pjesë tjetër, kaluan shkrimtarët, poetët,

artistët, piktorët dhe udhëtarët e guximshëm, të cilët zbuluan me radhë, besimin, mendimin, shkrimin, numërimin, ngjyrat, lundrimin, luftimin dhe qëllimin e njeriut për të mposhtur natyrën dhe për ta kthyer atë në një pasuri. Shqiptarët i panë të gjitha këto nga lartësitë e maleve, por kurrë nuk iu afruan bregut për të marrë numrat, shijet, shkronjat dhe mendimet e popujve të tjerë, të cilat jo rrallë mbeteshin në brigjet e tyre si leshterik të bezdisshëm, sa herë që ndonjë anije e ngarkuar me dije mbytej nga mbipesha, apo ndonjëri nga profetët dhe shkrimtarët ndalonte atje për të marrë pak frymë, për të kërkuar një pjatë kos, apo për t'u tharë nga jargët e detit. Shqiptarët i shihnin të gjitha këto pa lëvizur dhe kështu vazhdoi jeta e tyre për mijëra vjet dhe sigurisht ia vlen të imagjinosh se çfarë mendonin ata gjatë gjithë kësaj kohe, ndërkohë që bota ndryshonte dhe ata nuk lëviznin, ndërkohë që popujt e tjerë niseshin mes ciknave për të kapërcyer oqeane, ndërsa kurioziteti i tyre nuk lëvizi asnjë muskul për të shkuar me varka në ishujt përballë, që flinin mbi det duke i pritur. Kur të tjerët shkruanin,shpiknin dhe vizatonin, shqiptarët mbushnin lëkurët e kafshëve të tyre me tatuazhe shpendësh, kur ushtritë e të tjerëve suleshin për t'ua marrë dhe detin, dhe bregun, dhe fushën, dhe malin, ata rrinin atje duke mundur në duel bagëtitë e tyre të dobëta dhe nazelie, të cilat u luteshin me blegërima t'i shëtisnin nëpër fusha sepse atje ka gjithnjë më shumë bar, më shumë kripë dhe diell. Ata prisnin Zotin dhe sa herë që ai vinte si një stuhi, si një tërmet, si një dallgë apo

si një përmbytje, ata strukeshin edhe më thellë në fshehtësinë e maleve duke pritur që dallga të dobësohej, që vetëtima të fikej dhe që tërmeti të qetësohej. Por Zoti ka një ves që njerëzit e mësojnë gjithnjë me vonesë: ai nuk vjen kur e pret, ai vjen kur e gjen. Dhe që ta gjesh Zotin duhet të ecësh, duhet të kërkosh, por edhe kjo nuk është gjithnjë e sigurt sepse ka njerëz që e kanë kërkuar Zotin në çdo skutë të botës, poshtë çdo guri dhe mbi çdo mal, në gjethet e pemëve të larta dhe nën rrënojat e qyteteve të vjetra, por nuk e kanë gjetur. Sepse përveç shumë veseve të njohura, Zoti ka edhe një ves tjetër: ai nuk është askund, përveçse në kokën e njeriut. Pra që ta gjesh Zotin duhet të mendosh. Por nëse shqiptarët vijnë nga fara e Zotit sigurisht që edhe ata e kanë një ves, sepse çdo farë trashëgon veset e dorës që e mbjell: ata nuk dinë ta përdorin Zotin, por dinë vetëm ta presin, pa u menduar dhe kjo ua bën jetën më të gjatë dhe mendimet më të shkurtra.

5

Megjithëse shtëpitë e Shqipërisë nuk kishin mbaruar të gjitha dhe ato do të ishin dyqind, pra dyzet në çdo lagje, Lek Dukagjini filloi të përcaktonte numrat e tyre. Shtëpisë së parë, që ishte ndërtuar ai i vuri numrin 1 duke u kërkuar punëtorëve të vinin pllaka të vogla prej druri, mbi dyer. Ai mendoi se rrugët duhej t'i pagëzonte me emra, por pastaj hoqi dorë sepse ky zakon ishte shumë i përhapur në pjesën tjetër të botës, ku njerëzit u vinin rrugëve emrat e princërve, priftërinjve apo heronjve të tyre. Shqipëria nuk kishte histori dhe njerëzit nuk kishin kë të nderonin duke ia shkruar emrin mbi pllaka guri. Fëmijët që do vinin aty do të bëheshin kureshtarë për emrat e njerëzve që do lexonin nëpër rrugë dhe kjo do t'u nxiste dëshirën për t'u ngjarë atyre njerëzve të vdekur, siç bëjnë fëmijët në gjithë botën. Por Lek

Dukagjini ishte i vendosur që fëmijët e Shqipërisë të shkëputeshin nga historia e botës. Asnjë princ, poet, shenjtor apo shkencëtar nuk meritonte të hynte në Shqipëri, sepse askush prej tyre nuk kishte arritur të shkëputej nga veset e njohura që Shqipëria nuk i lejonte, siç ishin paraja, martesa, prona dhe lavdia. Nëse Lek Dukagjini do ishte më i drejtë, ai duhet t'u vinte rrugëve emrat e punëtorëve që i ndërtuan, por edhe në këtë rast do kishte një problem sepse ata njerëz do të duhej të mbeteshin të panjohur për fëmijët, të cilët kur të shkelnin në Shqipëri nuk duhej të harxhonin kohë dhe durim me pyetjet: Kush ishte Ademi, çfarë ka bërë Shtuni, pse njëri vrau tjetrin, a kishin gra dhe fëmijë këta burra, kush ishin prindërit e tyre, çfarë pune bënin ata, etj. Për ta shmangur këtë pakujdesi, që njerëzit në vende të tjera nuk e kanë marrë seriozisht, Lek Dukagjini mendoi që bulevardeve të qytetit t'u vinte emrat e pemëve, me të cilat do të mbilleshin si: ullinj, bredha, panja dhe bli,me përjashtim të bulevardit të madh, që vendosi ta rrethojë me zambakë të bardhë, joshja mëkatare e të cilëve nuk reziston për një kohë të gjatë. Nëse kishte një vend ku magjia e natyrës simbolizonte mëkatin njerëzor ishte ajo rrugë e gjatë që dukej si një fustan nuseje, të cilit dashuria i kishte shtuar disa dantella me lule të bardha. Por megjithëse zambakët ishin të bukur, ata thaheshin shpejt dhe nuk bënin hije. Kësisoj do të kuptohej se Lek Dukagjini nuk kishte respekt për dashurinë, të cilën e kishte lënë të përcëllohej në zheg dhe të thahej nga etja,

pa u freskuar, sepse ajo nuk meritonte t'i krijoje kushte të përshtatshme për t'u kënaqur dhe për të jetuar tepër. Njerëzit do kalonin shumë pak në atë bulevard, sidomos në verë, kur dielli përvëlonte, por po ashtu edhe në dimër, kur zambakët nuk çelin për të të mbrojtur nga shiu dhe thëllimi. Dashuria do duket gjithnjë e tharë, prandaj e pashijshme, mendoi Lek Dukagjini duke u endur nëpër bulevardin e zambakëve, atë shtator.

Sa i takon rrugëve të tjera, të cilat nuk fillonin nga sheshi, por e rrethonin atë duke kaluar në mes të shtëpive dhe që nuk mund të quheshin bulevarde, Lek Dukagjini vendosi të mos kishin emra pemësh, por frutash të shijshme dhe të ëmbla si: qershi, pjeshkë, mollë, dardhë dhe limona. Duke imagjinuar qytetin e vet pas disa kohësh, në kulmin e një vere të bukur, kur fëmijët të dilnin nga shkollat dhe secili të kthehej në shtëpi, duke kaluar nëpër atë pyll të krijuar enkas nga dora e njeriut, Lek Dukagjini ndjeu që sytë iu djersitën dhe goja iu mbush me shije. Ishulli ishte ende i egër dhe aty nuk kishte asnjë pemë të butë, asnjë qershi, asnjë portokall apo mollë dhe limona, por ai do t'i sillte të gjitha këto mobilie nga toka, për t'i shpërndarë nëpër qytet bashkë me fëmijët, ashtu siç do bënte me një numër kafshësh, të cilat edhe ato nuk kishin lindur ende në atë pjesë të botës. Në fund të fundit ku ndryshonte parajsa nga Shqipëria? Nëse kishte një ndryshim ai shkonte në dobi të Shqipërisë: në Shqipëri njerëzit do t'i përdornin pemët edhe për ushqim, ndërsa në parajsë vetëm për

zbukurim sepse atje rreptësia e Zotit ta ka shuar një herë e mirë oreksin për jetën. Dhe meqë shtëpitë do ishin të rrethuara nga të gjitha anët me pemë frutore, ato duhej t'i përshtateshin jetës në pyll. Lek Dukagjini mendoi që në muret e tyre të bardhë të vizatoheshin lule, shporta të mbushura me petale dhe fruta, gjethe të mëdha me tipare të ndryshme dhe diku ndonjë zog që rrinte mbi degë duke parë me kureshtje sesi fëmijët ngopeshin me pjeshka dhe mollë, ndërkohë që ai nuk lëvizte dot nga muri ku e kishin vizatuar, vetëm për të qeshur.

Kur vendosi të zbukuronte fasadat e shtëpive, Lek Dukagjini pyeti punëtorët se kush prej tyre ishte i aftë të merrej me atë punë. Një burrë i vjetër, që kishte mësuar nga prifti i fshatit se si mbushen muret e kishave me portretet e Marisë dhe të Jezu Krishtit, ngriti dorën dhe tha: Unë kam vizatuar kishën e fshatit. Lek Dukagjini i shpjegoi se çfarë duhej te bënte dhe burri zgjodhi njërin nga djemtë e rinj që ta ndihmonte, për të përgatitur bojërat që filluan t'i nxirrnin nga rrënjët e pemëve dhe petalet e luleve. Burri ishte i moshuar dhe puna në ishull ia kishte kërrusur shpinën, ndërsa flokët i kishin rënë dy vitet e fundit, megjithëse kur kishte ardhur aty krifa e tij e rrallë nuk ishte ndonjë gjë për t'u krenuar. Nga zgjatja e furçave dhe penelave në lartësi, tulla e pastër i mbushej me pika që formonin një mozaik glasash të pabindura dhe ai rënkonte gjithë kohën duke u ankuar se kur të kthehej, ndoshta gruaja nuk do ta njihte më. Ika me flokë dhe po kthehem tullac, thoshte duke kaluar dorën

mbi lëkurën e kafkës dhe pastaj shtonte: Ika plak dhe do kthehem i vdekur. Por megjithëse ishte melankolik, një ndjenjë që herë pas here e ndrydhte në vetmi, ai mezi priste të largohej sepse kishte lënë gruan të vetme në shtëpi duke besuar si gjithë të tjerët se nuk do vonohej më shumë se një vit. Megjithëse mosha dhe trupi i ngathët nuk e ndihmonin, ai punonte shpejt duke shpresuar se largimi nga ishulli varej nga shpejtësia e atyre vizatimeve, që nuk ishin pak, por të paktën dyqind, sepse aq ishin edhe shtëpitë që duhej të mbushte me gjethe, me fruta dhe zogj të lumtur. Sipas një llogarie, nëse rrënjët e pemëve dhe petalet e luleve do t'ia siguronin bojërat që i duheshin, pa u fishkur dhe pa u ndikuar nga ndryshimet e stinëve, ai mund të vizatonte një mur në ditë, që do të thoshte se në fundin e dyqind ditëve mund të mbaronte, me shpresë se gjithë qyteti atëherë do kishte përfunduar dhe atij nuk do t'i ngarkoheshin punë të tjera. Ndërsa djali, që quhej Aleksandër, kishte vendosur të rrinte në ishull. Ai kishte lënë pas një motër më të madhe, e cila duhej të ishte martuar tashmë, duke trashëguar shtëpinë e përbashkët që në kushte të tjera do duhej t'i mbetej Aleksandrit. Ky djalë hante pa pushim, faqet i kishte gjithmonë të kuqe dhe pjesën më të madhe të ditës rrobat i kishte plot thërrime prandaj dhe zogjtë i uleshin herë pas here mbi supe duke pritur racionin e mbetur, ndërsa buzët i shkëlqenin nga vaji i peshqve që piqte në zjarr, pasi Aleksandri ua këpuste kokat dhe brendësinë e tyre e thithte si i limaksur. Ai nuk e vriste shumë

mendjen për ngjarje që nuk lidheshin me ushqimin e përditshëm dhe kur ishte betuar të qëndronte në Shqipëri kishte menduar vetëm një gjë: nëse rrinte aty nuk do kishte nevojë të bridhte sa andej këndej për t'u ushqyer. Siç kishte thënë Lek Dukagjini, kush rrinte në Shqipëri nuk do të vuante për ushqim dhe nuk do ta blinte atë. Një vend ku nuk duhej të kishe para për të blerë bukën ishte gjithçka që ai do donte nga jeta. Këtë çudi, ku frutat, peshqit dhe mishi të vinin në tavolinë pa pasur nevojë të fusje dorën në xhep, Aleksandri, nuk e kishte përfytyruar kurrë dhe dukej sikur jeta e kishte sjellë në një nga ëndrrat e tij me gica të skuqur, me pata të mbushura me gështenja dhe mollë të pjekura që ua fuste lepujve në gojë. Në përgjithësi, ai ishte një nga njerëzit më të lumtur në atë ishull dhe lumturia e tij më e madhe ishte kur e ngarkonin të gatuante për të tjerët, gjë që e kryente me një hov prej fëmije dhe me një sqimë prej gruaje. Burri që duhej të kthente Jezu Krishtin në zog dhe Shën Mërinë në një shportë me pjeshka, e kishte zgjedhur ta ndihmonte duke admiruar vullnetin që Aleksandri shfaqte gjatë gatimit, mënyrën delikate me të cilën kapte gaforret kur dilnin nga deti, qetësinë me të cilën i kruante, i pastronte dhe i fërgonte kërpudhat, durimin për të mbushur guaskat me erëza si dhe teknikën e shpejtë dhe natyrale që ai përdorte për të spërkatur frutat e ishullit me sheqer të djegur. Megjithëse ishte i plogët për të ndërtuar mure, ai kishte një delikatesë në prekjen e gjërave, të cilën çdo njeri do

ta merrte për talent. Fytyrën e kishte të pastër si një zog, ndërsa trupin të shëndoshë si një kafshë dembele dhe këto ishin dy përmasat e tij të dukshme, të cilat kishin vendosur të mos ishin në ekuilibër me njëra -tjetrën, për t'i dhënë Aleksandrit mundësi të hante sa të donte dhe njëkohësisht të dukej i pangopur. Nëse Aleksandri do kishte një marrëdhënie më të kursyer me ushqimin dhe me shijen, atëherë lulet dhe zogjtë që u vizatuan nëpër mure do të ishin më të fishkur dhe më të shëmtuar, sepse burri që i krijonte, ndryshe nga Aleksandri, ishte i ftohtë dhe i nxituar dhe të vizatonte një shpend apo një njeri, për të, ishte e njëjta gjë, për sa kohë që të dy nuk ankoheshin. Në përgjithësi burri nuk i kishte qejf lulet dhe zogjtë. Kur Lek Dukagjini u shpjegoi se çfarë duhet të bënin, burri u kujtua se prifti i fshatit i kishte thënë një herë se nëse varrin e Jezu Krishtit do ta kishin mbuluar me lule pas vdekjes, siç ndodh me varret e njerëzve të tjerë, atëherë bota do t'i kishte marrë inat lulet dhe ndoshta nuk do t'i përdorte më për zbukurim, siç kishte ndodhur me shumë sende të tjera, të cilat kishin dalë nga përdorimi duke marrë mallkime të ndryshme gjatë udhëtimit të njeriut drejt Zotit.

Ata nisën të punonin, një të premte nëntori, duke u kacavjerrë mbi fasadat e shtëpive dhe deri në fund të ditës së parë, mbaruan një degë të gjatë në të cilën varën disa gjethe, bashkë me një kokërr limon. Të nesërmen qysh në agim me shtëpitë e tjera që i mbushën me portokaj, me kajsi, me zogj të gjelbër, me lule të ndezura dhe me

rrush të kuq gjembaç që duke qëndruar mbi muret e bardhë dukeshin si një tavolinë e shtruar për pleq të ngeshëm që takohen pasdite, për të shijuar perëndimin. Burri ishte i përpiktë, ndërsa Aleksandri i shpenguar dhe herë pas here bojërat i derdheshin mbi rroba dhe nëpër flokë. Atëherë ai linte punën e duke vrapuar nëpër tunel, kridhej në det për të larë ylberin që i ishte kapur si një fjongo pas kokës. Kur burri mbaronte limonët apo kumbullat, Aleksandri u shtonte atyre pak shkëlqim duke pikuar bojë të bardhë ose okër mbi lëkurën e tyre që fekste nga vesa, sikur mëngjesi i kishte puthur para se të ikte. Puplat e zogjve ai i pickonte ngadalë me penel, duke u dhënë parfumin e erës dhe dritën e qiellit, aq sa burri nervozohej dhe duke i bërtitur i thoshte: Mos i gënje kot se në këtë vend zogjtë nuk do jenë kurrë të lirë për të fluturuar. Pse mendon kështu, e pyeste Aleksandri. Sepse këtu nuk do ketë kurrë liri për njerëzit dhe as për shpendët, përgjigjej burri duke ngjyer gishtat me bojë sikur donte t'i bënte muret pis. Aleksandri i hidhte pak ujë limonëve dhe e pyeste prapë: Po pse thua se këtu nuk do të ketë liri? Sepse nuk mund të jetë i lirë një vend ku të ndalojnë të martohesh dhe të kesh tokën tënde. Nuk mund të ketë vend pa toka dhe pa familje që i trashëgojnë ato. Megjithatë, njerëzimi është me fat që kjo histori nuk do të zgjasë shumë, tha një ditë burri duke e ngrirë në vend Aleksandrin, i cili në atë çast po derdhte pak bojë të gjelbër mbi sqepin e një kanarine. Çdo të thuash, u kthye Aleksandri duke u vrenjtur, sepse

parashikimi i kohës i interesonte si çdo njeriu që i thonë se pas pak do të bjerë shi dhe ai duhet të marrë një çadër për të mos u lagur. Dua të them se tani gjërat duken sikur po shkojnë mirë, u përgjigj burri. Ne po punojmë, qyteti po mbaron, shtëpitë kanë ujë, fushat kanë diell dhe deti nxjerr peshq për t'u ushqyer. Por ky vend do të ketë paqe për sa kohë nuk do të ketë gra. Kur gratë të vijnë, burrat do të zihen për to, sepse askush nuk mund ta pengojë dot dashurinë dhe xhelozinë e një burri për një grua. Lek Dukagjini ndoshta mund të ndërtojë një vend pa familje, por vend pa dashuri nuk mund të ketë dhe kështu që ai e ka kot. Shqipëria do të pushtohet nga dashuria dhe ndoshta ky është shërbimi më i madh që dashuria do t'i bëjë njerëzimit. Aleksandri u habit dhe mbi sqepin e kanarinës ngjyra u tha, duke krijuar një kodër të vogël që dukej si puçërr. Mendimet e tij deri atë ditë kishin qenë shumë të thjeshta dhe të kufizuara tek ushqimi, shëndeti dhe fjetja, prandaj ai nuk kishte menduar kurrë për dashurinë dhe rreziqet e saj. Unë nuk dua të dashuroj, por vetëm të gatuaj, u përgjigj ai sepse e ndjeu që duhej ta kundërshtonte burrin që nuk foli më, por tundi kokën si për t'i thënë se koha do ta vërtetonte profecinë e tij. Aleksandri vazhdoi punën dhe shumë shpejt i harroi fjalët e burrit, të cilat, meqë ishin thënë në punë e sipër, nuk ia hoqën dëshirën për të zbukuruar Shqipërinë. Ai kishte vendosur të jetonte atje dhe meqë talentin e vet nuk e ushtronte dot për të gatuar, do mjaftohej duke ëmbëlsuar frutat dhe duke i

fryrë gushat e shpendëve që dukeshin sikur do plasnin nga dhjami.

Disa javë më vonë, i joshur nga puna dhe nga lëvdatat që merrte eprori i tij, sa herë që punëtorët vinin për të parë vizatimet e reja, Aleksandri mori penelin bashkë me një kovë me bojëra dhe shkoi të provonte fantazinë mbi murin e një shtëpie në bulevardin e zambakëve. Binte shi dhe atë ditë boja nuk mbetej në mur, por shkiste duke qarë dhe duke u jargavitur mbi gurët e shtëpisë. Megjithatë Aleksandri ia doli ta mbaronte vizatimin që kishte nisur duke fshirë me vullnet jargët e shiut dhe duke i tharë me leckë ujërat që kullonin pa pushim. Atë natë nuk fjeti dhe kur shiu u qetësua në mëngjes, thirri punëtorët dhe me krenari u tregoi se çfarë kishte vizatuar. Lek Dukagjini u afrua bashkë me të tjerët dhe pa mbi mur një pjatë, mbi të cilën krekosej një pulë e bukur dhe e majme që kishte ngritur këmbët nga qielli, ndërsa rreth saj kishte kumbulla, pjeshkë, mollë dhe fruta të tjera të arta, bashkë me një gotë të mbushur me verë që rrinte atje sikur sapo ishte mbushur me gjak lulesh. Aleksandri shikonte Lek Dukagjinin që nxihej nën efektin e vizatimit dhe për ta kaluar me shaka, tha: Meqenëse kemi vendosur t'i mbushim shtëpitë me ushqime, mendova se një pulë e pjekur do ishte më e shijshme se një pjeshkë apo një shportë me kumbulla. Punëtorët nuk flisnin duke pritur Lek Dukagjinin, i cili atë çast mendoi se do t'i duhej shumë punë për t'i mësuar fëmijëve se pulat e pjekura që mund

të kishin ngrënë në shtëpi nuk do ishin shumë të mirëpritura në ishull, përveçse në rastet kur bënin vezë, ndërsa vera do ishte krejtësisht e ndaluar dhe nëse Shqipëria një ditë do të kishte dogana, ato duhej të bllokonin me çdo kusht tri mallra: alkoolin, paranë dhe librat e shenjtë. Ai ishte marrë shumë gjatë me ndërtimin e qytetit dhe nuk kishte folur siç duhej me punëtorët, të paktën me ata që kishin vendosur të jetonin në Shqipëri, për t'u treguar se cila do të ishte menyja e përditshme e banorëve të ishullit. Shqipëria do të ishte një vend i ndryshëm nga vendet e tjera dhe për këtë shkak do të ushqehej ndryshe nga ato. Alkooli do të ishte një mall rreptësisht i ndaluar dhe përdorimi i mishit do të kufizohej. Shumë popuj kishin vuajtur nga vera, rakia dhe pije të tjera dhe ndërsa ai ishte aty përballë një gote me verë dhe një pule që kullonte nga shiu i asaj vjeshte apo nga vaji i keq me të cilin ishte gatuar, ata deheshin duke besuar se efekti i verës do t'i bënte të harronin lëngimet e pafundme të jetës. Vetë Lek Dukagjini nuk kishte pirë kurrë alkool, i bindur se nuk kishte nevojë ta shëtiste mendjen e tij në një gotë që lundronte në një det të trazuar vere për t'ia çuar mendimet në brigje më të lumtura dhe më të pasura. Ai kishte parë gjatë jetës shumë burra të shkatërruar, që mbysnin hallet e tyre nëpër gota, por kur turbullimi nga alkooli mbaronte; ata dukeshin edhe më të mjerë dhe shumë më të dobët kur shtriheshin nën hije apo në mes të rrugëve për t'u kthyer në dordolecë, mbi të cilët fëmijët e vegjël praktikonin

gjithë sharjet e kësaj bote. Vera dhe rakia kishin aftësi dhe energji të mjaftueshme për t'i ndryshuar natën një burri, por nëse ato përdoreshin për të ndryshuar drejtimin e jetës atëherë ishin të pamjaftueshme. Nëse Lek Dukagjini kishte marrë një vendim të drejtë, të cilin për hir të së vërtetës edhe disa nga profetët e korruptuar nga paraja dhe seksi do ta përkrahnin, siç ishte rasti i Muhamedit, ky vendim i pakthyeshëm dhe i panegociueshëm ishte ndalimi i pijes. Po qe se pija do depërtonte në Shqipëri, atëherë ajo do të sillte me vete për të shoqëruar dehjen e vet edhe gjithçka tjetër që Lek Dukagjini kishte vendosur ta zhdukte: paranë me të cilën ajo do blihej dhe do shitej, nevojën për aheng të shfrenuar, mishin e yndyrshëm që shtrohej në gosti të zgjatura të cilat ta hiqnin dëshirën për punë, si dhe oreksin për seks të pakontrolluar. Nëse Zoti ishte babai i gjithë veseve, martesa ishte nëna e tyre, ndërsa vera ishte dadoja qe i kishte përkundur në djep duke i fryrë mushkëritë e fëmijëve me aromën e vet. Por dhe ajo pulë e pjekur erotike, e lyer dhe parfumuar me vajra që të kujtonin zhveshjen e paturpshme të kofshëve, nxjerrjen e shëmtuar të të përbrendshmeve dhe pastaj tiganin e hekurt si një shtrat mbi të cilën ajo kishte hapur këmbët, nuk ishte ndonjë gjë për t'u pranuar. Lek Dukagjini nuk kishte ndërmend ta ndalonte përdorimin e mishit, por duke qenë se e adhuronte natyrën, donte që fëmijët e Shqipërisë të rriteshin duke u ushqyer nga prodhimet e saj të pastra, nga ato të cilat nuk shtoheshin duke ngrënë

diçka tjetër, duke përtypur dhe duke ndotur kudo ku i vinte. Natyrisht që në Shqipëri do hahej edhe pula, edhe viçi edhe derri, edhe lopa, por zarzavatet do të zinin vendin e nderit në pjatat e atij vendi. Mishi i kafshëve dhe i shpendëve të papastra mund t'i shëndoshte, por nuk do t'i forconte kurrë sa ç'duhej trupat e fëmijëve të Shqipërisë, të paktën jo aq sa një tavë me patate, një gjellë me lakra, një spec i mbushur me oriz, apo një sallatë e freskët me domate, ullinj dhe kastravecë. Por edhe nëse ai do lejonte që pulat të thereshin, gatimi i tyre nuk do t'i ngjante kurrë asaj orgjie të lyrshme, përballë të cilës kishte ngrysur vetullat duke menduar se, në fund të fundit, njeriu është produkt i zakoneve që ka mësuar nga të tjerët. Ky djalë i uritur, që kishte qëndruar gjithë natën duke fshirë me leckë brinjët e pulës dhe duke mbushur me verë gotën që mbushej dhe derdhej nga shiu, me siguri besonte se një sillë e tillë, ishte maja e kënaqësisë që mund të meritonte një burrë, pasi i kishte fituar me punë paratë për të blerë pulën dhe verën. Lek Dukagjini mbylli sytë për një çast dhe vendosi të flasë sepse mendimet do ta çonin larg nëse nuk do t'i ndërpriste aty. Ai mori një leckë dhe duke iu drejtuar Aleksandrit i tha: Fshiji të gjitha ato që ke vizatuar mbi atë mur. Djali hapi pak gojën dhe duke përpëlitur sytë sikur sapo i kishte nxjerrë nga koka e errët e Lek Dukagjinit, e pyeti: Po pse nuk do ketë pula në Shqipëri? Lek Dukagjini priste një pyetje tjetër, si p.sh a ta mbush gotën me ujë, apo me lëng portokalli, apo, a të vizatoj

një gic të mbushur me mollë në vend të pulës, nëse ajo nuk është shumë e bukur, por naiviteti i Aleksandrit e zbuti dhe për një çast i erdhi për të qeshur, nën euforinë e përgjithshme që reagimi i tij shkaktoi edhe te burrat e tjerë, njëri prej të cilëve tha: Duhet të kishe vizatuar një pulë të gjallë me pupla që kakaris çdo mëngjes, por t'i e ke zhveshur pulën lakuriq duke joshur jo vetëm gjelat, por dhe burrat e Shqipërisë që do mblidhen çdo ditë këtu duke lëpirë buzët. Po unë mund ta vesh, tha Aleksandri, dhe përbri saj të vendos disa vezë të vogla që janë gati të çelin. Lek Dukagjini ngriti dorën dhe askush nuk qeshi më. Të thashë t'i zbukuroje shtëpitë me fruta, tha ai, dhe jo me kafshë që notojnë në vaj. Ky vizatim është i përshtatshëm për murin e një taverne, apo të një restoranti, por jo për një shtëpi ku do banojnë njerëz. Në Shqipëri nuk do të ketë as taverna dhe as restorante. Të gjithë njerëzit do hanë bashkërisht në njërën nga godinat e sheshit, që do të shërbejë si mensë dhe nëse ne do të lejojmë të përdoret mishi kjo do të ndodhë shumë rrallë, pasi yndyra e kafshëve dhe e shpendëve nuk i bën mirë trupit të njeriut sepse e dhjamos dhe e plak shpejt. Në Shqipëri askush nuk do lejohet të mbajë ushqime në shtëpi, me përjashtim të frutave. Askush nuk do lejohet të ketë tokën e vet për ta mbjellë dhe për ta korrur apo të mbajë kafshë, të cilat mund t'i therë për t'u ushqyer siç kemi bërë deri dje në fshatrat tona. Por mëkati i këtij vizatimi nuk është vetëm fakti që ke dashur ta kthesh këtë shtëpi të bukur në një tavernë të qelbur dhe kjo do

të thotë se nuk ke kuptuar fare se në Shqipëri qejfi i shfrenuar do të ndalohet, por sepse ke vizatuar një pije alkoolike, përdorimi i të cilave do të konsiderohet krim. Në Shqipëri nuk do të ketë alkool dhe njerëzit që do të jetojnë këtu nuk do ta njohin as verën, as rakinë dhe asnjë pije tjetër. Zoti është treguar i mëshirshëm dhe i ka lejuar njerëzit të pinë dhe të dehen duke u dhënë një mundësi të harrojnë mëkatet dhe vuajtjet e tyre për një natë, por ky tolerim i ka sjellë shumë dëme njerëzimit. Burrat dehen dhe rrahin gratë e tyre pastaj rrëmbejnë dhe vrasin duke besuar se alkooli, që kanë në mendje, u jep më shumë fuqi se të tjerët. Por Shqipëria do të jetë një vend pa mëkate, pa vuajtje, pa uri, pa varfëri dhe pa tradhti dhe pija nuk ka pse të shërbejë si ilaç për të zbutur dhimbjet e një sëmundjeje që nuk do të njihet. Ne kemi ardhur këtu për të mos përsëritur gabimet e Zotit dhe t'i do të falesh vetëm se ke bërë një gabim pa e ditur se ai është krim. Nëse do ta bëje këtë vizatim pas disa kohësh, kur Shqipëria të kishte nisur të jetonte dhe kjo shtëpi të ishte e mbushur me fëmijë, do të ishe varur në litar sepse kushdo që përdor, nxit, apo sjell alkool në vendin tonë do të vritet. Burrat heshtën, ndërsa Aleksandri u zverdh, mori leckën dhe nisi të kruante vizatimin duke verbuar sytë e pulës që shihte si e hutuar dhe duke i hapur gotës një vrimë nga e cila vera filloi të kullonte sikur gota të ishte thyer nga ndonjë gur që kishte rënë papritur nga qielli. Burri që e kishte lejuar Aleksandrin të vizatonte, u ndje në faj dhe mori një kovë

me bojë që ia hodhi vizatimit duke parë Aleksandrin me bisht të syrit sikur donte t'i thoshte: Të thashë që në këtë vend nuk jetohet. Këtu nuk të ndalojnë vetëm të martohesh dhe të kesh prona, por tani ndalohet të hash edhe pula. Megjithatë ai nuk foli dhe pas pak, mbi mur, nuk dukej më as pula dhe as gota, njëlloj sikur plaga të ishte mbuluar nga gjaku i viktimës që zakonisht i fsheh gjurmët e vrasësit. Shiu kishte nisur të shtohej dhe burrat u larguan një nga një, ndërkohë që Aleksandri rrinte në këmbë me duart e lëshuara dhe buzën e varur nga turpi. Lek Dukagjini e shikonte pa lëvizur si një gjykatës që pret zbatimin e vendimit që ka dhënë, të cilin fajtori është i detyruar ta ekzekutojë vetë. Ai qëndroi ashtu një kohë të gjatë duke e ditur se prania e tij, ashtu si prania e Zotit, i bënte njerëzit të pranonin më kollaj fajin dhe ndëshkimin, të bindur se nuk duhej të përsërisnin më atë për të cilën sapo ishin ndëshkuar. Pas pak duke e parë Aleksandrin në sy e pyeti: Të pëlqen më shumë të vizatosh apo të gatuash? Aleksandrit i shkëlqeu lëkura njëlloj si zogjve që spërkaste me dritë dhe tha: Dua të gatuaj që pjatat e mija t'u duken njerëzve si vizatime. Kam vendosur të të ngarkoj një detyrë të rëndësishme, i tha Lek Dukagjini, por më parë duhet të më thuash nëse e kuptove së çfarë nuk lejohet të hahet në Shqipëri? Aleksandri bëri po me kokë duke lëvizur barkun e shëndoshë dhe tha: E kuptova që në Shqipëri ndalohet pija dhe mishi i njeriut, ndërsa mishi i kafshëve do të përdoret vetëm me leje. Shumë mirë, u përgjigj

Lek Dukagjini, duke filluar nga nesër, ti do jesh kuzhinieri i Shqipërisë. Çdo ditë do vish tek unë për të më treguar listën e gjellëve që do të gatuash. Nëse i mbush barqet e njerëzve me gjëra të ndaluara, nuk do falesh më. Ndryshimi i Shqipërisë do të fillojë nga ushqimi. Aleksandri tundi kokën dhe duke falënderuar Lek Dukagjinin i tha: Të premtoj se në Shqipëri asnjëri nuk do të vuajë nga uria. Kjo nuk varet nga ty, tha Lek Dukagjini duke qeshur dhe u zhduk pas shiut duke menduar se koha për të përcaktuar detyrat e burrave që do jetonin në Shqipëri po afrohej.

Disa ditë përpara se të niste Shtunin me anije për të sjellë fëmijët në ishull, Lek Dukagjini po endej në bulevardin e zambakëve, kur në fund të rrugës pa një hije që vinte drejt tij. Nuk ishte një zambak që sapo ishte zgjuar. Ishte Mehmeti, njëri nga gjashtë burrat që kishte vendosur të kthehej në tokë, pa e fshehur mosbesimin dhe dyshimin tek aftësia e Lek Dukagjinit për t'u bërë Zot. Mehmeti nuk fliste shumë, por kur e kishin pyetur se pse nuk donte të jetonte në Shqipëri, kishte thënë shkurt: Kam tre djem, dua t'i takoj para se të vdes. Tani lëvizte si një hije dhe nga larg dukej si një dru që ecte nëpër pyll. Ai ishte i fortë, i gjatë dhe kur thyente gurë dukej si një njeri që mëshirën e përdor vetëm në rastet kur forca e vet nuk i mjafton për të mundur njeriun apo sendin që ka përballë, gjë që ndodhte shumë rrallë. Kam vendosur të qëndroj në Shqipëri, tha ai kur u afrua. Lek

Dukagjini ngriti sytë, por nuk qeshi sepse nuk donte t'i jepte askujt një arsye të besonte se ai kishte nevojë për dikë tjetër. Çfarë të detyroi të heqësh dorë nga djemtë e tu, e pyeti. Mehmetit iu formua një rrudhë mbi ballë që dukej si një plagë që ia bashkonte sytë dhe me zë të ngadaltë tha: Dashuria për ta më detyron t'i braktis. Unë e di që ti do më vrasësh bashkë me punëtorët e tjerë që do të largohen, sepse nuk do që ne t'i tregojmë botës se ku është Shqipëria. Kam vendosur të rri këtu dhe të bindem deri ditën që ti do të jesh i gjallë. Mund të bëj çdo gjë për ty, me kusht që të më premtosh se nuk do t'i bësh keq fëmijëve të mi nëse ata vijnë një ditë këtu për të më kërkuar. Unë kam qenë në luftë për shumë vjet dhe do t'i mësoj njerëzit e tu si të mbrohen. Mund të ngre një ushtri të vogël që do ta mbrojë ishullin, ditë e natë nga çdo sulm që vjen nga jashtë dhe nga çdo pasiguri që mund të lindë këtu brenda. Jam i bindur që ke nevojë për mua. Ky ishull kërkon njerëz që dinë të luftojnë dhe të mbrohen. Fëmijët që do të sjellësh këtu janë ende të vegjël për t'i veshur ushtarë, ndërsa burrat që do mbeten me ty nuk kanë përvojë në çështjet e luftës. Këtu nuk do ketë kurrë luftë dhe prandaj nuk ka nevojë për ushtri, u përgjigj qetë Lek Dukagjini. Ndoshta qëndrimi yt është i padobishëm. Mehmeti zgjati duart drejt qiellit që atë natë ishte zbardhur nga ndriçimi i zambakëve dhe tha: Gabohesh që beson se parajsa nuk ka nevojë për t'u mbrojtur. Njerëzit kanë lindur për t'i rrëmbyer lumturinë njëri-tjetrit dhe kjo marrëdhënie nuk mund

të rregullohet pa forcë, pa dhunë dhe pa luftë. Ndoshta një ditë, kur fëmijët të rriten ata do duan të kenë familjet dhe tokat e tyre dhe atëherë do nisin të zihen dhe Shqipëria do të ketë nevojë për një ushtri që ndëshkon ata që rrezikojnë paqen e saj. Sado që ti beson se mund t'i shpëtosh shpirtrat dhe mendjet e fëmijëve nga lakmia, zilia, dashuria dhe xhelozia, këto janë sëmundje që lindin bashkë me njeriun dhe i japin atij një arsye për të jetuar. Unë kam vrarë shumë njerëz gjatë jetës sime dhe e di se shpirti i njeriut i ngjan një pusi që kurrë nuk thahet nga e keqja, nga vesi dhe nga urrejtja. Veçanërisht parajsa i jep njeriut shumë arsye për t'u bërë i keq dhe Shqipëria nuk mund të bëjë përjashtim nga ky rregull. Lek Dukagjini ndjeu yjet, që vareshin në qiell, t'i ngjiteshin në lëkurë dhe faqja iu dogj. Askush nuk i kishte folur kështu. Nëse kishte një njeri që duhej të dëbohej nga Shqipëria ky ishte pikërisht ai që po i kërkonte të rrinte aty. Mehmeti nuk kishte besim se Shqipëria mund të bëhej një vend i lumtur dhe arsyet që po jepte për të qëndruar tingëllonin të dobëta. Atëherë pse do të rrish këtu, nëse nuk beson se ky vend do shpëtojë nga lakmia, etja për pasuri, nga dashuria dhe nga nevoja për familje, e pyeti. Sepse nuk dua të vdes rrugës për në shtëpi, u përgjigj Mehmeti. Unë e di se ti do urdhërosh Shtunin t'i vrasë ata që do të kthehen dhe prandaj kam vendosur të qëndroj. Më mirë të jetoj më gjatë në një parajsë që një ditë do të bëhet ferr sesa të shkoj në ferr kaq shpejt. Atëherë duhet të japësh prova se do ta mbrosh parajsën,

tha Lek Dukagjini. Çfarë do të bësh për mua? Mehmeti u mendua një copë herë dhe duke kruar kurrizin e dorës me dorën tjetër tha: Nëse ma ngarkon mua mbrojtjen e Shqipërisë, atëherë ky vend do të jetë i qetë, i sigurt dhe askush nuk do guxojë të bëjë diçka që ti nuk e lejon. Shqipëria do të mbrojë brigjet e saj nga armiqtë dhe nga të gjithë ata që duan të jetojnë duke vjedhur, duke u martuar dhe duke rrëmbyer pasurinë e përbashkët. Lek Dukagjini u ftoh dhe në shpinë ndjeu një kruajtje si ajo që Mehmeti sapo e kishte përzënë nga dora e tij. Njerëzit janë të çuditshëm, mendoi. Ata i ndryshojnë mendimet e tyre shumë shpejt dhe kjo tregon se Zoti ka të drejtë kur beson se njerëzve nuk duhet t'u mësosh gjithçka, sepse përndryshe ata tradhtojnë çdo gjë që kanë besuar pak çaste më parë. Mehmeti ishte një shqiptar i vërtetë dhe Lek Dukagjini u ndje mirë kur mendoi se Shqipëria duhej të krijohej për të mos pasur më njerëz si ai. Megjithatë mund të jetë i vlefshëm mendoi dhe në errësirë sytë e tij morën një ngjyrë të bardhë si ajo e zambakëve që rrethonin rrugën. Kjo nuk mjafton, i tha. Duhet të japësh një provë se besnikëria jote ndaj Shqipërisë nuk vjen nga dashuria që ke për familjen, por nga besimi se armiqtë e saj duhet të ndëshkohen. Mehmeti uli duart poshtë si një ushtar që priste detyrën dhe kruajtja që kishte i kaloi nga krahët në fytyrë, duke ia mbushur faqet me kokrra të kuqe. Më thuaj ç'duhet të bëj, e pyeti. Do nisesh me Shtunin për të marrë fëmijët. Rrugës do vrasësh të pesë burrat që kanë vendosur të

mos jetojnë me ne dhe kur të arrini, nuk do zbresësh në tokë, por do qëndrosh në anije. Kjo do ishte një provë e besnikërisë ndaj vendit si dhe dëshmi se mund të jetosh pa familjen tënde. Mehmeti tundi kokën në shenjë miratimi dhe Lek Dukagjini, që zakonisht nuk i linte njerëzit të mendoheshin gjatë, i tha: Tani eja me mua. Hijet e tyre u zgjatën mbi zambakë dhe që atje përfunduan në sheshin e kuq të qytetit. Nëse dikush do ishte zgjuar në atë orë të natës, do shikonte sesi Lek Dukagjini e çoi Mehmetin te flamuri me yll të verdhë, që ngriti kokën mbi ishull dhe u drejtua sikur priste një urdhër. Betohu se do ta mbrosh Shqipërinë me jetën tënde, tha Lek Dukagjini me një zë të fortë që kërceu mbi pllakat e sheshit duke zgjuar të gjithë insektet që po ngroheshin aty. Mehmeti u gjunjëzua dhe tha: Betohem se do ta mbroj Shqipërinë me jetën time dhe me jetën e atyre që janë kundër saj. Lek Dukagjini i vuri dorën në sup duke menduar se ajo natë me siguri do të hynte në historinë e Shqipërisë, ashtu si mbjellja e zambakëve, hapja e tunelit dhe emrat e rrugëve. Por fytyra e Mehmetit, që tani kishte marrë një ngjyrë të verdhë, e detyroi të mendonte se ai burrë mund të hynte në historinë e Shqipërisë, jo vetëm si vrasës i pesë shokëve të vet, por edhe si një njeri që kruhej sa herë i jepnin një urdhër. Në përgjithësi kruajtja është tipar i cilësisë së lëkurës dhe mëndafshit të saj për t'iu përshtatur natyrës apo pastërtisë, por ka njerëz që besojnë se ata që kruhen kanë aftësinë të fshehin mendimet e tyre, të cilat nëse

nuk reflektohen në sy, lënë gjurmë në lëkurë. Pas pak Mehmeti u çua në këmbë duke mbuluar hënën me supet e tij të ashpër dhe Lek Dukagjini ndjeu një bezdi në kurriz dhe mendoi se, megjithëse kishte arritur të sillej si Zot, sërish kishte marrë nga njerëzit disa zakone përgjithësisht të padëmshme, por sidoqoftë ngjitëse, siç ishte kruajtja e lëkurës që herë pas here të heq dëshirën, për të qenë njeri.

Një fillim të shtatorit, dielli kishte dalë herët në qiell dhe që atje e ngrohte Shqipërinë me një lloj përtese, pa ia djegur lëkurën. Këto janë detaje që nuk kanë rëndësi në historinë e një vendi dhe aq më pak të një ishulli, toka e të cilit nuk ka nisur ende të punohet nga njerëzit, por Lek Dukagjini që tregonte kujdes për të bashkuar lëvizjet e natyrës me ato të njerëzve, mendoi se ishte koha për t'u nisur. Ai doli në breg, mati lartësinë e baticës duke futur një shkop në ujë dhe pasi u bind se deti do të ishte i duruar për gjatë gjithë atij muaji, thirri Shtunin dhe i tha: Nesër duhet të nisesh. Do të sjellësh në Shqipëri të gjithë ata fëmijë që i kanë rezistuar mësimit dhe për të cilët këshilltarët e mi, japin garanci se gjatë këtyre pesë viteve kanë harruar familjet dhe emrat e prindërve, nuk kanë gënjyer kurrë, nuk janë sëmurur dhe nuk kanë kërkuar asnjëherë të kthehen në shtëpitë e tyre. Nga gjashtë punëtorët që do të vijnë me ty do kthesh këtu vetëm Mehmetin. Ai do bëjë diçka që nuk ke pse e bën ti. Shtuni ngriti kokën dhe pyeti: Nuk duhet ta vras? Jo, tha Lek Dukagjini ai është betuar të

qëndrojë këtu dhe për të provuar besnikërinë ndaj vendit është zotuar të vrasë pesë burrat e tjerë. Kur të zbresësh ai nuk duhet të vijë me ty, por do të presë në anije. Shtuni tundi kokën sikur donte të shtonte diçka, por Lek Dukagjini e ndërpreu dhe i zgjati një listë me emrat e kafshëve, të bimëve dhe gjithçka tjetër që duhej të sillte në ishull. Lista ishte shumë e gjatë, e mbushur me shenja, me numra dhe pika, me viza dhe korrigjime që tregonin se ai që e kishte shkruar ishte kujtuar më pas, për të hequr apo për të shtuar emra kafshësh, sendesh, bimësh dhe materialesh të ndryshme, të cilat i kishte gjykuar herë të domosdoshme dhe herë të panevojshme për të krijuar një shtet. Shkrimi i Lek Dukagjinit ishte i dendur dhe Shtuni zgjati sytë duke u përpjekur të mos humbte asnjë nga detajet e shumta që ishin shkruar aty. Shqipëria është në këtë copë letër, tha Lek Dukagjini. Nuk duhet të harrosh asgjë nga këto. Pasi ti të kthehesh, Shqipëria do mbyllet dhe kufijtë e saj nuk do t'i kalojë askush për një kohë shumë të gjatë. Nëse harron të sjellësh grurë, misër, domate, patëllxhanë, speca, patate, qepë, lakër, sheqer, oriz, kripë apo ndonjë nga perimet dhe drithërat që duhet të mbjellim në tokën e ishullit, mund të mbetemi pa bukë dhe trupi i fëmijëve nuk do t'i marrë të gjitha ushqimet e domosdoshme. Anash ke të shënuara sasitë që ne do t'i konsumojmë gjatë vitit të parë, derisa Shqipëria të prodhojë grurin, misrin dhe gjithçka tjetër që do të mbushë pjatat e saj. Mos harro asnjë nga kafshët që kam renditur aty, përndryshe do të

na duhet të mbetemi pa qumësht, pa vezë, pa gjalpë, pa djathë, pa mish dhe pa lëkurët e tyre. Unë të kam caktuar detyrën që Zoti i caktoi Noes, para se të përmbyste botën. Por Zoti nuk i dha Noes asnjë listë të shkruar dhe prandaj ai harroi të merrte me vete shumë kafshë të dobishme, shpendë dhe bimë të shëndetshme që sot janë zhdukur dhe që për shkak të lajthitjes së Noes dhe mizorisë së Zotit, bota nuk i njeh më. Por ti nuk mund të harrosh asgjë, sepse Shqipërisë nuk duhet t'i mungojë asgjë e domosdoshme. Ki parasysh se nëse harron pelat nuk do kemi kuaj, nëse harron kuajt nuk do punojmë dot tokën, nëse harron pulat nuk do kemi vezë, nëse harron gjelat nuk do kemi pulat, nëse harron delet nuk do kemi lesh, nëse harron leshin nuk do kemi rroba, nëse harron viçat nuk do kemi mish, nëse harron lopët nuk do kemi viça dhe nëse harron demat nuk do kemi as viça dhe as lopë. Natyra e ka bërë gjithçka të varur nga diçka tjetër dhe përveç Shqipërisë asgjë me sa duket nuk i shpëton dot këtij rregulli, as vetë Zoti që është i lidhur pazgjidhshmërisht me jetën e njerëzve. Të gjitha kafshët apo shpendët duhet të jenë katër, pra nga dy çifte për çdo lloj, sepse nëse një prej tyre sëmuret atëherë çifti tjetër do të sigurojë vazhdimësinë e racës. Para se t'i hipësh në anije kontrolloi të gjitha kafshët me kujdes. Asnjëra prej tyre nuk duhet të jetë e sëmurë. Po ashtu kontrollo me imtësi anijen, sepse nuk dua që bashkë me grurin në Shqipëri të vijnë edhe minjtë. Dhe meqë nuk do ketë minj nuk do ketë as mace, sepse, natyrisht, këtu

nuk ka vend për kafshë që nuk bëjnë asnjë punë. Kur të nisesh laji të gjithë fëmijët, bashkë me veten tënde dhe të tjerët, sepse këtu nuk ka ushqim për pleshta, për morra, apo insekte të tjera, të cilat nuk do t'i lejosh të ngjiten në anije duke u strehuar në trupat e njerëzve apo të kafshëve. Ki parasysh që anija jote është dogana e parë e Shqipërisë. Gjithçka që do të kalojë kontrollin e saj do të përfundojë këtu, ndryshe do të na duhet shumë mund për ta pastruar Shqipërinë nga gjëra të panevojshme dhe ndoshta të rrezikshme. Mendo për një çast sikur në anijen tënde të hynte një çift ujqish. Shumë shpejt ata do të shtoheshin në këtë bollëk, duke ngrënë pulat dhe pasuritë tona dhe atëherë ekzistenca e këtij shteti do të ishte në rrezik. Ka shumë vende që janë shfarosur sepse nuk kanë kontrolluar shtimin e kafshëve të tyre. Prandaj nuk do tregosh asnjë dobësi për asnjë gjitar që nuk është në listën time. Kjo listë është shumë më e mirë nga lista e çdo Zoti, sepse ajo nuk pranon asnjë kafshë të dëmshme siç mund të jenë ujqit, arinjtë, dhelprat, lepujt, drerët, apo sorkadhet. Këto kafshë janë grabitqare dhe mishi i tyre nuk i duhet njeriut sepse e egërson dhe e nxit të dalë për gjueti, ku ai mëson të përdorë armën dhe të vrasë. Ne do të pranojmë në Shqipëri vetëm ato kafshë që i shërbejnë njeriut dhe asnjë prej atyre që ia rrezikojnë jetën dhe shëndetin, duke kafshuar apo duke i kaluar trupit të tij parazitë dhe sëmundje të pashërueshme. Por kjo nuk do të thotë se Shqipëria do të jetë një vend pa kafshë të lira që jetojnë

në natyrë, jashtë kontrollit dhe syrit të njeriut. Pa dyshim që ne do të marrim këtu qukapikë, ketra, iriqë, dhe lakuriq nate, të cilët nuk janë të rrezikshëm dhe shërbejnë për të pastruar pemët nga krimbat. Mos harro të sjellësh dy fole me bletë, sepse mjalti i tyre është i pazëvendësueshëm dhe fuqia e tij do t'ia forcojë sytë dhe muskujt fëmijëve të Shqipërisë. Por për fatin tonë, ishulli është i pastër nga bishat e egra dhe unë nuk kam ndërmend ta ndot duke ftuar në parajsë qenie që jetojnë për t'u ushqyer me mishin dhe mbeturinat tona. Megjithatë sëmundjet që vijnë nga kafshët nuk do t'i shmangim dot për një farë kohe, prandaj aty ke një fletë të veçantë ku janë shënuar të gjitha emrat e ilaçeve që duhet të sjellësh, bashkë me recetat për t'i përgatitur ato në vendin tonë. Ne do përzgjedhim rrënjët e pemëve, barishtet, pluhurin e luleve dhe me to do përgatisim barnat që na duhen, kështu ato nuk do na mungojnë kurrë dhe ne duhet të jetojmë më gjatë se të gjithë popujt e tjerë. Jetëgjatësia është qëllimi i njeriut dhe ne do ta arrijmë këtë duke shfarosur kolerën, malarjen, epidemitë dhe të gjitha rrënjët e sëmundjeve nga gjaku i njeriut. Pas shumë vjetësh një burrë shtatëdhjetë vjeç do të duket fëmijë dhe një plak njëqind vjeç do të duket si një burrë i pjekur, të cilit koha i rezervon ende mundësi për të punuar dhe për të jetuar. Duke jetuar kaq gjatë, ne do ta mundim botën, sepse askush nuk do të na arrijë dot në garën e jetës. Askush nuk do jetojë dot më shumë se një shqiptar dhe ata nuk do jenë pleqtë e botës, por rinia

e lulëzimit të saj. Kështu ne do t'i afrohemi përjetësisë në mënyrën tonë, jo duke iu lutur Zotit, por duke punuar. Dhe sekreti ynë do të jetë lumturia, ndërsa armët tona do të jenë ilaçet dhe kontrolli mbi ushqimin dhe sëmundjet. Megjithatë, sa i takon armëve, pyet Mehmetin sa barut, sa pushkë, sa shpata, thika apo topa mund të na duhen për të mbrojtur Shqipërinë, sepse atij ia kam ngarkuar mbrojtjen e vendit. Ne nuk do bëjmë kurrë armë dhe ndoshta ato do jenë e vetmja gjë që në rast rreziku do na duhet të marrim nga pjesa tjetër e botës, megjithëse besoj se nuk do kemi shumë nevojë për t'i përdorur. Armët duhet të jenë në sasi të mëdha, sepse në rezervat tona nuk duhet të mungojë baruti,pushkët dhe fishekët. Ato futi të parat në anije dhe bëj kujdes t'i fshehësh aty ku fëmijët nuk do mund t'i shohin dot. Nuk dua që fëmijët të mësohen me armë, sepse ata duhet të rriten me bindjen se Shqipëria nuk ka arsye të mbrohet, pasi atë nuk e kërcënon asgjë. Bashkë me armët duhet të fshehësh edhe Mehmetin. Fëmijët nuk duhet ta njohin këtë njeri, sepse ai ka një gjuhë të hidhur dhe vazhdimisht ngjall trishtim. Ai bashkë me rojet që do të mbrojnë vendin do jetojë jashtë qytetit dhe për fëmijët kjo do jetë një sekret, të paktën deri ditën kur ata të rriten dhe të kuptojnë me shumë. Mehmeti nuk duhet të njihet dhe të miqësohet me fëmijët, sepse në të ardhmen kjo marrëdhënie mund të ketë pasoja që duhen shmangur që tani. Shqipëria i ka rezervuar Mehmetit një rol që ne nuk duhet t'ia mohojmë, duke ndryshuar

rrjedhën e gjërave. Ndërkaq, nga shtëpia ime do sjellësh të gjitha mobiliet që kam, sepse dua t'i kem me vete në Shqipëri. Merr krevatin tim të madh, dollapët, sëndukët, tavolinat, karriget dhe pasqyrat, me përjashtim të librave. Nuk do sjellësh këtu asnjë libër. Ne do kemi librat tanë dhe kultura e këtij vendi do të nisë ditën kur fëmijët të shkelin këtu. Në Shqipëri çdo gjë do të shkruhet nga fillimi. Historia, poezia, letërsia, mjekësia dhe ligjet. Filozofi dhe gjeografi nuk do të ketë, sepse e para është e panevojshme, pasi të mëson se si mund të jetosh pa Zot edhe kur ai ekziston, ose si ta krijosh Zotin kur ai nuk është, ndërsa e dyta është e rrezikshme. Historia e botës nuk do të mësohet në shkollat tona, sepse pjesa tjetër e botës nuk na duhet, për sa kohë që në librat e saj nuk shkruhen historitë e popujve, por të atyre që i kanë shtypur dhe i kanë sunduar ata. Nuk ka asnjë libër historie që tregon se si jeton një fshatar, një punëtor apo një marangoz, por vetëm se si kanë jetuar princat, mbretërit dhe papët duke luftuar dhe duke mashtruar njeri-tjetrin. Deri më sot historia e botës është historia e të pasurve, ndërsa të varfrit janë përjashtuar prej saj me qëllim. Por pavarësisht se ne do t'i ndalojmë librat, ti do sjellësh me vete shumë letër për të shkruar libra dhe për t'u mësuar fëmijëve të lexojnë. Në shtëpinë time ka një glob të madh të tokës, por atë nuk do ta marrësh. Fëmijët nuk duhet t'i njohin vendet e tjera, sepse kjo u rrit dëshirën për të ikur dhe për të jetuar në ato vende. Po ashtu nuk do marrësh asnjë nga pikturat që kam në

shtëpi. Fëmijët do pikturojnë në një mënyrë tjetër, shumë më të bukur dhe më optimiste, pa ngjyra të errëta dhe pa hije, me të cilat janë mbushur pikturat e vjetra. Natyra, Shqipëria dhe njeriu që punon për pronën e përbashkët, do të jenë lënda e këtyre pikturave që deri tani kanë qenë të mbushura me fytyra të errëta shenjtorësh dhe profetësh të zhgënjyer, të cilët nuk kishin atdhe dhe gjatë jetës së tyre nuk bënë asnjë punë. Po ashtu mos harro të marrësh vegla muzikore, sepse për zymtësinë dhe melankolinë e muzikës së derisotme, nuk janë fajtore as violinat, as flautet, as daullet dhe as pianot, por njerëzit që i kanë përdorur ato. Këta njerëz kanë nxirë pentagramet e historisë me nota të rënda, monotone, të vajtueshme dhe të mërzitshme, duke i mbushur kishat dhe teatrot me tinguj që ndjellin pasiguri, vetmi dhe pesimizëm. Jam i bindur se çdo njeri që del nga kisha të dielën në mëngjes është gati të vrasë veten, pasi ka qarë me dënesë duke dëgjuar korin e kishës. Një nga krimet më të mëdha që kisha e krishterë i ka bërë njerëzimit është manipulimi i artit. Kisha ka qenë gjithmonë filtri i muzikantëve, shkrimtarëve dhe piktorëve, prandaj pikturat janë pasqyrë e jetës së profetëve, muzika është mistike, ndërsa librat ngjajnë si shtojca të ungjijve. Në Shqipëri muzika do të jetë e gëzueshme dhe mjafton të imitosh cicërimën e zogjve në mëngjes, lëvizjen e dallgëve dhe zhurmën e lëkurës së një kafshe që fërkohet pas gjetheve për ta nisur ditën me forcë dhe me frymëzim. Fëmijët do mësohen t'i bien

veglave dhe ne do t'ua kontrollojmë tekstet e këngëve të reja, të cilat do ta mbushin qiellin e Shqipërisë me dritë dhe me hare. Në bodrumet e shtëpisë kam shumë shishe të mbushura me insekte të balsamosura, me peshq, me kafshë të vogla dhe gjethe të thara, të cilat i kam studiuar kur vendosa të njoh botën. Merr disa prej tyre, aq sa mundesh, sepse biologjia është një shkencë që do të na duhet ta mësojmë në shkollë. Shqipëria do ketë shumë shpejt shkencëtarët e saj, sepse ky vend do t'i prijë përparimit të botës. Ne, fillimisht do jemi të izoluar dhe nëse nuk e njohim siç duhet natyrën dhe jetën e qenieve që e popullojnë atë, pavarësia jonë do të jetë në rrezik. Ka vetëm një rrugë që të mbetemi të pavarur dhe të mos kemi nevojë për botën: kjo është rruga e njohjes së natyrës. Nga natyra mund të marrim gjithçka që na duhet, sepse natyra është pasuria më e madhe e njeriut. Ushqimi, veshja, gurët, metalet dhe mendimet janë produkt i natyrës. Njeriu ka nisur të mendojë atëherë kur i duhej të hante dhe të mbrohej nga kafshët dhe nga rreziqet që i shkaktonte atij ndryshimi i stinëve, përmbytjet, thatësirat, tërmetet dhe ngricat. Ne do ta nënshtrojmë natyrën, pa e dëmtuar. Që tani e imagjinoj Shqipërinë, pas disa shekujsh kur ajo t'i hapet botës, duke i mësuar se si mund të zhytet në thellësi të detit duke nxjerrë prej andej pasuri të panjohura, se si mund të fluturojë në qiell drejt hapësirave që sot mund të duken të paarritshme, duke imituar krahët e zogjve që do ta çojnë njeriun deri në Hënë dhe në të gjithë

Universin, se si shkencëtarët e Shqipërisë do të ketë zbuluar artin e shndërrimit të lëngjeve, të ujërave, të lumenjve dhe metaleve që dalin nga toka, në energji për të lëvizur dhe për të zëvendësuar dritën e diellit dhe flakën e zjarrit, se si fëmijët e fëmijëve tanë do ngrenë kulla të larta përmes bashkimit të hekurit me gurin dhe me drurin dhe se si ata do ta përcjellin zërin dhe fytyrën e njeriut në ajër duke pasur mundësi të bisedojnë me njerëz që ndodhen disa ditë larg tyre, ashtu siç po bisedojmë tani ne të dy. Këto duken si gjëra të pamundura, por do të vijë një ditë kur kuajt tanë, që lëvizin me shpejtësinë e muskujve të tyre të kufizuar, të duken të ngathët, të dobët dhe të paaftë për ta përballuar konkurrencën e karrocave që do të lëvizin pa u tërhequr nga asnjë kafshë dhe kur anijet tona me vela të ngjajnë si copa druri të harruara në një cep të portit, sepse barkat dhe lundrat e shpejta do përshkojnë detet, pa pasur nevojë për ndihmën e erës. Atëherë Shqipëria do ketë të drejtë t'i thotë botës: Unë fitova betejën me të ardhmen sepse vendosa ta ndryshoj Zotin që ju ka penguar. Bota do të mahnitet dhe Shqipëria do ta pushtojë atë me modelin e saj, pa pasur nevojë të vrasë, apo të paguajë ushtri për të rrëmbyer toka. Gjithë bota do të na nënshtrohet duke u ulur në gjunjë, sepse nuk do mund t'i rezistojë joshjes për të përfituar nga dijet tona të pamata. Dhe ne nuk do t'i vëmë asnjë kusht popujve të tjerë, sepse ne nuk jemi pushtues dhe ndryshe nga të gjithë pushtuesit e derisotëm, ne nuk vijmë për të marrë,

por për të dhënë. Në shkëmbim ne do t'u kërkojmë atyre vetëm një gjë: të heqin dorë nga Zoti, nga paraja, nga pronat, nga martesat e fëlliqura dhe nga seksi i shthurur që i shton njeriut nevojën për ta përdorur trupin më shpesh se mendjen. Ne nuk do t'i shesim sukseset tona, por do presim deri ditën që ata do binden duke i hedhur florinjtë në det si një mbetje të ndotur, do bëjmë durim derisa burrat të ndahen nga gratë dhe fëmijët e tyre dhe me ndërgjegje t'u vënë kazmën kishave dhe xhamive që kanë shëmtuar qiejt e botës duke zgjatur veshët drejt një Zoti, që nuk dëgjon, sepse nuk është. Shqipëria do ta qeverisë botën pa vrarë asnjë mizë dhe pa shkaktuar asnjë viktimë. Ky do të jetë pushtimi i lumturisë. Këtë ndryshim, për të cilin po flas, vetëm Shqipëria mund ta bëjë, sepse ajo do të çlirohet para gjithë vendeve të tjera nga pesha e fesë, e parasë dhe e Zotit që prej mijëra vjetësh po ia merr frymën njeriut. Shqipëria do të jetë një vend i lirë ku nderohet ai që punon dhe jo ai që ka para, një vend ku pasuria është e përbashkët dhe ku askush nuk kërkon t'ia rrëmbejë dikujt tjetër, një vend ku njerëzit nuk do kenë arsye të konkurrojnë dhe të luftojnë për ta udhëhequr, sepse të gjitha vendimet do të përcaktohen nga ligjet dhe ajo që njerëzit e tjerë e quajnë politike nuk do të njihet në kuptimin që bota i jep sot kësaj fjale. Politika është arti i marrjes së vendimeve. Në botën e lashtë njerëzit i zgjidhnin ata që merreshin me politikë, siç bënin grekët me prijësit e tyre. Sot kjo traditë e varfër dhe e panevojshme është zhdukur. Popujt

nuk zgjedhin më, duke votuar, por pushteti trashëgohet nga brezi në brez. Ky ndikim erdhi kryesisht nga kisha, e cila i bindi udhëheqësit të heqin dorë nga zgjedhjet e lira dhe ta trashëgojnë pushtetin, sepse kisha mendon se sundimtarët duhet të ndjekin shembullin e Zotit, që është vetëm një dhe nuk zgjidhet dhe as rrëzohet dot nga populli i vet. Por ne do të ndjekim një model tjetër. Në Shqipëri gjithçka do të jetë e rregulluar me ligje dhe prandaj nuk do ketë nevojë as për të zgjedhur dhe as për t'u mbledhur në raste vendimesh të rëndësishme. Në Shqipëri nuk do të ketë zgjedhje. Mjafton të respektohet ligji i vendit dhe përparimi nuk ka për të vonuar. Ligjet nuk do ndryshojnë, sepse nuk mund të ndryshojë qëndrimi ynë për pronën, paranë, martesën, seksin dhe Zotin. Këto janë vetëm disa nga gjërat e ndaluara, të cilat asnjë brez nuk mund t'i kthejë më në Shqipëri, sepse atëherë paqja dhe lumturia jonë do të viheshin në rrezik. Njerëzit do të binden se duke jetuar pa to, jetohet shumë më mirë, prandaj askush nuk do ketë nevojë të rishikojë ligjet. Unë nuk kam fëmijë dhe nuk do kem, kështu që pushteti nuk mund të trashëgohet. Kur unë të vdes do caktoj dikë që do të drejtojë Shqipërinë dhe do të gjykojë duke ndëshkuar ata që mund t'i bëjnë dëm asaj, apo ata që kërkojnë ta dehin popullin me barin e helmuar të fesë, me kockën e hidhur të parasë dhe me mishin e kalbur të seksit. Por kjo ditë është ende e largët dhe mendimet tona do të filtrohen në kudhrën e kohës. Le të kthehemi te lista jonë, sepse ka akoma shumë gjëra

që nuk duhet t'i harrosh. Duhet të sjellësh me vete shumë çarçafë, velenxa, enë, pjata, gota, lugë, pirunë, filxhanë, të mjaftueshëm për të mbushur shtëpitë dhe mensën e Shqipërisë, por nuk do sjellësh asnjë perde. Në Shqipëri nuk do ketë perde, sepse nuk do ketë asgjë për të fshehur. Fëmijët do vijnë me rrobat e trupit dhe sigurohu që asnjëri prej tyre të mos vijë i paqethur. Mos harro të marrësh gërshërë si dhe çdo vegël që na duhet si dalta, pinca, çekiçë, kazma, lopata, gozhdë, sharra, tela, si dhe hekur për t'i prodhuar këtu veglat që do të na duhen, sepse ne do vazhdojmë ta ndërtojmë Shqipërinë gjatë gjithë kohës. Nga drurët që kanë fruta mos harro të sjellësh limonët, portokajtë, qershitë, kumbullat, mollët, pjeshkat, dardhat, rrushin, arrat dhe gështenjat. Natyrisht do marrësh farën e çdo luleje që do mbjellim në Shqipëri dhe që ende nuk ka mbirë në ishull, me përjashtim të trëndafilave, sepse ato janë lule të bezdisshme, të cilat përdoren për të ushqyer dashurinë. Nëse ka një lule që nxit ndjenjën e njeriut për një njeri tjetër, ky është trëndafili, petalet e të cilit simbolizojnë trupin e shtrirë nën peshën e dashurisë, ndërsa gjembat të pickojnë si shigjeta xhelozie. Dikush mund të më thotë pas shumë vjetësh se, përderisa unë lejova që rruga më e bukur e vendit të mbillet me zambakë, që është një lule shumë më mëkatare se trëndafili, sepse përfaqëson vetëm dashurinë e trupit dhe jo atë të shpirtit, me të njëjtën tolerancë duhet të kisha lejuar edhe trëndafilin të kalonte detin, për të kënaqur sytë dhe hundët tona,

por këtë nuk e konsideroj një argument. Së pari, sepse zambakët kishin ardhur në ishull para nesh dhe unë nuk kam ndërmend të zhduk asgjë që kam gjetur këtu, por dua vetëm ta zbus dhe t'i ndryshoj rolin që Zoti dhe imagjinata e njerëzve u ka caktuar atyre në historinë e botës. Se dyti, parajsa nuk ndërtohet mbi ngjashmërinë dhe përsëritjen e mëkateve. Kjo do të thotë se përderisa, për shkak të kushteve dhe rrethanave toleron një mëkat nuk ke pse e përsërit këtë gjë edhe me mëkate të ngjashme. Parajsa ka rregullat e saj, të cilat nuk imitojnë asnjë rregull. Megjithatë do kemi shumë shekuj për t'u bindur nëse vendimet tona ishin të drejta dhe të dobishme. Edhe nëse kemi harruar diçka që ndoshta mund të na duhej, jam i bindur se Shqipëria nuk do varfërohet kurrë nga mungesa e trëndafilave, e maceve dhe e dhelprave. Nëse një ditë asaj do t'i duhen këto hollësi, koha do t'i sjellë bashkë me guximin e atyre që do t'i përdorin. Mos harro të sjellësh nga dy palë këpucë për çdo fëmijë, si dhe gjilpëra me madhësi të ndryshme, të cilat duhen për të qepur rrobat dhe dyshekët e çarçafët. Po ashtu duhen kazanë, kova, tenxhere dhe shumë sapun për t'u larë. Çdo shtëpi do të ketë një pasqyrë, ndërsa në magazinat tona nuk duhet të mungojnë krehrat, brisqet, si dhe disa lloj pëlhurash dhe copash që do t'u shërbejnë grave për të qepur rroba. Por të gjitha copat dhe stofrat që do të marrësh duhet të jenë me ngjyra të çelëta, sepse askush në Shqipëri nuk do vishet me rroba të zeza, të cilat ia errësojnë njeriut mendimet dhe zakonisht

simbolizojnë të keqen. Ngjyra e zezë do të jetë e ndaluar për veshjet tona. Vajzat do vishen me pëlhura të bardha, ndërsa djemtë me bluza të verdha në ngjyrën e yllit të Shqipërisë. Veshjet do jenë të gjitha njëlloj, sepse askush nuk duhet të dallohet nga të tjerët. Barazia në veshje është një kusht dhe një detyrim për çdo banor të këtij vendi. Në fletën e fundit ke një listë të shkurtër që përshkruan te gjitha gjërat që duhet të bësh gjatë gjithë udhëtimit. Unë kam llogaritur se duke filluar nga nesër, derisa të kthehesh, do të të duhen 60 ditë dhe asnjë ditë më shumë. I kam rreshtuar ditët një nga një, duke përcaktuar atë që do bësh ditën e parë, të dytë, të tretë, të katërt, te pestë dhe deri në fund. Mehmeti nuk e njeh dhe nuk ka pse ta dijë këtë llogari. Ai ka vetëm një detyrë: të vrasë, por ti duhet t'i thuash se kur duhet të vrasë, sepse pesë punëtorët që do vijnë me ty në anije nuk duhet të vriten që ditën e parë, pasi ata ju duhen për ndihmë gjatë rrugës. Ju do arrini në tokë kur mbrëmja e ditës së gjashtë të ketë nisur, ndërkohë që ditën e shtatë do çlodhesh dhe pastaj do të të duhen 47 ditë për të gjetur të gjitha kafshët, sendet dhe bimët që janë në listë. Mos ngatërro asnjë nga veprimet që duhet të bësh, por respekto rendin e punëve që unë kam përcaktuar, sepse ai është ndërtuar mbi një logjikë të rreptë, e cila mund ta prishë ë gjithë udhëtimin nëse bën diçka më përpara, ose më vonë nga sa është menduar. Ditën e 54 do të nisesh pasi të kesh futur në anije gjithçka që duhet dhe në fund fare edhe fëmijët. Kur të kthehesh do të jetë

java e parë e nëntorit dhe deti do të jetë fryrë pak nga batica e dimrit, ndërsa era do ta bëjë lundrimin më të shpejtë. Nesër nuk do fryjë erë, por gjatë ditës së tretë mund të ketë një shtrëngatë të shkurtër, e cila do ta vonojë anijen që normalisht duhet të arrinte në të gdhirë dhe për këtë shkak do mbërrijë në tokë gjatë mbrëmjes. Ky është udhëtimi i jetës tënde Shtun dhe Shqipëria do ta kujtojë kthimin tënd në atdhe si ditën e pavarësisë. Emri yt do kalojë nga brezi në brez, siç kalojnë pulëbardhat mbi dallgët e detit dhe pas njëqind vjetësh, kur historia të shkruhet, Noe do të duket një skelet që kalon me turp para statujës tënde. Nisu dhe ndero Shqipërinë.

Kur Lek Dukagjini mbaroi Shtuni i kishte sytë e përlotur. Ai u përkul dhe e puthi dorën e Lek Dukagjinit, që ishte djersitur duke kaluar mbi të gjitha etapat e atij fjalimi të gjatë. Lek Dukagjini qëndronte me kokën lart duke parë anijen që shkëlqente nën dritën e hënës, e cila, atë natë, ishte e rrumbullakët dhe dukej si një pjatë që deti nuk po e mbushte dot. Jam i bindur se nuk do harroj asgjë, tha Shtuni. Shqipërisë nuk do t'i mungojë asnjë gjethe për shkakun tim. Fëmijët, kafshët, bimët dhe veglat që duhen, do mbërrijnë këtu të sigurta, të pastra dhe në kohën e duhur. Por kam një kërkesë. Lek Dukagjini ktheu kokën dhe e pa Shtunin drejt në sy. Zakonisht ai nuk pyeste dhe nuk kërkonte gjë, por me sa duket atë natë kishte diçka të rëndësishme, përderisa mori guximin për t'iu drejtuar duke e vonuar ceremoninë

e nisjes. Fol, i tha Lek Dukagjini, çfarë nuk ke kuptuar. Jo, tha Shtuni me mirësjellje, i kam kuptuar të gjitha. Por desha të them se në listën tuaj mungon diçka që duhet të jetë harruar rastësisht, në ngut e sipër. Unë e kuptoj se përzgjedhja e kafshëve është bërë me kujdes duke larguar kafshët e egra dhe duke sjellë këtu të gjitha ato kafshë që e ndihmojnë njeriun të jetojë, të mbathet dhe të ushqehet. Por nga të gjitha kafshët që unë njoh, njëra, që është më e dashura dhe më e shtrenjta për njeriun, çuditërisht mungon. Shqipërisë i mungon një qen. Lek Dukagjini u vrenjt duke bashkuar vetullat si kryq dhe Shtunit iu duk si një Zot që pyet veten: Si ka mundësi që kam vendosur të krijoj një botë pa qen? Lek Dukagjini u kthye nga deti dhe duke mos dashur ta shihte Shtunin në sy i tha: Qeni nuk është harruar rastësisht. Nuk dua që Shqipëria të ketë qen, sepse kjo kafshë nuk i duhet njeriut. Ishulli është i vogël dhe ata që do kullosin bagëtitë tona nuk do kenë nevojë t'i ruajnë me qen, sepse çdo dele dhe çdo lopë mund të gjendet kollaj në këto shkëmbinj. Nga ana tjetër qentë shtohen shumë dhe natën lehin duke trembur fëmijët dhe duke krijuar panik në qytet. Një shtëpi që mban qen kërkon të mbrohet nga hajdutët dhe vrasësit, por në Shqipëri nuk do ketë as vjedhje dhe as vrasje, prandaj qeni më duket një kafshë e panevojshme. Për më tepër, më duket e padrejtë të pranoj qentë përderisa përjashtova macet nga Shqipëria. Këto kafshë bëjnë punë të ngjashme dhe meqë arsyet për t'i ftuar në ishull

mungojnë, atëherë vendimet që kam marrë për secilën prej tyre duhet të jenë të njëjta. Mbi të gjitha, kjo është një shenjë barazie. Në Shqipëri kafshët duhet të jenë të barabarta me kafshët, dhe njerëzit duhet të jenë të barabartë me njerëzit. Kur kam qenë i vogël, u dashurova me një dhelpër që ndalonte çdo natë përpara dritares sime duke ngrohur bishtin në dëborë. Dashuria për këtë kafshë më ka lënë shumë net pa gjumë dhe ka mbushur një pjesë të madhe të ëndrrave dhe të poezive të mija të rinisë, ku dhelpra ishte simbol i kurajës për të jetuar vetëm dhe i zgjuarsisë për ta kthyer vetminë në lumturi. Por siç e sheh, në Shqipëri nuk i pranova dhelprat e mija të fëmijërisë, jo sepse tani jam rritur, por sepse, jam mësuar që të mos i ngatërroj vendimet e mija me emocionet që ujisin thatësirë e shpirtit tonë, herë pas here. Ndoshta edhe ti ke kujtime të dhimbsura nga ndonjë qen që të ka puthur dhe të ka ndjekur si dele kur ke qenë fëmijë, por për këtë arsye kemi ardhur në Shqipëri: për të harruar të gjitha gjërat që kemi dashur dikur. Duhet të mësohemi ta disiplinojmë dashurinë tonë duke ia dedikuar gjërave që kanë më shumë rëndësi sesa buzët e një gruaje apo puthja e një kafshe. Kjo është e gjitha. Shtuni ndjeu detin që iu afrua te këmbët duke ia lëpirë, siç do bënte çdo qen besnik, para një misioni të vështirë, nëse Lek Dukagjini do të ishte më i mëshirshëm dhe do të kishte një mendim më të mirë për dashurinë. Megjithatë ai vendosi të flasë duke qenë i bindur se qentë, bashkë me cilësitë e tyre të pamohueshme, të cilat

i dallojnë nga macet, ishin të domosdoshëm për të ardhmen e Shqipërisë. Unë mendoj se duhet t'i shtojmë qentë në listën e kafshëve tona, tha ai. Qentë në ndryshim nga macet e duan njeriun dhe dobia e tyre nuk mund të krahasohet me atë të asnjë kafshe. Ne nuk do kemi nevojë të mbajmë qen në shtëpi, për sa kohe që nuk do kemi ushqime dhe pasuri për të ruajtur, por sigurisht që qyteti dhe pronat tona nuk mund të mbrohen pa ndihmën e kafshëve. Qeni është besnik, i pastër, i urtë dhe i duruar dhe nëse trajtohet siç duhet mund t'i sjellë vendit tonë një përfitim të madh. Ndoshta tani duket e pamundur, por pas shumë vjetësh, kur fëmijët të rriten dhe të patrullojnë vetë brigjet, duke u mbrojtur nga piratët dhe armiqtë që mund të vijnë në ishull natën, këtë detyrë nuk do ta bëjnë dot siç duhet pa ndihmën e qenve. Sepse si mund të gjendet një njeri që fshihet në errësirë, si mund të nuhatet një i vdekur në mes të pyllit, si mund të zbulohet një kafshë e ngordhur apo e humbur në një cep të ishullit dhe në fund të fundit, si mund ta mësojë shpejtësinë, forcën dhe guximin një fëmijë që jeton pa qen? Unë jam i bindur se qentë kanë epërsi ndaj maceve dhe ndoshta ndaj të gjitha kafshëve që e rrethojnë njeriun. Ata e gjejnë vetë ushqimin e tyre dhe nuk ka nevojë t'i kullotësh nëpër livadhe me bar për të mbushur barkun. Dhe më lejoni t'ua heq merakun që keni, se këto kafshë shtohen në mënyrë të pakontrolluar, sepse ne do të marrim në Shqipëri qen të mësuar dhe të zbutur dhe jo ata të cilët enden rrugëve duke i ngjyer

turinjtë me plehra dhe ndotje që dalin nga trupi i njeriut. Ne do t'i disiplinojmë lindjet e tyre, siç do bëjmë dhe me njerëzit dhe në një cep të ishullit mund të ndërtojmë një vend të veçantë ku do t'i rrisim dhe do t'i mësojmë të lehin, atëherë kur kanë një arsye dhe të shtohen sa herë që ne e gjykojmë të arsyeshme. Nëse ju më lejoni, unë do të merrem vetë me edukimin e tyre, duke premtuar se qentë do punojnë gjithmonë në të mirë të Shqipërisë, prandaj më lejoni të marr një çift qensh në anijen time dhe të jeni të sigurt se koha do të më japë të drejtë. Lek Dukagjini që nuk i kishte hequr sytë nga deti, gjatë kohës që Shtuni lëvizte duart në ajër, siç do bënte çdo njeri që i kërkonte Zotit një nder, u zbut por nuk qeshi, megjithëse lutja e Shtunit ishte shumë fëmijërore dhe nuk përputhej me profilin e një burri, që duke filluar nga nesër duhet të vriste pesë njerëz. Si çdo Zot edhe Lek Dukagjini, donte t'i caktonte vetë detyrat, punët, dënimet dhe pozicionet e njerëzve dhe kafshëve në botë, por sidoqoftë, ai nuk mund të paragjykonte faktin se Shtuni ishte i prirur nga e mira dhe jo nga e keqja. Si një njeri që ishte marrë gjatë gjithë kohës me çështjet e sigurisë së ishullit, ndoshta ai vërtet besonte se qentë ishin të domosdoshëm, të paktën për këtë qëllim. Por në fund të fundit, pse të mos kishte qen në Shqipëri? Lek Dukagjini e kishte hartuar listën me kujdes duke peshuar çdo imtësi, dke gjykuar me përpikëri përfitimet që do t'i sillte çdo kafshë Shqipërisë dhe kufizimet që do t'i shkaktonte vendit mungesa e secilës prej tyre, por

megjithatë vendimet që kishte marrë për fatin e çdo kafshe, të çdo luleje dhe të çdo sendi nuk mund të ishin krejtësisht të zhveshura nga paragjykimet që aq shumë kanë ndikuar në marrëdhëniet e Zotit me botën. Lek Dukagjini e dinte se, nuk mund ta zëvendësonte Zotin, pa bërë gabime dhe një njeri që është i ndërgjegjshëm për gabimet e veta i afrohet Zotit më shpejt se kushdo tjetër. Por ajo për të cilën ai bënte me shumë kujdes ishte nevoja për të mos përsëritur gabimet e Zotit. Prandaj kur ishte menduar për kafshët që do të sillte në Shqipëri ai ishte nisur nga një logjikë tjetër, duke marrë parasysh vetëm zakonin e hershëm dhe ende të pandryshuar të njerëzve për t'i ngrënë ato. Qentë nuk haheshin dhe ai prandaj kishte vendosur t'i linte jashtë Shqipërisë. Me këtë logjikë e kishte ndërtuar listën e kafshëve që do lejoheshin të kalonin kufijtë e Shqipërisë, një listë e cila, dobinë e çdo kafshe e kufizonte vetëm në funksion të ngrënies, duke lënë pas dore funksionet e tjera që kanë këto shtazë, siç ishte edhe rasti i qenit. Shtuni kishte të drejtë kur thoshte se të paktën për arsye sigurie qentë mund të ishin të domosdoshëm, për ta mbrojtur ishullin me sytë dhe nuhatjen e tyre të njohur, që ishte shumë më e mprehtë se ajo e njerëzve. Dhe nëse Shtuni premtonte se ata do ishin të qetë, se nuk do të lehnin pa shkak, se do të ishin të pastër dhe nuk do ta ndotnin qytetin me jashtëqitjet e tyre të qelbura, atëherë pse jo, ata mund të pranoheshin në Shqipëri. Ai kishte marrë parasysh se Shqipëria do duhej të përballonte rreziqe të

ndryshme që buronin nga veset e njerëzve, ndërsa sëmundjet dhe rebelimet që mund të vinin nga natyra e egër e kafshëve nuk ishin për t'u marrë shumë seriozisht, sepse në çdo rast mund të zgjidheshin duke i zhdukur kafshët çka me njerëzit nuk e bënte dot, sepse parajsë pa njerëz nuk ka. Në fund të fundit, problemi i Shqipërisë do të ishin njerëzit dhe jo kafshët, mendoi atë natë Lek Dukagjini dhe duke u kthyer nga Shtuni i tha: E pranoj, Shtun. Por nëse qentë e tu kthehen në një shqetësim për qytetin, atëherë ti vetë do t'i hedhësh në det. Historia do të mbajë mend se ti ishe njeriu që i solle qentë në Shqipëri, por mos harro se historia është më e vëmendshme ndaj njerëzve që bëjnë dëm dhe nuk përjashtohet mundësia që ky të jetë rasti yt. Megjithatë, unë po e pranoj vërejtjen tënde, jo sepse u binda se qentë janë të nevojshëm, por për t'i dhënë të gjithëve një mundësi të kuptojnë se vendimet e mia nuk janë fryt i një teke, i një armiqësie ndaj kafshëve të caktuara, apo i një paragjykimi, por ato mund të ndryshohen nga këmbëngulja e njerëzve që e duan Shqipërinë, njëri prej të cilëve, je edhe ti. Sikur Noe të kishte pasur guximin tënd, atëherë bota do të ishte më e pasur dhe Zoti do të ishte më i mirë. Por kjo nuk do të thotë se ne po i privilegjojmë qentë. Ashtu siç do të bësh edhe me kafshët e tjera, do sjellësh në Shqipëri vetëm dy çifte qensh, por mos merr nga ata leshatorët, me sy të fryrë dhe me këmbë të shkurtra që gratë i mbajnë në qafë në vend të peliçeve, por zgjidh qen trima, të fortë dhe të

guximshëm, të cilëve do t'u mësosh vetëm një gjë: se si t'i zbulojnë armiqtë e Shqipërisë. Shtuni u përlot edhe një herë dhe pasi e falënderoi Lek Dukagjinin u largua duke lënë gjurmë në det. Në breg anija po priste dhe Lek Dukagjini futi dorën në ujë dhe lau flokët e bardhë që i vareshin në supe. Atë natë, ndihej mirë, si çdo Zot që i përgjigjet kërkesave të njerëzve, sa herë qe ato nuk janë të tepruara. Lek Dukagjini kishte arsye të besonte se kishte marrë një vendim të drejtë dhe të padëmshëm, gjë që sigurisht nuk do ta bënte, sikur Shtuni të kërkonte që në Shqipëri të mbilleshin trëndafila, por Shtuni nuk e kishte pasur këtë guxim dhe ndoshta as këtë dëshirë dhe të nesërmen kur u nis, fjalët e tij të fundit ishin: betohem se nuk do harroj asgjë. Mos u vono, i tha Lek Dukagjini duke ulur kokën, ndërsa në det ranë disa gjethe vjeshte dhe anija lundroi mes tyre si në një pyll, ku gjërat humbin sa herë që i kërkon.

Anija e Shtunit nuk e respektoi dot kalendarin që i kishte përcaktuar Lek Dukagjini. Në mbrëmjen e ditës së gjashtëdhjetë, Lek Dukagjini doli në breg të detit duke pritur që në horizont të shfaqej një velë, si një shami e bardhë që do tundte dorën duke u afruar. Por megjithëse nëntori i atij viti ishte i qetë dhe qiejt e tij nuk ishin mbuluar ende nga avujt dhe mjegullat që në dimër i veshin detet me pëlhura të tejdukshme, sërish asgjë nuk dukej. Lek Dukagjini e përmbajti veten dhe u tha burrave të tjerë që prisnin bashkë me të, se nuk kishte arsye të shqetësoheshin. Ndonjë stuhi

e paparashikuar e kishte ulur shpejtësinë e udhëtimit apo ndoshta Shtuni ishte vonuar duke blerë në pazar sasinë e nevojshme të grurit apo të gjalpit dhe me siguri të nesërmen, anija do të ngrihej si një zog mbi det duke përplasur krahët mbi ishull. Por të nesërmen sërish nga deti nuk erdhi asnjë zhurmë dhe asnjë shami nuk u shpalos mbi sipërfaqe për të përshëndetur ata që po e prisnin me padurim. E njëjta gjë u përsërit edhe të pasnesërmen dhe tre javë rresht. Lek Dukagjini qëndronte gjatë gjithë kohës në breg dhe mendimet e tij ngryseshin bashkë me mbrëmjen. Nëse kishte një gjë që ai nuk mund ta pranonte, ishte se parajsa e tij nuk mund të rrezikohej nga vonesat, nga hutimi dhe ngathtësia e njerëzve. Ditët e para ai besonte se Shtuni duhet të kishte pasur probleme me sigurimin e gjithë asaj sasie mallrash që duhej të ngarkonte në hangarët e anijes, por më vonë filloi të besonte se gjatë rrugës kishte ndodhur ndonjë e papritur, se Mehmeti mund ta kishte tradhtuar Shtunin dhe bashkë me pesë burrat e tjerë e kishin vrarë duke rrëmbyer anijen, apo se ndoshta Shtuni bashkë me Mehmetin kishin bërë gjithçka siç duhej, i kishin vrarë burrat dhe i kishin hipur fëmijët bashkë me kafshët dhe mallrat, por në kthim, ndonjë anije pirate apo ndonjë flote ushtarake i kishte sulmuar dhe anija bashkë me banorët e Shqipërisë ishte zhytur në ujërat e Mesdheut, ashtu si kishte ndodhur përgjatë shekujve me shumë lundra të tjera që kishin pasur më pak guxim dhe pasuri.

Në krye të disa ditëve, Lek Dukagjini u dobësua dhe sytë në ngjyrën e hënës iu nxinë, kockat i dolën mbi rroba dhe këmbët e holla filluan t'i dridhen sa herë që nata binte mbi ishull duke shuar dritën që zbardhte pamjen e detit të Shqipërisë. Aleksandri i sillte supë të ngrohtë, me rrënjë të njoma dhe fara pishash, por ai nuk hante. Rrinte gjithë kohën në breg derisa një mëngjes e gjetën të shtrirë mbi leshterikë dhe me një sy të hapur që dilte si një gaforre e trembur në det. Atëherë e ngritën dhe duke e mbajtur nga krahët, kërkuan ta çonin në shtëpi, por ai lëvizi dorën dhe me një forcë që nuk pritej nga ajo dobësi, tha: Do më hiqni që këtej vetëm kur të vdes. Ademi i solli një karrige dhe Lek Dukagjini qëndroi atje me kokën varur dhe një sy të hapur, që asnjë çast nuk i ndahej detit, si të donte ta përpinte. Ai nuk kishte menduar kurrë se Shqipëria do rrezikohej nga kjo vonesë e papritur dhe gjatë gjithë atyre javëve fajësonte veten që nuk shkoi vetë t'i merrte fëmijët. Por tani ishte vonë për ta kthyer vendimin që kishte marrë dhe e vetmja gjë që i mbetej të bënte, ishte të priste, derisa të vdiste, apo derisa deti t'i jepte një përgjigje bindëse. Nëse Shqipëria do të kishte një anije tjetër, ai do të ishte nisur duke çarë detin dhe duke kërkuar fëmijët e tij, kafshët dhe parajsën e humbur në det. Por për sa kohë që kjo ishte e pamundur, i vetmi ngushëllim për Lek Dukagjini ishte sipërfaqja e qetë e ujit, tingujt e pulëbardhave që po largoheshin nga dimri që po vinte dhe flokët e leshterikëve që dilnin në breg pa i ngulur dot rrënjët në tokën e Shqipërisë. Këto

lëvizje të ngathëta të natyrës, e cila nuk nxitohej për të kapur dimrin, herë pas here i kujtonin se ishte ende në parajsë dhe koha për të hequr dore nga kënaqësitë e saj të thjeshta, nuk kishte ardhur ende. Një natë, Lek Dukagjini u ngrit nga karrigia, shkoi në breg të detit dhe ndezi një zjarr, siç kishte bërë edhe natën e parë kur kishte mbërritur në ishull. Flakët kapërcyen bregun dhe u hodhën mbi dallgë, ndërsa ai afroi dorën duke tharë lagështinë që i kullonte nga shpirti. Zjarri i dha forcë duke i hyrë nëpër damarët e ngushtuar dhe zemra iu mbush me shpresë duke besuar se fati nuk e kishte tradhtuar pasi nuk e kishte këtë mundësi. Nëse fati ndërhynte në punët e parajsës, atëherë këtu kishte diçka që nuk shkonte, ngaqë parajsa nuk ishte dhe nuk mund të ishte kurrë në dorë të fatit. Fati nuk kishte të bënte fare me Shqipërinë, sepse Shqipëria nuk ishte krijuar për shkak të fatit, por për arsye të tjera që kërkonin t'i shkulnin njeriut nga koka idenë se fati që buron nga tekat e Zotit, mund ta ndryshojë të ardhmen e tij. Pa dyshim që vonesa e Shtunit kishte ndodhur për shkaqe të rëndomta, asnjë pirat nuk mund t'i zinte rrugën Shqipërisë dhe asnjë ushtri nuk kishte pse fuste hundët në punët e saj. Shumë shpejt, anija do të dilte në breg dhe atëherë kjo pritje e lodhshme dhe e zgjatur do të zinte vendin e vet të merituar në kujtimet e tij të pleqërisë. Atë natë ai fjeti më i qetë, duke qeshur në karrigen e tij të lagur nga dallgët, por të nesërmen ndjeu zemrën t'i ngushtohej si një guaskë, kur pa se horizonti

ishte i pastër dhe asnjë lëvizje nuk dallohej mbi heshtjen e tij. Atëherë ulëriti fort, aq fort sa zogjtë e ishullit u frikësuan, deti u drodh, pemët shkundën disa gjethe dhe burrat u mblodhën rreth tij duke menduar se ishte çmendur nga hidhërimi. Ata ishin të frikësuar dhe disa prej tyre filluan të mendonin se si do të largoheshin nga ishulli, sepse anija ishte mbytur dhe kjo vonesë ishte e pajustifikueshme. Nëse Ademi nuk do këmbëngulte që ta linin Lek Dukagjinin të qetësohej, ata do ta kishin marrë me forcë, do ta kishin mbyllur në njërën nga shtëpitë dhe do t'i kishin dhënë të pinte vezë breshke me vaj ulliri që i mpin shqisat e njerëzve të hidhëruar. Por Lek Dukagjini qëndroi në karrige dhe duke ngritur një dorë i largoi të gjithë, siç bën Zoti sa herë që mizat mblidhen për t'i dhënë ndonjë këshillë. Ai nuk kishte ndërmend të lëvizte, megjithëse në vend të tij çdo njeri do të mendonte se Shqipëria kishte marrë fund, se me sa duket Zoti e kishte dhënë ndëshkimin e tij atëherë kur nuk pritej, duke u hakmarrë dhe duke i bindur të gjithë se toka ishte një vend i papërshtatshëm për të ndërtuar një parajsë. Por Lek Dukagjini nuk jepej, sepse ai nuk i besonte Zotit dhe ishte i sigurt se të paktën prej tij, Shqipërisë nuk do t'i vinte asnjë e keqe. Nëse kishte një arsye më shumë për të mos u dorëzuar ishte ajo vonesë e paparashikueshme, e cila nëse nuk po shkaktohej nga tekat e natyrës, apo nga paaftësia e njerëzve, atëherë duhej të kishte shkaqe të tjera të cilat ai duhet t'i dinte, përpara se të vendoste të largohej nga pritja e tij e mundimshme.

Por edhe sikur anija të ishte mbytur, Lek Dukagjini nuk do të bënte atë që do të bënte në një rast të ngjashëm çdo njeri tjetër: ai nuk do t'i jepte fund ëndrrës së vet, por do të vazhdonte, do gjente një mundësi për t'u kthyer në tokë dhe atje do të zgjidhte fëmijë të tjerë dhe bashkë me kafshët do t'i sillte në Shqipëri. Shtëpitë ishin gati dhe ai nuk mund t'i linte bosh. Parajsa nuk mund të dështonte për shkak të vdekjes së askujt, përfshi edhe atë të Lek Dukagjinit, sepse njerëzit kanë nevojë për parajsën edhe kur Zoti mungon. Disa herë atij i ishte dukur sikur do të vdiste, sepse në moshën e tij, uji i mbush më shpejt mushkëritë e lodhura, era dhe vesa e mëngjesit i gërryejnë kockat e thata dhe mishi plasaritet duke u ushqyer me kripën acide të detit. Nganjëherë ai ndiente sytë që i zvogëloheshin duke u veshur me një cipë të hollë verbërie, përtej së cilës kokëfortësia nuk ka fuqi të furnizojë pritjen me durim. Por Lek Dukagjini i hapte sytë me forcë dhe duke i ngulur thellë në horizont ngrihej në këmbë dhe atëherë Aleksandri apo Ademi që e ruanin pa pushim, i hidhnin një mbulesë mbi supe që të mos ftohej. Atëherë Lek Dukagjini bërtiste, ulërinte, i shante duke i kërcënuar se do t'i digjte në zjarr dhe ata largoheshin pak, deri aty ku sytë e tij të lodhur nuk mund t'i shihnin dhe që aty ndiqnin me tmerr ecjen e tij nëpër breg, zgjatjen e duarve drejt detit, pastaj dëgjonin disa fjalë të ashpra që ai lëshonte në drejtim të Shtunit, të Mehmetit dhe të gjithë njerëzimit, derisa goja i mbushej me shkumë dhe nga pesha e gjithë kësaj

përpjekje rrëzohej në ujë. Ata vraponin duke e tërhequr me shpejtësi përpara se barku t'i mbushej me det dhe përpara se deti ta thithte në florën e tij. Duke e fshirë me kujdes, e ulnin sërish në karrige dhe Lek Dukagjini fillonte të dridhej nga e ftohta, nga padurimi i pritjes si dhe nga tërbimi, që dy njerëz të vdekshëm kishin qenë dëshmitarë të dobësisë dhe rënies së tij përtokë. Më lini atje ku më gjetët, bërtiste, ndërsa buzët e kafshuara nga inati i mbusheshin me gjak, por Ademi bënte sikur nuk dëgjonte dhe ia mbështillte kokën me një peshqir të thatë që si një perde e urryer ia bllokonte vrojtimin e detit. Si çdo i mbytur që qetësohet, sa herë që nuk e sheh ujin, Lek Dukagjini tulatej në karrige dhe e zinte gjumi në krahët e Ademit, ndërsa Aleksandri i hapte pak gojën dhe atje i derdhte supën e tij me barishte të ngrohta dhe arra të shtypura. Kur zgjohej, zërin e kishte të ngjirur sikur kishte vazhduar të zihej në gjumë, ndërsa faqeve u ishte kthyer një ngjyrë e kuqe, tipike për njerëzit që sapo kanë parë një ëndërr të bukur. Janë shumë afër, i thoshte Aleksandrit, sapo i pashë sesi kapërcyen kodrën e një dallge dhe po lundrojnë në një fushë të mbjellë me alga. Aleksandri që duhej të merrte pjesë çdo ditë në atë lojë e pyeste: Po kafshët çdo bëjnë? Nëpër gjumë, Lek Dukagjini i thoshte: Kafshët kanë nxjerrë hundët nga vrimat e anijes, ndërsa dielli ka hipur mbi kuvertë dhe po vjen të jetojë me ne.

Javën e fundit të nëntorit, Lek Dukagjini e kaloi pothuajse duke fjetur. Sytë nuk i hapeshin më dhe herë

pas here gërhiste, duke lëshuar një tingull të zgjatur që dukej si vaj, gjë që e detyronte Ademin t'i zbonte të gjithë burrat nga plazhi, sepse ai nuk donte që njerëzit ta shihnin Zotin, duke qarë. Ademi i kishte shërbyer gjatë gjithë atyre javëve, duke kuptuar se vuajtja e atij njeriu kishte një përmasë tjetër nga ajo që njihet. Ajo nuk i ngjante humbjes së një fëmije, nuk i ngjante humbjes së një pasurie, por i ngjante humbjes së një mbretërie. Por meqë Lek Dukagjini nuk donte të ishte mbret atëherë humbja duhej të ishte edhe më e madhe. Nuk dihet se çfarë bën Zoti kur humb ndonjë gjë, por sigurisht që kur kjo ndodh atëherë ai duhet të jetë shumë i vetmuar dhe askush nuk e ndihmon dot, askush nuk e ushqen dot, askush nuk e vesh dot, askush nuk e fshin dhe nuk e pastron dot, siç bënte Ademi me Lek Dukagjinin. Ky njeri ka më shumë fat se Zoti, mendonte Ademi, sepse atë ka kush e ndihmon. Një natë, Ademi po mblidhte shkarpa për të ndezur një zjarr pranë këmbëve të Lek Dukagjinit, kur dëgjoi një zhurmë të mbytur që erdhi nga deti. Ktheu kokën nga Lek Dukagjini, por ai po flinte. Gjatë gjithë pasdites kishte rënë shi dhe horizonti ishte më i kthjellët. Ademi u ngrit në këmbë dhe duke u afruar në breg vuri dorën në sy, por hëna ishte fshehur pas një reje dhe drita e saj nuk e çante dot ujin. Ai priti pak derisa nga errësira u shfaq një hije që ngrihej në qiell dhe një njollë e bardhë si shami, u derdh në sipërfaqen e detit. Ajo po vinte në drejtimin e tij, ndërsa dallgët po shtoheshin, sikur një forcë e panjohur t'i shtynte

drejt ishullit. Ishte anija. Ademi kërceu në ajër duke nxjerrë padurimin e vet me klithma dhe shkoi të zgjonte Lek Dukagjinin. Por u desh një farë kohe, derisa Lek Dukagjini të hapte sytë për të parë trupin e anijes që po i ngjitej bregut. Atëherë ai u ngrit në këmbë dhe para së të rrëzohej sërish, Ademi e dëgjoi të thoshte: Zoti nuk është, sepse po të ishte duhej ta mbyste këtë anije. Ishte mesnata e 28 nëntorit. Për gati një javë rresht, anija zbrazi në breg gjithë plaçkat e Shqipërisë, duke e mbushur ishullin me tinguj kafshësh dhe lodra fëmijësh, ndërsa Lek Dukagjini u zgjua nga zëri i një vajze që po këndonte në oborrin e shtëpisë, ku ai flinte dhe mjekohej prej dhjetë ditësh. Si të quajnë, e pyeti vajzën. Unë jam Hëna, tha vajza, duke mbyllur sytë nga dielli i bardhë i dhjetorit që kërcente mbi Shqipëri.

Lek Dukagjini e dëgjoi tregimin e Mehmetit, duke ngrënë një pjatë me bizele. Ditën që u nisëm qielli ishte i hapur dhe deti ishte i qetë, filloi të fliste Mehmeti. Ne lundronim me kujdes duke u përpjekur të shmangnim ndonjë anije pirate apo barka të panjohura, të cilat mund të na pikasnin. Shtuni mbante timonin ndërsa unë merresha me velat duke u dhënë porositë punëtorëve që po ktheheshin në shtëpi. Ata ishin të gëzuar dhe na kërkonim të lundronim më shpejt për të arritur në tokë, por Shtuni nuk nxitohej dhe thoshte se udhëtimi nuk duhet të zgjaste më pak se gjashtë ditë. Mëngjesi i ditës së dytë ishte i bukur dhe një tufë pulëbardhash e ndoqën anijen derisa u err dhe njëri nga burrat tha se zogjtë nuk

kanë nuhatje natën prandaj e humbin drejtimin e tokës dhe enden nëpër det. Unë shikoja yjet që ishin rreshtuar pas anijes si qengjat pas një karroce duke besuar se, ndryshe nga zogjtë, yjet, janë më të shkathët kur dielli perëndon. Atë natë, Shtuni mu afrua dhe më tha se të nesërmen unë duhej të vrisja njërin nga burrat. Unë mendova se meqë kishim edhe të paktën tre ditë rrugë, në fillim duhej të vrisja më të dobëtin prej tyre, pasi të tjerët mund të na duheshin për ndihmë në situata të paparashikueshme. Shtuni më tha, bëj si të duash dhe unë mora një sy gjumë deri në mesnatë. Pa u gdhirë ende e zgjova njeriun që duhej të vrisja dhe duke e tërhequr deri te bashi i anijes i vura duart në grykë dhe e hodha në det. Para se të binte në ujë ai shqeu sytë dhe më pyeti: Pse po më vret? Sepse kështu më kanë urdhëruar, i thashë unë dhe pasi lava duart shkova të flija. Kur u zgjova, punëtorët ishin të shqetësuar. Ata e kishin kërkuar shokun e tyre gjithandej, por nuk e kishin gjetur. Shtuni u kishte thënë se nuk e kishte parë dhe ata erdhën tek unë për të më pyetur. Ndoshta ka rënë gjatë natës në det, i thashë dhe fytyrat e tyre u nxinë, por padurimi për t'u kthyer në shtëpi, i bëri ta harrojnë shpejt të humburin. Punëtorët kishin besim tek unë dhe nuk mendonin kurrë se unë do t'i vrisja. Ata e dinin se unë kisha kundërshtuar Lek Dukagjinin dhe besonin se në çdo rast do mbetesha njëri prej tyre. Atë ditë unë ndenja gjithë kohën me ta, për t'i qetësuar dhe mora pjesë në bisedat e tyre të cilat më bindën se vendimi për

t'i vrarë ishte i drejtë. Të gjithë mendonin se ti ishe një i çmendur, i cili po sakrifikonte me dhjetëra fëmijë për të krijuar një popull që më pas do ta shfrytëzonte për të krijuar pasuri. Ai është një mëkatar thoshin burrat dhe Zoti shumë shpejt do ta ndëshkojë, sepse nuk mund të ndash fëmijët nga prindërit, nuk mund të ndash burrin nga gruaja dhe nuk mund t'u heqësh njerëzve nevojën për t'u martuar, pasi martesën e ka bekuar Zoti. Bëmë shumë mirë që ikëm nga Shqipëria sepse nëse do jetonim atje ai do të na vriste të gjithëve. Çdo bëni kur të ktheheni, i pyeta? Njëri prej tyre që kishte një shenjë në ballë mu përgjigj: Do shkojmë në të gjitha shtëpitë nga ku Lek Dukagjini ka marrë fëmijët dhe do u tregojmë prindërve të tyre të vërtetën. Fëmijët e tyre janë nisur në një ferr nga ku askush nuk do të dalë i lumtur dhe ndoshta as i gjallë dhe ne duhet ta pengojmë këtë anije të kthehet sërish në ishull. Nëse nuk arrijmë dot ta bllokojmë anijen, atëherë do t'i sulemi ishullit dhe do ta vrasim Lek Dukagjinin. Shqiptarët nuk duhet të mbahen mend si një popull që i dha botës një Zot që vret popullin e vet. Ky burrë ishte më i vendosuri, por edhe të tjerët nuk mbeteshin pas. Të gjithë ishin të bindur se ti po i shkaktoje shqiptarëve një dëm që koha nuk mund ta lejonte. Zemërimi i tyre po rritej nga ora në orë dhe sa më shumë që i afroheshim tokës, ata më kërkonin që të vrisnim Shtunin dhe të merrnim drejtimin e anijes. Por unë i zbuta duke u thënë se më parë duhet të arrinim në breg dhe pastaj të mobilizonim gjithë njerëzit dhe

bashkë me ta t'i suleshim Shqipërisë duke pushtuar ishullin. Ne jemi pak dhe nuk kemi armë, u thashë. Nëse ne e vrasim Shtunin tani, atëherë njerëzit e Lek Dukagjinit që po presin anijen në breg do ta kuptojnë dhe do të na vrasin pa na dhënë mundësi të organizohemi dhe të tregojmë të vërtetën që kemi parë. Ata më besuan dhe përkohësisht më pranuan si prijësin e tyre. Ata e dinin se unë kisha përvojë lufte dhe se mund të udhëhiqja një betejë kundër Lek Dukagjinin dhe ushtarëve e tij. Ditën tjetër unë vrava njërin prej tyre, duke e thirrur njësoj si të parin. Kur po i dilte shpirti ai më mallkoi dhe duke rënë nga anija më tha: Një ditë Lek Dukagjini do të të vrasë dhe atëherë ti do shlyesh tradhtinë që po bën. Unë e lëshova para se të më jepte një mallkim tjetër dhe ai u fundos duke hapur një gropë në ujë. Atë ditë tre punëtorët që kishin mbetur ishin të tërbuar. Ata më thanë se me siguri ishte Shtuni ai që ua kishte zhdukur shokët dhe unë që nuk mund t'i kundërshtoja, vendosa të bëhem pjesë e planit të tyre në mënyrë që të më besonin. Bashkë me mua ata vendosën ta vrasin Shtunin dhe të rrëmbejnë anijen, por më pas duke u folur i binda se duhet ta lidhnim Shtunin derisa të mësonim sekretet që Lek Dukagjini i kishte besuar atij. Ai di shumë gjëra të vlefshme, u thashë, dhe ne do të na duhen për të sulmuar Shqipërinë. Lek Dukagjini i ka dhënë atij një listë me emra njerëzish të cilat duhet t'i sjellë në ishull. Ndoshta aty janë edhe disa nga emrat e fëmijëve tanë si dhe një plan për të marrë vazhdimisht fëmijë nga toka,

në mënyrë që popullsia e ishullit të shtohet. Ne duhet ta njohim më mirë Lek Dukagjinin dhe çelësi i sekretit është Shtuni. Ata ranë dakord. Ndoshta ky rebelim nuk do të kishte ndodhur nëse ne nuk do t'i vrisnim punëtorët një nga një, por të gjithë bashkë. Por Shtuni ngulmonte se kishte urdhra të prera për të vrarë jo më shumë se një punëtor në ditë dhe sipas tij këto rregulla nuk mund të thyheshin. Ndërkohë, unë mendova se duhet të flisja me Shtunin për t'i treguar planin për rrëmbimin e anijes, por gjërat rrodhën aq shpejt saqë unë nuk munda ta takoj, pasi burrat nuk më ndaheshin a thua se kishin nisur të kuptonin se unë dhe Shtuni ishim pjesë e të njëjtit urdhër. Atë natë ata të tre iu hodhën Shtunit dhe e lidhën këmbë e duar në direkun e anijes. Ai kundërshtoi, por ata ishin më të fortë dhe pas pak arritën ta mposhtin. Shtuni më shikonte, sikur donte ta ndihmoja, por unë nuk e dhashë veten. Një herë mu duk sikur ai do të fliste për t'u treguar tre burrave se unë kisha vrarë dy shokët e tyre, por Shtuni qëndroi i qetë dhe nuk foli. Gjithë ditën rrinte i lidhur me litarë duke parë detin, ndërsa sytë i kishin marrë një shkëlqim të verdhë si ai i një njeriu të sigurt, që e di se njerëzit nuk kanë fuqi t'ia ndërpresin rrugën. Kur dilja në kuvertë për të marrë ajër, ai kthente kokën dhe me zë të ulët më thoshte: Ti mund t'i tradhtosh njerëzit, por nuk ke asnjë mundësi të tradhtosh Zotin tonë. Ai e di se çfarë do të bësh dhe për këtë arsye të lejoi të hipësh në këtë anije. Unë futesha brenda dhe mendohesha për fjalët e Shtunit. Dukej sikur ai më

thoshte: Lek Dukagjini e dinte se çfarë do të ndodhte këtu dhe të solli për të provuar besnikërinë tënde. Ndërkohë që anija kapërcente dallgët duke shtuar shpejtësinë, unë mendova se duhej t'i bindja burrat të ndryshonim drejtimin e saj. Besoja se duke fituar kohë dhe duke e vonuar anijen nëpër det mund të çliroja Shtunin dhe bashkë me të mund t'i vrisnim burrat dhe të ktheheshim në ishull. I mblodha të tre punëtorët dhe u thashë: Ne nuk mund të zbarkojmë në breg. Atje do të na vrasin sepse të gjithë punojnë për Lek Dukagjinin dhe është e pamundur t'i shpëtojmë kontrollit të tij. Unë di një vend tjetër për të zbarkuar ku nuk ka njerëz dhe ku askush nuk na njeh. Që atje do të kthehemi në shtëpi dhe pasi të mbledhim gjithë burrat e tjerë do bëhemi gati për të sulmuar. Do mbledhim armë, do hipim në anije dhe do të kthehemi natën në ishull. Kur të shohë anijen, Lek Dukagjini do besojë se Shtuni po kthehet dhe nuk do të marrë masa për t'u mbrojtur. Atëherë Shqipëria do të jetë e jona dhe ne do ta ndajmë atë ishull në mënyrë të barabartë. Atje ka shtëpi për të gjithë dhe paraja e Lek Dukagjinit do të punojë për ne. Ky vend do të kthehet në një parajsë për të gjithë mallrat që qarkullojnë kontrabandë nëpër Mesdhe dhe shumë shpejt do të pasurohemi duke çuar armë, pije, skllevër dhe ushqime në vende të tjera. Jam gati t'u prij, u thashë për t'u dhënë zemër, por ju duhet të më bindeni. Kur të arrijmë në breg, do ta vrasim Shtunin, pasi ai të na ketë rrëfyer të gjitha të fshehtat e Lek Dukagjinit. Ata më

besuan dhe unë e ktheva anijen në një drejtim tjetër, pa e ditur se ku do shkoja. Ishte dita e katërt dhe era nisi të ngrihej në qiell duke mbledhur re mbi kokat tona. Para se toka të shfaqej përballë nesh filloi stuhia. Anija hidhej mbi dallgë si një lëvozhgë, të cilën deti e kafshonte nga të gjitha anët duke u përpjekur ta gëlltiste. Unë mbaja timonin, ndërsa tre burrat lëviznin velat duke u ngritur në ajër nga lëkundjet e kodrave të detit. Dallgët po na shtynin me shpejtësi drejt bregut dhe frika ime po shtohej duke menduar se anija do të përplasej dhe do të thërrmohej pas shkëmbinjve. Ndërkohë, nata kishte rënë mbi botë dhe nga toka nuk dukej asnjë dritë që mund të na ngushëllonte për të na dhënë shpresë. Deti kapërcente anijen dhe pasi qetësohej pak, ngrihej si një mal duke rënë mbi kokat tona. Shtuni qëndronte i lidhur pas direkut dhe herë pas here unë e shikoja sesi nxirrte fytyrën nga dallgët dhe dhëmbët e shtrënguar fort i shkëlqenin në errësirë. Dukej si një kafshë që e kishin lidhur me litarë për të mos kafshuar anijen. Unë e ndieja se stuhia po na shtynte drejt tokës, por nuk e kuptoja dot ku ishim. Ato çaste mendova se dobësia ime po e rrezikonte Shqipërinë. Unë kisha bërë një premtim dhe nuk mund ta shkelja në asnjë mënyrë. Nuk i kisha vrarë dot të tre burrat dhe vonesa ime mund të na kushtonte. Tani duhet të gjeja një mundësi për të shpëtuar anijen, për të çliruar Shtunin dhe për të zhdukur tre burrat, të cilët po dridheshin nën peshën e velave që i lëviznin si të çmendur. Në mes të atij honi ku kishim rënë e kuptova

se nuk mund ta nxirrja dot anijen në breg, pa ndihmën e Shtunit. Unë nuk kisha përvojë në çështjet e detit dhe tre burrat e tjerë ishin edhe më të paaftë se unë. Frika po ua mpinte duart dhe sytë u ishin mbushur me ujë, megjithëse në errësirë ata nuk mund të shihnin asgjë tjetër veç natës. Timoni në duart e mija dridhej si një kockë në dhëmbët e një qeni të uritur dhe deti po hynte në anije duke e rënduar barkun e saj. Isha i bindur se duhej ta liroja Shtunin për të shpëtuar veten, por këtë gjë nuk mund t'ua thosha tre burrave, sepse atëherë ata mund të më vrisnin duke dyshuar se unë i kisha futur në kurth. Njerëzit bëhen më të këqij dhe më të pabesë kur kanë frikë dhe unë i shikoja sesi luftonin për t'i ikur vdekjes duke u ngushëlluar se Shtuni do të vdiste para tyre, i lidhur në litarët e pabesisë së vet. Kur nga mesi i natës deti u drodh, duke i rreshtuar dallgët e veta si një togë pushkatimi, unë iu afrova Shtunit dhe i thashë: Do të zgjidh, por duhet t'i vrasim të tre burrat për të shpëtuar, sepse ata do të na pengojnë të dalim në breg. Ai ngriti kokën dhe tha: Kjo është detyra jote që duhet ta çosh deri në fund. Je betuar se do ta mbrosh Shqipërinë dhe nuk mund t'i ikësh betimit tënd. Shtuni mbetet ende një çudi për mua. Kam parë shumë njerëz të fortë përpara rrezikut, por asnjëri nuk jep urdhra përpara vdekjes. Zakonisht, njerëzit binden para se të vdesin, por ky nuk ishte rasti i Shtunit. Ai donte të vdiste duke përcaktuar hollësitë e vdekjes së të tjerëve. Megjithatë, nëse ky njeri do të ishte ndryshe, sot unë do të isha i

vdekur dhe Shqipëria nuk do kishte ardhur dot në ishull. Unë ia zgjidha litarët dhe duke e ndihmuar të ngrihej i thashë: Më ndihmo të dalim nga ky ferr, sepse ndryshe asnjëri nga ne nuk do ta shohë më parajsën. Nuk arrita ta mbaroja fjalën kur ndjeva një goditje në kokë dhe pashë njërin nga burrat që iu hodh Shtunit sipër, por ai iu shmang sulmit dhe duke e shtyrë burrin me gjithë forcën e tij pas parmakëve të anijes ia shtrembëroi qafen dhe e hodhi në det. Unë i kisha sytë të mbuluar me gjak dhe nuk arrita të shoh se dy të tjerët erdhën drejt nesh duke u kacafytur me Shtunin. Njëri prej tyre kishte në dorë një copë hekur që nata e nxinte, ndërsa sytë e burrave e vizatonin me shkëndija të kuqe. Ndërkohë, timoni kishte mbetur pa Zot dhe deti po e copëtonte anijen që lëshonte klithma si një mace para se ta mbysin në pus. Shtuni po i rezistonte dy burrave që donin ta hidhnin në det dhe atë çast unë u ngrita dhe duke u zvarritur drejt tyre i futa thikën në bark njeriut që kisha më afër. Ai u përkul, por para se të binte e qëlloi Shtunin me hekur në kokë. Shtuni ra në tokë, ndërsa burri vdiq nën peshën e thikës sime. Unë u përpoqa t'i fshihesha burrit që kishte mbetur gjallë, por ai më ndoqi deri tek timoni. Në errësirë ndieja frymën e tij të ashpër, ndërsa anija tundej nga të gjitha anët duke e bërë ndjekjen e tij më të vështirë dhe fshehjen time më të pamundur. Pas pak mu afrua dhe duke më kapur nga fyti më tha: Mehmet, ti duhet të vdesësh si një tradhtar. Pse e bëre këtë? Sepse ti duhet të vdisje, që Shqipëria të jetonte, i

thashë dhe u bëra gati të vdes. Mbylla sytë duke menduar se jeta ime nuk kishte pasur vlerën që i njihja dhe kohëzgjatjen që shpresoja. Nuk kisha qenë kurrë më afër vdekjes, por natyrisht nuk kisha menduar se ajo do të më gjente të ulur në gjunjë, duke e pritur. Megjithatë, ishte një vdekje e merituar. Unë kisha vrarë, prandaj po më vrisnin. E vetmja gjë që më mbetej të bëja në ato çaste ishte të drejtoja kokën, në mënyrë që hekuri që do të më thyente kafkën të mos më shëmtonte. Doja t'i merrja të gjitha shqisat me vete edhe sytë, edhe veshët, edhe hundën edhe faqet. Gjithmonë kam dashur të vdes i paprishur dhe kur kam vrarë nuk i kam shëmtuar fytyrat e viktimave të mija. Mbylla sytë dhe prita duke zgjatur qafën dhe ndjeva errësirën që mbuloi trurin tim të lodhur. Atëherë dëgjova një ulërimë që u zgjat si një dhimbje dhe burri që donte të më vriste më ra mbi kokë. E shtyva dhe pashë Shtunin që rrinte pas tij me një dru në dorë. E kishte vrarë para se unë të vdisja. U ngrita dhe shkova drejt tij, por para se t'i flisja Shtuni më zgjati disa letra dhe u rrëzua. Kokën e kishte të hapur dhe fytyra i ishte mbushur me gjak. Që atë ditë nuk mban mend asgjë. E shkuara është zhdukur nga kujtesa e tij. Plaga që kishte marrë në kokë ia kishte fshirë jetën e mëparshme, urdhrat e tu, ishullin dhe Shqipërinë. Atë çast unë nuk e dija se çfarë i kishte ndodhur. U përpoqa ta mjekoj shpejt e shpejt, duke ia lidhur kokën me një peshqir dhe u ktheva tek timoni i anijes. Luftova deri në mëngjes me dallgët si një peshk që nuk e kupton se ku

është, por që di vetëm një gjë: si të dalë në sipërfaqe për të parë diellin. Nga mesdita e ditës së pestë deti u qetësua, por anija kishte shkuar shumë larg në Mesdhe. Nuk e dija ku isha. Pas gati tre ditësh lundrimi pashë një breg, por ai nuk ngjante fare me vendin nga ishim nisur. Atëherë e ktheva anijen në drejtim të kundërt dhe fati më afroi aty ku duhej, vetëm pas një jave. Kurrë nuk kam jetuar ditë më të tmerrshme. Vetmia në det është më e frikshme se vdekja. Nga frika dhe pasiguria që nuk më ndahej ndjeva lëkurën time të më kruhej. Ndoshta do të kisha arritur më shpejt sikur të mos e kisha këtë kruajtje, e cila ma rrjep lëkurën herë pas here. Djegia që ndieja në lëkurë i ngjante pickimit të një mijë zjarreve, të cilat futen në poret e trupit dhe atje shkaktojnë dhimbjen që ndien toka kur nga brendësia e saj lind një vullkan. Sytë më lotonin dhe nganjëherë e humbja shikimin, megjithatë përpiqesha të duroja duke u kapur fort pas timonit, të cilin nuk duhet ta lëshoja në asnjë rast. Megjithatë, një natë djegiet e mia u bënë të padurueshme. Hëna ishte ngritur mbi det dhe në pasqyrën e saj trupi im i mbushur me zjarre dukej si një qilim që e kishin shtrirë për t'u tharë mbi prush. I shqeva rrobat e mia më thonj dhe ashtu lakuriq u shtriva në dyshemenë e anijes, duke u kruar pas dërrasave të lagura. Nuk e di sa ka zgjatur kjo kruajtje, e cila më bëri të harroj se isha në det dhe se detyra ime ishte të nxirrja anijen në breg. Fërkoja barkun, këmbët, qafën, faqet, gjoksin dhe kurrizin pas litarëve, pas hekurave, pas kovave dhe

gozhdëve të anijes duke menduar se e vetmja gjë që duhet të bëja ishte të zboja nga lëkura ime djajtë që po e digjnin pa mëshirë. Një çast e kapa veten duke u fërkuar pas Shtunit, i cili rrinte pa lëvizur me sytë e hapur në qiell. I hapa gojën me forcë dhe krova krahët e mi, pastaj mjekrën dhe qafën me dhëmbët e tij. Çuditërisht dhëmbët e Shtunit i dhanë prehje lëkurës sime dhe këtë nder nuk do t'ia harroj kurrë atij njeriu. Deri atë ditë nuk e dija se dhëmbët mund ta shërojnë lëkurën pa e kafshuar. Shtuni më kishte shpëtuar nga vdekja dhe tani po më ndihmonte të pastroja trupin nga ethet përvëluese të sëmundjes sime. Jam i bindur se ai njeri nuk e njeh forcën e tij shëruese, por edhe nëse e ka ditur tashmë nuk e mban mend. Ishte mëngjes kur pasi nuk kisha lënë asnjë pjesë të trupit tim pa fërkuar pas dhëmbëve të Shtunit, ndjeva një lehtësim dhe hapa sytë duke këqyrur diellin që po më ngrohte barkun. Isha i gjithi i kuq, si një iriq që e kanë zhveshur nga gjembat e vet dhe lakuriqësia ime binte si një pëlhurë e djegur mbi sipërfaqen e detit. U ngrita dhe pashë Shtunin që rrinte shtrirë dhe pothuajse nuk jetonte. Sytë e tij shihnin në boshllëk dhe veshët nuk dëgjonin. Lëkura i ishte zverdhur dhe stomaku nuk i pranonte asnjë ushqim. Unë gjeta një hije dhe e lashë të çlodhej duke menduar se nëse do të jetonte, atëherë do të ishte i lumtur që nuk e mbante mend këtë histori. Pas asaj që ka ndodhur, unë nuk jam më ai që isha, por edhe Shtuni nuk është më njeriu që u nis nga ky ishull me një listë kafshësh,

drithërash, lulesh dhe shpendësh në xhep, të cilat nuk do kishin ardhur dot këtu nëse dhëmbët e tij nuk do shërbenin si ilaç për mua, sepse jam i bindur që unë do isha çmendur nga kruajtjet dhe do isha hedhur në det për të shuar përvëlimin. Tani unë kam ndryshuar, sepse e di çfarë ka ndodhur, ndërsa Shtuni ka ndryshuar edhe më shumë se unë, sepse nuk e di çfarë ka ndodhur. Duke u përpjekur ta ngroh dhe ta ushqej gjeta poshtë trupit të tij letrën tënde dhe atëherë kuptova misionin tim. Duhej ta ktheja anijen në Shqipëri bashkë me fëmijët, me kafshët dhe me gjithçka tjetër që ishte shënuar aty. Duke lexuar ato shënime e kuptova se Shtuni kishte zbatuar urdhrat. Unë duhej t'i vrisja burrat, njërin pas tjetrit dhe jo të gjithë bashkë, sepse kështu kishte urdhëruar ti. Unë iu binda urdhrit pa e ditur, ndërsa Shtuni humbi përgjithmonë kujtesën për të harruar detyrat që kishte. Pas një jave arrita të kthej anijen në breg. Vetmia dhe ankthi më kishin forcuar, por shpirti im ishte zbutur dhe mendimet e mija për botën kishin ndryshuar krejtësisht. Unë kisha kaluar nëpër këtë sakrificë për të sjellë jetën në ishull dhe tani jam një njeri tjetër. Të falënderoj që më dhe mundësinë të njoh veten time dhe të gjej rrugën drejt një bote të re, e cila, ndoshta, tani më meriton më shumë se përpara. Tani, Shqipëria ka ardhur në ishull dhe unë shpresoj që të mos kemi harruar asgjë nga ato që ishin shkruar në letrën tënde.

Lek Dukagjini ngriti kokën nga bizelet e ziera dhe u përgjigj: Ke harruar të sjellësh një qen. Mehmeti qeshi

dhe duke parë qiellin e freskët i tha: punën e qenit do ta bëj unë. Dita ishte e kthjellët dhe dimri ende nuk i kishte nxjerrë thonjtë e vet për të përgjakur dhjetorin me vetëtima. Duke e parë Mehmetin të largohej, ai luajti një copë here me bizelet e mbetura dhe mendoi se kruajtja e tij mund ta dëmtonte Shqipërinë më shumë se të gjitha sëmundjet e qenve.

Zoti i krijoi kafshët që të mësojnë njerëzit

Kur njerëzit mbeten pa punë, kur ata mërziten nga punët e tyre, apo kur punët që bëjnë nuk u japin kënaqësi, lavdi dhe pasuri, por përkundrazi ua dërrmojnë trupin dhe shpirtin, atëherë ata i drejtohen Zotit duke thënë: Pse nuk më caktove një punë tjetër? Mund të isha bërë ushtar dhe, nëse nuk do vritesha, mund të isha një gjeneral i shquar, mund të kisha çliruar popullin tim nga zgjedha e pushtimit, në vend që të isha poet dhe çdo mëngjes të prisja këngën e një kanarine të eksituar për të shkruar një varg dhe pastaj zhurmën e shiut mbi dritaren time për të shkruar vargun e dytë, sepse nëse këto tinguj të natyrës nuk kombinohen siç duhet, atëherë unë nuk mund të punoj dhe jeta ime do të vazhdojë të jetë e mjerë dhe e trishtueshme, dhe, pavarësisht se kanarina mund të më

vizitojë mëngjesin tjetër, unë nuk mund ta shkruaj më vargun e dytë, sepse mbrëmë nuk kisha asnjë shkarpë dhe e ndeza zjarrin me fletën në të cilën kisha hedhur vargun e parë. Mund të isha bërë këpucar, atëherë do prisja njerëz në dyqanin tim duke ua mbushur me tallash vrimat e këpucëve, duke u nxjerrë gozhdët që shpojnë këmbët, dhe duke zbutur lëkurët në ujë të nxehtë, në mënyrë që këmbët e njerëzve të vazhdojnë të ecin duke shkuar në punë apo duke kërkuar një punë që nuk e kanë gjetur, me besimin se nëse Zoti do të mbathte këpucë, atëherë ai do ishte pak më i dëgjueshëm dhe sa herë që lagështia do t'i ngjitej në shputën e këmbës do të vinte tek unë duke thënë: M'i rregullo pak këpucët se nuk eci dot, gjë që ndoshta do ta detyronte Zotin te ishte shumë më i ndjeshëm ndaj vështirësive që përballon një këpucar i varfër. Por dilemën e njerëzve pa dyshim që e kanë edhe kafshët. Me siguri që ka shumë kafshë të cilat kanë arsye të mos jenë të kënaqura me fatin që u ka caktuar Zoti. Pa dyshim shumë breshka do të donin të ishin më të shpejta kur e kuptojnë se fundi i rrugës arrihet më lehtë nëse i ke këmbët pak më të gjata, pa dyshim që një mace ndien zili për një tigër, duke parë se si nga pjesëtarët e së njëjtës familje, Zoti ka favorizuar vetëm tigrat, të cilët janë më të fortë dhe nuk kanë nevojë për mëshirën e njerëzve për të jetuar dhe për të siguruar ushqimin e përditshëm. Kështu mund të vazhdohej pa fund me shembuj të cilët tregojnë se mëllagat joshen deri në xhelozi nga bukuria dhe aroma e një trëndafili, gjinkallat i urrejnë papagajtë të cilët njerëzit i llastojnë në

kafaz për të imituar këngët e tyre, iriqët natyrisht do donin të kishin më pak gjemba sepse kësisoj përkëdhelja që njeriu i fal lëkurës së butë të një keci mund t'u jepte atyre më shumë ngrohtësi dhe eksitim, ndërkohë që një korb do donte me siguri të ishte pëllumb për të shmangur metaforën e vdekjes që nuk i ndahet në të gjitha poezitë që shkruan njeriu i trishtuar. Dhe kjo listë mund të jetë aq e gjate sa nevoja e njerëzve dhe e kafshëve për të ndryshuar fatin e tyre, apo për të pasur një fat tjetër, do ta lodhte Zotin, i cili, kur ka përcaktuar rolin dhe detyrën e secilit në këtë botë, nuk ka menduar dot se vjen një ditë kur qeniet mërziten me fatin e tyre. Por ajo qe mund të thuhet me siguri, është se Zoti ka vendosur të mos vendosë që dikush të bëhet këpucar dhe jo bari, që dikush të jetë ushtar dhe jo tregtar, që dikush të bëhet poet dhe dikush tjetër të jetë sundimtar i tyre, sepse ai nuk ka asnjë arsye të mendojë se është detyra e tij t'u caktojë njerëzve një punë për t'u ushqyer. E njëjta gjë është e vërtetë edhe për kafshët, të cilat Zoti i ka krijuar në forma, përmasa dhe ngjyra të ndryshme duke u dhënë vetëm një ngushëllim: të mos mendojnë se mund të ishin diçka tjetër. Por, ndryshe nga njeriu, kafshët nuk zgjedhin dot, sepse ato nuk bëhen dot as këpucarë, as orëndreqës, as barinj dhe as muzikantë. Por, megjithëse kafshët nuk i zgjedhin dhe as i ndryshojnë dot profesionet e tyre, ato e kanë një shpëtim, sepse edhe atyre u është caktuar një punë. Nëse Zoti nuk u mësoi njerëzve se çfarë punësh duhet të bëjnë, ka disa njerëz që besojnë se këtë detyrë ai ua caktoi kafshëve.

Dhe nëse duhet që kjo gjë të shpjegohet me mirë, natyrisht ia vlen të japim disa shembuj. Për shembull, a do t'i shkonte ndërmend njeriut se mund të fluturojë nëse bota nuk do kishte zogj, sorra, shqiponja, skifterë, laraska dhe pëllumba, nga lëvizja e krahëve të të cilave njeriu mësoi se si duhet të ndërtohen avionët për të fluturuar. Sigurisht që jo. Sikur bota të mos kishte zogj njeriu nuk do fluturonte kurrë. Por a do të mundej njeriu të notonte, të lundronte dhe të zhytej në thellësi të detit, nëse nuk do ta kishte mësuar këtë gjë nga peshqit, luspat dhe bishtat e të cilëve ai i ka imituar duke ndërtuar lundra, varka dhe anije. A do kishte arsye dhe kurajë njeriu të ndërtonte rrotën, fillimisht për karrocat dhe pastaj për makinat e tij, nëse Zoti nuk do kishte krijuar kuajt, gomarët, mushkat dhe demat që i tërheqin këto karroca. Pa dyshim që njeriu nuk do lëvizte dot asnjë gur dhe asnjë peshë të rëndë nëse nuk do të shpikej rrota. Sepse macet, qentë, fluturat dhe pëllumbat, apo gjarpërinjtë dhe hardhucat nuk mund ta merrnin përsipër punën e lodhshme dhe të pazëvendësueshme të kuajve, mushkave dhe gomarëve që përdoren për vrapim dhe transport. Por kush mund të provojë dot se me çfarë do ushqehej dhe si do të shërohej njeriu nga sëmundjet sikur të mos ekzistonin viçat që japin mish, lopët që japin qumësht, bletët që nxjerrin mjaltin, pulat që pjellin vezët dhe gjarpërinjtë nga helmi i të cilëve kullojnë shumica e barnave? Kush mund të provojë dot nëse do kishte këpucarë po të mos kishte kafshë, me lëkurën e të cilave bëhen këpucë, kush mund të na bindë

se do të kishte nevojë për rrobaqepës nëse bota nuk do të kishte lesh që del nga gëzofi i kafshëve? Kush mund të jetë i sigurt se njerëzimi do kishte nevojë për barinj, nëse nuk do kishte gjedhe të cilat duhet t'i kullosësh çdo ditë nëpër male dhe kodra për t'iu shtuar qumështin dhe mishin. Kush mund të thotë se ç'do bënin kasapët po të mos kishte kafshë, ç'do bënin doktorët po të mos kishte gjarpërinj, ç'do bënin njerëzit të mbetur pa rroba në dimër, ç'do të bënin blegtorët që shesin djathë, gjalpë dhe kos dhe, bashkë me ta, tregtarët që i çojnë të gjitha këto mallra nga një vend në tjetrin dhe, në fund të fundit, ç'do bënin fëmijët, të cilët nuk do shijonin dot asnjë çokollatë. Dhe ky trishtim ndoshta nuk do të ndalej këtu, por do të vazhdonte pa fund, nëse harresa e Zotit do të zgjatej nga kafshët te bimët. Këtu ia vlen të përfytyrojmë një botë pa qepë, pa qershi, pa domate, pa fasule, pa patate, pa hurma dhe pa grurë. Dhe nëse ky fatalitet do ta shoqëronte botën, njeriu nuk do të bënte dot asnjë punë dhe zanatet e njerëzve do të ishin shumë të kufizuara. Atëherë po, njeriu do kishte të drejtë të pyeste Zotin: Çfarë pune duhet bëj? Si do të dukej pra, bota pa kafshë dhe pa bimë, fruta dhe perime është një pyetje që Zoti duket sikur e ka bërë i pari dhe nëse ai ka vendosur që kafshët dhe bimët të mos kenë asnjë ngushëllim, por vetëm t'i shërbejnë njeriut pa menduar, atëherë po ashtu ka vendosur një gjë po kaq të thjeshtë: njeriu duhet t'i mësoje punët e veta nga kafshët dhe nga bimët dhe të mos ia kërkojë këtë gjë, detyrimisht, Zotit. Zoti pra, ka hequr dorë nga përcaktimi

i punëve ditën që mbushi botën me kafshë, me pemë dhe me lule që rriten në sipërfaqen e saj të rrumbullakët dhe pjellore. Ai i ka lënë njeriut për detyrë të imitojë kafshët dhe prandaj një këpucar nuk ka të drejtë të ankohet, sepse në vend që të merrej me lëkurët duke imituar thundrat e lopëve, apo të kuajve, mund të merrte mësime nga pulat dhe duke shitur vezët e tyre mund të ishte shumë më i lumtur dhe ndoshta më i pasur. E njëjta gjë mund të thuhet për të gjithë ata të cilët nuk ndihen të lumtur me zanatet e tyre. Ata duhet të kishin zgjedhur një kafshë apo një bimë tjetër për të imituar. Por çështja është se njerëzit ende nuk e kanë kuptuar se kafshët, shpendët, peshqit, insektet, pemët dhe bimët kanë ardhur në këtë botë, jo për ta dekoruar atë, jo për të mbushur me pupla, me tinguj dhe me ngjyra, kafazet, akuariumet, dhomat e gjumit dhe plazhet e këndshme, por për të mësuar njeriun dhe kësisoj për t'i hequr Zotit, barrën e bezdisshme për t'u marrë çdo ditë me gjëra të parëndësishme, siç është nevoja për t'i dhënë përgjigje pyetjes së çdo dështaku: Çfarë pune duhet të bëj apo pse nuk më caktove një punë tjetër,pyetje të cilën, me sa duket, njerëzit duhet t'ia drejtojnë kryesisht kafshëve dhe jo Zotit.

6

Shqipëria kishte shumë kafshë, pak plaçka dhe shumë më pak njerëz, prandaj dukej një shtet i rregullt ditën që Lek Dukagjini doli nga shtëpia, ku prej dhjetë ditësh mjekohej nga ankthi që i kishte fryrë zemrën dhe lagështia me të cilën deti ia kishte mbushur mushkëritë. Rrugët ishin të pastra dhe era e bagëtive që ishin vendosur në stallat jashtë qytetit vinte deri tek ai si një aromë bajamesh të thartuara. Kur e pyetën nëse donte të takonte fëmijët Lek Dukagjini ngurroi dhe tha: Mblidhi të gjithë në shesh, do t'i shoh nga godina e Shtetit. Pak çaste më vonë, kur dielli qëndroi mbi flamur duke e skuqur yllin e verdhë, fëmijët u mblodhën në shesh si një tufë patash që presin shiun për të larë pendët. Lek Dukagjini qëndroi brenda godinës, nga ku besonte se ata nuk mund ta shihnin. Fëmijët dukeshin njëlloj, megjithëse gërshëra

që u kishte kaluar mbi kokë nuk i kishte përkëdhelur të gjithë me të njëjtën dhembshuri. I kishin qethur pa ardhur në ishull dhe flokët e tyre, që duhej të kishin mbetur në tokë, me siguri ishin shpërndarë gjithandej duke gjetur pore të ngrohta dheu për të mbirë. E megjithatë janë rritur, mendoi Lek Dukagjini duke parë djemtë që numëronin me kokën ulur pllakat e sheshit, ndërsa vajzat qëndronin drejt, duke ngritur qafën, siç bëjnë të gjitha patat kur ndiejnë se dikush po i sheh. Ai qëndroi gjatë duke i parë nga lart sesi zgjateshin për të ndjekur hijet e tyre të shkathëta, si pëshpëritnin kur ndonjë zog ulej nga qielli për t'iu afruar Shqipërisë, si ndiqnin me sy insektet e shumta të ishullit, të cilat në atë orë zakonisht shëtisnin në shesh, se si vajzat trembeshin nga breshkat përtace që ngroheshin në diell, çka tregonte se për pesë vjet ato nuk kishin pasur asnjë marrëdhënie të rregullt me kafshët, se si kur njëri nga djemtë pickonte ndonjë shok pas veshit të tjerët qeshnin, sepse kjo lojë me sa duket ishte e njohur për ta dhe se si, kur nga godina dëgjoheshin hapat e këshilltarëve ata ngrinin, në pritje të ndonjë urdhri që duhej ta zbatonin. Deri atë ditë ai mezi kishte pritur që t'i takonte fëmijët, të fliste me ta, ndoshta të zbutej dhe të lëngëzohej deri në atë masë sa të përqafonte, të puthte dhe të ledhatonte ndonjërin prej tyre duke i bërë kështu një shërbim shpirtit të tij prej burri pa fëmijë që kishte zgjedhur të vinte në një vend të izoluar nga bota, për të hequr dorë nga detyrimi i çdo burri për të krijuar një familje. Por kur i pa ato qenie

të vogla sytë iu forcuan, zemra iu zvogëlua dhe, duke menduar se ata po i kërkonin ndihmë, sikur donin që ai t'i nxirrte nga burgu ku ishin sjellë, bëri me shenjë dhe i tha njërit prej këshilltarëve që erdhi me vrap: Fëmijët më duken të trembur. Largojini që këtu dhe çojini të luajnë në fushë, nxirrini në breg të detit, vërini të kapin gaforret, mësojini të zhyten në det për të njohur peshqit, mos i ndaloni të ngjiten mbi pemë për të folur me shpendët dhe shtyjini të vrapojnë për të arritur kafshët. Ata duhet të njohin tokën dhe qiellin ku kanë ardhur dhe ku do vdesin. Ky vend ka disa vese që ata duhet t'i dinë. Këtu zogjtë ikin kur vjen dimri, kafshët e egra mungojnë, sepse nuk ka armë për t'i vrarë, nuk ka prindër, nuk ka motra dhe vëllezër, ndërsa shtëpitë janë të gjitha të bardha dhe pa ushqim. Ata duhet të dinë gjithçka, sepse këtu nuk ka asgjë për t'u trembur me përjashtimin tim. Unë jam e vetmja qenie e egër në këtë vend, të cilin ata kanë për detyrë ta zbusin. Kur ata u zhdukën në tunel dhe asnjëra nga kokat e vogla nuk dukej më, ai u ul në një karrige dhe duke menduar se ishte koha për të kuptuar se çfarë kishte harruar Shtuni pa sjellë në Shqipëri, thirri këshilltarët e vet.

Për dy ditë rresht Lek Dukagjini nuk doli nga godina e Shtetit duke bërë inventarin e Shqipërisë. Nga porositë që kishte dhënë mungonin qentë, gjë për të cilën ai nuk kishte arsye të mërzitej, ndërsa sasitë e grurit, të misrit, të patateve, domateve, qepëve, lakrave, fasuleve dhe farat e tyre ishin të plota. Sheqeri, kripa dhe erëzat e nxehta nuk

ishin lagur gjatë rrugës dhe thasët e tyre tani ndodheshin nëpër rafte të errëta ku shiu i pritshëm i dimrit nuk do t'i arrinte dot. Po ashtu, çiftet e kafshëve kishin ardhur të gjitha në ishull, nga dy për çdo specie, megjithëse gjatë udhëtimit një dele kishte shfaqur shenja dobësie dhe tani e kishin shtrirë në stallë, e kishin mbuluar me batanije dhe po e ushqenin me kujdes duke ia mbajtur kokën lart, siç veprohet me një fëmijë që përpëlitet nga ethet. Lek Dukagjini pyeste një për një për gjendjen e çdo kafshe, për forcën e çdo peme dhe sasinë e çdo fare, për lagështinë e ilaçeve dhe materialeve të ndërtimit, nga gozhdët, te hekurat, sharrat, pincat, daltat, telat, çekiçët dhe pastaj për gjilpërat dhe gërshërët, të cilat kështilltarët i kishin vendosur në depot jashtë qytetit duke shënuar gjithçka në një listë të hollësishme. Me qenë se Shtuni e kishte humbur kujtesën duke luftuar për Shqipërinë, ai kishte menduar se diçka do mungonte nga gjithë ajo listë e mbushur me emra dhe numra, por fatmirësisht kjo nuk kishte ndodhur. Atëherë kur ai shtriu këmbët, i kënaqur se Shqipërisë nuk i mungonte asgjë, ktheu kokën nga një cep i zyrës së tij të madhe, ku një glob me ngjyra rrotullohej rreth botës dhe kuptoi se Shqipëria kishte shumë sende të tepërta dhe kjo bezdi nga teprica i dha një pickim në zemër, sepse ndryshe nga njerëzit, Zoti nuk vuan nga gjërat e munguara, por nga gjërat e ndaluara. Ai ishte marrë me fëmijët dhe pastaj me kafshët dhe bimët e saj dhe nuk e kishte vënë re se zyra e tij ishte e mbushur me libra që vërtetonin se bota kishte ekzistuar edhe para

Shqipërisë, me piktura që prisnin radhën për t'u varur në muret e shtëpive, të gatshme për t'u mësuar fëmijëve sesi mund të bëhesh engjëll, gjeneral apo grua lakuriq, ndërsa në një cep, që dielli i asaj dite e prekte me mollëzat e veta të turpshme, një piano e bardhë, mbi kalldrëmet e së cilës dikur ai ecte duke imituar zhurmat e botës, shkëlqente si një vazo e mbushur me tinguj të shurdhët. Po këto kush i ka sjellë, pyeti këshilltarët duke u vrenjtur. Ne i morëm të gjitha gjërat që ishin në shtëpinë tuaj, tha njëri prej tyre dhe Lek Dukagjini mendoi se ishte e kotë të grindej me ta duke u shpjeguar se çfarë i kishte thënë Shtunit përpara se të nisej. Shtuni kishte harruar ta zbrazte Shqipërinë nga kujtimet e Lek Dukagjinit. Librat e filozofisë, pikturat e njerëzve të vdekur, shpata, unaza dhe gjerdanët e familjes, byzylykët e nënës së vet dhe medaljet e arta të të atit, kolltukët e kadifenjtë dhe sëndukët e dekoruar, librat e shenjtë dhe poezitë që kullonin trishtim dhe kundërmonin nga aroma e dashurive të shekujve kishin ardhur në ishull duke përfituar nga një copë dru i pashpirt që kishte fshirë të gjithë listën e mallrave të ndaluar nga koka e Shtunit. Ndoshta Shqipëria nuk ndërtohet dot pa libra dhe pa muzikë, mendoi Lek Dukagjini duke kaluar dorën mbi globin e mbuluar me pluhur, ku dora e tij la një gjurmë që dukej si plagë. Ai u end një copë herë nëpër kontinente, kapërceu nga një ishull në tjetrin, pastaj u hodh në një oqean dhe prej andej kaloi duke u tkurrur si një kërmill në një ngushticë që i ngjante dy muskujve që bashkohen, derisa më në fund u gjend në

Mesdhe, pikërisht në detin që i kishte dhënë botës aq shumë ullinj, limona dhe perëndi. Rrëmoi në kujtesën e vet ndaloi mbi një dallgë që ngrihej si shpina e një peshku mbi sipërfaqen e ujit mbi të cilën tani duhej të ishte Shqipëria. Por ai ishull, të cilin piratët e kishin quajtur shumë të madh për t'u fshehur dhe ushtritë e kishin çmuar si shumë të vogël për ta pushtuar, nuk gjendej në inventarin e Mesdheut. Fatmirësisht, Shqipëria mungon në hartën e botës, mendoi dhe hodhi sytë nga këshilltarët. Ata po e shihnin të hutuar pa ditur se çfarë duhej të thoshin. Lek Dukagjini kishte ikur përpara pesë vjetësh si një plak i çuditshëm, ndërsa tani dukej si një Zot i ri dhe i frikshëm. Nëse më parë ishte e vështirë të kuptoje se çfarë mendonte, tashmë ishte e pamundur të parashikoje se çfarë do bënte. Është bërë Zot përpara se ne të vinim këtu, mendoi njëri nga këshilltarët dhe duke e parë në sy e pyeti: A mos duhet t'i hedhim librat dhe pianon në det? Lek Dukagjini ngriu, sikur dikush i kishte kërkuar të dilte nga një kafaz ku kishte jetuar prej vitesh. Në të vërtetë ai kishte dashur gjithmonë të dilte prej andej, të ikte nga librat e vet, nga e shkuara e njerëzimit dhe nga gjithë ata poetë dhe profetë që kishin mbushur netët e fëmijërisë së tij me lloj-lloj të vërtetash të paharrueshme, të zhdukej nga nevoja për të njohur botën dhe njerëzit dhe sapo i ishte dhënë kjo mundësi e kishte shfrytëzuar pa mëshirë. Si çdo njeri, edhe ai i njihte dobësitë e veta dhe si çdo Zot i njihte kufijtë e fuqisë së vet. Lek Dukagjini ishte i paaftë ta zhdukte atë pasuri që i kishte dhënë kurajën dhe nxitjen

për t'u kthyer në Zot, prandaj e kishte urdhëruar Shtunin ta linte gjithçka në tokë, atje ku ai nuk do të kthehej më kurrë për të hapur një libër dhe për t'i rënë pianos duke lëshuar gjurmë jete mbi lëkurën e saj. Por fati kishte qenë kundër tij. Kujtesa e Shtunit kishte marrë një goditje të pakthyeshme pikërisht në atë cep ku ishin fshehur mallrat e ndaluar dhe tani atij i duhej të jetonte deri në fund të jetës i rrethuar me libra, nëpër të cilët ndoshta një ditë do të gjente gabimet që nuk duhej t'i bënte. Ai bëri sikur nuk e dëgjoi pyetjen dhe duke u kthyer në karrigen e vet mendoi se, nëse do të përgjigjej, do të thoshte: Nevoja e njerëzve për gjëra të panevojshme tolerohet nga Zoti, siç ka ndodhur përgjatë historisë me miliona qenie që kanë lindur pa arsye dhe që Zoti i ka falur. Megjithatë Lek Dukagjini nuk foli, por u ul në karrigen e vet, që shihte nga sheshi, dhe i pyeti këshilltarët për fëmijët.

Nuk i morëm dot të gjithë, u përgjigj njëri prej tyre. Para se të niseshit ju zgjodhët njëqind fëmijë, por në Shqipëri mbërritën vetëm 95 prej tyre. Disa nga këto vdekje ndodhën për shkaqe të dobëta, kryesisht sëmundje kronike, të trashëguara, apo epidemi, të cilat, sidoqoftë, nuk na morën shumë jetë, falë kujdesit që treguam. Këta fëmijë kanë ardhur të pastër nga çdo sëmundje dhe ves në Shqipëri, por ende ka diçka që i rrezikon dhe që nuk kemi arritur ta pastrojmë siç duhet nga trupat dhe shpirtrat e tyre: dashuria. Ky ves lindi në barkun e një vajze të vdekur dhe dora që e infektoi atë trup të virgjër duhet të jetë mes nesh.

Vdekja e asaj vajze ka mbetur ende një çudi që na turbullon shumë. Ajo u gjend e shtrirë në krevat në mes të ditës dhe kur e zhveshëm për ta kontrolluar i gjetëm këtë shënim mbi bark: pushtimi i dashurisë. Ishin vetëm këto dy fjalë të shkruara me një shkrim të ngathët dhe të shpejtë mbi lëkurën e lëmuar të vajzës. E këqyrëm për orë të tëra dhe ende nuk e kemi kuptuar se si ka vdekur. Në trup nuk kishte asnjë shenjë, me përjashtim të germave të vogla të cilat duket sikur kishin avulluar nga nxehtësia e trupit. Nëse nuk e kishin mbytur me ndonjë helm, atëherë dikush duket sikur e kishte bindur të vdiste për t'i lënë atë shënim mbi bark. Vajza nuk kishte gjurmë dhune dhe aroma që vinte nga goja e saj ishte e pastër dhe e pandotur. Gjuhën e kishte të kuqe sikur kishte kafshuar një trëndafil, ndërsa sytë i ishin zmadhuar si kumbulla, ndoshta nga nevoja për ta nxjerrë bërthamën e shpirtit jashtë lëkurës, me sa më pak vuajtje. Dikush tha se ndoshta ajo ishte helmuar, por në shtëpi nuk kishte helme apo barëra të këqija të cilat mund të shkaktonin një vdekje aq të shpejtë. Nëse do ta kishin helmuar, stomaku i saj i vogël do të kishte nxjerrë ujin e tepërt pa e tretur dot, por çarçafët ishin të bardhë dhe mbi to nuk kishte asnjë njollë. Nga analizat që i bëmë trupit doli se vdekja nuk kishte arsye të jashtme. Edhe sot që e mendoj më duket si një vetëvrasje. Dikush e kishte mësuar atë vajzë si të vdiste dhe ajo ishte bindur. Shënimi që kishte mbi bark tregonte se të paktën njëri mes nesh i dinte arsyet e asaj vdekjeje. Ne i bëmë një krahasim shkrimit të vajzës me shënimin e çuditshëm

mbi bark, por kaligrafia ishte e ndryshme dhe nuk kishte asnjë ngjashmëri me shkrimin e secilit prej fëmijëve të tjerë. Vajza shkruante drejt, me germa të mëdha, që dukeshin si qershi që ndiqnin njëra-tjetrën, ndërsa germat që ecnin si hardhuca mbi barkun e saj kishin dalë nga një dorë, gjurmët e së cilës nuk gjendeshin në fletoret e fëmijëve. E vetmja gjë që nuk kuptohej ishte, nëse vajza e kishte pranuar që dikush t'i shkruante mbi bark, apo kjo kishte ndodhur pas vdekjes së saj. Por nga qetësia me të cilën ajo kishte zgjedhur të vdiste, pa lëshuar asnjë thirrje, pa u ankuar dhe pa bërë asnjë rezistencë ndaj vdekjes, më duhet të them se, ndoshta, ajo e dinte se çfarë i kishin shkruar mbi trup. Ende dridhem kur e përfytyroj atë çast. Vajza kishte ngritur bluzën, ndërsa njeriu që e përkëdhelte para vdekjes shkruante mbi barkun e saj të zhveshur dy fjalë më të rënda se pesha e trupit të saj. Duke pritur që ai të mbaronte, vajza shikonte tavanin dhe, nëse ai po vonohej, sepse nuk është e lehtë të shkruash në mish, ajo i thoshte: Të lutem më shpejt se duhet të vdes. Ai nxitonte, duke u përpjekur që maja e djegur e penës të mos ia shponte dhe mos ia gjakoste lëkurën, ndoshta duke fryrë pak që boja të thahej sa më shpejt që të ishte e mundur, apo ndoshta duke fshirë disa zgjatime të panevojshme, në mënyrë që bishtat e germave të mos e tradhtonin. Me siguri, ai njeri e dinte se, pas asaj dite, ne do ta kërkonim deri në fund të jetës. Kur kishte mbaruar, me siguri që e kishte puthur vajzën, sepse nga faqet e saj vinte një erë e çuditshme qiparisi që unë ende e kam në hundë. Vrasësi

dukej sikur ushqehej me degë të njoma qiparisi, ose ndoshta kjo është era që mban një fëmijë i vdekur para se të shkojë në varreza, këtë nuk mund ta them. Para se ai të ikte për ta lënë vajzën në vdekjen e vet, ndoshta ajo e ka pyetur: Çfarë më shkrove në mish? Duke ia kontrolluar sytë dhe frymëmarrjen për t'u siguruar se pas përgjigjes ajo do të zhdukej bashkë me përgjigjen, ndoshta ai i ka thënë fjalët që ajo nuk mund t'i kuptonte: pushtimi dashurisë. Vajza ka përpëlitur sytë për të kuptuar atë fjali dhe nëse nuk i ka kuptuar, siç edhe besoj, e ka pyetur se çdo të thotë pushtimi i dashurisë. Atëherë ai burrë, apo djalë, sepse unë besoj që në çdo rast njeriu që e ka vrarë ka qenë mashkull, mund t'i ketë thënë: Pushtimi i dashurisë është lumturia. Njeriu nuk jeton dot pa dashuri dhe kush nuk e provon dashurinë nuk vdes i lumtur. Po unë po vdes e lumtur? - duhet të ketë pyetur vajza duke hapur sytë si një kumbull që çel lule. Po, - i ka thënë vrasësi, sepse ti e njohe dashurinë në lëkurën tënde. Atëherë fëmija është shtrirë duke hapur krahët drejt qiellit, sikur po i lutej që ai ta pranonte sa më shpejt dhe kështu ka vdekur. I vetmi ngushëllim që kam në këtë rast është se fëmija ka vdekur i lumtur, megjithëse shkaqet e lumturisë së saj janë të papranueshme dhe shumë të dyshimta. Nga turpi ne u detyruam t'i bëjmë vajzës një vëzhgim më të detajuar, duke ia kontrolluar imtësisht flegrat e gjenitaleve, për të kuptuar nëse brenda tyre ishte futur një trup tjetër apo një dorë e huaj, por veza e saj ishte e paprekur dhe cipa e njomë nuk ishte ndotur nga asnjë epsh. Kjo do të thotë se

vajza dhe ai që ka lënë shënimin nuk kanë pasur asnjë marrëdhënie të padenjë. Ajo ka vdekur në emër të dashurisë, pa e njohur atë dhe pa e provuar. Ndërsa njeriu që e ka nxitur të vdesë ka ikur i qetë, ndoshta duke përgatitur një vdekje tjetër dhe tani dora e tij ende mban ngrohtësinë e trupit mbi të cilin la një kërcënim për Shqipërinë. Megjithëse nuk u provua dot se kujt i përkiste ai shënim, unë jam i bindur se ai ka përdorur dorën e majtë për të fshehur gjurmët. Ky njeri ka ditur ta mbulojë veten, si një kafshë që prish me bisht gjurmët që lënë shputat e saj në dëborë. Ai shkruan me të djathtën dhe vret me të majtën. E vetmja mënyrë për të arritur te vrasësi ishte dhe mbetet kuptimi i atyre fjalëve. Disa ditë më vonë nisa të mendoj se asnjë fëmijë nuk mund të lidhte bashkë fjalën pushtim me fjalën dashuri. Dashuria mund të kthehet në pushtim vetëm në vendet ku ajo mungon, apo atje ku ajo ndalohet. Por fëmijët nuk mund të mendonin se dashuria u ndalohet, sepse ata nuk e njihnin dashurinë. Kjo fjali është shkruar nga dikush që e njeh dhe e shijon dashurinë dhe për këtë arsye ka vendosur të luftojë për ta rikthyer atë në Shqipëri. Prandaj besoj se ky bashkim fjalësh ishte fryt i një mendjeje më të rafinuar, e cila nuk mund të kishte moshën e një fëmije. Në çastin që u kthjellova duke ndjekur gjurmët e kuptimit të fjalëve dhe arsyen e martesës së tyre mbi trupin e një fëmije të virgjër, u shemba dhe nisa të dridhem, duke menduar se vrasësi nuk ishte një fëmijë, por ndoshta njëri prej nesh. Njëri prej këshilltarëve tuaj. Duke u nisur nga ky arsyetim

fillova të dyshoj te secili prej tyre. Deri atë ditë nuk kisha besuar dot se njëri nga ne mund të vriste një fëmijë nisur nga nevoja për të transmetuar dashuri. Nëse dikush ishte zhgënjyer nga trajtimi që po i bënim fëmijëve, kjo ishte e tmerrshme. Ne po u mësonim fëmijëve të kundërtën e asaj që duhej, duke u treguar se një jetë pa dashuri ishte e pamundur dhe e padobishme. Dyshimet e mia u forcuan edhe më shumë duke menduar se fëmijët ishin shumë të vegjël për të kuptuar domosdoshmërinë e dashurisë dhe për të ndjerë mungesën e saj. Njeriu që duhet ta kishte udhëhequr vajzën drejt vdekjes nuk mund të ishte fëmijë, sepse ai e dinte edhe kuptimin e dashurisë dhe po ashtu kishte bërë një parashikim: Shqipëria një ditë do të pushtohej nga dashuria. Kur erdha në këtë përfundim u rrëzova në honet e dyshimeve të mia, duke menduar se brenda nesh ishte krijuar një organizatë e fshehtë, e cila i kishte vënë vetes një qëllim, ta pushtonte Shqipërinë, duke u mësuar njerëzve artin e dashurisë. Në të vërtetë, e gjithë kjo kishte kuptim, ngaqë shkonte në të kundërt me qëllimin që ne i kishim vënë vetes. Jam i bindur se mes nesh ka një armik. Prej pesë vjetësh ne u kishim mësuar fëmijëve të jetonin pa dashurinë e prindërve dhe pa pasur nevojë të krijonin familje duke dashuruar njëri-tjetrin, siç janë mësuar të bëjnë të gjithë njerëzit e kësaj bote, që përfitojnë nga mungesa e vigjilencës së Zotit që kanë krijuar. Ato fjalë nuk i shtuan Shqipërisë një vdekje, e cila, në çdo rast, ishte dhe mbetet e përballueshme, por më keq akoma, i shtuan disa pikëpyetje që lidhen me Zotin dhe

me mëkatet, që me sa duket i përcillen njeriut edhe kur Zoti dhe dashuria u mohohen. Pyetja ime është si ka mundësi që dashuria depërton dhe aty ku nuk ka nevojë për të? Në çdo rast do të ishte e mundur ta vrisnim dashurinë atëherë kur ajo do shfaqej, kur le të themi, dy fëmijë do ishin afruar me njëri-tjetrin dhe duke i pikasur ne do dinim t'i ndanim, siç ndahen dy degë që kryqëzohen dhe njëra duhet të këputet, që takimi i tyre të mos ndodh në lartësi. Pra, ne do kishim arritur t'ua bënim të pamundur vazhdimin e asaj zgjatjeje në krahët e njëri-tjetrit, që mund të çojë në lindjen e sythave të panevojshëm, por në këtë rast kemi të bëjmë me një lloj dashurie që nuk e kapim dot, sepse nuk dimë ku ta gjejmë. Ajo nuk është as në lartësi, as në tokë, as në qiell, as poshtë shtratit, por është fshehur në trupin e një të vdekure, e cila iku e lumtur duke menduar se atë që ne ia kishim mohuar, ajo e fitoi duke vdekur. Prandaj them se duhet të marrim masa, sepse mëkati që duhet të ketë ardhur në Shqipëri do të përhapet dhe nuk ka asnjë fuqi që mund të ndalojë përhapjen e vdekjes te njerëzit. Vdekja është sëmundja më e përhapur te njerëzit dhe për ta ndaluar ne duhet të gjejmë shkaqet e saj. Unë jam i bindur se njeriu që ka shkruar ato fjalë ka vendosur ta kthejë përpjekjen e vet për një rend me dashuri në një betejë brenda Shqipërisë, duhet të them se nëse nuk e gjejmë dot, atëherë ai do të kërkojë të organizohet, ndoshta duke kërcënuar me vrasje të tjera. Ose ndoshta duke u mësuar fëmijëve sesi të dashurojnë, çka do ta rrezikojë vendin tonë. Nuk e kisha

menduar kurrë se dashuria mund të kthehet në terror. Që atë ditë jemi të frikësuar dhe orët e pakta të gjumit na mbushen me lloj-lloj parashikimesh të zeza. Sidoqoftë, koha do të tregojë nëse Shqipëria do të pushtohet apo jo nga dashuria. Unë besoj se në këto pesë vjet ne kemi arritur t'ua shkulim fëmijëve farën e dashurisë. Ne u përpoqëm për pesë vjet t'u mësojmë gjithçka që i duhet një njeriu për të jetuar, duke ua pastruar shpirtrat nga veset dhe nga ndjenjat e tepërta. Si përfundim, nuk besoj se nga lista që na solli Mehmeti, mungojnë dhe gjëra të tjera, përveç pesë fëmijëve. Ne u vonuam disa ditë për të siguruar sasitë e nevojshme të grurit, të misrit, të frutave dhe të ushqimeve të tjera të domosdoshme, si dhe për të blerë çiftet e shëndosha të kafshëve, të cilat, sipas porosisë, i kontrolluam imtësisht, për të mos lejuar që asnjë plesht apo parazit tjetër të kalonte kufirin sanitar të ishullit. Tani besoj se Shqipërisë nuk i mungon më asgjë dhe ajo më në fund i ka të gjitha, përfshi edhe Zotin e saj, që ka ndërtuar këtë parajsë, të cilën bota ka mijëra vjet që e pret me padurim. Sot jemi më afër lumturisë se kurrë më parë dhe ndoshta këtu, bashkë me fëmijët, edhe ne do arrijmë të pastrojmë shpirtrat tanë nga krimbat që na u ngjitën në pusin e shoqërisë që lamë pas. Ky ishull ka më shumë dritë se ç'i duhet një njeriu për të parë Zotin dhe ka më shumë qiell nga ç'i duhet Zotit për të fluturuar drejt nesh.

Kur këshilltari mbaroi, Lek Dukagjini ngriti kokën mbi Shqipëri, dhe priti me durim që dielli të shuhej, duke menduar se ndoshta ishte dora e njërit prej

kështilltarëve të tij ajo që kishte paralajmëruar pushtimin e Shqipërisë nga dashuria dhe këtë e kishte bërë jo pa qëllim mbi barkun e një vajze të vdekur. Ka gjetur vendin e gabuar për të hedhur themelet e dashurisë, mendoi Lek Dukagjini. Barku i një vajze të virgjër nuk ka asnjë kujtim nga dashuria dhe prandaj nuk e ushqen dot atë. Sikur atë fjali ta kishte shkruar mbi barkun e një gruaje, ndoshta do duhej të frikësoheshim, sepse gratë e njohin dashurinë dhe meqë e kanë shijuar, kanë kurajën të luftojnë për ta kërkuar edhe aty ku ajo mungon. Kur errësira u bë e plotë dhe hijet e Shqipërisë ranë në det Lek Dukagjini u ngrit në këmbë dhe tha: Ka shumë ndryshime mes njeriut dhe Zotit, por më e dukshmja nga të gjitha është mënyra që përdor secili prej tyre për të nënshtruar botën. Nëse njeriu ndërton ura, rrugë, shtëpi, anije dhe ushtri për të zaptuar territore, Zoti ka armë të tjera, që, me sa duket, janë më pak të kushtueshme dhe kërkojnë më pak sakrifica. Zoti e pushton botën përmes njeriut, por njeriu është i paaftë ta kuptojë këtë gjë. Zoti ka arritur ta bindë njeriun se duke u shtuar, përmes aktit të dashurisë, mund të forcohet dhe të popullojë sa më shumë toka dhe dete. Në këtë mënyrë njeriu ka arritur të ketë nën kontroll gjithmonë e më shumë pjesë të botës dhe lakmia e tij për të zbuluar toka të reja nuk ndalet. Në të vërtetë kjo që po ndodh nuk është pushtimi i tokës prej njeriut, por ky është një pushtim i botës prej Zotit. Njeriu, kudo që shkon, çon me vete edhe Zotin e vet dhe pasi njeriu vdes, sepse jeta e tij është e shkurtër, Zoti mbetet atje, i kënaqur, sepse

pa bërë asnjë lëvizje, pa hedhur asnjë hap, pa ndërtuar asnjë shtëpi dhe pa luftuar me askënd, ai ka arritur të mbijë gjithandej, në fusha, në male, në lumenj dhe liqene, në të cilat më parë nuk kishte hedhur dot rrënjë. Zoti pra, i përdor njerëzit, ashtu si njerëzit përdorin kuajt: për të lëvizur nga një vend në tjetrin. Por ashtu si njeriu që është i detyruar që gjatë rrugës t'i ushqejë kuajt e vet, në mënyrë që ata të ndihen mirë dhe të kenë besim tek ai, edhe Zoti i ushqen njerëzit. Nëse më pyesni me çfarë i ushqen mund tua them: I ushqen me dashuri. Zoti e lejon dashurinë, sepse vetëm përmes këtij mëkati njeriu mund të shtohet. Pa dashuri fara e njeriut nuk mbin. Kështu nuk do të lindnin njerëzit që duhet të shëtisin qerren e Zotit në çdo cep të botës. Pra, është e kuptueshme që Zoti do kërkonte të hynte edhe në Shqipëri, përmes dashurisë. Megjithëse ne kemi ardhur në një tokë ku Zoti nuk ka shkelur ende, ai mbetet një kërcënim i përhershëm dhe unë nuk mund të ngushëllohem duke e lënë atë të lirë nëpër rrugët e Shqipërisë. Bota ka njohur shumë dashuri dhe nuk ka njohur asnjëherë paqe. Dashuria nuk sjell paqe, por përkundrazi, e kërcënon atë. Ja pra pse unë besoj se dashuria është djepi i të gjitha veseve. Ja pra pse ne duhet ta ndalojmë hyrjen e saj në Shqipëri. Pushtimi i dashurisë është pushtimi i Shqipërisë nga Zoti. Në fund të fundit, dashuria nuk është domosdoshmëri, si të ngrënët apo të fjeturit, por vetëm një zakon që njerëzit e kanë përmirësuar me kalimin e kohës, ashtu si kalërimi, apo rrëshqitja në akull dhe prandaj mund të harrohet më lehtë, ashtu siç e

harron kalërimin një njeri që jeton në det apo rrëshqitjen mbi akull dikush që jeton në shkretëtirë. Shqipëria sot është pronë pa Zot dhe unë e konsideroj një vend të çliruar nga Zoti. Ne kemi arritur fitoren e parë duke e mbajtur Zotin jashtë kufijve tanë. Tani fëmijët kanë ardhur në vendin e tyre. Shqipëria ka gjithçka që atyre u duhet për të jetuar në paqe dhe në barazi, larg syve të botës dhe mëkateve që mbushin shpirtin dhe trupin e njerëzimit. Fillimisht ne duhet të punojmë për ta, derisa të rriten dhe të forcohen për të punuar tokën, për ta mbjellë dhe për të prodhuar ushqimet që u duhen. Regjimi i tyre do të jetë i thjeshtë. Ata do mësojnë gjatë ditës, do ushtrojnë notin, kërcimin dhe vrapimin duke zbukuruar dhe kalitur trupat e tyre, ndërsa në darkë do të flenë veç djemtë dhe veç vajzat. Shtëpitë e Shqipërisë janë të mrekullueshme. Dielli i viziton gjatë gjithë ditës dhe muret e tyre janë të mbushura me fruta të shijshme që do t'i largojnë mendjet e shqiptarëve nga vesi dhe nga e padobishmja. Fillimisht rreziku i Shqipërisë mund të vijë nga shqiptarët, por ndoshta edhe nga jashtë. Unë kam marrë masa që ishulli të ruhet vazhdimisht dhe pa pushim. Shqipëria do të jetë një vend i mbyllur. Bota nuk do lejohet të na njohë, për sa kohë që ne nuk duam të njihemi. Duke punuar dhe mbrojtur veten do shmangim çdo kërcënim nga brenda dhe nga jashtë. Por, nëse për të mbijetuar Shqipërisë i duhet ndihma e Zotit, atëherë unë jam gati të jem Zoti i Shqipërisë. Unë do jem i përkohshëm, sepse asnjë qëllim i përhershëm nuk arrihet dot pa mjete të përkohshme dhe

prandaj do jem i frikshëm gjatë kohës që do qëndroj me ju. Frika juaj ndaj meje do ta mbrojë Shqipërinë dhe unë nuk kam ndërmend ta kuroj këtë sëmundje, deri ditën që do vdes dhe ndoshta edhe më gjatë se kaq.

Lek Dukagjini hodhi sytë nga dritarja, ku nata që vinte nga deti kishte marrë ngjyrën e verdhë të yllit të Shqipërisë që kishte ulur kokën sikur kishte dëgjuar fjalimin e Lek Dukagjinit. Ka disa ngjashmëri mes meje dhe Zotit të cilat unë nuk mund t'ia mohoj vetes, mendoi Lek Dukagjini, ndërkohë që këshilltarët dolën njëri pas tjetrit, ndërsa ai u zgjat mbi dritare dhe, ashtu siç do të bënte çdo Zot, nisi të mendonte për të nesërmen, sepse Zoti ka një zakon që njerëzit nuk e dinë: ai nuk e njeh të shkuarën, sepse nuk është njeri.

Kur fëmijët u lanë të lirë, rrugëve të Shqipërisë, siç kishte vendosur Lek Dukagjini, askush nuk parashikoi se në fund të fundit ata ishin shqiptarë dhe prandaj kishin mënyrën e tyre të egër për të përkëdhelur kafshët. Fëmijët iu sulën kuajve, trembën patat që vrapuan mbi këmbët e tyre të shkurtra, ndoqën deri në zvarritje një viç të bardhë, iu kërcyen deleve mbi kurriz, shkatërruan një kotec ku katër pula po prisnin muzgun për të lëshuar vezët e ngrohta mbi kashtë, futën duart në një koshere bletësh dhe pastaj i lyen gishtat e tyre me dyllë të hidhur. Nëse kjo shëtitje nëpër qytet nuk do të ndalej nga Aleksandri, i cili u alarmua se Shqipëria mund të mbetej pa mish dhe pa qumësht, ndoshta të gjitha rrugët, pemët dhe shtëpitë atë ditë mund

të ishin mbuluar me pupla dhe me qime që fëmijët do t'i shkulnin gjithë kënaqësi nga lëkurët e kafshëve të habitura nga gjithë kjo dashuri e panjohur, e egër dhe e befasishme. Takimi i njeriut me kafshën tregon më shumë për tiparet e njeriut dhe më pak për ato të kafshës, sepse njeriu flet kur sulmon, ndërsa kafsha është e heshtur dhe nuk e shpjegon dot se çfarë ndien kur sulmohet.

Aleksandri, që e ndoqi gjithë atë rrëmujë nga dritaret e mensës ku atë ditë po ziente misra, lakra dhe panxhar të kuq, mendoi se fëmijët kishin fituar një liri që jo vetëm nuk shkonte me moshën e tyre, por që rrezikonte jetën e kafshëve në rast se nuk do të kufizohej me masa të shpejta. Ai doli me vrap në rrugë dhe nxitoi deri te stallat duke mbledhur pula dhe keca të vegjël të tromaksur, të cilët i mbante nën sqetull duke i qetësuar dhe duke u folur fjalë të ëmbla, siç bën çdo kasap përpara therjes, megjithëse atë ditë Aleksandri nuk kishte ndërmend të gatuante mish, por vetëm perime. Nuk kishte arritur ende t'i mblidhte të gjitha copat e asaj gostie me kafshë të gjalla, të shpërndara gjithandej nëpër qytet, kur ndjeu se njëri nga fëmijët iu hodh përsipër duke iu kacavjerrë mbi kurriz dhe nën peshën e atij trupi, që nuk ishte i rëndë, por shumë i shkathët dhe i lëvizshëm, ai u rrëzua duke shkelur një kec që blegëriti dhe qau sikur të ishte një foshnjë e shtypur nga një lopë. Djali që i ishte hedhur mbi shpinë ra sipër tij duke qeshur dhe kur sytë e tyre u ndeshën ai heshti dhe i tha: Më fal, kujtova se ishe një derr. Aleksandri fshiu ballin e mbushur me djersë dhe duke u ngritur në këmbë

mendoi se do ta kishte goditur me grusht çdo njeri që do ta kishte krahasuar me një derr, por Lek Dukagjini që i kishte mbledhur një ditë më parë kishte urdhëruar t'i linin fëmijët të lirë për tri ditë, sepse ata duhej të njiheshin me qytetin, me kafshët dhe me detin dhe askush nuk duhet t'i pengonte, qoftë edhe sikur të bënin dëme. Liria e tyre do të zgjasë tri ditë, kishte thënë Lek Dukagjini, derisa ata të mësoheshin me vendin e tyre. Pastaj çdo gjë do të kthehet siç ka qenë. Aleksandri mori kecin e rrëzuar, ia fshiu qimet që i ishin mbushur me pluhur dhe e pyeti djalin duke e parë me inat: Si e ke emrin? Unë jam Dielli, u përgjigj fëmija duke parë barkun e shëndoshë të Aleksandrit. Nuk e meriton këtë emër, tha ai, sepse dielli nuk i kërcen derrave mbi shpinë. Djali u skuq sikur dikush t'i kishte treguar një njollë mbi rroba dhe duke kafshuar pak buzën u përgjigj: E di që nuk e meritoj, por emrin ma kanë ndryshuar njëlloj si gjithë të tjerëve, me përjashtim të Enverit. Por ti je një derr dhe unë nuk ua tregoj kafshëve emrin tim të vërtetë. Aleksandrit i erdhi për të qeshur, por kënaqësia e asaj shakaje i kaloi shpejt. Lek Dukagjini i kishte porositur të gjithë të ishin të kujdesshëm me fëmijët dhe të mos hapnin tema që lidheshin me të shkuarën e tyre, me emrat, me prindërit apo me kujtimet që ata kishin para se të vinin në Shqipëri. Nuk e di çfarë do bëja sikur edhe mua të ma kishin ndryshuar emrin mendoi, por sigurisht që nuk do kisha qejf të më pyesnin shpesh për këtë gjë. Mirë, Diell, i tha djalit, do bëhemi shokë dhe unë do të të mësoj sesi mund të miqësohesh

me kafshët përpara se t'i hash. Unë nuk i ha miqtë, foli djali, dhe prandaj nuk dua të miqësohem me kafshët. Aleksandri nuk shquhej për fantazi dhe aq më pak për shkathtësi në bisedë. Jeta e tij kishte qenë shumë e vetmuar dhe mendimet e tij ishin të kufizuara vetëm te gjellët, te llojet e gatimit, te përshtatja e mishrave me bimët dhe drithërat, si dhe te zbukurimi i frutave, prandaj ai u ndje ngushtë për të vazhduar një bisedë të koklavitur mbi marrëdhënien e njeriut me miqtë dhe sidomos me kafshët, për më tepër që Aleksandri nuk kishte shumë miq dhe e dinte se ata nuk hahen. Ishulli ishte më i qetë kur fëmijët nuk ishin këtu, mendoi. Ndoshta Lek Dukagjini duhet të kishte sjellë në Shqipëri vetëm kafshët, shpendët e butë dhe frutat dhe pa dyshim parajsa jonë do të ishte më e thjeshtë, siç është çdo gjë që nuk ka nevojë të shpjegohet me fjalë. Lek Dukagjini ka thënë se ju duhet të njiheni me kafshët dhe të mos i trembni ato, tha Aleksandri për t'i shpëtuar një bisede që ndoshta nuk ishte me vend. Dielli ngriti sytë dhe e pyeti: Kush është Lek Dukagjini? Aleksandrit i shkuan të dridhura në trup dhe ndjeu kecin që teshtiu nën sqetullën e tij të djersitur. Gjatë atyre pesë viteve në ishull, Aleksandri e kishte ushqyer veten me një adhurim të pakushtëzuar për Lek Dukagjinin, për mënyrën sesi ai fliste, si ecte, si ushqehej, si heshtte, si egërsohej, si urdhëronte dhe si parashikonte veprimet e të tjerëve, për dashurinë e tij agresive për natyrën, për durimin, pasionin dhe forcën për të ndërtuar një qytet nga hiçi, por sidomos për mundësinë që i kishte dhënë

për të jetuar duke gatuar. Lek Dukagjini i ishte përgjigjur ëndrrës së tij dhe Aleksandri i ishte mirënjohës. Megjithatë, ai nuk kishe qenë kurrë përballë pyetjes se kush ishte Lek Dukagjini. Askush nuk e kishte pyetur, kështu dhe ai kurrë nuk e kishte pyetur veten, sepse në përgjithësi Aleksandri nuk ishte kureshtar për misteret e njerëzve. Ai dhe burrat që kishin punuar për ndërtimin e Shqipërisë ishin mësuar të jetonin me bindjen se Lek Dukagjini ishte një njeri i madh, i cili kishte vendosur të bëhej edhe më i madh duke zëvendësuar Zotin. Por kjo ishte një bindje e krijuar dhe e pranuar në heshtje, pa shumë diskutime, pa debat dhe pa dyshime. Ata që nuk ia kishin njohur Lek Dukagjinit aftësinë dhe guximin për t'u kthyer në Zot ishin larguar nga ishulli përgjithmonë. Ata që kishin mbetur atje, përfshi edhe Aleksandrin, e kishin pranuar Lek Dukagjinin si Zot, por kjo ishte e vështirë t'i shpjegohej një njeriu që sapo kishte ardhur në Shqipëri, dhe aq më pak një fëmije, për të cilin Zoti, nuk ishte kthyer ende në një qenie të kuptueshme dhe të domosdoshme. Njerëzit fillojnë të mendojnë për Zotin vetëm kur kanë halle dhe vuajtje dhe fëmijët ende nuk kishin hyrë në këtë fazë të jetës, sepse deri tani ata nuk kishin pasur asnjë hall. Por shpjegimi që duhej t'i jepte pyetjes se kush ishte Lek Dukagjini ishte edhe më i vështirë, për shkak të vetë Lek Dukagjinit. Nëse Aleksandri i thoshte Diellit se Lek Dukagjini ishte Zoti, atëherë djali do ta pyeste çfarë është Zoti dhe ajo bisedë nuk dihej ku mbaronte, sepse pyetjet për Zotin nuk kanë

fund dhe Aleksandri nuk ishte aq i ngeshëm, ai duhej të mblidhte kafshët që ishin shpërndarë nëpër qytet përpara se të errësohej, sepse atëherë do të ishte e vështirë t'i gjeje pulat, dhitë, delet dhe lopët që kishin marrë rrugët e Shqipërisë për t'i shpëtuar lirisë së njerëzve. Por edhe sikur ta shtynte për pak kohë detyrimin për të disiplinuar faunën e Shqipërisë, për të mos e lënë Diellin pa përgjigje, Aleksandri kishte frikë të fliste për Zotin, sepse kjo ishte një temë e ndaluar në Shqipëri dhe ai e dinte shumë mirë se bashkë me yndyrën, mishin e tepërt dhe pijet alkoolike, edhe Zoti hynte te gjërat e ndaluara. Vetë Lek Dukagjini thoshte se donte të ndërtonte një vend pa Zot, pa dashuri, pa martesa, pa pije dhe pa prona dhe Aleksandri mund të bënte një gabim tjetër, të pafalshëm, nëse do t'i thoshte djalit që kishte përpara se Lek Dukagjini ishte Zot, në një vend ku adhurimi i Zotit nuk lejohej. I kapur në mes të dy grackave, si në mes të dy pjatave të zbrazura të cilat nuk dinte si t'i mbushte, Aleksandri mendoi për herë të parë se Lek Dukagjini kishte krijuar një keqkuptim, të cilin askush përveç tij nuk mund ta shpjegonte dot. Ai donte të ishte Zot edhe njëkohësisht e ndalonte Zotin. Megjithatë, duke u sjellë si një njeri që e dinte se për çfarë po fliste, ai shtrëngoi edhe më shumë kecin nën sqetull dhe u përgjigj: Lek Dukagjini është njeriu që ka ndërtuar këtë vend që quhet Shqipëri. Ai na ka sjellë të gjithëve këtu për të jetuar në paqe dhe barazi. Ai jeton tek ajo godina e madhe në shesh, shtoi ai, duke treguar me dorë ndërtesën, që në atë kohë kishte rënë nën hijen e një reje ngjyrë vjollcë që

po vërtitej mbi qiellin e dhjetorit. Dielli qeshi dhe duke kapur kecin me dorë nga faqet tha: Unë e kam parë Lek Dukagjinin në dritaren e asaj godinës, por ai u fsheh kur ne donim ta takonim. Unë mendova se ai ishte Zoti, por nuk e dija se edhe Zoti ka një emër si gjithë ne të tjerët. Kush ia ka ndërruar emrin Lek Dukagjinit? Aleksandri ndjeu kecin që nisi të dridhej, ndoshta nga përkëdhelja e Diellit, dhe mendoi se ishte koha për të ikur. Megjithatë, zakoni i tij prej kuzhinieri, që nuk e quan një pjatë të përfunduar pa i hedhur pak sherbet apo erëza, apo pa i lëvizur pak patatet që kanë prekur mishin e përvëluar, ia mbajti këmbët edhe për disa çaste. Lek Dukagjini është Zoti i Shqipërisë, tha ai, dhe nuk merr urdhra nga asnjëri. Nëse do që të jetosh në Shqipëri duhet të harrosh të paktën dy gjëra: Zotin dhe familjen. Unë e kam harruar Zotin, por ti ma kujtove, tha Dielli, por ndërkohë Aleksandri kishte ikur duke mbajtur mbi kurriz peshën e një dielli të ftohtë që po bëhej gati të largohej nga Shqipëria atë pasdite dimri. Nuk ia vlen t'u mësoj këtyre fëmijëve se çfarë nuk duhet të bëjnë, mendoi dhe hodhi sytë mbi qytet.

Shqipëria dukej si një pyll nga ku kafshët po largoheshin për t'i shpëtuar stinës së gjuetisë. Megjithëse po errësohej, fëmijët ende nuk ishin mbledhur në shtëpi. Dy vajza po krihnin një rosë duke ia rrëzuar pendët në tokë dhe kur ai kaloi aty ato kthyen kurrizin, ndërsa rosa nuk arriti ta shohë, sepse balluket e krehura ia kishin mbuluar sytë. Aleksandri vazhdoi më tej, sepse ky lloj tualeti iu duk i

padëmshëm dhe rrugës pa disa djem që hipnin me radhë mbi kurrizin e një gomari të dobët, të cilin e kishin lidhur pas një peme dhe, duke ia shkulur veshët, qeshnin sa herë që ai pëlliste nga dhimbjet dhe pickimet mbi lëkurë. Nëse nuk do kishte një shije të keqe nga takimi me Diellin dhe nëse do të kishte një ndjeshmëri më të madhe për gomarët në përgjithësi, Aleksandri do kishte ndaluar për të penguar zgjatjen e veshëve të asaj kafshe nga tërheqja e paturpshme që po i bënin, por ai vazhdoi rrugën dhe e la gomarin në fatin e tij të keq. Diku më poshtë gjeti një dele, të cilës ia kishin lidhur sytë me një shami dhe që në verbërinë e saj përplasej pas mureve të shtëpive duke mos e gjetur dot rrugën. Kur ia hoqi shaminë pa sytë e deles që ishin njomur, sikur kishte qarë në errësirë. Si ka mundësi që këta fëmijë nuk i kanë mësuar se me kafshët nuk mund të sillesh si me njerëzit, mendoi. Atyre u mungon dashuria dhe, nëse Lek Dukagjini ka pasur këtë qëllim, atëherë pothuajse e ka arritur. Aleksandri e tërhoqi delen deri te vatha e mbylli atje, la kecin që kishte mbajtur gati gjithë pasditen nën sqetull dhe doli për të mbledhur kafshët e tjera. Deri në mbrëmje ai ktheu në stalla tri lopë, nga të cilat njëra çalonte, qetësoi dy kuaj duke i shtyrë me shkop te brinjët, strehoi të gjitha pulat e Shqipërisë, të cilave u rregulloi kashtën e duhur për të lëshuar vezët, mezi bindi derrat që të ktheheshin aty ku duhej, pasi dukej se ata e kishin shijuar shëtitjen nëpër qytet duke futur turinjtë në lloj-lloj gropash të shijshme. Pastaj, u kthye për të zgjidhur gomarin që djemtë e kishin lënë pasi ishin

mërzitur me pëllitjen e tij monotone dhe vajtuese, joshi një çift patash që duke i fishkëllyer e ndoqën vetë deri te stallat, pastaj u hodh në anën tjetër të qytetit dhe atje ku duhej të ishin varrezat gjeti mushkat, të cilat ishin mbledhur duke pritur që nata të binte dhe nën dritën e hënës edhe ato të shpëtonin nga ndjekja dhe keqtrajtimi. Atë natë Aleksandri përshkroi të paktën dhjetë herë rrugët dhe bulevardet e qytetit duke i kthyer në stallë të gjitha kafshët e buta që kishin humbur rrugën. Në mëngjes ishte i lodhur dhe shkoi të flinte, pasi mblodhi vezët që pulat kishin bërë gjatë natës dhe pasi mensa u boshatis nga fëmijët, të cilët atë mëngjes u përlyen me mjaltë dhe me gjalpë, duke i lënë kafshimet e tyre të mprehta mbi copat e pambaruara të bukës së zezë. Aleksandri i mblodhi me kujdes për t'ia çuar Mehmetit dhe burrave që jetonin bashkë me të, si ato kafshët e egra që mblidhen rreth fshatrave dhe qyteteve duke pritur thërrimet e ushqimeve të mbetura. Kur u zgjua ishte pasdite dhe prandaj vendosi të dilte nga sheshi i qytetit, siç bëjnë të gjithë burrat kur nuk kanë punë, megjithëse Shqipëria nuk kishte as kafe dhe as restorante dhe e vetmja gjë që mund të bëje në atë orë ishte të shijoje paqen e një vendi ku nuk ishte e nevojshme të kishe lekë në xhep për të shtyrë kohën.

Lek Dukagjini kishte dalë në mes të sheshit duke ngrohur fytyrën në rrezet e fundit të diellit. Koka e bardhë i shkëlqente dhe sytë i kishte paksa të mbyllur. Dukej që po e shijonte atë perëndim duke parë fëmijët që ishin shpërndarë nëpër Shqipëri dhe duke dëgjuar

tingujt e hapave të tyre të lirë që mbushnin zbrazëtinë e ishullit. Aleksandri iu afrua dhe mendoi se duhet t'i tregonte për rrëmujën e një dite më parë. Ai eci me hapa të vegjël dhe priti derisa Lek Dukagjini hapi sytë për t'i thënë: Më duket se mungojnë disa kafshë. Unë i mblodha të gjitha ato që munda gjatë natës, por kam frikë se disa kanë humbur dhe janë larguar nga qyteti. Lek Dukagjini nuk e ktheu kokën një copë herë dhe megjithëse ajo që tha Aleksandri do kishte shqetësuar çdo njeri që donte të dinte ku kishte humbur pasuria e tij, ai nuk lëvizi dhe nuk tha asgjë. Ndoshta i kanë gjetur kafshët më vonë, apo ndoshta ai e di se ato nuk mund të humbin, mendoi Aleksandri dhe qëndroi në pritje si i ngrirë. Fëmijët po kënaqen me kafshët, megjithëse nuk jam i sigurt për të kundërtën, tha Lek Dukagjini. Sot u kam kërkuar të vizatojnë mbi trupat e tyre. Do të jetë shumë bukur kur t'u ndryshojnë ngjyrën pulave duke i zhytur në kova boje, ose kur t'i bëjnë kuajt të duken si zebra duke u vizatuar katrore dhe yje mbi kurriz. Aleksandri u drodh. Lek Dukagjini nuk ishte fare i shqetësuar nga harbimi i një dite më parë, nga mënyra sesi fëmijët i kishin verbuar kafshët duke ua zënë sytë me çorape dhe me shami, nga rrahja e gomarëve, nga pickimet që kishin marrë gjinjtë e lopëve dhe talljet që u kishin bërë patave me këmbë të shkurtra. Duket se gjithë çka kishte ndodhur ishte bërë me lejen e tij. Ndërsa sot, me sa duket urdhri kishte ndryshuar. Ishte dita për t'u mësuar fëmijëve se si vizatohet mbi trupa kafshësh. Lek Dukagjini dukej i qetë dhe i kënaqur duke

parë se si fëmijët po mësoheshin të jetonin me kafshët dhe ndoshta këtë kishte pasur parasysh kur u kishte thënë këshilltareve: lërini fëmijët të ngjiten në pemë, të kapin gaforre dhe të vrapojnë me kafshët.

Duke pritur që ai ta pyeste se cila nga kafshët mungonte, pranë tyre u afrua një vajzë që po tërhiqte një viç të kuq. Vajza kishte flokë të arta dhe lëkurë të bardhë, ndërsa në fytyrë disa quka të zbehta që sapo kishin çelur ngjanin si thërrime buke mbi një shami mëndafshi. Ajo nuk ishte më shumë se tetë vjeç, ndërsa viçi ishte i njomë dhe i urtë, a thua se kishte lindur një ditë më parë dhe ende nuk ishte mësuar të mos u bindej njerëzve. Në këto raste fëmijët duken edhe më të mëdhenj, por vajza dukej e vogël në krahasim me trupin e lartë të viçit që e ndiqte pas duke i nuhatur flokët si një qengj prej pambuku. Aleksandri hapi sytë kur pa se fytyra e viçit ishte vizatuar me pika të vogla, të verdha, të kuqe, të bardha dhe të gjelbra që ngjanin me qukat e vajzës, por meqë kafshët nuk kanë quka, atij i erdhi për mbarë t'i krahasonte pikat e shpërndara mbi lëkurën e kafshës me pickimet e fluturave në pranverë. Vajza duhej të kishte një natyrë të kujdesshme dhe të ngeshme, sepse pikat ishin rreshtuar rreth syve të viçit duke formuar disa diej me ngjyra të ndryshme, sikur një dorë e stërvitur gruaje t'i kishte qepur ashtu mbi lëkurën e tharë të një shamie. Diejt ishin njëlloj, sepse pas të kuqes vinte e bardha, pas të bardhës vinte jeshilja dhe pas jeshiles vinte e verdha. Ndërsa në faqe kishte pika, cikla dhe topa boje më të mëdha, por ato

ishin të gjitha në ngjyrë të bardhë, sepse me sa duket vajza mendonte se e bardha shkëlqen më shumë mbi lëkurën e kuqe, duke thithur diellin për të cilin kafshët kanë nevojë gjithmonë. Lek Dukagjini që e shikonte vajzën me admirim u përkul pak kur ajo u afrua dhe i tha: Vogëlushe si e ka emrin ky viç i bukur? Vajza ngriti kokën dhe flokët e verdhë u bashkuan me erën. Kafshët nuk kanë emër, u përgjigj ajo. Lek Dukagjini u kënaq nga përgjigjja dhe duke i kaluar dorën viçit mbi shpinë e pyeti: Po ti si e ke emrin? Unë jam Vera, tha vajza. Po pse e ke mbushur fytyrën e viçit me pika? Vajza u mendua një çast sikur nuk donte të përgjigjej dhe qukat i shndritën në perëndim. Pastaj u afrua pak nga Lek Dukagjini dhe duke pëshpëritur i tha: Ne na thanë të vizatonim kafshët dhe unë mendova ta mbush këtë viç me pika, sepse kështu ai duket pak më i vjetër dhe ndoshta nuk do ta therin për mish. Lek Dukagjini ngriti kokën në ajër dhe Aleksandri që po e shihte si i shkëlqente fytyra nga krenaria mendoi se në ato çaste ai njeri ishte i lumtur, si kushdo që shikon ëndrrën e tij të përmbushur, pa pasur nevojë të flejë. Është një Zot që ka zbritur në parajsë për t'i pyetur njerëzit si po jetojnë dhe natyrisht që kënaqet kur ata nuk i kërkojnë asgjë përveç luleve, ngjyrave dhe shëtitjeve të lira nën qiellin e pastër të botës. Dhe në të vërtetë Lek Dukagjini në atë çast kishte marrë pamjen që do të kishte Zoti nëse takimi i tij me njerëzit do të ishte aq i bukur, aq i rastësishëm dhe pa grindje. E si mund të mos kënaqet Zoti kur sheh se njerëzit nuk mbajnë radhë për ta takuar,

sepse nuk kanë asnjë hall për të zgjidhur. Por, kur e gjitha kjo po kthehej në një prehje të përjetshme të një Zoti që beson se e ka ndërtuar parajsën në formën, vendin dhe kohën e duhur, vajza e vogël ndërhyri për t'ia ndërprerë Lek Dukagjinit këtë emocion dhe i tha: Mua më pëlqen shumë fytyra jote, sepse i ngjan gjyshit tim. A mund t'i vizatoj faqet e tua? Aleksandri u kollit pak, siç bëjnë të gjithë njerëzit që nuk do të donin të ishin të pranishëm kur gjërat marrin për keq, por nuk lëvizi. Ndërsa Lek Dukagjini qeshi me të madhe dhe duke u ulur në gjunjë i tha vajzës: Ti mund të vizatosh çfarë të duash mbi faqen time nëse më bën një premtim. Çfarë duhet të premtoj, e pyeti vajza. Lek Dukagjini hapi krahët sikur do ta merrte vajzën në një përqafim të gjatë dhe i tha: Më premto se nuk do t'i thuash askujt se unë ngjaj me gjyshin tënd dhe unë do të të lë të bësh ç'të duash me fytyrën time. Po pse ke turp t'i ngjash gjyshit tim, këmbënguli Vera, që me sa duket nuk ishte mësuar ta kundërshtonin. Lek Dukagjini tërhoqi vetullat siç bën qielli kur largon retë për të parë tokën dhe u përgjigj: Ndoshta ti nuk e di çfarë është Zoti, kur të rritesh unë do të tregoj më shumë gjëra për ta njohur. Midis Zotit dhe njeriut ka shumë dallime, por sot do të të them vetëm njërin prej tyre dhe t'i nuk duhet ta harrosh. Zoti nuk i ngjan asnjë njeriu, por të gjithë njerëzit duan t'i ngjajnë Zotit, prandaj unë nuk mund t'i ngjaj gjyshit tënd. Vajza ktheu kokën nga viçi, që në atë çast kishte nxjerrë gjuhën e gjatë dhe të lëngshme duke lëpirë pikat e ëmbla të bojës që kishte mbi faqe dhe i tha:

Atëherë Enveri kishte të drejtë kur tha se ti je Zoti, kurse Hëna e kishte gabim kur tha se nuk ka Zot. Të dy kanë të drejtë, u përgjigj Lek Dukagjini, dhe ti duhet t'i besosh që të dy. Vera uli kokën sikur po mendohej dhe Aleksandrit, që kishte qëndruar gjithë kohën në këmbë, iu duk sikur ajo nuk donte të fliste më gjatë për shokët e vet, sepse atëherë do ta pyesnin për gjëra që ajo ndoshta nuk donte t'i thoshte. Dhe në të vërtetë vajza e kishte mendjen te viçi dhe duke zgjatur dorën ngjeu njërin nga gishtat e saj në bojërat e pathara mbi fytyrën e kafshës dhe me to leu faqen e Lek Dukagjinit. Me sill një karrige, i tha Lek Dukagjini Aleksandrit. Sot fëmijët janë të lirë t'i japin ngjyrën që duan Zotit të tyre. Fillojmë, i tha Verës dhe nderi lëkurën si një kanavacë, në mënyrë që vajza ta kishte më të lehtë ta mbushte me pika. Kur Aleksandri solli karrigen dielli pothuajse ishte zhdukur në thellësinë e detit duke lënë disa jargë të verdha në horizont. Disa nga këshilltarët e Lek Dukagjinit, që e kishin ndjekur takimin e tij me vajzën nga larg, u grumbulluan dhe ndezën pishtarë të mëdhenj për të rrethuar sheshin, në mënyrë që vajza të kishte dritën e mjaftueshme për të zgjedhur bojërat e veta. Lek Dukagjini u ul në karrige dhe Vera u afrua me kujdesin e një fluture që zbukuron një luan. Në fillim ajo dukej e pasigurt, sikur i kishin kërkuar të qepte sipërfaqen e një shkëmbi me pe, për ta kthyer më pas në jastëk, por pastaj dora e saj u bë më e sigurt dhe nën dritën e pishtarëve që përdridheshin në erën e dhjetorit Aleksandri pa sesi një pikë e kuqe e rrumbullakët mbiu

mbi ballin e lartë të Lek Dukagjinit derisa mori formën e një kryqi pas masazhit të shkurtër të vajzës. Kryqi hapi krahët duke e gjetur rrugën e vet më ngadalë, por me këmbëngulje mes rrudhave të ballit të Lek Dukagjinit dhe nga era e djegur e pishtarëve që rrethonin sheshin u duk si një plagë që mendimet e shpeshta i kishin shkaktuar ballit të një perëndie. Dikush lëshoi një pasthirrmë dhe Aleksandri pa sytë e mbyllur të Lek Dukagjinit që u hapën pak, si për t'u thënë të gjithëve se donte qetësi dhe rregull në orën e vet të tualetit. Më pas vajza ia rrethoi sytë me ngjyra, ashtu siç kishte bërë edhe me viçin, duke pikuar gishtin e vet si penel mbi vetulla, poshtë qerpikëve dhe në mollëza. Dukej se vajza nuk kishte shumë fantazi dhe akoma më pak respekt, sepse ajo e trajtoi Lek Dukagjinin njëlloj si viçin, por me sa duket kjo nuk ishte një mungesë respekti, por një shenjë dashurie, sepse fëmijët e shfaqin dashurinë e tyre për njerëzit kur sillen me ta njëlloj si me kafshët. Në fakt, këtë argument Aleksandri mund ta hidhte poshtë me lehtësinë e një dëshmitari të vërtetë. Ndërkohë që fytyrat e këshilltarëve ishin nxirë, ndoshta nga shenja e kryqit mbi ballin e Lek Dukagjinit, apo ndoshta nga refleksi i errët i pishtarëve që mbanin në duar, vetë Lek Dukagjini rrinte pa lëvizur dhe herë pas here teshtinte lehtë, nga aroma e fortë e bojërave të cilat ia ngacmonin hundën. Kur sytë iu mbushën me pika të kuqe dhe të bardha, sepse çuditërisht vajza përdori vetëm këto dy ngjyra, Lek Dukagjini dukej si një maskë që ia kishte marrë borxh viçit për ta përdorur

gjatë takimit me fëmijët. Ai nuk e dinte se çfarë po vizatohej mbi lëkurën e tij, por kohë pas kohe hapte sytë duke parë kafshën që rrinte afër si një model besnik të cilin vajza po e imitonte pa gabime. Kur iu duk sikur mbaroi punë me ballin dhe me sytë, të cilët i prekte lehtë, sikur t'i përkëdhelte, vajza zgjati duart mbi faqet e Lek Dukagjinit dhe në secilën prej tyre vizatoi nga një zemër të bardhë që dukej si një puthje. Kur dy zemrat fluturuan si re mbi errësirën e sheshit, kështilltarët lëvizën nga vendi dhe u afruan edhe më shumë, si të donin ta pengonin atë vepër arti, njëlloj siç bëjnë priftërinjtë që ruajnë ikonat e perëndive të tyre nga ndotja, nga shkarravinat dhe retushimet, por dora e Lek Dukagjinit u ngrit në ajër dhe ata ngrinë si shandanë bashkë me armët e pishtarëve që mbanin në duar. Ajo ishte një skenë që Aleksandri nuk do ta harronte kurrë dhe vitet që do vinin do ta shënonin si zbritjen e parë të Zotit në Shqipëri. Atë ditë Lek Dukagjini kishte vendosur të sillej si një Zot që e lë veten në dorë të njerëzve, a thua se donte të bindte veten se njerëzit kanë vetëm një mundësi për t'u hakmarrë ndaj Zotit: ta zbukurojnë. Kur vajza kaloi nga faqet te buzët nata kishte ngritur perden e vet mbi qytet. Duke përfituar nga mungesa e kontrollit të kështilltarëve të Lek Dukagjinit, fëmijët ishin mbledhur njëri pas tjetrit në shesh siç bëjnë insektet që ndjekin dritën. Kishin sjellë me vete edhe kafshët, të cilat i kishin ngjyer me bojëra dhe të gjithë bashkë dukeshin si një tufë maskash të vogla, që herë here vendosin të vizitojnë qytete të mërzitshme

dhe të errëta për t'u kthyer buzëqeshjen, frikën dhe ngjyrat. Aleksandri ktheu kokën se një pulë rrahu krahët në ajër dhe u llahtaris kur pa se ajo ishte e lyer e gjitha me bojë jeshile përveç kokës dhe lafshës që ishin të bardha, por kjo s'ishte gjë në krahasim me ç'pa më tutje. Një kalë, të cilin një ditë më parë ai e kishte gjetur duke kullotur në det, dukej si një mur fshati mbi të cilin kishin vizatuar rrathë, topa, gjethe dhe viza të panumërta, që dukeshin si ushqime të patretura që kishin dalë nga barku i kafshës për të ushqyer sytë e uritur të kalimtarëve. Ndërsa një lopë, që po e detyronin të ulej këmbëkryq për të mos shqetësuar Lek Dukagjinin, e kishin veshur me një fustan të gjatë bezeje mbi të cilën dalloheshin zogj të kuq të mbushur me qime dhe peshq gojë-hapur, të cilët nuk kuptohej nëse lundronin në një fushë të blertë apo fluturonin në një qiell të verdhë. Gjuha e lopës ishte e zezë sikur kishte ngrënë qymyr dhe një djalë e detyronte ta nxirrte sa më shpesh për të fituar admirimin e shokëve të vet, duke i afruar te hundët një shkop të lyer me kripë të cilin ajo e lëpinte si një karamele të hidhur. Sikur lopa të mos ishte aq e duruar dhe e bindur, ajo mbrëmje mund të kishte përfunduar në një kaos, por me sa duket fëmijët ishin të vendosur të prisnin Verën, e cila nuk e ktheu asnjëherë kokën për të parë sesi konkurronin kafshët e tjera me viçin dhe sidomos me maskën që ajo po qëndiste mbi lëkurën e rrudhur të Lek Dukagjinit, i cili dikur hapi sytë dhe duke parë kafshët e ngjyera me bojë tha me zë të lartë: Kush nuk do binte dakord me mua se kafshët e lyera

me bojë janë më të bukura dhe më të dobishme se të gjithë engjëjt sterilë që varen mbi ikona? Aleksandri u drejtua dhe ashtu bënë edhe këshilltarët, ndërsa Lek Dukagjini e zgjati edhe më shumë maskën e tij të pambaruar në drejtim të Verës, e cila sapo kishte nisur të merrej me buzët, prandaj bëri një shenjë bezdisjeje, sepse Lek Dukagjini kishte ndryshuar pozicion, si të gjithë modelet që humbin durimin dhe harrojnë se nuk duhet të lëvizin gjatë kohës që pikturohen. Ai buzëqeshi si për të kërkuar falje dhe pas pak buzët e tij të holla u frynë nga gishtat e vajzës që i leu ata me ngjyrë të kuqe, të fortë dhe të ndezur. Nëse në fillim ai dukej si viçi i vogël që i rrinte përbri, tani kishte marrë pamjen e një gruaje mëkatare, e cila, pasi kishte puthur Zotin kishte vendosur t'i mbante buzët në atë gjendje, derisa të vdiste. Lek Dukagjini nuk lëvizi dhe priti me durim derisa vajza ia lëmoi pak ballin, rrumbullakosi të bardhën e zemrave mbi faqe dhe i kaloi edhe një herë të gjitha pikat rreth syve për t'i forcuar. Para se të mbaronte ajo bëri një hap prapa, siç bëjnë të gjithë piktorët që marrin distancë nga puna, për ta shijuar apo për të vendosur se ku ka nevojë të ndërhyhet, për t'i theksuar tiparet, apo për të forcuar hijet e mendimeve që kalojnë mbi fytyrë dhe pasi u bind se nuk kishte mbetur asgjë për të shtuar apo për të hequr, iu afrua Lek Dukagjinit dhe i tha: Kaq ishte, gjyshit tim do t'i vinte turp po t'ia lyeja buzët. Lek Dukagjini qëndroi një copë herë me kokën lart dhe flokët e bardhë i fluturuan në ajër si velat e një anijeje që sapo kishte mbaruar pastrimin e

përditshëm. Pastaj u ngrit dhe tha: Më sillni një pasqyrë, dua të shoh fytyrën e Zotit. Kaluan vetëm pak çaste kur njëri nga këshilltarët i mbajti pasqyrën përpara, ndërsa gjithë njerëzit dhe bashkë me ta edhe kafshët heshtën duke pritur reagimin e njeriut që po shihte Zotin në pasqyrë. Ai e ktheu pasqyrën nga të gjitha anët duke e afruar te nishanet me ngjyra që i kishin mbirë rreth syve, pastaj e mbajti mbi ballë duke parë me kujdes kryqin e kuq që rrezatonte gjurmën e vet në errësirë dhe kur kaloi te secila nga zemrat që kishte mbi faqe, ndaloi pak, lëvizi muskujt poshtë e lart, gjë që i bëri zemrat të dukeshin si veshka me dhjamë dhe, para se të thoshte diçka, nxori gjuhën dhe provoi shijen e ëmbël të buzëkuqit me të cilin e kishin zbukuruar. Ja ku jemi më afër Zotit se kurrë, iu drejtua këshilltarëve të vet duke hapur krahët sikur po mbante fjalim, përpara një turme ku njerëzit përpiqeshin ta adhuronin, ndërsa kafshët përpiqeshin t'i ngjanin. Kemi rastin të kuptojmë se si do donin fëmijët të dukej Zoti, nëse do kishin mundësi ta takonin. Nuk mund të them se mësimi që mora sot nuk ishte i vlefshëm, por nuk mund të pohoj dot edhe të kundërtën, pra se arrita të kuptoj diçka që nuk e dija. Që të njohësh Zotin duhet fillimisht të dish atë që njerëzit mendojnë për Zotin, sepse për sa kohë që Zoti është krijesë e njerëzve ai pasqyron mendimet dhe shijet e tyre. Ka njerëz që mendojnë se Zoti është një grua, ka të tjerë që mendojnë se ai e drejton botën duke mbajtur një kryq në dorë, siç bëjnë mbretërit me skeptrin dhe ka disa që besojnë se

Zoti e lejon dashurinë dhe madje e inkurajon atë. Kjo vajzë është pak nga të tria, dhe Aleksandri që e shpjegon botën përmes gatimit, do thoshte se ajo i ngjan një ëmbëlsire me erëza, me sheqer dhe me kripë. Tani ne duhet të studiojmë gjurmën që buzët kanë lënë mbi ëmbëlsirën për të njohur njeriun që e ka kafshuar. Nuk dua t'ju pyes se çfarë keni kuptuar, por po them atë që unë kam kuptuar. Kjo vajzë do donte që Zoti të ishte një grua dhe prandaj i leu buzët e mia, ajo donte që Zoti të ishte i krishterë, sepse e tillë duhet të jetë familja nga e cila ka ardhur dhe në fund do donte që Zoti ta lejonte të dashurohej me dikë tjetër, sepse dy zemrat e bardha nënkuptojnë atë që ne dimë: se dashuria nuk është një valle që kërcehet vetëm, por kërkon edhe një shok për ta ndihmuar të mbajë ekuilibrin. Nëse unë jam Zoti, ajo do donte që unë të kisha pikërisht këtë pamje. Fëmijët flasin më kollaj me gjuhën e ngjyrave dhe shenjave dhe nuk ka asnjë rrugë tjetër për të deshifruar sinqeritetin e instinkteve te tyre. Kjo vajzë na ka dhënë arsyet për të cilat ne duhet ta ndalojmë Zotin. Por, nga ana tjetër, beteja jonë është sa e vështirë për t'u fituar aq edhe e lehtë për t'u humbur, sepse fëmijët nuk mendojnë, ata vetëm rriten dhe për ta Zoti nuk është një mendim, por një instinkt. Dhe lufta me instinktet është në disa raste më e pamundur se lufta me mendimet. Zoti që kjo vajzë ka në kokën e saj është një fryt i këtij instinkti, që nuk lind nga mendimi, por vetëm nga frika. Vajza në fillim mendoi se duhet të më bënte si viçin e saj të kuq dhe m'i mbushi sytë

me pika. Por pastaj ishte instinkti dhe jo mendimi që ia drejtoi dorën dhe nuk bëri mbi mua atë që bëri mbi kafshën. Sepse kafshës ajo nuk i vizatoi as kryq mbi ballë dhe as zemra të bardha mbi faqe. Kjo tregon se vajza e kupton me instinkt, se Zoti nuk mund të jetë një viç dhe se kafsha nuk mund të bëhet Zot. Këto gjëra asaj nuk ia ka mësuar kush dhe prandaj unë mendoj se ajo nuk mendon për Zotin, por instinkti i tij është ngulitur në mendjen e saj të virgjër për shkaqe që duhet t'i gjejmë përpara se t'i zhdukim. Sonte kemi arritur të hyjmë në kokën e saj përmes syve që zgjodhën ngjyrat dhe sidomos përmes dorës që më bëri mua si një grua të përdalë, si një kryq të përgjakur, si një viç të lumtur dhe si një Zot të bindur. Vajza vizatoi në fytyrën time Zotin që donte të takonte dhe që nëse do ta takonte do t'i kishte kërkuar që viçi të ishte i lumtur, që kryqi të ishte i kuq dhe që gratë të kishin mundësi të bënin dashuri me sa më shumë burra, pa u ndëshkuar. Nëse fytyra ime e lyer me bojë mund të na shërbejë për të zbërthyer rebusin e Zotit, ky është shpjegimi që unë kam.

Unë e lejova takimin me vajzën sepse kjo është arsyeja pse kam ardhur në Shqipëri, të takohem me njerëzit dhe t'i bind ata se Zoti që nuk e njohin, nuk ekziston dhe se Zoti që duhet të njohin jeton bashkë me ta. Dhe meqenëse Zoti ka vdekur, bashkë me të kanë vdekur edhe mësimet që ai u ka dhënë njerëzve deri dje. Ndërsa Zoti që jeton, ka vendosur t'i edukojë ndryshe njerëzit me të cilët ndan të

njëjtin ishull, të njëjtin shtet, të njëjtin ujë, të njëjtin diell, të njëjtat ushqime dhe të njëjtin qëllim. Qëllimi është i thjeshtë dhe i ditur: është koha ta krijojmë Zotin nga e para, sepse do të ishte mirë sikur ai që kishim, të kishte vdekur dhe do të ishte keq që nëse nuk do ta kishim fare Zotin, të mos e krijonim. Nëse dikush do të më pyeste se kur kam lindur unë do përgjigjesha: Unë kisha lindur, por tani vendosa të shfaqem me ndihmën e një vajzë dhe nën shoqërinë e një viçi. Ta festojmë takimin e Zotit me njerëzit, tha Lek Dukagjini me një zë të fortë që i bëri kafshët të dridhen dhe i vuri njerëzit në lëvizje. Shkoni merrni pianon time të bardhë sepse sonte do të ketë muzikë në ishull. Kjo vetmi duhet të jetë e gëzueshme për sa kohë që bota nuk na dëgjon.

Kur pianoja zbriti në shesh dhe Lek Dukagjini u ul sipër saj, duke kaluar gishtat, si mbi një pjatë të mbushur me sqepa zogjsh, Aleksandrit iu duk vetja në parajsë. Ai nuk e kishte besuar kurrë se Shqipëria dhe parajsa mund të ngjanin aq shumë dhe falënderoi në heshtje Lek Dukagjinin që e kishte bindur të qëndronte atje. Në fund të fundit çfarë kishte parajsa më shumë sesa Shqipëria: të dyja ishin plot me njerëz që i besonin një Zoti, i cili i kishte sjellë aty duke i përzgjedhur me kujdes dhe pastaj u kishte hapur dyert siç kishte bërë edhe Lek Dukagjini, të dyja nuk kërkonin pagesë për shërbimet, strehimin dhe ushqimet që ofronin, të dyja e konsideronin të paarsyeshme martesën dhe prandaj të panevojshme dashurinë dhe sigurisht në të dyja luhej

muzikë nga një plak i veshur me rroba të bardha, që nëse nuk ishte vetë Zoti atëherë ishte një njeri të cilit ai i kishte besuar përkohësisht pianon e vet, derisa të kthehej. Por edhe nëse kishte një ndryshim ai shkonte në favor të Shqipërisë: në parajsë Zoti nuk shkonte për ditë sepse ndonjëherë i duhej të zbriste edhe në ferr apo në cepa të panjohur të qiellit për t'u marrë me punë të tjera, jo shumë të pëlqyeshme, ndërsa Lek Dukagjini nuk do ikte kurrë nga Shqipëria sepse ai nuk kishte asgjë tjetër përveç asaj dhe për më tepër, ferrin nuk e njihte, sepse nuk e kishte ndërtuar vetë. Aleksandri u përhumb kur gishtat e gjatë të Lek Dukagjinit shkelën mbi kalldrëmin e pianos dhe u kthyen në tinguj të mrekullueshëm, të cilët i nxitën fëmijët të kërcejnë si insekte të djersitura nën prushin e yjeve. Por edhe kafshët nuk mbeten më pas dhe fakti se ato mendojnë se tingujt vijnë vetëm nga shpendët, i bëri të ndihen në shoqëri të mirë, sepse kafshët kanë nevojë për kurajën dhe lirinë e shpendëve nga të cilat kanë mësuar muzikën, kërcimin dhe shpërfilljen që lind nga lartësia. Ato filluan të vrapojnë nëpër shesh duke tundur maskat prej boje që kishin në fytyrë dhe në trup duke ndjekur njëra-tjetrën në hapësirën e sheshit, sepse ky ishte një çast që mezi e kishin pritur, ndërkohë që Lek Dukagjini mbante një fjalim që nuk ishte dhe aq i gjatë dhe i pakuptueshëm sa ç'pritej. Nata dukej më e bardhë nën tinguj dhe pesha e saj mbi botë u lehtësua duke u varur në rrjetën e yjeve. Dhjetori nuk kishte parë ditë më të nxehtë dhe Aleksandri hoqi xhaketën që kishte veshur

dhe e hodhi mbi shpinën e një deleje që herë pas here i afrohej duke nuhatur aromat e gjellëve të ndryshme që ai mbante gjithmonë në trup. Pas pak të gjithë po kërcenin sepse muzika që vinte nga pianoja e Lek Dukagjinit ishte një magji së cilës askush nuk mund t'i rezistonte dot, por edhe një urdhër të cilin nuk kishe pse ta kundërshtojë. Ai dukej sikur i lëvizte njerëzit dhe kafshët me duart që i ngrinte mbi piano duke përcaktuar hapat e fëmijëve, largësinë e tyre nga njëri tjetri, afrimin, dridhjet, tundjet dhe ndalesat. Kur të gjithë të bindur, ndiqnin ritmin e duarve të tij, ai përkulej mbi piano sikur e puthte me buzët e kuqe, fshihej atje nën dantellat e fustanit të bardhë të tastierës, por pikërisht kur zhdukej dhe kur askush nuk e dinte më ku ishte, ngrinte kokën lart për të kontrolluar shpërndarjen e tingujve nëpër Shqipëri, qeshte fort kur e kuptonte se ato kishin mbërritur në veshët dhe shpirtrat e duhur, pothuajse shtrihej mbi piano siç do bënte çdo njeri mbi kalldrëmin e parajsës, ngrinte prapë kokën dhe thoshte: Ka edhe sende të padobishme, si pianoja ime, që mund t'i duhen parajsës. Bëra mirë që nuk e dogja kur isha i vogël, atëherë kur besoja se Zoti e ka qejf muzikën. Pak më vonë, i frymëzuar nga atmosfera që kishte krijuar vetë ai u ngrit në këmbë, ia la pianon njërit prej këshilltarëve, siç do bënte edhe Zoti në raste të tilla dhe shkoi të kërcente bashkë me fëmijët duke ndriçuar errësirën me kryqin e vet. Vera dhe dy vajza të tjera e rrethuan dhe duke e mbajtur për dore, filluan të silleshin rreth tij në hapësirën e një nate ku njerëzit dukeshin sikur sapo kishin zbritur

nga qielli për të dëfryer. Kur yjet u shuan dhe dielli filloi të lëpinte horizontin ai ngadalësoi ritmin, ia afroi pak faqen e vet Verës, që u afrua për ta puthur dhe para se të ikte tha: Kjo natë do të mbahet mend sepse Zoti gjithnjë kërcen përpara se të ndëshkojë. Aleksandri ndjeu një dridhje në gjuhë sikur dikush i kishte hequr shijen dhe mendoi se Zoti nuk e tregon asnjëherë atë që do të ndodhë, por flet gjithmonë për atë që nuk do ndodhë, sepse kjo i jep më shumë pushtet dhe i detyron njerëzit të presin duke u lutur. Lek Dukagjini ktheu shpinën kur rrezet e para të mëngjesit ia përcëlluan zemrat që kishte në faqe. Në atë çast dielli doli mbi Shqipëri duke çarë rrugën me guxim mes ngjyrave dhe bojërave që kishin formuar ylberë në tokë, nga djersa e kafshëve. Kështilltarët u thanë fëmijëve të mblidhnin kafshët dhe të ktheheshin në shtëpi, ndërsa Aleksandri u nis të flinte dhe ndoshta nuk do zgjohej deri në mbrëmje nëse njëri nga kështilltarët nuk do vinte për t'i thënë: Zgjohu shpejt duhet të vrasësh një lopë. Po pse duhet të vras një lopë, do mbetemi pa qumësht, i tha Aleksandri duke fërkuar sytë, por kështilltari i ktheu krahët siç bëjnë njerëzit që nuk kanë shumë kohë për të sqaruar gjëra që dihen dhe që nuk duhet të diskutohen.

Aleksandri u vesh dhe doli në sheshin e qytetit ku pa disa nga kështilltarët e Lek Dukagjinit që kishin lidhur një lopë me litarë, pa e lënë të lëvizte dhe të ankohej. Në barkun e saj të fryrë nga inati dhe nga dëshpërimi ishin shkruar dy shkronja të mëdha në ngjyrë blu: PD. Çfarë ka bërë që duhet të vritet, pyeti Aleksandri njërin nga

këshilltarët. Ka bërë propagandë për dashurinë, tha këshilltari duke e tërhequr me forcë litarin që i kishte shtrënguar qafën lopës. Aleksandri ngriti supet siç do bënte çdo njeri që e ka të vështirë të kuptojë se si një lopë mund t'i bëjë jehonë dashurisë. Dashuria ishte një tipar i njerëzve dhe kafshët nuk e njihnin atë dhe nuk kishin asnjë arsye dhe për më tepër asnjë mundësi për ta ndihmuar të përhapej. Lopët nuk flisnin dhe propaganda e tyre nuk kishte asnjë vlerë sepse njerëzit nuk merrnin mësime nga kafshët për gjëra që i dinin vetë. Kafshët nuk ia mësojnë dot njerëzve dashurinë, por edhe njerëzit nuk u mësojnë dot kafshëve dashurinë. Dy lopë mund të dashuroheshin në heshtje me njëra-tjetrën, gjë që ndoshta kishte ndodhur pas asaj nate të gjatë dhe të gëzueshme, por dashuria e tyre nuk kishte gjasa të ishte e dëmshme apo infektuese dhe në këto kushte ajo nuk e rrezikonte Shqipërinë. Megjithatë fakti që e kishin lidhur dhe kishin vendosur ta vrisnin, dëshmonte së gjërat ishin me të ngatërruara se kaq dhe Aleksandri nuk duhej të dyshonte në fajësinë e lopës pavarësisht se nuk ishte në gjendje ta provonte atë. Por ndoshta këshilltarët e kishin provuar, ata e kishin ndjekur lopën gjatë natës dhe me sa duket e kishin parë se çfarë kishte bërë ajo me një lopë tjetër duke u fshehur diku në labirintin e tunelit, apo duke shkumëzuar nga qejfi në bregun e detit, apo ndoshta duke e kryer fëlliqësinë e vet në mes të sheshit, në sy të kalimtarëve të cilët në atë orë duhet të ishin të gjithë në gjumë sepse Aleksandri i kishte parë fëmijët që ishin futur në shtëpi

dhe disa nga kafshët ai i kishte përcjellë vetë në stallë, ku ato ishin shtrirë të lodhura dhe të përgjumura. Por edhe nëse lopa kishte kryer një akt të ndaluar dashurie ajo nuk e kishte bërë këtë gjë vetëm, por me një tjetër, i cili mungonte dhe Aleksandrit në fillim iu duk e padrejtë që faji i hidhej vetëm lopës, ndërkohë që duhej të ndahej në mënyre të barabartë, por pastaj mendoi me vete se ishte shumë mirë që nuk do të vriteshin dy kafshë, por vetëm njëra, sepse atëherë qumështi i Shqipërisë do të vihej seriozisht në dyshim. Ai e pa lopën me kujdes sikur donte të gjente shenjat e dashurisë mbi lëkurën e saj, ndonjë kafshim, ndonjë vulë, apo ndonjë shenjë puthjeje të ngjashme me një zambak që një kafshë ia dhuron një tjetre kur e shtrëngon, por ajo nuk kishte asnjë gjurmë, me përjashtim të një harte të bardhë në mes të syve që zgjatej duke krijuar njolla mbi faqe, si ato zemrat që Vera kishte vizatuar mbi faqet e Lek Dukagjinit dhe pastaj vazhdonte poshtë barkut dhe shkonte deri te gjinjtë e ënjtur dhe të kërcyer, që nga shtrëngimi i fortë i litarëve kishin nisur të kullonin duke formuar pellgje me qumësht në shesh. Të paktën ta kishim mjelë para se ta vrisnim, i tha Aleksandri njërit prej këshilltarëve. Ky qumësht është i helmuar nga vesi, u përgjigj ai duke shtuar: Bëhu gati, Lek Dukagjini ka thënë se ti duhet ta vrasësh këtë kafshë. Po pse unë, mërmëriti Aleksandri jo për të kundërshtuar por për të kuptuar arsyen pse kishin zgjedhur atë. Sepse ti je kasapi i Shqipërisë, u përgjigj këshilltari. Ishte një mëngjes i ftohtë ngjyrë gri dhe dhjetori që deri dje kishte

qenë i ngrohtë dhe i qeshur atë ditë ishte mbledhur poshtë reve duke u dridhur. Po me kë ka bërë dashuri, pyeti prapë Aleksandri, siç do bënte çdo xhelat që do ta njohë krimin e viktimës para se ta vrasë. Me një njeri, tha këshilltari, ka bërë dashuri me njeriun që i ka shkruar ato dy shkronja në bark. Aleksandri hapi sytë nga habia, por dita ishte aq e errët sa e fshehu çudinë e tij. Duhet të jem në ëndërr, mendoi, nuk ka mundësi që lopët të bëjnë dashuri me njerëzit, kjo është e pamundur. Ndërkohë në shesh kishin ardhur disa fëmijë, të cilët me sa duket i kishin urdhëruar të ishin të pranishëm gjatë vrasjes së lopës dhe ai pa Diellin që bashkë me dy djem iu afrua dhe i qëndroi dy hapa larg. Ti do ta vrasësh, e pyeti Dielli. Aleksandri futi kokën mes supeve duke dashur të fshihte turpin që ndjeu në atë çast. Asnjëri nuk e kishte pyetur ashtu deri atë ditë sepse ai nuk kishte vrarë asnjeri. Natyrisht që ai kishte therur shumë kafshë, ua kishte rrjepur lëkurën dhe u kishte ndarë thundrat dhe brirët nga mishi, pastaj e kishte skuqur, por ato nuk ishin vrasje dhe për to nuk do t'i vinte kurrë turp. Nëse kishte vrarë e kishte bërë vetëm për të ushqyer të tjerët. Kafshët që kishte therur nuk kishin bërë asnjë gabim dhe nëse ishin shtuar duke bërë dashuri me të ngjashmit e tyre, kjo u ishte lejuar sepse ndryshe, bota do të vuante për mishin dhe lëkurën e tyre. Por tani Aleksandrin e kishin urdhëruar të vriste dhe jo të therte një kafshë dhe kjo nuk ishte e njëjta gjë. Therja është një proces para të cilit duhet ta marrësh kafshën me të mirë, ta ledhatosh, ndoshta t'i fusësh diçka të shijshme në gojë,

ta fërkosh, ta puthësh dhe atëherë kur ajo mendon se është jashtë rrezikut ti e trullos duke i futur thikën në fyt. Kjo është një pabesi që kafsha nuk e mban mend dhe vdes e lumtur. Ndërsa kafsha që vritet, nuk përkëdhelet sepse ajo duhet të ndëshkohet. Ti do ta vrasësh, e pyeti sërish Dielli me një zë më të fortë. Po, i tha Aleksandri kështu më thanë, por nuk e di ende se çfarë ka bërë. Nuk është faji i saj, tha Dielli, por i atij që i ka shkruar në bark ato fjalët. Një vit më parë një vajzë vdiq pasi i shkruan të njëjtën gjë mbi bark. Ai që e bëri nuk u gjet kurrë dhe me sa duket ka ardhur në ishull. Ç'do të thotë PD, e pyeti Aleksandri duke parë lopën që pikonte qumësht nga frika dhe ndoshta edhe nga dëshpërimi. Dielli qëndroi një çast pa folur dhe pastaj tha: PD do të thotë Pushtimi i Dashurisë. Është një fjaliqë do vazhdojë të vrasë njerëz. Aleksandri pickoi duart me thonjtë e vet dhe heshti. Ajo fjali për të nuk kishte asnjë kuptim, por nëse kishte ndonjë kuptim të keq, për Lek Dukagjinin apo për këshilltarët e tij, ishte shkruar në një vend të papërshtatshëm, ndaj nuk kishin vlerë. Nëse do të ndëshkohej vetëm për kaq, pra se kishte lejuar të shkruheshin fjali të ndaluara në trupin e saj, lopa nuk kishte asnjë faj. Të njëjtën gjë kishin bërë fëmijët duke vizatuar mbi lëkurat e gomarëve, kuajve, deleve, pulave dhe patave, një ditë më parë. Ua kishin vizatuar trupat, pa u marre leje dhe pa i pyetur, me topa, me viza, me pika, me nishane, me shufra, me shifra, me zogj dhe me peshq për të cilët kafshët nuk kishin asnjë dijeni. Lek Dukagjini kishte lejuar t'i vizatohej një kryq

mbi ballë dhe askush nuk e dënonte për këtë, megjithëse në Shqipëri, feja dhe simbolet që e përhapnin atë ishin të ndaluara. Këtu kishte diçka që nuk shkonte dhe ndoshta shpjegimi qëndronte te kuptimi dhe historia e atyre dy fjalëve për të cilat kishte vdekur edhe një vajzë, para disa kohësh. Aleksandri ndjeu një hije që u var mbi shesh dhe që i detyroi të gjithë të ngrinin kokat lart, përfshi edhe lopën e cila u zgjat, sikur priste mëshirë. Ishte Lek Dukagjini që kishte dalë në katin e dytë të godinës dhe që aty kishte bërë shenjë se ishte koha për të vrarë. Këshilltarët që me sa duket po e prisnin, e tërhoqën lopën edhe më fort derisa ajo ulëriti nga dhimbjet, pastaj njëri prej tyre i tha Aleksandrit: Nuk kemi çfarë presim, duhet ta vrasësh. Aleksandri mbylli sytë dhe para se të nisej dëgjoi Diellin që tha: Po vret një qenie të pafajshme, nuk e ka fajin muri, por dora. Por Aleksandri nuk u kthye pas. Sytë i ishin ënjtur, por hija e Lek Dukagjinit ia ndriçonte rrugën. Duke ecur me hapa të vegjël për të mos e trembur lopën, që edhe ashtu ishte e tmerruar, ai nxori thikën që përdorte në këto raste dhe duke iu afruar kafshës nga prapa që të mos ndeshtë sytë e saj të përlotur, ia nguli thikën e gjatë midis kurrizit dhe kokës, aty ku dy shpatullat e saj të gjera bashkoheshin siç bashkohen dy male, duke formuar një luginë prej mishi. Një curril gjaku fluturoi në ajër dhe e mbuloi Aleksandrin nga koka te këmbët, ndërsa lopa u tund disa herë dhe pas pak u shtri duke mbyllur sytë. Të paktën nuk vuajti, mendoi Aleksandri, ndërsa shihte vajzat që kishin mbuluar fytyrën me duar. Lek Dukagjini

qëndroi dhe pak në lartësinë e hijes së vet dhe pasi bëri me dorë për të thënë që çdo gjë kishte mbaruar, u fut në dhomën e tij. Kur të gjithë u shpërndanë duke lënë pas kufomën e lopës që ishte shtrirë mbi një pellg gjaku, Aleksandri shkoi në breg të detit dhe e futi thikën në ujë. Gjaku qëndroi një copë herë mbi dallgë, pastaj u hollua, u zbardh dhe bashkë me dallgët u largua në drejtim të brigjeve të tjera. Pastaj lau fytyrën, flokët dhe duart duke ndjekur gjakun që derdhej ngadalë në det. Po i japim botës gjak në vend të paqes, mendoi Aleksandri dhe u ul në gjunjë, por pavarësisht nga neveria dhe turpi që ndiente, u qetësua shpejt sepse ashtu si shumë njerëz që kishin vendosur të qëndronin në ishull edhe ai nuk donte të dyshonte për fatet e Shqipërisë, punë të cilën e kishte marrë përsipër Lek Dukagjini. Në ato çaste Shqipëria ishte e heshtur dhe e ngrirë dhe dhjetori po bënte detyrën që duhet të bëjë dimri, duke e ftohur ishullin edhe më shumë. Kur u err, Aleksandri u kthye në mensë, sepse ishte koha e darkës. Atë natë nuk shihte dot mish me sy dhe theku bukë të spërkatur me vaj dhe ua vuri fëmijëve përpara bashkë me pak djathë dhe çaj. Ata mbllaçiteshin në heshtje megjithëse herë pas here lugët dhe pirunët që binin në tokë kumbonin si vetëtima në hapësirën e madhe të mensës. Qëndroi një copë herë duke parë se si disa nga vajzat ishin zverdhur, ndërsa djemtë flisnin me zë të ulët siç bëjnë njerëzit pas çdo vdekje. Disa herë u përpoq të kapte sytë e Diellit, por ai rrinte pa lëvizur dhe bënte sikur nuk e shikonte. Këtyre fëmijëve u vjen ndot nga

unë, mendoi ai. Me siguri nuk do duan më të ushqehen nga duart e mija, më shohin si një vrasës dhe unë nuk kam asgje për t'i kundërshtuar. Kur këshilltarët erdhën për t'i marrë fëmijët dhe për t'i shoqëruar nëpër shtëpi një djalë me sy të kaltër dhe me kokë katrore u afrua tek ai dhe i tha: Kur të vrasësh ndonjë lopë tjetër me thuaj dhe mua sepse dua të mësoj si përdoret thika. Aleksandri u zbeh, por nuk e dha veten. Përse të duhet thika, e pyeti, në Shqipëri nuk lejohet të vrasësh. Djali uli sytë poshtë dhe para se të ikte bashkë me të tjerët u përgjigj: Për të mbrojtur vendin tim nga dashuria. Aleksandri u drodh dhe në çast iu kujtua burri që bashkë me të kishte vizatuar shtëpitë e qytetit me lule, me zogj dhe me fruta të shijshme. Shqipëria do të prishet nga dashuria kishte thënë ai dhe ky është shërbimi më i madh që dashuria do t'i bëjë njerëzimit. Ai ishte zhdukur në anijen e Shtunit dhe ndoshta kishte vdekur duke menduar për dashurinë. Ndoshta prandaj vdiq, mendoi Aleksandri, sepse kishte besim te dashuria megjithëse dukej i vetmuar dhe i plakur për ta ushqyer atë me trupin e tij. Si e ke emrin, e pyeti djalin. Më quajnë Enver, tha ai dhe doli jashtë. Nata sapo kishte nisur dhe nga sheshi ngrihej ngjyra e gjakut të lopës. Do duhet shumë kohë derisa të thahet, mendoi Aleksandri që pasi rregulloi mensën, shkoi të shtrihej dhe atë natë nuk mendoi më asgjë tjetër.

Në ditët që pasuan Shqipëria u fut ngadalë në errësirën e dimrit dhe asgjë e rëndësishme nuk ndodhi për t'u shënuar në historinë e saj. Kafshët i njohën shpejt tekat e

ishullit dhe lëkurat e tyre u mësuan të durojnë lagështinë e detit, kripën, vetminë, insektet e ngathëta dhe zhdukjen e rrallë të ndonjë kafshe tjetër, me të cilën kishin ndarë të njëjtën hapësirë. Ato kullotnin në fushë gjatë paradites dhe kur dielli dobësohej, ktheheshin në stallat e tyre të errëta duke ngrohur në bark ushqimet, që fëmijët duhet t'i shijonin të nesërmen. Kafshët kanë një aftësi të rrallë për të mos shkaktuar ngjarje që mbahen mend prandaj askujt nuk i kujtohet dita apo muaji kur lindi një kec, kur ngordhi një rosë, apo kur theu këmbën një kalë. Megjithatë në Shqipëri këto data nuk harroheshin, jo sepse njerëzit në këtë vend janë më të prirë ndaj detajeve të vogla se njerëzit në vende të tjera, por sepse atje nuk kishte histori dhe ishte e domosdoshme që ajo të krijohej, qoftë edhe me ndihmën e kafshëve. Në fund të marsit lindi një qengj i bardhë me kaçurrela dhe Lek Dukagjini, që mori pjesë vetë në atë lindje, e mbajti qengjin në krahë dhe tha: Kjo foshnjë nuk lindi nga një martesë dhe kështu do të ndodhë me të gjithë fëmijët e Shqipërisë. Dukej që ishte i gëzuar sepse lindja e një qengji të shëndetshëm ishte prova që priste, se vendi që kishte zgjedhur për të jetuar, kishte klimën, mjaltin, brumin dhe regjimin e duhur për të ngjizur fëmijë. Jo çdo vend të jep mundësi të bësh fëmijë, kishte thënë ai një ditë. Ka vende ku kjo gjë është gjithmonë e më e vështirë dhe burrat marrin ilaçe për t'u shtrydhur në barkun e grave të tyre. Në Shqipëri ka diell, ka kripë, ka shi, ka burra dhe gratë mund të mbarsen edhe duke ecur dhe natyrisht edhe pa bërë

dashuri. Nënës së këtij qengji asnjë dash nuk i pëshpëriti në vesh fjalë dashurie, asnjë dash nuk i la takim në bulevardin e zambakëve, asnjë trëndafil nuk ia zbukuroi vellon e dasmës dhe megjithatë shiko sesa i bukur ka dalë, thoshte ai duke ia mbajtur gishtat qengjit në gojë sikur po e ushqente me një biberon të rrudhur.

Dimri i atij vitit zgjati deri në fund të prillit kur një erë e fortë që erdhi nga perëndimi i shpërndau retë, për ta mbushur ajrin me ngrohtësi dhe me dritë. Por dimri, para se të ikte mori me vete një ketër me buzë të bardha, të cilin fëmijët e gjetën në breg të mbuluar me leshterikë, pasi era e kishte rrëzuar nga lartësia e pemës ku jetonte. Ketrit i bënë një varrim të shkurtër, ku morën pjesë të gjithë fëmijët, të cilët ndezën një zjarr për shpirtin e tij të panjohur. Funeralin e drejtoi një vajzë e gjatë, që sapo kishte nisur të dukej si grua, prandaj rrinte gjithë kohën e përkulur për të fshehur gjinjtë e kërcyer. Ajo këmbënguli t'ia bënte vetë të gjitha shërbimet ketrit sepse ishte ajo që e kishte gjetur mes leshterikëve duke dhënë shpirt dhe duke u dridhur nga të ftohët. Këshilltarët e refuzuan këtë ceremoni, ndërsa fëmijët u vunë në rresht pas vajzës duke mbledhur shkarpa të thata për zjarrin ku shpirti i ketrit u përcëllua duke lëshuar një tufë me xixëllonja në ajër. Dikush kishte kërkuar që ketri të varrosej në qytet, por këshilltarët as morën mundimin t'ia thoshin këtë gjë Lek Dukagjinit sepse përgjigja e tij në këto raste dihej: Shqipëria ishte e vogël për të varrosur kafshë të egra. Ketri sidoqoftë e kishte bërë punën për të cilën e kishin

sjellë në ishull, sepse kur ai iku, pema ishte e pastër dhe e pandotur nga krimbat.

Ndoshta për shkak të pakësimit të krimbave, apo për shkak qetësisë që lë pas dimri kur të largohet pranvera që erdhi, duke fishkëllyer nëpër pemë, mbante era mollë dhe ndoshta prandaj trupat e fëmijëve filluan të djersijnë, faqet të skuqen dhe mendimet të lehtësohen. Zakonisht kur trupat djersijnë, njerëzit bëhen më të shkathët. Shenjën e parë se pranvera i kishte hyrë në trup, e dha Hëna, e cila një mëngjes u ngrit dhe nisi të qëndiste yje të verdhë, flutura dhe katrorë në bluzat e veta, disa ditë më pas edhe Dielli i cili një pasdite iu afrua Verës dhe i tha: Kur do më vizatosh edhe mua zemra të bardha në faqe. Vera uli sytë për tokë dhe tha: Faqet e tua janë të vogla dhe aty nuk ka vend për zemra, por unë mund të vizatoj një sy të kaltër që nuk mbyllet edhe kur ti fle. Dielli u skuq sikur e kishin ledhatuar me qerpik në faqe, por sedra e tij flinte në një guaskë krenarie që nuk hapet me trokitjen e parë. Po unë dua një zemër, u përgjigj ai, sytë i shoh çdo ditë në pasqyrë, por zemra ime është e fshehtë dhe unë dua ta njoh. Vera i kishte vënë dorën mbi gjoks dhe duke matur rrahjet e zemrës së tij, ishte përgjigjur: Kur të rritemi do të tregoj më shumë për zemrën tënde, tani ajo vetëm rreh, por nuk mendon. Dielli ishte kthyer në shtëpi dhe për tre net kishte fjetur me dorën mbi zemër duke u përpjekur të kuptonte, nëse ajo po rritej sa duhet, për të menduar. Nganjëherë ai e shikonte Verën tek ulej në tokë duke mbledhur gjethet e rëna dhe besonte se vajzat i ngjajnë

një kërmilli që nuk del dhe nuk lëngëzon po nuk e preke me gisht. Sidoqoftë ai ishte ende i turpshëm për ta futur dorën në kërmill dhe shumë i papërgatitur për të jetuar pa to. Kërmijtë ishin dashuria e tij më e madhe dhe të krahasosh një vajzë me një kërmill është e pazakonshme dhe ndoshta fyese në çdo vend, në çdo kulturë dhe për çdo njeri, por jo për Diellin, i cili jetonte në një vend ku nuk kishte trëndafila, mace, lepuj dhe kafshë të tjera të egra, me të cilat mund të krahasohet një vajzë që të pëlqen. I mbyllur në guaskën e ndjeshmërisë së vet, Dielli nuk e takoi Verën për një farë kohe, megjithëse kur ktheheshin nga shkolla e shikonte me bisht të syrit për të kuptuar nëse edhe ajo e kishte mendjen tek ai.

Ndërkaq, Shtuni ishte i vetmi njeri në Shqipëri, që nuk kishte asnjë regjim, që nuk i ngarkohej asnjë detyrë, që mund të zgjohej kur të donte dhe të mos bënte asnjë punë. Sipas Lek Dukagjinit, Shtuni ishte njeriu i duhur dhe të gjithë duhet t'i ngjanin atij. Lumturia lind nga harresa, kishte thënë Lek Dukagjini kur njëri nga këshilltarët ishte ankuar se Shtuni nuk mbante mend emrat e fëmijëve dhe ndodhte shpesh që vajzat i thërriste me emra djemsh. Ai e ka bërë detyrën e tij, përgjigjej Lek Dukagjini. Natyrisht duke harruar disa gjëra të vogla të cilat tani nuk kanë më rëndësinë që kishin. Unë i kërkova të mos e sillte në Shqipëri pianon dhe librat e mi, por ai harroi. Më kërkoi të sillte një qen, unë pranova, por ai prapë harroi. Mendoj se në të dy rastet ka vepruar siç duhej. Me mirë një piano se një qen. Nëse në Shqipëri do të ketë muzikë, duhet t'ia dimë për

faleminderit Shtunit. Kujtesa e tij i ka përzgjedhur sendet dhe kafshët në mënyrë filozofike. Pianon mund ta bësh të heshtë duke e djegur apo duke e thyer, ndërsa qenin duhet ta ushqesh ose ta vrasësh, që të pushojë. Dhe meqë të dy bëjnë zhurmë, unë mendoj se është më lirë të thyesh një piano, sesa të ushqesh një qen. Kështilltarët habiteshin me mirëkuptimin që tregonte Lek Dukagjini ndaj marrëzisë së Shtunit, dhe disa prej tyre xhelozoheshin nga mirësia me të cilën ai e rrethonte, duke rrëzuar kështu parimin e vet kryesor sipas të cilit, një njeri është i vlefshëm kur nuk e beson Zotin, kur nuk martohet dhe kur punon. Shtuni nuk punonte, ai vetëm qeshte dhe nëse një ditë Zoti do t'i fliste në vesh ai nuk do mbante mend asgjë. Në përgjithësi Shtuni konsiderohej si një njeri i pagdhendur, të cilit jeta nuk i kishte dhënë mundësi të mendonte gjëra të holla dhe të bukura madje fjalët se dikur ai kishte vrarë njerëz, ishin përhapur në ishull megjithëse po ta njihje Shtunin zor se e besoje këtë gjë. Edhe nëse ka vrarë, ndërgjegjja e tij tani është e pastër, tha një ditë njëri nga kështilltarët. Po atë ditë në mbrëmje, kur ai po kthehej nga shëtitja e zakonshme në buzë të detit, Shtuni ngriti kokën dhe e pyeti: A të ndihmon poezia të kuptosh çfarë mendojnë kafshët, zogjtë dhe njerëzit? Kështilltari me zë të ngjirur dhe trup të drejtë, që kundërmonte era qiparis, ndonëse kjo pemë nuk ishte lejuar të mbillej në ishull, kishte mbajtur këmbët, i habitur që Shtuni e dinte se ai shkruante poezi fshehurazi, por pastaj kishte vazhduar rrugën, duke menduar se nuk ia vlente t'i përgjigjej një njeriu që pas pak do harronte

atë që kishte dëgjuar. Kur mbërriti në fund të bulevardit të zambakëve, atje ku dielli krijonte një liqen dritë mbi të cilin zambakët ngrinin kokën si mjellma, këshilltari ndaloi, u përkul dhe ngriti një petal të bardhë që i kishte zënë rrugën. E mori në dorë, e shtriu mbi pëllëmbë për të lexuar damarët e mbushur me hije, e pastroi pak nga pluhuri i asaj dite dhe para se ta merrte me vete, siç merret një letër mbi të cilën mund të shkruash një kujtim apo një varg, mendoi sërish për fjalët e Shtunit. Si mund ta dijë ai që unë shkruaj poezi. Edhe sikur ta kishte ditur dikur, tani duhej ta kishte harruar. Kur e kishte pyetur për poezinë, këshilltari ishte dridhur megjithëse dridhja e qiparisit nuk dallohet kollaj. Të shkruaje poezi në Shqipëri nuk ishte dicka për të cilën nuk duhet të kishe frikë. Lek Dukagjinit kjo nuk i pëlqente dhe këshilltari ishte treguar i kujdesshëm për ta fshehur pasionin e tij, siç fshihen cenet apo nishanet duke i mbuluar me rroba dhe me çorape. Edhe pse nuk po i kthehet kujtesa, ky njeri duke humbur të shkuarën, ka fituar aftësinë për të nuhatur të ardhmen, mendoi këshilltari dhe i hodhi edhe një sy petales që mbante në pëllëmbë. Para se ta fuste në xhep, për ta marrë me vete dhe ndoshta për ta fshehur në një nga librat e tij, ku ajo do thahej derisa të kthehej në pluhur, ndjeu dorën që u djersit dhe vazhdoi rrugën duke mbushur me ajër të pastër fytin që i digjte në mënyrë kronike. Në këtë ishull harresa përdoret vetëm për të zbuluar gjurmët e dashurisë, tha me vete dhe uli kokën sikur sapo kishte shmangur një rrezik. Shtuni ishte pak më larg duke ndjekur gjurmët e tij mbi Shqipëri.

Zotit nuk i lejohet të vdesë

Një herë, dy burra të cilët kishin vendosur të prishnin një fshat, po bisedonin në majë të një kodre nga lartësia e së cilës dukeshin shtëpitë, vreshtat dhe gratë e fshatit që kruanin rrobat e burrave në gurët e lumit që kalonte aty afër, duke kënduar. Këta dy burra nuk kishin ndonjë qëllim të caktuar, ata nuk e donin fshatin për vete, nuk donin tokat e mbjella me rrush dhe as gratë me gjinj të lagësht, ata thjesht kishin ndaluar atje për t'u çlodhur, sepse po vinin nga një fshat tjetër, të cilin e kishin zbrazur nga njerëzit duke hedhur një mi në pusin që mbushte çezmat e tij. Dhe meqë ata dy burra në përgjithësi merreshin vetëm më këtë punë, jo se ishin të këqij, por sepse kishin vendosur të jetonin për të parë reagimin e njerëzve ndaj fatkeqësive të ndryshme, kishin pak kohë prandaj nguteshin. Çdo njeri që do të besojë se ata njerëz ishin të çuditshëm, apo se ata

i kishte dërguar dikush tjetër, le ta besojë, megjithëse kjo histori do tregojë se nuk ka të drejtë t'i paragjykojë, sepse njerëz të tillë ka plot në kohën tonë. Ndoshta ka pasur edhe më shumë në kohët e vjetra, sepse vetëm këmbëngulja dhe loja e njerëzve të tillë, që shtyjnë jetën e tyre duke u bërë keq të tjerëve, mund t'i japë shpjegim zhdukjes së dhjetëra qyteteve, apo qindra fshatrave, fati i panjohur i të cilëve nuk ka ndryshuar as nga ndonjë tërmet, as nga ndonjë përmbytje dhe as nga ndonjë vullkan. Nganjëherë gropat e historisë krijohen për arsye që njerëzit nuk i shpjegojnë dot siç do të donin, sepse arsyet mungojnë apo sepse njerëzit që i dinë arsyet nuk i thonë.

Kështu pra duke qëndruar nën hijen e një peme dy burrat shikonin fshatin dhe flisnin. Njëri thoshte se që të prishësh një fshat duhet të rrëmbesh një vajzë të vogël dhe pastaj duke hapur fjalë se këtë e ka bërë djali i një familje tjetër, hasmëria do fillojë në mes të dy familjeve si ndodh në fshatrat e vegjël ku të gjitha fiset rrjedhin nga i njëjti fis, kësisoj do fillojë grindja dhe shumë shpejt fshati do shkatërrohet nga sherri, nga xhelozia dhe hakmarrja. Kjo kërkon kohë, tha burri tjetër i cili nuk dukej shumë i bindur. Unë them se mënyra më e shpejtë për të prishur një fshat është të vrasësh lopën e dikujt. Fshatarët janë shumë të lidhur me lopën e cila jep qumësht, mish dhe para dhe nëse dikush mendon se lopën ia ka vrarë një fshatar tjetër, sepse kërkon të shesë më shumë qumësht se ai, atëherë grindja në fshat nuk do mbarojë më sepse njerëzit janë gati të vrasin për të mbrojtur pasurinë e tyre. Është e njëjta gjë,

u përgjigj burri tjetër. Edhe kjo që thua kërkon shumë kohë sepse njerëzve do t'u duhen disa ditë e ndoshta disa javë të gjejnë se kush e vrau lopën, pastaj natyrisht do dalin disa të tjerë që do u kërkojnë dy familjeve të pajtohen dhe nëse pajtohen atëherë fshati shpëton dhe ne kemi dështuar. Të dy burrat mbetën një ditë dhe një natë duke kërkuar rrugët më të shpejta dhe më të sigurta për të prishur fshatin që ishte ngrysur i qetë dhe ishte gdhirë i lumtur, pa e ditur se dy njerëz po përpiqeshin ta shkatërronin, pa ndonjë arsye të veçantë, por thjesht sepse ata kishin vendosur të provonin sesa e thjeshtë është të ndryshosh një ekuilibër të cilin njerëzit e kanë arritur duke u munduar për shekuj me radhë. Ditën e tretë, ata ende nuk ishin marrë vesh, kur pranë tyre u shfaq një grua me sy jeshile dhe me lëkurë të bardhë mbi të cilën shëtisnin disa nishane të kuqe që dukeshin si rruaza, që ndoshta një burrë ia kishte lënë mbi lëkurë si puthje, për të larguar të gjithë burrat e tjerë. Ajo dukej që nuk ishte nga fshati pasi ecte ngadalë, sepse asnjë punë nuk e priste dhe sa herë që shkelte mbi bar dukej sikur sapo kishte zbritur nga maja e një peme mbi të cilën kishte vëzhguar botën për një kohë të gjatë. Çfarë po bëni, i pyeti ajo. Nuk po gjejmë dot një shkak për të prishur fshatin, i thanë burrat. Gruaja hodhi sytë poshtë kodrës sikur të numëronte shtëpitë dhe tha: Është shumë e lehtë. Njëri prej jush duhet të shkojë poshtë t'u thotë njerëzve se Zoti ka vdekur. Dy burrat nuk patën kohë ta pyesnin, sepse gruaja u zhduk siç ndodh me të gjitha gratë kur japin lajme të mira. Dhe meqë deri në atë çast nuk ishin

marrë vesh, pasi secili kishte këmbëngulur në propozimin e vet duke rrëzuar atë të tjetrit, vendosën ta pranojnë me mirëkuptim dhe me një farë çlirimi. Nëse ideja e gruas me syjeshile nuk do kishte sukses, asnjëri nga ata të dy nuk do dështonte, sepse burrat kishin një jetë që shkonin nga një vend në tjetrin duke vënë baste me fatet e njerëzve dhe në këtë garë ishin barazim dhe prandaj asnjëri nuk mund ta gëlltiste humbjen. Të nesërmen në mëngjes më i moshuari prej tyre, zbriti në sheshin e fshatit dhe filloi të fliste me vete duke shkulur flokët dhe duke parë nga qielli. Burrat, gratë dhe fëmijët u mblodhën rreth tij dhe e pyetën: Çfarë ka ndodhur. Zoti vdiq, tha ai. Sapo vdiq. Atë çast retë u mbyllën në qiell dhe nisi një shi i dendur që nuk i la kohë askujt të pyeste pak më shumë, se si kishte vdekur Zoti, e kishte vrarë njeri, e kishte vrarë një Zot tjetër më i fortë se ai, apo ishte rrëzuar nga karrigia e tij duke thyer vertebrat shekullore dhe nëse kishte vdekur vërtet nga e kishte marrë vesh plaku që thoshte se Zoti kishte vdekur, madje që sapo kishte vdekur dhe kjo nuk kishte ndodhur disa ditë apo disa vite më parë çka ndoshta do ta bënte dhimbjen pak më të lehtë. E meqë të gjithë u shpërndanë, pak nga frika dhe pak për t'u mbrojtur nga shiu, askush nuk e pa plakun që u zhduk dhe shkoi në majë të kodrës ku e priste miku i tij duke qeshur nën kurorën e një peme. Atëherë, u ulën të dy dhe pritën pa folur.

Atë mbrëmje nga fshati nuk erdhi asnjë zhurmë, kafshët nuk pipëtinë dhe askush nuk doli nga shtëpia. Por

të nesërmen që në mëngjes pasi shiu ia kishte lënë vendin një dielli të rrumbullakët si portokall, u shfaq një burrë i cili u fsheh pas një muri, priti një copë herë derisa një djalë i ri doli nga shtëpia dhe e vrau duke ia zbutur eshtrat e kokës me një hekur të gjatë. Pastaj ai hyri në shtëpinë e njeriut që kishte vrarë, mori gruan e tij të re dhe lopën e shëndetshme dhe duke i tërhequr të dyja, u largua nga fshati. Kaq mjaftonte që të gjithë ata të cilët prej shumë vitesh ia kishin vënë syrin lopës, gruas, vajzës apo djalit të dikujt tjetër, të suleshin nëpër fshat duke marrë atë që munden, sepse pas vdekjes së Zotit asgjë nuk konsiderohej më e palejueshme. Vdekja e Zotit ishte një amnisti për të gjitha mëkatet. Për dy ditë, fshati mori pamjen e një fushe ku qindra ushtarë luftojnë dhe vrasin njëri-tjetrin. Në mbrëmje filluan zjarret, disa shtëpi morën flakë, dikush ndryshoi gardhin e arave që prej disa shekujsh nuk kishin lëvizur nga vendi, pastaj dikush tjetër u kujtua se mënyra më e mirë për t'i shpëtuar atij ferri ishte të ikje nga fshati bashkë me fëmijët dhe me plaçkat. Në ikje e sipër pati vrasje te tjera,rrëmbime,djegie dhe përgjakje. Kur nuk mbeti me asnjëri përveç disa qenve dhe maceve që u sulën duke lëpirë plagët e atyre që kishin vdekur pa u varrosur dhe që shtriheshin nën muret e shtëpive ku i kishte kapur pabesia, fshati ngjante me një varrezë ku nuk ka më vend për të gjallët. Dy burrat që e kishin ndjekur gjithë këtë skenë mbetën gojëhapur sepse nuk e kishin menduar se vdekja e Zotit do i çlironte njerëzit deri në atë pikë sa të vrisnin, të vidhnin dhe të shkatërronin

atë që kishin ndërtuar për aq shumë kohë. Nuk e dija që Zoti ishte kaq i nevojshëm, tha njëri prej tyre duke i kthyer shpinën fshatit. Megjithatë të dy dukeshin të hutuar. Ata donin të prishnin fshatra, ndoshta duke vrarë kafshë, duke helmuar ujin apo duke detyruar ndonjë grua të tradhtonte burrin por jo duke vrarë aq shumë njerëz. U kishte mbetur një shije e hidhur nga ajo masakër dhe ndoshta edhe një lloj pendese dhe megjithëse nuk hoqën dorë nga prishja e fshatrave që u dolën përpara gjatë jetës së tyre të mëtejshme, vendosën që kurrë me, të mos e përdornin propozimin e gruas me sy jeshile. Zoti vdes vetëm një herë, tha me i riu prej të dyve. Por meqë njëri prej tyre ishte më i moshuar, burri që kishte dalë në mes të fshatit duke lajmëruar vdekjen e Zotit, vdiq më shpejt.

Kur mbeti vetëm, burri tjetër u mbyll në shtëpi sepse prishja e fshatrave përmes fatkeqësive, nuk i jepte më kënaqësi. Ajo ishte një lojë që duhej të mbaronte kur nuk kishe më me kë të luaje. E meqenëse ishte një lojë, atë nuk e vriste shumë ndërgjegjja, ose me saktë ata kishin vendosur ta quanin lojë, pikërisht për të shpëtuar nga brejtjet përvëluese të ndërgjegjes sepse gabohet kush mendon se njerëzit e këqij nuk kanë ndërgjegje. Ata kishin luajtur por nuk kishin bërë krime, të paktën kështu mendonte burri në ditët e fundit të pleqërisë së vet. Por megjithëse herë pas herë e shëronte ndërgjegjen e vet nga plagët, duke e ëmbëlsuar me sherbetin e ditëve të zakonshme, ai nuk arriti dot ta harrojë fshatin, të cilit i kishte vrarë Zotin. Një ditë, kur iu duk se koha e tij po mbaronte, vendosi të kthehej në

fshat dhe t'u thoshte njerëzve të vërtetën, sepse edhe njerëzit e këqij kanë një ditë pendesë dhe kur kjo ndodh ata kthehen gjithnjë në vendin e lojës së tyre, apo të krimit, siç do thoshte dikush nëse do ta hetonte këtë ngjarje e cila në të vërtetë nuk kishte dëshmitarë dhe prandaj nuk u hetua kurrë. U ngrit një mëngjes mori rrugën dhe ndaloi në kodrën nga ku bashkë me mikun e tij kishin parë fshatin që zbukurohej nga puna, në kohën që lumi dredhonte si një ketër i llastuar në fushë, ndërsa portokalli i diellit djersitej duke u freskuar në gjinjtë e grave që lanin rroba. Tani, fshati dukej i shkretë, por fushat ishin të punuara gjë që tregonte se aty kishte njerëz. Ai ndjeu një çlirim duke besuar se braktisja ishte ndalur dhe ndoshta burrat ishin pajtuar dhe kishin vendosur të ktheheshin për ta ngjallur fshatin e vdekur. Megjithatë gratë nuk lanin më në lumë dhe fëmijët nuk luanin me macet si dikur dhe kjo e bëri të dyshojë. Shtëpitë ishin të gjitha të bardha dhe në oborret e tyre nuk kishte më lule dhe asnjë qen nuk tundte bishtin nga vapa e pasdites. Dukej sikur fshati jetonte në një re mbi tokën e të cilës nuk mbijnë lule dhe ku kafshët nuk dallohen nga njëra- tjetra. Ai vendosi të shkonte atë natë në fshat duke u hequr si një udhëtar të cilit i kishte rënë rruga andej. Zbriti kodrën dhe pas pak u gjend në mes të fshatit. Ishte errësirë dhe qirinjtë në disa shtëpi sapo ishin ndezur. Ai trokiti në një derë por ajo nuk u hap. Trokiti në një tjetër por as ajo nuk u hap megjithëse zhurmat që vinin nga brenda dëshmonin se atje kishte njerëz. Ndoshta ata me shohin nga dritarja dhe kanë frikë të më ftojnë brenda, mendoi.

Ky fshat ka parë shumë gjak dhe është e kuptueshme që i frikësohet udhëtarëve të panjohur. Më pas trokiti me radhë në të gjitha shtëpitë, por askush nuk i dha mundësi të fliste dhe të pyeste se çfarë bëhej atje. Megjithatë vendosi të priste. U ul nën strehën e një shtëpie, mbështeti kurrizin dhe qëndroi pa lëvizur. Aty nga mesi i natës, një grua kaloi dhe ai u ngrit për ta takuar. Ishte gruaja me sy jeshile dhe ai e njohu sepse hëna ia skuqte puthjet që kishte në qafë. Ajo nuk ishte plakur dhe dukej njëlloj, e freskët, e pastër, jeshile dhe joshëse ndonëse kishin kaluar shumë vjet. Gratë që ndjellin fatkeqësi nuk plaken, mendoi burri megjithëse ai asnjëherë nuk e kishte fajësuar atë për prishjen e fshatit. Kur ajo ndaloi, plaku iu drejtua dhe i tha: Grua, më ra rruga në këtë vend a mund të më ndihmosh të gjej një strehë sonte. Gruaja e pa dhe i tha: Kjo është e pamundur, në këtë fshat ne nuk i pranojmë të huajt. Edhe ti duhet të ikësh nëse nuk do të ndëshkohesh. Po pse nuk i pranoni të huajt, e pyeti ai me habi. Është një histori e gjatë, tha gruaja, duke parë hënën siç bën një njeri që kontrollon orën herë pas here. Këtij fshati para shumë vjetësh i ka vdekur Zoti. Që atë ditë gjithçka ndryshoi. Njerëzit u përgjakën me njëritjetrin dhe pasi u vranë dhe u therën ikën nga sytë këmbët sepse vdekja e Zotit çliroi shpirtrat e të gjithë atyre të cilët kishin jetuar me frikë. Kur Zoti vdiq, frika u vra dhe njerëzit nxorën në dritë të gjitha veset e tyre. Fshati u braktis. Shumë vite më vonë këtu erdhi një burrë i cili tha se ai ishte Zoti. Ai filloi të ndërtonte shtëpitë e djegura, pastaj solli me vete disa njerëz të tjerë, burra dhe gra nga

vende të tjera, i vuri ata të bëjnë fëmijë, i detyroi të punonin tokat të cilat nuk janë të askujt sepse pronësia këtu është e ndaluar dhe për të ruajtur fshatin ua ndaloi hyrjen të gjithë të huajve dhe po ashtu u ndaloi daljen nga fshati të gjithë vendasve. Në këtë fshat nuk mund të martohesh dhe njerëzit nuk lejohet të bëjnë dashuri. Këtu nuk lejohen as qentë dhe as macet që konsiderohen kafshë të padobishme dhe po ashtu nuk duhet të mbillen lule erëmira si trëndafilat, rozmarinat apo karafilat. Ky është një Zot i ri dhe si çdo Zot edhe ai ka zakonet dhe ligjet e veta të cilat ka vendosur t'i zbatojë me forcë dhe me detyrim. Kush nuk bindet vritet, kush dashuron verbohet, kush vjedh ndëshkohet. Ai vetë jeton këtu dhe nëse ti kapesh nga rojet e tij do të vritesh. Prandaj askush nuk ta hap derën sepse askujt nuk i lejohet të flasë me të huajt. Duhet të ikësh sa me shpejt, tha gruaja duke e parë drejt në sy dhe atë çast plakut iu duk sikur ajo e kishte njohur dhe si shumë vite më parë kishte zbritur nga pema e saj, për ta ndihmuar. Plaku u drodh, por vendosi t'i shkojë deri në fund rrugës që kishte nisur. Ai kishte një llogari të hapur me ndërgjegjen e tij të cilën duhet ta pastronte para se të vdiste. Po si u bindën këta njerëz që Zoti vdiq, pyeti. Kush mund ta vërtetojë vdekjen e Zotit. Edhe nëse Zoti vdes apo ka vdekur askush nuk ka mundësi të sjellë një provë, sepse atje ku ai jeton nuk ka njerëz dhe nuk do ketë kurrë njerëz. Gruaja qeshi dhe duke hapur pak jakën e ngushtë, që i shtrëngonte qafën me nishane, u përgjigj: Dikur dy burra erdhën në këtë fshat dhe thanë se Zoti kishte vdekur. Edhe pse njerëzit nuk u

bindën, sepse askush nuk u dha asnjë provë, ata vendosën ta besojnë, sepse njeriu kërkon të çlirohet nga pesha e Zotit duke shpresuar se pa Zotin mund t'i bëje disa gjëra më mirë, mund të pasurohet më shpejt duke marrë pronat dhe gratë e të tjerëve. Zoti u shpik kur bota nuk kishte drejtësi dhe rregull. Ky fshat kishte jetuar gjithmonë në paqe, por mjaftoi një fjalë për ta prishur atë, gjë që tregon se mirësia nuk lind me njeriun, ajo buron nga shkaqe të tjera të cilat kryesisht lidhen me frikën. Kur frika plagoset, mirësia vdes dhe kur frika vdes, Zoti bëhet i panevojshëm. Kjo ka ndodhur edhe këtu, por tani duhet të iki dhe ti duhet të bësh të njëjtën gjë nëse ndërgjegjja jote nuk të thotë të kundërtën, tha gruaja. Më njohu, tha plaku dhe para se të mbaronte mendimin e vet gruaja ishte zhdukur. Ai mori rrugën për në kodër dhe atë natë nuk fjeti duke parë hënën. Ajo ishte e kuqe si një puthje që derdhej mbi fshat dhe herë pas herë në buzët e saj kalonin hijet e tokës. Është e vështirë ta ngjallësh Zotin pasi e ke vrarë, mendonte ai. Në të dyja rastet do gënjej, edhe kur u thashë se ai vdiq gënjeva, por edhe tani që do t'u them se ai është ngjallur prapë do gënjej. Por nëse herën e parë gënjeva në emër të së keqes, tani duhet të gënjej në emër të së mirës. Në mëngjes njerëzit dolën nga shtëpitë, ata dukeshin të trembur dhe të dobët ndërsa ndiqnin kafshët e tyre të shtrembra që morën rrugën e fushës. Lumi dukej më i ngushtë dhe në brigjet e tij gratë nuk lanin rroba, ndoshta sepse rrobat në atë fshat nuk ndërroheshin shpesh. Duhet t'u them të vërtetën, mendoi plaku. Nuk mund t'i lë të vdesin pa e ditur të vërtetën. Nëse

unë do t'u them të vërtetën ndoshta fshati do ngjallet sërish dhe njerëzve do t'u kthehet prona, qetësia, familja dhe dashuria. Ai ndjeu një frymëzim të cilin e kanë të gjithë fëmijët që duan të rregullojnë atë që kanë prishur duke luajtur dhe zbriti kodrën me nxitim. Njëlloj si miku i tij shumë vjet më parë qëndroi në sheshin e fshatit dhe duke ngritur zërin tha: Zoti është gjallë, Zoti nuk ka vdekur. Unë ju gënjeva kur thashë se ai kishte vdekur. Një lopë që atë çast po kalonte afër tij ndaloi sepse ajo nuk ishte mësuar me fjalimet e njerëzve. Pastaj erdhën disa fëmijë të gjithë të veshur njëlloj dhe të qethur tullacë që u ulën në shesh duke parë plakun që kërkonte të tërhiqte vëmendjen e fshatit. Fëmijët nuk po e kuptonin çfarë thoshte sepse nga buzët e tyre nuk vinte asnjë reagim. Kur nga fundi i fshatit u dëgjuan disa hapa, ata u ngritën në këmbë dhe njeri prej tyre tha: Po vjen Zoti. Plaku pa një burrë me flokë dhe mjekër të bardhë i cili u afrua dhe duke qeshur e pyeti: Çfarë po thua? Zoti u ngjall, tha plaku. Ndoshta ti po flet për pjesën tjetër të botës, por kjo ka kohë që ka ndodhur në fshatin tonë, i tha burri dhe i zgjati dorën. Sapo u takove me Zotin. Mirë se erdhe në parajsë. Plaku u drodh siç do t'i ndodhte çdo njeriu të cilit një njeri i panjohur i paraqitet si Zot, por nuk pati kohë të pyeste më shumë, sepse ndjeu një goditje të fortë pas kokë dhe ra në tokë duke menduar atë që duhet të mendojë çdo njeri përpara vdekjes, se Zotit nuk i lejohet të vdesë, sepse atëherë në vendin e tij do të vijë një Zot edhe më i keq, i cili nuk të jep mundësi ta pyesësh, por të vret sa herë që e takon.

7

Maji ishte një muaj plot me shira dhe këshilltarët që kalonin pjesën me të madhe të kohës në fushë, duke mbjellë dhe duke korrur, detyroheshin çdo ditë të ndërprisnin punën duke u strehuar nën pemë apo duke u fshehur në qytet. Një mëngjes Shqipëria u sulmua nga një stuhi e cila gjatë natës kishte fjetur në mes të detit dhe kur fëmijët u zgjuan erdhi me furi nga perëndimi duke i kapur të gjithë të papërgatitur. Qyteti dukej sikur ulërinte dhe të gjitha gjethet që sapo kishin çelur u rrëzuan, madje disa prej tyre stuhia i mori dhe pasi i rrotulloi për gati një pasdite mbi ishull, i hodhi në det. Lek Dukagjini e priti me durim ikjen e stuhisë që u zvarrit gjithë natën dhe në mëngjes u dobësua duke mbushur rrugët e Shqipërisë me baltë dhe fushat me ujë. Këshilltarët erdhën të alarmuar dhe i thanë se ishulli ishte përmbytur. Deti kishte hyrë në Shqipëri

duke shkatërruar të mbjellat dhe duke e kthyer bulevardin e zambakëve në një lumë ku lundronin petale të bardha që pluskonin qetësisht mbi ujë. Lek Dukagjini rrinte në dritare dhe shikonte lumin që vinte nga deti duke iu afruar shtëpive. Sheshi i qytetit po vallëzonte si një mozaik nën det dhe drita e dobët që dilte nga retë, nuk e ngrohte dot yllin e verdhë, i cili prej disa ditësh ishte zvogëluar duke u dridhur nga lagështia. Oborret e shtëpive kishin nisur të përmbyteshin nga uji sepse kanalet që rrethonin fushën derdheshin nëpër rrugë dhe thellësia e tyre nuk e mbante dot detin që po vërshonte në qytet.

Lek Dukagjini mblodhi këshilltarët dhe u tha: Shqipëria mund të mbetet pa bukë. Fusha është përmbytur dhe farat që mbollëm kanë dalë mbi tokë pa hedhur dot rrënjë. Duhet të shpëtojmë kafshët dhe fëmijët dhe kur uji të tërhiqet do kufizojmë racionet e bukës dhe të mishit. Kur në fund të pranverës, deti u tërhoq në gropën e tij, një diell i shëndoshë zbriti nga qielli, ndërsa Shqipëria u fut në stinën e urisë, siç kishte parashikuar Lek Dukagjini. Fusha u tha shpejt dhe farat që kishin mbjellë fëmijët dolën nga vrimat e tokës si insekte pa shpirt dhe pa lëkurë. Natyra kesisoj i ngjan një çezme që zbraz ujin me tepri. Pas stuhisë, erës dhe shirave, në Shqipëri erdhi dielli, vapa dhe thatësira. Arat u forcuan, lulet u vyshkën, kanali u tha dhe korja tokës u nda në pjesë të vogla si një bukë e thekur në mangallin e ishullit. Kafshët që e vuajtën stuhinë duke ndryshuar strehim herë pas here, u kthyen në stallë për t'i shpëtuar gjuetisë së diellit, por qielli i korrikut ishte i

djegur dhe gjaku i tyre avullonte në ajër. Lopët djersinin si gratë, sepse qumështi që u dilte nga gjinjtë, pikonte, por nuk derdhej. Delet e patën edhe më të vështirë sepse nxehtësia atyre ua ndërpret jargët e trupit, të cilat njerëzit i bëjnë gjalpë, kos dhe djathë.

Lek Dukagjini doli nga godina e shtetit dhe duke parë Shqipërinë që digjej mendoi se duhej të niste njerëz jashtë vendit për të blerë ushqime. Kjo ishte një gjë të cilën nuk e kishte parashikuar dhe të cilën e kishte vështirë ta pranonte. Marrëdhënia e Shqipërisë me botën tani duhej të kalonte nga paraja, një send që Lek Dukagjini e urrente dhe që kishte vendosur ta zhdukte. Ai gjithmonë kishte besuar se Shqipëria do ta siguronte vetë edhe qumështin, edhe djathin, edhe vezët, edhe grurin, edhe patatet, edhe lëkurët që i duheshin. Por tani atij i duhej të mendonte për ushqimin dhe asnjë arsye nuk e shtynte të rishikonte idetë e veta, të paktën tërësisht. Rezervat ushqimore që ai kishte sjellë nga toka mund të mjaftonin edhe për një muaj. Kjo ishte një fatkeqesi që ia thithte të gjitha mendimet dhe ndryshe nga ç'e kishte zakon, ai nuk po mendonte fare për Zotin, por vetëm për njerëzit, sepse edhe Zoti ka çaste kur nuk mendon për vete. Vera me sa duket do vazhdonte të ishte përvëluese dhe Lek Dukagjini nuk mund të rrezikonte, ndryshe uria do pllakoste në ishull dhe fëmijët do humbnin besimin se parajsa mund t'i ushqente e t'i rriste. Ai i tha Aleksandrit të pakësonte racionet e bukës për të kursyer miellin, ndërsa për fruta dhe perime atë vit nuk bëhej fjalë. Natyrisht që mishi ishte ndërprerë

prej kohësh sepse kafshët nuk mund të vriteshin në asnjë rast ndërkohë që po shtoheshin shumë ngadalë. Ai thirri këshilltarët dhe u tha: Tani do jetojmë me detin. Nxirrni varkat dhe shkoni për peshkim. Mund të merrni edhe disa nga djemtë me vete sepse ata duhet të mësojnë ta sigurojnë vetë ushqimin e tyre. Që sot deti është pasuria jonë më e madhe. Shpëtimi i Shqipërisë do vijë nga uji. Pasdite, ai thirri Mehmetin. Bëj gati anijen, i tha. Duhet të shkosh në vende të tjera për të blerë ushqime. Jemi në prag të urisë. Deti do na japë peshq dhe karkaleca, por na duhet grurë dhe perime të cilat toka jonë nuk do t'i prodhojë dot edhe për një vit. Dimri mund të jetë sërish i ashpër dhe ne duhet të kemi rezerva të mjaftueshme. Mehmeti uli sytë dhe filloi të kruhej siç bënte sa herë që Lek Dukagjini i ngarkonte ndonjë detyrë. Për gati një vit ai kishte jetuar jashtë qytetit bashkë me burrat e tjerë. Jeta në natyrë e kishte rreshkur dhe e kishte bërë më të heshtur si një trung që jeton larg luleve. Gjatë asaj kohe ai kishte stërvitur burrat, u kishte mësuar atyre artin e luftës, armët, qëndresën dhe dinakërinë, kishte ngritur prita të forta në det dhe në breg, kishte hapur disa gropa të mëdha dhe i kishte mbuluar me drurë dhe gjethe, në të cilat fëmijët e Shqipërisë dhe Lek Dukagjini mund të fshiheshin nëse Shqipëria do të sulmohej nga të huajt. Në përgjithësi Mehmeti kishte ngritur një sistem sigurie që sipas tij mund të përballonte një luftë disamujore. Ai ishte i bindur se Shqipëria një ditë do shkonte në luftë, pasi bota nuk mund të pranonte të mundej nga një vend

i vogël në mes të detit. Ai e njihte ishullin me pëllëmbë, dinte ku do vendoste ushtarët, kush ishin pikat në të cilat armiku mund të sulmonte, ku mund të zbarkonte, ku duhej të mbaheshin armët dhe ku duhej të fshiheshin ushqimet të cilat do përdoreshin nëse vendi mbahej për një kohë të gjatë në rrethim. Megjithatë ai kurrë nuk kishte besuar se Shqipëria do të vuante nga uria. Ky ishte një armik, kundër të cilit ai nuk kishte ushtarë të gatshëm dhe të stërvitur. Çfarë ke, e pyeti Lek Dukagjini. Me vjen keq, u përgjigj Mehmeti. Shqipëria nuk duhet të niste me një dështim. Kjo i dobëson shpresat tona për një vend i cili nuk ka nevojë për asnjë vend tjetër. Nuk është një dështim, ngriti zërin Lek Dukagjini. Natyra ka ligjet e saj dhe çdo vend duhet t'i përshtatet këtij detyrimi. Ne kishim vendosur të hiqnim dorë nga shitja dhe blerja e ushqimeve dhe mallrave të tjera, si bëjnë të gjitha vendet e botës, por përkohësisht ky rregull duhet të thyhet. Por ndryshe nga çdo shtet tjetër, Shqipëria nuk do t'i lejojë qytetarët e saj të kthehen në tregtarë. Këtë tregti do ta bëjë vetë shteti, sepse ai është pronar i gjithçkaje. Do të shkojmë për të blerë ushqime sepse nuk mund të rrezikojmë urinë. Uria është vdekje dhe Shqipëria sapo ka lindur, prandaj duhet ta mbrojmë siç do bënte çdo nënë që kur i ikën qumështi, kërkon sisë të tjera për të ushqyer foshnjën. Por pavarësisht nga qumështi, nga shija dhe cilësia e tij, fëmija mbetet i nënës dhe prandaj do rritet dhe do edukohet prej saj. Qumështi nuk i mëson asgjë fëmijës, por vetëm e ushqen, prandaj ai është i parrezikshëm edhe sikur të

vijë nga gjiri i një gruaje të shthurur apo të pandershme. Ky ishte një vit i vështirë dhe i thatë me pasojat e të cilit duhet të mësohemi. Pa dyshim që vitin tjetër, tokat tona do të nxjerrin grurë dhe patate me bollëk, por derisa të vijë pranvera ne duhet t'i kemi depot e mbushura. Nuk kemi dështuar, por jemi vonuar pak për arsye që nuk varen nga ne, por nga natyra. Shqipëria do t'i sigurojë vetë të gjitha dhe në asnjë çast dhe me asnjë çmim nuk do heqim dorë nga ligjet tona. Mehmeti ishte kërrusur nga hidhërimi sepse gjatë viteve të fundit ai kishte besuar se Shqipëria do të forconte pavarësinë e vet, pa pasur nevojë të marrë asnjë gjilpërë jashtë kufijve të saj. Siç u ndodh të gjithë murgjve të cilët bëhen më të rreptë se Zoti i tyre, ai u fliste çdo ditë me pasion burrave me të cilët ruante ishullin, për t'i bindur se duhet të jepnin jetën për të mbrojtur vendin. Ushtarët duhet të besojnë se po vdesin për një arsye të madhe, ndryshe sakrifica e tyre nuk përligjet, thoshte ai. Ata që e kishin njohur Mehmetin në ditët e para në ishull ishin befasuar. Ai ishte kthyer nga një skeptik në një fanatik, nga një rebel, në një murg, nga një ushtar në një komandant. Ky kapërcim e kishte egërsuar dhe njerëzit në ishull i druheshin edhe më shumë se Lek Dukagjinit. Ata thoshin se nëse Lek Dukagjini të dënon, Mehmeti të vret dhe nëse Lek Dukagjini të fal, Mehmeti prapë të vret. Një çast ai ngriti sytë dhe duke parë Lek Dukagjinin tha: Kam frikë se duke shkuar në vende të tjera, njerëzit do mësojnë veset të cilat ne i kemi ndaluar. Pasuria dhe bukuria e qyteteve ku do shkojmë

për të blerë ushqime mund t'ua marrë mendjen burrave duke ua tronditur besimin se Shqipëria është vendi më i bukur i botës. Atje mund të joshen nga femrat, nga paraja, nga pija dhe nga Zoti i atyre vendeve. Nuk e kisha besuar kurrë se do dorëzoheshim kaq shpejt. Nuk jemi dorëzuar, këmbënguli Lek Dukagjini. Njerëzit që do marrësh me vete do t'i mbash në mbikëqyrje të rreptë. Nuk do lejosh askënd të dalë në qytetetin ku do të shkosh, nuk do lejosh asnjërin nga burrat të sjellë në Shqipëri pije, para, apo kujtime të cilat mund t'ia hidhërojnë shpirtin. Ata do vijnë për të ngarkuar anijen me mallrat që do blesh dhe do lundrojnë në det sikur të ishin peshq të cilëve nuk u lejohet të dalin nga uji për të shëtitur në breg. Anija jote është një ishull që përkohësisht ka ndaluar në një tokë të huaj, pa iu bashkuar asaj dhe pa ndryshuar kufijtë e vet. Aty as nuk hyn dhe as nuk del njeri përveç teje. Mehmeti vazhdoi të kruhej sepse nuk kishte arsye të kundërshtonte. Hidhërimi i tij buronte nga vështirësitë e atij dimri të egër që e kishin lodhur si ushtar dhe aspak nga dyshimet e një njeriu që mendon se rruga ku po ecën ka disa pengesa të larta të cilat herë pas herë të nxisin të besosh se nuk je në rrugën e duhur. Mehmeti nuk kishte asnjë dyshim, ai kishte vetëm ngut. Kishte nisur të besonte te Lek Dukagjini, te parajsa e tij pa Zot, pa dashuri dhe pa para dhe si çdo njeri që sheh se Zoti nuk e ndryshon botën me shpejtësinë që ka premtuar, ishte bërë pak i vështirë dhe i shumë më i heshtur. Para se të nisej ai tha: Do kthehem shpejt dhe nuk do sjell në Shqipëri asgjë që

mund ta prishë atë. Derën e parajsës nuk do ta kapërcejë asnjë nga djajtë e ferrit ku po shkoj. Lek Dukagjini e pa duke ikur dhe mendoi se kur besimtarët premtojnë, Zoti duhet të trembet.

Të nesërmen anija u nis dhe fëmijët dolën në breg për ta përshëndetur. Velat e saj u ngritën në qiell dhe peshqit e gëzuar të Shqipërisë i hapën rrugën duke pastruar luspat në gjurmën e bardhë të shkumës. Disa zogj që e ndoqën anijen për një farë kohe u kthyen prapë në ishull, duke çlodhur pendët në hijet e tij. Ku po shkon anija, e pyeti Vera Diellin duke i prekur pak dorën. Dielli i cili dukej si një kërmill në një pyll që digjet, uli sytë dhe u përgjigj: Po shkon të sjellë botën në Shqipëri. Kur ajo të kthehet gjërat nuk do jenë më kurrë siç kanë qenë. Vera e pa në sy dhe ndjeu një puhizë që doli nga goja e tij dhe i kaloi nëpër flokë. Po trëndafila do sjellin, e pyeti. Jo u përgjigj Dielli, por do sjellin farën e guximit, për të mbjellë çdo lule që na duhet për të jetuar. Atë ditë në breg kishte dalë edhe Shtuni që duke përplasur duart siç bëjnë njerëzit kur marrin pjesë në një ceremoni bërtiti kur anija u shkëput nga bregu : Mehmet mos harro të sjellësh një qen. Shqipërisë i duhet një qen për të kafshuar lulet. Fëmijët filluan të qeshin ndërsa këshilltari me zë të ngjirur, që kishte ardhur atje, si gjithë të tjerët u mpi duke menduar se ndoshta Shtunit kishte nisur t'i kthehej kujtesa, apo vetëm disa pjesë të saj që punonin vetëm për të nuhatur lulet, poezitë dhe gjurmët e njerëzve drejt dashurisë. Ai pa Diellin i cili merrte frymë duke mbushur

gjoksin me ajër dhe duke iu afruar i tha në vesh: Pushtimi i dashurisë mund të vijë nga deti. Kjo anije është një urë që na lidh me botën. Enveri që po i shihte duke folur u afrua për të dëgjuar dhe Dielli tërhoqi këmbët në breg për t'u larguar siç bëjnë kërmijtë që vrapojnë sa herë që qentë fusin gjuhën në guaskën e tyre. Duke ikur, gjurmët e tij vizatuan mbi rërë një trëndafil, mbi të cilin djersa e asaj vere pikoi si vesë.

Mehmeti mori me vete tre burra, njëri prej të cilëve ishte Ademi. Ai kishte ardhur në ishull si një djalë ndërsa tani ishte një burrë i fortë, me pak mjekër dhe me sy të mëdhenj të cilët shkëlqenin më shumë dhe më fort, sa herë që mendonte se koha i kishte caktuar një mision të vështirë. Në gjithë ata vjet Ademi nuk ishte shquar për asgjë të keqe dhe për asgjë të mirë, ai i bindej Mehmetit duke jetuar në pyll dhe krenohej sa herë që i kujtonin se ishte njeriu i parë që kishte shkelur në fushën e ishullit, atje ku sot ngrihej qyteti. Ademi besonte se kishte hyrë në historinë e Shqipërisë dhe Lek Dukagjini nuk ngurronte t'ia kujtonte këtë sa herë që e shihte. Ai ishte forcuar në trup, por koha e kaluar në vetmi dhe në ushtrime të pafundme fizike, të detyrueshme për njerëzit që jetojnë për t'u përballur me luftën, ia kishte zbutur shpirtin. Kishte raste kur ai kujtohej për jetën që kishte bërë përpara se të vinte në Shqipëri dhe kohë pas kohe e pyeste veten nëse kishte bërë mirë që kishte pranuar të linte familjen duke hequr dorë nga dëshira e çdo burri për t'u martuar dhe për të pasur fëmijë. Shqipëria i kishte ndaluar burrat

të martoheshin dhe për një djalë në moshën e Ademit nuk ishte e lehtë të jetonte duke mbytur dëshirën që ka trupi i një burri për një trup gruaje. Megjithatë ai nuk kishte pasur zgjidhje tjetër. Mehmeti që e donte si djalin e tij i kishte treguar se si i kishte vrarë pesë burrat që kishin dashur të iknin nga ishulli. Po të kishe ikur do të të kisha vrarë edhe ty, i kishte thënë ai. Kjo përgjigje e kishte tronditur Ademin dhe një natë e kishte pyetur Mehmetin: Po nëse unë iki nga ishulli do të më vrasësh. Mehmeti kishte rrudhur ballin dhe duke e parë me kujdes i kishte thënë: Ty do të të vrisja të parin për t'i treguar të gjithëve se jam gati të vras edhe njerëzit që dua për të mbrojtur Shqipërinë. Megjithatë marrëdhënia e tyre nuk ishte tronditur nga ky kërcënim. Ademi nuk mund të jetonte pa Mehmetin sepse ndihma e tij i duhej për t'u rritur, ndërsa Mehmeti nuk mund të jetonte pa Ademin sepse ai i kujtonte tre djemtë e tij që kishte lënë në fshat. Ditën që Mehmeti i tha se do ta merrte me vete në anije, Ademi u mallëngjye siç ndodh me të gjithë njerëzit të cilëve një ditë u premtojnë një shëtitje jashtë burgut. Ai do kishte mundësi të njihte botën, të shikonte si ishte ndërtuar ajo, si ishin gratë atje, si punonin njerëzit, çfarë vishnin dhe çfarë hanin dhe ndoshta edhe si i ndihmonte, apo si i pengonte Zoti njerëzit të jetonin. Deri atë ditë Ademi kishte parë vetëm fshatin e tij dhe Shqipërinë. Të dy ishin të bukur, por shumë të vegjël dhe jeta në vende të vogla ua shton njerëzve oreksin dhe fantazinë. I dehur nga besimi që Mehmeti dhe Lek Dukagjini kishin treguar për

të, si dhe i frymëzuar nga dëshira për të njohur gjëra të panjohura, Ademi e puthi Mehmetin në faqe dhe atëherë një lot i nxehtë i ra nga qepallat duke hapur një shteg mbi rrudhat e thella që ngriheshin si kodra, nëpër të cilat prej vitesh nuk kalonte asnjë rrëke.

Gjatë një jave që lundruan nëpër det, dallgët ishin të buta dhe era i kishte shtyrë drejt bregut përballë që sikur mezi priste të ndihmonte një ngarkesë me shpirtra për të ikur nga Shqipëria. Edhe era ka nuhatjen e saj. Ajo e ndien kur njerëzit kanë nevojë të largohen shpejt dhe nuk duhet t'i pengojë. Ademi rrinte gjithë kohën në bash dhe sa herë që mbi dallgë shfaqej ndonjë njollë, zemra i ngrihej lart dhe sytë i ndriçonin. Kur toka doli para tyre si një bukë e zezë që pluskonte mbi det ai vrapoi te Mehmeti dhe iu hodh në qafë siç do bënte çdo fëmijë me babanë e tij. Arritëm, i tha. Kjo tokë ka erën e bukës. Mehmeti nuk dukej i gëzuar dhe në të vërtetë nuk i kishte qeshur buza në asnjë çast të udhëtimit, por Ademi ishte gjithë kohën i lumtur dhe nuk e kishte vënë re sepse një njeri i lumtur nuk merret me vogëlsira. Mehmeti dukej sikur nuk donte të arrinte dhe kur pa tokën që djersinte në horizont, fytyra iu tha dhe duart iu drodhën. Ai kroi qafën që kishte nisur t'i fryhej dhe tha: Do ndalojmë, por nuk do zbresim. Po pse kemi ardhur, pyeti Ademi, unë dua të shoh qytetin ku po shkojmë. Atje do kuptojmë se çfarë dëmi i ka bërë Zoti këtyre vendeve. Mehmeti çau rrugën për te bashi i anijes pa e kthyer kokën dhe ndërsa Ademi e ndiqte pas si një mace lozanjare, tha nëpër dhëmbë: Zoti i këtyre

vendeve është ngjitës si të gjitha sëmundjet e pashërueshme të kësaj bote dhe unë nuk do lejoj që ti të infektohesh prej tij. Unë do zbres për të blerë ushqimet, ju do më prisni në anije. Lek Dukagjini ka urdhëruar që askush prej jush nuk duhet të dalë në qytet. Këto qytete janë plot me vese. Mehmetit i kishte rënë një ngjyrë e verdhë në fytyrë dhe Ademi mendoi se shpirti i tij ishte i trazuar si ato gotat, në të cilat dikush sapo ka hedhur pak helm për t'ia shtuar peshën. Në mbrëmje, kur anija iu afrua portit, Mehmeti mezi merrte frymë. Herë pas here përkulej mbi bark dhe sytë i zvogëloheshin sikur kishte dhimbje të forta, megjithëse nuk fliste dhe nuk ankohej. Duart i kalonte gjithandej nëpër trup me shpejtësinë e një njeriu që kërkon një insekt që i pickon lëkurën duke ia mbushur me tegela gjaku. Ka frikë mendoi Ademi, e di se nuk është e lehtë të shkosh në një qytet të panjohur për të blerë ushqime. Mehmeti kishte qenë ushtar gjatë gjithë jetës së tij. Ai njihte luftën, por nga tregtia nuk merrte vesh. Ndryshe nga lufta, në të cilën nuk të lejohet të takosh kundërshtarin, tregtia është një takim. Në këtë zanat nuk duhej të ziheshe dhe as të bërtisje, përkundrazi duhej të ishe shumë paqësor, ndoshta i qeshur dhe i qetë. Por Mehmeti e kishte harruar të qeshurën në Shqipëri dhe natyrisht që për shkak të ankthit dhe mendimeve të veta nuk ishte i qetë. Ndoshta e di që nuk e bën dot, mendoi Ademi. Nëse Lek Dukagjini do ta kishte urdhëruar ta sulmonte këtë qytet tani do ishte duke qeshur. Është më e vështirë të blesh grurë, patate dhe

domate sesa të vrasësh. Kur anija u fut në port, dielli kishte rënë në det. Qyteti ishte i madh dhe hijet e natës i kishin rritur edhe më shumë përmasat e tij të shtrira në rrëzë të një mali të veshur me ullinj që dukeshin si flokët e pakrehur të një gruaje që hap derën në errësirë. Nga lartësia e anijes, njerëzit që në atë orë lëviznin në port dukeshin të vegjël, por shumë të shpejtë dhe Ademi mendoi se në këtë vend nuk mund të jetoje dot nëse nuk ishe i shpejtë. Shpejtësia është një detyrim, pa të cilin puna nuk mbaron kurrë. Ademi në të vërtetë kishte punuar shumë pak në jetën e tij dhe me përjashtim të viteve kur i ishte dashur të thyente gurë dhe të ngrinte mure për të ndërtuar Shqipërinë, pjesën tjetër të kohës e kishte kaluar në ishull duke ecur dhe duke u fshehur nëpër ferra, sepse këto ishin detyrat që merrte çdo ditë gjatë stërvitjes që u bënte Mehmeti. Atë natë qielli ishte i lagësht dhe nga lindja po afroheshin disa re të ngeshme që dukeshin si një tufe patash të bardha. Ai u hutua një copë herë duke ndjekur hamejtë e portit që në atë orë po shkarkonin anijet e tjera me mallra nga e gjithë bota dhe nuk e dëgjoi Mehmetin që ishte ulur në kuvertë dhe po rënkonte. Pas pak, rënkimi u kthye në një vajtim dhe ai ktheu kokën. Mehmeti ishte shtrirë dhe po fërkonte trupin pas dërrasave të anijes. Po kruhej duke ulëritur, ndërsa nga trupi i dilte avull. Ademi iu afrua, por ai nuk e dëgjoi. Trupi i ishte mbushur me pulla që skuqnin errësirën. Herë pas here fuste duart në gojë duke kafshuar gishtat të cilët i lagte me pështymë dhe me to ujiste plagët

që i kishin shpërthyer si lule të kalbura mbi lëkurë. Çfarë ke e pyeti Ademi duke u dridhur, por Mehmeti nuk dëgjonte. E ka zënë të kruarit prapë, mendoi ai dhe filloi t'ia fërkonte trupin me forcë gjithandej duke u përpjekur ta qetësonte. Mehmetit i kishte ndodhur e njëjta sëmundje kur ishte nisur bashkë me Shtunin për të sjellë fëmijët dhe kafshët në Shqipëri. Ai i kishte treguar Ademit se si për gati dy ditë nuk ishte qetësuar dot, pothuajse kishte humbur ndjenjat dhe vetëm duke fërkuar lëkurën pas dhëmbëve të Shtunit kishte arritur t'i zbuste plagët e veta. M'u duk sikur më kishin zbritur në ferr dhe atje djajtë po më rrihnin me thupra zjarri, kishte thënë Mehmeti. Ndoshta më kanë mallkuar të jetoj pa lëkurë, porvetëm me mish sepse unë nuk meritoj të kem lëkurë. Mehmeti nuk mendonte se ishte njeri i keq dhe kur e kthente kokën pas, në të shkuarën nuk gjente dot ngjarje për të cilat duhet të vuante atë ndëshkim. Ai zhytej në jetën e tij siç bën një njeri që futet në pus për të parë pse mungon uji. Kur ishte më i qetë dhe i duhej të gjente një shpjegim për sëmundjen e tij, thoshte se lëkura u hiqet atyre të cilët nuk e kanë të domosdoshme të ndiejnë. Dashuria kalon nga lëkura dhe përderisa unë e kam braktisur dashurinë pse duhet të kem lëkurë. Më të ndjeshëm nga të gjithë janë zogjtë ,thoshte Mehmeti. Ata kanë pupla me anë të të cilave ndiejnë erën, lëvizjen e diellit dhe dallgën që afrohet, pas tyre vijnë kafshët të cilët kanë qime të gjata dhe gëzof të trashë, pas kafshëve vijnë njerëzit, lëkura e të cilëve është e butë dhe e lëmuar dhe në fund fare vij unë,

që në disa raste, nuk kam lëkurë fare sepse ajo rrëzohet si suvaja e një muri të djegur nga zjarri. Megjithatë gjatë kohës në ishull, sëmundja e lëkurës nuk i ishte shfaqur. Natyrisht që Mehmeti kruhej vazhdimisht, mjaftonte një akrep me push për ta acaruar, një çorape e ashpër prej leshi, apo një lule e egër me petale të kadifenjta që ia ngacmonte qimet, por vullkanet e vogla që flinin në poret e tij, në Shqipëri, përgjithësisht nuk merrnin flakë. Lëkura i digjej sa herë që dilte nga ishulli. Kjo kafshë ka lindur për të jetuar vetëm në Shqipëri, mendoi Ademi dhe thirri dy burrat e tjerë. Ata e zhveshën lakuriq ndërsa ai dëneste dhe filluan t'ia lyejnë lëkurën me vaj. Pas një farë kohe ai ishte në gjendje gjumi dhe megjithëse e lanë gjithë natën në kuvertë të pambuluar, nuk u përmend. Era që vinte nga deti në vend që ta freskonte kapërcente nga një plagë në tjetrën si një krah mize. Atë natë Ademi nuk iu nda dhe vazhdimisht i kontrollonte sytë dhe frymëmarrjen. Mehmeti ishte i shuar dhe nganjëherë kujtohej në gjumë dhe kalonte gishtat nëpër kofshë dhe në kurriz. Në mëngjes i ngjante një njeriu të sëmurë dhe të zverdhur. Dielli që i ra mbi lëkurë ia ngacmoi lulet e kuqe të plagëve të cilat u frynë duke nxjerrë gjak. Ademi mori një batanije dhe e mbuloi. Mehmeti u drodh, sytë iu lëngëzuan dhe tha: Nuk mund të dal në qytet, këmbët më janë ënjtur dhe duart nuk më binden. Trupi im po digjet dhe ethet nuk do më lëshojnë për disa ditë. Do doja të shkoja vetë, por e di që do të kthehem i vdekur dhe një i vdekur nuk i shërben dot Shqipërisë. Merr paratë që më ka dhënë Lek

Dukagjini dhe shko të blesh ushqimet që na duhen. Por do më premtosh se nuk do hysh në asnjë tavernë, nuk do pish asnjë gotë dhe nuk prekësh me dorë asnjë grua. Kur ti të kthehesh kjo anije do niset për në parajsë dhe atje nuk duhet të hyjë asnjë mëkat. Nëse nuk e mban fjalën dije se do të vras. Ademi u frikësua sepse në atë çast fytyra e Mehmeti i ngjante fytyrës së një murgu i cili vret besimtarët kur kupton se ata po e puthin Zotin pa e dashur. Megjithatë nuk ishte hera e parë që Mehmeti e kërcënonte dhe Ademi ishte mësuar të jetonte duke besuar se një ditë ndoshta kjo do të ndodhte. Por si çdo djalë që nuk i beson deri në fund kërcënimet e babait edhe ai e dinte se Mehmeti do ta falte, megjithëse ai nuk po nisej për të bërë asgjë të keqe dhe ndoshta prandaj nuk do kishte nevojë të falej. Donte vetëm të shikonte si ishte bota, çfarë fshihej poshtë hijeve të atij qyteti, ku ndryshonte ai vend nga Shqipëria dhe në fund të fundit të kuptonte sesi jetonin njerëzit, të cilët liria nuk i ndalonte të dashuroheshin, të martoheshin, të iknin apo të ktheheshin, të fitonin pasuri dhe të nderonin një Zot, i cili në atë orë kishte hapur dyert e qytetit duke pritur që njerëzit ta respektonin, sepse ai i falte të gjitha këto mëkate pas vdekjes. Kureshtja zakonisht vret macet, por jo njerëzit. Kjo ishte një fjali të cilën një shoku i tij e thoshte sa herë shkonin natën në pyll për të parë sesi çiftet e reja të fshatit putheshin nën trungjet e pemëve. Atëherë Ademi ishte i vogël dhe kur nisej për në pyll kishte frikë, por edhe tani vetja iu duk si atëherë, prandaj hodhi sytë nga rrëmuja e

qytetit që sapo ishte zgjuar nga gjumi dhe ndjeu një aromë gruaje që i erdhi në hundë duke e tërhequr dhe duke ia ngacmuar gjymtyrët, siç i ndodh çdo burri që nuk e ka njohur dashurinë në lëkurën e tij të virgjër. Virgjëria i shtyn gratë drejt burrave, ndërsa burrat drejt vesit. Ademi e puthi Mehmetin në ballë dhe duke ikur i tha: Do kthehem i pastër siç jam. Shërohu shpejt sepse Shqipëria ka nevojë për ty. Mehmetit i kaloi një dritë në sy, megjithëse nuk kishte më lëngje për të derdhur lot dhe mendoi se kur babai me djalin ndahen, familja prishet. Dielli sapo kishte hipur mbi anije dhe kur Ademi zbriti në qytet, anija u bë më e lehtë si një grua që sapo ka lindur.

Porti ku Ademi kishte dalë atë ditë i ngjante një pazari të madh në të cilin vinin, iknin dhe shiteshin mallra. Bota u ka njohur porteve një status të veçantë. Atje lejohet pothuajse gjithçka sepse nëpër porte takohen njerëz të racave, ngjyrave dhe feve të ndryshme, të cilëve nëse nuk u garantohet liria e duhur, nuk vijnë më në porte dhe bota mbetet pa mall. Në fillim Ademi u frikësua. Ai i ngjante një kafshe që e kanë kthyer në pyll pasi e kanë mbajtur për shumë vjet të mbyllur në shtëpi duke ia mpirë shqisat dhe duke i ndryshuar ecjen. Nuk kishte parë kurrë aq shumë njerëz të cilët flisnin me zë të lartë, jepnin merrnin, ngarkonin dhe shkarkonin, dhe pastaj ktheheshin në qytet nga ku sillnin paratë që u duheshin anijeve për t'i çuar në vendet nga kishin ardhur. Ademit iu duk vetja si një pikë uji që kishte dalë nga deti për të kërkuar peshqit në breg. Megjithatë edhe uji ka nevojë dikur të ngopet me

ajër dhe kjo i ndodhi edhe atij. Mbushi gjoksin plot me lagështi dhe me erën e algave të shtypura nga këmbët e njerëzve dhe në fillim eci ngadalë për t'u njohur me vendin ku kishte zbritur. Në port askush nuk e kishte mendjen te një djalë me mjekër dhe me sy të mëdhenj i cili herë pas herë ndalonte dhe kthente sytë nga anija e tij, një zakon ky që e kanë të gjithë ata që kanë frikë mos humbin rrugën nga kanë ardhur. Megjithatë ai i mësoi shpejt shtigjet e ngushta që kalonin në mes të portit dhe nga dreka nuk e ktheu më kokën për të parë anijen ku e priste Mehmeti. Duhet të gjej ushqimet, mendoi. Në anën tjetër të rrugës, që ndante qytetin me portin, kishte arka të mëdha në të cilat shitej çdo gjë që për të cilën Shqipëria kishte ardhur deri në port. Ai kaloi rrugën dhe u afrua pranë tezgave me grurë, me misër, me patate të mëdha dhe me lloj -lloj peshqish të cilët lëviznin duke ndryshuar rrugën e diellit me luspat e tyre të freskëta. Futi dorën në një tezgë gruri dhe ndjeu forcën që zakonisht çdo njeri merr nga buka. Sytë iu njomën, sepse ai vinte nga një vend i uritur dhe megjithëse atë ditë kishte ndjenja të përziera, nuk mund të harronte se Shqipëria i kishte ngarkuar një detyrë: duhej të ushqente vendin e tij. Një burrë me bluzë të ngushtë dhe krahë të zhveshur po e shihte dhe Ademit iu desh pak kohë sa të merrej vesh me të. Ai nuk kishte blerë kurrë dhe natyrisht nuk dinte asgjë nga çmimet. Shtrëngoi në gji paratë e Lek Dukagjinit që i kishte dhënë Mehmeti dhe pyeti për çmimin. Meqë çdo njeriu që blen për herë të parë çdo gjë

i duket e shtrenjtë edhe ai pati të njëjtën ndjesi. Ndoshta duhet të shkoj diku tjetër, mendoi dhe vazhdoi rrugën përgjatë tezgave që derdheshin duke pritur blerësit. Deri pasdite akoma nuk kishte vendosur ku do ta merrte grurin megjithëse çmimet nuk ndryshonin. Gruri ishte i shtrenjtë gjithandej dhe Ademi mendoi se përmbytjet dhe thatësira që kishte pushtuar Shqipërinë në muajt e parë të vitit ndoshta kishin shkaktuar të njëjtën pasojë edhe në vende të tjera. Buka është bërë kudo e shtrenjtë, mendoi ai, dhe Shqipëria nuk bën përjashtim. Duke u ngushëlluar me mendimin se vendi i tij kishte vuajtur të gjitha sëmundjet e stinës ashtu si edhe vendet e tjera u ndje mirë, megjithatë ata kanë grurë dhe ne nuk kemi, tha me vete dhe u tërhoq në një hije. Dielli i pasdites ishte skuqur si një tepsi që e kanë lënë në mes të rrugës dhe Ademi ndjeu se kishte uri. Mehmeti i kishte thënë se nuk duhej të hynte në asnjë nga tavernat e qytetit, por Ademi nuk mund të rrinte pa ngrënë. Duhet të ha diçka mendoi dhe pastaj do blej grurin dhe do kthehem në anije. Rrugët që vinin nga qyteti në port ishin të mbushura me taverna të vogla nga të cilat vinte një erë e mirë gjellësh dhe tymi që era e detit e shpërndante në hundët e kalimtarëve. Ademi u fut në njërën prej tyre dhe u ul në tavolinë. Djali që shërbente doli nga banaku ku ishte fshehur dhe ai porositi një pjatë me mish dhe me fasule. Do një gotë verë, e pyeti djali. Ademi u skuq sikur i kishin propozuar të zhvishej lakuriq. Vera ishte e ndaluar në Shqipëri dhe nëse Mehmeti do ta merrte vesh se ai kishte pirë, natyrisht që jeta e tij mund

të merrte një drejtim tjetër. Në Shqipëri do ta quanin armik, një njeri të mbushur me vese dhe ndoshta dënimi për të do të ishte shembullor. Djali që shërbente po priste në këmbë duke qeshur sepse të shohësh njerëz që vijnë në port dhe mendohen para një gote me verë nuk është një gjë që ndodh çdo ditë. Burrat që jetojnë nëpër porte kanë një regjim të njohur: ata punojnë, pinë dhe pastaj punojnë prapë dhe dita e tyre mbaron në një gotë verë. Ademi nuk kishte pirë kurrë verë, megjithëse në fshatin e tij pija nuk ndalohej. Burrat pinin nëpër dasma dhe pastaj dilnin në pyll dhe vrisnin kafshë të egra, mishi i të cilave tretej më shpejt me ndihmën e avujve të verës. Fshati kishte vreshta dhe rrushi që ata nxirrnin çdo vit shtypej dhe me lëngun e tij mbusheshin shishe të vogla që njerëzit i mbanin në hijen e bodrumeve për t'i mbrojtur nga dielli. Megjithëse Ademi kishte ikur i vogël që andej, shija e verës që derdhej çdo vit në çezmat e fshatit nuk i kishte ikur nga goja. Mehmeti është i sëmurë, mendoi dhe nuk do ta kuptojë se unë kam pirë verë. Në fund të fundit ai kishte ardhur në një vend tjetër, ku vera nuk ishte e ndaluar. Kur të kthehej në Shqipëri do respektonte zakonet e vendit të tij siç bëjnë shumë njerëz të tjerë, të cilët sillen ndryshe kur largohen nga vendet e tyre. Ademi pranoi pa folur dhe pas pak djali i vuri përpara një gotë bosh dhe një kanë të mbushur me verë e cila e ndriçonte tavernën si një akuarium i kuq. Vuri verën në buzë dhe mendoi atë që mendojnë të gjithë njerëzit kur bëjnë për herë të parë diçka që u është ndaluar: në fund të fundit një gotë verë

është shumë pak për të ndryshuar mendimin që ke për botën. Ademi nuk kishte marrë pjesë në gjithe mbledhjet që Lek Dukagjini bënte me fëmijët dhe me këshilltarët e tij ku ai thoshte se bota ishte e ndotur nga paraja, nga femrat, nga dashuria dhe nga Zoti. Ndërsa pija në Shqipëri ishte ndaluar papritmas, një ditë të bukur pranvere, kur Aleksandri kishte vizatuar në murin e një shtëpie një pulë të pjekur dhe një gotë vere. Atij i erdhi të qeshte duke menduar se nëse Aleksandri do te ishte atje, të dy bashkë do ta kishin mbaruar kanën e verës me një frymë dhe ndoshta Aleksandri do hante gjithë qejf pulën e pjekur, që Lek Dukagjini ia kishte hequr nga goja. Aleksandri nuk do të përmbahej dot, mendoi Ademi, dhe me siguri duke pirë do thoshte: Vera nuk e bën botën më të padrejtë, por i ndihmon njerëzit të harrojnë padrejtësitë e saj. Të pasurit kanë nevojë të shesin ndërsa të varfrit kanë nevojë të pinë, prandaj në fund të gjithë janë të fituar dhe të barabartë. Ndërkohë djali që shërbente, e shihte nga fundi i banakut dhe Ademi tërhoqi muskujt e fytyrës sepse iu duk sikur ai po ia lexonte mendimet. Nën efektin e verës dhe të asaj dite të bukur në një qytet të Mesdheut, fytyra e tij me sa duket ishte zbutur sepse ai iu afrua dhe e pyeti: Nga vjen. Kjo ishte pyetja së cilës Ademi i frikësohej më shumë nga të gjitha. Shqipëria ishte sekret. Gjatë gjithë kohës që Mehmeti i stërviste si qen që mbronin ishullin duke përmirësuar nuhatjen, vrapin dhe shikimin në largësi, ai u thoshte se vendi do të humbte atë ditë kur njerëzit të merrnin vesh se ai ishull ishte i banuar. Nëse një ditë na

pikasin atëherë do të jetë e pamundur t'i bëjmë ballë ushtrive pushtuese, thoshte Mehmeti. Natën, në ishull, qirinjtë shuheshin dhe fëmijët nuk lejoheshin të dilnin shpesh në breg, nga frika se anijet e peshkimit që kalonin afër brigjeve mund të shikonin lëvizje, në një vend të cilin gjithmonë e kishin konsideruar si të pabanueshëm. Madje Lek Dukagjini një herë i kishte kërkuar Mehmetit që varkat e vogla, që ata i mbanin për peshkim, të tërhiqeshin në brendësi të ishullit duke i mbuluar me gjethe dhe me ferra për t'u nxjerrë prej andej, vetëm natën. Mehmeti ishte bindur, Ademi kishte mbuluar një nga varkat duke thurur degë pemë sikur po ndërtonte një shportë për të fshehur varkat, por anija me të cilën ata kishin ardhur në Shqipëri ishte shumë e madhe për t'u mbuluar me gjethe dhe ai gjithnjë dyshonte se trupi i saj, që ngrihej mbi breg si një shtëpi, ndonjë ditë do të joshte piratët apo kureshtarët për të zbritur në ishull. Tani ai duhej t'i thoshte djalit që i kishte shërbyer verën se nga kishte ardhur sepse në Mesdhe,kjo është një pyetje që nuk mund t'i shmangesh. Unë jam shqiptar,tha Ademi, për të qenë në rregull me ndërgjegjen. As nuk gënjeu dhe as nuk tha të vërtetën sepse shqiptarë mund të gjeje edhe në vende të tjera, jashtë Shqipërisë, megjithëse shqiptarët që jetonin jashtë vendit e donin Zotin, martoheshin, kishin prona dhe pinin. Sytë e djalit u errësuan sikur kishte dëgjuar një gënjeshtër dhe ai u tërhoq në banak pa folur, por pa ia ndarë vështrimin, sikur po e ruante. Nuk i pëlqeu, mendoi Ademi, kushedi çfarë ka dëgjuar për shqiptarët, ndoshta u

frikësua. I bëri shenjë që të paguante dhe pasi mori kusurin dhe u bë gati të ngrihej, dëgjoi djalin ta pyeste: Është e vërtetë që ju shqiptarët keni ndryshuar Zot? Ademi u ftoh. Vera iu ngjit në bark dhe gjuha iu mbush me mornica si kërpudhat që i mbijnë njerëzve në lëkurë kur bije shi. Me sa duket këtu dinë diçka, mendoi dhe bota iu rrëzua para këmbëve kur mendoi se Shqipëria nuk kishte arritur t'i fshihej syve të njerëzimit. Nëse e dinë atëherë pse nuk na pushtojnë, mendoi Ademi dhe kjo pyetje e habiti edhe më shumë. Ademi ishte krenar nga natyra dhe nëse gënjente, shpirti i tij nuk ndihej mirë jo vetëm sepse kështu ishte lindur, por edhe sepse Mehmeti e kishte bindur se gënjeshtra është një ves i frikacakëve. Nuk duhet të kem frikë të mbroj vendin tim, mendoi dhe iu drejtua djalit që e shikonte qetësisht: Zoti ynë është i gjallë, ndërsa Zoti juaj nuk ekziston, ky është ndryshimi. Tjetri qeshi lehtë pa dashur ta fyente dhe iu përgjigj: Nëse Zoti juaj është i gjallë do të thotë se ai nuk është Zot. Njerëzit nuk mund të jetojnë me Zotin sepse kjo është e pamundur. Zoti nuk është njeri dhe as nuk ha, as nuk pi dhe as nuk punon. Si quhet Zoti juaj sepse kam dëgjuar qe ai është një plak i çmendur i cili ka pushtuar një ishull dhe atje nuk lejon asnjeri të hyjë dhe të dalë, nuk i lejon njerëzit të martohen dhe as të kenë prona. Zoti mund të jetë në disa raste i keq dhe i padrejtë, por atij nuk i lejohet të çmendet. Ademi u mpi. Bota e njihte Shqipërinë dhe Lek Dukagjinin dhe me sa dukej tallej me të. U ngrit në këmbë dhe para se të dilte tha: Zoti im quhet Lek

Dukagjini. Ai ka vendosur të ndryshojë botën dhe ta shpëtojë nga mëkatet që e kanë torturuar për mijëra vjet. Duke dalë dëgjoi djalin që i tha pas shpinës: Mos i beso kësaj përralle. Nëse ke nevojë për mua eja më tako. Shqiptarët kanë vuajtur gjithmonë nga njerëzit dhe jo nga Zoti. Gjyshi im ka qenë shqiptar dhe më ka folur shumë për dobësitë e këtij populli.

Kur Ademi doli në rrugë, dielli që i ra në sy pothuajse e verboi. Porti ishte i zhurmshëm në atë orë sepse anijet që vinin nga vende të largëta zakonisht shtoheshin pasdite. Ademi ecte në mes të vapës si një deve të cilën e kanë lënë të lirë në shkretëtirë, pasi i kanë vrarë të zotin. Ai do donte të shkonte me vrap te Mehmeti t'i tregonte se Shqipëria ishte në rrezik sepse të gjithë e dinin se ku ishin ata, çfarë bënin dhe si jetonin dhe ndoshta në atë panik të niseshin për në ishull ku duhej të bëheshin gati për të mbrojtur vendin nga pushtimi i afërt. Ishte e qartë se nëse një kamerier i zakonshëm në port, e dinte se ku ishte Shqipëria dhe çfarë ndodhte aty, ushtria e atij vendi sigurisht që e dinte prej kohësh. Ndoshta ushtarët kishin ardhur me anije deri në afërsi të ishullit duke i përgjuar dhe pastaj ishin kthyer sërish, sepse me siguri kishin menduar se ka kohë për të pushtuar vende të cilat janë të parrezikshme për sa kohë që janë të padobishme. Ose ndoshta, ata po prisnin që Ademi dhe shokët e tij ta mbillnin tokën e ishullit, ta pastronin, ta zbukuronin, siç kishin bërë në të vërtetë gjatë gjithë atyre viteve dhe pastaj, kur ajo të ishte gati, ata të vinin dhe ta merrnin, si

një peshk të fërguar në mes të detit. Kush nuk do donte ta pushtonte parajsën pasi ajo të ishte ndërtuar. Ademi ndjeu zemrën t'i rrihte fort sikur donte të dilte nga gjoksi, por këmbët i kishte të ngathëta dhe të rënduara. Rrugicat e portit ishin mbushur me mallra që po shkarkoheshin nga anijet dhe ai u pengua disa herë në cepat e arkave të rënda që shtriheshin në diell duke pritur të zbrazeshin. Ai u ul mbi njërën prej tyre dhe që atje pa anijen që e kishte sjellë në port që priste e vetmuar dhe e uritur. Mehmeti duhet të jetë shqetësuar, mendoi. Me siguri ka menduar se më ka ndodhur diçka. Megjithatë Ademi ishte i pavendosur si çdo njeri të cilin jeta e ka vënë përballë dy rrugësh. Nga njëra anë donte t'i thoshte Mehmetit se çfarë kishte dëgjuar dhe nga ana tjetër i duhej të blinte grurin dhe ushqimet e tjera për të cilat kishte ardhur deri aty. Nuk erdha këtu për të pirë verë, mendoi dhe fajësoi veten që kishte hyrë në tavernë, megjithëse Mehmeti e kishte paralajmëruar. Do ishte më mirë mos kishte takuar asnjeri, por të blinte ushqimet dhe t'i çonte në anije. Ndoshta do ishte shumë mirë sikur të mos e dinte se çfarë mendonte bota për Shqipërinë, atëherë do jetonte pa ankthin që e kishte kapur, i lumtur dhe i qetë deri ditën që ushtritë armike do vinin nga deti për të pushtuar vendin e tij. Ai do luftonte dhe ndoshta do vdiste i gëzuar duke shijuar lavdinë që çdo hero beson se do fitojë pas vdekjes, pa e ditur se njerëzit kanë më pak arsye për të vdekur dhe më shumë arsye për të jetuar duke njohur femrat, pijen dhe kënaqësitë që të japin këto vese të cilat

kanë lindur për ta mbushur shpirtin me butësi, me prehje dhe me nevojën për të mos vdekur pa arsye. Ai e imagjinonte fytyrën e Mehmetit kur t'i tregonte se çfarë kishte dëgjuar në port. Me siguri ai do të nxihej, ndoshta do dilte si i marrë nëpër port dhe do ta vriste me dorën e tij djalin që e kishte gjyshin shqiptar dhe pastaj do sulmonte portin, qytetin dhe të gjitha anijet për të zhdukur një herë e mirë çdo njeri që e dinte ku ishte Shqipëria. Mehmeti nuk mund të jetonte me atë ankth dhe Ademi mendoi se duhej t'ia kursente këtë shqetësim, të paktën përkohësisht. Në fund të fundit ai, Mehmeti dhe Lek Dukagjini tani ishin të pafuqishëm për t'i ndryshuar gjërat. Shqipëria nuk ishte më një sekret. Bota po priste që ajo të rrëzohej vetë siç presin gjahtarët e vjetër që zogjtë të rrëzohen nga qielli, jo nga krisma e pushkës, por nga frika e qenve që i ndjekin, sepse shumica e zogjve vdesin nga paniku dhe jo nga fishekët. Atëherë, kur kjo ndodh, gjahtarët e duruar i ngrenë nga toka dhe pasi kënaqen pak me përpëlitjen e shpendit, ia përdredhin kokën me një lëvizje të shpejtë, dhe duke ia hequr puplat një nga një, i shtrijnë në hell duke shijuar lëngun e skuqur që rrjedh nga mishi i tyre. Po presin që ne të rrëzohemi, mendoi Ademi, nuk duan të harxhojnë asnjë fishek për të na pushtuar. Ndoshta besojnë se një vend pa Zot, shkatërrohet vetë, pa ndihmën e askujt. Mendimi që i shkoi në kokë ishte edhe me i papërballueshëm. Ademi i kishte falur gati shtatë vite të jetës së vet Shqipërisë dhe tani i duhej të mësohej me mendimin se gjithë kjo

sakrificë kishte shkuar dëm. Jeta e njeriut është e shkurtër dhe kur ajo shpenzohet kot, njeriu rrudhet, frikësohet dhe e vetmja mënyrë që i mbetet për të kapërcyer hidhërimin është rendja pas gjërave të vogla. Kështu u ka ndodhur në histori shumë heronjve të cilët kanë lënë luftën pas një zhgënjimi dhe kanë ngrysur ditët në krahët e grave të ëmbla që janë gjithmonë të gatshme për të mbytur çdo lloj heroizmi në mjaltin e kofshëve të tyre. Ademi ndjeu se e vetmja rrugë për të shpëtuar nga trishtimi dhe paniku që e kishte mbërthyer ishte t'i kthehej jetës së portit, të blinte grurin, domatet, patatet sepse pazari përgjithësisht i shëron sëmundjet e njerëzve. Kur humb besimin te gjërat e mëdha duhet t'i kushtohesh gjërave të vogla. Ato kanë aftësinë ta mbajnë mendjen në lëvizje dhe trupin në ekuilibër dhe nuk është e rastësishme që njerëzit që vuajnë më shumë kanë më shumë oreks se ata që nuk vuajnë. Ademi u ngrit nga arka ku ishte ulur dhe u drejtua nga tezga buzë rrugës, të mbushura me ushqime. Kur u ngrys u kthye në anije. Kishte sjellë thasë me grurë që rëndonin mbi kuvertë, ndërsa shpirtin e kishte pak më të lehtë. Shqipëria duhej të siguronte ushqimin deri ditën që do të shkatërrohej dhe nëse ky kishte mbetur i vetmi qëllim, Ademi ia kishte arritur. Pasi rregulloi thasët e grurit në kuvertë, pa Mehmetin që i kishte sytë e mbyllur dhe dridhej nën një batanije prej leshi si një ari që e kanë lidhur me plagët e veta. Iu afrua dhe i vuri dorën mbi ballë. Mehmetit iu drodhën faqet ndërsa errësira që shkëlqente mbi det ia ndriçoi faqet e

rrudhura. Solla bukë për Shqipërinë, i tha Ademi për ta qetësuar. Do ta mundim urinë. Me vonë do sjell ushqimet e tjera. Mehmeti nuk i hapi sytë, por duke i mbajtur dorën siç bëjnë murgjit kur duan të masin pulsin e një njeriu që është kthyer nga ferri e pyeti: Si ishte qyteti? Ademit iu skuqën faqet, por Mehmeti i kishte sytë mbyllur dhe nuk e pa. I shëmtuar dhe i trishtuar, u përgjigj si çdo vend ku lumturia shitet në pazar. Mehmeti ia lëshoi dorën dhe Ademi u ndje sikur sapo kishte nxjerrë shpirtin nga një kovë me gjarpërinj. Ndoshta më besoi, mendoi, por si çdo djalë që ia fsheh babait plagët e humbjes në betejë, vendosi të mos tregonte. Ademi kishte ardhur i plagosur nga fronti ku e kishin çuar dhe tani duhej të qetësonte të tjerët, pa i frikësuar dhe pa iu thënë se atje edhe mund të vriteshe. Ai do ta mbante të vërtetën për vete sepse ku i dihej, Shqipëria kishte humbur një betejë, por jo gjithë luftën. Nëse do t'i tregonte Mehmetit se në qytet njerëzit e dinin se ku ishte Shqipëria dhe çfarë ndryshimi kishte vendosur ajo t'i sillte botës atëherë ndoshta fati i Shqipërisë mund të ndryshonte. Mehmeti do t'ia thoshte Lek Dukagjinit dhe në trishtim e sipër ai mund t'i jepte fund ëndrrës për një parajsë në mes të ferrit. Ndoshta do t'i hipte fëmijët në anije dhe do endej nëpër botë për të gjetur një ishull tjetër, më të sigurt dhe larg syve të botës. Kjo peripeci duhej shmangur sepse do ishte e pamundur të ndërtohej një vend tjetër me aq shumë sakrifica dhe vështirësi. Nganjëherë e vërteta ndikon për keq në të ardhmen e botës sepse e vërteta i detyron njerëzit të

ndryshojnë vendimet e tyre në mënyrë të befasishme dhe jo shumë të arsyeshme. E vërteta është e frikshme dhe Shqipëria nuk duhej të frikësohej. Ademit iu kthye sërish ndjesia e heroit dhe mendoi se edhe fshehja e së vërtetës ishte një akt heroizmi ndaj një ditë do të shpërblehej. Nëse gjërat shkonin mirë dhe bota nuk e ndërpriste me dhunë dhe me armë, lumturinë e Shqipërisë, atëherë, kur të plakej dhe kur ndoshta të zinte vendin e Mehmetit në krye të mbrojtjes së vendit, ai do t'i tregonte fëmijëve të ishullit atë që kishte dëgjuar para shumë vitesh në një port të zhurmshëm të Mesdheut. "Nuk e tregova atëherë sepse e dija që Shqipëria do fitonte mbi paragjykimin dhe armiqësinë e popujve të tjerë dhe ja, koha më dha të drejtë. Ne fituam dhe nuk u mundëm". Nëse do kisha thënë të vërtetën ndoshta Lek Dukagjini do ta braktiste këtë ishull dhe e ardhmja jonë do të ishte një gjë e panjohur, ndoshta diçka tjetër, por sigurisht jo kjo që kemi. Fëmijët do ta nderonin si një hero sepse heronjtë nuk meritojnë të nderohen vetëm kur fitojnë, por edhe kur e shmangin luftën apo kur fshehin pasojat dhe dobësitë e saj. Ky do ishte një shërbim të cilin Shqipëria duhet t'ia dinte për nder Ademit dhe pa dyshim Mehmeti duhet të krenohej që kishte besuar tek ai dhe e kishte marrë me vete në atë udhëtim. Ai ishte i aftë të ruante një të fshehtë për të mbrojtur vendin e tij, ndoshta të fshehtën më të madhe që bashkë me urinë kërcënonte Shqipërinë ato kohë. Një herë ai kishte dëgjuar Lek Dukagjinin të thoshte, se bota duhet të ruhet nga të vërtetat e Zotit, por me sa duket ajo

duhej të ruhej edhe nga të vërtetat e njerëzve dhe atë natë, në ëmbëlsinë e kripur të Mesdheut, ky mision po i shijonte më shumë. Lumturia kërcënohet vazhdimisht nga të vërtetat dhe Ademi kishte një mundësi për ta provuar. Tani ndihej mirë, si çdo njeri që sapo kishte marrë një vendim. Nga qyteti vinin zërat e burrave që kishin lënë punën dhe po u drejtoheshin tavernave. Atje, ata harronin punët e ditës dhe ndoshta edhe hallet e botës bashkë me Zotin që natën flinte, duke u shtirur sikur nuk i shihte mëkatet e tyre të përsëritura. Ademi u kujtua për djalin që i kishte thënë se e priste dhe mendoi se duhej ta takonte sërish. Duhet të di gjithçka që ai di për ne. I vuri dorën Mehmetit në ballë dhe i tha: Duhet të shkoj sërish në qytet. Ushqimet që na mungojnë janë më të lira natën. Mehmeti hapi sytë dhe e pa me kujdes sikur po i numëronte gjurmët e mendimeve që i kalonin në ballë si dallgë të nëndheshme. Nata i prish gratë sepse ua mbulon tradhtinë, ndërsa burrat i largon nga lufta duke i bindur se ajo nuk fitohet, tha ai. Ku do shkosh në këtë orë? Ademi u djersit. Duhet të sajonte diçka sepse Mehmeti, si çdo ari i plagosur e kishte nuhatjen ende të fortë për të kapur erën e lepujve që bridhnin nëpër pyll. Njeriu që më shiti grurin më tha të shkoj pas mesnate për të marrë ushqimet e tjera. Në të gdhirë ato vijnë nga fshatrat dhe është më e lehtë t'i marrësh përpara të tjerëve. Mehmeti uli sytë dhe Ademi e kuptoi se ai nuk kishte fuqi ta ndalonte. Megjithatë arinjtë nuk heqin dorë nga ndjekja e lepujve duke qenë të sigurt se ata do kthehen sërish për të provuar

se arinjtë mund ta nënshtrojnë gjithë pyllin edhe kur janë të plagosur. Nuk do fle pa u kthyer ti, i tha Mehmeti. Do të të pres deri në agim. Dhimbjet e trupit mund t'i duroj, por shpirti më djeg. Hëna që atë çast po shikonte tokën lëvizi si një perde nga një puhizë e lehtë e cila u ngrit nga deti dhe u end për një farë kohe në ajër. Rri i qetë, iu përgjigj Ademi. Kur të kthehem do të jesh më mirë dhe do nisemi për në Shqipëri. Mehmeti u zgjat ta puthte dhe ndjeu shpinën që i dogji. Plagët që kishte mbi lëkurë nuk i ishin mbyllur ende megjithëse ia kishin lyer me vaj të freskët si ai që fëmijët vënë në kurriz kur digjen nga dielli. Ademi u ngrit dhe pas pak ishte në rrugën e portit.

Taverna ishte e hapur dhe ai hyri me shpejtësi, sikur po futej në një vend të njohur. Disa burra kishin zënë vend nëpër tryeza dhe vera që kishin përpara duket se ua kishte çliruar gjuhën. Djali që rrinte pas banakut e pa dhe e përshëndeti. Dukej si një njeri që sillej njëlloj me çdo gjë që vinte nga deti, qofshin njerëz, peshq apo të panjohur. Ademi u ndje mirë sepse në një qytet të madh, fytyrat e njerëzve të njohur i bëjnë njeriut efektin që i bën sorkadhja një lepuri që ka humbur rrugën. Të dy e dinë se mund t'i shpëtojnë ariut duke u miqësuar. Kafshët e buta e dallojnë shpejt njëra- tjetrën, sepse nuhatja e tyre është mësuar të njohë në largësi dhëmbët që kafshojnë mish, nga ato që ushqehen me lule. Ademi kaloi dorën mbi flokë si të donte të zbukurohej, siç bëjnë lepujt kur takohen me sorkadhet dhe pas pak djali erdhi në tavolinë me një kanë më verë dhe me dy gota. Bëre mirë që erdhe, i tha ai.

Sonte është një natë e bukur dhe qyteti mban era det. Njerëzit vijnë nga deti për t'u njohur në tokë. Ademi e ktheu gotën e verës me etje dhe e pyeti: Çfarë di ti për Shqipërinë? Ai uli sytë mbi gotën e tij sikur në fundin e saj po kërkonte një përgjigje të shkurtër dhe bindëse. Burrat që pinë e fitojnë këtë zakon gjatë bisedave të tyre të gjata dhe të mërzitshme. Ata shohin gotën para se të flasin sepse ky ritual i ndihmon të përqendrohen dhe ndoshta t'i japin më shumë peshë fjalëve të veta. Gjyshi im iku nga vendi i tij duke lënë një amanet. Mos u ktheni më kurrë atje derisa shqiptarët të mësohen se Zoti nuk është si gratë dhe as si rrobat, prandaj ai nuk mund të ndërrohet dhe as të zëvendësohet, tha ai. Unë kam vendosur ta mbaj amanetin e tij dhe megjithëse nganjëherë ndiej gjakun e shqiptarëve që e nxeh trupin tim, shqiptarët nuk i dua. Nuk jam i vetmi njeri që urren një pjesë të trupit të vet. Kështu i ndodh sakatëve, apo grave të shëmtuara. Çdo njeri ka në trup disa pjesë që nuk do donte t'i kishte ashtu. Kur gjyshi im erdhi këtu u martua me një grua nga ky qytet. Unë kam lindur në një shtëpi afër portit një ditë dimri kur dallgët kishin hyrë në port duke frikësuar nënën time dhe mua, që nxora kokën para kohe për të parë ç'po ndodhte. Gjëja e parë që pashë kur linda ishte deti, megjithëse akoma nuk e kam kapërcyer për të shkuar në bregun tjetër, sepse koha nuk ka vendosur ndryshe. Kjo tavernë është e jona. Babai im rrinte ulur me sytë nga porti dhe thoshte: Fati ka vendosur që ne të shohim çdo ditë detin e Shqipërisë për të mos e harruar.

Familja jonë iku nga fshati kur turqit i detyruan njerëzit të ndryshojnë fenë. Gjyshi nuk pranoi dhe iku me një varkë në mes të stuhisë siç bënë shumë shqiptarë të tjerë të cilët menduan se Zoti nuk ndryshon dhe prandaj nuk mund të përzgjidhet me forcë. Unë jam i vetmi nip i fisit të Komnenëve. Gjyshi im quhej Arianit Komneni. Ai kishte luftuar kundër turqve dhe humbi kur shqiptarët e tjerë e tradhtuan. Atëherë u largua në dëshpërim dhe vdiq i trishtuar, si çdo njeri të cilit nuk i japin mundësi të luftojë për gjërat që do. Mua më quajnë Zed Komneni. Para se të vdiste gjyshi më thirri pranë shtratit të tij dhe më tha: Unë ika nga shqiptarët sepse ata nuk e bëjnë dot Shqipërinë. Ka mijëra vjet që përpiqen, por nuk arrijnë dot dhe tani që jam duke vdekur besoj se e kam një përgjigje. Shqiptarët nuk bëjnë dot shtet sepse ata nuk besojnë në Zot. Zoti ka lindur për të bashkuar njerëzit dhe ata që nuk kanë Zot, nuk bashkohen dot. Ndoshta një ditë do ketë Shqipëri, por nuk besoj se ajo do të jetë si gjithë vendet e tjera. Duhet të kalojnë shumë shekuj para se shqiptarët të arrijnë të kthehen te Zoti që e kanë mohuar dhe të pranojnë atë që kanë pranuar shumica e popujve të botës: se njeriu mund të bëjë gjëra të vogla pa ndihmën e askujt, por nuk do arrijë të bëjë kurrë gjëra të mëdha pa ndihmën e Zotit. Dhe shtetet hyjnë tek ato gjëra të cilat Zoti duhet t'i bekojë që të ngrihen mbi botë dhe të ndihmojnë njerëzit të ecin në rrugën e përparimit dhe të lumturisë. Më premto që nuk do shkosh kurrë në Shqipëri derisa kjo ditë të mbërrijë. Është e rëndë t'i

them gjakut tim të mos shkelë në vendin e vet, por unë nuk dua të jetosh me zhgënjimin tim ndaj dua të betohesh, pranë një të vdekuri, të cilit vendi i tij nuk i dha as qiell për të fluturuar dhe as tokë për t'u varrosur, por vetëm det për të ikur. Unë u betova duke qarë dhe kam vendosur ta mbaj këtë betim. Kur më the se ishe shqiptar u frikësova. Njerëzit këtu besojnë se shqiptarët mund të bëjnë çdo gjë sepse ata nuk kanë Zot. Shumë vite më parë shqiptarët konsideroheshin si njerëz të ashpër që të vrasin pa shkak. Kjo ka ndodhur para shumë kohësh kur disa prej tyre erdhën këtu dhe vodhën, përdhunuan gratë dhe ngritën banda për të grabitur mallrat që hynin në port. Shqiptarët nuk i duan në këtë pjesë të botës sepse ata të vrasin pa asnjë arsye. Tani gjërat kanë ndryshuar pak, por sidoqoftë jo për mirë. Nga të frikshëm shqiptarët janë bërë qesharakë. Thonë se disa prej tyre kanë pushtuar një ishull në det dhe jetojnë atje duke mos lejuar askënd të hyjë dhe të dalë. Më në fund kanë vendosur të bëjnë Shqipërinë, thotë dikush, natyrisht duke imituar ferrin, sepse ata kanë jetuar gjithnjë aty dhe nuk njohin asgjë tjetër. Ka njerëz që besojnë se ky shtet i çmendur që nuk i lejon njerëzit të lëvizin lirisht dhe të kenë pasuri, nuk duhet lejuar të ekzistojë kaq afër brigjeve tona sepse ai mund të kthehet në një epidemi. Ku i dihet, thonë, ndoshta ndonjë nga gjeneralët mund të marrë për shembull Shqipërinë dhe ta kthejë vendin tonë në një burg ku duhet të jetojmë si shqiptarët. Sigurisht që ushtria e këtij vendi është shumë e fortë dhe mund t'i dëbojë shqiptarët nga ishulli brenda

një nate. Por ata që drejtojnë qytetin kanë vendosur të mos dërgojnë ushtri në Shqipëri. Të gjitha shtetet kanë nevojë për t'i treguar popujve të tyre një model të keq. Gjeneralët, priftërinjtë, senatorët dhe tregtarët që qeverisin vendin tonë kanë gjetur Shqipërinë për t'u thënë njerëzve të pakënaqur: Ej shikoni se mund të përfundoni si shqiptarët. Atje nuk ka Zot, burrat dhe gratë nuk lejohen të martohen, nuk lejohet prona, paraja, pija dhe seksi. Nëse vendi ynë nuk është parajsë, Shqipëria është një ferr. Dhe njerëzit binden, sepse megjithëse këtu ka varfëri dhe pabarazi, shembulli që vjen nga Shqipëria është i frikshëm. Kjo i ndihmon gjeneralët dhe priftërinjtë të mbajnë pushtetin sepse përndryshe njerëzit mendojnë se duke i rrëzuar ata, do të vijë ndonjë i marrë, që ashtu si në Shqipëri do t'u marrë atyre pronat, paratë dhe do t'i ndalojë të besojnë Zotin. Njerëzit gjejnë gjithmonë një ngushëllim dhe Shqipëria është kthyer në një ngushëllim për varfërinë dhe mjerimin e tyre. Me mirë të jesh i varfër në parajsë, se i lumtur në ferr, kështu thonë. Më vjen keq ta pranoj, por çdo ditë e më shumë bindem se gjyshi im ka pasur të drejtë. Kur më the se vjen nga Shqipëria u hutova. Megjithatë gjaku që kam në dej më detyroi të sillem mirë. Ndoshta nuk mund të bëj asgjë për Shqipërinë, por mund të ndihmoj shqiptarët të kuptojnë se ai është një vend i pajetueshëm. Ndërsa Zedi fliste, Ademi pinte pa pushim dhe kur ai mbaroi kana ishte boshatisur. Bota jo vetëm e dinte ku ishte Shqipëria, por po ashtu njihte të gjitha kufizimet dhe ligjet e saj. Sa e pamundur është të

jesh i vetmuar, mendoi Ademi. Ndërkaq vera kishte bërë efektin e vet dhe sytë e Ademit ishin skuqur, ndërsa shpirti i ishte ndezur siç ndodh me të gjithë njerëzit që kuptojnë se dielli ngroh edhe kur ti nuk e sheh. Ademi kishte besuar gjithnjë se Lek Dukagjini ishte një Zot dhe fuqitë e tij ishin të mjaftueshme për të ndërtuar një vend të sigurt, të fshehtë, të lumtur, të fortë dhe të papushtueshëm. Por në qytetin ku kishte ardhur njerëzit talleshin me Shqipërinë dhe Lek Dukagjinin e quanin të çmendur. Bota ishte përmbysur dhe për ta ngritur sërish koha ishte e shkurtër dhe nuk mjaftonte. Ademi nuk ishte më i sigurt nëse kishte ardhur nga parajsa në ferr, apo përkundrazi kishte lënë përkohësisht ferrin për të njohur parajsën. Ai nuk kishte qenë asnjë ditë i lumtur në ishull, por gëzimi që kishte ndjerë duke ndërtuar një qytet me duart e tij e kishte mbajtur të qetë për shumë kohë, megjithëse frytet e atij mundi nuk i kishte korrur ende. Shqipëria kishte mbetur atë vit pa bukë, pa grurë, pa ushqime dhe e uritur dhe megjithëse e njëjta stinë dhe i njëjti det lagte të dy brigjet, në qytetin ku kishte ardhur nuk kishte uri dhe njerëzit jetonin dhe ushqeheshin normalisht. Nëse do ishte faji natyrës edhe këtu do kishte uri dhe buka do mungonte, mendoi ai. Por nëse nuk është faji natyrës, siç thoshte Lek Dukagjini, atëherë mbetej të ishte faji i njerëzve. Uria e Shqipërisë, që e kishte detyruar të kapërcente detin për të ardhur në tavernën e Zedit, ishte një dëshmi e dështimit. Nëse nuk e ka fajin natyra atëherë e ka Lek Dukagjini, kjo ishte përgjigjja. Ademi u

djersit kur mendoi se nën ndikimin e fjalëve të Zed Komnenit kishte nisur të dyshonte për Shqipërinë. Mehmeti i kishte thënë së ushtarëve nuk u lejohet të dyshojnë, sepse dyshimi është fara e tradhtisë. Po tradhtoj Shqipërinë, mendoi dhe për t'i provuar vetes se nuk ishte kështu, i tha Zedit: Shqipëria nuk është një ferr. Ne sapo kemi ndërtuar shtetin tonë i cili do të ndryshojë historinë e botës. Këtë vit natyra na ndëshkoi duke shkatërruar të mbjellat, por vitin tjetër Shqipëria do të jetë një kopsht i lulëzuar në të cilën lumturia do hedhë rrënjë të forta dhe asnjë dimër, asnjë përmbytje dhe asnjë ushtri nuk mund t'i shkulë më nga toka rrënjët e saj. Fëmijët po rriten dhe mungesa e pronave, mungesa e dashurisë dhe e Zotit u ka dhënë atyre mundësi të ndihen të barabartë. Në fund të fundit çfarë duan njerëzit më shumë se barazi, sepse nga shtegu i barazisë kalon lumturia, paqja dhe parajsa. Lek Dukagjini thotë gjithmonë se ky është qëllimi i Shqipërisë. Njerëzve duhet t'u hiqet çdo mundësi për të luftuar dhe për të vrarë njërin -tjetrin. Për çfarë janë bërë luftërat në këtë botë përgjatë shekujve? Për para, për toka dhe për gra. Shqiptarët nuk kanë asnjërën nga këto dhe prandaj nuk do grinden dhe nuk do vriten kurrë me njeri -tjetrin. Këtë model ne do ta shpërndajmë në të gjithë botën ditën kur do të jemi më të fortë dhe kur tokat tona do prodhojnë ushqim për të gjithë, pa pasur nevojë për ta blerë apo për ta shitur lumturinë me para siç bëni ju këtu. Paraja është zhdukur nga vendi ynë sepse ajo pjell lakmi, zili dhe armiqësi. Po më thuaj, ti nuk do doje të jetoje në një vend

pa para? Në një vend ku mund të shkosh në pazar, të kërkosh atë për të cilën ke nevojë dhe t'ia çosh fëmijëve të tu? E çfarë ka parajsa më shumë se kaq. Por nëse ne kemi vendosur të zhdukim paranë, seksin dhe pronën po ashtu kemi vendosur të zhdukim edhe Zotin sepse Zoti deri më sot i ka toleruar të gjitha këto mëkate. Ky është një Zot që flet për paqen dhe punon çdo ditë kundër saj. Ky është një Zot që ka mbyllur sytë kur njerëzit kanë shkuar në luftë dhe kur ata janë torturuar nga varfëria. Lek Dukagjini ka vendosur ta zëvendësojë Zotin duke punuar dhe duke jetuar çdo ditë me njerëzit. Ai vuan si ne, ha si ne, lufton si ne dhe vdes si ne. Shqiptarët jetojnë çdo ditë me Zotin e tyre dhe kjo i ngushëllon edhe kur janë të varfër dhe kur janë të uritur, sepse nëse Zoti vuan atëherë vuajtja jote është gjithnjë më e lehtë. Shqipëria nuk është një vend me të cilin mund të tallesh. Ajo është një sakrificë për të ardhmen e gjithë njerëzimit. Kanë të drejtë të gjithë ata që mendojnë se ky model do të përhapet shpejt në të gjithë botën. Ashtu si pëllumbat që kërcejnë mbi dallgë, Shqipëria një ditë do të kalojë detin dhe do të vijë në qytetin tënd sepse edhe këtu ka njerëz të cilët duan të gjejnë një rrugë shpëtimi nga varfëria, pabarazia dhe vesi. Jam i bindur se herët apo vonë kjo ka për të ndodhur.

Taverna ishte ndezur nga vera, nga tymi dhe fjalët e burrave që kishin ardhur aty nga të gjitha brigjet e botës siç ndodh në udhëkryqet e porteve. Duke folur, Ademi kishte marr zjarr, si një leshterik i thatë që kishte dalë nga deti për të ndriçuar errësirën e qytetit. Ishte fjalimi i

parë që mbante në jetën e tij dhe pa e kuptuar ai kishte përsëritur të gjitha gjërat që kishte dëgjuar në vite nga Lek Dukagjini, njëlloj si një ushtar që mbledh copat e trupit të komandantit të vet dhe përpiqet t'i bashkojë, për t'i imituar para pasqyrës. Ushtarët nuk mendojnë, ata vetëm binden dhe kur binden janë gjithmonë të qetë dhe pa brenga. Nuk tradhtova, mendoi Ademi dhe u ndje mirë sepse pija i kishte bërë efektin e kundërt. E kishte forcuar duke ia zgjidhur gjuhën dhe duke ia zbukuruar mendimet. Zedi rrinte përballë tij, me sytë e ulur mbi kanën e zbrazur. U vu në mendime, mendoi Ademi. Askush nuk mund t'i rezistojë tërheqjes së parajsës. Njerëzit nuk besojnë se parajsa ekziston dhe mjafton që një njeri të kthehet që andej, për të treguar se çfarë ndodh atje dhe si jetohet çdo ditë, që ta besojnë dhe ta admirojnë bukurinë dhe magjinë e saj. Erdha nga parajsa për të ndryshuar ferrin. Erdha nga uria për t'u shuar këtyre njerëzve etjen për lumturi. Zed Komneni ngriti sytë dhe duke e vështruar me keqardhje siç do bënin gjithë priftërinjtë që takohen me një njeri që thotë se vjen nga parajsa e pyeti: Pse po pi? Ademi u hutua. Ai kishte pritur një pyetje tjetër që lidhej me Shqipërinë, me paqen dhe ligjet e saj dhe prandaj nuk u përgjigj, por e pa Zedin në sy. Ti po pi sepse kjo të ndalohet në Shqipëri, tha Zed Komneni duke shtrirë duart mbi tavolinë sikur donte të mbulonte fajin e Ademit. Ke ardhur këtu të bësh ato që në Shqipëri nuk i bën dot. Në këtë çast e ke tradhtuar vendin tënd sepse ke shkelur një nga ligjet e saj. Kjo tregon se ti nuk i beson Shqipërisë. Njeriu është

i mbushur me mëkate, nga të cilat nuk mund të shpëtojë duke i ndaluar me dhunë, por duke u bindur se ato janë të dëmshme. Shqipëria ka vendosur të jetojë duke dhunuar shqiptarët dhe duke u hequr atyre lirinë. Ky vend nuk ka arsye të ekzistojë dhe unë nuk mund të besoj se atje ka paqe, lumturi dhe qetësi. Nëse njerëzve u hiqet liria ata nuk mund të jenë të lumtur. Lumturia që besoni se jetoni është e gënjeshtërt. Ajo nuk do vazhdojë gjatë sepse një vend që nuk është i lirë varfërohet dhe shumë shpejt detyrohet t'i shtrijë dorën vendeve të tjera duke dorëzuar kështu pak nga pak pavarësinë e vet. Kjo është arsyeja që ti ke ardhur këtu. Të blesh ushqimet që Shqipëria nuk i siguron dot vetë dhe ky nuk është një dështim i natyrës, por i njerëzve që drejtojnë Shqipërinë. Ti më the se Lek Dukagjini kërkon të zëvendësojë Zotin. Ky nuk mund të jetë një qëllim, por një marrëzi. Ne e respektojmë Zotin sepse ai nuk i përdor njerëzit, ndërsa Lek Dukagjini po ju përdor ju, për t'u ndjerë i plotfuqishëm si një Zot. Të gjitha të këqijat e kësaj bote kanë ardhur kur njerëz si Lek Dukagjini kanë nisur të kufizojnë lirinë e të tjerëve. Unë e shikoj sot atë që do të ndodhë pas disa vitesh. Shqiptarët do të ikin me tmerr nga vendi i tyre përmes detit ashtu siç ikin të burgosurit sapo e kuptojnë se dera e burgut është e hapur. I kam në sy varkat apo anijet e mbushura plot me burra, me gra dhe fëmijë të cilët do qajnë ditën kur do kenë fatin t'i shpëtojnë dhunës, shtypjes dhe mjerimit sepse nëse Shqipëria vazhdon të varfërohet, nëse toka e saj nuk do prodhojë dot ushqimin e duhur, nëse kafshët

nuk do shtohen dhe njerëzit do humbin shpresën, duke kuptuar se gjërat po shkojnë keq, Lek Dukagjini do bëhet shumë më i dhunshëm. Ai nuk mund ta pranojë dështimin dhe prandaj urrejtjen e tij do ta derdhë si zjarr mbi shqiptarët. Dihet se varfëria e kthen çmendurinë në dhunë dhe terror. Do isha cinik nëse do të thosha se shqiptarët e meritojnë këtë fat, siç mendonte gjyshi im. Natyrisht që të gjithë njerëzit meritojnë atë që kanë, por në rastin e shqiptarëve unë ndiej dhimbje. Uroj çdo ditë fatin që gjyshi im një ditë iku nga ato toka sepse ndoshta edhe unë tani do isha një lepur i zënë në çarkun e Lek Dukagjinit. Por meqë nuk mund të bëj dot asgjë për Shqipërinë më lejo të bëj diçka për ty. Mos u kthe në Shqipëri, miku im. Mos shko në burg kur ke mundësi të jetosh në liri. Do punojmë bashkë këtu, ti mund të martohesh, të kesh një familje që Lek Dukagjini ta ka mohuar, do kesh një shtëpi dhe pas shumë vitesh fëmijët e t'u do ndihen krenarë që babai u dha mundësi të lindin në një vend të lirë që nuk e zëvendëson Zotin me një katil dhe nuk i ndalon gratë të nginjen me trupat e burrave të tyre. Shpresoj që para se ne të dy të plakemi të vijnë ditë më të mira për shqiptarët. Atëherë, kur ata të mbërrijnë në brigjet tona ne do t'i ndihmojmë duke i bindur të gjithë ata që besojnë se shqiptarëve u mungon dashuria për lirinë, sepse e vërteta është ndryshe. Le të ngremë në këtë breg një strehë për shqiptarët. Jam i bindur se një ditë ata do të vijnë dhe dikush që i do duhet t'i presë. Atëherë ne mund të kthehemi të gjithë në Shqipëri për ta shndërruar

në një vend normal ku njerëzit janë të lirë të jetojnë dhe të vdesin duke punuar dhe ku askush nuk merr përsipër të bëjë punën e Zotit sepse njerëzit kanë lindur për ta ndërtuar jetën e tyre në tokë dhe jo në qiell. Nëse ti nuk kthehesh i shërben Shqipërisë më shumë, sepse të gjithë njerëzit do nisin të mendojnë se përtej detit ka diçka të bukur që ia vlen të jetohet dhe të provohet. Jepi shokëve të t'u një mundësi për të ëndërruar. Është njëlloj sikur një kafshe, që e ke mbyllur në kafaz, t'i tregosh rrugën e pyllit në pasqyrën ku krihet çdo ditë. Ajo do të përgjaket me thonj për të dalë jashtë, derisa t'ia arrijë dhe ditën që do shkojë në pyll plagët do t'i duken të ëmbla si mjalti që djersin nga etja. Ti mund t'u kthesh shqiptarëve besimin, kjo është detyra jote. Në histori ka gjithmonë heronj të cilët kanë ndryshuar fatin e popujve duke braktisur një luftë të padrejtë. Ikja jote, nuk do jetë dezertim, por sinjali i fillimit të një lufte të vërtetë. Unë e ndiej që shqiptarët janë gati të luftojnë për lirinë e tyre pas kaq shumë shekujve ajo u është mohuar me të gjitha mënyrat. Ata presin vetëm një shenjë siç pret zogu lëkundjen e një pende në ajër për të fluturuar. Kjo është një luftë që Lek Dukagjini nuk mund ta fitojë dot sepse askush nuk e ka fituar dot luftën me dashurinë. Dua të besosh se ç'ka po të them buron nga shpirti im. Më jep mundësinë të shkoj te varri i gjyshit tim dhe t'i them: Unë i mësova një shqiptari se çfarë është liria. E di se kockat e tij do lëvizin nga vendi njëlloj si armët kur i thërret lufta dhe pastaj do prehen në qetësi sepse edhe të vdekurit jetojnë

duke pritur që bota që lanë pas të bëhet më e mirë. Gjyshi im iku nga Shqipëria sepse atje njerëzve iu hoq e drejta të zgjidhnin Zotin që donin dhe ti ma ringjalle kujtimin e tij. Edhe ty të kanë hequr mundësinë të zgjedhësh atë që do dhe të kanë detyruar t'i besosh një Zoti tjetër, i cili nuk të do. Unë nuk pata mundësi ta ngushëlloj Arianit Komnenin, por plaga e familjes sime do të jetë më e lehtë nëse ti më jep mundësi të të shpëtoj. Eja me mua dhe mos kundërshto, tha Zed Komneni duke e kapur Ademin nga dora. Njeriu nuk bëhet dot burrë pa njohur verën dhe gratë. Ato që Lek Dukagjini t'i ka ndaluar, po na presin. Nuk po të shtyj në tradhti, por në liri. Ademi ishte skuqur dhe fjalët e Zed Komnenit, ia kishin mpirë trupin në karrige, njëlloj si gozhdët që ndalojnë një pemë të ecë nëpër pyll. Kishte raste kur Zedi i dukej si një vëlla që e kishte humbur prej shumë kohësh, por herë- herë ai e kapte veten në honin e dyshimeve dhe njeriu që i kishte mësuar verën, i dukej si një prift që i shtyn besimtarët në mëkat. Ku do të më çojë, mendoi dhe u ngrit pa folur.

Nata ishte e kuqe dhe një hënë e egër kishte hapur syrin në qiell duke i ndjekur. Nga deti, dallgët vinin pa zhurmë, sepse era kishte ndaluar diku në mes të ujit dhe atë natë po përtonte të shëtiste në tokë. Ademi hodhi një sy nga anija që e kishte sjellë nga Shqipëria dhe mendoi për Mehmetin. Po më pret, mendoi. Me siguri plagët i djegin më shumë kur mendon se unë po shëtis në ferr. Kur dolën jashtë Ademi pa fytyrën e bukur të Zed Komnenit, që shkëlqente në dritën e hënës. Ai dukej si

një njeri tjetër, që sapo kishte hequr maskën e punës, i gatshëm për të jetuar, me flegrat e hundës që nuhasnin aromat e fshehta të qytetit, me këmbët e gjata dhe me flokët e mbledhura pas kokës, me pak mjekër të fortë dhe të ashpër si gëzofi i një tigri të shthurur dhe me një jelek të kuq mbi të cilin, disa kopsa të verdha ndriçonin si sy të egër, pa qerpikë, pa vetulla dhe pa dashuri. Ishte një burrë i pashëm dhe Ademi mendoi se prej shumë vitesh kishte harruar se çfarë ishte bukuria sepse në Shqipëri ajo konsiderohej një gjë e panevojshme, të cilën duhet ta harroje. Sa të shëmtuar jemi, mendoi ai dhe e ndoqi pas duke futur kokën mes shpatullave sikur po fshihej. Zed Komneni ecte përpara, në rrugicat e ngushta që i njihte si korridoret e shtëpisë, duke përplasur çizmet e gjata në pllakat e gurta, ndërsa qyteti zmadhohej duke treguar zemrën e tij që zakonisht rreh aty ku mbarojnë krahët e portit. Sikur shokët e tij, me të cilët mbushte mbrëmjet e rinisë ta kishin parë në atë orë, me siguri do mendonin se Zedit i kishte ardhur një kushëri nga fshati të cilit ai kishte vendosur t'i mësonte kapriçot e orëve të mbrëmjes që ofron çdo port i Mesdheut, ku femrat, paraja dhe pijet kanë lindur për t'u ndarë me të tjerët.

Zed Komneni njihej në atë qytet ku djemtë e rinj dhe të pasur, e kalonin jetën pa shmangur asnjë kënaqësi që trupi i një djali ka nevojë ta njohë, për t'u plakur i ngopur. Në qytet atë e quanin Prifti i Kuq sepse Zedi ishte një njeri që kishte qejf të fliste pa pushim për botën, për artin, për Zotin, për dashurinë, për mjerimin, për padrejtësitë

dhe për luftën. Kur fillonte të fliste nuk dinte të mbaronte dhe mbrëmjeve të dimrit, kur dëshira e njeriut për femra, për pije dhe për kumar zvogëlohet, shokët mblidheshin në tavernë dhe atje, i hipur mbi një karrige të shkurtër, Zedi niste predikimin e tij gjithë epsh dhe zjarr. Bota është e padrejtë thoshte ai, sepse nuk është e lirë. Botën nuk duhet ta drejtojnë të pasurit dhe të fortët, por të aftët dhe të drejtët. Ai i urrente gjeneralët dhe të gjithë ata që drejtonin qytetin dhe duke përfituar nga oratoria dhe eleganca e vet kishte arritur t'i bindte moshatarët e tij të urrenin qeverisjen e prindërve të tyre. Ai u fliste të pasurve duke thënë se ajo ishte burimi i padrejtësive dhe degradimit të shoqërisë. Disa herë policia kishte ardhur në tavernë për ta paralajmëruar se mendimet e tij ishin më të ashpra se ç'duheshin dhe fjalët që thoshte kishin më shumë shkëndija se prush. Një herë në qytet ishte hapur fjala se Zed Komneni kishte blerë një sasi armësh nga një anije, që i sillte ato fshehurazi në port dhe ua kishte shpërndarë shokëve për të pushtuar qytetin. Ushtarët kishin rrethuar tavernën, por ai kishte dalë jashtë dhe duke qeshur kishte thënë: Kam vendosur ta pushtoj këtë qytet me fjalë dhe jo me armë. Kur të bëni zgjedhje do kandidoj për senatin e qytetit, por deri atë ditë do t'i mësoj të gjithë sesi votohet dhe kundër kujt duhet të votojnë. Qyteti ku kishte ardhur gjyshi i tij, Arianit Komneni, drejtohej nga një senat prej qindra vitesh. Por senatorët nuk zgjidheshin, ata vinin nga familjet e vjetra të qytetit dhe vendi i senatorit trashëgohej si pronë nga

një brez në tjetrin. Zed Komneni mendonte se ky lloj drejtimi duhej të merrte fund. Pushteti nuk mund të trashëgohet thoshte ai. Atë duhet ta fitosh. Vetëm Zoti ka të drejtë të ketë pushtet të përjetshëm, sepse ai nuk mund të zgjidhet me vota. Ushtarët kishin kontrolluar tavernën duke i nxjerrë të gjithë jashtë por nuk kishin gjetur gjë tjetër përveç një pistolete të vjetër, ku ishte gdhendur një shqiponjë me sqep të bardhë dhe me pendë të krehura drejt, të cilën Arianit Komneni e kishte mbajtur në brez kur kishte ardhur nga Shqipëria. Megjithëse nuk e donin, senatorët e falnin Zed Komnenin. Shumë prej djemve dhe vajzave të tyre ishin adhurues të tij, ndërsa emri që Arianit Komneni kishte lënë në qytet ishte ende i pushtetshëm dhe i respektuar. Arianit Komneni kishte drejtuar për shumë kohë njërën nga tri brigadat e qytetit dhe metoda e tij për mbrojtjen e vendit nga deti dhe nga piratët ishte ende në fuqi. Zedi herë pas here tallej me shokët e vet si do bënte çdo tigër që do të shkëputet nga origjina e përbashkët me luanin dhe thoshte se gjyshi i tij do ta kishte çliruar qytetin nga padrejtësia nëse do ishte bërë prift, por në të kundërt ai kishte stërvitur ushtrinë për të mbrojtur padrejtësinë. Një jetë e hidhur për t'u tretur, thoshte. Meqenëse ai fliste pa pushim në emër të drejtësisë e kishin quajtur Prift dhe Zed Komnenit i pëlqente më shumë kjo nofkë, kur mendonte se mund ta quanin Rebeli për shkak të përbuzjes që ai shfaqte ndaj disiplinës, rregullit dhe monotonisë së përditshme, apo Princi, për shkak të bukurisë që askush nuk ia vinte dot

në dyshim. Vajzat e admironin magjinë e tij, duke zgjatur qafat e zbuluara nga dritaret për ta parë kur ai ecte si çlirimtar në një qytet të cilin nuk do ta pushtonte dhe nuk do ta shpëtonte kurrë nga asnjë rrezik sepse në të vërtetë Zedi e donte atë vend, si çdo tigër që e do pyllin ku jeton, pa i kërkuar asgjë, përveç gjahut të përditshëm të sorkadheve dhe shoqërisë me tigra më të vegjël që duan t'i ngjajnë atij. Duke qenë i ndërgjegjshëm për shkëlqimin e vet, Zed Komneni luante herë pas here me të, për ta bërë më të dukshëm dhe më tërheqës, siç bëjnë zogjtë që lëpijnë puplat duke i shkulur me sqep. Në qytet bëhej lajm sa herë që ai ndryshonte modelin e flokëve. Herë qethej krejtësisht dhe lidhte në kokën e rruar një shami ngjyrë vishnjë si ata piratët nga të cilët huazonte modelin e çizmeve të zeza dhe disa xhingla të argjendta të cilat i vareshin në xhaketë dhe kudo nëpër rroba. Herë hidhte mbi supe pelerina të gjata dhe si një kusar i pasur bridhte me to netëve duke lëshuar erën e vet prej myshku të njomë mbi qytet dhe herë të tjera, kur lodhej me modën që kishte krijuar vetë, vishej si një kapiten i sapoardhur nga lufta, duke përplasur takat në trotuar dhe duke ndriçuar natën me jelekun e vet prej kadifeje, siç po bënte dhe atë natë. Gjithmonë kishte një shenjë të kuqe në veshjen e tij. Një unazë në gisht, një shall në qafë, një tokëz mbi këpucë apo një tatuazh mbi qafën e lëmuar, që dukej si një pjeshkë e kafshuar me epsh, dhe prandaj njerëzit e quanin Prifti i Kuq. Pse të pëlqen e kuqja e kishin pyetur një herë. Sepse i tërbon demat dhe i josh gratë, thoshte, ai duke shkelur

syrin dhe të gjithë qeshnin sepse e dinin se ai nënkuptonte senatorët dhe gjeneralët e plakur të cilët nuk ia ndanin sytë ngado ku ai shkonte dhe lëshonin fjalë të nxehta mbi thinjat e tyre. Zed Komneni ishte ajri dhe zogu i atij qyteti, ku qielli herë pas here nxihej dhe zverdhej nga ngjyra e parasë që kishte pushtuar çdo shpirt. Nëse do jetonte shumë shekuj më parë, me siguri që vetë priftërinjtë do ta kishin djegur në turrën e druve siç kishin bërë me shumë njerëz të cilët kishin dashur të zbulonin botën duke krijuar instrumente, dylbi dhe formula matematike me të cilat pretendonin se toka nuk ishte krijuar nga Zoti. Ndërsa Zed Komneni nuk kishte shpikur asgjë. Ai ishte një model lirie që jetonte mes vajzave, pijes, modës dhe cinizmit të rinisë dhe që duke e pranuar Zotin, në të vërtetë e sfidonte shembullin e virtytit që ai kishte shpërndarë te njerëzit në shekuj. Megjithatë, ai i gëzohej lirisë që qyteti i siguronte dhe herë pas here u thoshte shokëve të vet: Ne duam të ndryshojmë atë që kemi, megjithëse ajo që kemi është prapë më e mira, për sa kohë që na jep mundësi ta ndryshojmë. Zedi nuk kishte ndonjë doktrinë të përcaktuar politike, mendimet e tij ishin të ngatërruara, veprimet anemike, ndaj dhe kishte raste kur ndrydhej dhe kthehej në vetminë e tavernës duke menduar se rebelimi i tij nuk buronte nga varfëria, siç i kishte ndodhur shumë njerëzve të shquar, por vetëm nga mosha. Kur të bëhem një burrë si gjithë të tjerët dhe të kem fëmijë, do më vijë turp të mbuloj kokën me shami, të mbaj varëse dhe këpucë me taka të larta apo të dal natën

për të kërkuar gra me kofshë të trasha dhe atëherë të gjithë do më kujtojnë si një kalë që i la dhëmbët duke vrapuar pas pelave, mendonte. Ai nuk donte të mbahej mend si një rebel i plakur dhe kur Ademi i doli përpara, duke ia zgjuar nostalgjinë për vendin e origjinës, i lindi në shpirt një frymëzim, një horizont i ri dhe i panjohur, si ai që i lind çdo zogu të majmë dhe të dëshpëruar i cili kërkon toka të reja për të ndërtuar një fole, pasi është mërzitur duke fluturuar në po atë qiell, është ngopur duke u ushqyer me po ato lule dhe shija i është prishur duke puthur të njëjtat sqepa dhe të njëjtat gojë. Zed Komneni kishte mendimet e veta për botën, por duke pasur frike t'i zbatonte ato në qytetin e tij, sepse në këtë mënyrë ai mund të humbte pasurinë, pronën, lirinë dhe jetën e natës, kishte kohë që ëndërronte për territore të tjera, të virgjëra, ku mund të eksportonte ndryshimin e regjimit që kishte në kokë. Ky është dallimi mes rebelëve dhe revolucionarëve. Të parët i bëjnë qejfin vetes para pasqyrës duke mos e ndryshuar dhomën ku jetojnë, por duke prishur dhomat e të tjerëve, ndërsa të dytët prishin gjithmonë dhomat e tyre sepse ata besojnë se ndryshimi fillon nga shtëpia jote. Zakonisht rebelet i çojnë njerëzit në vetëvrasje ndërsa revolucionarët në vrasje. Kur Ademi erdhi në tavernë si një zog që deti e kishte nxjerrë të lagur dhe të uritur në breg, atij i shndriti në mendje ideja e një ishulli, të cilin mund ta kishte të gjithin për vete. Është koha të ndërtoj botën time mendoi. Shqipëria do jetë një vend i lirë, nuk do ketë asnjë rregull, vajzat dhe djemtë do shtrihen nëpër

plazhe duke lëpirë fruta, ëmbëlsira dhe afrodiziakë të lëngshëm me paratë që prindërit e tyre të pasur do t'u dërgojnë herë pas here nga toka. Një ishull lirie ku nuk do kishte martesa, as fëmijë dhe as pleq sepse aty njerëzit do vinin vetëm për t'u dëfryer, askush nuk do tërhiqej apo turpërohej kur t'i thoshin se ajo vajza lakuriq që të shkel syrin është gruaja e dikujt, sepse aty askush nuk do ishte burri dhe gruaja e dikujt tjetër, por liria për të puthur dhe për t'u shkëmbyer mes çifteve do ishte e pakufizuar dhe e zakonshme. Kush donte të kishte fëmijë mund të ikte kur të donte, kush do lodhej nga ajo lloj jete natyrisht kishte lirinë për ta braktisur ishullin, por Zedi e dinte se ata që do të vinin nga të gjitha anët e botës do ishin më shumë se ata që do largoheshin sepse uria e njerëzimit për dëfrim nuk ngopet kurrë. Do ta kthej Shqipërinë në Jerusalemin e Seksit, mendonte ai. Atje do lejohet gjithçka, përveç plakjes. Nëse plakesh duhet të ikësh. Por megjithëse sillej si rebel dhe fliste si prift, Zed Komneni ishte një njeri i dhënë pas parasë të cilën e konsideronte çelësin e lumturisë. Që i vogël, ai ishte mësuar të administronte tavernën dhe pronat e tjera të familjes dhe shoqëria me djem të pasur ia kishte shtuar fitimet. Ishulli mund të ishte një mundësi e madhe për ta shtuar pasurinë sepse atje qejfi nuk mund të ishte falas Atje do kishte taverna restorante, hotele, kazino, shërbime speciale për trupin dhe shpirtin, fallxhore që të lexonin dorën duke të gjetur afërsisht datën e vdekjes, masazhe, trajtime lëkurë deri te pedikyri dhe zbutja e qimeve, por natyrisht edhe barka të

shtrenjta luksi, në të cilat mund të merrje diell gjatë ditëve të verës duke e mbrojtur lëkurën me vaj ekzotik. Dhe të gjitha këto mund të ishin të tijat, siç i kishte bërë të tijat Kolombi xhevahiret, florinjtë dhe skllevërit që kishte zbuluar para shumë shekujsh në Amerikë. Kolombi ishte nisur nga një qytet afër me qytetin ku jetonte Zedi dhe shija e zbulimeve të tij ende nuk ishte harruar. Ai do merrte rolin e Kolombit duke zbuluar një vend ku njerëzit nuk do vinin për të zaptuar dhe ndarë tokat sipas qejfit, ku nuk do kishte nevojë për ushtri dhe senatorë, për taksa dhe policë, por vetëm për çmime që përballonin qejfin. Gjithçka do kontrollohej nga ai vetë. Apo thënë ndryshe ai do ishte njeriu që do të lejonte ndërtimin e hoteleve,plazheve dhe tavernave në Shqipëri dhe sigurisht kjo do t'i sillte fitime të mëdha dhe po aq shumë lavdi. Askush para tij nuk kishte krijuar diçka të ngjashme. Diçka të cilën kishte vite që e priste duke iu fshehur nevojës për qejf, dhe syve të të tjerëve, duke krijuar bodrume të errëta për të pirë dhe dhoma të vogla për të kënaqur trupin. Atje askush nuk do të kishte nevojë të fshihej. Çdo gjë do ishte e lejueshme dhe e mundshme. Burrat mund të gjenin gra, gratë mund të gjenin burrat dhe burrat mund të gjenin burra. Kishte vetëm një kusht: çdo klient duhej të paguante dhe kjo nuk ishte e pamundur sepse bota ka më shumë pasuri se ç'mund të shpenzojë. Ishulli i qejfit do të ngjallte aq shumë kërshëri sa do ishte e pamundur të mos shkojë të paktën një herë në jetë atje, siç bëjnë të krishterët që e kanë detyrim të shkelin të

paktën një herë në kalldrëmet e përgjakura të Jerusalemit, para vdekjes. Ky do jetë një vend ku të pasurit do ndihen të barabartë dhe teksa mendonte kështu Zed Komneni nuk kishte asnjë brengë në ndërgjegjen e tij prej prifti sepse në fund të fundit ai kërkonte barazi përmes pasurisë. Të gjithë të pasur dhe të gjithë të barabartë. Senatorët dhe gjeneralët e qytetit do kënaqeshin kur ai të largohej nga qyteti dhe sigurisht që nuk do t'u shkonte mendja ta pushtonin Shqipërinë, sepse atje po argëtoheshin fëmijët e tyre. Ndoshta më vonë, atje mund të ndërtohen llixha dhe vende argëtimi edhe për pleqërinë e tyre, por Zed Komneni nuk e njihte sa duhet gjeografinë e Shqipërisë për të imagjinuar ndarjen e ishullit në pjesë të veçanta për të rinjtë dhe ndoshta edhe për pleqtë e pasur. Tani atij i duhej vetëm një instrument siç i duhet një njeriu shkopi për të afruar një kuletë të hedhur në pellg. Ademi mund të ishte shkopi i Zedit. Ai mund të ishte një instrument pushteti dhe lavdie. Ademi nuk i dhimbsej, por i duhej. Zedi nuk besonte asgjë nga fjalët që i kishte thënë Ademit. Natyrisht ai besonte te liria, por nuk besonte se njerëzit mund ta fitonin atë në kushte burgu siç ishte rasti i Shqipërisë. Gjërat e mëdha ndodhin pasi nxiten nga jashtë. Një tufë me shkarpa të thatë në qilar nuk merr flakë nëse nga dritarja dikush nuk hedh një shkrepëse. Edhe Shqipëria nuk mund të ndryshonte nga brenda dhe Zed Komneni e dinte, apo më saktë e ndiente ashtu si çdo prift që ka nuhatjen e duhur për të kuptuar se kisha nuk do pushtohet kurrë nga besimtarët e vet. Për më tepër

Shqipëria, atij nuk i thoshte ndonjë gjë. Ai nuk kishte menduar kurrë se shqiptarët duhet të kishin një ditë shtetin e tyre. Ata nuk ishin të aftë të kishin një shtet, gjë që e kishin dëshmuar për shekuj. Nëse do duhej t'u jepte shqiptarëve një këshillë të dobishme do t'u thoshte: Shkoni jetoni në shtetet e popujve të tjerë, do jeni shumë më mirë se në shtetin tuaj, përderisa ju nuk keni aftësi ta ndërtoni atë. Ndërkohë malli ishte një veti të cilën Zedi nuk e kishte dhe që me kalimin e kohës e kishte hequr nga gardëroba e vet, si një rrobe të dalë mode. Edhe përmallimi për Arianit Komnenin nuk ishte i vërtetë. Zedi mendonte se gjyshi i vet nuk ndryshonte shumë nga senatorët apo gjeneralët e tjerë dhe kjo mungesë respekti për një patriot të shquar që kishte vdekur duke parë me sytë nga deti, nuk e kishte yshtur kurrë të shkonte te varri i tij. Arianiti ishte përpjekur t'i jepte pikëpamjeve të nipit një drejtim tjetër, më kalorësiak dhe me patriotik, por nuk ia kishte arritur prandaj dhe nuk i kishte lënë asnjë amanet. Zed Komneni kishte sajuar shumicën e gjërave që i kishte thënë Ademit, vetëm për ta joshur dhe për ta përdorur. Duke ecur para tij në rrugët e errëta të qytetit ai qeshte me vete duke menduar se kishte gjetur një shkrepëse për të ndezur një zjarr, në një ishull në mes të detit. Zedi kishte vite që e priste këtë mundësi dhe fati ia kishte sjellë në derë. Kishte mësuar shumë të rinj të qytetit se si të bëheshin rebelë dhe të pabindur, por kjo kishte qenë e padobishme. Ata visheshin si ai, qyteti pasurohej, por asgjë nuk ndryshonte, jo sepse ata ishin te paaftë, por

sepse prifti i tyre mjaftohej duke u thënë : Nuk duhet ta prishim kishën tonë. Ajo mban erë të keqe, por ky është një parfum me të cilin jemi mësuar. Ndërsa Ademi i dukej një hero i mjerë të cilin mund ta largonte nga lufta duke e korruptuar. I kishte mësuar verën duke e ditur se kështu mund ta mbante peng sepse etja kthehet në guxim për të mos u ndarë më nga gjithçka që e shuan atë. Tani i duhej vetëm ta molepste Ademin. Nëse ai do ta pëlqente pijen dhe shijen e lëkurës së grave, çka natyrisht nuk kishte gjasa të mos ndodhte, atëherë, kur të kthehej në Shqipëri ai do t'i molepste edhe të tjerët. Do t'u tregonte atyre shthurjen e ëmbël që kishte përjetuar në një qytet aq afër bregut të Shqipërisë duke i lënë të gjithë me gojën hapur. Njeriu nuk u arratiset dot kurrë dëshirave të trupit pavarësisht nga kushtet ku jeton. Atëherë të gjithëve do t'u lëshonte goja lëng dhe duke pritur ditë më të mira do nisnin të bënin me njëri-tjetrin ato që u ishin ndaluar. Ademi do ishte heroi i tyre dhe Zed Komneni e dinte se nëse do të shkatërrosh një koshere bletësh duhet të futësh atje një grerëz. Kur të shikonte se bletëve të tij po u hidhërohej mjalti nga thumbi i grerëzës Lek Dukagjini do tërbohej. Nën shtresën e moralit që ai kishte vendosur Shqipëria po kalbej. Gratë dhe burrat do çiftoheshin me njëri-tjetrin fshehurazi, do pinin dhe do mendonin si të fitonin para për t'i përsëritur të gjitha këto gëzime në kushte me të mira. Ata do fillonin të mendonin për jetën që do ndërtonin pas Lek Dukagjinit dhe ky do ishte fundi i Shqipërisë, sepse kështu bien të gjitha perandoritë, kur

mbretërit e vegjël mendojnë për copat që do marrin pas vdekjes së perandorit. Atëherë Lek Dukagjini do t'i dhunonte pa mëshirë siç do bënte çdo egërsirë kur sheh se këlyshët e vet nuk i binden dhe nuk e respektojnë dhe ndoshta edhe do vriste ndonjërin prej tyre për ta bërë shembull. Ndoshta do vriste Ademin, kur ta kuptonte se ai kishte sjellë nga deti ligësinë, molepsjen dhe fëlliqësinë. Atëherë njerëzit e tjerë do të ngrinin krye sepse në të kundërt një ditë do t'u vinte radha atyre. Të dehur tashmë nga kënaqësia, ata do vepronin kundër Lek Dukagjinit. Shqipëria do përfshihej në një konflikt të gjatë dhe të lodhshëm, rrugët e saj do përgjakeshin, njerëzit do ndaheshin në dysh, siç ndodh gjithmonë, kur disa bëhen me qeverinë dhe disa kundër saj dhe atëherë, kur shpresa për t'u ringritur do ishte fashitur, kur uria të kishte pllakosur vendin, kur mjerimi të ishte kthyer në zakon, Zed Komneni do vinte nga deti me dhjetëra shokë dhe si çlirimtar do shpërndante dhurata, do qetësonte gjakrat, do të dëbonte Lek Dukagjinin dhe do pushtonte ishullin. Në fund të fundit, ai ishte shqiptar, prandaj ishte i besueshëm. Familja e tij ishte e njohur nga të gjithë dhe emri i madh i gjyshit, që dikur kishte luftuar në mbrojtje të Zotit, ishte një lejekalimi të cilin askush nuk mund ta griste. Zed Komneni përfytyronte se si një ditë të bukur, me diellin e ulur mbi flokë, do dilte në brigjet e Shqipërisë dhe do u thoshte njerëzve të egër që do gjente aty: Kam ardhur të shpëtoj vëllezërit e mi. Kam vite që e pres këtë ditë. Ata ndoshta nuk do ta besonin, do fshiheshin pas

ferrave siç kishin bërë indianët kur kishin parë për herë të parë Kristofor Kolombin, por ai do mbante në dorë pistoletën e vjetër të Arianit Komnenit me stemën e shqiponjës me pendë të bardhë që gjithkush e njihte si një emblemë lufte. Atëherë do ta besonin dhe ndoshta do t'i puthnin duart sepse popujt janë mësuar t'i nderojnë çlirimtarët ndërsa shqiptarët i puthin sepse përgjithësisht i kanë parë shumë rrallë. Arianit Komneni kishte ikur nga Shqipëria pa mundur ta drejtonte dot, ndërsa i nipi po kthehej me lavdinë e çlirimtarit të cilit i përgjërohen që të shpëtojë vendin nga shtypja dhe mjerimi. Natyrisht që pushtimi i tij do ishte paqësor. Ndryshe nga revolucionarët, rebelët nuk përdorin armët. Pistoleta e Arianit Komnenit do t'i shërbente vetëm si një simbol, në mënyrë që besimtarët ta njihnin dhe ta nderonin si njërin prej tyre. Të tjerat do ndodhnin gradualisht. Do t'i duhej pak kohë derisa të bindte tregtarët e pasur të qytetit që të fillonin të derdhnin para për të ndërtuar plazhet, hotelet dhe restorante të shtrenjta. Shqiptarëve të uritur do t'u bënte vetëm një nder: nëse donin të iknin që andej do t'ua jepte këtë mundësi pa kufizim, por nëse donin të rrinin në ishull do punonin aty, do të shërbenin do të ndërtonin, do të mbushnin gotat e verës, duke shpërndarë lëngje portokalli dhe karkaleca të gjallë nëpër çadra apo duke pastruar çarçafët e grave të djersitura çdo mëngjes. Do kishte punë për të gjithë vendasit dhe dëfrim për të gjithë të huajt. Shqipëria do ishte një Jeruzalem, i hapur për të gjitha kategoritë, veset, trillet dhe llojet e besimtarëve. Por

që gjithë kjo ëndërr të mund të kthehej në magji, shqiptarët duhej të fillonin ta kundërshtonin Lek Dukagjinin. Çdo rebelim fillon nga mosbindja dhe Shqipëria nuk mund të bënte përjashtim. Nëse Lek Dukagjini mundej nga vetë shqiptarët do ishte shumë e lehtë dhe nëse kjo ndodhte dhe deri atëherë Ademin nuk e kishin vrarë, atëherë mund të ishte ai njeriu që do t'i bindte të gjithë për të pritur me lule ardhjen e Zed Komnenit në Shqipëri. Ai i ishte lutur Ademit të qëndronte në qytet, por sigurisht që e kishte gënjyer, për ta joshur dhe për t'u bërë më i besueshëm. Me siguri që Ademit tani, ai i dukej si një vëlla i humbur. Ai e dinte se Ademi nuk do pranonte kurrë të braktiste Shqipërinë sepse tashmë jeta e tij kishte marrë një drejtim të pakthyeshëm: ai jetonte për t'u kthyer dhe për t'i treguar të gjithëve sesi ishte bota e lirë, atje ku ndalimi i Zotit, i pijes dhe i dashurisë, ishte një gjë e panevojshme. Ademi mezi priste t'i shijonte dhe t'i mësonte të gjitha për t'i ndarë kujtimet e ëmbla me shokët e vet të vuajtjes, njëlloj si ajo bleta që pasi ka humbur rrugën, ka zbuluar një lule gjithë lëng dhe mezi pret të kthehet në koshere për të ndarë zbulimin me shoqet që e presin. Por sigurisht kur kthehet, bleta është e dehur nga kënaqësia dhe nga lëngu i shijshëm dhe asnjë rrezik nuk i hyn më në sy. Ajo do bëjë gjithçka për t'u kthyer dhe për të thithur sërish nektarin magjik edhe pse rruga për te lulja e mrekullueshme është e mbushur me insekte të egra apo me kafshë që mund ta shkelin, duke ecur mbi lëndinë. Atë natë Ademi

i ngjante një blete kokulur, por të etur. Zakonisht bletët e ndiejnë erën e luleve që larg edhe atëherë kur ato janë të mbuluara nga ferrat dhe kërpudhat apo kur petalet e tyre kanë nisur të kalben në moçalishte. Ai nuhaste fort mbi pllakat e rrugës dhe aromat që vinin nga shtëpitë përreth ia kishin mbushur gojën me lëng. Ademi e ndiente se po shkonin për të shijuar diçka të rrallë që mund t'ia ndryshonte jetën, por sigurisht që në ato çaste nuk mendonte fare për Shqipërinë dhe aq më pak për Mehmetin që po e priste duke shtrënguar dhëmbët nga kruarjet e lëkurës dhe mendimet e errëta që end në kokë çdo i sëmurë.

Arritëm, i tha Zed Komneni dhe ndaloi përpara një dere të gdhendur me koka zogjsh, mbi njërën prej të cilave ai trokiti si një korb që i paralajmëron krimbat me sqep. Dera u hap pas pak dhe Zedi takoi një grua me flokë të bardhë dhe me disa karfica të kuqe, të rrumbullakëta dhe vezake që dukeshin si një vresht në majën e një kodre të thinjur. Dukej që njiheshin sepse gruaja e puthi në faqe dhe duke u zgjatur në majë të gishtave i mori erë gushës së tij, ashtu siç bëjnë të gjitha gratë e moshuara kur takohen me djem të rinj. Ata u ulën mbi një kanape të verdhë, të rrudhosur që Ademit i kujtoi yllin e Shqipërisë, ndërsa po rrinte në këmbë si një kalë, para se t'i mbathin patkonjtë. Këmbët i digjnin nga padurimi, por kishte vendosur të priste në heshtje sepse e dinte që në atë qytet me rrugë të shtruara, asnjë kalë nuk ecën dot pa patkonj. Ata folën vesh më vesh dhe pas pak Zed Komneni u

kthye dhe duke qeshur i tha Ademit: Në qytetin tonë dashurinë nuk e gjen dot në rrugë, sepse ajo nuk do të lodhet duke ecur. Eja me mua. Gruaja hapi një derë dhe të tre kaluan nëpër një korridor të gjatë, muret e të cilit ishin veshur me kadife jeshile të verbër dhe pa shkëlqim si ajo që përdorin gratë e dëshpëruara kur duan t'u japin sinjale burrave të pavëmendshëm. Në fund ishte një derë tjetër, në të cilën gruaja trokiti lehtë dhe pasi e hapi, i priu rrugën Ademit. Zedi e puthi në faqe për t'i dhënë guxim dhe i tha në vesh: Nëse e ke për herë të parë nuk do ta harrosh gjithë jetën. Duket që e ka për herë të parë, tha gruaja me karfica, nuk e sheh që nuk di ku t'i mbaje duart. Ademi nuk foli dhe u fut në dhomë me sy mbyllur. Një vajzë e vogël ishte ulur mbi krevat dhe po e priste. Ai ndjeu zemrën që i zbriti te këmbët duke ia djegur shputat si prush. Kur ishin të vegjël, bashkë me shokët e tij në fshat, ai kishte parë burra dhe gra që putheshin pas pemëve, por vetë nuk kishte prekur kurrë asnjë grua. Shqipëria ia kishte hequr dëshirën që burrat kanë për gratë qysh se lindin. Por ajo krijesë e vogël, e mbështjellë me mëndafsh, e priste si një vazo të cilën ai duhej ta prekte me kujdes për të mos ia këputur petalet. Asnjë burrë nuk mund t'i rezistojë këtij tundimi dhe aq me pak një njeri i cili ka vendosur të tradhtojë vendin e vet duke takuar gra të panjohura. Tradhtitë i ngjajnë njëra- tjetrës, por në fund të fundit ato nuk janë të gjitha njëlloj sepse Shqipëria nuk ishte njëlloj me asnjë vend tjetër. Shqipëria ishte i vetmi vend që do prekej në sedër dhe do bëhej

xheloze në rast se njeri nga qytetarët e saj do puthte një grua pa leje. Ademi qëndroi palëvizur në mes të dhomës duke pritur, sepse ai nuk dinte si të sillej me një grua. Këtë refleks ai nuk e kishte, ashtu si bletët nuk e kanë refleksin e thithjes së pjeshkave, apo si lepujt që nuk kanë qetësinë e duhur kur takojnë një sorkadhe për herë të parë. Vajza u ngrit nga krevati dhe iu afrua duke i marrë erë. Dhoma ishte e errët, në një cep të saj kishte tre qirinj të kuq që digjeshin ngadalë sepse po prisnin të shikonin si sillet një besimtar që hyn për herë të parë në kishë, zakon i vjetër ky i të gjitha kishave, ku qirinjtë përdoren për të hetuar fytyrat dhe ndjenjat e besimtarëve. Vajza e mori nga dora, e afroi te krevati dhe Ademi u bind si një bletë që ia shtrijnë krahët mbi bar, për t'ia matur. Pastaj ajo i kaloi dorën mbi flokë sepse gratë e dinë që mendimet dhe emocionet e burrave përfundojnë atje. Ademi qëndroi pa lëvizur derisa ndjeu vajzën ta puthte poshtë veshit dhe pastaj t'i kalonte dorën mbi fytyrë. Po më lexon, mendoi Ademi, me siguri e ka kuptuar se unë nuk kam fjetur kurrë me një grua. Kjo e bëri të skuqej megjithëse errësira i shërbente si maskë, ndërsa vajza nuk ia shikonte fytyrën sepse ajo nuk përdorte sytë, por vetëm duart. Ademi ishte bërë ushtar përpara se të bëhej burrë dhe mendimi se dikush i kishte hipur sipër e ngurtësoi. Ai u ngrit dhe e shtyu vajzën në krevat. Filloi ta shihte me kujdes ndërsa qirinjtë e kuq ecnin mbi trupin e saj duke valëzuar si dallgë të qeta mbi mëndafsh, por trupi i saj nuk kishte ujë, kishte svetëm tokë. Nëse shpirti i ngjan ujit, mishi i ngjan

tokës dhe nëse bota përbëhet nga toka dhe nga uji, njeriu përbëhet nga mishi dhe nga shpirti. Sytë janë si dielli dhe zemra është si zjarri, por në errësirë dielli nuk duket dhe Ademi nuk i shihte sytë e vajzës. Ai kishte jetuar shumë vite në mes të ujit dhe tani kishte nevojë për tokën. Iu kujtua se çfarë bënin burrat dhe gratë që ai kishte parë në pyll, në fshatin e tij, dhe vendosi të bënte si ata. Iu afrua vajzës dhe e puthi lehtë në buzë. Ajo nuk kundërshtoi, por hapi pak gojën dhe Ademi ndjeu një kërmill të lagur që iu ngjit pas buzëve duke ia mbushur lëkurën me puçrra të vogla. Pastaj zgjati duart që i dridheshin, i mbështeti pëllëmbët mbi lëkurën e vajzës dhe i ndodhi ajo që u ndodh gjithë atyre që shuajnë oreksin në një bukë të pjekur në zjarr: buka ta djeg gojën dhe të detyron ta shuash etjen me ujë. Ademi u shtri mbi vajzën, u djersit, goja iu mbush me lëng, gjaku iu mblodh në mes të këmbëve, ndërsa vajza e vogël përpiqej t'ia ngadalësonte lëvizjet sepse ajo e dinte se gjërat e shijshme nuk bëhen me nxitim. Por Ademi nuk mund të ndalonte më, sepse burrat nuk ndalojnë dot kur ecin mbi trupin e një gruaje dhe gjëja e fundit që mendoi duke kulluar si një qiri mbi barkun e saj, ishte se nuk e kishte tradhtuar Shqipërinë për një grua, porse, duke ecur në pazarin e qytetit kishte gjetur diçka që Shqipërisë i mungonte. Në fund të fundit prandaj kishte ardhur atje, për të blerë gjëra që mungonin në vendin e tij. Ai qëndroi dhe pak mbi barkun e vajzës duke kërcyer si një peshkatar në varkë, sa herë që këmbët e saj ngriheshin dhe uleshin si bishti i një peshku të

llastuar para se të përfundojë në një rrjetë. Çdo burrë ndihet i fuqishëm dhe i pushtetshëm kur është mbi një grua, sepse burrat janë të bindur se porta nëpër të cilën kalon forca e tyre gjendet mes këmbëve të një gruaje. Shumica e burrave nuk shkojnë me gra për t'u kënaqur, por për t'u ndjerë të fortë dhe të vlefshëm. Në atë çast kënaqësia e Ademit nuk ishte as fizike dhe as shpirtërore. Ai kishte arritur diçka për të cilën çdo burrë mendon që nga dita që lind dhe meqë mendon shumë për atë gjë nuk e shijon siç duhet, atëherë kur ajo vjen. Gabohen të gjithë ata që besojnë se hera e parë që një burrë fle me një grua është e bukur. Jo, ajo është e domosdoshme dhe prandaj nuk shijohet sepse gjërat e domosdoshme nuk kanë shije. Herën e parë burri nuk shijon, ai vetëm numëron dhe më shumë se një luleje që rritet duke thithur lëngun e tokës, ai i ngjan një gjembi që kënaqet duke kafshuar një petal dhe duke menduar se nuk ka arsye të zbutet pasi gjembi ngopet edhe duke qenë i shëmtuar. Ademi qëndroi një çast mbi vajzën dhe e pa në sy sikur donte ta pyeste: Çfarë duhet të bëj tani? Këtë dilemë e kanë të gjithë burrat që nuk i njohin gratë sa duhet dhe që nuk e kuptojnë dot se gratë fillojnë të lëngëzohen atëherë kur burrat shterojnë. Por vajza i mbante sytë si një libër i mbyllur nëpër të cilin Ademi nuk e gjente dot pjesën e rrugës që kishte mbetur. Ajo rënkonte lehtë duke fërkuar kofshët pas këmbëve të Ademit, duke e kapur atë nga flokët dhe duke zgjatur qafën e gjatë si një sorkadhe që kërkon të kafshohet për të ndjerë erën e gjakut, sepse sorkadhja nuk jeton dot nëse

nuk merr pjesë në gjueti. Ademi priti dhe pak derisa ndjeu që vajza u ftoh në krahët e tij, pastaj mbështeti kokën në jastëk dhe qëndroi ashtu, pa lëvizur si një ikonë që mbështetet në sfondin e flokëve të saj. Dukej e largët dhe e bardhë sepse kjo është ngjyra e grave të palumtura. Nëse Ademi do ishte më i stërvitur me këto gjëra apo nëse do kishte më shumë frymëzim do thoshte se vajza ngjante sikur kishte ngecur në një pemë nga ku nuk mund të zbriste dot, sepse krahu i burrit që e kishte vënë aty, ishte larguar duke u squllur. Ajo nuk i hapi sytë edhe kur ai doli nga trupi i saj si një kërmill i njomë që del nga guaska ku e kanë futur për t'u tharë në bar. Atëherë ai u ngrit dhe i ktheu kurrizin si bën çdo burrë pasi ngopet me një grua. Nuk donte ta shihte më, donte vetëm te ikte. Para se te ikte shoi qirinjtë me dorë siç bëjnë besimtarët kur dalin nga kisha dhe doli jashtë. Ishte i zhubrosur, i harxhuar dhe i lagur. Zed Komneni, që po e priste jashtë, qeshi kur e pa dhe e pyeti? Si t'u duk? Ademi ndaloi dhe pa u menduar i tha: Kur kam peshkuar herën e parë kam qenë më i gëzuar. Kishin dalë në rrugë dhe era që vinte nga deti ia mori me vete lëngjet që kishte nëpër trup. Natyrisht i tha, Zedi. Nga peshku nuk të vjen turp edhe kur nuk ia fut dot grepin në gojë. Kurse me gratë është ndryshe, ato të turpërojnë kur nuk i kënaq. Ademi ndjeu lëkurën t'i mbushej me djersë dhe eci shpejt. Mëngjesi po ngrihej mbi qytet dhe ai u kujtua se duhej të blinte ushqimet e Shqipërisë. Fëmijët i ka marrë uria dhe unë duhet të kthehem, mendoi dhe vetja iu duk si një baba i cili duhet

të kthehet në shtëpi pasi ka tradhtuar gjithë natën familjen e vet. Në të vërtetë të gjithë djemtë fillojnë sillen si baballarë pasi shkojnë për herë të parë me një grua, kjo është arsyeja pse gratë ekzistojnë: për t'i bërë djemtë burra. Gjatë kohës që rrinte mbi barkun e vajzës kishte menduar se ndoshta edhe mund të rrinte përgjithnjë në qytet, siç i kishte thënë Zed Komneni. Prej dy ditësh ky qytet po i jepte gjithçka që atij i kishte munguar. Dhe nëse takimi me vajzën do të kishte shkuar ndryshe, nëse ai do kishte marrë nga trupi i saj kënaqësinë që të gjithë burrat presin dhe ëndërrojnë para se të shtrihen mbi trupin e një gruaje, ndoshta do duhet ta merrte seriozisht ftesën e Zedit. Por gjërat nuk kishin rrjedhur normalisht. Ai kishte fjetur me një grua, ndërsa ajo ishte gjithë kohën e zgjuar megjithëse i kishte sytë e mbyllur. Nuk ia pashë dot sytë mendoi, ndoshta po të ishte kënaqur me mua do t'i kishte hapur. Por nuk i hapi sepse nuk donte ta mbante mend fytyrën time, njëlloj si lulet që nuk duan të dallojnë një gjemb nga një tjetër, sepse të gjithë gjembat janë njëlloj të shtrembër. Ademi u skuq nën rrobat e veta dhe mendoi se duhej të ikte sa më shpejt nga qyteti. I vinte turp dhe i mbante sytë ulur mbi pllakat e rrugës. Nëse rri këtu të gjitha gratë e këtij qyteti do tallen me mua. Ndoshta Shqipëria është i vetmi vend ku nuk turpërohesh kur nuk kënaq dot një grua sepse atje kjo gjë nuk ndodh. Në Shqipëri të gjithë burrat janë të lumtur pa pasur nevojë të takohen me gra. Ai u kujtua për Mehmetin dhe për Lek Dukagjinin dhe u kërkoi të dyve falje në heshtje.

Më mashtruan tha me vete duke parë Zed Komnenin me bisht të syrit. Zedi tani i dukej si një djall që po e shoqëronte nëpër ferr, ndërsa jashtë, Mehmeti, po e priste si një engjëll, duke lëpirë krahët e plagosur me të cilët e kishte sjellë deri aty. Më solli në ferr dhe më la në dorën e djallit, mendoi Ademi. Tani djalli i di të gjitha të fshehtat e mia dhe zakonisht lufta mbaron kur ushtarët tregojnë dobësitë e tyre. Zed Komneni e dinte se ai kishte dështuar me herën e parë dhe ndoshta tani ishte duke ecur pas tij në errësirë. Por ajri i asaj nate ishte i ngrohtë dhe Ademi u lehtësua pas pak, sepse ajri i qetëson plagët duke u dhënë frymëmarrje. Në fund të fundit Zed Komneni nuk e kishte marrë me forcë. Ai ishte dehur nga qyteti, kishte pirë dhe pastaj kishte shkuar me një grua. Ai vërtet kishte ardhur në ferr, por Zedi megjithëse nuk ishte engjëll, nuk meritonte të trajtohej si një djall, sepse në ferr nuk ka vetëm djaj, por edhe njerëz që Zoti i ka sjellë aty për të dëshmuar se mëkatet meritojnë të ndëshkohen. Kështu Zed Komneni, që ndoshta nuk e dinte se jetonte në ferr, sepse Zoti nuk i kishte thënë ku e kishte sjellë, ndaj dhe ishte ende i lumtur, i kishte treguar se përveç parajsës ka edhe vende të tjera, ku njerëzit mund të kënaqen pa pasur frikë nga Zoti.

Kur u afruan te porti, Ademi dëgjoi zërat e shitësve dhe ndaloi si një njeri të cilin e thërresin në punë. Anija kishte ngritur velat mbi det dhe poshtë tyre Mehmeti duhej të ishte ngritur në këmbë duke pritur që ai të kthehej. Ai ndaloi dhe u kthye nga Zedi: duhet të kthehem, i tha.

Fëmijët e Shqipërisë po presin që unë t'u çoj ushqimet. Nëse unë rri këtu ata mund të vuajnë nga uria. Duhet të iki, përsëriti ai. Zed Komneni i hodhi dorën në sup dhe Ademit nuk iu duk i mërzitur që ai po ikte. Ndoshta e kupton se unë nuk jetoj dot këtu, mendoi. E di që duke qëndruar në qytet mund ta vë në vështirësi. Ai duhet të më mbajë me bukë, të më gjejë një punë, t'u shpjegojë miqve të vet dhe senatorëve se nga kam ardhur dhe ndoshta të më strehojë dhe të më martojë me një grua. Në fund të fundit njerëzit nuk kanë qejf që ferri të popullohet shumë sepse atëherë, pasuritë dhe hapësirat e tij do pakësohen. Zed Komneni ngriti kokën lart sikur po priste që dielli ta shikonte atë ndarje dhe duke qeshur me ëmbëlsi i tha: Ti e di. Ky është vendimi yt dhe unë nuk mund ta ndryshoj. Do doja që të rrije këtu sepse një ditë Shqipëria do të kapërcejë detin dhe ne do ta presim duke i thënë të vërtetën. Nuk jam i bindur se aty ku po shkon jeta jote do të ndryshojë. Por shpresoj që gjërat që mësove këtu të të vlejnë për të kuptuar se vetëm liria mund ta ndërtojë parajsën, ndoshta edhe pa ndihmën e Zotit. Megjithatë unë duhet të të falënderoj. Ti më nxore mallin e vendit që kam humbur. Ndoshta unë do të vij një ditë në Shqipëri dhe atje do përpiqemi të dy, për ta bërë atë vend ashtu siç duhet dhe për t'i kthyer lirinë që i mungon prej shekujsh. Por kjo nuk mund të ndodhë për sa kohë që Lek Dukagjini drejton shqiptarët. Ju duhet ta rrëzoni atë njeri sepse vjen një ditë kur statujat që kanë zënë rrugët duhet të shemben. Nëse ti do kesh nevojë për

mua mjafton të kalosh detin dhe unë do të jem i gatshëm. Nëse dikur, ti dhe shokët e tu do vendosni të luftoni, unë jam gati t'ju ndihmoj me armë dhe me para për t'ia arritur qëllimit. Mos e harro këtë që po të them: Një ditë ne të dy duhet ta drejtojmë Shqipërinë duke e bërë vendin më të lumtur të botës. Unë kam mundësi t'i kthej shqiptarëve lumturinë e mohuar, t'i kthej jetës së tyre gëzimin, t'u kthej grave fëmijët që u mungojnë dhe burrave familjen që u ka mohuar Lek Dukagjini. Shqipëria do jetë një kopsht i artë në mes të detit. E kam përpara syve atë ishull të gjelbëruar, të mbushur me fruta, me vajza të bukura që shëtisin nëpër plazhe, me kafshë të vogla që zbresin nga pemët duke u zgjatur njerëzve arra dhe gështenja, me fëmijë të cilët shkojnë në shkollë dhe flenë të qetë pa e ditur se dikur, në vendin e tyre nuk lejohej të kishe prindër, me pleq të cilët shijojnë perëndimin e diellit duke harruar ditët e errëta të rinisë së tyre dhe me vreshta të kuqe që zgjatën si dallgë për të shuar etjen e çdo njeriu. Ne të dy do të jemi pronarët e gjithë kësaj pasurie. Nuk do jetojmë më duke pasur frikë nga Lek Dukagjini, nuk do na duhet më të kapërcejmë detin për të pirë një gotë verë, apo për të njohur një grua. Gjithçka që do të na duhet, do ta kemi në Shqipëri. Njerëz të pasur nga gjithë bota do vijnë në brigjet tona për të takuar diellin, për të shijuar natën dhe për të shpenzuar paratë në një parajsë të vërtetë, e cila ka vetëm një kusht: ajo ndryshon nga bota sepse atje Zoti nuk është i detyrueshëm. Ne mund ta bëjmë Shqipërinë një parajsë në të cilën nuk ka nevojë

të takosh Zotin për t'u ndierë i lumtur. Mendoji këto që po të them dhe nëse një ditë beson se unë kam të drejtë më thirr. Siç të thashë kam vendosur ta çoj deri në fund amanetin e gjyshit tim. Do pres një shenjë nga ty që të hidhem në bregun tjetër dhe të luftoj për shqiptarët. Ti ke gjetur një mik dhe Shqipëria ka gjetur tek unë një armë të fuqishme, dora e së cilës je ti. Ishte fat që të takova dhe shpresoj të shihemi bashkë në liri. Miqësia jonë sapo ka filluar dhe unë jam i bindur se ajo do të vazhdojë për një kohë të gjatë. Në emër të kësaj miqësie më lejo të të dhuroj diçka që do të të duhet kur të shkosh në Shqipëri. Ademi ishte përlotur dhe plagët që kishte në shpirt iu hapën prapë duke nxjerrë lot. Kishte menduar shumë keq për Zed Komnenin, por fjalët e tij ishin të ngrohta sikur buronin nga një zemër që po digjej për vendin e vet. Ndoshta ai nuk ishte dakord se lumturia e Shqipërisë do fillonte nga rrëzimi i Lek Dukagjinit, por dashuria e Zedit për shqiptarët nuk mund të vihej në dyshim. Ai e kishte provuar vetë këtë gjë në lëkurën e tij. Zed Komneni e kishte trajtuar si një vëlla që e takon pas shumë vitesh. Natyrisht edhe vëllezërit nuk kanë të njëjtin mendim për Zotin, por dashuria e tyre nuk ka pse ndryshon për këtë shkak. Ai e ndoqi Zed Komnenin pas, duke menduar se ndoshta një ditë ata do të takoheshin prapë dhe ai do t'u thoshte të gjithë shqiptarëve: Ja një njeri të cilin dashuria për vendin e vet e ka mbajtur gjallë. Ndoshta kur të takohemi unë do jem plakur dhe flokët e zinj të Zedit do jenë thinjur, mendoi dhe një lëmsh i shtrëngoi

fytin sikur po kapërdinte një kërmill bashkë me guaskën e vet. Kur ndaluan te dera e tavernës Zed Komneni u fut brenda dhe pas pak doli me tri arka të vogla druri të cilat ushtonin sikur kishin brenda barut. Po të dhuroj disa shishe me verë, tha ai. Janë verë e vjetër nga vreshtat që gjyshi im ka mbjellë në kodrat e qytetit me bisqet e hardhive që solli nga fshati i tij. Është verë shqiptare. Ademi u ftoh dhe duart i djersitën. Nuk mundem, tha ai. Vera në Shqipëri është e ndaluar dhe Lek Dukagjini do më dënojë nëse e merr vesh. Nuk mundem më beso. Kjo është një dhuratë që nuk mund ta refuzosh, u përgjigj Zed Komneni duke e parë drejt në sy. Ti duhet të fillosh të kesh sekretet e tua sepse njerëzit shpëtojnë nga pushteti i Zotit ditën që ia fshehin atij dëshirat e tyre. Jam i bindur se vera do të të çlirojë nga ndikimi i Lek Dukagjinit dhe do të shtyjë të mendosh për ditët që kaluam bashkë. Vera të nxit dëshirën për liri njëlloj si ajri dëshirën për të fluturuar. Të lutem pranoje dhuratën e një vëllai që mezi pret të të takojë prapë. Ndarja jonë është e përkohshme. Ajo që na ndan sot, do të na bashkojë nesër. Ademi u ndje i dobët, megjithatë vazhdoi të kundërshtonte duke thënë se e kishte të pamundur të fuste verën në anije dhe pastaj ta fshihte atë në Shqipëri ku gjithçka gjendej dhe ku ai nuk kishte një shtëpi si gjithë të tjerët, por jetonte në mes të pyllit dhe kështu po rendiste të gjitha arsyet se pse nuk mund t'i merrte me vete arkat, kur nga cepi i rrugës u shfaq një qen i cili u afrua duke tundur bishtin dhe duke nuhatur shishet e verës që rrinin të shtrira në

trotuar. Për një çast ai u frikësua dhe fytyra iu zbardh siç i ndodh çdo njeriu që sheh diçka të panjohur. Çfarë ke, e pyeti Zedi duke shtyrë qenin me këmbë siç bëjnë të gjithë njerëzit në qytetet e Mesdheut ku këto kafshë kanë lirinë e duhur për t'u endur rrugëve në çdo orë të ditës. Asgjë, i tha Ademi. Kisha harruar se si duhet të sillem me një qen. Në Shqipëri nuk ka qen sepse Lek Dukagjini mendon se janë kafshë të padobishme. Zed Komneni filloi të qeshte dhe duke e përqafuar i tha: Ja që edhe njerëzit e çmendur marrin herë pas here vendime të drejta. Edhe unë do të bëj të njëjtën gjë kur të vij në Shqipëri. Nuk do lejoj asnjë qen të kalojë brigjet e saj sepse kjo kafshë i tremb turistët dhe i ndot plazhet. Ademi ia ktheu përqafimin dhe duke parë bishtin e qenit që tundej në agim mori tri arkat dhe me hap të ngadaltë u drejtua nga porti. Dita sapo kishte nisur dhe mëngjesi dukej ende i përgjumur duke hapur gojën në qiell. Megjithatë dita ishte e bukur dhe ngaqë po vononte të niste, ngjante me ato vajzat që nuk dinë se ku e si do ta kalojnë kohën. Lek Dukagjini dhe Zed Komneni ngjajnë shumë me njëri-tjetrin, mendoi Ademi duke ecur. Secili prej tyre kërkon një vend ku njerëzit dhe kafshët duhet të binden. Të dy nuk i duan qentë, ndërsa njerëzit i duan në mënyra të ndryshme.

Ndërkohë tezgat përballë portit ishin hapur dhe shitësit po u hidhnin domateve, frutave, mishit, peshqve dhe erëzave ujë për t'u dukur të freskëta. Ademi i bleu shpejt të gjitha gjërat që i duheshin dhe pagoi një djalë me një karrocë të vogël dore që ta ndihmonte deri tek anija.

Dielli kishte hipur mbi vela dhe atij iu duk sikur rrezet e tij kishin lënë gjurmën e yllit të verdhë të Shqipërisë mbi pëlhurën e velave që valëviteshin në ajër si flamur. Hipi në anije dhe para se të takonte Mehmetin, që me sa duket ishte shtrirë në bash për të mbrojtur lëkurën nga dielli, fshehu arkat në hambarin e anijes dhe i mbuloi me litarë që i rrethuan shishet si gjarpërinj të dehur. Kur shkoi te Mehmeti, ai ishte ulur këmbëkryq duke parë nga deti. I bleva të gjitha, foli Ademi duke fshehur sytë. Kur do nisemi? Mehmeti ktheu kokën siç bëjnë baballarët kur fëmijët bëjnë pyetje të thjeshta. Nuk ishte i gëzuar që po e shihte dhe Ademit iu duk sikur e kishte nuhatur tradhtinë, por nuk mund ta pranonte. Mehmeti kishte zakonin e të gjithë prindërve. Ata nuk pyesin shumë sepse kanë frikë ta dëgjojnë të vërtetën, por e mbajnë atë në gojë si një shije të keqe me të cilën mësohesh të jetosh. Po prisja që të vije, tha ai. Jemi gati për t'u nisur. Nëse do vonoheshe dhe pak do dilja vetë në port për të të gjetur. E kam parë qytetin gjatë gjithë natës dhe më është dukur si një pyll në të cilin lepujt e humbin rrugën duke ndjekur sorkadhet. Ademi buzëqeshi dhe duke i kaluar dorën mbi flokë i tha: Këtë zakon e kanë lepujt që kanë jetuar vetëm, por jo ata që kanë jetuar në një strofkë me arinjtë. Kur vjen në këto vende të shtohet dashuria për Shqipërinë. Unë kuptova se Lek Dukagjini na ka shpëtuar nga të gjitha veset që kanë pushtuar këtë pjesë të botës. Tani që po largohem nga ferri e dua edhe më shumë parajsën tonë sepse deri dje nuk e dija, por tani e di, se çfarë nuk

duhet të bëjmë për të qenë të lumtur. Mehmetit i vetëtiu në sy një rreze drite që i dha trupit të tij fuqinë e duhur për t'u ngritur në këmbë. Biri im, tha ai. Fjalët e tua m'i zbutën dhimbjet. Kam pritur gjithë natën të ktheheshe dhe në mëngjes, kur dielli doli mbi horizont u frikësova dhe nuk e pashë dot dritën e tij në errësirën e shpirtit tim. Në këtë qytet ka shumë kafshë të egra që sillen si njerëz dhe unë dridhesha duke menduar se dikush prej tyre mund të të kishte joshur. Nëse nuk do ktheheshe unë do vrisja veten dhe do kërkoja që trupin tim ta dërgonin në ishull si një provë të besnikërisë sime. Nuk mund të shkoja në Shqipëri duke mbajtur tradhtinë tënde mbi kurriz, sepse Lek Dukagjini nuk do të ma falte kurrë. Tani jam mirë dhe më i gatshëm se kurrë për të luftuar. Të jesh i bindur se pas shumë vitesh ne do kthehemi si fitimtarë në këto brigje dhe njerëzit do na presin me lule. Nëse qoftë edhe për një çast ke menduar se mund të qëndroje këtu, këtë hije duhet ta pastrosh nga mendja duke e zbuar me forcë dhe me guxim siç zbohen grerëzat nga një pjatë me fruta. Por tani më vjen mirë që edhe ti e kuptove se këtu nuk jetohet. Bota është akoma shumë pis për të pritur shqiptarët. Mehmeti mori frymë thellë sikur sapo kishte shpëtuar nga një kurth dhe e përqafoi Ademin, të cilit i rrodhën lotë nga sytë. Kam tradhtuar, mendoi dhe fshiu faqet. Do luftoj edhe më shumë kundër sëmundjes që kam sjellë me vete nga ferri. Në atë çast, kur Mehmeti i ishte lëshuar mbi kraharor si një baba i tretur nga dashuria, njëlloj si të gjithë fëmijët e penduar që kanë

marrë në shtëpi një lodër të ndaluar edhe Ademi mendoi se duhej të gjente një mundësi për të hedhur në det arkat me verë, por ai ishte rritur në pelenat e heroit dhe prandaj i harronte shpejt gabimet e veta duke u përqendruar në gjëra të tjera, më pak të rëndësishme. Deti ishte fryrë nga dielli që i ishte futur thellë në dej dhe mendimi se kur të kthehej, shqiptarët do ta nderonin si një hero që i kishte shpëtuar nga uria dhe nga vuajtja ia ktheu gëzimin dhe bashkë me të edhe qetësinë. E përkëdheli Mehmetin duke i shkuar dorën mbi lëkurë, u kacavar mbi trupin e tij si një ketër mbi lëvoren e një trungu të ashpër dhe i pëshpëriti në vesh: Shqipëria po na pret, unë ika për t'u kthyer dhe për të mos ikur më. Mehmeti nxori jashtë frymën e vet të ndenjur dhe lotët që pikuan mbi dyshemenë e anijes ranë në det duke kripur ujërat e Mesdheut. Ata qëndruan dhe pak ashtu të përqafuar dhe pastaj u ndanë, si dy pemë të cilat e dinë se stuhia që do vijë, do t'ua shpërndajë gjethet në drejtime të ndryshme. Kur velat u frynë nga litarët anija u nda nga moli i qytetit dhe era e ngrohtë që frynte prej ditësh i dha asaj drejtimin e duhur.

Për dy ditë Ademi dhe Mehmeti u pane si dy burra të përmalluar që janë ndarë prej shumë kohësh, ndaj kanë vendosur t'ia falin mëritë njëri-tjetrit duke pastruar veten nga çdo dyshim. Sa më shumë afroheshin drejt brigjeve të Shqipërisë aq më shumë lëkura e Mehmetit zbutej dhe plagët e tij ëmbëlsoheshin njëlloj siç i ndodh një ariu të uritur, kur afrohet pranë një koshere bletësh. Kur Shqipëria shkëlqeu si një pjatë e mbushur me bar, ai thirri

Ademin dhe i tha: Ja vendi ynë. Uria e tij është fisnike, natyra është e virgjër, kafshët janë të pastra dhe Zoti i saj është njerëzor. Ne duhet ta meritojmë këtë pasuri që njerëzimi nuk e ka njohur kurrë më parë. Kur unë të vdes dua të më djegësh sepse lëkura ime është tharë dhe nuk dua të më përvëlojë edhe kur të jem në varr. Dua të digjem për Shqipërinë. Pse flet kështu e pyeti, Ademi, i çuditur si çdo djalë që merr një amanet atëherë kur nuk e pret. Ka nisur të urojë vdekjen, sepse nuk do të shohë dimrin e Shqipërisë, mendoi dhe iu kujtua Zed Komneni si një djall që të del përpara sa herë që engjëjt ankohen për Zotin. Megjithatë djajtë nuk kanë fuqi t'i gënjejnë bijtë kur ata janë me etërit e tyre. Ademi u drejtua nga Mehmeti që rrinte i heshtur duke pritur dhe i tha: Ti do jetosh gjatë dhe ne do t'ia arrijmë ditës kur ta kapërcejmë këtë det si çlirimtarë. Bota tani po fle e dehur nga mëkatet e veta, por kur të zgjohet do kuptojë se ëndrrat e bukura nuk e vizitojnë dot një trup të lodhur dhe të ndotur. Mehmeti kishte pamjen e një njeriu që qetësia e parajsës e tremb. Ai ishte i lumtur që po kthehej, por edhe i frikësuar. Gjatë gjithë udhëtimit ishte përpjekur të qeshte, por herë pas here e kapte një ndjenjë paniku e cila nuk po e lëshonte. Thonë që arinjtë e parandjenjë dimrin dhe kur ai afrohet ata i fusin kthetrat në lëkurën e tyre për të provuar trashësinë dhe forcën e saj. Atëherë bërtasin fort që t' dëgjojë gjithë pylli që janë të gjallë dhe pastaj qajnë duke menduar se kur të vijë pranvera ndoshta nuk do jenë më në këmbë, sepse një ortek i pabesë apo një gjarpër

i fjetur, mund t'ua ketë marrë jetën duke i përmbysur nga maja e malit ku jetojnë. Mehmeti kishte të njëjtën ndjesi, megjithëse ai nuk dinte asgjë për jetën e arinjve. Por largimi nga Shqipëria e kishte dërrmuar shpirtërisht, njëlloj si një ari që i duhet të largohet nga strofka për të gjetur ushqim për fëmijët e tij dhe kur kthehet, kupton se atje ka hyrë dikush tjetër duke ia joshur këlyshët, apo se ushqimi që ka sjellë me vete është lëpirë nga një gjarpër i helmuar dhe dinak. Siç i kishte thënë Lek Dukagjinit, ai besonte se pas atij udhëtimi Shqipëria nuk do ishte më ajo që kishte qenë. E humbëm pavarësinë, mendonte dhe kafshonte lëkurën e vet duke u kruar. Dhe si të gjithë arinjtë tërbohej dhe ishte gati të shqyente me dhëmbë çdo kafshë e cila kishte dalë nga pylli për të vizituar livadhet, ku dhelprat dhe sorkadhet prisnin me këmbët e hapura në diell. Ne këtë gjendje ishte edhe atë çast kur Shqipëria u shfaq si një kodër e gjelbër mbi det. Trupi i digjte, ndërsa lëkura e shpirtit i binte mbi dallgë duke humbur në thellësi si ato copat e letrave që pleqtë i grisin, pasi kanë shkruar kujtimet e tyre të hidhura. Duke parë brigjet që afroheshin, ai u skuq, u tkurr, u zmadhua, u fry si një dallgë dhe u kthye nga Ademi me një fytyrë të egër dhe të frikshme. Papritmas e kapi nga gryka siç bëjnë të gjithë arinjtë kur dyshojnë në besnikërinë e këlyshëve të tyre dhe i tha: M'u beto se nuk do i bësh kurrë keq Shqipërisë. Nëse në qytet ke parë gjëra që nuk duhet t'i shihje dhe t'i prekje, betohu se ato nuk do t'i ndash me asnjeri përveçse me varrin tënd. M'u beto, bërtiti ndërsa

Ademi ishte zverdhur si një i vdekur. Nuk do flas me asnjeri, tha ai me një zë të shuar, të betohem. Nuk do t'i them asnjërit, megjithëse nuk kam asgjë për të treguar, përveç një qeni që më preu rrugën përpara se të hipja në anije. Mehmeti e mbajti gjatë prej fyti duke ia parë sytë e mëdhenj sikur donte të hynte dhe vetë aty dhe pastaj krahu iu dobësua dhe duke e lëshuar i tha: Mos harro se unë do të vras me dorën time nëse ndodh ndryshe. Ti e di që unë i mbaj premtimet e njëlloj si arinjtë që hanë bijtë e vet. Tani që jam i plagosur, zemra ime është më e fortë se kurrë dhe asnjë lot nuk e zbut dot koren e saj të përgjakur. Ademi u zgjat mbi parmakët e anijes për të nxjerrë ajrin që i kishte mbetur në bark dhe duke vjellë ngërçin e vet mendoi se ndoshta Zed Komneni kishte të drejtë kur thoshte se Shqipëria nuk do lejonte kurrë që lepujt dhe sorkadhet të miqësoheshin pa u rënë në sy arinjve.

Lek Dukagjini nuk doli në breg për të pritur Mehmetin. Ai qëndroi në dhomën e tij duke parë flamurin e Shqipërisë që zverdhej në diell dhe kur i treguan se velat e anijes u ngritën mbi pasqyrën e detit tha: Shqipëria sot është më e pasur. Shqiptarët që ishin përtej detit e kuptuan se bota nuk e di se ne ekzistojmë. Fakti që askush nuk di ku është parajsa është pasuria e saj më e madhe. Por, më shumë se profecia e Lek Dukagjinit, ishte ardhja e ushqimeve dhe e grurit që i qetësoi kështilltarët të cilët kishin kaluar pjesën më të madhe të kohës duke kapur peshq me rrjeta dhe me grepa prej hekuri, siç kishte urdhëruar Lek Dukagjini.

Shpinat e tyre ishin pjekur nga dielli dhe nga jodi dhe një ditë, kështilltari me zë të ngjirur kishte thënë: Në mishin tonë po piqet buka e Shqipërisë. Të tjerët kishin bërë sikur nuk e kishin dëgjuar, sepse dëgjimi i ankesave të të tjerëve mund të të vinte në vështirësi në Shqipërinë e atyre ditëve, kurse Shtuni që rrinte gjithë kohën duke hedhur gurë në det kishte thënë: Mbi lëkurën tënde të rrjepur do shkruhet poezia e tradhtisë. Këshilltari i kishte kthyer kurrizin e mbushur me njolla kripe siç bëjnë të gjithë njerëzit kur takojnë një të çmendur dhe kishte notuar deri në mbrëmje në ujin e valuar, duke kërkuar me sy anijen, që ai shpresonte se do ta ndryshonte Shqipërinë. Kur ajo kishte ardhur si një kështjellë që ecën mbi ujë ai kishte ngritur dorën nga frika se ajo mund të humbte rrugën dhe sytë i ishin përlotur nga padurimi. Ishte i vetmi që e ndoqi anijen duke notuar përkrah saj, ndërsa shkuma që ajo hidhte nga të gjitha anët ia mbushte gojën e lagur me shpresë.

Ndërkohë fëmijët nuk shfaqën asnjë entuziazëm kur anija preku bregun, sepse zakonisht fëmijët nuk jetojnë për të ngrënë dhe shpresat e tyre për ndryshim nuk janë kurrë të kuptueshme. Gjatë kohës që Mehmeti dhe Ademi kishin qenë në bregun tjetër, ata kishin përjetuar ditë shumë të bukura, të mbushura me diell, me ujë dhe me not. Uria e kishte bërë Shqipërinë më të pavëmendshme ndaj rregullit dhe disiplinës duke përmbysur regjimin e mësimeve dhe oraret e fjetjes. Fëmijët kishin dalë në breg gati çdo ditë, duke peshkuar dhe shumica e djemve kishin mësuar të zhyteshin në thellësi, në ndjekje të peshqve që

fshiheshin të tmerruar, poshtë shkëmbinjve, pa e ditur se bishtat e tyre të shndritshëm i tradhtonin vazhdimisht. Vajzat i prisnin djemtë e zhveshur që ktheheshin në breg për t'u tharë, duke mbajtur këmbët në ujë dhe duke numëruar peshqit në kovat e vogla me ujë të kripur. Kur Mehmeti zbriti pa i folur askujt, siç ishte ende i lodhur dhe i menduar, askush nuk e vuri re. Fëmijët e njihnin Mehmetin nga udhëtimi i parë që kishin bërë bashkë me të, kur kishin ardhur në Shqipëri dhe e dinin se ai nuk kishte qejf të fliste me njerëz që nuk kishin dijeni për artin e luftës. Por nuk ishte e njëjta gjë me Ademin. Ademin askush prej tyre nuk e njihte. Gjithë kohës ai kishte jetuar jashtë qytetit dhe ardhja e tij u prit me habinë që kanë insektet kur zbulojnë se në pyllin e tyre ka edhe kafshë miqësore. Në vendet që kanë vendosur të jetojnë pa u takuar me pjesën tjetër të botës, njerëzit që përshkojnë detin dhe kthehen prej andej ku nuk lejohet të shkosh, janë gjithmonë të rëndësishëm dhe interesantë, prandaj ata priten fillimisht me mirësjellje. Megjithëse fëmijët nuk dinin se çfarë kishte në bregun tjetër sërish kureshtja e tyre ishte e natyrshme, sepse ishte ende e paushqyer. Kush është ky, e pyeti Vera Diellin që ishte ulur në breg duke luajtur me gurët. Dielli pa Ademin që po zbriste nga anija me shpengimin e një tregtari që ka arritur të ulë çmimin e armëve në kohë lufte. Ai kishte sjellë me vete grurë, domate dhe perime, fletët e njoma të të cilave dilnin nga thasët sikur të ishin fishekë me ngjyra të ndryshme. Ademi i kishte sytë e mëdhenj, mjekrën e

lëmuar dhe e verdha që kishte mbi lëkurë tregonte se kishte jetuar pjesën më të madhe të kohës në errësirë. Ky njeri vjen nga një vend ku nuk ndalohet mbjellja e trëndafilave, tha Dielli. Nga fytyra e tij kuptoj se gjatë kësaj kohe është menduar shumë dhe tani Shqipëria i duket diçka tjetër nga ajo që njihte. Në të vërtetë Ademi ishte i heshtur dhe megjithëse qeshi, kur fëmijët iu mblodhën për ta përshëndetur, ai ecte si një i humbur të cilin e kanë kthyer në shkretëtirë, pa i treguar rrugën si dilet prej saj. Sytë i kishte të shuar dhe fëmijët që e shihnin besuan se kështu ndodh me sytë e të gjithë atyre që shkojnë në vende të panjohura. Ndoshta shohin gjëra të çuditshme të cilat ta vyshkin shikimin dhe ta lëmojnë fytyrën sikur e ke lyer me krem bajamesh. Vera iu afrua dhe duke e ndaluar në mes të plazhit e pyeti: Ke sjellë trëndafila. Ademi u skuq sikur i kishin kërkuar të puthte një grua në sy të të tjerëve dhe sytë iu përlotën. Vetëm në Shqipëri, njerëzit kanë uri për lulet, mendoi. A mund të ketë parajsë pa trëndafila? Nëse po, atëherë kjo do të thotë se Zoti ka frikë nga gjembat, sepse nuk ka shpjegim tjetër. Ndoshta mund të kisha fshehur një trëndafil në anije, tha me vete. Në fund të fundit për një trëndafil nuk do më vrisnin, siç do të ndodhë kur të më gjejnë shishet e verës. Ndërkohë Vera po priste një përgjigje si një lule që i kërkon bletës një puthje dhe ai u ul në gjunjë dhe i tha: Trëndafilat do vijnë nga deti kur ti të rritesh. Vera tundi kokën me mosbesim, sepse çdo fëmijë e di që trëndafilat nuk rriten në det dhe as nuk notojnë si peshqit dhe Ademi

u fut në qytet me kokën ulur, njëlloj siç bëjnë burrat që kthehen nga jashtë pa dhurata për fëmijët që i presin. Disa prej djemve që e kishin pritur në breg nuk i ndaheshin, e ndiqnin pas, ashtu siç bëjnë fëmijët në të gjitha vendet e vogla kur shohin një turist që zbret në port me valixhet e mbushura me sende të çuditshme. Për ata jam një hero, për Mehmetin një tradhtar, ndërsa për Zed Komnenin një frikacak, mendoi me vete. Njeriu ka gjithmonë ndjenja të përziera për veten e vet, madje, kur të tjerët mendojnë se ai është i fortë dhe i admirueshëm, atëherë njeriu është më i dobët dhe më dyshues përballë pyetjes nëse e meriton vërtet adhurimin e përgjithshëm, sepse e di që fuqia e tij ka një çmim të lartë, për t'u paguar çdo ditë. Ndoshta pas disa kohësh ata do duartrokasin në varrimin tim, mendoi dhe i përshëndeti me dorë, para se të futej në mensë, ku Aleksandri e përqafoi fort dhe e pyeti: Ke sjellë patate? Kam sjellë më shumë se kaq, i tha Ademi duke e parë në dritë të syrit sikur donte t'i besonte një sekret. Të dy kishin ardhur në ishull bashkë me Lek Dukagjinin dhe gjatë gjithë atyre viteve miqësia e tyre nuk kishte pasur asnjë hije dhe nuk ishte lëkundur sepse ata bënin punë të ndryshme dhe prandaj nuk kishin arsye të grindeshin. Shpesh, kur ishte i uritur apo kur monotonia e ditëve të gjata e vinte poshtë, Ademi e kalonte natën në qytet dhe bashkë me Aleksandrin flisnin për gjellët, për Zotin dhe për botën dhe nganjëherë edhe për gratë, por kjo ndodhte shumë rrallë, sepse Aleksandri nuk kishte dëshirë për gra. Sidoqoftë, Aleksandri ishte gjithnjë i

gatshëm të fliste dhe ai njeri kishte një cilësi të spikatur, mungesën e dyshimit. Aleksandri nuk dinte të dyshonte, ai besonte çdo gjë që i thoshin dhe ishte e çuditshme që ky defekt prej fëmije nuk ia kishte marrë ende jetën, në një vend ku dyshimi ishte mburojë e sinqeritetit dhe sinqeriteti ishte një dobësi, që duhej shmangur. Çfarë ke sjellë, e pyeti ai Ademin që mbante në duar thasët me grurë dhe perime. Kam sjellë një pjesë të vizatimit që ti bëre në murin e shtëpisë, iu përgjigj Ademi. Aleksandri u skuq sepse ndryshimet që kishte pësuar Shqipëria në ato vite dhe sidomos tallja që i kishte bërë Lek Dukagjini e bënin të turpërohej sa herë që ia kujtonin atë histori. Nuk është koha për t'u tallur, tha ai. Shqipëria është e uritur. I mori thasët dhe duke i hapur filloi t'i merrte erë sikur donte të provonte freskinë e ushqimeve që ishin aty. Kuzhinierët në të gjithë botën kanë qejf t'i fusin hundët nëpër thasë, sepse kjo u jep mundësinë të stërviten me erërat dhe aromat pa të cilat gjella nuk gatuhet. Madje kuzhinierë më të regjur se Aleksandri thonë se gjella është si trupi i gruas, që nëse nuk e nuhat, nuk e shijon. Nuk tallem, u përgjigj Ademi. Kam sjellë verë. E di që ty të pihet. Aleksandri lëvizi me shkathtësinë e një lepuri nëpër ngushticën e tavolinave të mensës dhe mbylli derën duke kontrolluar rrugën. Ai ishte shumë i shëndoshë dhe barku i varej mbi këmbë, por nuk ka dietë më të mirë se frika, për gjithë të majmurit. Je çmendur, e pyeti duke u zverdhur. A e di se mund të të vrasin nëse Lek Dukagjini merr vesh se ke sjellë pije në Shqipëri. E di, tha Ademi

prandaj ta thashë, që të na vrasin bashkë. Vdekja në vetmi është e padurueshme. Aleksandri donte ta pyeste se pse kishte blerë verë, ku e kishte blerë, si kishte arritur ta fshihte atë në anije, apo çfarë vere ishte, me çfarë rrushi ishte ngjizur ajo, ishte e kuqe apo e bardhë, sa e vjetër dhe sa shijshme ishte, pyetje të cilat njerëzit që kanë etje, por edhe frikë, nuk mund t'i shmangin dot, por Ademi futi dorën në një nga thasët që kishte përpara dhe nxori një arkë prej druri duke ia vënë përpara. Mos me pyet, i tha ai. Unë nuk marr vesh nga vera. Provoje dhe aty ke përgjigjen për të gjitha pyetjet e tua. Aleksandri mori një nga mbulesat e bardha me të cilat shtronte tavolinat dhe ia hodhi arkës përsipër për ta fshehur. Tani duhet të gatuaj, tha ai me nxitim. Është ora e darkës dhe fëmijët do të vinë pas pak. Hajde në mbrëmje dhe flasim, por unë nuk do pi. Ademi qeshi siç do bënte çdo njeri që e di se pas një kundërshtimi fshihet një mëkat, që ka për të ndodhur sa herë që mohohet dhe iu kujtua vetja kur kishte bërë të njëjtën gjë, në tavernën e Zed Komnenit. Shqiptarët bëjnë gjithmonë të kundërtën e asaj që thonë, mendoi dhe prandaj askush nuk i beson. Hëna kishte nxjerrë perden mbi ishull dhe duke mbuluar lakuriqësinë e vet, po shihte yjet që lyenin sytë me argjend njëlloj si çdo mbrëmje. Natës i duhej ende kohë të vinte dhe Ademi u vërtit për një farë kohe nëpër qytet. Më parë atij nuk i lejohej të dilte lirshëm, por tani kishte një status tjetër dhe sidomos pasi kishte siguruar ushqimin për Shqipërinë, kishte fituar disa privilegje që nuk i kishte pasur. Fëmijët

tani e njihnin edhe sikur të fshihej. Në qytet ishin ndezur pishtarët dhe ai mori për nga bulevardi i zambakëve. Dimri i kishte rrëzuar të gjithë për tokë por me ardhjen e pranverës ata kishin nisur te çelnin serish duke nxjerrë gishtat e bardhë mbi tokë, siç bëjnë engjëjt kur varrosen, në vendet që kanë dashur. Nëse një ditë Zed Komneni e pushton Shqipërinë, me siguri do t'i shkulë të gjithë zambakët nga kjo rrugë sepse zambakët kanë ngjyrën e hënës, ndërsa ai kërkon një vend me diell dhe me ngjyra të forta, mendoi ai dhe qeshi sepse herë pas here i vinte të qeshte me shijet e Zedit. Sa më shumë që mendonte për të aq më shumë bindej se Zed Komneni dhe Lek Dukagjini ngjanin si dy binjakë të cilët kanë vendosur të bëjnë të njëjtën gjë, por duke i rënë nga rrugë të ndryshme. Por nëse rruga e Zedit kalonte nga vera, rruga e Lek Dukagjinit kalonte nga gjaku. Ademi e kapi veten duke menduar keq, gjë që kishte filluar t'i ndodhte shpesh pas udhëtimit në bregun tjetër dhe si të gjithë besimtarët që bëjnë kryqin në këto raste, u kthye në drejtim të yllit të verdhë dhe e përshëndeti me kokë sikur kërkonte falje, pastaj vazhdoi rrugën i qetë dhe i lehtësuar. Duke ecur mes zambakëve pa një burrë që rrinte ulur në rrugë si të ishte mesi i ditës dhe jo natë. Kjo nuk ishte një pamje që e shihje përditë në Shqipërinë e atyre kohëve ku secili duhej të bënte një punë dhe ulja në mes të rrugës konsiderohej një akt dembelizmi që mund të ndëshkohej. Ishte Shtuni. Ademi e dinte historinë e tij nga tregimet e Mehmetit, por që prej shumë kohësh nuk e kishte takuar.

Shtuni ktheu kokën kur hapat u afruan dhe duke zbardhur dhëmbët në errësirë e pyeti: E solle qenin me vete? Ademi u djersit. Kishte dëgjuar që Shtuni e kishte humbur kujtesën dhe herë pas here mendja e tij punonte për të gjetur gjëra të cilat ai nuk i kishte jetuar dhe nuk kishte nga t'i dinte. Një herë Mehmeti, që nuk donte të fliste shumë për marrëdhëniet e tij me Shtunin, të cilat ishin tretur në mjegull, kishte thënë se ai nuk e mbante mend të shkuarën, por vetëm të ardhmen. Ademi nuk ia kishte vënë veshin sepse kjo ishte një gjë e pamundur, por kur Shtuni i doli përpara u kujtua dhe mbajti këmbët. Nuk shkova për të blerë kafshë, tha ai. Lek Dukagjini donte vetëm ushqime dhe unë i solla. Shtuni uli kokën në errësirë sikur po shihte fundin e një filxhani dhe pastaj i tha: Ata që pinë verë, dehen dhe i harrojnë porositë që marrin. Ademi ndjeu që këmbët i dogjën sikur po ecte mbi zjarr dhe i ktheu Shtunit një buzëqeshje të verbër si ato që duhet t'i japësh dikujt i cili ka aftësinë të të lexojë mendjen dhe aq më keq, ka paturpësinë të ta thotë atë qe lexon. Ai nuk e mbaroi shëtitjen në bulevardin e zambakëve, u kthye mbrapsht duke iu marrë fryma, megjithëse atë natë nuk kishte vrapuar. Si është e mundur, mendonte. Ndoshta fytyra ka nisur të më tradhtojë. Këtu njerëzit kanë shumë vite që nuk pinë dhe me sa duket lëkura ime ka nisur të marrë ngjyrën e verës. Para se të shkonte te mensa ku fëmijët ndoshta kishin mbaruar darkën dhe ku Aleksandri po e priste, ndaloi në një nga çezmat e qytetit dhe mbushi duart me ujë duke lagur

fytyrën. Uji i bëri efektin që i bën të gjithë atyre që nisen për të bërë një punë të rrezikshme. Nuk është e çuditshme që të gjithë heronjtë lajnë fytyrën përpara se të vriten dhe kur japin shpirt lëkurën e kanë ende të lagur. Kur u fut në mensë pa Aleksandrin që ishte ulur në një karrige përballë dritares dhe po shihte në errësirë. Sytë i ishin skuqur dhe barku i dukej më i madh dhe më i qullët sikur e kishte mbushur me një lëng të trashë. Faqet i kishin marrë ngjyrën, që Ademi sapo kishte dashur ta largonte duke e larë me ujë. Ishte i bardhë dhe i zbehtë, por edhe i habitur. E provova, tha duke treguar një gotë bosh që e mbante poshtë tavolinës. Ke sjellë me vete një magji dhe mua më duket sikur jam gati të fluturoj mbi botë. Ademi u ul pranë tij dhe nuk foli. Rrinin të dy ngjitur duke parë rrugët e zbrazëta të Shqipërisë ndërsa vera që rrotullohej në stomakun e Aleksandrit herë pas here ushtonte si një kambanë që e kanë hedhur në det. Ku jetojmë kështu, e pyeti Ademi duke parë natën. A je i bindur se jemi në parajsë? Aleksandri ktheu gotën duke lëpirë me gjuhë fundin e saj. Nuk jam më i sigurt, tha. Por nuk besoj se në parajsë ka natë. Atje të gjitha gjërat janë të bardha, përfshi edhe verën. Por shija e kësaj gote po m'i ngatërron ngjyrat e botës. Po ti je i bindur se ke qenë në ferr? Ademi mori frymë sepse historia që do tregonte ishte e gjatë dhe atij i duheshin forca për ta mbaruar. Mos i harro këto që do të them sepse ndoshta kur unë të mos jem më do të të duhen, filloi ai dhe foli gjatë duke parë Aleksandrin që kthente gotën e verës pa pushim ndërsa sytë i ndizeshin dhe i

shuheshin sa herë që tregimi i Ademit zgjatej, errësohej, ndriçohej apo ngatërrohej në rrugicat e qytetit ku kishte qenë. Kur Ademi mbaroi, Aleksandri ia nguli sytë gotës së boshatisur dhe nuk foli. Barku i dridhej ndërsa mbi dorë hëna lëvizte si një insekt mbi lëkurën e një të vdekuri. Ishte zbardhur në fytyrë dhe Ademit iu duk sikur ai kishte frikë prandaj mendoi ta qetësonte. Unë nuk kam frikë, i tha. Ndoshta një ditë Lek Dukagjini do ta kuptojë se unë kam sjellë verën në Shqipëri dhe prandaj doja ta ndaja me ty sekretin tim. Vera është si gjaku që i mungon një trupi të lodhur dhe pa shpresë dhe ndoshta Shqipërisë do t'i japë po atë fuqi që i jep gjaku një njeriu të sëmurë. Por natyrisht që njerëzit që marrin gjak nga trupat e të tjerëve rrezikojnë veten, sepse ndoshta bashkë me gjakun ata marrin edhe sëmundje të panjohura. Por unë kam vendosur të rrezikoj. Kjo i bën mirë trupit tim. Më mirë i kuq se i verdhë dhe më mirë në varr dhe i lumtur se në shtrat dhe i pashpresë. Nëse mua më vrasin atëherë Shqipëria do të ndryshojë dhe këtë kishte parasysh Zed Komneni kur më dha verën. Ai do që unë të vdes, sepse vdekja ime do shpejtojë fundin e Lek Dukagjinit. Njerëzit do kuptojnë se ai është një Zot që ka frikë nga njerëzit dhe prandaj i ndëshkon, duke i vrarë. Ka vetëm një mundësi për ta shpëtuar Shqipërinë: duhet t'i bindim të gjithë se Lek Dukagjini nuk është Zot, ai është një njeri që kërkon pushtet për vete. Lek Dukagjini kërkon edhe qiellin, edhe tokën, por nëse të parin nuk e merr dot sepse është njeri si gjithë të tjerët, ne nuk duhet t'ia bëjmë

dhuratë të dytën, sepse toka i përket njerëzve dhe jo Zotit. Duhet të luftojmë për Shqipërinë, tha Ademi dhe pushoi për të parë Aleksandrin. Shqipëria ishte e heshtur dhe nata kishte bërë punën e saj, duke i shuar të gjitha dritat. Nga deti vinte një erë e fortë që dukej sikur po i ngrinte hijet në qiell. Kafshët po flinin, ndërsa njerëzit nuk po ëndërronin. Aleksandri u ngrit në këmbë sikur po dilte nga pusi i gotës ku kishte qëndruar për një kohë të gjatë nga thirrjet e njerëzve që kalonin aty afër dhe duke parë Ademin në sy i tha: Edhe unë dua të luftoj, por nuk di se si. Ditën që Lek Dukagjini vrau një lopë mbi të cilën qenë shkruar dy fjalë dashurie, mendova se Shqipëria ishte një vend i padrejtë. Mund t'ua kufizosh lirinë njerëzve, por kafshët nuk kanë asnjëherë faj. Kam therur shumë kafshë në jetën time, por kurrë nuk i kam vrarë ato. Më detyruan të vras një kafshë të pafajshme dhe që atë ditë duart e mia të përlyera me gjak më dalin në ëndërr dhe tmerrohem kur mendoj se shija e tyre është në të gjitha ushqimet e Shqipërisë. Nuk jam i qetë, më duket sikur kam bërë një mëkat që duhet ta shlyej dhe vazhdimisht më kujtohen fjalët e burrit që më mësoi të vizatoja zogj në muret e Shqipërisë. Një ditë Shqipëria do mundet nga dashuria, tha ai sepse asnjë vend nuk jeton dot pa dashuri. Kur ti më tregoje për qytetin ku ke qenë, unë po mendoja se çfarë duhet të bëjmë dhe më duket se e kam gjetur. Ne duhet ta mbushim Shqipërinë me fjalët e dashurisë. Lopa që vrava me la një amanet, megjithëse kafshët nuk lënë amanete, por ajo vdiq si një njeri dhe

prandaj meriton të kujtohet si e tillë. Në barkun e saj ishin shkruar dy germa: PD. Kjo do të thotë Pushtimi i Dashurisë. Unë pyeta njërin nga djemtë se kush është kuptimi i atyre fjalëve dhe ai ma shpjegoi. Përpara se fëmijët të vinin në Shqipëri një vajzë kishte vdekur me këto dy germa të shkruara mbi barkun e saj të virgjër. Ai që i ka shkruar është në Shqipëri dhe Lek Dukagjini e vrau lopën për ta frikësuar atë njeri. Tani ai jeton diku në errësirë duke pritur ditë më të mira sepse pushtimi i dashurisë nuk është një qëllim që mund të arrihet vetëm. Unë mendoj se ne duhet ta ndihmojmë këtë njeri që Shqipëria t'i kthehet dashurisë, familjes dhe Zotit. Kam besuar gjithë këto vite se mund të jetoj pa dashurinë, por kjo nuk është e vërtetë për të gjithë njerëzit. Jam i bindur se fëmijët që po rriten, po e ushqejnë atë në barqet e tyre. Atyre nuk mund t'u mohohet ajo që u është lejuar prindërve të tyre. Ata kanë lindur nga dashuria dhe nuk duhet të vdesin pa e njohur atë. Nëse përpjekja jonë ka sukses atëherë rruga e Zed Komnenit në Shqipëri është e hapur. Kur ai të vijë dhe të ndërtojë restorantet dhe tavernat qyteti do të ngjallet, do të dalë nga heshtja dhe rrugët e tij do mbushen me njerëz të gëzuar që kthehen në shtëpitë e tyre të ngopur, por njëkohësisht të uritur për t'u ushqyer me trupat e njëri-tjetrit. Ndoshta Zed Komneni do më lejojë të gatuaj në një nga tavernat e ishullit dhe atëherë askush nuk do më pengojë të gatuaj mishrat e skuqur në hell, që kullojnë nga yndyra, apo pulat e mbushura me gështenja, siç bën sot Lek Dukagjini.

Dashuria kalon nga stomaku dhe unë do ta ndihmoj të rritet dhe të forcohet sepse dashuria ka nevojë për yndyrën e djersës ashtu si gjellët për vajin. Mua me dhimbsen fëmijët të cilët po rriten në këtë mjerim. Nëse vazhdojnë të rriten kështu faqet e tyre nuk do skuqen kurrë dhe trupat e tyre do mbeten të dobët dhe të qullët sepse ata nuk po ushqehen siç duhet. Kur ti më the se në bregun tjetër nuk kishte uri, më erdhi të qaja. Askush nuk e kupton dot më mirë se unë se çfarë i ndodh një njeriu të uritur. Shpirti i tij rrudhet, zemra e tij zvogëlohet dhe mendja e tij pushtohet nga pikëllimi. Dua të luftoj dhe tani që flas më duket se e di se çfarë duhet të bëjmë. Aleksandri ktheu edhe një gotë verë dhe sytë i shkëlqyen si një kafshë e cila shikon ditën në fundin e errësirës. Ai shkoi diku në një cep të mensës që përdorej për të mbajtur sende të vjetra dhe kur doli kishte në dorë disa furça dhe një kuti me bojë. Fytyra i qeshte sikur kishte gjetur diellin në mes të reve të tenxhereve të shpërndara në qiell. Zed Komneni kishte të drejtë, mendoi Ademi duke e parë të lëvizte si një viç i gatshëm për të marrë pjesë në një garë me kuaj. Pa verën, Shqipëria nuk do ishte ajo që është sonte. Ç'janë këto, e pyeti duke marrë njërën nga furçat e thata në dorë. Po shkojmë në luftë, u përgjigj Aleksandri, këto janë armët tona. Ademi nuk po kuptonte dhe Aleksandri ndaloi dhe duke i hedhur pak ujë kutive të bojës vazhdoi: Do i mbushim muret e Shqipërisë me fjalët e dashurisë. Kështu do t'i themi të gjithëve se nuk duhet të kenë frikë. Ata që po presin orën e lirisë do

kuptojnë se nuk janë vetëm. Lek Dukagjini do tërbohet, por demat gjithnjë tërbohen para se të ngordhin. Dalim, tha Shqipëria po na pret, ajo ka nevojë për dashuri.

Ademi mori njërën nga furçat ndërsa Aleksandri kapi për gryke një shishe verë dhe e fshehu nën sqetullën e vet të dhjamur, siç kishte bërë dikur me një kec që e kishte shpëtuar nga përmbytja e dimrit. Kur dolën, ajri ishte i ngrohtë dhe era e detit ia mbushi trupin me lagështi. Ata ecën në errësirë duke kthyer herë pas here shishen e verës si një armë që kalonte nga dora në dorë dhe u drejtuan nga bulevardi i zambakëve. Muret e shtëpive ishin të ftohta dhe zogjtë që kishte vizatuar Aleksandri para shumë vitesh, po flinin me pendët e thinjura që i kishin mbledhur poshtë çative. Aleksandri kërceu një gardh dhe duke ndjekur hënën që shkëlqente mbi mur ngjeu furçën në kutinë e bojës dhe si një lepur që nxjerr gjuhën për të lëpirë një zog, kaloi furçën mbi mur disa herë me shpejtësi. Dy germat e mëdha u kacavarën mbi suva duke u varur mbi qafën e një zogu të cilin po e lusnin të fluturonte bashkë me to në qiellin e Shqipërisë. Të dyja ishin blu, në ngjyrën e qiellit dhe Ademi mendoi se ndoshta Aleksandri duhet të kishte zgjedhur një ngjyrë tjetër. Zed Komnenit do t'i pëlqente më shumë e kuqja, tha me vete dhe ndjeu zemrën t'i kërcente si një harabel në derën e hapur të kafazit, por meqë liria erdhi nga deti, dashuria le të ketë ngjyrën e tij. Duke imituar Aleksandrin që po e priste, ai iu afrua një muri tjetër, pak më poshtë, duke u kujdesur të mos shkelte mbi sythat e zambakëve

dhe ndërtoi dy kërrabat e dashurisë të cilat u drejtuan si dy degë që duan të puthen në errësirë. Aleksandri që i rrinte pas shpine, i dha pak shkëlqim njërës nga germat ashtu siç kishte bërë edhe me zogjtë kur i vizatonte duke u derdhur lëng nëpër sqepa dhe sidomos aty ku gusha e tyre fryhej nga flladi i erës. Ushqimet duhet të spërkaten që të shijojnë, tha ai dhe i dha Ademit të pinte verë. Si dy hije që vallëzojnë nëpër natë, Ademi dhe Aleksandri u ngjitën mbi të gjitha muret e bardha të bulevardit të zambakëve, herë duke vrapuar, e herë duke ecur me kujdes që fëshfërimat e tyre nëpër Shqipëri të ishin sa më intime. Dashuria nuk i duron dot zhurmat, mendoi Ademi dhe eci më tej, ndërkohë që boja pikonte nga furçat duke i ndjekur pas, siç ndodh me të gjithë thërrimet e bukës që ecin në gjurmët e zogjve. Kur hëna ishte ngritur mbi kokat e tyre dhe po bëhej gati të kalonte në gjysmën tjetër të botës, ata kishin mbushur muret e gati tridhjetë shtëpive, ndërsa fëmijët që flinin aty brenda me siguri ndienin një përkëdhelje të lehtë mbi faqe sa herë që furçat fërkoheshin pas mureve. Ademi ishte duke kthyer shishen e verës e cila shndriste si një zemër e mbushur me gjak, kur nga fundi i rrugës së zambakëve pa një hije që ishte ulur në tokë dhe po i shihte. Shtuni, mendoi dhe u drodh. Shishja i ra nga dora dhe u thye gjithë zhurmë duke i shpërndarë xhamat e saj të kuq mbi rrugë. Ikim, i tha Aleksadrit dhe para se Shtuni të ngrihej, duke i ndjekur, ata kishin kaluar sheshin e qytetit. Duhet të ndahemi, foli Aleksandri që mezi vraponte nga dhjami që i derdhej në

trup. Unë po kthehem në mensë, ti shko në pyll, kështu do jetë e pamundur të na kapim të dyve. Ademi ndaloi një çast duke parë hijen e Shtunit që po vinte pas tyre dhe para se të nisej për në pyll e puthi Aleksandrin në faqe dhe i tha: Kur të takosh Zed Komnenin, thuaj që vera ishte shumë e mirë. Aleksandrit i rrodhi një lot nëpër faqe dhe u përgjigj: Do ta mbjell Shqipërinë me rrush kur të vijë ajo ditë. Por Ademi ishte fshehur në ishull dhe nuk e dëgjoi, sepse premtimet, ndryshe nga mashtrimet, nuk kanë zë.

Shtuni nuk arriti dot të dallonte asnjërën nga dy hijet që kishte ndjekur në mes të natës. Ata ishin me të rinj dhe ai prej kohësh kishte humbur shqisat e gjuetisë që ia lehtësojnë qenve kapjen e lepujve në pyll. Kur dita zbardhi ai po priste te dera e Lek Dukagjinit me copat e shishes së thyer në dorë. Vera e derdhur i shkiste nëpër gishta sikur sapo kishte mbaruar një vrasje. Lek Dukagjini që doli duke hapur sytë e pyeti: Çfarë po bën këtu? Shqipëria ka verë, tha Shtuni. Lek Dukagjini eci me hapa të gjatë nëpër shesh dhe kur u gjend përballë shtëpive që ishin mbushur me germa blu, dielli doli nga retë dhe ia vrau sytë. Shtuni i rrinte pas krahëve si një qen që është gati të niset për në gjueti, por Lek Dukagjini ishte një Zot dhe gjuetia e tij kishte zakonet dhe ritmin e vet. Zoti nuk shkon kurrë në gjueti për kafshë, por për njerëz dhe prandaj atij nuk i duhet shumë kohë për t'u bërë gati sepse ndryshe nga gjuetari, Zoti e di që njerëzit nuk ikin, ata vetëm presin. Lufta kundër dashurisë u shpall, tha ai,

duke parë germat që luhateshin si një flamur mbi të cilin po putheshin dy njerëz. Tani duhet të gjejmë ku fshihen ushtarët e saj. Më në fund edhe Mehmeti mund të tregojë sesi lufton. Ndërkohë Mehmeti nuk kishte nevojë ta lajmëronin. Ai kishte ardhur në qytet sepse lajmi që Shqipëria ishte sulmuar natën nga dy njerëz nuk mund t'i shpëtonte nga veshi. Ai e kishte ende fytyrën të zverdhur nga udhëtimi dhe plagët që mbante në lëkurë e detyronin të çalonte për të ekuilibruar dhimbjet. Kjo shishe ka hyrë në Shqipëri me anijen tënde, tha Lek Dukagjini duke ecur mbi xhamat e thërrmuar në Bulevardin e Zambakëve. Mehmeti u mpi dhe zjarret që kishte nëpër trup filluan t'i nxirrnin tym. Është Ademi, tha ai dhe ndjeu zërin t'i hollohej si një njeri që jep një dënim me vdekje. Unë u sëmura nga ethet e lëkurës dhe ai shkoi në qytet për të blerë ushqimet. Me sa duket, ferri e ka infektuar dhe ai e ka sjellë sëmundjen në Shqipëri. Lek Dukagjini ndaloi dhe, duke e parë siç mund të shohë Zoti një murg të paaftë, i tha: Edhe sa kohë duhet të jetojë ky njeri? Mehmeti uli kokën dhe u përgjigj: Nëse ti do ta dënosh, unë dua ta vras. Kam bërë një premtim që duhet ta mbaj. Ademi më ka tradhtuar. Lek Dukagjini ngriti sytë nga qielli sikur po shihte orën dhe para se të kthehej në Godinën e Shtetit i tha: Ai nuk ka qenë vetëm. Shtuni më tha se ka parë dy burra që vraponin në errësirë, duke shkruar mbi mure. Me sa duket, Ademi dhe njeriu që shkroi fjalë dashurie mbi lopën janë bashkë. Ata kanë pirë dhe janë hedhur në sulm, sepse vera u jep guxim

burracakëve. Ademi nuk duhet të japë shpirt para se të na thotë kush është njeriu që i ka mësuar dashurinë. Duhet t'ia bëjë edhe këtë shërbim Shqipërisë përpara se të vdesë. Mehmeti pohoi me kokë dhe u nis. Për gati një orë Shqipëria u mbush me rojet e Lek Dukagjinit. Ata erdhën me armë dhe u vendosën në të gjitha rrugët e qytetit. Askush nuk lejohej të kalonte andej për asnjë arsye. Shkolla u mbyll dhe fëmijët nuk u lejuan të dalin nga shtëpitë. Ata rrinin nëpër dritare duke parë burrat e armatosur, siç bëjnë zogjtë kur nxjerrin kokat nga foletë për të parë sesi tigrat ndjekin lepujt. Para stallës së kafshëve u vendos një roje, të cilit iu dha urdhër të mos linte asnjë kafshë të dilte që andej, sepse Mehmeti mendonte se armiku mund të organizohej duke i vrarë apo helmuar kafshët. Po ashtu, masa u morën për të mbrojtur edhe puset e ujit, si dhe ushqimet, të cilat edhe ato mund të helmoheshin, nëse njerëzit që kishin sulmuar një natë më parë donin të krijonin panik për të dobësuar vendin. Duhet të ruajmë edhe detin, tha Mehmeti, i cili vazhdimisht jepte urdhra, gjë që e bëri të ndihej më mirë, sepse kjo ishte dita që ai kishte pritur prej shumë vitesh. Tuneli u mbyll dhe askush nuk e lejua të dilte në breg atë ditë. Barkat u tërhoqën me shpejtësi për t'u fshehur në pyll dhe Mehmeti urdhëroi dy roje të qëndronin në breg të detit për të patrulluar pa pushim deri në një urdhër të dytë. Pasi e rrethoi gjithë qytetin dhe vendosi njerëzit e tij në të katër anët, ai mori me vete dy burra dhe bashkë me ta doli nga qyteti. Iu desh shumë pak kohë për të gjetur

Ademin. Ai ishte ulur në lartësinë e një shkëmbi dhe po i priste duke parë detin. Dukej si një pëllumb që pret korbat duke pastruar pendët. Kur Mehmeti u afrua, Ademi nuk lëvizi, por ngriti kokën dhe tha: Nuk të kam tradhtuar. Doja që Shqipëria të mos vuante më. E bëra në emër të lirisë. Mehmeti ndjeu gjakun t'i kalonte nëpër trup dhe duke e lidhur i tha në vesh: Humbe mundësinë të kujtoheshe si një hero. Tani të gjithë do të mbajnë mend si një tradhtar që shiti vendin e tij për një gotë verë. E morën me vete dhe, duke e shtyrë nëpër rrëpirat e ishullit, e hodhën në mes të sheshit të qytetit ku breshkat atë ditë ishin fshehur nga frika. Lek Dukagjini doli nga godina e shtetit dhe mori pamjen që merr Zoti kur duhet të japë një gjykim. Gjatë jetës së tij ai kishte dënuar shumë njerëz, por gjithmonë ishte sjellë me ta si njeri dhe asnjëherë si Zot. Kur Zoti dënon, ai nuk interesohet për detajet dhe Lek Dukagjini, që donte patjetër të dinte se kush ishte bashkë me Ademin kur muret e shtëpive ishin mbushur me germat e dashurisë, mendoi se këtë punë duhej t'ia linte Mehmetit. Zoti vendos, njerëzit dënojnë, mendoi ai duke e parë Ademin që rrinte në këmbë me fytyrën e bardhë dhe mjekrën e zezë. Megjithatë, ai duhej ta pyeste Ademin, sepse ishte e qartë që ky njeri kishte një zhgënjim, i cili e kishte shtyrë te pija, dhe pastaj e kishte detyruar të flijohej në emër të dashurisë. Iu kujtua dita e parë kur Ademi kishte zbritur në fushën e virgjër të Shqipërisë duke u zvarritur nëpër litarë si një mace e shkathët. Fytyra e tij nuk kishte ndryshuar, pavarësisht se pushi i rinisë i

ishte rritur duke ia nxirë kurorën e mjekrës. Çfarë të shtyu ta ndërrosh parajsën me ferrin? e pyeti. Ademi buzëqeshi hidhur dhe Lek Dukagjini për herë të parë, që kur kishte ardhur në Shqipëri, mendoi se njerëzit kanë gjithmonë një çast lumturie para se të vdesin. Unë bëra të kundërtën, tha Ademi, ndërrova ferrin me parajsën. Shqipëria nuk është një parajsë. Ti po na detyron të heqim dorë nga të gjitha kënaqësitë e jetës dhe qëllimi yt nuk është parajsa, por pushteti. Ti do të bëhesh Zot duke na detyruar të mos jemi më njerëz. Unë kam vendosur të vdes që Shqipëria të ndryshojë. Shumë shpejt, të gjithë do të ta kuptojnë se ti je një i çmendur i cili po e ndan Shqipërinë nga pjesa tjetër e botës. Por kjo nuk do të zgjasë shumë, sepse marrëzia gjithmonë është e përkohshme. Bota e di ku jemi dhe po pret që ne të ndryshojmë. Qyteti ku shkova më bëri të mendohem. Aty njerëzit janë të lirë dhe askush nuk i pengon të jetojnë si të duan, të shkojnë ku të duan, të dashurohen dhe të lindin fëmijë, pa të cilët jeta nuk ka kuptim. Ndërsa jeta që kemi kaluar deri tani në Shqipëri është e padrejtë. Fëmijët janë të uritur. Burrat dhe gratë nuk lejohen të dashurojnë dhe të martohen. Zoti është ndaluar të hyjë në zemrat tona. Ky ferr nuk mund të zëvendësojë parajsën dhe ti nuk mund të zëvendësosh Zotin, sepse Zoti nuk ka lindur për të kufizuar lirinë e njerëzve, por për ta drejtuar atë në shtigje të reja. Zoti është dashuri dhe, meqë ti je kundër dashurisë, nuk je Zot. Lek Dukagjini e shikonte Ademin me qetësi dhe, kur ai mbaroi, asnjë fije floku nuk lëvizi nga koka e

tij e bardhë. Natyrisht që fjalët e Ademit ishin të rënda, por Zoti nuk mendon kurrë se njerëzit kanë mundësi ta rrëzojnë nga pushteti dhe prandaj rrinte i qetë. Megjithëse nuk do të donte kurrë të dëgjonte ato që sapo kishte thënë Ademi, Lek Dukagjini nuk ishte i mërzitur dhe aq më pak i tërbuar. Në fund të fundit, Shqipëria duhet të ketë edhe armiqtë e saj, siç ka edhe heronjtë e saj, mendoi. Ndëshkimi që do t'i jepej Ademit në sy të të gjithëve, do t'i bënte mirë Shqipërisë. Njerëzit do të bindeshin se kush shkel ligjet e saj dënohet dhe kush nuk bindet ndëshkohet. Zoti i zgjedh me kujdes njerëzit që pranon në parajsë, por nuk përjashtohet mundësia kur edhe ai ka zhgënjimet e veta prandaj dikurndryshon vendimet që ka marrë dhe duke gjykuar mbi sjelljen e secilit, i dëbon ata nga parajsa dhe i dënon të kthehen sërish në ferr. Ky njeri e zgjodhi vetë ferrin dhe mua nuk më mbetet gjë tjetër veçse ta pranoj vendimin e tij sepse kjo është një mënyrë për t'u treguar njerëzor dhe i arsyeshëm dhe Zoti shpesh duhet t'u tregojë njerëzve se ai respekton dëshirat e tyre të vogla. Jeta jote është e shkurtër dhe unë nuk dua ta zgjas për të të bindur se e ke gabim, tha ai. Shqipëria do të përfitojë nga vdekja jote dhe nëse këtu ka njerëz që kanë menduar si ti, ata do të fshihen pas frikës së tyre dhe askush nuk do të guxojë të mendojë se dashuria mund të kthehet në pushtim në një vend ku i vetmi pushtim i vlefshëm dhe për të cilin po sakrifikojmë është pushtimi i barazisë. Por, jam i bindur se nga thellësia e varrit tënd do të kesh kohë të kuptosh se Shqipëria do të bëhet një

vend i lumtur dhe se të gjitha premtimet e mia do të mbahen. Të uroj rrugë të mbarë në ferr. Shumë shpejt atje do të takosh njerëz që i njeh dhe nuk do të jesh vetëm. - tha Lek Dukagjini dhe ktheu shpinën duke i bërë Mehmetit një shenjë se tani ishte pjesa e tij. Mehmeti, që ishte rrudhur në fytyrë nga fjalët e Ademit, u afrua dhe duke e kapur nga flokët i tha: Kush ishte tjetër me ty mbrëmë? Ademi qeshi dhe e pa në sy. Unë jam ushtar, i tha ti më ke mësuar të mos i tregoj sekretet përpara vdekjes. Mehmetit iu zbardhën sytë dhe duke ia shtrënguar flokët i tha me një zë të fortë: Vdekja jote nuk do të jetë si gjithë të tjerat. Nëse tregon, ajo do të jetë më e lehtë, por nëse jo atëherë ky vend do t'i mbajë mend gjatë vuajtjet e tua. Asnjë kërcënim nuk më ndalon dot të vdes, u përgjigj Ademi. Vdekja është njëlloj, shtoi ai, edhe kur vjen nga dora e babait. Mehmeti ndjeu një lot t'i mblidhej mbi qerpik dhe duke e parë Ademin në sy i tha: Nga sot jeta ime ka ndryshuar. Unë nuk binda dot as njeriun që desha se Shqipëria mund të jetë një vend i lumtur. Kam vetëm një mundësi të ta shpërblej këtë zhgënjim, duke të torturuar. Armiqtë vriten me respekt, ndërsa tradhtarët nuk e meritojnë këtë nder. E pranoj, tha Ademi duke shtrënguar dhëmbët. Megjithatë duhet të dish se unë të kam dashur si një baba dhe të kam admiruar si një komandant. Ti më ke mësuar të luftoj për atdheun dhe unë atë po bëj. Po vdes që ti të kuptosh se Lek Dukagjini nuk është dhe nuk do të jetë kurrë Zot dhe shqiptarët nuk do të bëjnë kurrë një shtet pa qenë të lirë. Ti i shërben

Lek Dukagjinit, pa e ditur se një ditë do të jetë radha jote. Tani ai dyshon edhe tek ty, siç dyshon te çdo njeri tjetër që sot po vuan në këtë ishull. Shpresoj që vdekja jote të jetë më e lehtë se e imja. Mehmeti bëri me dorë nga burrat që u afruan dhe duke e lidhur Ademin me litarë në duar dhe në këmbë filluan ta tërheqin ngadalë si një lëkurë të cilën duan ta zbrazin nga uji para se ta copëtojnë. Ata e tërhoqën gjatë duke ia zgjatur kockat jashtë trupit dhe Ademi që shtrëngonte gjuhën për të mos ulëritur nga dhimbjet, herë pas here lëshonte ofshama të gjata që përhapeshin në qytet si valët e një liqeni që tërhiqet nga lumenjtë. Mehmeti nuk lëvizte nga vendi dhe herë pas here admironte kurajën e Ademit spër të duruar. Do të ishe bërë një luftëtar i madh, nëse unë nuk do të sëmuresha për të të lënë ty të lirë në ferr, mendonte. Mehmeti kishte një brengë, helmi i së cilës ia kishte pushtuar shpirtin që ndoshta nuk do të qetësohej kurrë, si ato gotat të cilat e mbajnë hidhësirën në buzët e tyre derisa thyhen. Nganjëherë ai u jepte urdhër burrave të pushonin dhe atëherë afrohej pranë Ademit dhe duke ia hapur sytë e mbyllur me gishta i thoshte: Nuk dua që të vuash. Më trego kush ishte me ty mbrëmë. Por Ademi nuk fliste. Atëherë Mehmeti u drejtohej burrave dhe dëgjonte kockat që thyheshin qetësisht duke kërcitur si shkarpa nën peshën e një guri.

Kur nata ra mbi Shqipëri duke ngritur dallgë në det, një hënë e kuqe doli mbi botë. Ajo dukej si një mollë të cilën dielli e kishte hedhur në tokë, pasi e kishte kafshuar

disa herë. Ademi hapi sytë e mbushur me lot dhe i çlodhi pak në dritën e hënës. Kjo hënë e kuqe do t'i pëlqejë Zed Komnenit, mendoi, duket si një pishtar që është ngritur mbi Shqipëri për t'i thënë botës se koha e lirisë po afron. Para se të mbyllte sytë në dhimbjen e vet, pa Lek Dukagjinin që rrinte pas xhamit mbi Godinën e Shtetit, duke e parë. Fytyra e tij ishte e bardhë dhe sytë e shkathët lëviznin me shpejtësi duke matur kohën. Ai e di që heronjtë vdesin gjithnjë natën, mendoi, dhe po lutet që dita të vazhdojë edhe pak. Lek Dukagjini kishte qëndruar gjithë kohën në dritare dhe, kur molla e kuqe e hënës u shfaq në horizont, ai kërciti gishtat siç bën një njeri të cilit koha nuk i jep mundësi të shijojë pjatën që i kanë vënë përpara. Nganjëherë ai acarohej dhe shtrëngonte grushtet kur i dukej se torturat e Mehmetit nuk ishin të rrepta dhe të shpeshta. I dhimbset, mendonte dhe priste njëlloj siç pret Zoti që xhelatët të jenë më të egër dhe më të vendosur. Nga mesi i natës Ademi ulëriti nga pesha e litarëve që ia kishin thyer shumicën e kockave dhe qyteti heshti. Fëmijët që ishin hutuar gjatë gjithë ditës, pa e kuptuar pse i kishin mbyllur në shtëpi, dolën nëpër dritare dhe Dielli pa Verën e cila i mbante veshët me dorë për të mos dëgjuar britmat e një njeriu që po vdiste. Ndërsa Aleksandri ishte ngjitur mbi godinën e mensës dhe duke u fshehur që të mos dallohej nga rojet, kishte ndjekur gjatë gjithë pasdites torturat mbi trupin e Ademit. Kohë pas kohe bëhej gati të zbriste në shesh dhe të thoshte: Jam unë ai që kërkoni. Ademi solli verën, por fjalët e dashurisë

i kam shkruar unë. Por pastaj ulej prapë dhe duke qarë në errësirë ndiente litarët e Ademit që ia thyenin kockat e shpirtit. Zemra i përvëlonte, ndërsa sytë i lotonin. Ademi po vdes në vendin tim, thoshte me vete dhe, megjithëse çdo njeri në atë rast do të kishte frikë se mos i dënuari mund të hapte gojën dhe të thoshte emrin e tij për të sprapsur litarët e bashkë me ta torturën, ai nuk kishte frikë. Trego, thoshte me zë të ulët. Thuaj që isha edhe unë me ty, sepse unë nuk kam kurajë të dëshmoj për vete. Më jep një mundësi të vdes edhe unë si hero. Por Ademi nuk e dëgjonte. Në mëngjes ai nuk foli më, sepse yjet heshtin kur zbardh. Ngjante si një copë mish që pasi e kanë zhveshur nga kockat, ka mbetur në rrugë duke pritur ta varrosin. Aleksandrit i dukej i bukur, Mehmetit i dashur, ndërsa Lek Dukagjinit i panevojshëm. Të tre shikonin trupin e shtrirë në shesh nga drejtime të ndryshme. Aleksandri priste të vdiste, Mehmeti priste të shpëtonte, ndërsa Lek Dukagjini priste të fliste. Mehmeti afroi veshin te goja e Ademit dhe, pasi qëndroi pak i përkulur, u ngrit dhe u tha burrave ta zgjidhnin. Lek Dukagjini që nuk kishte lëvizur duke e shijuar torturën në të gjitha etapat e saj e dëgjoi që tha, vdiq, dhe zbriti poshtë. Frynte një erë e ngrohtë që ia trazonte flokët e lëshuara mbi supe. Nuk mjafton, tha ai. Edhe të vdekurit duhet të dënohen kur nuk binden. Ky njeri u torturua për verën që solli nga deti, por ai vdiq pa treguar dhe prandaj duhet të dënohet. Tani duhet ta varni.

Mehmeti u skuq, por lodhja ia kishte zverdhur lëkurën deri në atë pikë, saqë asnjë ngjyrë tjetër nuk shfaqej mbi

të. Ai hapi sytë i tmerruar, sepse në ushtri kishte mësuar se të vdekurit nuk preken, por vetëm varrosen. Lek Dukagjini iu afrua dhe sikur t'ia kishte lexuar mendimet që i lëviznin në ballë, si dallgë të turpshme, i tha: Këtu jemi në parajsë dhe të vdekurit meritojnë një ceremoni tjetër. Ademi duhet të varet që të gjithë të shohin se çfarë i gjen ata që shpresojnë te dashuria. Mblidhini fëmijët, tha ai. Mehmeti u mpi dhe lëkura filloi t'i nxihej duke u plasaritur. Donte të kruhej, por Lek Dukagjini po e shihte dhe ai ndaloi duke kafshuar buzët e veta. Pas pak fëmijët u mblodhën në shesh, duke ecur si zogj që i kanë thirrur në varrimin e një lepuri, dhe vajzat mbuluan sytë me duar për të mos e parë trupin e Ademit. Ngjan si një trëndafil që ia kanë shkulur petalet, tha Vera dhe iu afrua trupit të ngrohtë që rrinte shtrirë në tokë, ndërsa hëna që i kishte zbritur mbi fytyrë po ia lyente buzët me të kuq. Më mirë të kishte sjellë trëndafila, se verë, tha me vete Mehmeti kur dëgjoi Verën. Ndoshta nuk do të kishte vdekur, sepse Vera nuk do t'ia tregonte njeriu trëndafilat, por do t'i mbante poshtë krevatit derisa të thaheshin. Ndërkohë, rojet sollën një trung të trashë dhe, pasi hapën një gropë, e vendosën trungun si një lapidar mbi shesh. Njëri prej tyre i kaloi Ademit litarin në qafë dhe duke provuar forcën e tij e tërhoqi disa herë, ndërsa koka e Ademit lëkundej si një lule që era e kthente një herë nga deti dhe pastaj nga hëna. Një pëllumb, që në atë kohë po shëtiste mbi ishull, ndaloi pak në qiell si një copë letër që shkruan ato që sheh me sqepin e vet dhe pastaj vazhdoi

rrugën i qetë, sepse pëllumbat janë mësuar të shohin trupa që qëndrojnë në ajër. Mbi kokat e fëmijëve kaloi një erë e fortë dhe zërat e tyre të mekur humbën nëpër Shqipëri. Ademi qëndroi gjithë ditën i varur në litar, duke u lëkundur, ndërsa Aleksandri kishte marrë një shishe verë dhe, duke u fshehur në lartësinë e mensës, e përshëndeste duke qarë. Atë ditë askush nuk kaloi më nga sheshi dhe kur Ademin e morën për ta hedhur në det, sepse Lek Dukagjini nuk pranoi që tradhtarit t'i jepej një varr në qytet, trupi i tij i ngjante një luleje të vyshkur, që e kishte lënë farën e vet në tokë. Kur u kthye nga varrimi në det, Mehmeti qëndroi gjatë në breg dhe lotët që i binin nga faqet formuan një gropë të vogël në rërë. A jetojmë vërtet në parajsë, mendonte dhe meqë nuk kishte përgjigje, atë natë e kaloi duke fërkuar qafën që i digjte me leshterikë të lagur. Kur hëna filloi të largohej nga qiejt e Shqipërisë, ai u ngrit dhe nisi të ecte në qytet pa Shtunin që po mblidhte xhamat e thyer të shishes, siç bëjnë qentë kur gostia mbaron. Ai qeshi duke parë Mehmetin që ecte si një i humbur dhe i tha: Po mbledh copat e një syri që u thye duke parë ferrin. Mehmeti nuk ndaloi dhe për herë të parë, qysh se kishte ardhur në Shqipëri, ngriti nga toka një zambak, që ndoshta Ademi e kishte shkelur me këmbë, duke iu fshehur ndjekjes së Shtunit dhe me të freskoi faqet e përvëluara. Ndoshta duhet të kishte më shumë lule në parajsën tonë, mendoi, dhe vazhdoi rrugën i vetëm, ndërsa mëngjesi po çelte si një trëndafil, të cilin dielli sapo e ka këputur nga kopshtet e tokës.

Zoti, Eva dhe Adami

Sigurisht që bota e ka marrë me përtesë detyrimin për t'i dhënë përgjigje kësaj pyetjeje: "Si i zgjodhi Zoti njerëzit që vendosi t'i zbriste në tokë?". Nëse në vend të Evës dhe Adamit ai do të kishte zgjedhur dy njerëz të tjerë, ndoshta historia e njerëzimit do të ishte e ndryshme. Por ai vendosi ta krijonte racën e njerëzve nga ata të dy dhe nga askush tjetër. Dhe kjo zgjedhje duhet të ketë një shkak, nga i cili kanë lindur të gjitha pasojat. Njëlloj si një skulptor, Zoti duhet të ketë ndaluar një mëngjes në galerinë e vet dhe atje u ka hedhur një sy njerëzve të shumtë që kishte krijuar për t'i vendosur në lëndinat e parajsës, siç bëjnë gjithmonë ata që duan t'i zbukurojnë parqet e tyre me statuja. Duke kaluar dorën mbi fytyrën e Evës, ai ka prekur qukat e saj me gishta, pastaj i ka fshirë pak djersën që lëshon mermeri kur ajri është më i ftohtë se lëkura e tij

dhe me qëllim që e shkreta vajzë të mos dukej sikur kishte qarë nga dhimbjet e daltës dhe nga pluhuri që ia kishte zverdhur flokët. Pastaj, duke ia lëmuar pak kofshët dhe vithet për ta bërë mbajtjen dhe zhvendosjen e asaj statuje më të lehtë për engjëjt e vet, duhet të ketë thënë: Merrni këtë, se ndryshe nga të tjerët ajo ka qarë gjatë gjithë kohës pa më dhënë asnjë kënaqësi. Engjëjt janë habitur sepse, së pari, Eva nuk ishte gruaja më e bukur që kishte krijuar Zoti dhe së dyti të zbresësh në tokë një njeri që qan, do të thotë t'i ndjellësh njerëzimit të qarën përjetësisht. Eva nuk ishte e përsosur, përkundrazi ishte e shëndoshë, e shkurtër dhe trupin e kishte të mbushur me nishane të vogla vullkanike që dukeshin si vrima, ku dalta e Zotit kishte ngecur pa kaluar dot më tej. Nëse kjo histori është e vërtetë, atëherë duhet pranuar se Zoti nuk bën vetëm gjëra të përsosura, por edhe shumë gjëra të rëndomta dhe se, kur krijoi njerëzit, ai nuk ishte në qejf, ndaj nuk i përzgjodhi ata nga bukuria, por nga nevoja për të zbrazur studion e tij nga statujat e tepërta. Që Eva nuk ishte e bukur kjo është shumë e lehtë për t'u provuar. Adami u josh prej saj shumë vjet, e madje shumë shekuj më vonë, pasi të dy jetonin nëpër livadhe dhe pyje, gjë që provon se ajo grua nuk kishte asgjë më shumë se një lule e njomë apo një shkurre e dendur dhe nazelie. Prova tjetër se Eva nuk kishte aftësi për të joshur një burrë, është edhe fakti se u desh ndihma e një gjarpri për ta mësuar sesi mund të bësh për vete një burrë, duke i falur një mollë. Sa i takon Adamit ai u zgjodh nga Zoti për arsye të tjera. Pa dyshim

që ai ka qenë një djalë i bukur dhe shumë i çiltër, me të cilin Zoti ishte marrë një kohë të gjatë, duke e pastruar, duke e mësuar të qeshë dhe duke ia krehur flokët dhe faqet që i shkëlqenin nga naiviteti dhe llastimi, çka për shumë njerëz që kanë vrarë mendjen për këto çështje, është dëshmi e faktit se Zoti donte më shumë burrat se gratë. Këtë preferencë, shumë pak dijetarë kanë mundësi ta kundërshtojnë po të kihet parasysh sesi ka rrjedhur historia e njerëzimit. Burrat kanë vendosur gjithnjë dhe në të gjitha kohërat ata kanë pasur më shumë fuqi, më shumë pushtet, më shumë mend dhe më shumë ndihmë nga Zoti, sesa gratë. Nuk është e rastësishme që të gjithë profetët janë burra dhe asnjë grua nuk është përzgjedhur nga Zoti për të folur dhe për të vepruar në emër të tij. Kur vendosi të kishte një fëmijë, Zoti nuk bëri një vajzë, por një djalë dhe ky ishte Jezu Krishti. Ia vlen gjithmonë të imagjinohet se ç'do t'i ndodhte botës sikur Jezu Krishti të ishte vajzë, por shtjellimi i kësaj hipoteze do të ishte aq i komplikuar sa do të kërkonte një pozicion tjetër të diellit, të yjeve, të luleve dhe të aromave që mbushnin galerinë ku punonte Zoti duke gdhendur njerëzit, sepse megjithëse ai është krijuesi i gjithçkaje nuk mund të mohohet se dielli, hëna dhe yjet kanë pasur një ndikim të rëndësishëm gjatë këtij procesi krijues e sidomos mbi shijen e tij për burrat, ku me sa duket pozicioni i tyre në horoskopin e Zotit duhet të ketë qenë vendimtar. Duke favorizuar burrat, Zoti ka dashur t'u thotë njerëzve: Me burrat merrem unë, me gratë merruni ju. Dhe nëse shikon se si Muhamedi i

trajtoi gratë, duke i zhveshur nga një pjesë e madhe e të drejtave që gëzojnë burrat, e justifikon, sepse këtë mësim ai e nxori nga sjelljet e Zotit. Nisur nga ky arsyetim, pra, nga roli përcaktues i burrave në historinë e njerëzimit, atë mëngjes, në studion e Zotit duhet të ketë pasur më shumë statuja djemsh të ngjashëm me Adamin, nga të cilët ai zgjodhi atë që mund t'i përshtatej pak më tepër Evës, sepse megjithëse Adami ishte i bukur edhe ai ishte pak i shkurtër dhe nofullat e rrumbullakëta shkonin në simetri me shëndetin e spikatur të Evës. Adamit ndoshta ai nuk i dha ndonjë porosi, sepse ky djalë i shkurtër me faqe të kuqe duhej të bënte vetëm një punë: të ecte gjithandej duke u sjellë si një njeri i lumtur, pa menduar. Por Zoti, që në përgjithësi është një vëzhgues i kujdesshëm, atë mëngjes u zgjat dhe përpara se shërbëtorët ta ngrinin Evën për ta zbritur në tokë, i ndaloi dhe u tha: Prisni t'i heq pak pluhurin. U afrua dhe i fryu vajzës gjithandej në flokë, në sy, në faqe, te supet, pastaj në gojë sikur po e puthte dhe kështu i kaloi asaj frymën dhe shpirtin që kanë gjithë njerëzit prandajata ndiejnë, qajnë, qeshin, gëzohen, hidhërohen dhe dashurohen. Sikur Eva të mos ishte mbuluar me pluhur, njerëzimi nuk do të dinte të qeshte dhe të qante, gjë që do të ishte shumë e trishtueshme. Dhe sikur Eva të mos të vuante nga vetmia, atëherë ajo nuk do ta kishte takuar ende Adamin, që duke soditur qiellin nën hijen e një luleje të fishkur nuk do të kishte nisur ende të mendonte atë që po mendojmë ne sot: çfarë e shtyu Zotin të nxitonte për t'i zbritur njerëzit në tokë,

në atë gjendje të papërsosur fizike dhe mendore, kur mund t'i mbante shumë më gjatë në studion e tij dhe herë pas here t'i skaliste, t'i pastronte dhe t'i zbukuronte derisa ata t'i ngjanin atij vetë, siç i ngjan çdo fëmijë prindit nga i cili lind. E nëse detyrimisht duhet të ketë një përgjigje për pyetjen se pse Zoti zgjodhi Evën dhe Adamin për t'i zbritur në tokë dhe jo dikë tjetër, atëherë përgjigjja është kjo: Zoti zgjodhi t'i bënte njerëzit nga ata njerëz që i ngjanin më pak atij.

8

Shqipëria priti pesë vjet që fëmijët të rriteshin për të punuar tokat, për të mbajtur armët dhe për të bërë fëmijë. Lek Dukagjini që ishte zbardhur duke pritur, doli një mëngjes nga nata e vet dhe tha: Erdhi koha për t'u shtuar. Vajzat janë bërë gra dhe djemtë janë bërë burra. Shqipëria duhet të mbarset. Këshilltarët e panë me habi, sepse në ato pesë vjet koha kishte rrjedhur kaq ngadalë dhe siç ndodh me njerëzit që rrinë të mbyllur në një dhomë, pa dalluar dot ndryshimet e të tjerëve, ata nuk e kishin vënë re se fëmijët ishin rritur sa për t'u shtuar. Në ato pesë vjet, që nga vdekja e Ademit, Shqipëria ishte bërë më e bukur dhe shumë më e ngathët, sepse ngathtësia është një sëmundje që lind nga bukuria. Natyra nuk kishte lëshuar më dimra të ashpër mbi ishull, retë kalonin me përtesë, duke hedhur herë pas here shi

mbi tokë, ndërsa gruri dhe perimet që zgjasnin flokët në çdo pranverë kishin shtuar besimin se Shqipëria mund të mbetej e pavarur nga pjesa tjetër e botës. Zambakët ishin enjtur si faqe të bardha engjëjsh që shihen në pasqyrën e reve, ndërsa pjeshkat, mollët, qershitë, kumbullat dhe pemët e tjera, të cilat ishin mbjellë në të gjitha rrugët dhe rrugicat e qytetit, çdo vit pikonin më shumë ëmbëlsi, gjë që u ndodh të gjitha frutave, sa herë që njerëzit nuk bërtasin, nuk mërziten dhe nuk grinden. Çdo njeri që do të vinte në Shqipëri, për ta vizituar, do të besonte se ky ishte një vend i lumtur që, nëse nuk do të kundërmonte herë pas here nga era e qengjave dhe peshqve të pjekur, mund t'i ngjante fare mirë parajsës. Për shkak të lagështisë, të kripës dhe kullotave të shijshme, kafshët ishin bërë më të urta, leshi i tyre ishte forcuar dhe me kalimin e viteve, Lek Dukagjini kishte lejuar që të hahej më shumë mish dhe këtë vendim nuk e kishte marrë vetëm nga këmbëngulja e Aleksandrit, dëshira e të cilit për mish ishte gjithmonë e tepruar, por nga nevoja për t'i rritur fëmijët pak më shpejt. Rreziku nga mishi i tepërt dhe nga yndyra nuk konsiderohej më aq i dëmshëm sa në ditët e para. Në përgjithësi, mosha, qetësia dhe vetmia kishin bërë që Lek Dukagjini ta humbte vigjilencën. Ai u ngjante atyre drurëve të vjetër, lëkura e të cilëve e humb ndjeshmërinë duke u mbushur me rrudha. Tani dilte gjithmonë e më pak nga Godina e Shtetit dhe nëse nuk do të ishte Mehmeti, i cili çdo javë i raportonte për sigurinë e ishullit, ai do të mbetej atje,

i mbyllur mes librave të vet dhe mobilieve të lëmuara, duke parë nga dritaret shëtitjet e përpikta të fëmijëve dhe të kafshëve, fytyrat e të cilëve shkëlqenin si fruta, në pasditet me diell. Mehmeti nuk ishte kruar më gjatë gjithë asaj kohe dhe, kur lëkura i forcohej nga vapa dhe nga pushi i pemëve në pranverë, ai e fërkonte trupin me leshterikë të lagur dhe flinte lakuriq në breg të detit, për ditë me radhë. Një herë fëmijët e kishin parë të zhveshur me lëkurën që i zverdhte nën dritën e hënës dhe Enveri kishte thënë: Gjarpërinjtë e ndryshojnë lëkurën, kur kafshojnë.

Në ato pesë vjet fëmijët kishin kaluar më shumë kohë në det. Ata kishin mësuar artin e peshkimit dhe për shkak të entuziazmit dhe këmbënguljes së tyre për të luajtur, pjatat e Aleksandrit ishin gjithnjë e më të bukura, plot me gaforre, me karkaleca, me peshq të shndritshëm dhe të freskët, ndërsa Aleksandri vetë herë pas here mbushte një gotë verë dhe në errësirën e natës kridhej në mendimet e veta, duke e lagur gotën me lotët e vet. Që nga vdekja e Ademit ishte dobësuar dhe faqet e kuqe i ishin zverdhur sikur i kishte lyer me kërpudha. Aleksandri jetonte duke pritur ardhjen e Zed Komnenit, megjithëse kishte mësuar ta fshihte trishtimin dhe padurimin e vet. Koha dhe frika e kishin mësuar të ishte i kujdesshëm dhe po aq i dhimbsur. Shishet që zbrazeshin nga vera, ai i lante dhe pasi fuste brenda tyre ndonjë gjethe të kuqe kumbulle apo ndonjë pendë pule të vogël i vuloste dhe i hidhte fshehurazi në

det. Kur të shkojnë në bregun tjetër, njerëzit do t'i hapin dhe atëherë aroma e Shqipërisë do t'ua mbushë hundët, thoshte me vete, duke besuar, si gjithë kuzhinierët, se parajsa mund të gjendet duke ndjekur erën e saj. Dhe nëse Shqipëria i ngjante parajsës, Aleksandri i ngjante një njeriu, i cili herë pas here varet në re dhe që andej hedh mbeturinat e saj në tokë, për t'u bërë shenjë atyre që janë poshtë dhe që mezi presin të ngjiten. Por Zed Komneni kurrë nuk kishte dëshmuar se i kishte marrë shenjat e tij, megjithëse edhe e kundërta ndoshta nuk mund të provohej ende. Një herë, kur iu duk sikur ajo që po bënte nuk kishte vlerë, sepse njerëzit në bregun tjetër nuk do të kuptonin dot se nga vinin pendët e pulave apo kumbullat pa adresë, Aleksandri mori një petal të madh zambaku, e shtriu si një letër dhe sipër tij shkroi me germa të mëdha blu: PD. Ndërsa poshtë, siç bëjnë njerëzit që shkruajnë menynë nëpër tabelat e restoranteve, shkroi me germa më të vogla: pushtimi i dashurisë. Ndoshta tani i ka gjërat më të qarta, tha me vete. Nga sa i kishte treguar Ademi, ai e dinte se Zed Komneni ishte një gjuetar i mirë i dashurisë dhe njëlloj si tigrat e uritur nuk mund t'i ngatërronte gjurmët e saj me asgjë tjetër. Do të vijë, mendonte. Me siguri do të vijë një ditë dhe atëherë Shqipëria do të mbushet me rrush, me vajza dhe unë do të gatuaj pula të pjekura që do t'ua mbush barkun me gështenja. Kur kthehej nga deti në mes të natës, Aleksandri kalonte nga bulevardi i zambakëve dhe kur Shtuni i dilte përpara qëndronte në

këmbë pa lëvizur sikur priste që ai ta ndiqte, siç kishte bërë natën kur Shqipëria ishte mbushur me germa dashurie. Shtuni qeshte në errësirë dhe i thoshte: Dashuria nuk e kapërcen dot detin, sepse ajo është si gjaku dhe humb në ujë. Aleksandri rrinte në këmbë duke e parë drejt në sy dhe këto ishin të vetmet takime gjatë të cilave ai nuk e përmbante dot zemërimin që kishte në shpirt. Shtuni i kujtonte vdekjen e Ademit. Megjithatë ai nuk fliste dhe siç bëjnë të gjithë njerëzit e mençur kur takohen me të çmendur, kthente kurrizin duke kafshuar buzën. Hidhërimi e kishte mësuar Aleksandrin të vëzhgonte. Në të gjitha vendet, ku nuk lejohet të dashurosh, të shesësh dhe të blesh, të ikësh dhe të vish, ka njerëz të cilët jetojnë duke vrojtuar pa pushim. Nëse më parë nuhaste gjurmët e kafshëve, thinjën e shpendëve apo plakjen e peshqve që skuqte tani e ndiente se Shqipëria mund të ndryshonte vetëm nga fëmijët. Prandaj rrinte gjithë kohën duke i parë nga larg, duke u përpjekur të kuptonte kush e ka më të gjatë thumbin e lirisë në gjak, kush prej tyre mund të kthehej në rebel për shkak të karakterit, të llastimit apo të kokëfortësisë, cili prej tyre ishte më i ashpër, më i fortë, më i zgjuar, më i durueshëm apo më i thyeshëm dhe më tinëzar. Dhe duke i vrojtuar në heshtje ai kishte mësuar disa nga të fshehtat e tyre, siç bën bariu, kur i ndjek delet që takohen në pyll.

Nëse përpara disa vitesh Dielli i kërkonte Verës t'i vizatonte zemra të bardha në faqe, tani ai ia mbante dorën mbi flokë dhe kur ajo e puthte, sytë i lëshonin

një dritë të verdhë si ajo që mbush shpirtin e njeriut kur dashuron në fshehtësi. Dielli nuk dinte të puthte, sepse njerëzit që jetonin në Shqipëri nuk kishin njerëz të afërt dhe duke mos ndjerë mall, nuk dinin ta shuanin atë në mishin e një trupi tjetër. Por ndonëse i duhej të mësonte gjëra të reja, për t'u rritur, ai kishte një zakon të cilin jeta në ishull nuk ia kishte ndryshuar: mblidhte kërmij nëpër fushat e djersitura të Shqipërisë dhe kur binte shi, qëndronte poshtë ndonjë peme duke prekur mishin e qullët me gisht, për t'i shkathtësuar. Qysh se kanë njohur kafshët, njerëzit besojnë se kërmijtë janë simbol i ngathtësisë, por Dielli që i njihte mirë, besonte se ngathtësia e tyre ishte pjekuri. Ndryshe nga qeniet e tjera, kërmijtë besojnë se nuk kanë arsye të vrapojnë për të kapur botën, sepse nëse pret, bota vjen vetë tek ty, sepse bota rrotullohet. Dhe përderisa rrotullohet rreth diellit, bota mund të rrotullohet edhe rreth guaskës së një kërmilli. Kur ata plakeshin dhe fishkeshin dhe pastaj dilnin nga guaskat e tyre për të ngordhur cullak, ai i merrte guaskat dhe me to krijonte figura, të cilat i ngjiste nëpër shkëmbinj apo në muret e shtëpive. Sikur Shqipëria të lejonte shitjen e objekteve të artit, me siguri që Dielli do ta kishte fituar bukën e gojës me anijet e veta, me gjethet, me hartat e çuditshme që krijonte, me germat, me zemrat dhe me fjalët që mund t'i shkruante gjithandej, si tatuazhe me ngjyra të ndryshme mbi lëkurën e gjelbër të ishullit. Për fatin e tij të mirë Shqipëria kishte shumë kërmij dhe ata nuk e lodhnin

Diellin për t'i gjetur, edhe kur ai nuk kishte humorin dhe kohën e duhur për t'i kërkuar. Ndërsa Vera, me gjithë kalimin e viteve, nuk e kishte humbur dëshirën e saj për të vizatuar me ngjyra të çelëta mbi fytyrat e njerëzve, sepse kjo ishte e vetmja mënyrë për ta mbajtur të gjallë pasionin, në një vend ku nuk të jepnin letër për të vizatuar botën. Ngaqë Vera donte trëndafilat, ajo ishte më e shkathët dhe më e guximshme se Dielli, i cili, meqë jetonte me kërmijtë, ishte më i ngadaltë, por edhe më i vendosur. Ai e dinte që Vera një ditë do ta puthte dhe prandaj priste, siç bëjnë kërmijtë, duke pritur brenda guaskës së tyre prej qelqi, njëlloj si peshqit që presin detin brenda një akuariumi. Dhe nëse dashuria forcohet kur vigjilenca e atyre që e pengojnë zbutet dhe kur natyra është më paqësore, kështu kishte ndodhur edhe me Diellin dhe Verën. Për shkak të vetmisë së Lek Dukagjinit, për shkak të lodhjes së Mehmetit dhe për shkak të shtimit të kërmijve, ata kishin mundësi të rrinin më shumë bashkë duke u takuar jashtë qytetit. Dielli dhe Vera ishin në një moshë kur dashuria nuk shkëmbehet me fjalë, por me gjeste. Kur ktheheshin nga shkolla, ata mbanin hapat dhe prisnin që gjithë fëmijët të futeshin në shtëpi. Atëherë Dielli i afrohej Verës dhe i thoshte: Çfarë bën një kërmill kur del dielli? Vera ngrinte sytë dhe duke qeshur përgjigjej: Gjen një hije për të shijuar diellin. Në vende si Shqipëria, ku dashuria është e ndaluar, njerëzit krijojnë kode të fshehta për të folur për të, duke zgjedhur fjalë të bukura, të marra

borxh nga natyra, sepse dashuria ka nevojë për natyrën njëlloj si një lule që nuk lind dot as mbi një tavolinë dhe as mbi një krevat. Dashuria është një zakon i njerëzve, por ajo nuk do të kishte kurrë fuqinë që ka, nëse nuk do të mësonte disa të fshehta nga lulet dhe nga kafshët. Prandaj herë pas here ajo duhet të përkëdhelet që të dalë nga guaska e saj, njëlloj si një kërmill.

Për herë të parë Vera dhe Dielli ishin puthur një ditë vjeshte, kur vesa që kishte mbuluar ishullin, shndriste mbi bar duke i joshur kërmijtë me freskinë e saj. Vera ia kishte prekur fytyrën Diellit me gishtat e saj të gjatë, pastaj ia kishte kaluar dorën në vesh, siç ndodh kur kërmijtë zgjasin antenat e tyre drejt një dëshire dhe kur ai kishte nisur të fuste pak qafën në mes të supeve, ajo e kishte puthur. Dielli ishte mbledhur, lëkura i ishte lëngëzuar dhe në livadhin ku ata po rrinin kishin pikuar disa lot. Pse qan? e kishte pyetur Vera. Sepse kjo është puthja e parë në Shqipëri, kishte thënë ai, dhe më vjen keq që askush nuk do të ta dijë kurrë këtë gjë. Po pse mendon për Shqipërinë, kur më puth mua? i kishte thënë Vera. Sepse çdo kërmill mendon për guaskën e vet, pasi ngopet me bar, ia kishte kthyer Dielli. Por megjithëse ishin të mëdhenj për t'u puthur, Dielli dhe Vera ishin ende të vegjël për të njohur trupat e njëri-tjetrit. Ata rrinin të përqafuar, por duart i kishin të ngathëta, të turpshme dhe të pamësuara për t'i futur poshtë bluzave apo poshtë pantallonave të gjata që mbanin asokohe djemtë e Shqipërisë. Ata u ngjanin dy njerëzve që ecin

krah për krah në rrugën e dashurisë, por pa i ditur shtigjet e saj, sepse Shqipëria ishte e varfër në dashuri dhe nuk mund t'u mësonte më shumë. Por kur nuk arrin dot të shuajë oreksin e trupave, dashuria kthehet në një pasqyrë për të parë dobësitë dhe shëmtinë e botës, sepse dashuria ka shqisat e duhura për të dalluar padrejtësinë dhe mjerimin. Kur të rritemi, nuk do të jetojmë këtu,i tha një ditë Dielli Verës duke e parë në sy. Ajo u zgjat për të dëgjuar më shumë dhe ai vazhdoi. Shqipëria nuk e lejon dashurinë dhe nëse na kapin me siguri që unë do të kem fatin e Ademit. Nuk dua të vdes në këtë mënyrë. Ky vend nuk na meriton. Më premto se kur të rritemi do të marrim një varkë dhe do të ikim nga ky ishull. Bota është e bukur dhe ne duhet ta njohim përpara se të plakemi, tha ai. Vera ia kaloi dorën mbi faqe sikur po i vizatonte një zemër dhe i tha: Po ndoshta këtu gjërat do të ndryshojnë. Jam e bindur se një ditë do të ketë trëndafila dhe ne nuk do të kemi frikë të puthemi në mes të rrugës. Vera ishte më e vogël se Dielli, siç ishin më të vogla të gjitha vajzat e Shqipërisë, por për shkak të lehtësisë me të cilën i merrte gjërat, ajo ishte gjithnjë optimiste. Në përgjithësi vajzat e ndiejnë rrezikun më pak se djemtë, ose edhe kur rreziku është i dukshëm ato gjejnë fjalët e duhura për ta larguar. Ata flisnin gjatë për punët e Shqipërisë, për ndalimin e martesës, të parasë, të pijes, dhe të fëmijëve dhe nëse Dielli skuqej dhe ngrinte zërin, ajo mjaftohej duke thënë: Jam e bindur se një ditë gjërat do të ndryshojnë. Do të bëhemi edhe ne si të gjitha

vendet e tjera. Kjo mënyrë për të gjetur një ngushëllim edhe në ditët më të vështira e mërziste Diellin. Kishte raste kur ai mbyllej në guaskën e krenarisë së vet dhe për ditë me radhë ata nuk takoheshin. Kur kalonin disa ditë pa u takuar, ai dilte natën dhe shkonte poshtë dritares së Verës. Atëherë nxirrte një kërmill të cilin e kishte ngrohur gjithë ditën në xhep dhe pasi e joshte me pak bar e tërhiqte nga guaska dhe e ngjiste në xhamin e dhomës ku flinte Vera. Kërmilli zgjaste antenat për të parë më shumë brenda dhomës, ku me siguri Vera i kishte hapur petalet mbi çarçaf si një trëndafil i përgjumur. Nën dritën e hënës kërmilli bënte shëtitjen e vet nëpër xham dhe në mëngjes, kur zgjohej, Vera e merrte në duar me kujdes dhe pasi e përkëdhelte e fuste në gjirin e vet të freskët. Kjo ishte shenja e paqes. Vera e dinte, se pas disa ditëve të acaruara, Dielli i kishte dërguar kërmillin për t'u pajtuar. Atëherë, pas shkollës ata takoheshin në pyll, ku njëri sillte kërmillin dhe tjetri sillte guaskën. Dhe kur kërmilli futej në guaskën e vet, Vera ia fuste gjuhën Diellit në gojë si për t'i thënë: "Ja guaska u bashkua me kërmillin, po ne kur do të bashkohemi?" Dhe ky bashkim ndoshta do të kishte ndodhur normalisht, sepse natyra, vetmia dhe dashuria që kishin në shpirt do ta kishin mësuar Verën dhe Diellin të gjenin rrugët e trupave të njëri-tjetrit, por kjo nuk ndodhi atëherë kur duhej, për shkak se Lek Dukagjini u ngrit një mëngjes dhe urdhëroi që të niste mbarsja e fëmijëve të Shqipërisë. Është koha për të lindur, u tha ai këshilltarëve, ndërsa

Aleksandrit i kërkoi që t'i ushqente djemtë me sa më shumë mish, vezë dhe fruta në mënyrë që lëngjet e tyre të ishin të bollshme.

Megjithëse nuk kishte shumë respekt për historinë, Lek Dukagjini besonte se Shqipëria duhet të kishte datat e saj të shënuara, si një rrugë të cilën mund ta humbësh, nëse nuk mban mend pemët, gurët, kthesat dhe gjurmët nga ke kaluar. Ai mendoi se edhe mbarsja e fëmijëve duhet të ishte një ditë që do të mbahej mend gjatë, ndaj vendosi që vajzat dhe djemtë të bashkoheshin në datën 28 nëntor. Kjo ishte dita kur anija e Shtunit kishte sjellë njerëzit dhe kafshët në Shqipëri dhe që për këtë arsye ai e kishte shpallur si datën e pavarësisë se vendit. Ishte fundi i tetorit dhe gjethet e pemëve kishin shtruar një qilim në rrugët e ishullit. Kafshët që kalonin sipër tyre çdo ditë, duke bluar mendimet e veta, i shkelnin gjethet me thundrat e rënda dhe reçeli i ëmbël që krijohej nga kjo shtypje i mblidhte bletët, mizat, fluturat dhe të gjitha insektet e uritura nga të katër anët e ishullit. Ato gumëzhinin sikur dikush i kishte thirrur të këndonin përpara një gostie, ndërsa kur errësohej mblidheshin në sheshin e qytetit duke vallëzuar rreth yllit të verdhë që nuk lëvizte, sepse kjo ishte detyra e tij: të qëndronte gjithmonë në të njëjtin vend. Lek Dukagjini, ato ditë, dilte çdo pasdite nëpër qytet, si një Zot që inspekton rezervat e parajsës përpara se të sjellë aty njerëz të tjerë. Inventari i Shqipërisë ishte i plotë dhe i bollshëm: nuk kishte uri, nuk kishte zhurmë, kafshët ishin të pastra,

fëmijët të qeshur dhe deti aq i madh sa duhej për të mos u kaluar dot me not. Parajsa ishte në qiell, ishulli ishte në det, ndërsa Shqipëria në natyrë. Edhe sikur të kishte dashur t'i bashkonte të tria këto pjesë në një, Zoti nuk do të kishte arritur dot, sepse ai asnjëherë nuk do të kishte vendosur që Shqipëria të bëhej një parajsë në det. Ndërsa Lek Dukagjini, që kishte shkuar një hap më larg se Zoti, ishte i lumtur dhe i qetë. Kurrë më parë nuk ishte ndjerë më afër qëllimit të vet se atë vjeshtë. Megjithatë, një pasdite, duke ecur mbi tapetin e gjetheve, ai u ndje i lodhur. Këmbët iu drodhën dhe vendosi të ulej mbi një gur në bulevardin e zambakëve. Kjo nuk ishte një gjë që ndodhte përditë dhe, të shohësh Zotin që lodhet dhe ndalon për t'u ulur, është një kujtim i paharruar. Fëmijët dolën nga dritaret e shtëpive dhe Shqipëria heshti duke pritur që ai të ngrihej. Ora ime po afron, mendoi Lek Dukagjini duke dëgjuar atë heshtje. Duhet të shpejtoj. Nuk mund të vdes pa njohur fëmijën e parë që do të lindë në Shqipëri. Por, megjithëse po i merrej fryma dhe duart i kishte të mpira, prapë ishte i gëzuar. Ai hodhi sytë në qytet dhe fuqia e ngjyrave që pa ia zbukuroi sytë. Ky vend nuk do të ndryshojë edhe kur unë të mos jem më, mendonte. Fëmijët që do të lindin nuk do të kenë prindër dhe prindërit nuk do të kenë fëmijë. Kjo do ta bëjë dashurinë të panevojshme dhe familjen të pamundur. Edhe nëse dikush do të dashurojë, të tjerët nuk do ta lejojnë, sepse njerëzit nuk duan që dikush të bëjë ato që ata nuk i bëjnë dot, ose që nuk duan t'i bëjnë më. Ai

qëndroi atje gjithë pasditen dhe gjaku iu ngjit nga toka në fytyrë duke e skuqur si një gjethe kumbulle. Gojën e kishte të hidhur dhe bletët e shëndosha të Shqipërisë ia kishin mbushur veshët me dyllë. Kur u ngrit për t'u kthyer në Godinën e Shtetit, ishte errësuar dhe ai dëgjoi dritaret e shtëpive që u mbyllën pas krahëve të tij. Nga deti vinte një puhizë që kumbonte si një e qeshur që dilte pa kursim nga buzët e bregut. Shqipëria ato ditë ishte e pasur me aroma, me lëngje, me mish dhe me ngjyra të ndryshme, si një grua përpara lindjes. Megjithëse shumë pak vetë e dinin se në fund të nëntorit vajzat dhe djemtë do të bashkoheshin për t'u mbarsur, në ishull kishte një atmosferë feste, kryesisht për shkak të gjithë atyre viteve të qeta, kur uria, vrasjet dhe sëmundjet e kafshëve nuk kishin kërcënuar me forcën e ditëve të para. Zakonisht natyra e ndien kur njerëzit rriten dhe meqenëse ajo është e dhimbsur dhe bujare, i ndihmon ata ta kuptojnë se kanë ndryshuar. Dhe kur fëmijët nuk kanë prindër të cilët duhet t'u thonë se janë rritur, ata e kuptojnë këtë gjë duke u matur me lartësinë e pemëve, frutat e të cilave një vit më parë u dukeshin të pakapshme, ndërsa tani pothuajse të arritshme, me një zgjatje dore. Mjekrat e djemve kishin nisur të mbusheshin me qime të ashpra, siç u ndodh gjithmonë meshkujve kur do të bëhen burra, ndërsa gjinjtë e vajzave ishin fryrë, buzët e tyre ishin mbushur me mish dhe kofshët e plota ishin zgjatur, njëlloj si ato pemët, të cilat nuk duan ta shtyjnë për një stinë tjetër nevojën për të çelur lule.

Tri ditë përpara 28 nëntorit, Lek Dukagjini mblodhi këshilltarët dhe u tha: Siç e dini, koha që Shqipëria të bëhet me fëmijë ka ardhur. Ne kemi nëntëdhjetë e pesë djem dhe vajza, të cilët janë të gjithë në një moshë. Shpresoj që trupat e tyre të jenë gati për t'u çiftuar. Këto ditë kam dalë në qytet dhe kam parë vajzat dhe djemtë. Ata janë ushqyer mirë dhe trupat e tyre kanë enën dhe ujin e duhur për të lindur. Megjithatë, unë mendoj se jo të gjithë janë gati për t'u bërë me fëmijë. Nga ana tjetër, nuk duhet që gjithë fëmijët e Shqipërisë të lindin në të njëjtën ditë. Ne duhet të krijojmë breza, sepse ndryshimet në moshë e pasurojnë një vend, duke i dhënë atij larminë e domosdoshme që ka edhe natyra. Natyra është e pasur, sepse ka lloje të ndryshme speciesh, të cilat nuk kanë lindur të gjitha në të njëjtën stinë dhe në të njëjtën ditë. Prandaj kam vendosur që në datën 28 nëntor të çiftosen vetëm njëzet e katër fëmijë, dymbëdhjetë djem dhe dymbëdhjetë vajza. Të tjerët duhet të presin edhe një vit dhe kështu do të vazhdojë për katër vjet. Ne do t'i bashkojmë çiftet një herë në vit dhe gjithmonë në datën 28 nëntor. Dikush mund të thotë se duke i bashkuar burrat dhe gratë vetëm në nëntor, atëherë të gjithë fëmijët do të lindin në gusht dhe për shkak të horoskopit të tyre do të jenë të gjithë të ngjashëm në karakter, në shije dhe në zakone, pavarësisht nga mosha që kanë. Kjo është deri diku e vërtetë, por në fund të fundit ky është edhe qëllimi ynë. Ne duam që shqiptarët të lindin dhe të jetojnë me ndjenjën e barazisë. Mbjelljet e para do t'i

bëjmë të gjitha nën shenjën e nëntorit. Kur të gjithë burrat dhe gratë të jenë çiftuar dhe cikli i parë i lindjeve të jetë mbyllur, ndoshta pas disa vitesh mund ta rishikojmë vendimin tonë për të vendosur që fëmijët të lindin edhe në dimër, apo edhe në pranverë. Megjithatë, asnjë grua nuk do të detyrohet të lindë një fëmijë pa kaluar pesë vjet. Kjo do të thotë se pasi të jenë mbarsur të gjitha vajzat e ishullit, viti i pestë do të jetë një vit i bardhë. Në atë vit askush nuk do të lindë. Ndërkohë, nuk do të lejohet që një grua të mbarset dy herë me të njëjtin burrë. Gratë dhe burrat do të kenë fëmijë me partnerë të ndryshëm, sepse kjo nuk i shtyn ata të mendojnë për të krijuar një familje dhe njëkohësisht ua vret instinktin e dashurisë. Një burrë nuk mund ta dashurojë kurrë njëlloj një grua, duke e ditur se ajo ka fjetur me një burrë tjetër para tij. Sa i takon numrit të lindjeve, çdo grua do të lindë tri fëmijë që do të thotë se ajo duhet të mbarset tri herë gjatë jetës së saj nga tre burra të ndryshëm. Tani vajzat janë 16 vjeç. Ato që do të bashkohen këtë vit, duhet të mbarsen sërish pas pesë vjetësh, kur të jenë 21 vjeç dhe pastaj për herë të fundit kur të jenë 26 vjeçe. Kufiri i fundit, kur gratë mund të mbarsen është 31 vjeç dhe sipas llogarive të mia asnjëra nga vajzat e Shqipërisë nuk duhet ta tejkalojë këtë moshë lindjeje, sepse kjo është mosha e fundit kur gratë mund të lindin fëmijë të shëndetshëm dhe të bukur, pasi më vonë ato vyshken dhe trupat e tyre qullen. Sipas kësaj llogaritjeje, një vajzë e cila do të mbarset për herë

të parë, pas pesë vjetësh, pra kur të jetë 21 vjeç, do të zgjidhet për t'u mbarsur për herë të tretë dhe të fundit pas dhjetë vjetësh, pra kur të ketë mbushur 31 vjeç. Më pas, ato duhet të punojnë, sepse, me shtimin e popullsisë ,ishulli do të ketë gjithmonë e më shumë nevojë për punë. Nëse gjithçka shkon sipas këtij plani, atëherë Shqipëria në fund të këtij sezoni të parë lindjesh, pra, pas 15 vjetësh do të ketë një popullsi tri herë më të madhe që do të thotë rreth 300 vetë dhe mos harroni se që tani ne kemi 200 shtëpi dhe jemi të përgatitur ta përballojmë shtimin e popullsisë, qoftë me strehim, po ashtu edhe me ushqim. Megjithatë, nuk përjashtohet mundësia që përgjatë rrugës të ketë edhe vdekje, por natyrisht edhe shterpësi. Natyra i detyron njerëzit herë pas here të mos lindin dhe ua than grave barkun, sidomos kur e kupton se njerëzit lindin pa marrë parasysh se duhet të punojnë çdo ditë për të ushqyer fëmijët e tyre. Natyra është e ashpër me dembelët. Ne i kemi mbikëqyrur me kujdes djemtë dhe vajzat, por askush nuk e di se çfarë ka brenda trupave të tyre. Ata duken të fortë dhe të lëngshëm, por ndoshta ndonjëra nga vajzat nuk ka vezët e duhura për t'u mbarsur apo edhe ndonjëri nga djemtë nuk ka lëngun e mjaftueshëm për të ngjizur një fëmijë Kjo mbetet të provohet. Kur gjithë ky cikël të jetë mbyllur, ne do ta dimë me hollësi se kush prej tyre nuk ka pasur aftësinë për t'u mbarsur. Një shtet mbetet i ri, i fortë dhe i shëndetshëm vetëm kur popullsia e tij shtohet në mënyrë të studiuar. Po ua them këto rregulla,

sepse ndoshta pas disa vitesh unë nuk do të jem më gjallë. Dikush tjetër do të jetë në vendin tim, por askush nuk do të ketë të drejtën të ndryshojë ligjet që kam vendosur. Nëse fëmijët do të kenë shenja të ndryshme horoskopi pas disa vitesh, Shqipëria do të vazhdojë të jetojë në horoskopin e Lek Dukagjinit. Megjithatë, nuk ju kam thirrur për të lënë një testament. Mendoj se është herët për këtë bisedë. Kohët e fundit kam ndjerë lodhje, por e di se vdekja ime pret dhe megjithëse nuk kam fuqi ta zhduk, kam mundësi ta shtyj për një kohë tjetër. Do të vdes atëherë kur dua dhe ky është ndryshimi im me njerëzit dhe me Zotin, sepse Zoti nuk vdes, kurse njerëzit vdesin atëherë kur nuk duan. Prandaj nuk kam ndërmend të vdes para se fëmija i parë i Shqipërisë të lindë në gushtin e ardhshëm. Sot duhet të përcaktojmë njëzet e katër djemtë dhe vajzat, të cilët më 28 nëntor duhet t'i detyrojmë të çiftohen. Jam i bindur se ata janë të gjithë të gatshëm. Të gjithë duan t'i nënshtrohen kësaj loje dhe prandaj ne duhet të jemi të kujdesshëm, sepse kjo nuk është një lojë. Fillimisht duhet të bëjmë kujdes që askush të mos mendojë se kemi favorizuar njërin kundrejt tjetrit. Nëse barra e grave dhe burrave ka një armik, ky është trishtimi, vetmia dhe melankolia. Duhet t'ua shpjegojmë fëmijëve se, për të respektuar një rregull të caktuar, këtë vit vetëm njëzetë e katër prej tyre do të fitojnë të drejtën për të lindur. Prandaj nuk ka nevojë për xhelozi, sepse askush prej tyre nuk do të bëhet prind. Nëse burrat dhe gratë e Shqipërisë do t'i njohin

fëmijët e tyre, atëherë Shqipëria pas disa vjetësh do të ketë konflikte për tokat dhe për rritjen e fëmijëve. Ne duhet ta shmangim me forcë këtë dobësi të njeriut dhe në këtë pikë askush nuk duhet të ketë as pendimin më të vogël. E nëse më pyesni si do t'ia arrijmë kësaj dite, po ua them: Djemtë dhe vajzat që mbarsen nuk duhet ta njohin njëri-tjetrin. Të dy do të mbahen për një kohë të shkurtër në një dhomë dhe do t'i kenë sytë e mbyllura. Ata nuk duhet të dinë me kë po bëjnë dashuri, nëse ky akt mund të quhet dashuri. Pasi gratë të mbarsen, ato do të mbahen për nëntë muaj në mbikëqyrje në spitalin e qytetit. Por edhe ato nuk duhet ta njohin fëmijën që do të lindin pas nëntë muajsh. Kur foshnjat të lindin, çdo gruaje do t'i jepet një foshnje tjetër për ta ushqyer dhe për ta rritur. Në këtë mënyrë fëmijët do të jenë të të gjithëve dhe të askujt. Asnjë grua nuk do të jetë nëna e fëmijës që ka lindur. Natyrisht që për shkak të ligjeve të natyrës, gratë e kanë të vështirë ta pranojnë këtë mohim. Ashtu si femrat e kafshëve edhe femra e njeriut është shumë e lidhur me pjellën e vet. Por Shqipëria është një rast i veçantë. Ajo nuk ia njeh askujt të drejtën për të pasur familje dhe kjo nënkupton edhe heqjen e së drejtës për të rritur fëmijën tënd. Do të ketë vetëm një njeri në këtë ishull, që do të dijë kush do të mbarset, me kë dhe cili nga fëmijët i takon nënës së vet. Ky njeri do të jem unë dhe pas meje ai që do të më zëvendësojë. Ky informacion do të përbëjë sekret shtetëror. Ndoshta dikush do të thoshte se ky informacion nuk duhet

ruajtur fare, sepse ndoshta një ditë burrat e Shqipërisë mund ta kërkojnë dhe ta marrin në dorë dhe atëherë ishulli do të hyjë në luftë, sepse secili do të kërkojë t'i kthehet fëmija i vet. Ndoshta ka të drejtë. Por çdo shtet serioz dhe i fortë i ruan kujtimet e veta, sepse pa to e ardhmja mbetet e dyshimtë. Ky informacion do të na duhet për arsye shkencore. Në të ardhmen, mjekët dhe shkencëtarët e Shqipërisë do të kryejnë studime për të parë se kush ka ndikimin më të madh në karakterin e një njeriu: gjaku dhe geni i prindërve apo shoqëria. Unë besoj se shoqëria dhe ligji do të dominojnë natyrën e çdo njeriu dhe kjo është shoqëria që duhet të ndërtojmë. Prandaj atësia nuk është dhe nuk ka pse të jetë e rëndësishme. Ajo vlen vetëm për një minutë, derisa fëmija të futet në barkun e nënës nga gjymtyrët e babait të vet. Pas këtij çasti është shteti përgjegjës dhe pronar i çdo jete. Shqipëria do të jetë një familje e madhe, në të cilën nuk do të ketë as nëna dhe as baballarë. Por le t'i futemi punës, sepse koha është e shkurtër dhe dita po ngryset. Kur unë të vendos për çiftet që do të bashkojmë, atëherë do t'i mblidhni fëmijët dhe përgjatë një dite do t'u shpjegoni se çfarë duhet të bëjnë. Ky akt duhet të respektohet deri në hollësi, sepse ai nuk është një akt dashurie, ku gabimet dhe teprimet që shkakton eksitimi dhe papjekuria mund të falen. Ata nuk do të bëjnë dashuri, por do të bëjnë një punë, e cila nuk kërkon forcë, por vetëm përpikëri, nuk pranon ndjenjë, por vetëm logjikë dhe gjakftohtësi. Të gjithë fëmijët janë të

virgjër dhe atyre duhet t'u mësojmë sesi t'i kapërcejnë emocionet e para. Vajzave duhet t'u tregohet se në fillim duhet të durojnë dhimbjen e plagës dhe se nga rrjedhja e saj as duhet të frikësohen dhe as të gëzohen. Ato nuk duhet të tremben dhe nuk duhet të tkurren, sepse kjo i pengon djemtë të depërtojnë lëngun e tyre brenda guaskës së vajzave. Ndërsa djemve duhet t'u mësoni që pa u zgjatur në puthje dhe fërkime të tepruara e të panevojshme, ata duhet të forcohen dhe gjymtyrët e tyre duhet të zgjaten aq sa duhet, për të arritur në mes të barkut të grave me të cilat do të shtrihen. Nëse dikujt i vjen turp, duhet t'u shpjegoni se detyrimi që kanë ndaj vendit nuk pranon asnjë ngurrim. Jam i bindur që djemtë do ta marrin këtë akt si një sport, ashtu si kalërimin apo peshkimin, sepse në përgjithësi meshkujt e konsiderojnë mbarsjen si një lojë. Ata janë të papërgjegjshëm nga natyra. Ndërsa me vajzat duhet më shumë punë. Ato janë ende të vogla dhe ndjenja e mëmësisë ende nuk është forcuar sa duhet. Natyrisht që mund të prisnim edhe pak, derisa vajzat të piqeshin dhe të mbushnin 18 vjeç, por unë besoj se atëherë do të ishte edhe më e vështirë. Kur vajzat bëhen gra, jeta e tyre lidhet më shumë me fëmijët. Nga mace ato mund të ktheheshin në ujkonja për t'i mbrojtur me thonj të vegjlit e tyre. Ndërsa, në moshën që kanë sot, ato janë më të dobëta dhe nuk kanë fuqi të kundërshtojnë. Urdhrin tonë do ta pranojnë pa kundërshtim dhe kur të lindin, natyrisht koha do t'i ketë mësuar të binden dhe të jetojnë duke

rritur fëmijët që nuk i kanë sjellë vetë në jetë. Natyrisht që bashkimi i një burri me një grua, në një vend si Shqipëria, mund të shkaktojë situata të papëlqyeshme, të cilat ne duhet t'i parashikojmë. Ndoshta dikujt akti i parë i dashurisë fizike do t'i shijojë më shumë se ç'e kishte menduar. Atëherë ka rrezik që ai apo ajo të kërkojë ta përsërisë këtë gjë jashtë vëmendjes sonë, sepse oreksi vjen duke ngrënë. Duhet të jemi të përgatitur për këtë ditë. Ndoshta fëmijët do të fillojnë të fshihen dhe duke mos pasur më turp të shtrihen me njëri-tjetrin do të nisin të bëjnë dashuri fshehurazi. Deri tani, ato vajza të cilat mund të kenë ndjerë nevojën e dashurisë kanë pasur frikë ta bëjnë atë, sepse virgjëria i ka penguar. Ato e dinë se një ditë duhet të dëshmojnë se kanë qenë të virgjëra, por kur cipa e tyre t'i ngjajë një gjetheje të shpuar nga një shkop, atëherë ato nuk do të druhen më. Sidoqoftë, këto janë ditë prove për të gjithë ne. Jam i bindur që gjërat do të shkojnë mirë dhe pas tri ditësh Shqipëria do të jetë më e madhe, sepse do të jetë mbarsur. Lindje të mbarë.

Kur Lek Dukagjini mbaroi shpjegimin e tij të hollësishëm dhe të mbushur me detaje, të cilat do ta bënin çdo burrë të skuqej dhe çdo grua të teshtinte nga turpi, kështilltarët morën frymë thellë. Asnjëri nuk e tha, por të gjithë ata burra që prej shumë vjetësh jetonin si murgj, menduan të njëjtën gjë: Lek Dukagjini po i trajtonte si mami. Por, meqë silleshin si murgj, ata e respektuan deri në fund zakonin për të mos i bërë pyetje

Zotit, prandaj atë ditë nuk kërkuan më shumë, por duke ikur, secili mendoi sesi do ta përballonte bisedën me fëmijët, duke u shpjeguar djemve se në cilën pjesë të trupit të vajzave duhet të futeshin, si arrihej teknikisht mbarsja, si duhej të frenoheshin atëherë kur gjaku t'u mblidhej në mes të këmbëve dhe kur nxehtësia e kofshëve të vajzave t'i thithte deri në përvëlim, si duhej të duronin pa kaluar në puthje të zjarrta dhe në teprime të zakonshme për njerëzit që bëjnë dashuri për herë të parë, sesi duhej në fund të fundit t'u mësonin vajzave se kur cipa e virgjërisë së tyre të grisej ato nuk duhej të frikësoheshin, por duhej të vazhdonin të lëviznin dhe ashtu nëpër gulçe dhe lot të përpiqeshin t'i mbanin djemtë sa më gjatë brenda midhjes së tyre të përgjakur njëlloj si ato dhelprat e vogla, të cilat megjithëse vuajnë dhe torturohen, kur lëkura u mbetet në një ferrë, serish qëndrojnë aty, duke iu gëzuar fërkimit djegës të gjembave pas gëzofit të tyre prej mëndafshi. T'i mësosh një fëmije sesi duhet të bëjë dashuri është detyrë e çdo prindi. Por t'i mësosh një fëmije se marrëdhënia fizike me një burrë apo me një grua tjetër nuk është dashuri, por punë, është e panatyrshme. Asnjë Zot nuk do t'u ngarkonte murgjve të tij një detyrë më të vështirë dhe më të sikletshme. Në përgjithësi, Zoti u thotë murgjve t'i ndalojnë njerëzit të bëjnë dashuri, por kur njerëzit e bëjnë këtë gjë jashtë dëshirës së Zotit, murgjit nuk janë të detyruar të marrin pjesë. Përkundrazi, nëse Zoti merr vesh se murgjit vëzhgojnë një çift duke bërë dashuri,

ai do t'i ndëshkonte shumë keq ata, duke ua hequr të drejtën për t'iu lutur dhe për t'i shërbyer. Por Lek Dukagjini, edhe në këtë rast, po vepronte ndryshe nga Zoti. Lek Dukagjini donte dëshmitarë dhe ndihmës, sepse puna që do të bënin fëmijët nuk bëhej dot pa ndihmë. Ai kishte vendosur që secili nga këshilltarët të ishte i pranishëm gjatë aktit të dashurisë, ndoshta për të mbajtur një pecetë të pastër apo një napë poshtë vitheve të vajzës së gjakosur apo për t'i fshirë djersët një djali, i cili në çastet e para ndoshta nuk do të mundte dot ta rriste gjymtyrën e tij në masën e duhur, për të depërtuar brenda trupit të vajzës dhe prandaj do të turpërohej, do të djersitej dhe do të zvogëlohej. Ja, pra, pse këshilltari duhet të ishte aty: për t'i dhënë kurajë dhe për ta bindur se duhej ta niste çdo gjë nga e para. Këshilltarët duhet të garantonin suksesin e atij bashkimi mes burrash dhe grash pa përvojë dhe pa dijeni në punët e dashurisë. Prania e tyre ishte e domosdoshme dhe Lek Dukagjini besonte se pa këshilltarët gjërat nuk do të rridhnin siç duhej. Për më tepër ai besonte se prania e tyre gjatë mbarsjes do të kishte edhe një efekt tjetër: djemve dhe vajzave do t'u shpifej dashuria, kur këtë gjë ta bënin në praninë e një njeriu të tretë, i cili deri atë ditë kishte qenë mësuesi i tyre. Natyrisht që dashuria mësohet si gjithçka tjetër, por ndryshe nga të gjitha lëndët, ndryshe nga matematika, fizika, letërsia apo kalërimi, detyrat e saj nuk bëhen kur mësuesi të rri sipër kohës duke të kontrolluar çdo fjalë dhe çdo gabim. Por në të vërtetë ky

ishte qëllimi i Lek Dukagjinit: t'ua neveriste shqiptarëve dashurinë. Pa dyshim një vajzë, e cila duhet të hapte këmbët përballë një burri të panjohur, dhe për më tepër përballë syve të një këshilltari, i cili e detyron t'i bëjë lëvizjet e gjymtyrëve në kohën dhe hapësirën e duhur, pasi ta mbarojë këtë akt, do të ndihet e poshtëruar dhe e neveritur. Ndoshta do të duhet të kalojë shumë kohë që ajo të mendojë për ta përsëritur të njëjtën gjë.

Duke i menduar të gjitha këto pasoja, të cilat nuk i kishte ndarë me këshilltarët e vet, për të mos i ligështuar, Lek Dukagjini qëndronte në errësirën e studios së vet një natë përpara datës 28 nëntor. Qielli ishte i ngrysur dhe nga perëndimi po afroheshin disa re, të cilat dukeshin të ngathëta dhe të dëshpëruara që era i kishte shtyrë në këtë pjesë të botës. Por retë nuk kanë ndërgjegje dhe prandaj nuk janë të lira. Lek Dukagjini që kishte vendosur ta priste 28 nëntorin pa fjetur, kishte urdhëruar që të gjithë pishtarët e ishullit të ndizeshin atë natë dhe nga lartësia e Godinës së Shtetit, po shihte këshilltarët që po vinin zjarr në të gjithë cepat e sheshit të madh, ndërsa ylli i verdhë shikonte përgatitjet e festës si një i verbër, të cilit ia kanë veshur sytë me flamur. Kur sheshi u ndriçua dhe insektet e rralla të dimrit u grumbulluan përreth pishtarëve, duke djegur krahët e tyre të vegjël, Lek Dukagjini i kaloi edhe një herë letrat me numra që kishte mbi tavolinën e tij. Këshilltarët i kishin sjellë emrat e fëmijëve që do të bashkoheshin të nesërmen dhe ai kishte kryqëzuar dymbëdhjetë çiftet duke i vënë

secilit një numër. Kjo ishte formula e mbarsjes që ai do ta merrte me vete në varr. Askush nuk duhet të dinte kush ishte fëmija i tij. Djemtë dhe vajzat do të bënin dashuri me sy të mbuluar dhe për këtë ai kishte marrë masat duke përgatitur njëzet e katër beze të bardha, të cilat do t'u lidheshin fëmijëve në kokë. Megjithatë kishte diçka që ai ende nuk e kishte zgjidhur dhe që nuk i jepte paqen e duhur atë natë feste. Nëse çdo çift do të bënte dashuri në praninë e një këshilltari, kjo do të thoshte se këshilltari do ta dinte kush ishte bashkuar, me kë. Pra, secili nga këshilltarët do të njihte të paktën njërin nga çiftet dhe të gjithë bashkë do t'i njihnin të gjithë. Për sa kohë që ai ishte gjallë, ndoshta ata nuk do të flisnin, por kur ai të vdiste, ndoshta burrat dhe gratë e ishullit do t'i detyronin këshilltarët të tregonin, sepse çdo njeri një ditë kërkon të njohë fëmijën e vet dhe shqiptarët nuk ndryshonin shumë nga njerëzit e tjerë në këtë drejtim. Ata kishin vese të cilat frika mund t'i ndrydhte përkohësisht, ndërsa ndërgjegjja dhe kureshtja i ushqente me shpresë. Lek Dukagjini nuk kishte asnjë garanci se pas vdekjes së tij këshilltarët nuk do të flisnin, sepse murgjit e ndryshojnë sjelljen kur Zoti vdes. Deri atë ditë ata ishin sjellë siç duhet, duke respektuar me përkushtim të gjitha ligjet e Shqipërisë. Ata i kishin përzgjedhur fëmijët që do të çiftoheshin dhe pas një vëzhgimi të detajuar, Lek Dukagjini kishte kuptuar se përzgjedhja nuk ishte e njëanshme dhe aspak e shtyrë nga motive të dobëta sentimentale. Kjo tregonte se

këshilltarët i donin fëmijët, por më shumë se ata donin Lek Dukagjinin, sepse edhe murgjit më shumë duan Zotin, sesa njerëzit. Prandaj ata kishin zgjedhur më të fortët, ata të cilët sipas tyre ishin më të përgatitur të përballonin një provë dashurie dhe jo ata me të cilët kishin më shumë intimitet apo afërsi. Madje, në disa raste, fëmijët ishin grindur me njëri-tjetrin kur kishin marrë vesh se nuk ishin përzgjedhur, siç kishte ndodhur në rastin e Dritës, e cila kishte gjinjtë më të mëdhenj në ishull dhe për këtë arsye nuk ishte zgjedhur për t'u bërë nënë. Këshilltarët kishin gjykuar se ajo ishte një objekt erotik i nxehtë, që për shkak të formave ndjellëse të trupit do ta nxiste djalin që do të bashkohej me të që të yshtej nga nevoja për të bërë dashuri edhe herë të tjera. Kemi zgjedhur ata që nuk e kthejnë dashurinë në zakon, kishte thënë njëri nga këshilltarët, duke folur për rastin e Dritës me gjinj të fryrë. Drita kishte përplasur këmbët. Madje kishte rrëzuar në tokë fletoret e saj, duke i shkelur me këmbë, por përveç këtij rasti të izoluar, në përgjithësi, fëmijët nuk kishin kundërshtuar. Disa prej tyre ishin frikësuar, duke dëgjuar shpjegimet e gjata të këshilltarëve, disa kishin qeshur duke thënë se mezi e kishin pritur atë ditë dhe disa të tjerë, kryesisht vajza, kishin nisur të mendonin për emrat e foshnjave të tyre. Natyrisht këshilltarët nuk u kishin thënë se kur foshnjat të lindnin ato do t'u merreshin, dhe për më tepër caktimi i emrave të fëmijëve nuk ishte dhe nuk do të ishte kurrë në dorën e prindërve, sepse Shqipëria e kishte mbyllur

një herë e përgjithmonë këtë kapitull. Prindërit nuk kishin të drejtë të vinin emra, sepse prindër nuk do të kishte. E vetmja që kishte kundërshtuar të bëhej nënë ishte Vera. Nuk dua të kem fëmijë, kishte thënë ajo. Lulja ime nuk duhet të thithet nga thumbi i asnjë blete, sepse atëherë do të vyshket dhe do të shëmtohet. Lek Dukagjini i ngjan gjyshit tim dhe prandaj unë nuk dua të kem fëmijë për sa kohë që gjyshi është gjallë. Më vjen turp nga gjyshi. - kishte thënë ajo duke lëpirë buzët e kuqe me dinakëri. Këshilltarët ishin përpjekur ta bindnin se ky ishte një urdhër i detyrueshëm për të gjithë, gjë që e kishte bërë Verën të qeshte, ndërsa shoqet e veta e kishin tallur, sepse çdo vajzë rritet me shpresën se do të bëhet nënë, por sërish Vera nuk kishte pranuar. Kur ia kishin thënë këtë, Lek Dukagjini kishte qeshur, siç bën Zoti kur njerëzit llastohen. I ishte kujtuar Vera, me faqet e mbushura me quka, kur përpara disa vjetësh ia kishte lyer fytyrën me zemra dhe me kryqe. Megjithëse ai dukej më shumë si një viç sesa si një Zot i dashuruar. Nuk është rritur akoma, u kishte thënë këshilltarëve që prisnin një vendim. Unë do t'i jap një mundësi për t'u rritur brenda një nate, sepse kjo është fuqia e Zotit. Çdo vajzë piqet kur kalon poshtë këmbëve të një burri. I thoni të bëhet gati për t'u mbarsur, sepse argumenti i saj nuk pranohet. Çdo gjysh mezi pret të shohë mbesën e vet të bëhet nënë dhe unë nuk ndryshoj nga pleqtë e tjerë të moshës sime. Këshilltarët kishin ngritur supet dhe ishin larguar. Ndoshta tani po qan në errësirë, mendoi Lek

Dukagjini duke imagjinuar Verën poshtë jastëkut.

Kur u kishte caktuar djemve dhe vajzave nga një numër, në mënyrë që këshilltarët të mos e dinin kurrë gjithë formulën e bashkimit, Lek Dukagjini ishte ndjerë i fuqishëm dhe i përgatitur si një Zot. Ky ishte vendimi më i rëndësishëm i jetës së tij, siç është vendimi që ka marrë Zoti për të krijuar njerëzit. Ka disa gjëra, të cilat Zoti nuk ua thotë as engjëjve të tij dhe aq më pak murgjve dhe shenjtorëve. Megjithëse kur ka krijuar Evën dhe Adamin atij i është dashur ndihma e engjëjve për t'u treguar atyre dy qenieve të dobëta se çfarë duhet të bënin dhe, më pas erdhi edhe ndihma e murgjve për t'u treguar se çfarë nuk duhet të bënin, sërish ai nuk ia ka treguar askujt prej tyre sekretin e kthimit të baltës në mish dhe të frymës në shpirt, sepse atëherë çdo engjëll mund të kërkonte të bëhej Zot dhe çdo murg do të donte të bëhej engjëll. Fuqia e Zotit qëndron tek teknika që ai përdor për të ndërtuar jetën dhe për të shkaktuar vdekjen. Nëse dikush i mëson këto të fshehta, atëherë pa dyshim ai do të kërkojë të zëvendësojë Zotin, dhe njëlloj si të gjitha qeniet e tjera, edhe engjëjt dhe murgjit nuk janë të çliruar nga ambicia dhe nga zilia për t'u ngjitur edhe një shkallë më lart në historinë e njerëzimit. Lek Dukagjini u besonte këshilltarëve, por ai e dinte se kur të vdiste, njëri prej tyre do të donte t'i zinte vendin duke bërë të gjitha gjërat që kishte bërë dhe ai, por ndoshta në një mënyrë tjetër. Ata do të jenë engjëj deri ditën kur unë të vdes, pastaj do të kërkojnë

të bëhen Zot. Duhet t'i shmang me çdo kusht nga kjo punë mendoi ai, siç kishte menduar pa dyshim edhe Zoti kur i kishte mbajtur engjëjt larg, gjatë kohës që krijonte Evën dhe Adamin. Ata nuk duhet ta dinë në asnjë mënyrë formulën e bashkimit të fëmijëve. Dhe si çdo Zot që i ndryshon vendimet papritur, për të kapur engjëjt dhe njerëzit të papërgatitur, edhe Lek Dukagjini u çel në fytyrë kur mendoi se në vend të këshilltarëve, që do të vigjilonin aktin e bashkimit të fëmijëve, këtë punë duhet t'ia besonte dikujt tjetër. Pse jo, Shtunit, mendoi dhe qeshi me zë të lartë, siç bën Zoti kur iu ngarkon detyra të vështira njerëzve më të papërshtatshëm, të çmendurve dhe të marrëve, një pjesë të madhe të të cilëve, siç dëshmon historia, ai i ka bërë mbretër, profetë apo shenjtorë të mëdhenj, pikërisht kur të gjithë nuk e prisnin dhe nuk e pranonin. Zoti fiton, sepse gjithnjë i kap njerëzit në befasi, ndërsa njerëzit humbin, sepse ata e konsiderojnë befasinë një hile të përkohshme dhe jo një zakon të përditshëm. Pse jo Shtunit? tha Lek Dukagjini dhe studioja kumboi si një kishë, ku prifti i thotë lutjet me zë të lartë për të bindur më shumë veten se Zotin. Pse jo Shtunin? Jo vetëm sepse ai ishte njeriu më i besuar i Lek Dukagjinit, por sepse ai kishte një avantazh që në Shqipëri askush nuk e kishte: të gjithë e dinin që Shtuni nuk kishte kujtesë. Lek Dukagjini ngriti kokën lart dhe për herë të parë, pas shumë kohësh u mburr me vendimin e tij. Ka shumë raste kur Zoti mendon se vendimet e tij janë të drejta, por ka pak raste kur ai

mburret me vendimet që ka marrë. Dhe nëse akoma pas mijëra vjetësh dyshon, nëse vendimi për të krijuar njerëzit ka qenë apo jo i drejtë, me siguri që mburret kur mendon se vendimi për t'i bërë njerëzit të vdekshëm i ka qëndruar kohës duke garantuar paqen në botë.

Mesnatën e 28 nëntorit, Lek Dukagjini ishte në këtë fazë pjekurie. Fytyra i rrezatonte, megjithëse për shkak të reve qielli nuk mund t'i shërbente si pasqyrë, një problem ky që edhe Zoti e ka herë pas here. Lek Dukagjini nuk kishte më asnjë dilemë dhe kjo është faza nëpër të cilën kalojnë të gjithë njerëzit që duan t'i ngjajnë Zotit, sepse edhe Zoti nuk ka kurrë dilema. Ai nuk mendohet, por vetëm vepron. Prandaj, pa u menduar Lek Dukagjini thirri Shtunin dhe i tha: Nesër fëmijët do të bashkohen për të lindur. Ti do të jesh në çdo dhomë dhe do të sigurosh që ata të bëjnë dashuri me sy mbyllur. Askush nuk do të heqë fashën që ka në sy dhe askush nuk duhet të flasë me tjetrin. Nëse kjo ndodh, ti do të ndërpresësh çdo gjë dhe do të më thuash mua. Shqipëria do të bëhet nënë dhe ti do të jesh mamia e saj. Shtuni qeshi në errësirë dhe iku duke thënë: Shtuni do të bëhet baba. Lek Dukagjini nuk u thellua të kuptonte se çfarë donte të thoshte Shtuni, megjithëse kohët e fundit ai kishte fituar një aftësi parashikuese, e cila i kishte vlejtur Shqipërisë, jo në pak raste. Lek Dukagjini doli në dritare dhe pa pishtarët që po digjnin natën e Shqipërisë. Ai mori ajër duke fryrë gjoksin dhe u ul mbi letrat e veta. Duhej të përcaktonte çiftet, sepse kjo gjë

nuk mund t'i lihej as rastësisë, as shortit dhe as kujtesës së Shtunit. Ky ishte një proces shartimi, të cilin çdo Zot e merr vetë përsipër, ashtu siç ka ndodhur me racat që ai ka krijuar, arsyet dhe kriteret e të cilave ende nuk ishin bërë të njohura për botën dhe kjo i jepte magji punës së Zotit. Megjithatë, një gjë dihet me siguri: të zinjtë, të bardhët, të verdhët dhe të kuqtë nuk i kanë marrë ato ngjyra as nga balta dhe as nga dielli i vendeve ku kanë jetuar dhe kanë lindur, por nga shija e Zotit. Gabohet kushdo që beson se ngjyrat e lëkurave njerëzore janë fryt i baltës dhe i diellit. Jo nuk është kështu, sepse nëse dielli, deti dhe toka do të kishin përcaktuar ngjyrat e lëkurës, atëherë do të kishte edhe njerëz jeshilë apo blu, sepse njeriu jeton dhe vdes pa pushim me këto dy gjëra: bimësinë dhe detin. Por njerëz jeshilë dhe blu nuk ka, që do të thotë se përgjegjës për cilësinë dhe tiparet e racave është Zoti dhe jo natyra. Zoti, pra, ka vendosur kush do të jetë i bardhë, kush do të jetë i zi, kush do të jetë i verdhë dhe kush do të jetë i kuq. Dhe meqë ai i kushton më shumë rëndësi ngjyrës, sesa lëkurës, ka vendosur që ndonjehere të ketë edhe qenie pa lëkurë, si Mehmeti. Dhe Lek Dukagjini duhet të ecte në gjurmët e Zotit. Ai po krijonte një racë të re njerëzish dhe prandaj i duhej të vendoste si do të ishte ajo. Sa e gjatë, sa e fortë, sa e bukur, sa e e fortë ndaj sëmundjeve, sa e zgjuar, sa e ndjeshme ndaj arteve, sa e përkulshme dhe shpërfillëse ndaj dashurisë, sa e përshtatshme me natyrën, sa e dhënë pas luftës, sa largpamëse dhe parashikuese, sa besnike, sa

e qëndrueshme, sa dinake, sa luftarake, sa e përmbajtur dhe sa rebele. Shqiptarët nuk kishin njohur kurrë në histori një përzgjedhje të studiuar dhe të hollësishme gjenetike dhe prandaj ishin përgjithësisht të shëmtuar, të dobët, me sy të futur thellë brenda kokës, me vesh të gjatë dhe me kocka të dala dhe kjo ishte arsyeja që popujt e tjerë i kishin sunduar lehtësisht sa herë kishin dashur. Raca e shqiptarëve nuk kishte dëshmuar kurrë epërsi në luftë dhe në zanat. Ajo nuk i kishte dhënë botës asnjë shpikje. Madje nuk kishte krijuar dot as një lugë. Nuk kishte mundur dot të parashikonte asnjë tërmet dhe asnjë furtunë, nuk kishte krijuar dot asnjë ilaç dhe asnjë vegël pune. Nuk kishte mundur t'i jepte njerëzimit asnjë hero të spikatur, asnjë profet, asnjë që mund të mbetej në historinë e njerëzimit si ata farët që drejtojnë anijet në mes të detit. Për këtë dështim, Lek Dukagjini fajësonte përzgjedhjen kaotike dhe primitive që burrat dhe gratë kishin bërë në vite pa u menduar, duke i lindur fëmijët e tyre të ngjashëm me ata vetë. Në këtë mënyrë, shqiptarët, ndonëse me lëkurë të bardhë, kishin një shtat të shkurtër si të njerëzve me ngjyrë të verdhë. Ata kishin flokë të ashpër dhe gjithë yndyrë si të lëkurëkuqve dhe kishin fantazi, shije dhe shqisa të varfra njëlloj si të zinjtë. Asnjë fakt, asnjë ngjarje dhe asnjë libër i historisë nuk mund të dëshmonte të kundërtën. Ata ishin një racë e dështuar dhe e shëmtuar, që nëse nuk përmirësohej përmes shartimeve të studiuara, me siguri do të zhdukej, siç kishte ndodhur me sa e sa specie

të dobëta dhe të papërgatitura për të përballuar egërsinë, këmbënguljen dhe mençurinë e specieve të tjera, më të fuqishme dhe shumë më të përsosura se ata. Në fund të fundit, ky ishte qëllimi i Shqipërisë së Lek Dukagjinit: t'i shpëtonte shqiptarët nga zhdukja përmes përzgjedhjes. Lek Dukagjini i kaloi emrat e vajzave dhe të djemve nëpër duar gjatë gjithë natës, duke peshuar imtësisht karakteristikat dhe të metat e gjithsecilit. Nga mesi i natës, çdo fëmijë kishte një numër. Pra, nëse një vajzë kishte numrin 5, ajo do të bashkohej me një djalë që e kishte numrin 8, ose nëse një djalë kishte numrin 11 ai do të mbarste një vajzë me numrin 2. Ky rend nuk ishte i rastësishëm dhe aspak kaotik, pavarësisht se çdo njeri do të kishte të drejtë të pyeste pse Lek Dukagjini vendosi që shtatën ta bashkonte me treshin, apo pse dhjetën ta kryqëzonte me gjashtën. Kjo ishte një formulë sekrete dhe emrat që i korrespondonin numrave i dinte dhe do të t'i dinte vetëm ai. Shqipëria më në fund kishte një sekret që e bënte shtet, sepse shtet pa sekrete nuk ka dhe nuk mund të ketë. Megjithatë, shartimi i fëmijëve kishte një logjikë të fortë bindëse dhe Lek Dukagjini kishte arsye ta konsideronte edhe si shkencore. Duke pasur parasysh tiparet e fëmijëve, karakteret, gjatësinë, ngjyrat e lëkurës, të syve dhe të flokëve, forcën e kockave, trashësinë, shëndetin dhe listën e sëmundjeve që secili nga fëmijët kishte kaluar përgjatë atyre viteve, gjë të cilën Lek Dukagjini e njihte mirë, sepse çdo fëmijë kishte skedën e vet të sëmundjeve dhe të alergjive, ai u

mundua t'i kryqëzonte numrat në mënyrë të tillë që një vajzë me flokë biond të bashkohej me një djalë të zeshkët, ose një vajzë e shkurtër të çiftohej me një djalë të gjatë, ose që dikush, i cili kishte alergji nga puplat e pulave, të shartohej me dikë që kishte fobi nga lartësia apo që ai që kishte rrahje të shpeshta zemre të bashkohej me dikë që i kishte sytë më të fortë dhe zërin pak më të trashë se të tjerët. Duke punuar nën dritën e zbehtë të pishtarëve që vinin nga sheshi, Lek Dukagjini imagjinonte shqiptarin pas pesëdhjetë vjetësh, aq sa i duhet një race të krijojë një traditë brezash, e cila nuk prishet dhe nuk ndryshon më. Por ndryshimi i saj i dukshëm dhe superior me racat e tjera trashëgohet nga babai te djali, nga djali te nipi dhe kështu me radhë, siç kishte ndodhur me zebrat, të cilat në vitet e para të botës nuk kanë pasur vija mbi lëkurë, por ndoshta një kryqëzim rastësor me një specie tjetër më laramane dhe më të shthurur se ajo, ia ka bërë të pashqitshme dhe të paharrueshme rrjetën e litarëve të bardhë mbi kurriz. Shqiptari që Lek Dukagjini donte të krijonte, do të ishte i gjatë, me sy të kaltër, me nofulla të forta, me veshë të vegjël, me flokë të dendur ngjyrë okër, me duar të forta dhe gishta të gjatë, me këmbë të drejta si një karotë pa dhjamë, me kraharor të gjerë dhe shpatulla pak të përkulura, i ndjeshëm ndaj çdo teknike të re, praktik, trim, i menduar, i bindur dhe aspak i ngeshëm dhe kureshtar për t'iu përkushtuar gjërave të panevojshme si muzika, piktura, perënditë dhe dashuria. Ai duhet të

dinte të luftonte dhe mbi të gjitha të kishte aftësi bindëse, sepse në shekujt e ardhshëm Shqipëria do t'i hapej pa dyshim botës duke i bindur të gjithë me fakte dhe me prova, se një rend pa Zot, pa prona, pa para dhe pa familje ishte arsyeja për të cilën ia vlente të jetoje. Ky njeri nuk do të ishte i bukur, ai do të ishte i qëndrueshëm, shumë i drejtë dhe shumë më këmbëngulës. Bukuria mund të lindte vetë nga ky shartim, por ajo nuk ishte qëllimi i Lek Dukagjinit. Madje, edhe gratë nuk kishin pse të ishin të bukura. Gjinjtë e tyre do të ishin të vegjël, por të fortë dhe pa shumë lëng, sepse në të kundërt burrat e tyre do të besonin se gratë kanë lindur për t'u shtrydhur. Flokët e tyre do të ishin të shkurtër, sqetullat dhe kofshët duhej të kishin sa më pak qime dhe push, sepse këto mbetje nga koha e kafshërisë së njeriut janë tregues i oreksit për seks dhe shërbejnë për t'u treguar burrave ku duhet t'i fërkojnë gratë që të ndizen. Këmbët e tyre duhet të ishin të plota, të bardha dhe pa tule, shputat të trasha dhe të gjera për të mbajtur sa më shumë peshë, sytë të thellë dhe të shkruar si qiejt në pranverë, dhëmbët sa më të bardhë për t'i dhënë më shumë shkëlqim buzëqeshjes, sepse buzëqeshja e shton lumturinë, lëkurën të butë, të shtrirë dhe të lëmuar, me sa më pak pore, të cilat dëshmojnë për teprinë e yndyrave, për vezët e prishura dhe ciklet e panevojshme të shthurjes, nëpër të cilat kalon jeta e një gruaje. Madje mundësisht lëkura e tyre duhej të ishte e tejdukshme, si ato orët të cilave ua sheh mekanizmin, gurët dhe

zinxhirët, por zembereku i orës së tyre nuk do të ishte më në mes të këmbëve, siç kishte qenë për mijëra vjet, por diku në stomak, atje ku do të përgatiteshin ushqimet e Shqipërisë dhe ku do të lindnin shijet dhe recetat e ushqimeve. Ndërkohë që ato vetë duhej të ishin të vendosura, të drejta, të vëmendshme, të pastra dhe mbi të gjitha plot kurajë dhe fantazi, sepse gratë do të ngarkoheshin të sajonin gjellë me të gjitha llojet e bimëve, luleve, drurëve dhe specieve të panumërta që ka natyra. Lek Dukagjini besonte se njeriu ushqehej shumë keq dhe për këtë fajin e kanë pasur kryesisht gratë, pasi burrat i kanë mbyllur në shtëpi duke ua ndaluar marrëdhënien me natyrën dhe kësisoj ua kanë varfëruar mendjen, shpirtin dhe fantazinë. Burrat nuk kanë dashur kurrë që gratë të mendojnë, të krijojnë apo ta ndihmojnë njeriun të përshtatet me natyrën. Ata i kanë parë gratë si barqe për t'u mbushur me lëng dhe jo si një vegël arti për të kthyer natyrën në pasuri. Por gratë e Shqipërisë nuk do t'i pengonte kush ta njihnin natyrën dhe do të jetonin duke e përdorur atë, sepse përderisa nuk do të kishte familje, nuk do të kishte as xhelozi dhe ato mund të ishin të lira për të kthyer në ushqim me mijëra rrënjë apo barishte, për të ndryshuar mënyrën e gatimit të mijëra zogjve, kafshëve apo insekteve, të cilat njeriu as nuk ka tentuar t'i provojë për shkak të injorancës dhe paragjykimit. Njeriu ha vetëm mishin e disa kafshëve, të cilat, për shkak të urisë së tij, vijnë duke u rralluar, por shqiptarët do ta thyenin këtë rregull dhe do të kërkonin

energji dhe shije edhe tek ato kafshë të cilat deri më sot ishin konsideruar të ndotura apo të papërshtatshme dhe ndoshta në një të ardhme të afërt Lek Dukagjini mund ta rishikonte vendimin për ta populluar Shqipërinë edhe me mace, me qen, me dhelpra, me ujq, me lepuj, me kunadhe, me arinj, por pa lënë mënjanë gjarpërinjtë, iriqët, bretkosat, zhabat, si dhe një numër të pakufizuar insektesh, të cilat, nëse gatuheshin me salcën dhe kremin e duhur do t'i jepnin fund luftës së njerëzve për delet, viçat dhe pulat. Shqiptarët do të hanin çdo gjë, duke ndryshuar menynë e botës. Dhe kjo detyrë u takonte grave të cilat do të lindnin dhe do të rriteshin duke krijuar gjellë dhe ilaçe për të mundur sëmundjet. Nëse Shqipëria e siguronte ushqimin e vet në një mënyrë të ndryshme nga pjesa tjetër e botës dhe nëse ajo krijonte ilaçe që ia zgjasin jetën njeriut, atëherë pushtimi i botës me këto mjete do të ishte një formalitet që asnjë ushtri nuk mund ta ndalte dot. Për të arritur në këtë pikë, Lek Dukagjini donte shqiptarë të vendosur dhe këmbëngulës, të cilët asgjë nuk duhet t'i detyronte të hiqnin dorë nga qëllimi i vet. Asnjë kënaqësi e vogël, si ushqimi, pija, sportet, seksi, pronat apo bixhozi nuk do të mund ta joshnin shqiptarin të linte rrugën për ku ishte nisur dhe të hynte në një restorant apo në një dyqan për të shtyrë kohën, të cilën ai do ta mbushte me gjëra të tjera. Ai do të ishte specia më e përshtatshme, jo vetëm për shkak të fizikut, por kryesisht për shkak të imagjinatës dhe shpirtit krijues, sepse do të lindte për ta eksploruar

natyrën deri në indet e saj më të fshehta, duke u futur në lëkurën e tokës për të nxjerrë minerale dhe pasuri, duke u zhytur në thellësi të detit për të shfrytëzuar florën e nënujshme, duke u ngjitur në ajër për të kapërcyer më shpejt hapësirat, si dhe duke përmirësuar të gjitha veglat e punës, kryesisht teknikën e lëvizjes sepse ishte e qartë që vetëm ai shtet që do të mund t'i jepte njerëzimit mundësi për t'u zhvendosur më shpejt nga një vend në tjetrin, do të fitonte betejën me të ardhmen. Historinë e botës e kanë dominuar të shpejtët, më shumë se të fortët dhe kjo është arsyeja pse lepujt janë ende nëpër këmbë, ndërsa mamuthët janë zhdukur apo pse macet janë ende gjallë, ndërsa dinozaurët prehen si fosile të gurta nëpër shkëmbinj. Shpejtësia është çelësi i mbijetesës dhe Zoti, që në përgjithësi nuk e ka ndihmuar shumë njeriun, jo më kot e ka bërë atë qenien më të ngathët nga të gjitha qeniet. Çdo mizë, çdo bletë, çdo peshk, çdo zog, çdo gjarpër dhe çdo kafshë është më e shpejtë se njeriu dhe kjo nuk mund të jetë e rastësishme. Lek Dukagjini kishte plot prova për të besuar se njerëzimi është shumë i ngathët, për të mos thënë i vonuar. Shqiptari që kishte në mendje Lek Dukagjini do të ishte njeriu më i shpejtë në histori. Natyrisht ai nuk do të vraponte, por do t'u jepte një kuptim dhe një ritëm tjetër karrocave dhe anijeve duke i lënë kuajt, velat dhe lopatat në mjerimin e tyre. Dhe atëherë kur shqiptarët të shfaqeshin përpara botës me një numër shpikjesh dhe përmirësimesh teknologjike të paimagjinueshme për popujt që janë

mësuar ta presin gjithçka nga Zoti, bota do të bindej se njeriu është më i fortë se Zoti, sepse mendja e tij është më pjellore dhe shumë më e guximshme. Dhe njeriu mund ta arrijë këtë për sa kohë që ka ambicie, gjë të cilën Zoti nuk e ka. Zoti nuk ka asnjë ambicie, ai nuk do të arrijë askund, nuk do të shohë asgjë, sepse ai është gjithkund dhe beson se i di të gjitha gjërat, ndërsa njeriu kërkon të arrijë Zotin dhe ndoshta ta kalojë atë, prandaj ai e ka të domosdoshme të jetë më i shpejtë dhe më i zgjuar se Zoti. Ky do të ishte fundi i Zotit dhe brezat do t'i përkuleshin me nderim Lek Dukagjinit, njeriut, i cili u përpoq dhe ia arriti ta zëvendësonte Zotin, duke krijuar një popull dhe një racë shumë më të fortë sesa të gjitha racat që ai kishte krijuar.

Kur zbardhi, Lek Dukagjini doli në dritare dhe pa Shqipërinë. Dielli sapo kishte nxjerrë syrin nga vetulla e një reje të ngrysur, duke lëshuar disa rreze mbi shtëpitë e qytetit. Pas pak, kështilltarët u mblodhën në shesh dhe bashkë me fëmijët u futën në godinën e spitalit. Erdhi ora e së vërtetës, tha Lek Dukagjini dhe doli jashtë duke parë vajzat që kishin filluar të dukeshin si gonxhet përpara çeljes, ndërsa djemtë i mbanin duart të kryqëzuara në mes, siç bëjnë ushtarët përpara se të nxjerrin shpatat që kanë vajosur gjithë natën. Ai bëri disa hapa drejt fëmijëve, siç bën një njeri kur ecën në një fushë të mbushur me lule, të cilat i shkel për t'i shijuar dhe në mes të vajzave që e mbanin kokën ulur dalloi Verën, që qeshte sikur të dinte diçka më tepër se të tjerët.

Qukat i ishin fryrë si qershi, ndërsa lëkura i shkëlqente si një guaskë mermeri që sapo ishte larë në det. Pse po qesh, mendoi. Ajo ka kundërshtuar të bashkohej me një djalë dhe tani duhet të ishte duke qarë ose, të paktën, duhet të ishte e ngrysur dhe nervoze. Lek Dukagjini ndaloi këmbët përpara derës së spitalit dhe u skuq njëlloj si një gjysh që çon mbesën e vet në shtratin e një burri të panjohur. Në të vërtetë ai kishte një arsye për t'u skuqur, të paktën përpara historisë, sepse vendimi që kishte marrë për Verën nuk i ngjante asnjë rasti tjetër, sepse ka raste kur edhe Zoti bën përjashtime nga rregullat që i ka përcaktuar si të detyrueshme për gjithë të tjerët. Qëllon që edhe Zoti ka dobësitë dhe besëtytnitë e veta dhe kjo ndodh kur ai e njeh mirë botën dhe i di disa nga të fshehtat e saj më të imëta. Megjithatë, kur Zoti vendos të bëjë një përjashtim nga rregulli, këtë nuk e bën për t'u hakmarrë, por për të ndihmuar dikë. Nuk është e rastësishme që ai ka vendosur që luanët dhe tigrat të ushqehen me kafshë të tjera, kjo për t'ua rritur atyre madhështinë dhe forcën, ndërsa zogjtë i ushqen me insekte, sepse nuk do që krahët e tyre të rriten aq shumë, sa të fluturojnë në lartësitë ku ai jeton. Lek Dukagjini ishte sjellë njëlloj, duke i trajtuar disa prej fëmijëve si luanë dhe si tigra dhe disa të tjerë si zogj dhe kjo e vinte pak në siklet atë ditë nëntori të mbushur me re. Nëse të gjitha çiftet e fëmijëve, ai i kishte përzgjedhur duke pasur parasysh vetëm kriteret gjenetike, sëmundjet, gjatësinë, peshën, rrahjet e zemrës, flokët, lëkurën dhe

zakonet, por jo bukurinë dhe karakterin, në rastin e Verës ai kishte ndjekur një shteg tjetër. Atë e kishte bashkuar me Enverin dhe ky ishte i vetmi rast kur Lek Dukagjini nuk ishte menduar fare. Që kur i kishin thënë se Vera nuk donte të bashkohej me asnjë djalë, ai menjëherë e kishte çiftuar me Enverin, ndoshta duke menduar se nga ata dy fëmijë të cilët kishin lënë më shumë gjurmë në lëkurën e tij prej njeriu, mund të ndërtonte një racë njerëzish të ndryshëm dhe më të fortë se të tjerët, pasardhësit e të cilëve duhej të ishin edhe të bukur, edhe të fortë, edhe të llastuar, edhe kokëfortë, edhe të egër, edhe nazelinj, prandaj dhe duhej të ishin të ndryshëm dhe të spikatur, sepse një ditë, ndoshta ata do ta drejtonin Shqipërinë. Meqë Vera sillej si të ishte mbesa e tij, Enveri sillej si të ishte i biri, ndaj Lek Dukagjini që nuk kishte familje, kishte vendosur ta krijonte atë, duke besuar se pushteti nuk trashëgohet vetëm nga gjaku, por kryesisht nga sjellja. Nga të gjithë djemtë e ishullit, Enveri kishte treguar në çdo rast besnikëri, këmbëngulje, bindje dhe prirje për sundim. Enveri ishte i vetmi fëmijë, të cilit ai nuk ia kishte ndryshuar emrin dhe lidhja e tij me atë fëmijë, që për herë të parë e kishte quajtur Zot, kalonte nga një ndjenjë e çuditshme ngjashmërie, të cilën ai nuk e shpjegonte dot herë pas here. Nuk kuptoj nëse ai më ngjan mua, apo unë i ngjaj atij, mendonte nganjëherë Lek Dukagjini, duke parë Enverin që rritej dhe sytë e kaltër i shndrisnin si një luani të vogël që mezi pret t'i japin leje të shkojë

për gjah. Enveri u thoshte të gjithëve se një ditë do të bëhej si Lek Dukagjini dhe në Shqipëri njerëzit kishin filluar të mësoheshin me këtë fakt, të cilin Lek Dukagjini as nuk e kundërshtonte dhe as nuk e ushqente, por vetëm e kundronte, siç bën një pemë e madhe kur sheh se krah saj po lind një pemë me e vogël, e cila i zbon të gjitha mizat, pemët dhe lulet e tjera duke pritur që pema e vjetër të rrëzohet nga pesha dhe kalbja dhe atëherë ajo të mbetet vetëm, duke mbretëruar në pyll. Enveri kishte nisur t'i ngjante pemës së vogël që ushqehet me lëvozhgën dhe rrënjët e pemës se madhe. Të shohim se çfarë do të lindë nga ky bashkim, tha me vete. Duke i hequr sytë nga qukat e ndritshme të Verës hyri në spital, mblodhi këshilltarët dhe u tha: Kam vendosur që ju të mos merrni pjesë në ngjizjen e fëmijëve. Siç ju thashë, bashkimi i tyre do të përbëjë një sekret shtetëror. Askush nuk duhet të dijë se kush është babai dhe nëna e foshnjave që do të lindin sot. Kjo nuk do të thotë se nuk kam besim te ju, por Zoti gjithmonë merr masat e duhura për t'i ndaluar engjëjt dhe murgjit ta njohin dhe ta tregojnë magjinë e krijimit, nëse një ditë ata merren peng nga njerëzit. Nga të gjithë ne, vetëm unë jam i aftë ta ruaj këtë sekret, sepse mua nuk mund të më pyesë askush dhe asgjë nuk mund të më detyrojë të flas, deri ditën që do të vdes. Prandaj kam vendosur që ju të mos bëheni pjesë e kësaj ngjarjeje. Këtë detyrë ia kam ngarkuar Shtunit. Ai nuk mban mend asgjë dhe kujtesa e tij nuk mund të riprodhojë asnjë hollësi. Tani duhet të

dilni. Këshilltarët nuk folën, por shumica e tyre u çliruan, sepse të ishe dëshmitar i një bashkimi mes një burri të pamësuar dhe një gruaje të virgjër nuk ishte ndonjë gjë për t'u lakmuar. Lek Dukagjini i pa të gjithë një nga një dhe sytë i mbetën te David Blunata. Kishte kohë që nuk e kishte parë dhe fytyra e tij e hollë, nofullat e gjera dhe me pak mjekër, lëkura e tejdukshme, buzët e gjata dhe balli tij i lartë, ia nxitën fantazinë, siç i ndodh një piktori kur sheh një model të vlefshëm. Ja, kjo është fytyra që duhet të kenë burrat në Shqipëri, tha me vete, dhe mendoi se sikur të kishte pasur mundësi do ta kishte kopjuar fytyrën e David Blunatës dhe t'ua ngjiste si një maskë të gjithë shqiptarëve. David Blunata ndaloi këmbët dhe kur mbetën vetëm i tha: Zoti nuk do të kishte kurajë t'ua fshihte fëmijët prindërve. Në çdo rast tjetër Lek Dukagjini do të ishte nxirë në fytyrë sikur dikush të kishte provuar t'ia prishte shijen e asaj dite të madhe, por me David Blunatën ai kishte një marrëdhënie tjetër. Me atë njeri as nuk mërzitej dhe as nuk acarohej, por natyrisht as nuk afrohej. Të gjithë në ishull e dinin se David Blunata kishte një liri të cilën e kishte fituar pa kundërshtuar kurrë. Gjatë atyre viteve ata ishin takuar shumë pak dhe kishin folur edhe më pak, sepse në përgjithësi secili e shmangte takimin me tjetrin. David Blunata kishte marrë pjesë në të gjitha mbledhjet që Lek Dukagjini bënte me këshilltarët, por gjithnjë rrinte vetëm, i fshehur në fund të sallës dhe balli i tij i lartë nuk lëvizte dhe as nuk rrudhej nga gjërat e çuditshme dhe

shpesh të papranueshme që dëgjonte. Ai i bënte të gjitha punët që i kërkoheshin dhe në këmbim kërkonte vetëm një gjë: ta linin vetëm. Kohën e shkonte nëpër arat dhe shkëmbinjtë e Shqipërisë dhe kurrë nuk hiqte dorë nga noti, edhe në ditët më të ashpra të vitit. Prandaj lëkurën e kishte gjithmonë në ngjyrën e një pjeshke të pjekur nga dielli, ndërsa sytë të pastër si fundi i detit. Lek Dukagjini e shikonte drejt në sy dhe mendonte se ato tipare që i kishte parë përpara shumë vitesh, as ishin plakur dhe as ishin shëmtuar, siç kishte ndodhur me këshilltaret e tjerë. Vetëm ky njeri nuk ka ndryshuar në gjithë këto vite, mendoi. Vetmia e ka mbajtur të ri dhe të bukur. David Blunata nuk lëvizte, gjë që e shtyu Lek Dukagjinin t'i thoshte: Zoti nuk ka guximin tim dhe kjo është arsyeja që unë fitoj. Gjatë gjithë natës jam marrë me formulën e shartimit të fëmijëve. Kam përcaktuar deri në detaje si do të jenë njerëzit në Shqipëri pas disa vitesh. Sa të gjatë, sa të shëndoshë, sa të shkathët, sa të fortë, sa të durueshëm, sa të shëndetshëm, sa alergjikë, sa besnikë dhe sa tradhtarë. E vetmja gjë që nuk më ka interesuar është t'i bëj të bukur. Megjithatë, kur të pashë sot, mendova se fytyra jote do të ishte më e përshtatshmja për burrat e Shqipërisë. Edhe Zoti ka dobësitë e tij, sidomos kur takohet me njerëz që dikur i ka dashur. Dhe tani po mendoja se ndoshta duhet të të kisha detyruar të mbarsje njërën nga vajzat. Pas disa brezash koka jote dhe balli yt do të ishin tipikë në këtë vend, ku të gjithë burrat do të ngjanin si binjakë përmes

një shartimi të kujdesshëm që filloi sot dhe që do të vazhdojë për shumë shekuj. Do të ishte fat i madh për këtë vend. Të gjithë burrat do të mendonin si unë dhe do të dukeshin si ty. David Blunata ngriti mjekrën lart dhe Lek Dukagjini ndjeu erën e qiparisit që iu ngjit pas buzëve si një parfum. Unë nuk mund të fle me një grua që nuk e dua, tha David Blunata. Edhe murgjit kështu përgjigjen kur njerëzit i ngacmojnë, por gjithë ditën mendojnë si ta përmirësojnë punën e Zotit të tyre, tha Lek Dukagjini dhe i ktheu krahët duke menduar se në të ardhmen duhet t'i kushtonte më shumë vëmendje David Blunatës. Sytë dhe era e tij nuk i kishin pëlqyer. Duket si një njeri që mendon për gjëra të ndaluara, mendoi, dhe atë çast e fshiu nga kujtesa shijen e hidhur të takimit me të, sepse fëmijët i dolën përpara si një grup engjëjsh që presin nga Zoti urdhrin për t'u puthur. Kur e marta e 28 nëntorit kaloi në histori, të gjitha gratë e Shqipërisë ishin mbarsur. Të paktën kështu mendoi Lek Dukagjini për sa kohë që secila prej tyre kishte kaluar nëpër ritualin e lashtë sa bota të bashkimit me një burrë, akt ky i domosdoshëm për të lindur një fëmijë, por jo gjithmonë i mjaftueshëm. Shtuni kishte dalë i fundit nga ndërtesa e spitalit dhe atë mëngjes kishte qeshur më shumë se kurrë. Një diell i zbehtë, që nuk ishte çliruar dot plotësisht nga perdja e reve të një dite më parë, i kishte hipur mbi vetulla duke ia ndriçuar fytyrën që nuk tregonte asnjë shenjë lodhjeje apo habie. Gjatë gjithë ditës ai i kishte futur fëmijët me radhë në dhoma të

veçanta duke respektuar numrat e Lek Dukagjinit dhe asnjëherë nuk kishte dalë jashtë për të raportuar diçka që nuk shkonte apo që nuk ishte kryer sipas rregullave. Fëmijët ishin sjellë përgjithësisht mirë, nuk kishin kundërshtuar dhe nuk ishin përpjekur t'i largonin fashat, me të cilat ai ua lidhte sytë. Me përjashtim të një djali që nuk kishte mundur dot të forcohej sa duhej dhe të depërtonte brenda trupit të vajzës, por që më vonë, me ndihmën e Shtunit dhe të një gote me fruta pylli dhe me mjaltë e kishte përmbushur këtë detyrim, si dhe të dy apo tre vajzave që kishin nisur të qanin nga dhimbjet, duke mbledhur këmbët dhe duke e larguar përkohësisht nga shënjestra e djemve plagën e tyre të hapur, asgjë tjetër nuk e kishte prishur magjinë e ngjizjes së brezit të dytë të shqiptarëve. Shtuni u kishte qëndruar fëmijëve te koka, duke u folur me fjalët e duhura, herë inkurajuese, herë nxitëse, herë urdhëruese dhe herë të ëmbla dhe ngushëlluese dhe kjo pedagogji kishte pasur pa dyshim ndikimin e vet në gjithë mbarëvajtjen e punëve. Lek Dukagjinit nuk i mbetej veçse ta përgëzonte duke i hedhur dorën mbi supe dhe duke nuhatur erën e rrëshirës që ai kishte sjellë nga gjithë ai stërmundim i zgjatur, ku trupat fërkoheshin si pemë. Ke hyrë në histori, Shtun, i tha ai. Nëse në të gjitha kohërat njerëzve u është dashur një burrë dhe një grua për të lindur, tani atyre u duhet një burrë, një grua dhe një burrë si ti. Shtuni u drejtua dhe pa i hequr sytë nga godina e spitalit, sikur kishte harruar aty diçka që nuk e mbante mend, u përgjigj:

Shtuni do të bëhet baba. Lek Dukagjini e pa edhe një herë Shtunin me kujdes dhe madje ia kaloi hundën nëpër trup si për të kuptuar se çfarë kishte bërë ai njeri që tani pretendonte se do të bëhej baba, por pastaj hoqi dorë nga ky hetim, sepse sigurisht që Shtuni nuk mund të kishte as guximin dhe as kthjelltësinë e duhur për të mbarsur një vajzë, në vend të ndonjë djali që ndoshta nuk kishte arritur ta bënte dot atë punë. Pa dyshim që t'i do të bëhesh baba,i tha duke qeshur Shtunit. Njëlloj si të gjithë burrat e Shqipërisë, edhe t'i do të kesh shumë fëmijë, sepse në Shqipëri fëmijët janë të përbashkët. Shtuni u përkëdhel nga fjalët e Lek Dukagjinit, ashtu si çdo njeri, të cilit Zoti i njeh atësinë e fëmijës dhe duke ikur ktheu kokën dhe i tha: Vera qesh, ndërsa Enveri qan. Lek Dukagjini u djersit, por dita kishte qenë e gjatë dhe ai vendosi të mos bënte më asnjë pyetje tjetër. E vetmja gjë që donte të bënte ishte të flinte siç do të bënte çdo Zot, pasi kishte vënë rregull në punët e botës. Muzgu ra mbi Shqipëri dhe para se të vinte mbrëmja disa zogj kaluan një copë herë duke u rrotulluar mbi qytet dhe pasi u përplasën u ngjitën dhe u puthën me njëri- tjetrin, lëshuan disa pupla dhe ikën duke mos i kthyer më kokat pas. Lek Dukagjini u zgjua pas dy ditësh dhe ndjeu një pickim në gjoks. Ndoshta jam lodhur, tha. Zemra ime po troket si një orë, për të më kujtuar se i kam mbajtur premtimet e mia dhe herët apo vonë duhet të largohem për t'i lënë njerëzit vetëm. Megjithatë, ishte i gëzuar, i qetë dhe në humor të mirë dhe duke larë mjekrën dhe

flokët me ujë të pastër, siç bënte çdo mëngjes, mendoi se deri ditën që do të lindte fëmija i parë ai do të ishte sërish në Shqipëri duke u mësuar njerëzve se Zoti kërkon qetësi, rregull dhe respekt edhe kur mungon. Më pas duhej të vendoste se kur do të vdiste, por deri atëherë kishte edhe nëntë muaj kohë.

E para nga vajzat që tregoi shenjat e barrës që kishte në trup ishte Hëna. Gjinjtë e veckël iu forcuan, faqet iu skuqën, krahët iu shëndoshën dhe kur ecte në bulevardin e zambakëve dukej si ato patat që i hapin këmbët për të ruajtur ekuilibrin, të cilin natyra ua ka dhënë pa kursim në ujë, por jo në tokë. Në ishull filluan ta tregonin me gisht dhe djemtë qeshnin kur ajo kalonte me fustanin që i ngushtohej pas barkut, sikur donte ta mbulonte. Vajzat e tjera e shihnin me kureshtje, duke pritur të bëheshin si ajo dhe një ditë Vera i tha: Ja pse nuk doja të bashkohesha me një djalë. Ti je shëmtuar, ndërsa unë jam akoma e freskët si një lule. Edhe ti do të bëhesh shumë shpejt si unë,u përgjigj Hëna duke u skuqur, jo dhe aq nga turpi sesa nga egërsia që u mbin si kërpudhë e hidhur në lëkurë të gjitha grave të mbarsura. Unë nuk do të lind, tha Vera, jam e bindur që koha ime nuk ka ardhur. Lek Dukagjini është një gjysh i dhimbsur. Ai zgjodhi për mua një njeri që nuk më mbarsi, sepse është shterp.

Hëna u skuq edhe më shumë duke menduar se Vera e kishte hequr fashën nga sytë dhe e kishte parë djalin me të cilin ishte bashkuar dhe nga zilia apo nga inati,

që ajo, ndryshe nga Vera, nuk do ta dinte kurrë se kush ishte babai i fëmijës që kishte në bark, i ktheu kurrizin dhe iku duke mërmëritur nëpër dhëmbë. Por, pas disa ditësh, edhe vajzat e tjera filluan t'i ngjajnë Hënës dhe në fund të shkurtit tufa e patave shëtiste çdo pasdite në bulevardin e zambakëve, duke çuçuritur me zë të ulët, siç bëjnë zogjtë kur janë nën të njëjtën re. Dikujt prej tyre i ishin fryrë sytë, dikush i kërkonte Aleksandrit reçel dhe peshq të fërguar. Dikush thoshte se kishte nisur të shihte ëndrra me kuaj të bardhë që fluturonin mbi det, dikush mbante një erë të panjohur që për disa është era e foshnjës, ndërsa për disa të tjerë era e lëngut të burrave që përhapet në trupin e një gruaje si një liqen i ngathët në legenin e një lugine. Dikush tjetër thoshte se i dukej vetja si një pemë brenda së cilës troket pa pushim sqepi i një qukapiku të kuq, një tjetër kishte nisur të kishte dhimbje në shpinë dhe nyjat e këmbëve i ishin ënjtur dhe nxirë si patëllxhanë me tul, ndërsa një tjetër, prej disa ditësh i kishte hequr mbathjet e bardha dhe poshtë fustanit të gjatë i dukeshin kofshët e majme dhe të lëmuara që gratë me barrë i kanë gjithmonë bezdi.

Djemtë, që ashtu si në çdo vend tjetër, edhe në Shqipëri, janë pak më të paturpshëm se vajzat, mblidheshin në breg të detit duke treguar historitë e tyre të mbushura më shumë me fantazi, sesa me të vërteta. Dikush thoshte se vajza me të cilën kishte fjetur e kishte kafshuar dhe tregonte disa shenja në shpatull që dukeshin si rrudhat e një karrigeje mbi qilim. Dikush përshkruante me imtësi

lëkurën e vajzës, gojën që sipas tij mbante një erë të fortë pjeshke të lëngshme, gjinjtë të cilat ajo nuk lejonte t'ia shtypnin, sepse i dhembnin dhe atëherë bërtiste duke i kërkuar ndihmë Shtunit, pastaj këmbët e hapura në mes të të cilave ai mezi ishte futur, sepse sytë i kishte të mbyllur, dhe në fund edhe rrëshqitjen gjithë jargë mbi trupin e vajzës, pasi përvëlimi që kishte ndjerë e kishte detyruar të dridhej, të lëngëzohej dhe të shuhej siç i ndodh një kandili që ka ngecur në rrjetën e një leshteriku. Ndërsa një djalë tjetër, i cili kishte disa ditë që dukej i mërzitur ankohej se Shtuni nuk e kishte lënë të fuste gjuhën në sqetullat e vajzës, sepse, sa herë që ai ulte kokën, Shtuni e tërhiqte duke e kapur për zverku, e detyronte të rrinte drejt sikur të ishte në një bankë dhe sapo ai futej në barkun e gruas me të cilën e kishin çiftuar, Shtuni i hipte sipër dhe prandaj ai më shumë sesa kënaqësi kishte provuar një ndëshkim, si ajo që provon një kalë kur një pemë i hipën mbi kurriz, torturë, të cilën ndoshta nuk do të donte ta përjetonte më, të paktën, siç thoshte ai, kurrë më në prani të Shtunit. Gati çdo natë djemtë mblidheshin në bulevardin e zambakëve duke ndryshuar rendin e gjërave që kishin treguar një ditë më parë, siç ndodh gjithmonë me kuajt, të cilët nuk e mbajnë mend se në cilin livadh, në cilën stallë apo në cilin shteg i kanë kapur pelat e tyre, sepse hutimi dhe tërbimi ka qenë aq i madh sa e vetmja gjë e që ata mbajnë mend është bishti i pelës dhe jo rruga. Por nga të gjithë vetëm Enveri nuk fliste për çastet që kishte kaluar

mbi trupin e vajzës me të cilin e kishte bashkuar shorti i Lek Dukagjinit. Ajo kishte qenë e ftohtë, e sigurt, dhe asnjë çast nuk i kishte folur në vesh, siç thoshin djemtë se kishin bërë vajzat e tjera. Ajo dukej si një trëndafil që i mbronte petalet e veta nga era, duke i sulmuar bletët që donin t'i thithnin nektarin me gjembat e veta. Ajo nuk e kishte puthur asnjëherë, nuk kishte shfaqur asnjë dobësi, nuk e kishte përqafuar dhe prandaj dashuria e tyre kishte zgjatur shumë pak, pothuajse aq sa një shtrëngim dore. Kjo ishte arsyeja që Enveri kishte pasur vështirësitë e veta dhe në fillim e kishte pasur të pamundur të forcohej në mes të këmbëve. Po të mos ishte Shtuni, ndoshta do ta kishte lënë vajzën atje dhe do të kishte dalë jashtë, por krenaria e burrit dhe nxitja që i bënte Shtuni herë pas here, duke e pickuar në kurriz, duke i fryrë në vesh siç bëjnë blegtorët me lëkurat e kafshëve që i hapin, i zbusin dhe pastaj i mbushin me qumësht apo duke i kaluar një pendë pule nën sqetulla për ta eksituar, më në fund e kishte ndihmuar të ngrihej dhe ta fuste thumbin e vet në gonxhen gjithë fara të vajzës. Atij i kujtohej se si duke u munduar, kishte qarë nga sikleti dhe vajza që ia kishte prekur lotët me duar kishte qeshur. Ndoshta duke u tallur me qulljen e tij të pamjaftueshme. Nga inati që trupi nuk po i përgjigjej siç duhej, nga ngadalësia dhe nga sedra e lënduar, Enveri kishte sulmuar më fort duke ia shtrënguar gjinjtë siç bëjnë peshkatarët kur shtrydhin një sepje të majmur, por ajo nuk ishte ndjerë dhe nuk kishte bërtitur dhe Enverit i ishte dukur sikur po bënte

dashuri me një grua prej mermeri, e cila nuk ngrohej, nuk përndizej, por vetëm ftohej, pavarësisht nga lëngjet e nxehta që i derdheshin në trup. Që atë ditë Enveri nuk kishte më gjumë. Ai mendonte vetëm si ta gjente vajzën me sjellje trëndafili për t'i grisur petalet në sy të gjithë Shqipërisë, duke ia këputur një nga një. Çdo dilte pasdite në bulevardin e zambakëve dhe i shikonte vajzat me radhë, siç bën një lulishtar që kërkon të gjejë trëndafilin që i ka çarë gishtin me gjemb, në errësirën e kopshtit. Megjithatë deri atë ditë nuk i ishte afruar dot as aromës dhe as gjembit të trëndafilit që kërkonte dhe prandaj kafshonte buzët e veta në dëshpërim.

Në pranverë barqet e grave të Shqipërisë ishin rritur dhe buzët e tyre ishin fryrë nga qumështi. Dhëmbët u ishin zbardhur, ndërsa krahët kishin marrë një ngjyrë të verdhë, si ato pemët që lyhen me mjaltë për të larguar mushkonjat. E vetmja që nuk tregonte asnjë shenjë barre ishte Vera. Ajo dilte në dritare çdo mëngjes dhe nxirrte në diell format e trupit të saj që nuk ndryshonte dhe nuk fryhej sikur donte t'u thoshte të gjitha vajzave të tjera se ajo e kishte mbajtur fjalën: nuk kishte lejuar të mbetej shtatzënë. Këshilltarët që i kontrollonin të gjitha shtatzënat imtësisht çdo të hënë pasdite, i thanë Lek Dukagjinit se Vera nuk ishte mbarsur. Ajo vajzë i ka farat në kokë dhe jo në bark- tha ai dhe bëri me dorë që ta linin vetëm. Lek Dukagjini ishte përgatitur që ndonjëra nga gratë e Shqipërisë nuk do të lindte, sepse ashtu si Zoti edhe ai e dinte se njerëzit kanë disa cene në

trup, të cilat herë pas here ngrenë krye dhe nuk i lejojnë t'iu përgjigjen të gjitha detyrimeve të jetës. Por në rastin e Verës ishte ndryshe. Ai kishte dështuar çiftimin e të birit me mbesën e vet, të paktën kështu i dukej atij. Kur kishte bashkuar djemtë dhe vajzat, vetëm Enverin dhe Verën i kishte trajtuar ndryshe, duke mos e respektuar kriterin gjenetik që kishte vendosur, por duke u nisur vetëm nga simpatia dhe nevoja për të krijuar një linjë trashëgimie pak më të privilegjuar nga të tjerat. Nëse ajo që kishte bërë nuk mund të quhej dashuri, sepse kjo fjalë ishte e huaj për Lek Dukagjinin, atëherë, pa dyshim, vendimi që kishte marrë mund të quhej një përjashtim nga rregulli. Sa herë që Zoti shkel ligjet e veta, ai pendohet dhe ky ishte edhe rasti i Lek Dukagjinit, por mjekësia në ato vite nuk ishte ende e përparuar aq sa duhet, që ai të kuptonte kush ishte shterpë nga ata të dy: Enveri apo Vera. Një here ai mendoi se duhej t'i kryqëzonte Verën dhe Enverin me të rinj të tjerë, në mënyrë që të gjente se kush prej tyre ishte fajtori, kush prej tyre kishte shkretëtirën në bark apo kush i kishte farat më të dobëta dhe më dembele për të mbjellë tokën e tjetrit, por pastaj hoqi dorë sepse nëse do t'i shkonte deri në fund kësaj prove kokëfortë, atëherë të gjithë do ta merrnin vesh se Enveri dhe Vera ishin bashkuar pa sukses me njëri-tjetrin, një informacion që ai nuk kishte ndërmend ta shiste aq lirë dhe aq shpejt. Le të mendojnë se Vera është shterpë, tha me vete. Shterpësia e grave ka çmim më të lirë se ajo e burrave. Mirëpo disa javë

me vonë, kur këshilltarët erdhën t'i raportonin sërish, për t'i thënë se Vera, jo vetëm që nuk ishte e mërzitur, por përkundrazi, krenohej që kishte arritur ta shmangte barrën, sepse Lek Dukagjini e kishte bashkuar me një djalë që ishte shterp, ai mendoi se ndoshta duhej t'i kërkonte vajzës të heshtte, sepse një grua që krenohet se nuk lind, nuk është dhe nuk mund të jetë një model i përshtatshëm për një vend që ka vendosur ta shtojë në mënyrë bindëse dhe të studiuar popullsinë e vet. Për më tepër që Lek Dukagjini nuk donte që në ishull të merrej vesh se Vera ishte çiftuar me Enverin dhe nëse Vera e kishte kuptuar se me kë ishte bashkuar dhe për më tepër nëse e kishte ndjerë se Enveri ishte shterp, atëherë gjërat kishin shkuar larg. Ai donte ta mbronte Enverin, sepse shterpësia sigurisht që do ta dëmtonte fuqinë e tij prej një njeriu të hekurt dhe të vendosur. Djemtë e tjerë të ishullit do të talleshin me të dhe vajzat do ta mëshironin, sepse gratë nuk ua falin kurrë shterpësinë burrave. Ky cen i shëmton burrat më shumë se verbëria, ai i dobëson më shumë se çdo gjymtim dhe i poshtëron më shumë se shurdhëria, marrëzia dhe varfëria. Duhet të merrem seriozisht me këtë fëmijë, mendoi Lek Dukagjini, sepse sëmundjet e fëmijëve përhapen më shpejt se era.

Një ditë ai doli në bulevardin e zambakëve, qëndroi përpara shtëpisë së Verës dhe priti derisa ajo doli në dritare si një trëndafil që ka orën e vet të takimit me diellin. Hija e tij u zgjat dhe Vera uli kokën sikur donte të mbrohej. Erdha të të prek barkun, i tha Lek

Dukagjini. Dora e Zotit ia lehtëson lindjen fëmijës. Vera ngriti barkun e saj të hollë mbi dritare dhe duke qeshur i tha: Unë nuk do të lind për sa kohë që gjyshi im është gjallë. Lek Dukagjini u zgjat mbi parvaz dhe duke i vënë dorën mbi bark i tha: Zoti nuk ka qejf kur njerëzit i përmendin vdekjen, ndërsa çdo gjysh do të donte një fëmijë për ta mbajtur në prehër deri ditën kur do të ikte nga kjo botë. Pastaj duke ngrysur vetullat që e zunë diellin e asaj pasditeje si një perde vazhdoi: E kam marrë vesh që nuk je mbarsur. Dua të di pse nuk doje të kishe një fëmijë, sepse kjo është detyra e çdo gruaje në Shqipëri. Vera mbylli pak sytë, siç bëjnë trëndafilat kur nuk e shohin diellin dhe u përgjigj: Në Shqipëri ka shumë gra, por nuk ka asnjë trëndafil. Unë kam vendosur të sillem si lule, të tjerët le të sillen si njerëz, madje disa edhe si kafshë. Lek Dukagjini ndjeu gjakun t'i mblidhej në mes të syve, por siç bën Zoti kur nuk e jep veten përpara njerëzve të zakonshëm, edhe ai vendosi të mos shpërthente. Në fund të fundit po fliste me një fëmijë, të cilën vetë e kishte llastuar ditën që i kishte lejuar t'i vizatonte zemra dhe kryqe në fytyrë. Madje edhe më shumë se kaq, e kishte lejuar ta trajtonte si një viç të mbushur me quka. Është e vërtetë që disa njerëz sillen si lule, disa të tjerë si kafshë, madje ka edhe disa që sillen si zogj dhe herë pas here fluturojnë mbi qiellin tonë, duke na kujtuar se ka botë edhe përtej detit. Por të gjitha qeniet mbi këtë tokë kanë diçka të përbashkët. Ato bëjnë atë që u kërkohet nga Zoti i tyre. Ti mund të jetosh si

një lule apo si një trëndafil, por duhet të bindesh dhe t'u japësh mundësi farave që ke në bark të shtohen dhe të çelin për të zbukuruar vendin tonë. Dhe unë që kam vendosur të bëj Zotin në Shqipëri, jam përgjegjës për gjithçka ndodh dhe asgjë nuk mund ndodhë kundër dëshirës sime. Nëse këtë herë ti iu shmange detyrimit për të lindur një fëmijë, shumë shpejt do të të bashkoj sërish, sepse nuk dua të vdes pa e parë barkun e fryrë të mbesës sime. Megjithatë, duhet të më thuash diçka. Kush ishte djali me të cilin u bashkove? Verës iu shtuan qukat në fytyrë dhe duke kaluar dorën mbi bark, sikur donte të mbronte pjellorinë e saj nga të gjitha dyshimet tha: Ti e di me kë jam bashkuar, ndërsa unë i kisha sytë e mbyllura dhe nuk e pashë. Megjithatë, ai njeri ka një kurriz të ftohtë, këmbë të gjata dhe duar të hekurta. Ai nuk do të arrijë kurrë të mbarsë një grua, sepse ai e urren dashurinë. Më duket sikur Zoti i ka ngarkuar detyra të tjera, duke ia hequr të drejtën të dojë dhe ta duan. Lek Dukagjini u afrua pak nga parvazi, duke e parë Verën siç sheh një viç, një lule që duhet ta këpusë për të shpëtuar nga era e saj e fortë. Flokët i ishin ngritur në ajër dhe sytë i ishin skuqur. Mjaft u solla si gjysh me këtë fëmijë, mendoi, dhe duke shtrënguar duart që i djersinin i tha: Natyrisht që unë e di me kë je bashkuar, megjithëse është shpejt për të thënë se kush prej jush është shterp. Sidoqoftë duhet të të them diçka, sepse kjo mund të jetë hera e fundit që takohemi. Në këtë ishull ka disa rregulla. Dashuria nuk lejohet. Familja konsiderohet e

dëmshme dhe për këtë arsye askush nuk duhet të njohë babanë apo nënën e vet. Nëse ti e ke kuptuar me kë je bashkuar dhe këtë ua tregon të gjitha vajzave të tjera, duhet ta dish se shumë shpejt do të kesh fatin e të gjithë atyre që magjepsen nga dashuria dhe gjërat e ndaluara. Njeriu me të cilin vendosa të të bashkojë nuk është si gjithë të tjerët. Unë kam vendosur ta mbrojë atë nga dobësia dhe nga fjalët, që aq shumë e dëmtojnë forcën e një burri me sedër dhe me kurajë. Prandaj kam ardhur të të them se, jo vetëm që do ta ruash për gjithë jetën këtë të fshehtë që t'i ka përcëlluar petalet, por nga ana tjetër nuk duhet t'i bindësh vajzat e Shqipërisë se barra është një e keqe që duhet shmangur. Dije se po t'i them këto për të të mbrojtur. Njeriu me të cilin ke fjetur nuk të njeh, por nëse ai merr vesh se kush je, atëherë do të të vrasë, sepse ai nuk do t'ia pranonte kurrë vetes shterpësinë për të cilën ndoshta je t'i fajtorja. Më kuptove trëndafil! -tha Lek Dukagjini duke hapur sytë, ndërsa Vera ishte strukur në hijen e shtëpisë, sikur donte të mbrohej dhe që atje e shihte Lek Dukagjinin me sytë e një murgeshe që kërcënohet nga Zoti i saj.

Megjithatë ajo, as nuk foli dhe as nuk kundërshtoi dhe, kur Lek Dukagjini iku me hap të ngadaltë në bulevardin e zambakëve, e mbylli dritaren dhe nisi t'i shkruante Diellit një letër në errësirë. Megjithëse jetonte në një vend pa prindër dhe pa përvojë në çështjet e dashurisë, Vera kishte në gjak zakonin e të gjitha vajzave të moshës se vet: kur ato kanë frikë të flasin, atëherë ulen dhe i shkruajnë të

vërtetat me lotët e tyre, pa menduar se ato lënë gjurmë mbi sedrën e burrave që i lexojnë.

Dielli kishte që në dimër që nuk ishte takuar me Verën. Mendimi se Vera ishte shtrirë në këmbët e një burri tjetër, ia kishte dobësuar shpirtin dhe ia kishte thinjur flokët e qethur te tëmthat. Ai dilte gjithmonë e më pak nga shtëpia dhe aty krijonte yje, harta, zemra dhe katrore me guaskat e kërmijve që mblidhte në errësirë. Dielli nuk ishte një nga dymbëdhjetë djemtë që ishin përzgjedhur për riprodhim dhe ky vendim e kishte çliruar, duke ia tronditur paksa bindjen se Shqipëria ishte një burg për njerëzit dhe për kërmijtë. Duke mos pasur fëmijë, do ta kem më të lehtë të iki nga ky vend, mendonte ai dhe herë -herë dilte në dritare e shihte Verën që tregonte barkun e sheshtë në bulevardin e zambakëve. Vera ishte zgjedhur nga Lek Dukagjini për t'u bërë nënë, por ajo nuk ishte mbarsur. Sa herë mendonte sesi Vera kishte hapur këmbët dhe gojën përpara një burri tjetër, Dielli shuhej dhe drita që kishte në sy i errësohej. Ai kishte vendosur të mos fliste me Verën, por ta shijonte ndryshimin e saj nga larg, ashtu si një kërmill që shikon sesi bletët ngacmojnë një trëndafil të bukur, pa ndërhyrë dhe pa bërë asgjë, por vetëm duke rrudhur buzët dhe duke qarë në thellësinë e ftohtë të guaskës. Por natën, që gjeti poshtë derës së shtëpisë letrën e saj, duart iu drodhën dhe dashuria që kishte ndierë për Verën iu ndez sërish në shpirt. Në fillim i mori erë dhe duke e afruar letrën te goja ndjeu shijen

e Verës dhe aromën e saj prej luleje të vetmuar. Letra ishte ende e njomë, sikur ishte shkruar me lot dhe në përgjithësi burrat kështu mendojnë, sa herë që marrin letra dashurie. Megjithatë, kur e lexoi, nuk pati më kohë të mendonte për dashurinë. Letra nuk kërkonte dashuri, por ndihmë dhe prandaj ishte shumë e shkurtër si një thirrje: *Kam frikë. Më duket sikur duan të më vrasin. Lek Dukagjini erdhi në shtëpinë time dhe më pyeti nëse unë e njoh djalin me të cilin jam bashkuar. Unë i thashë që nuk e di, por ai dyshon dhe ka të drejtë. Njeriu me të cilin kam fjetur është Enveri dhe kjo është arsyeja që nuk jam mbarsur, sepse ai është shterp. E njoha nga balli prej mermeri, nga shija e lotëve dhe nga duart që i ka prej hekuri. Këtë e ka kuptuar edhe Lek Dukagjini. Por ai do ta mbrojë Enverin nga fjalët, sepse mendon se ai duhet ta zëvendësoje kur të vdesë dhe prandaj më kërkoi që unë të mos tregoj. Ndryshe, një ditë do të më vrasin. Nuk e mbaja dot këtë të fshehtë që po ma shkul zemrën nga trupi. Enveri mund të më vrasë nëse e merr vesh se unë kam treguar dobësinë e tij. Të lutem, më ndihmo. Nëse do të ikësh një ditë nga Shqipëria më merr edhe mua me vete. Toka është e madhe dhe ka vend edhe për kërmij, edhe për trëndafila. Vera*.

Dielli lëshoi letrën në tokë dhe qielli iu nxi. Nëse Dielli ishte një kërmill i bardhë, Enveri ishte një hardhucë që fuste kokën në guaskë, duke lëshuar aty helmin e tij jeshil. Por, megjithëse shpirti i digjte, Dielli ishte i dërrmuar. Më shumë se të luftonte dhe të hakmerrej, mendonte sesi të mbronte sedrën e vet

prej burri të tradhtuar nga gruaja që kishte dashur. Në fund të fundit, ajo ishte fajtorja që dashuria e tyre nuk kishte pasur fatin që duhej të kishte, sepse ajo e kishte tradhtuar. Letra e Verës ishte e thatë, por nëpër rreshta ai mund të imagjinonte Enverin që gulçonte mbi lëkurën e Verës, duke e shtrënguar me duart e tij të pamëshirshme, ndërsa ajo ndoshta mblidhej për të mbrojtur barkun e vet nga lëngjet e tij. E njoha nga lotët, kishte shkruar Vera dhe kjo e bënte përfytyrimin e asaj që kishte ndodhur edhe më të dhimbshëm. Pse kishte qarë Enveri? Diellit i mbetej të mendonte se lotët kishin rrjedhur nga dashuria apo ndoshta nga ngrohtësia me të cilën e kishte rrethuar Vera. Ky mendim e torturonte. Vera e kishte detyruar Enverin të qante, ashtu siç kishte bërë edhe me të dhe kjo do të thoshte se ajo u kishte dhënë të dyve të njëjtën ëmbëlsi, të njëjtën përkëdhelje dhe të njëjtën puthje. Si ka mundësi që një trëndafil nuk dallon dot një kërmill nga një hardhucë. Kjo grua ka lindur për t'i bërë burrat të qajnë, mendonte duke fshehur sytë në qiellin e asaj pranvere. Por kur nata ndriçoi Shqipërinë me yjet e vet të panumërt, ai u ngrit dhe mendoi se pavarësisht nga ledhatimet e Verës, pavarësisht nga inati dhe xhelozia që kishte për të, sërish duhej ta ndihmonte. Ka shumë burra që lëshohen dhe poshtërohen nga ndjenja e xhelozisë për gratë që duan, por sidoqoftë, ata besojnë se i vetmi melhem kundër plagëve të pashërueshme të xhelozisë është rikthimi te dashuria, me të njëjtën grua. Kjo ndjenjë u jep atyre një shpagim, një mundësi për t'ua

marrë sërish burrave të tjerë gruan që ata ua kanë marrë përkohësisht. Mendimi se një ditë mund ta merrte Verën me vete dhe të dy bashkë të iknin nga Shqipëria drejt brigjeve të begata, ku kishte qenë Ademi, e forcoi dhe ia ngriti Diellit antenat prej kërmilli që nuhat të tjera pyje, kur vendos të largohet nga një pyll, ku ndihet i vetmuar dhe i frikësuar. Por kërmijtë njihen për ngathtësinë e tyre të pashpresë dhe e vetmja rrugë që kanë për të dalë nga pylli është të kapen pas gëzofit të ndonjë ujku apo të ngjiten pas barkut të ndonjë lepuri dhe bashkë me ta të kërkojnë qiej të tjerë për të gëzuar jetën që u ka mbetur. Në Shqipëri nuk kishte kafshë të egra dhe Diellit i shkoi mendja tek Aleksandri. Ai ishte i vetmi njeri në ishull, të cilit mund t'i kërkonte ndihmë. Dielli doli në bulevardin e zambakëve dhe duke ecur ngadalë nëpër natën e mbushur me xixëllonja, mendoi se nuk duhej të kthehej më në shtëpi. Duhet të iki që sonte, tha. Mori një kërmill, e nxori nga guaska, e ngjiti në dritaren e Verës dhe kërmilli filloi të shkarraviste nëpër qelq sikur po shkruante përgjigjen e letrës. Ajo do të më presë, mendoi, dhe kur të kthehem do të jetë veshur dhe të dy bashkë do të nisemi. Kur shkoi në mensë, Aleksandrin e gjeti mbi një karrige kashte, duke parë yjet. Lëkura i ishte zverdhur, ndërsa sytë i ishin mbushur plot me rrathë, siç u ndodh burrave që e kanë humbur gjumin për një kohë të gjatë. Më ndihmo të arratisem, i tha. Nuk mund të jetoj më në Shqipëri. Verën do ta vrasin dhe unë dua ta nxjerr nga ky ferr. Aleksandri nuk tregoi

asnjë shenjë habie, por hapi pak gojën dhe ngriti sytë drejt qiellit sikur po priste që të vinte ora e nisjes. Dukej si një nga ata engjëjt që Zoti i ka dërguar në ferr për lehtësuar ikjen e njerëzve të zhgënjyer nga djalli. Çfarë ka ndodhur, i tha. Në shtator, Lek Dukagjini do të vdesë dhe t'i nuk ke pse ngutesh. Deri atëherë gjërat do të ndryshojnë dhe ndoshta ne mund të largohemi të gjithë nga Shqipëria. Dielli u djersit, megjithëse nata ishte e freskët dhe zhurma e detit ia hiqte mundësinë qershorit për të djegur tokën. Aleksandri iu duk si një njeri tjetër. Ngathtësia e tij e nervozoi. Nuk mund të pres më, u përgjigj Dielli. Lek Dukagjini ka kërcënuar Verën. Ajo nuk do të lindë fëmijë, për shkak se Enveri me të cilin e kanë bashkuar është shterp dhe Lek Dukagjini nuk do që kjo të merret vesh. Me sa kuptoj, ai po përgatitet që kur të vdesë të caktojë Enverin si pasardhësin e tij dhe atëherë ky vend do të kthehet nga një ferr, në një burg. Ti shpreson se Shqipëria do të ndryshojë, por unë besoj se do të ndryshojë për keq, sepse Enveri është më i zi se Lek Dukagjini. Ne nuk do të kemi mundësi ta ndalojmë, sepse ai po i bind të gjithë se Lek Dukagjini e ka zgjedhur si pasardhësin e tij. Unë nuk dua të jem këtu, kur kjo të ndodhë. Duhet të iki që sonte, tha ai duke marrë frymë me vështirësi. Më ndihmo të largohem. Por, Aleksandri e shihte me përtesë dhe, megjithëse bëri një përpjekje për t'u ngritur, u ul prapë në karrigen e vet prej kashte. Ndoshta ka pirë dhe nuk më kupton, mendoi Dielli, dhe sytë iu përlotën nga dëshpërimi. Unë

besoj se koha për të ikur nuk ka ardhur, tha Aleksandri. Jam i bindur se Shqipëria do të ndryshojë pas vdekjes së Lek Dukagjinit dhe ne duhet të jemi të gjithë këtu për ta shijuar atë kënaqësi që të jepet vetëm një herë në jetë. Nëse ti ikën, ne do të jemi më të dobët. Çdo arratisje e bën pushtetin më të fortë dhe shumë më të ashpër. Megjithatë, nëse e ke vendosur nuk të ndaloj dot. Kur të shkosh në bregun tjetër, do të takosh Zed Komnenin në një tavernë përballë portit. Ai është njeriu që takoi Ademi dhe shkaku pse vdiq. Unë do të jap një shishe nga ato që Zed Komneni i dha Ademit dhe atëherë ai do ta kuptojë se ti vjen nga Shqipëria. I thuaj Zed Komnenit se Ademin e kanë vrarë. Ndoshta kjo humbje do ta detyrojë ta shpejtojë planin e tij për pushtimin e Shqipërisë. Premtoji nga ana ime, se nëse ai vjen dhe na çliron nga Lek Dukagjini dhe Enveri, ne do të t'i japim shumicën e tokave të ishullit dhe do ta zgjedhim kryetarin e një vendi që nuk ia mohon askujt të drejtën për të lëvizur, për të pasur prona dhe fëmijë. Thuaji që ne kemi vetëm një kusht: ai nuk duhet të kërkojë të zëvendësoje Zotin, siç bëri Lek Dukagjini, sepse ky mallkim nuk duhet t'i torturojë më shqiptarët. Në breg ke një barkë që rojet e Mehmetit e kanë fshehur me gjethe. Nxirre në det dhe do të marrësh drejtimin e perëndimit. Para se të vdiste, Ademi më tha se e vetmja rrugë për të shkuar në bregun tjetër është të ndjekësh lëvizjen e hënës. Duhet të lundrosh gjithmonë në drejtim të kundërt me hënën, kjo është rruga. Ndoshta deti do të jetë i qetë këto ditë

dhe nëse ti dhe Vera keni fuqi dhe durim, atëherë do të arrini atje për tre- katër ditë. Unë do të jap disa ushqime dhe pak shpresë. Aleksandri u ngrit në këmbë, por fytyra e tij nuk ishte e lumtur, gjë që e hutoi Diellin dhe ia mpiu krahët. Aleksandri hyri në godinën e mensës dhe ai e ndoqi pas, siç ndjek një kërmill një gjethe nëpër natë, duke menduar se si ka mundësi që gjethja është më e ngadaltë se kërmilli. Kur u ndanë, Aleksandri i kishte sytë e fryrë, por nuk qante. Ai e përqafoi Diellin dhe, duke i dhënë ushqimet që i kishte mbështjellë me një batanije, i tha: Diell, mos harro të udhëtosh në drejtim të kundërt me hënën. Liria vjen nga perëndimi. Dielli ndjeu sytë që i dogjën dhe, pasi e puthi Aleksandrin në faqe, nxitoi për në bulevardin e zambakëve.

Deri atë çast jeta e tij kishte rrjedhur shumë ngadalë, por shpejtësia me të cilën ndodhën ngjarjet që pasuan e detyroi të mendonte se ka një çast në jetën e kërmijve, kur toka rrotullohet më shpejt, për t'i sjellë gjërat në rendin e duhur ose ndoshta për t'ua ndryshuar atyre rendin një herë e mirë. Kjo është njëlloj sikur të shohësh një pemë që mbin në det apo një kalë që fluturon në qiell, apo një gjethe që shtrihet mbi një jastëk. Shpejtësia i deh kërmijtë dhe ndoshta ata nuk e dinë se ajo është armiku i tyre i vetëm, sepse shpejtësia i çon aty ku ata nuk duhet të jenë, siç ndodh edhe me gjethen e shtrirë në jastëk, mendoi Dielli dhe trokiti në dritaren e Verës sikur po puthte një xham me gisht. Kur ajo u shfaq në dritare si një lule që e kishte kaluar natën duke pritur mëngjesin,

ai u zgjat dhe i tha: Kam ardhur të të marr. Do të ikim sonte. E di, u përgjigj Vera duke e parë në sy, po të prisja. Ajo mori kërmillin që i kishte dërguar Dielli dhe pasi e futi në gji u nisën. Bulevardi i zambakëve ishte i pastër dhe këmbët e tyre të lehta nuk lanë atje asnjë gjurmë, megjithëse Dielli e ktheu disa herë kokën për të parë nëse Shtuni ishte zgjuar dhe po i përgjonte, siç kishte ndodhur me Ademin dhe Aleksandrin para tyre, por përveç disa dritave që yjet i lëshonin me tepri, asnjë sy nuk lëvizte në rrugë. Ata morën për nga tuneli dhe, kur u futën brenda, Vera ndjeu gishtat që iu mbushën me merimanga të lagura që vareshin atje si perdet e një burgu të vjetër. Po kaloj në bodrumet e ferrit, mendoi dhe lëkura iu ngjeth sikur e kishte puthur një krimb. Dielli ecte përpara saj, siç bëjnë të gjithë burrat kur vendosin të shpëtojnë gratë e tyre dhe, kur deti u doli përpara, Vera mori frymë thellë dhe era i hyri në shpirt, duke ia fryrë barkun si një velë mbi det. Në breg, disa leshterikë po prisnin që dallgët t'u sillnin diçka për të ngrënë, ndërsa Dielli rrëmoi nëpër ferra, e gjeti barkën e fshehur dhe e tërhoqi deri në det. Pastaj bashkë me Verën morën lopatat, të cilat i pastruan nga gjethet dhe balta e dimrit, hodhën batanijen me ushqime dhe shishen e Aleksandrit për Zed Komnenin dhe do të ishin përqafuar fort, siç bëjnë të gjithë njerëzit që kërkojnë kurajë, kur i detyrojnë të largohen nga vendi që duan, sikur nga tuneli të mos vinte një zhurmë hapash që i mpiu dhe ua mori frymën. Pesë burra erdhën me

shpejtësi drejt tyre dhe Dielli njohu Mehmetin, lëkura e verdhë e të cilit shkëlqente nga hëna, por nuk djersinte, sepse nuk kishte më pore. Na kapën, pështpëriti Vera dhe gjunjët iu drodhën. Mos prano se donim të arratiseshim, i tha Dielli me zë të mekur. Thuaj që do të bënim një shëtitje me barkë në det. Më premto se kur të takohemi prapë do të bëjmë një fëmijë bashkë. Vera tundi kokën, siç bën një gonxhe kur i premton diellit një trëndafil, por nuk tha dot asnjë fjalë, sepse Mehmeti e kapi nga flokët duke ia shtrënguar qafën fort siç bëjnë kopshtarët e pamëshirshëm me trëndafilat e egër.

Kur Lek Dukagjinit i thanë se Vera me Diellin kishin dashur të arratiseshin nga Shqipëria, ai buzëqeshi hidhur dhe tha: Në parajsë ka gjithnjë njerëz që duan të kthehen në ferr. Muajt e fundit Lek Dukagjini fliste gjithmonë e më pak dhe Mehmeti mendoi se për shkak të plakjes atij i ishte zbutur inati që ka Zoti, kur sheh se njerëzit e tradhtojnë. Megjithatë, ai nuk ktheu përgjigje dhe priti derisa Lek Dukagjini te mbaronte pjatën me bizele të njoma, të cilën çdo mëngjes e hante në dritaren e studios së tij, duke e ngrohur në rrezet e diellit. I duhej të duronte derisa ai të vendoste se çfarë dënimi do t'i jepej Verës dhe Diellit, por Lek Dukagjini po vonohej, ndoshta duke menduar se cilat janë arsyet që njerëzve u mërzitet parajsa apo ndoshta duke përzgjedhur llojin e ndëshkimit që do t'u jepte dy fëmijëve që kishin provuar të arratiseshin. Mehmeti qëndroi në këmbë gati një orë, ndërsa Lek Dukagjini ishte mbështetur në karrigen e vet

me shpinore të lartë dhe pothuajse po kotej nën diellin e mëngjesit që i përkëdhelte flokët duke ia zverdhur thinjat. Kur u zgjua dhe pa që Mehmeti ishte akoma aty, Lek Dukagjini fshiu ballin e skuqur me dorë dhe tha: Zoti duhet të pushojë pak përpara çdo vendimi. Megjithatë, ndërsa unë flija dhe jeta në ishull më kalonte përpara syve, po mendoja se çfarë duhet të bëjë Zoti, kur kupton se njerëzit nuk janë të lumtur. Sepse është e qartë se në Shqipëri ka njerëz që duan të ikin. Ata mendojnë se këtu nuk jetohet dhe duan ta gjejnë dashurinë e tyre diku tjetër. Njerëzit janë si lulet. Ata kërkojnë t'i mbjellin farat e tyre në toka të reja kur kuptojnë se toka ku i kanë hedhur nuk ka ujë, kripë dhe diell të mjaftueshëm. Disa ditë më parë, Vera më tha se i pëlqen të jetojë si një trëndafil. Në Shqipëri nuk lejohen trëndafilat dhe prandaj ajo ka pasur arsye të arratiset. Nganjëherë besoj se edhe unë, po të isha trëndafil, do të ikja nga ky vend, sepse edhe unë nuk jam dakord me vendimet e Zotit. Të gjithë njerëzit janë të pakënaqur me veten e tyre: e dikush do të jetë trëndafil, dikush kërmill, dikush ujk dhe dikush Zot, siç është rasti im. Shqiptarët kanë filluar ta kuptojnë se unë po vdes dhe kjo u ka dhënë kurajë dhe besim se shumë shpejt Shqipëria do të ndryshojë. Megjithëse nuk jam penduar për asnjë nga gjërat që kam bërë, për ndalimin e Zotit, të pronës, të parasë dhe të dashurisë, ka shumë pyetje, për të cilat ende nuk kam një përgjigje, sepse jeta e njeriut është e shkurtër për të njohur çdo të panjohur. Nuk e di, a duhej t'i kishim ndaluar trëndafilat, qentë,

macet dhe kafshët e egra. Ndoshta duhej t'i kishim lejuar fëmijët të shkruajnë poezi, të vizatojnë dhe të vishen me rroba të ndryshme, gjithë lara, njëlloj si ngjyrat e natyrës dhe gëzofët e kafshëve. Atëherë Vera nuk do të ishte arratisur dhe Dielli nuk do të kishte pasur guximin ta ndiqte nëpër det, sepse kërmijtë nuk ikin kurrë nga pyjet me lule. Duke menduar për ta, kam vendosur mos t'i dënoj. Pra, të mos i vras. Nuk dua të vdes duke vrarë njerëz. Ditët që më kanë mbetur janë shumë më pak se ditët që kanë ikur. Pas meje do të vijë dikush, i cili do të dijë të japë ndëshkimin e duhur për të gjithë ata që duan dashuri, trëndafila, familje dhe poezi. Unë do t'ia lë atij të vendosë. Kjo do të jetë një provë e rëndësishme për të, sepse të zëvendësosh Zotin, do të thotë të marrësh vendime kundër njerëzve. Jam i bindur që ai që do të më zëvendësojë ka guximin e duhur për të ndëshkuar, ndoshta edhe më shumë se unë, sepse ai është shterp dhe i urren fëmijët e të tjerëve. Ndërsa Vera dhe Dielli meritojnë ta shijojnë vdekjen time, sepse kanë kohë që e presin. Vdekja e gjyshit nuk mund t'i mohohet asnjë mbese. Tani dua të pushoj. Do të pres lindjen e fëmijës së parë pas disa javësh dhe pastaj do të vdes. Si thua Mehmet, ia vlen të vdes në shtator, kur zogjtë bëhen gati për ikur në qiej më të ngrohtë apo në tetor, kur gjethet bien dhe deti e ndryshon ngjyrën?

Lek Dukagjini mbylli sytë sikur kishte vendosur të vdiste pa pritur përgjigje dhe Mehmeti mbeti i shushatur, por nuk tha asgjë, sepse ai e dinte që Zoti nuk ka nevojë

për këshilla, kur vendos të vdesë. Ai nisi të largohej me hapa të vegjël, duke menduar atë që ato kohë po e mendonin të gjithë në ishull: Lek Dukagjini po vdiste pa vendosur, kush do ta zëvendësonte. Mehmeti ndjeu lëkurën t'i mbushej me rrëshirë dhe mendoi se ndoshta duhej të bëhej gati. Ai ishte njeriu më i fortë në ishull dhe mund ta pushtonte atë për një orë. Askush nuk do të mund ta ndalonte dot, sepse përveç tij askush nuk kishte armë në Shqipëri. Ai doli duke menduar për të tre djemtë që kishte lënë në fshat. Shumë shpejt do t'i merrte në Shqipëri dhe kur familja të bashkohej sërish, ata do të trashëgonin gjithë atë pasuri, ndoshta do ta mbillnin ishullin me fruta dhe portokaj të shijshëm apo do t'ia shisnin brigjet e bukura ushtrive që gjithnjë kanë nevojë për vende të fshehta dhe të sigurta për të kontrolluar detin apo ndoshta do të merreshin me peshkim dhe do t'i çonin peshqit në bregun tjetër, duke furnizuar qytetet e thata të Mesdheut. Por fantazia e tij u ndërpre, kur dëgjoi Lek Dukagjinin, që me një zë të thellë, por të vendosur i tha: Mehmet, ti nuk duhet të zësh vendin tim kur të vdes. Nuk dua të zëvendësohem nga një njeri që kruhet kur i duhet të vrasë njerëz. Mehmeti pohoi me kokë dhe kjo ishte porosia e fundit që mori nga Lek Dukagjini.

Meqë Hëna ishte e para nga gratë e Shqipërisë që tregoi shenjat e barrës, ajo lindi e para. Në fund të gushtit këmbët iu mbushën me ujë dhe muskujt filluan të hapen dhe të mbyllen vetë duke ia zgjeruar midhjen që mbajnë

gratë në mes të kofshëve. Këshilltarët u mblodhën në spital dhe pasi e kontrolluan me imtësi, ndërsa ajo bërtiste nga dhimbjet dhe derdhte lotët e nxehtë mbi çarçaf, ata vendosën që ta mbanin nën mbikëqyrje, sepse pas disa orësh duhej të lindte. Hëna lindi një vajzë të nesërmen në mëngjes dhe kur ia çuan Lek Dukagjinit ta shihte, ai hapi sytë dhe tha: Mirëmëngjesi Ana. Mirë se erdhe në Shqipëri. Vajza që deri atë çast po flinte, ngriti kokën me përtesë, siç bën çdo njeri kur dëgjon për herë të parë emrin e vet, ndërsa këshilltarët që e kishin rrethuar Lek Dukagjinin si murgj, u habitën dhe panë njëri-tjetrin me dyshim. Lek Dukagjini kishte ndryshuar emrat e Shqipërisë. Dikur ai kishte vendosur se fëmijët që do të lindnin në Shqipëri nuk do të mbanin emra shenjtorësh apo njerëzish të tjerë, por vetëm emra që vinin nga natyra,prandaj të gjithë fëmijët quheshin Hëna, Vera, Drita, Gështenja, Deti, Dielli dhe kështu me radhë, në respekt të të gjitha stinëve, cikleve, objekteve dhe fenomeneve të natyrës që ai e adhuronte pa hezitim. Lek Dukagjini qëndronte i qetë dhe i lumtur në karrigen e tij, nga e cila nuk ishte ngritur për javë të tëra dhe duke e prekur Anën me dorën e vet të rrudhur, dukej si një Zot që ka vendosur të ndryshojë historinë duke lëvizur vetëm një gisht. Kur vajzën e kthyen në spital dhe në ishull u mor vesh se ajo do të quhej Ana, Aleksandri mori frymë thellë dhe mendoi se në Shqipëri gjërat po ndryshonin për mirë. Të gjithë egërsirat zbuten para vdekjes dhe i thërrasin me fjalë të ëmbla këlyshët e tyre, tha me vete,

duke besuar se ndryshimi po lindte nga detaje të vogla, të cilat nëse nuk kanë fuqi për të ndryshuar jetën e një populli, kanë të drejtën për ta paralajmëruar atë. Edhe Dielli, të cilin, prej gjashtë javësh e kishin izoluar në një nga shtëpitë e boshatisura të qytetit, të cilën e kishin kthyer përkohësisht në burg, kur e mori vesh u skuq, goja iu mbush me lëng dhe tha: Ana është një engjëll që ka ardhur nga parajsa. Por për shumicën e këshilltarëve të Lek Dukagjinit ky ndryshim emrash nuk ishte shenjë e mirë. Ata filluan të flasin me njëri-tjetrin duke dhënë lloj-lloj shpjegimesh të arsyeshme, të tërthorta, të stërholluara dhe po aq të domosdoshme, sepse vendimet e Zotit gjithnjë duhen shpjeguar mirë dhe shpejt, për të kuptuar gjendjen e tij shpirtërore apo marrëdhënien e tij me njerëzit dhe me botën në atë çast të dhënë të historisë dhe, mbi të gjitha, ato duhen sqaruar saktë dhe drejt për të parashikuar të ardhmen, sepse ndryshimi i emrave në Shqipëri kishte të njëjtën rëndësi me atë që do të kishte ardhja e papritur e shiut në shkretëtirë apo rrëzimi i një mali në mes të një lugine, ku kalon një lumë që ushqen me ujë dhjetëra fshatra apo dyndja e një tufe zogjsh mbi një qytet të pushtuar nga karkalecat, shenja këto, që njerëzit i lidhin gjithnjë me ndikimin e Zotit mbi fatin e tyre. Dhe këshilltarët, të cilët ishin mësuar ta konsideronin Lek Dukagjinin si Zot, menduan se ky ndryshim ndoshta vinte nga plakja, nga dobësimi, nga përmallimi që është shumë e fortë në rastin e pleqve apo ndoshta nga ndonjë rishikim i kursit të Shqipërisë,

gjë që shumëkush e kishte parandier. Kështu ata do të vazhdonin të silleshin në rrethin e dyshimeve që kishin ngritur vetë, pa iu afruar asnjëherë qendrës së tij, sikur David Blunata që i kishte dëgjuar për gati dy ditë pa folur të mos ndërhynte për të thënë: Ana ka qenë emri i nënës së Lek Dukagjinit. Ky shpjegim i bëri të gjithë të heshtin, por jo të binden. Natyrisht që nuk kishin arsye të dyshonin se nëna e Lek Dukagjinit quhej Ana. David Blunata dihej se kishte një lidhje të veçantë me familjen e Lek Dukagjinit dhe në përgjithësi ai nuk ishte një njeri që ngutej t'i ngatërronte të tjerët, por fakti që Lek Dukagjini kishte parë nënën e vet në fytyrën e një vajze të sapolindur ishte edhe më i papranueshëm dhe ndoshta edhe më i frikshëm, sepse sipas njërit prej këshilltarëve, në terrin e pleqërisë së tij, Lek Dukagjini iu ishte kthyer kujtimeve të familjes, çka donte të thoshte se ai po e pranonte familjen dhe po e rivlerësonte rolin e saj. Megjithatë, askush nuk pati kurajën ta zgjonte Lek Dukagjinin nga gjumi, për ta pyetur nëse ishte apo jo kështu, pra, nëse ai kishte vendosur që në Shqipëri njerëzit t'i riktheheshin familjes. Nga gjithë kjo pasiguri dhe pështjellim e vetmja që përfitoi ishte Ana dhe nëna e saj. Këshilltarët u këshilluan gjatë dhe kryesisht për shkak të këmbënguljes së David Blunatës, vendosën që të mos e ndajnë nënën nga foshnja, siç edhe duhej të vepronin në zbatim të ligjit të Lek Dukagjinit, sipas të cilit në Shqipëri asnjëri nuk duhet ta njohë nënën dhe babanë e vet. Kështu i lanë të dyja bashkë pa i ndarë dhe

Hëna fjeti atë natë gushti, duke mbajtur në gji vajzën e saj, që ia kafshonte gjirin herë pas here.

Disa ditë pas Anës lindjet u shtuan, siç edhe pritej, dhe gjatë fundi të gushtit dhe javës së parë të shtatorit, për shkak të nënave të tyre të pamësuara dhe frikacake, për shkak të vapës që i digjte çarçafët dhe ziente ujin e ndenjur nëpër kazanë, për shkak të përvojës së kufizuar të këshilltarëve që duhej të bënin rolin e mamive në mënyrë amatore dhe për shkak të hutimit të përgjithshëm që kishte krijuar në Shqipëri lajmi i vdekjes së pritshme të Lek Dukagjinit, i cili pothuajse as nuk fliste dhe as nuk hante më, dhjetë foshnje të tjera lindën me vështirësi, duke u tërhequr nga duart dhe nga këmbët për t'u ndarë sa më paqësisht dhe pa dëmtime nga nënat e tyre, gjë që e mbushte Shqipërinë me klithma dhe vajtime të papritura në orë të ndryshme, të ditës dhe të natës. Njëra prej foshnjave vdiq, disa minuta pas lindjes dhe nuk pati kohë as t'i hapte sytë për të parë nënën e vet. Trupi iu fishk si një krimb mëndafshi që sapo del nga gjethja e vet dhe para se të jepte shpirt, lëkura iu mbush me pulla të kuqe e të zeza dhe, me gjithë goditjet që këshilltarët i bënë në pjesë të ndryshme të trupit për t'ia rikthyer jetën, ai nuk u ngjall më. Kur foshnja iku nga jeta që e kishte shijuar vetëm disa çaste, këshilltarët e këqyrën nga të gjitha anët dhe panë se ishte një djalë me një njollë të bardhë mbi ballë, sikur sapo e kishte lëpirë një viç. Nëna e tij qau mbi dritaren e spitalit duke lënë lotët në xham, por këshilltarët i thanë se ajo

foshnje kishte ardhur dhe kishte ikur me sa duket për të paralajmëruar një vdekje tjetër edhe më të madhe, për të cilën Shqipëria duhej të bëhej gati. Ishte e hënë dhe njëri nga këshilltarët tha se njerëzit që vdesin të hënën, marrin me vete një njeri që e kanë dashur shumë. Kush po vdes? Pyeti nëna me sytë e përlotur. Lek Dukagjini, thanë këshilltarët me zë të ulët dhe vajza ktheu kokën nga dritarja dhe pëshpëriti: Djali im nuk e njihte Lek Dukagjinin dhe nuk mund ta donte atë. Atë natë vajzën e kthyen në shtëpi, ndërsa foshnjën e vdekur e mbajtën në spital, pasi e mbështollën me pelena të bardha si krimbin e mëndafshit. David Blunata, i cili ato ditë kishte fituar autoritetin dhe shpejtësinë për të marrë vendime, tha se djali me shenjë në ballë ishte fëmija i parë që vdiste në Shqipëri dhe prandaj meritonte të varrosej në varrezat e qytetit. Pasdite Aleksandri me dy djem ndërtuan një arkëmort të vogël, e futën foshnjën brenda, dhe duke ndjekur ceremoninë e duhur e përcollën në varreza. David Blunata që erdhi vete dhe e ndoqi të gjithë protokollin deri në fund, hodhi një grusht dhe mbi varr dhe tha: Sikur të jetonte ky djalë, do të shihte një Shqipëri tjetër. Aleksandri u zgjat për t'i folur, sepse ai kishte disa muaj që priste t'i afrohej dhe të bënte një bisedë të gjatë me David Blunatën, por ky rrinte i ftohtë dhe pa lëvizur njëlloj si një shkëmb që pret të fryjë era e detit për të djersirë. Nuk do të flasë me asnjeri, derisa të vdesë Lek Dukagjini, mendoi Aleksandri, duke nuhatur erën e qiparisit të rreshkur që përhapej në ajër nga trupi

i David Blunatës.

Kur jetojnë në kushte të vështira dhe kur shpresat për një jetë më të mirë janë të mjegullta, të zbehta dhe të vakëta, njerëzit kanë më shumë arsye t'u gëzohen lindjeve. Lindjet janë si mëngjeset që vijnë pas një nate të gjatë, prandaj duke ndjekur dritën që ka munguar për shumë kohë, mungesa e një zogu në qiell nuk bie shumë në sy. Për këtë arsye vdekja e një foshnjeje nuk e prishi atmosferën e gëzueshme të ishullit. Nata dukej më e bukur dhe herë pas here zëri i ndonjë fëmijë që qante në errësirë dukej si një muzikë që i zgjon njerëzit nga gjumi, i bën kafshët të ndalin gjuetinë dhe i nxit insektet të zbuten dhe të miqësohen me lëkurën e njerëzve. Gratë lehona, ishin strehuar në shtëpitë e tyre të pastra dhe të freskëta dhe siç kishte ndodhur më parë me Hënën dhe vajzën e saj, këshilltarët i lejuan t'i marrin fëmijët më vete. Meqenëse Shqipëria humbi një djalë që vdiq, sapo lindi, dhe nuk pati fatin të priste një fëmijë nga Vera, mbetën gjithsej 10 foshnja nga të cilat gjashtë vajza dhe katër djem. Pasdite, nënat i nxirrnin fëmijët në bulevardin e zambakëve për t'i takuar me diellin. Dhe djemtë, që duhej të ishin baballarët e tyre, afroheshin gjithë ëmbëlsi dhe me po aq pasiguri për të njohur secili fëmijën e vet. Ata dukeshin si ato delet, të cilat bariu ua ka fshehur qengjat. U merrnin erë foshnjave, ia kontrollonin sytë, duart dhe këmbët dhe natyrisht pas gjithë këtij hetimi të hollësishëm, dikush besoi se e gjeti fëmijën e tij, por këtë gjë e fshehu me kujdes në shtresat

më të thella të ndërgjegjes së vet, pa pasur guxim t'ia thotë askujt, sepse me gjithë përgjumjen e pakthyeshme të Lek Dukagjinit, me gjithë lehtësimin e masave dhe zbutjen e frikës gjatë javëve të fundit, në Shqipëri, të qenit baba ende ndalohej me ligj. Aleksandri që shkonte pothuaj në çdo shtëpi për të çuar ushqim, kryesisht qumësht, kos dhe fruta për nënat e reja, mendonte se sidoqoftë Shqipëria kishte hedhur një hap të madh përpara: ajo u kishte njohur fëmijëve nënat.

David Blunata që kishte marrë drejtimin e punëve të vendit në mungesë të Lek Dukagjinit e kishte ndryshuar pak regjimin e tij të përditshëm. Ai dilte në det për të bërë not çdo mbrëmje, atëherë kur foshnjat flinin dhe kur kthehej ndalonte poshtë çdo dritareje si një engjëll që ruan njerëzit nga errësira. Megjithatë, ai fliste pak, nuk kishte qejf të jepte urdhra dhe përgjigjej vetëm kur i kërkonin mendim, gjë që kishte nisur të kthehej në zakon për të gjithë njerëzit e Shqipërisë, sidomos për këshilltarët, të cilët nuk dinin çfarë të bënin në situata të ndryshme. Shqipëria ishte një vend i mësuar të vepronte me urdhër dhe David Blunata mendoi se në të ardhmen secili duhej të bënte punën e vet, pa marrë urdhër nga askush, por që kjo ditë të vinte, shumë gjëra duhej të ndryshonin, duke nisur nga prona, toka dhe bagëtia, të cilat ndoshta duhej të ndaheshin në pjesë të barabarta, për t'i dhënë gjithkujt një mundësi të punonte për vete. Ai kishte pasur kohë të kuptonte se çfarë nuk kishte shkuar si duhet në

Shqipëri, pse njerëzit nuk ishin të lumtur, pse donin të arratiseshin, pse kishte pllakosur uria, pse herë pas here gruri dhe buka rralloheshin dhe megjithëse nuk kishte shumë dijeni në çështje që lidheshin me ekonominë, e ndiente se prona e përbashkët ia kufizonte mundësitë njeriut për të ndryshuar jetën e vet. Megjithatë, ai nuk i shkëmbente mendimet e tij me asnjëri, por vazhdonte të rrinte vetëm sikur priste ditë më të mira. Lëngata e Lek Dukagjinit e kishte vënë në mendime, sepse, si çdo njeri i stërvitur në udhëkryqet e së ardhmes, ai kishte pasiguritë e veta. Kur Lek Dukagjini të vdiste, natyrisht që Shqipëria do të ndryshonte, por ai nuk ishte ende i sigurt se çfarë drejtimi do të merrte ky ndryshim. Ka raste kur barkat që lihen të lira në det, përplasen pas dallgëve dhe atëherë mundësia që ato të copëtohen është më e madhe. Por, ndonëse besonte se Shqipëria mund të bëhej më e lirë, më e drejtë dhe më e lumtur pa Lek Dukagjinin, ai nuk donte që Lek Dukagjini të vdiste, të paktën jo menjëherë. Në gjumë është më i vlefshëm se kurrë, mendonte. Njerëzit i respektojnë ende ligjet e tij, duke i ndryshuar gradualisht, duke i thyer çdo ditë me kujdes dhe elegancë, duke i interpretuar ndryshe çdo natë dhe duke mbyllur njërin sy apo duke kthyer kokën sa herë që shohin një shkelje dhe një devijim. Sa më vonë të vdesë, aq më mirë do të jetë për ne, sepse atëherë njerëzit do të mësohen me shkeljet e ligjit dhe askush nuk do të ketë më fuqi të ndryshojë atë që ka ndryshuar. David Blunata nuk kishte shkruar kurrë ligje, por duke

e ndjekur Lek Dukagjinin pas, në të gjitha fushatat e tij ligjvënëse kishte kuptuar se njerëzit respektojnë më shumë praktikat se sa ligjet. Dhe nëse ligjet shkruhen dhe mbeten ashtu, praktikat përmirësohen çdo ditë nga pak, sepse ato nuk shkruhen në letër. Edhe Shqipëria kishte hyrë në epokën e praktikave të mira. Foshnjat nuk ishin shkëputur nga nënat, ushqimi ndahej duke marrë parasysh nevojën, shijet, tekat dhe stinën dhe jo më racionin e barabartë, gjë për të cilën ai i ishte mirënjohës Aleksandrit. Oraret e natës ishin zgjatur duke iu dhënë mundësi burrave dhe grave të afroheshin edhe më shumë me njëri-tjetrin, ndërsa Mehmeti bashkë me rojet e tij pothuajse nuk dukeshin fare në qytet, si ato kafshët e egra, të cilat e kanë kuptuar se njerëzit nuk frikësohen më nga kthetrat. Disa djem e kishin kthyer në ritual daljen e përditshme në det me barkën që Dielli dhe Vera nuk e kishin nxjerrë dot nga Shqipëria. Madje një pasdite, ata ishin larguar aq shumë saqë barka kishte humbur në horizont dhe David Blunata kishte pritur deri në të gdhirë, i sigurt që ata do të ktheheshin. Duhet të ktheheni, thoshte me vete duke ecur mbi rërë. Shqipëria është gati të luftojë me veten dhe prandaj i duhen burrat. Ai do t'i kishte thënë të njëjtën gjë edhe Diellit, sikur ai ta kishte pyetur dhe natyrisht do ta kishte bindur që të mos arratisej, por Dielli nuk kishte ardhur tek ai dhe për këtë ftohtësi David Blunata fajësonte sjelljen e vet prej qiparisi, që për shkak të lartësisë i mban larg kafshët e buta. Tani Dielli –kishte mbetur i izoluar në një shtëpi

në fund të qytetit dhe Vera po ashtu në një shtëpi tjetër, diku më larg. Të dy prisnin të dënoheshin, siç i kishte thënë për herë të fundit Lek Dukagjini, Mehmetit. Para se të zhdukej, për një arsye që askush nuk e dinte, por që të gjithëve u pëlqente, Mehmeti kishte urdhëruar që atyre t'u çohej ushqim modest tri herë në ditë, që asnjëri të mos i takonte, asnjëri të mos u jepte lajme për Shqipërinë, asnjëri të mos u dërgonte lule apo kërmij dhe ai urdhër mbetej ende në fuqi. Aleksandri gjente herë pas here një mundësi për ta thyer urdhrin dhe për të ngushëlluar Diellin, ndërsa David Blunata besonte se shumë shpejt duhej të përgatiste lirimin e tyre, por hëpërhë ishte ende shpejt. Falja e Diellit dhe Verës mund ta nxirrte nga gjumi Lek Dukagjinin, si ata arinjtë që i pickon një bletë, dhe Mehmeti do të gjente një arsye për t'u kthyer në qytet dhe për t'u hakmarrë ndaj të gjithë atyre që kishin shkelur urdhrin e Lek Dukagjinit. Nuk duhet t'i lëshoj pulat në qytet, për t'u hapur oreksin ujqve, mendonte David Blunata me durim. Qëndrimi ndaj arratisjes nuk është një praktikë që mund të ndryshoje lehtë, si ushqimi, dalja me barkë në det apo shëtitja e nënave me foshnjat e tyre, por një ligj i ashpër dhe i qartë që nuk mund të thyhet pa ikur ai që e ka shkruar. Natyrisht që disa nga kështilltarët e Lek Dukagjinit, të cilët jetonin si murgj, duke përgjuar çdo natë frymëmarrjen e Zotit, nuk mund të pajtoheshin me këtë shkallë lirie, të cilën do ta konsideronin si herezi. Ata ishin të tulatur dhe të mpirë nga vapa dhe nga

ethet e Lek Dukagjinit, por njëlloj si murgjit nuk do të pranonin kurrë që Zoti të poshtërohej nga njerëzit, ende pa u varrosur. Megjithatë, kur Aleksandri i tha se Vera ishte dobësuar, kockat i kishin dalë mbi lëkurë dhe nuk e pranonte më ushqimin, David Blunata mendoi se ata duhej të liroheshin urgjentisht dhe, pa dyshim, do të kishte arritur ta çonte deri në fund vendimin e tij, sikur Lek Dukagjini të mos vdiste të hënën e tretë të shtatorit.

Atë ditë mbi Shqipëri kishte dalë një diell i bukur dhe gjethet e pemëve shkëlqenin nga djersa. Lek Dukagjini ishte rrëzuar nga karrigia e vet dhe flokët i ishin përhapur në dysheme si një rrjetë e mbushur me mendime, që ai nuk kishte pasur kohë t'i thoshte. Sytë i kishte të mbyllur dhe në dorë mbante ende një pjatë me bizele, të cilat i kishte përtypur në gjumë, për shkak të zakonit dhe të shijes për bishtajat e njoma, që i treste me ngadalë edhe kur flinte. Kështilltarët dolën me vrap nëpër qytet dhe duke bërtitur, i trembën zogjtë që filluan të largohen nga Shqipëria, sikur t'i kishte zbuar një furtunë që po afrohej. Lek Dukagjini nuk kishte nxjerrë asnjë fjalë, nuk kishte lënë asnjë porosi, asnjë germë, asnjë letër, asnjë testament dhe herën e fundit që dikush e kishte dëgjuar të fliste, kishte thënë: Parajsa ka ftohtë. Kur David Blunatës ia thanë atë fjali për ta interpretuar, ai e kuptoi se çfarë donte të thoshte Lek Dukagjini dhe mendoi se edhe në çastet e fundit ai kishte jetuar si një Zot që parashikon të ardhmen e njerëzve. Natyrisht që

Lek Dukagjini e kishte ndjerë, siç ndien çdo njeri të ftohtin, se pas tij Shqipëria nuk do të ishte më kurrë ajo që kishte qenë apo ajo që ai kishte ëndërruar dhe ndoshta për këtë arsye kishte vdekur i mërzitur dhe i vetmuar, duke parashikuar një dimër të gjatë dhe të ashpër, që në fund të shtatorit dukej ende shumë larg. Megjithatë, siç i takonte një Zoti, ai kishte marrë masa që askush të mos e shihte duke vdekur dhe kishte zgjidhur të vetmin çast kur këshilltari që e mbikëqyrte, nuk ishte aty, për ta parë të hapte gojën, ndoshta të mbytej nga mungesa e oksigjenit apo të trishtohej dhe të qante sepse po vdiste. Por edhe nëse ai vërtet kishte vuajtur duke dhënë shpirt, këtë e kishte bërë shumë shpejt, gjatë kohës që këshilltari i ngarkuar me mbikëqyrjen e tij kishte shkuar të mbushte një gotë ujë në shesh, në mënyrë që Lek Dukagjini t'i kalonte kokrrat e bizeleve me sa më pak vështirësi. Vdekja e tij ishte shumë njerëzore, sepse Zoti nuk mund të vdesë kurrë duke ngrënë bizele, mendoi David Blunata, ndërkohë që në ishull u shpall zija dhe nisën ceremonitë e varrimit.

Zakonisht kur njeriu që e ka drejtuar një vend për shumë vjet duke përcaktuar me dorën e tij të hekurt edhe gjatësinë e gjilpërave dhe karficat e grave dhe pa dyshim shtëpitë, urat, rrugët, pemët, zogjtë dhe kafshët që i dekorojnë ato, njerëzit hutohen dhe pllakos plogështia sepse vdekja ka një ndikim të njohur: ajo e shton panikun dhe vetminë. Por Shqipëria e përcolli me emocione të ndryshme vdekjen e Lek Dukagjinit. Kishte vajza që qanë

duke ngritur kujën mbi ishull dhe kjo ishte një provë tjetër se ato ishin bërë gra, sepse gratë ia ngarkojnë gjithnjë vetes detyrën e vajtimit në kor, siç kishte edhe djem, të cilët vdekja e Lek Dukagjinit i gjeti duke u larë në det prandaj ata nuk e gjykuan të udhës ta ndërprisnin sezonin e plazhit, por u fshinë mirë e mirë, pastruan këmbët nga rëra që ishte u ngjitur, nxorën rrjetat e mbushura me leshterikë dhe ndonjë karkalec, apo molusk që përdridhej pa ndonjë shkak dhe, kur nga darka e përfunduan këtë zbavitje, u veshën dhe shkuan në qytet duke i ngrysur vetullat dhe duke ecur me hapa të vegjël, siç bëjnë njerëzit që duan të mos bien shumë në sy gjatë ceremonive të përmortshme. Ata e dinë që nuk kanë asnjë rol në atë që po ndodh. Ndërsa këshilltarët nuk patën shumë kohë ta vuajnë vdekjen e Lek Dukagjinit dhe njësoj si murgjit, që në ditë tragjedish sulen të pastrojnë manastiret dhe kishat, edhe ata u lëshuan nëpër ishull duke sistemuar çdo rrugë, pastruan çdo cep, u mbyllën gojën kafshëve me napa të trasha që pëllitjet e tyre të mos prishnin zinë, - shpërndanë rroba të zeza zije për të gjithë, mblodhën petalet e shpenguara që ishin shtrirë, duke u thekur në bulevardin e zambakëve apo lanë shkallët e Godinës së Shtetit, gurët e mëdhenj, bashkë me sheshin ku ylli i verdhë qëndronte i palëvizur prej shumë vitesh, ndërkohë që rojet e Mehmetit u urdhëruan të shkojnë në pyll, të presin drurët më të mirë nga trupat e të cilëve do të ndërtohej arkivoli i Lek Dukagjinit. Dhe meqë Lek Dukagjini u varros vetëm ditën e tretë, pasi vdiq, pra të

enjten, njerëzit patën gjithë kohën e mjaftueshme për t'u bërë gati, për të mësuar si të ambientohen me rregullat e zisë, për të ndryshuar rrobat, shikimin dhe të qeshurën, për të qarë apo për të menduar se çfarë vinte pas kësaj vdekjeje dhe Mehmeti, që kishte disa javë që e priste, u ul në gjunjë dhe tha me vete: Zoti im, duhet të më falësh, që këtë herë nuk do të bindem. Ndërkohë, Enveri që ishte i vetmi nga fëmijët që e takoi Lek Dukagjinin pas vdekjes së tij, si të donte të merrte një amanet, veshi një kostum prej gjenerali, që e kishte pikasur dikur në baulet e mëdha të Lek Dukagjinit, kostum për të cilin më vonë u tha se i përkiste të atit të Lek Dukagjinit. Ndonëse i rrinte pak i ngushtë, kostumi ia kishte rritur shtatin, prandaj, kur doli nëpër qytet i veshur në atë mënyrë, të gjithë u mblodhën sikur në ishull kishte ardhur një ushtri. Enveri po bëhej gati të drejtonte Shqipërinë dhe buza e tij nuk qeshte, por priste solemnisht të mbaronte varrimi, për të marrë një vendim të madh. Ndërsa Shtuni, të cilit askush nuk i kërkonte llogari, gjeti një çast për t'u futur në dhomën ku mbahej trupi i Lek Dukagjinit, i zbukuruar me lule dhe me fruta nga të gjitha anët dhe duke i puthur duart që i mbanin era pjeshkë, sepse këshilltarët e kishin lyer me atë parfum, i tha në vesh: Nuk e njohe dot vajzën time, por unë do t'i flas për ty kur të rritet. Aleksandri ishte i vetmi që gjeti kohë për të festuar vdekjen e Lek Dukagjinit dhe ndryshe nga herët e tjera u fsheh në tarracën e mensës dhe piu deri në fund një shishe me verë, që nuk i bëri asnjë efekt të dëmshëm, por përkundrazi ia shtoi lumturinë e

asaj dite, duke enxitur të dilte nëpër qytet e të mendonte për restorantin që do të hapte atje pas disa kohësh. Ai kishte muaj të tërë që po mendonte se si të ndërtonte një restorant të vogël, me gjellë të thjeshta dhe të shijshme madje e kishte zgjedhur edhe vendin, në një cep të sheshit të qytetit. Këtë bisedë po matej të bënte me David Blunatën, por e vetmja vështirësi ishte mungesa e parave. Në Shqipëri njerëzit nuk kishin para dhe fillimisht ata nuk do ta paguanin dot çmimin e ushqimeve dhe pijeve që do të konsumonin. Prandaj duhej një plan, duhej të fliste me David Blunatën, në mënyrë që paraja të lejohej bashkë me pronën dhe njerëzit të liheshin të lirë për të shitur dhe për të blerë apo për të kapërcyer detin në kërkim të mallrave që nuk ekzistonin në vend. Ai ishte i sigurt se David Blunata do ta nxiste gradualisht hapjen e Shqipërisë, do t'i lejonte shqiptarët të ndanin tokën dhe të merrnin shtëpitë e tyre dhe në këtë mënyrë gjërat do të ndryshonin dhe shqiptarët do t'i kalonin orët e mbetura pas punës në restorantin e Aleksandrit, sepse edhe në Shqipëri si kudo tjetër, burrat kanë të njëjtat zakone: ata mblidhen dhe harxhojnë qindarkat e tyre duke pirë dhe duke biseduar për gratë. Ademi i kishte treguar se në bregun përballë burrat mblidheshin çdo natë nëpër taverna dhe atje shkëmbenin trishtimin dhe gëzimin e tyre njerëzor. Sikur Ademi të ishte gjallë, ndoshta Aleksandri nuk do të kishte nevojë për ndihmën e David Blunatës dhe pa dyshim ata të dy do ta kishin pushtuar një cep të sheshit, do të kishin ngritur një kasolle të vogël

me dru dhe me disa tavolina kashte, ku do të shërbehej pa frikë mish, pije dhe duhan, i ardhur nga vende të tjera, sepse Ademi ishte i vetmi që mund ta bindte Mehmetin, të mos i arrestonte. Aleksandri i sillej rrotull David Blunatës, për t'i rrëmbyer vëmendjen, por ai ishte gjithë kohën i zënë me ceremonitë dhe organizimin e funeralit dhe asnjëherë nuk dukej i ngeshëm dhe i përqendruar, prandaj Aleksandri mendoi se këtë bisedë duhej ta bënte pas varrimit.

Ditën që Lek Dukagjini u varros, Shqipëria heshti. Tetë këshilltarë e nxorën arkivolin e madh nga godina e shtetit dhe pasi e shtrinë përpara yllit të verdhë u rreshtuan para tij duke mbajtur sytë ulur. Rojet e Mehmetit kishin ardhur për herë të parë të armatosur në qytet dhe armët e tyre të vajosura me kujdes, shkëlqenin në diell, duke thithur gjithë kuriozitetin e djemve që shihnin armë për herë të parë dhe frikën e vajzave, të cilat rrinin pa lëvizur duke menduar për fëmijët që i kishin lënë vetëm, sepse David Blunata u kishte thënë se ata nuk duhej të merrnin pjesë në varrim. Mehmeti qëndronte drejt duke kontrolluar me sy çdo lëvizje, ndërsa Enveri në mes të shokëve të tij dukej sikur po komandonte një ushtri, të cilës duhej t'i gjente armët. Kur të gjithë u mblodhën para arkivolit të hapur të Lek Dukagjinit, David Blunata bëri një hap dhe duke iu drejtuar njerëzve tha: Sot ne përcjellim në banesën e fundit Lek Dukagjinin, njeriun që krijoi Shqipërinë. Jam i bindur se ai vdiq i lumtur, sepse pati kohë të shohë ngritjen e një vendi nga asgjëja. Ky ishull, që vetëm disa

vite më parë, ka qenë një strehë zogjsh, kafshësh dhe peshqish, tani është një vend i banuar ku njerëzit kanë vendosur të ndërtojnë jetën dhe të ardhmen e tyre. Lek Dukagjini e ka vendin në histori. Shqipëria është vendi më i veçantë i botës dhe askush para tij nuk ka mundur të krijojë një shtet nga hiçi, duke luftuar pa kompromis me dashurinë, me pronën dhe me paranë. Ne sot nderojmë me dhimbje njeriun që na drejtoi drejt lumturisë për aq shumë vjet, por historia e Shqipërisë në të ardhmen do të thotë fjalën e vet për veprën dhe kurajën e tij. Megjithatë, ne duhet t'i jemi përgjithnjë mirënjohës këtij njeriu, i cili u largua si një gjysh i lumtur që sheh se fëmijët e tij janë bërë me fëmijë, falë ujit, bukës, tokës, ligjeve dhe shtetit që ai krijoi. Tani Shqipëria po bëhet gati të hyjë në një epokë tjetër. Njerëzimi ka gjithnjë nevojë të ndryshojë. Shqipëria duhet të kuptojë se ndarja me botën nuk mund të kthehet në qëllim. David Blunata u afrua pranë arkivolit dhe i vuri dorën në ballë Lek Dukagjinit si një qiparis që përshëndet një lis. Mehmeti iu bëri shenjë rojeve të veta dhe, siç ishte parashikuar përpara ceremonisë, ata i drejtuan armët nga qielli dhe qëlluan në ajër me breshëri, trembëdhjetë herë rresht, aq sa ç'ishin vitet që kur Shqipëria ishte krijuar. Pasi gëzhojat ranë në shesh dhe njerëzit shkundën veshët nga gjëmimi i panjohur i armëve, këshilltarët e ngritën arkivolin dhe dalëngadalë u drejtuan nga varrezat. Turma e ndoqi funeralin duke ecur të gjithë për dy. Mehmeti dukej i lodhur. Ai kishte qëndruar gjithë natën pa fjetur, duke i udhëzuar rojet e veta, ndërsa Enveri që ishte një

hap pas David Blunatës i kishte sytë e kuq dhe nofulla i lëvizte nga zemërimi. Ky njeri do të dënohet për fjalët që tha sot, i tha shokut, që e ndiqte si hije. A e dëgjove se si e trajtoi Lek Dukagjinin si një njeri të zakonshëm dhe asnjëherë nuk e quajti Zot? Shoku i tij pohoi me kokë dhe, duke e parë Enverin në sy, i tha: Unë nuk e dëgjova mirë, sepse po shihja Aleksandrin që dukej sikur qeshte nga kënaqësia. Burgjet e Shqipërisë do të kenë vend për të gjithë, foli Enveri dhe vazhdoi rrugën duke drejtuar uniformën e tij që dukej edhe më e ngushtë atë pasdite me diell. Kur arkivoli i Lek Dukagjinit u mbulua në gropën e vet, vajzat u afruan dhe hodhën kurorat që kishin përgatitur për tri ditë rresht dhe meqë David Blunata ishte marrë me organizmin dhe dekorin e kësaj ceremonie, atje nuk munguan lulet e kumbullës, lulet e diellit, manushaqet, mëllagat dhe madje as zambakët e bardhë, të cilët Lek Dukagjini nuk do të kishte dashur kurrë t'i merrte me vete, sepse si të gjithë njerëzit, edhe ai kishte alergjitë e veta kundrejt disa aromave, shijeve dhe ngjyrave.

Në mbrëmje, mbi Shqipëri ra një hënë e plotë, mbi faqen e së cilës lëviznin hijet e shpejta të shqiptarëve të shqetësuar, si ato kafshët që kërkojnë të mësojnë sa më shpejt të ardhmen e pyllit ku jetojnë. Dhe David Blunata, që po rrinte në breg të detit, mendoi se nganjëherë vdekja e Zotit i bën njerëzit më të këqij, sepse ua heq frikën.

Çfarë mendon Zoti për ata që duan ta zëvendësojnë

Po të shohësh sesa shekuj ka jetuar njerëzimi në rrëmujë, pa ditur të sistemojë pasuritë e veta, pa mundur të numërojë njerëzit dhe t'i rendisë emrat, mbiemrat, ditëlindjet dhe veprat e tyre nëpër kartela të vogla, e kupton se detyrimin për të ndërtuar arkiva, njeriu e ka huazuar nga Zoti. Por megjithëse ka shumë njerëz që besojnë se Zoti është një shkatarraq, se ai nuk ka as kohë dhe as nevojë të sistemojë njerëzit dhe ngjarjet nëpër arkivat e veta, ky përfundim i paragjykuar dhe i përciptë mbetet i paplotë, jo vetëm sepse engjëjt, profetët dhe shenjtorët që kanë pasur më shumë raste të njohin natyrën e saktë të Zotit, dëshmojnë të kundërtën në librat e shenjtë që kanë shkruar, por edhe sepse fakti që bota ka ndërruar aq shumë breza dhe popuj përmes një rotacioni matematik, pothuajse

të përkryer na provon se Zoti është një vëzhgues i imët dhe i ndjeshëm, i cili nuk i lë asgjë rastësisë dhe aq më pak kujtesës se vet.Përkundrazi ai e shënon çdo qenie në librat e tij, pasi kjo është e vetmja metodë e besueshme që i jep mundësi të kontrollojë shtimin, përmirësimin, zhvillimin dhe përsosjen e racës njerëzore. Por ndryshe nga dokumentet që mbajnë njerëzit, në të cilat shënohet dita e lindjes dhe data e vdekjes së njeriut, atësia dhe fëmijët, gjatësia, sytë, flokët dhe profesioni i tij, arkivat e Zotit kanë një natyrë tjetër. Pas vdekjes së njeriut, aty pothuajse përshkruhet gjithë jeta e tij. Pra, nëse njerëzit kanë prirje ta përshkruajnë jetën e njeriut me numra, Zoti e përshkruan atë me fjalë, një zakon ky, që shpjegohet me vëmendjen dhe kohën e bollshme që ai i kushton njerëzimit. Natyrisht do të ishte e pavend të besonim se Zoti i mbush vetë të gjitha kartelat e njerëzve, se ai shpenzon orë dhe ditë të tëra duke mbikëqyrur dhe hedhur në letër jetëshkrimin e çdo njeriu, sepse kjo është një punë kolosale që nuk i shkon për shtat natyrës së ngathët dhe harraqe të Zotit, por ai përdor me dhjetëra engjëj, të cilët i ka ndarë në grupe të vogla, për të mbajtur nën vëzhgim jetën e popujve të ndryshëm dhe të njerëzve që përbëjnë këta popuj, prandaj ata që ngushëllohen duke kujtuar se Zoti harron, gabohen. Janë engjëjt ata që nuk e lënë Zotin të harrojë mëkatet e botës. Engjëjt kanë aftësinë dhe kohën që u jep përjetësia, për t'i përzgjedhur hollësitë e pafundme të jetës njerëzore duke shënuar vetëm ato më

të veçantat, ato të cilat e bëjnë një njeri të ndryshëm nga një tjetër, sepse vetëm në këtë mënyrë këto jetëshkrime mund të kenë rëndësi për hulumtimin dhe përsosjen e njerëzimit. Zakonisht këtë punë e bëjnë engjëjt e vegjël, sepse engjëjt, megjithëse janë të gjithë të përjetshëm, kanë mosha të ndryshme dhe ata që janë më të rinj dhe më me pak përvojë ngarkohen të përshkruajnë jetën e njerëzve, por cilësia dhe sidomos gjatësia e këtyre jetëshkrimeve nuk është gjithmonë e pëlqyeshme dhe e pranueshme, prandaj Zoti ka vendosur që kryeengjëjt, ata që kanë më shumë përvojë dhe stil në të shkruar, t'i redaktojnë skedat duke i përshtatur dhe rregulluar në madhësinë dhe artin e duhur për shijen dhe kohën e Zotit, sepse Zoti nuk kërkon vetëm informacion. Ai ka nevojë të argëtohet kur lexon jetën e një njeriu, njëlloj si një njeri i zakonshëm kur lexon një roman apo një tregim. Dhe nëse do të duhej të bënim një krahasim të kuptueshëm, në këtë rast, duhet të themi se Zoti nuk ka qejf të lexojë romane, por vetëm skica të shkurtra dhe të shpejta, të pasura me ngjarje, të cilat i mbushin atij kohën në mes të punëve të tjera, duke i siguruar njëkohësisht edhe informacionin e nevojshëm. Pasi skedat e mbushura me jetën e njerëzve kalojnë duke u përsosur nëpër disa duar, ato i përcillen Zotit dhe pasi ai i lexon, vendos shënime të caktuara, të cilat jo në çdo rast janë të detyrueshme, sepse përveç kureshtjes asgjë nuk e detyron Zotin të ndërhyjë në jetën e një njeriu pas vdekjes. Por për të kuptuar gjithë atë që po themi,

duhet një shembull.

Kur Lek Dukagjini vdiq, engjëjt i çuan Zotit këtë skedë që ai e lexoi duke bërë ndalesa të shkurtra, sepse në atë kohë një shenjtor i kishte ardhur për vizitë dhe ndërsa po i kërkonte të ndalonte përmbytjen e përvitshme të fshatit nga kishte ardhur, Zoti po lexonte si më poshtë: Lek Dukagjini vdiq në shtator, në një ishull që nga lart duket si një lëvozhgë arre në mes të detit. Ai jetoi atje vitet e fundit të jetës bashkë me nëntëdhjetë e pesë fëmijë, dymbëdhjetë këshilltarë dhe njëmbëdhjetë roje, disa nga të cilët vdiqën për shkak të tradhtive të njohura që njerëzit i bëjnë njëri-tjetrit dhe të cilat nuk kanë arsye të shpjegohen hollësisht. Disa ditë para se të vdiste, ishulli, të cilin, meqë ai ishte shqiptar, e kishte quajtur Shqipëri, ishte shtuar me dhjetë fëmijë të tjerë, nga të cilët gjashtë vajza dhe katër djem dhe dëshmitarët thonë se Lek Dukagjini mund të vdiste shumë kohë më përpara, por ai e shtyu vdekjen e tij në vjeshtë, pikërisht për të pritur këtë ditë. –Sidoqoftë kjo është një legjendë e pambështetur në asnjë provë, sepse asnjëri nuk ka fituar ende aftësinë për ta përcaktuar vetë ditën e vdekjes, me përjashtim të rasteve të vetëvrasjeve. Por arsyeja se pse vendosëm ta përzgjedhim këtë jetëshkrim, mes mijërave që janë përfunduar javën e fundit, nuk është kjo. Lek Dukagjini pretendoi gjatë gjithë jetës së vet se ai nuk ishte një njeri si gjithë të tjerët dhe ndryshimi mes tij dhe njerëzve të tjerë qëndronte në marrëdhënien që ai besonte se kishte vendosur me Zotin dhe me veten.

Por edhe kjo nuk është një arsye për të tërhequr vëmendjen tonë, sepse tashmë dihet se çdo njeri beson se ai nuk i ngjan asnjërit dhe se është i ndryshëm nga gjithë të tjerët. Jetëshkrimin e Lek Dukagjinit e gjykuam interesant dhe të nevojshëm për një arsye tjetër: ai vendosi që të zëvendësonte Zotin dhe gjithë jetën e tij ia kushtoi këtij qëllimi dhe është e drejtë dhe po aq e vërtetë të thuhet se pati shumë njerëz të cilët e besuan verbërisht deri në fund. Madje ka disa prej tyre që e besojnë ende se ai ishte Zot dhe kjo ide po vazhdon t'i ndajë shqiptarët në dy pjesë, paçka se nuk është qëllim i këtij dokumenti të përshkruajë sesi po jetojnë shqiptarët pas kësaj vdekjeje. Lek Dukagjini vinte nga një familje e madhe shqiptarësh. Ai trashëgoi shumë pasuri dhe prona, por nuk njohu dot as babanë dhe as nënën e vet dhe sipas gjykimit tonë kjo është arsyeja që ai nuk e pranonte familjen dhe martesën, duke ia ndaluar këtë gjë edhe pasuesve të vet. Derisa mbushi dhjetë vjeç, ai nuk foli dhe u mor vetëm me këqyrjen dhe vrojtimin e botës që lëvizte jashtë dritareve të shtëpisë se tij, gjë që i bëri shumë njerëz të mendojnë se ai ishte memec. Vendosi të flasë vetëm kur thirri në shtëpi një grua të varfër dhe të vetmuar, së cilës i kërkoi të bëhej nëna e tij dhe më pas edhe një burrë, të cilin e bindi të bëhej babai i tij. Më pas i detyroi të dy të bashkoheshin dhe të lindnin një fëmijë, aftësi që, për shkak të moshës dhe turpit, ata nuk e patën, duke i forcuar kësisoj Lek Dukagjinit bindjen, se, fëmijët nuk duhet t'i njohin

prindërit e tyre, normë që ai e ktheu në ligj, në shtetin që krijoi. Lek Dukagjini ishte një kritik i rreptë i Zotit dhe megjithëse në shekullin e fundit janë shtuar njerëzit që besojnë se Zoti nuk ekziston, ai ishte shumë i ndryshëm nga gjithë të tjerët. Ndryshimi mes tij dhe kundërshtarëve të njohur të Zotit ishte ky: nëse këta të fundit i bëjnë thirrje njeriut të mos i besojë dhe të mos i përkushtohen Zotit, Lek Dukagjini ndërtoi një shtet që e ndalonte krejtësisht Zotin dhe dënonte të gjithë ata që ebesonin atë. Por ai shkoi edhe më larg: e shpalli veten Zot. Pra, nëse kritikët, kryesisht, ata që kanë shkaktuar revolucione dhe ndarje të barabarta tokash në disa vende, e konsiderojnë Zotin të panevojshëm dhe për këtë arsye asnjëri prej tyre nuk kërkoi të bëhej Zot, Lek Dukagjini besonte se Zoti duhet të ishte ai vetë. Pra, në thelb ai pranonte se Zoti ishte dhe mbetet i nevojshëm për botën. Kësisoj kemi të bëjmë me një formë të re të mohimit të Zotit, gjë që e bën Lek Dukagjinin të vlefshëm për t'u studiuar si njeri. Por sidoqoftë ai nuk u mjaftua vetëm me kaq dhe si të gjithë ata, të cilët, pasi shkulin nga rrënjët një lule, ndjekin nëpër livadh farat që ajo ka përhapur mbi bar, Lek Dukagjini ndaloi edhe dashurinë mes njerëzve, martesat dhe njohjen e prindërve nga fëmijët e tyre dhe po ashtu paranë, pronat, trëndafilat, macet, qentë dhe disa kafshë të tjera të egra, të cilat ai kurrë nuk i pranoi në Shqipëri. Nëse ai do të ishte bërë më i njohur jashtë vendit të vet dhe për këtë arsye do të ishte një objekt vëzhgimi i dijetarëve që e mohojnë

Zotin dhe që besojnë se ai i ka kufizuar liritë e njeriut, me siguri që shumëkush do ta konsideronte dhe më të papranueshëm dhe shumë më të dëmshëm se vetë Zotin. Por, për hir të së vërtetës, sa qe gjallë ai jetoi si një Zot dhe u nderua si i tillë, falë aftësive të tij, deri diku profetike, të cilat i krijuan njerëzve përshtypjen se ai kishte në trup disa thërrime nga brumi i Zotit. Lek Dukagjini donte ta thërrisnin Zot dhe i bindi pasuesit e vet se Shqipëria ishte një parajsë. Por Lek Dukagjini nuk u kthye në Zot, sepse ishte i pasur, megjithëse trashëgimia dhe emri i familjes e ndihmuan të merrte disa vendime që njerëzit e zakonshëm nuk do t'i kishin marrë dot, sepse siç ndodh me të gjithë popujt e varfër, ndodh edhe me shqiptarët: pasuria i nënshtron ata. Në rastin e tij, duhet pranuar se në krahasim me shumë shqiptarë të tjerë Lek Dukagjini ishte më i mençur, më i fortë, më i qëndrueshëm, më i prerë dhe disa tipare që e nënshtrojnë natyrën e brishtë të njeriut, si dashuria, nostalgjia, malli, xhelozia, bukuria, zilia, pasuria, etja për pije, oreksi i trupit për seks dhe uria e shpirtit për arte, për muzikë dhe poezi, ishin të huaja për të. Ai nuk donte as para, as prona dhe as gra, por vetëm adhurim. Dhe në të vërtetë, duke hequr dorë vullnetarisht nga martesa, nga seksi, nga pasuria dhe nga Zoti ai u bë i besueshëm për të tjerët. Lek Dukagjini vdiq pa fjetur kurrë me një grua dhe ne do ta kishim përzgjedhur dhe ndoshta emëruar si shenjtor, nëse ai do të ishte ndalur këtu. Lek Dukagjini ndërtoi një shtet të ndryshëm nga çdo shtet

tjetër që ka njohur njerëzimi dhe në këtë art ai mund të konsiderohet një pionier, pavarësisht se pasojat e veprimtarisë së tij mbetën të diskutueshme. Shqipëria po jeton për gati trembëdhjetë vjet, pa para, pa prona, pa shkëmbyer asnjë mall, asnjë dije dhe asnjë njeri me vendet e tjera të botës. Sa i takon pronës dhe parasë ai besonte se, njeriu duhet të zhvishet nga të dyja me detyrim, se gjithçka në tokë dhe në det duhet të jetë e përbashkët, sepse këto vese i shtyjnë njerëzit në vrasje dhe në luftëra, të cilat bota i ka pasur me tepri në shekujt e fundit. Lek Dukagjini u përpoq të krijonte një racë shqiptarësh fizikisht më superiore dhe mendërisht më inteligjente se gjithë të tjerët, përmes shartimeve të studiuara, gjë që e provoi me bashkimine mbikëqyrur të dymbëdhjetë vajzave dhe djemve nga të cilët lindën dhjetë fëmijë në javët e fundit. Prandaj mund të pohohet se ai besonte se shqiptarët duhet të drejtojnë botën përgjatë shekujve të ardhshëm, duke përsosur mjekësinë, lëvizjen, teknologjinë dhe shkencën, gjë që deri tani nuk kishte ndodhur, sepse, sipas tij, shqiptarët kishin pasur Zotin e gabuar, ose nuk e kishin gjetur ende Zotin e duhur. Por nga një ngjarje e papritur, disa ditë para se të vdiste, kur Lek Dukagjini i vuri njërës prej foshnjave të sapolindura emrin e nënës së vet, disa prej nesh besojnë se nëse do të jetonte akoma, ai do ta rishikonte çështjen e familjes dhe të martesës, çka na shtyn të mendojmë se në fund të jetës, ai mund të ketë ndryshuar bindjen për rolin e familjes. Kjo gjë ngre dyshime për karakterin e tij

të qëndrueshëm dhe të vendosur dhe madje na krijon përshtypjen se, megjithëse jetoi si Zot, Lekë Dukagjini vdiq si njeri. Sidoqoftë, për mos u nxituar e dalë në përfundime të parakohshme e të paprovuara, edhe në këtë rast duhet të mjaftohemi duke huazuar proverbin e njohur të parajsës që thotë se, Zotit nuk i lejohet të plaket, sepse pleqëria e zbut dhe e bën më të mirë. Si mbyllje mund të themi se përfundimet tona për jetën dhe veprën e Lek Dukagjinit mbeten te ndryshme, për këtë arsye kemi vendosur që t'ia lëmë në dorë Zotit ta klasifikojë atë, ose, në listën e shkurtër të njerëzve të cilët janë shpallur si kundërshtarë dhe heretikë të papranueshëm, ose në listën e atyre miliona të tjerëve, të cilët gjithë jetën kanë pritur një shenjë nga Zoti dhe kanë vdekur pa e parë dot atë.

Kur mbaroi leximin e tekstit që kishte përpara, Zoti u shtriq në karrigen e tij dhe mendoi se, si gjithnjë engjëjt kishin shkruar shumë gjatë, se jeta e Lek Dukagjinit nuk i meritonte aq shumë rreshta, se stili i të shkruarit nuk ishte shumë tërheqës. Ai ishte i mbushur me përfundime më shumë sesa me detaje, me të dhëna dhe ngjarje, gjë që nuk i lejohet një engjëlli, sepse ai nuk ka të drejtë të arrijë në përfundime, se për këtë arsye ai tekst, nuk ngjante aspak si një tregim i pasur me metafora dhe krahasime të larmishme, por si një dokument nga ato që njerëzit i përdorin për arkivat e policisë, për të rrëfyer aktivitetin e një njeriu që ka shkelur ligjin vazhdimisht, paçka se Lek Dukagjini ishte përgjithësisht i tillë dhe

mesa duket ndonjë engjëll i ri dhe pa shumë përvojë e kishte shkruar me ngut, i rrëmbyer nga jeta e vrullshme e Lek Dukagjinit apo i kapur në ankthin e përshkrimit të një herezie, të cilën ndoshta ishte përpjekur ta zbuste dhe ta lëmonte pak, për të mos e mërzitur Zotin, për të mos ia shtuar edhe më tepër inatin dhe frikën ndaj njerëzve, të cilët, sidomos gjatë shekujve të fundit, po e sfidonin pa mëshirë, duke e injoruar apo duke e zëvendësuar me lloj-lloj të vdekatarësh të gjorë, të paaftë për të përmbushur një qëllim të pavdekshëm. Ndërkohë që duhej t'i përgjigjej edhe shenjtorit që kishte përpara dhe që priste me padurim që përmbytja në fshatin e tij të ndalonte, Zoti ngurroi një hop përpara se të vinte një shënim në faqen e fundit dhe pasi u mendua pak, shkroi, këtë porosi, si më poshtë : "Sa herë që në Tokë lindin njerëz, që duan të më zëvendësojnë, ata duhet të inkurajohen të dështojnë, duhet të frymëzohen të jenë më të egër dhe më të pashpirt se unë, sepse vetëm në këtë mënyrë, besimi i njerëzve se unë jam i pazëvendësueshëm, i përsosur, i pavdekshëm, i mëshirshëm dhe unik, vjen duke u shtuar."

9

Nëse David Blunata ishte mësuar të priste ditë më të mira për ta ndryshuar Shqipërinë, nëse Mehmeti kafshonte lëkurën e tij duke duruar që Shqipëria t'i mbetej në dorë, Enveri nuk dinte dhe nuk donte të priste dhe në fund të fundit nuk kishte pse priste. Pa u mbyllur zija njëmujore për Lek Dukagjinin, ai mblodhi shokët e tij në sheshin e qytetit dhe, duke mbajtur drejt trupin e shtrënguar nga uniforma ushtarake, tha: Ju e dini se Lek Dukagjini donte që unë ta zëvendësoja. Kjo është arsyeja që vetëm mua nuk ma ndryshoi emrin. Ai e ndjeu kur më pa se unë kisha lindur për të zëvendësuar Zotin. Nëse nuk pati mundësi ta thotë këtë gjë para se të vdiste, kjo nuk ndodhi për fajin e tij, por sepse nuk e lejuan. Lek Dukagjinin e mbajtën të mbyllur në një dhomë dhe ka njerëz në këtë vend

që mezi e kanë pritur vdekjen e tij. Koha do të provojë nëse atij iu bënë shërbimet e duhura dhe nëse e lanë të vdiste në qetësinë dhe madhështinë që i takonte. Por sot jemi mbledhur për të mbrojtur Shqipërinë nga ata të cilët duan t'i japin vendit një drejtim tjetër. Sot vendi është në rrezik dhe unë kam vendosur të luftoj. Nuk do të jem Zot i Shqipërisë, por komandanti i saj. Nëse Zoti i është zemërgjerë me armiqtë, një komandant i lufton. Dhe të jeni të bindur se Shqipëria ka shumë armiq për të luftuar, siç do të thoshte Lek Dukagjini, parajsa nuk mund t'u lihet djajve, sepse ata dinë vetëm një gjë: si ta kthejnë atë në ferr. Por tani është radha ime t'ju pyes të gjithëve: A jeni gati të luftojmë kundër dashurisë? A jeni gati të vdesim për ta shpëtuar Shqipërinë nga vesi, nga paraja dhe nga prona? Përgjigjuni, bërtiti Enveri dhe ndjeu fytin që iu përgjak sikur t'ia shponte ndonjë shpatë. Djemtë që rrinin përballë tij u skuqën dhe njëlloj sikur t'i kishte shpuar i njëjti gjemb u zgjatën dhe thirrën në kor: Jemi gati. Jemi gati. Rroftë Enveri, tha njëri prej tyre dhe të gjithë e pasuan. Enveri ndjeu një zjarr që po i pushtonte trupin dhe uniforma ushtarake iu shtrëngua pas qafës duke ia shpejtuar gjakun që në ato çaste po ia skuqte mendimet. Kishte gjithë jetën që e priste atë ditë. Tani mund të nisej. Përpara tij shtrihej Shqipëria dhe pas saj gjithë bota. Nëse deri atë ditë, ishte hija e Lek Dukagjinit që e pengonte të rritej dhe t'i shtrinte degët e tij në të gjithë pyllin, tani ajo hije ishte zhdukur siç zhduken hijet e pemëve kur koha dhe natyra ua

shkurton trupin. Ndoshta unë jam njeriu që mezi e ka pritur vdekjen e Lek Dukagjinit mendoi, por sigurisht që këtë fjali nuk e tha kurrë me zë të lartë. Kur David Blunatës i thanë se Enveri kishte mbledhur djemtë e Shqipërisë për të sulmuar ishullin, ai ishte si gjithnjë në breg të detit duke mbledhur poezi. Megjithëse ishte errësuar, një pulëbardhë e ngathët ndriçonte detin me krahët e saj. Ajo që nuk mund të ndalohet duhet të shpejtohet, i tha David Blunata këshilltarit që i kishte sjellë lajmin duke pritur një urdhër apo një ngushëllim. Këshilltari ngriti kokën dhe e pyeti: Mendon se duhet ta lëmë Shqipërinë në dorë të Enverit? David Blunata u kthye nga deti dhe duke kërkuar feksjen e pulëbardhës mbi dallgët e buta të shtatorit iu përgjigj: Ka raste kur deti nuk qetësohet, nëse nuk ka dallgë dhe stuhi. Ky ishull jeton në mes të detit prandaj ka marrë shumë nga zakonet e tij. Shqipëria duhet të bëhet më keq, që të bëhet më mirë. Këshilltari e pa me habi David Blunatën që nuk e la të fliste, por i tha: Dërgo njerëz të thërrasin Mehmetin dhe thuaj Enverit se dua ta takoj. Këshilltari iku duke lënë disa gjurmë të zeza në rërën e plazhit dhe David Blunata priti derisa ai nuk mund ta dëgjonte më dhe me zërin e tij të ngjirur tha një fjali që nuk do ta përdorte kurrë në asnjë nga poezitë e tij: Zotin e zëvendëson gjithnjë një njeri më i keq se ai.

Mehmeti dukej si një ari i lodhur që nuk ka më fuqi të luftojë me bletët që i pickojnë trupin, ndërsa Enveri kishte ngjyrën e një pushtuesi që po pret t'i dorëzojnë

kështjellën, të cilën është gati ta rrënojë nëse nuk e merr. Të paktën kështu iu duk David Blunatës kur i takoi të dy në studion e Lek Dukagjinit. Jashtë në shesh ishin mbledhur të gjithë burrat e Shqipërisë. Rojet e Mehmetit rrinin në një cep duke ngrohur armët e tyre, këshilltarët kishin rrethuar yllin e verdhë sikur po e mbronin nga ndryshimi i pritshëm i ngjyrës. Shtuni qeshte duke thënë se sikur Shqipëria të kishte qen nuk do të kishte nevojë për Mehmetin, ndërsa shokët e Enverit ishin të gjithë të përndezur, të zhurmshëm dhe kërcënues. Ata shikonin pa pushim nga dritaret e godinës ku ishin mbledhur tre burrat më të rëndësishëm të Shqipërisë dhe nëse Enveri do t'u bënte një shenjë me gisht, do të të hidheshin mbi rojet e Mehmetit dhe do t'i shqyenin me duar, sepse ende nuk kishin armë. Por urdhrat ishin të qarta: Askush nuk do të sulmonte për sa kohë që nuk ishte e nevojshme. Shqipëria na takon, prandaj duhet ta marrim pa gjak, nëse kjo gjë është e mundur, kishte thënë Enveri para se të largohej dhe shokët e tij që e kishin bërë zakon kishin thirrur: Rroftë Enveri. Por Enveri nuk kishte nevojë për përkrahje dhe aq më pak për kurajë. Ai e dinte se atë natë do të bëhej komandanti i Shqipërisë dhe para se të vinte kishte pastruar uniformën e tij dhe ia kishte shkëlqyer kopsat e verdha, duke i fërkuar me një sepje të tharë që ia kishte mbushur sytë me pluhur.

Ka ardhur koha të vendosim kush do ta drejtojë Shqipërinë. - tha David Blunata duke parë kopsat e uniformës së Enverit që shkëlqenin mbi lëkurën e

Mehmetit, i cili rrinte si një hije pas kolltukut ku kishte vdekur Lek Dukagjini. David Blunata mendoi se sikur lëkura e Mehmetit të ishte më pak e ndjeshme ndaj emocioneve dhe anktheve, historia e Shqipërisë do të kishte marrë një drejtim tjetër. Megjithatë vazhdoi të thoshte atë për të cilën kishte ardhur, duke e ditur se alergjitë, veset dhe interesat e njerëzve që kishte përballë mund t'ia ndryshonin vendimin që kishte marrë. Nëse Lek Dukagjini do të kishte lënë një amanet, puna jonë do të ishte më e lehtë, tha ai. Por Lek Dukagjini nuk vendosi se nga kush donte të zëvendësohej apo ndoshta nuk donte të zëvendësohej nga asnjëri prej nesh, sepse si çdo Zot edhe ai besonte se ishte i pazëvendësueshëm. Sidoqoftë tani Zoti ka vdekur dhe u takon njerëzve të vendosin për të ardhmen e tyre. Unë e di që ju të dy jeni bërë gati të drejtoni Shqipërinë. Kam ardhur t'ju them se unë nuk e kam këtë qëllim. Nuk mund të drejtoj një vend që nuk e lejon dashurinë, nuk lejon familjen, lulet dhe poezinë. Edhe për shumë kohë këto gjëra do të mbeten të ndaluara në Shqipëri dhe një vend që e ka zakon të ndëshkojë bukurinë sa herë që ajo lind, nuk më jep asnjë mundësi dhe kënaqësi ta drejtoj. E vetmja gjë që unë mund të bëj për Shqipërinë tani, është të mendoj. Por, nëse do të provoja diçka tjetër, pra, nëse do të kërkoja që Shqipërisë t'i ktheheshin lulet, dashuria dhe familja, ky vend mund të shkonte në luftë dhe unë besoj se nuk ka arsye të luftojmë me njëri-tjetrin për disa gjëra që njerëzimi i ka fituar dhe i ka krijuar me

paqe. Lek Dukagjini besoi se mund të krijonte një racë të re njerëzish, të cilët heqin dorë nga bukuria e shpirtit dhe nga kënaqësitë e trupit, por harroi se ne jetojmë të gjithë në të njëjtën tokë dhe prandaj kemi nevojë për erën e trëndafilave, për lehjen e qenve, për ledhatimin e lepujve, për puthjet e grave, për trashëgiminë e fëmijëve dhe për të gjitha shijet dhe ngjyrat e natyrës që njeriu i kthen në dashuri dhe në pronë. Toka ku jetojmë na infekton të gjithëve njëlloj, pavarësisht se ku jetojmë. Është pikërisht kjo bindje që më jep shpresë. Shqiptarët do të sillen një ditë si gjithë popujt e botës dhe atë ditë Shqipëria do të jetë një vend ku mund të jetohet, një vend që do të kuptojë se fajtor për varfërinë, për hidhërimin dhe urrejtjen nuk është Zoti, por janë vetë njerëzit. Por, derisa të vijë ajo ditë, mesa duket shqiptarët duhet të vuajnë edhe pak. Ju të dy jeni këtu për t'i ndihmuar të kuptojnë se çdo popull paguan një çmim për të pasur dashuri, lule dhe prona. Ju të dy keni një detyrë: T'i shtoni edhe më shumë vuajtjet e shqiptarëve, sepse pa vuajtur, popujt nuk ndryshojnë dot. Ju të dy jeni kundër dashurisë, kundër luleve, kundër pronës dhe kundër familjes, prandaj një ditë shqiptarët do të jenë kundër jush. Nga ju të dy, Mehmeti është më i vjetër, ka më pak mbështetje, por ka armë dhe kontrollon mbrojtjen dhe rezervat ushqimore të ishullit. Ndërsa ti Enver, nuk ke armë, por je më i ri dhe ke më shumë njerëz që të mbështesin. Shqipëria sonte është me ty, për sa kohë që burrat mendojnë se ti je njëri prej tyre dhe gratë të kanë

adhuruar gjithmonë, sepse je i bukur dhe shpërfillës ndaj tyre. Nëse Lek Dukagjini do të ishte gjallë, mes ju të dyve ai do të zgjidhte Enverin, sepse është në logjikën e historisë, që Shqipëria të drejtohet nga njëri prej fëmijëve që ai zgjodhi për të marrë me vete në ishull. Prandaj as këshilltarëve dhe as rojeve nuk u takon të drejtojnë vendin. Çdo vendim tjetër do të ishte i padrejtë dhe i pandershëm, sado që unë e di se një ditë Shqipëria do ta gjykojë ndershmërinë time si dobësi. Për arsye që gjithkush i kupton dhe i pranon, nëse Shqipëria do të drejtohet nga Mehmeti, shokët e tu nuk do ta pranojnë kurrë këtë gjë dhe atëherë vendi do të shkojë drejt një konflikti që nuk dihet sa jetë njerëzish do të kërkojë. Por që Shqipëria të drejtohet nga ty, atëherë duhet të bindim Mehmetin që të dorëzojë armët dhe t'i urdhërojë rojet e veta që të mos kundërshtojnë, mos të vrasin njerëz, por të binden dhe të pajtohen me rregullat e reja, duke u vënë nën urdhrat e tua, sepse nëse ka një gjë që duhet të shmangim sot është lufta dhe gjakderdhja. Unë jam menduar për këto që po ju them dhe mendimi im është ky: Mehmeti duhet të dorëzojë armët dhe të mos kërkojë të drejtojë ishullin, duke premtuar se asnjëherë nuk do të përpiqet ta marrë në kontroll këtë vend. Në shkëmbim, ti duhet t'i japësh atij tri ditë kohë të vendosë nëse do të largohet nga ishulli qetësisht, duke i premtuar se nëse qëndron këtu nuk do ta ndëshkosh për tradhti ndaj Shqipërisë dhe Lek Dukagjinit. Në këto tri ditë, nga Shqipëria mund të largohet kushdo që ka dëshirë.

Të jesh i qetë, se unë nuk do të largohem, por do të pres ditën kur shqiptarët të kuptojnë se Shqipëria është një vend që meriton një të ardhme tjetër. Unë jam mësuar të pres pa folur. Në shkëmbim do të kërkoj vetëm një gjë: Të lirosh Diellin dhe Verën, sepse dashuria që ata kanë për njëri-tjetrin nuk meriton të ndëshkohet. Uroj që një ditë ti të kuptosh se çfarë është dashuria, sepse mungesa e dashurisë ta ta ka ngurtësuar shpirtin. Ti je si një gotë që nuk pranon të mbushet me ujë, ndaj do të thyhet nga zbrazëtia.

David Blunata mbaroi dhe uli sytë poshtë. Zëri i tij i ngjirur kishte pasur një tingull të çuditshëm, gjë që u ndodh të gjithë poetëve, sa herë që duhet të sillen si burra shteti. Enveri dukej i qetë, megjithëse në sy kishte një ngjyrë të errët të cilën mundohej ta fshihte për të mos treguar asnjë shenjë mirënjohjeje, sepse nuk mund të jesh mirënjohës kur të japin atë që të takon. Ndërsa Mehmeti, për shkak të kopsave të Enverit, që ia shponin lëkurën, kaloi dorën në qafë dhe për një fare kohe nuk foli, duke menduar takimin e fundit me Lek Dukagjinin, kur ai kishte pritur më kot një ndëshkim për Diellin dhe Verën, të cilët i kishte kapur si dy gaforre të lagura, duke u arratisur nëpër terr.. Nuk dua të vdes duke vrarë, kishte thënë Lek Dukagjini. Pas meje do të vijë dikush tjetër që ka guximin e duhur për të ndëshkuar të gjithë ata që duan lule, poezi dhe dashuri, sepse ai është shterp dhe i urren fëmijët e të tjerëve. Pastaj, kur pothuajse kishte folur gati një orë me vete dhe kur Mehmeti ishte bërë

gati të largohej, Lek Dukagjini ishte zgjuar dhe kishte thënë: Mehmet ti nuk duhet të më zëvendësosh. Nuk dua të zëvendësohem nga një njeri që kruhet sa herë i duhet të vrasë njerëz. Mehmeti u drodh, duke menduar se në të vërtetë ajo që po bënte David Blunata duke ia lënë Shqipërinë Enverit, ishte vendosur më përpara nga Lek Dukagjini. Ndoshta këta të dy kanë folur gjithë kohën me njëri-tjetrin, mendoi dhe iu kujtua Shtuni që përpara se të humbte kujtesën i kishte thënë se Lek Dukagjini dhe David Blunata ngjajnë si dy vëllezër që mendojnë njëlloj, por sillen ndryshe, siç sillen ndryshe fëmijët që kanë të njëjtin baba, por jo të njëjtën nënë, sepse mendimet rrjedhin nga babai dhe sjelljet nga nëna. Megjithatë nuk ishte krahasimi mes atyre dy burrave që ia shtoi kruajtjen Mehmetit. Lek Dukagjini kishte parashikuar se do të ishte Enveri njeriu që do ta zëvendësonte dhe prandaj kishte thënë se ai që do të vinte pas tij ishte edhe më i keq se ai, sepse ai ishte shterp. Mehmeti e dinte se njëri nga djemtë që Lek Dukagjini kishte përzgjedhur për të mbarsur kishte qenë Enveri dhe se nga të gjitha çiftet që ai kishte bashkuar vetëm njëri prej tyre nuk kishte arritur dot të lindte një fëmijë. Shterpësia është dobësia e tij, mendoi Mehmeti dhe kaloi dorën mbi lëkurë. Me ndihmën e Lek Dukagjinit tani ai dinte një të fshehtë përmes së cilës mund të luftonte edhe pak duke kërkuar një tokë dhe një vend për tre djemtë e tij që po e prisnin përtej detit. Megjithëse Lek Dukagjini nuk e kishte dashur dhe nuk donte që

ai ta zëvendësonte, sërish i kishte dhënë një armë për të luftuar kundër atij që do ta zëvendësonte dhe Mehmeti e njihte aq Lek Dukagjinin, sa të kuptonte se kjo nuk ishte një lajthitje, por një qëllim. Lek Dukagjini donte që Shqipëria ta merrte vesh se Enveri ishte shterp dhe ia kishte besuar këtë sekret Mehmetit që ky ta përdorte në luftën e pritshme me Enverin. Ai e dinte se shumë shpejt Enveri dhe Mehmeti do të urreheshin. Ai e dinte se pas vdekjes se tij, dy do të ishin njerëzit që do të synonin të drejtonin Shqipërinë: ai dhe Enveri, siç edhe po ndodhte. Të mendosh se Lek Dukagjini nuk e dinte çdo të ndodhte pas vdekjes se tij, ishte njëlloj si të mendoje se Zoti nuk e di se çfarë bëjnë engjëjt kur atë e zë gjumi. Dhe nëse Lek Dukagjini kishte vendosur që Mehmeti të mos ia zinte kurrë vendin, nga ana tjetër donte që Enveri të ishte gjithnjë i kërcënuar nga kjo e vërtetë, ndoshta i tallur dhe i poshtëruar për shkak të shterpësisë, që i bën burrat të dobët dhe të mjerë dhe për më tepër, duke e parashikuar dhe pranuar në heshtje zgjedhjen e Enverit, ai kishte vendosur që njeriu që do t'i zinte vendin, mos të kishte kurrë trashëgimtarë. Lek Dukagjini ka menduar si një Zot, mendoi Mehmeti. Ai nuk ka dashur që Shqipëria të trashëgohet përjetësisht, njëlloj si Zoti që nuk do që toka t'i takojë vetëm një familjeje dhe një gjaku, por përkundrazi të ndërrojë pronarë pa pushim, siç edhe ka ndodhur nga dita e parë e krijimit. Kjo ishte arsyeja pse Lek Dukagjini nuk e tha kurrë kush do të ishte pasuesi i tij. Ai iku pa folur, sepse

e dinte se shqiptarët do ta gjykonin gjithnjë keq për zgjedhjen që kishte bërë. Ai e pranoi Enverin kur vdiq, por pa e miratuar kur ishte gjallë. Por në Shqipëri ka shumë njerëz që e dinë të fshehtën e Enverit dhe ata do të jenë aleatët e mi në betejën për të fituar Shqipërinë, mendoi Mehmeti, duke qetësuar frikën e vet ndërsa ndjeu lëkurën që iu qetësua, siç ndodh me të gjitha kafshët, të cilave u zbuten qimet kur i fshehin dhëmbët. Njerëzit e fitojnë luftën me Zotin kur mësojnë të fshehtat e tij, tha me vete Mehmeti dhe, para se David Blunata ta pyeste se çfarë po mendonte, tha: Unë e pranoj vendimin që ke marrë dhe do t'i bindem. Nuk do të iki nga Shqipëria, sepse ky vend më ka dhënë një arsye të besoj se bota mund të bëhet më e mirë duke jetuar pa Zotin, pa paranë dhe pa dashurinë. I jam betuar Lek Dukagjinit se do t'i shërbej gjithë jetën time dhe këtë premtim dua ta mbaj deri ditën kur do të kem frymë. Që sot do të dorëzojë të gjitha armët dhe t'u kërkoj njerëzve të mi të vihen nën urdhrat e Enverit. Kërkoj vetëm një gjë: kur të vdes, dua të digjem, sepse plagët që kam në lëkurë dhe në shpirt nuk dua të më ndjekin pas deri në varr. Kopsat e Enverit lëvizën si gjethe në errësirë, ndërsa David Blunata e pa Mehmetin në sy për një kohë të gjatë, sikur priste një përgjigje tjetër dhe, pa dyshim që ai priste një përgjigje tjetër, priste që Mehmeti të ikte nga ishulli, sepse vetëm kjo arrati do ta shpëtonte Shqipërinë nga një përplasje e mundshme, por meqë nuk e kishte zakon t'u kërkonte njerëzve të bënin atë që

ai donte, nuk ngulmoi dhe tha: Atëherë, s'na mbetet gjë tjetër. Enveri bëhet komandanti i Shqipërisë, ai merr në dorë ishullin, armët dhe vendos për jetën dhe vdekjen tonë. Unë do të përpiqem që shqiptarët ta durojnë me qetësi këtë vendim, ndërsa ti Mehmet do të zëvendësosh qentë që mungojnë në ishull, nëse kjo gjë do të të lejohet nga Enveri. Shpresoj që një ditë të mos zhgënjehesh për vendimin që sapo more.

Nata ishte e pastër, kur ata të tre dolën jashtë, ndërsa shokët e Enverit nisën të thërrasin në kor: Rroftë Enveri. Rroftë Komandanti. David Blunata eci me hapa të shpejtë deri tek ylli i verdhë dhe duke u drejtuar nga njerëzit që ishin mbledhur në shesh, tha me një zë që nuk dukej më i ngjirur, prandaj nuk ngjante si zëri i tij: Pas vdekjes së Lek Dukagjinit, Shqipëria mbeti pa drejtim. Por ne jetojmë në mes të detit dhe nuk mund ta lëmë anijen tonë të endet andej nga e çon era. Duhet t'ia besonim Shqipërinë njërit prej nesh, ashtu siç veprojnë të gjithë popujt kur vdes ai që i ka drejtuar. Popujt e tjerë ia ngarkojnë drejtimin e vendit të tyre një njeriu të aftë dhe të mençur, duke e zgjedhur atë me vota ose duke respektuar trashëgiminë e fronit nga babai tek i biri dhe kështu me radhë. Por ne nuk i kemi këto ligje, sepse Lek Dukagjini nuk donte që në Shqipëri të kishte zgjedhje dhe nga ana tjetër ai nuk kishte fëmijë dhe nuk donte të kishte, sepse besonte se ishte Zot. Kështu që vendimi që kemi marrë, dikujt mund t'i duket i çuditshëm dhe i parakohshëm. Megjithatë, unë ju kërkoj të gjithëve të

bindeni dhe të pranoni atë që do t'ju them, duke besuar se në kushtet tona ky ishte vendimi më i drejtë dhe ndoshta i vetmi që mund të merrnim. Shqipëria do të drejtohet nga Enveri dhe të gjithë duhet ta pranojnë si udhëheqës. Rojet duhet të dorëzojnë armët dhe të presin nëse Enveri do të vendosë t'ua ngarkojë sërish atyre mbrojtjen e ishullit, siç ka ndodhur deri më sot. Këshilltarët, po ashtu do të jenë në shërbim të Enverit dhe do të pranojnë të gjitha punët që ai do t'u besojë, nëse këtë gjë e gjykon të arsyeshme dhe të nevojshme. Sidoqoftë, me kërkesën time, Enveri ka bërë një premtim që shpresoj se do ta mbajë. Koha ka treguar se jo të gjithë ne jemi të lumtur në këtë vend. Unë i kam kërkuar atij t'i japë tri ditë kohë çdo njeriu për të vendosur. Gjithkush që beson se ka humbur arsyet për të jetuar në Shqipëri, mund të ikë brenda tri ditësh. Pas tri ditësh Shqipëria do të mbyllet, ndoshta për një kohë të gjatë, të cilën duhet ta presim me durim. Sonte Shqipëria fillon një jetë të re dhe prandaj shqiptarët kanë nevojë të mendojnë. Zoti tregoi se nuk mendon për njerëzit, nëse njerëzit nuk mendojnë për vete. Natën e mirë.

David Blunata kroi fytin sikur donte t'i kthente zërit të tij ngjirjen e mëparshme. Pa i folur askujt ai eci me kokën poshtë në mes të sheshit, sikur donte të shmangte pyetjet që mund t'i bëheshin dhe pas pak hija e tij prej qiparisi u zhduk në bulevardin e zambakëve. Enveri që do të donte të thoshte diçka, sepse, kur marrin detyrën, komandantët duhet të mbajnë një fjalim, mbeti si një

pemë që duhet të lëvizë gjethet e veta për t'u vënë re. Pas ikjes së heshtur të David Blunatës ai nuk mund të qeshte, as të gëzonte dhe as të thoshte me zë të lartë gjërat që duhet t'ia thotë një komandant ushtrisë së vet, sepse njerëzit vrapuan të kthehen shpejt në shtëpi për t'u menduar, pasi sidomos në ditë të vështira, nevoja për të menduar kthehet në një sëmundje ngjitëse që mund të kurohet vetëm në vetmi. Sheshi u zbraz menjëherë, sepse shqiptarët nuk ishin mësuar të drejtoheshin nga një komandant, por nga një Zot, dhe duke shtrënguar grushtet e veta Enveri tha të vetmen fjali që ushtria priste prej tij: Merrni armët. Shokët e tij u drejtuan gjithë etje dhe furi nga rojet e trembura që u tërhoqën në një cep, duke u mbrojtur, sikur dikush kishte kërkuar t'i zhvishte lakuriq, por Mehmeti u bëri shenjë të gjithëve të binden pa kundërshtuar. Djemtë i morën armët dhe, duke mos ditur t'i përdorin, i drejtuan grykat e tyre drejt qiellit dhe nganjëherë edhe nga njëri-tjetri. Mehmeti që i shikonte mendoi se ushtria që po krijohej atë natë i ngjante një grupi me djaj, të cilëve Zoti u ka dhënë lirinë e duhur për të shëtitur në parajsë. Përkohësisht, mendoi, dhe mori rrugën e pyllit i ndjekur nga hija e vet.

Të nesërmen në mëngjes, Enveri iu tha shokëve të tij të trokisnin në çdo shtëpi, që njerëzit të mblidheshin në shesh dhe të dëgjonin fjalimin që ai nuk kishte mundur ta mbante një natë më parë. Ai e kishte kaluar gjithë natën duke përkëdhelur armët e shokëve të tij, ndërsa në gëzim e sipër, disa prej tyre kishin dalë në breg dhe

që atje kishin qëlluar dallgët, duke krijuar vrima të zeza në det. Kur i thanë se sheshi ishte mbushur dhe, me përjashtim të David Blunatës, Shtunit dhe Mehmetit, gjithë Shqipëria ishte aty, Enveri u ngjit në një shkallë druri, që ia kishin bërë gati dhe duke treguar me dorë flamurin me yllin e verdhë tha duke mbushur ajrin me zërin e tij prej burri: Jam sot këtu për t'ju thënë çfarë dua, çfarë nuk dua, çfarë mendoj për botën dhe për Shqipërinë. Fjalët që do të them sot në këtë shesh janë një betim, sepse çdo komandant duhet t'i betohet flamurit dhe ushtrisë së vet, ditën që ai niset për në luftë. Nëse deri dje ne kishim një Zot dhe një parajsë, tani nuk i kemi. Zoti ka vdekur, ndërsa parajsa është e mbushur me djaj dhe prandaj nuk është më parajsë. Nëse sot më pyesni pse mendoj se e kemi humbur parajsën që ndërtoi Lek Dukagjini, unë e kam një përgjigje për të gjithë ju: Parajsën tonë nuk kishte kush ta mbronte. Lek Dukagjini nuk ua ngarkoi këtë detyrë engjëjve, por djajve dhe ata bënë atë që kanë bërë qysh se kanë lindur: punuan çdo ditë për ta kthyer parajsën në ferr dhe pothuajse e arritën këtë qëllim. Ja, pra, pse kam vendosur të mos jem Zot, por komandant i një ushtrie të cilën Shqipëria nuk e ka pasur kurrë. Unë dua ta mbroj Shqipërinë, por ne duhet t'i themi sot gjërat siç janë dhe siç kanë ndodhur. Shqipëria që na la trashëgim Lek Dukagjini është shumë e dobët. Ajo është e varfër, është e pambrojtur, është e përçarë dhe e kërcënuar nga brenda dhe nga jashtë. Shqipëria është

një vend, por ende nuk është një shtet, sepse nuk mund të ketë shtet pa ushtri, pa burgje dhe pa armë. Lek Dukagjini na mësoi sesi duhet të sillemi me natyrën, si duhet të mos shkelim zambakët, si duhet të notojmë dhe të kapim peshqit, si duhet të sillemi me fluturat, me lopët dhe me trëndafilat, por për mbrojtjen e vendit, për përdorimin e armëve, për ndëshkimin e armiqve dhe për sigurinë e vendit ai nuk tha asgjë, sepse ai nuk dinte asgjë ose ndoshta nuk donte të dinte asgjë. Por rruga jonë nga rruga e Lek Dukagjinit ndryshon. Shqipëria nuk do të jetë më e verdhë, por e kuqe. Që nga sot, ylli mbi flamurin e Shqipërisë do të jetë i kuq. Por ky nuk është i vetmi ndryshim, sepse atëherë do të ishte i pamjaftueshëm. Në këtë vend armiqtë nuk mund të jenë më të lirë të shëtisin në rrugët tona duke helmuar mendjen dhe shpirtrat e fëmijëve, të grave dhe të burrave. Ata nuk mund të jetojnë si ne dhe nuk mund të jetojnë me ne. Dje e dëgjuat njërin nga armiqtë e Shqipërisë që foli përpara jush dhe tha se ne në këtë vend jo të gjithë jemi të lumtur. Kush nuk është i lumtur mund të largohet brenda tri ditësh, tha ai. Nuk ka dënim më të madh për një popull sesa ta detyrosh dhe ta shtysh të largohet nga vendi i vet. Ky njeri kërkon që Shqipëria të zbrazet, që njerëzit të jetojnë duke besuar se në këtë ishull nuk mbin lumturia, se këtu nuk ka burra të cilët mund t'i drejtojnë shqiptarët drejt paqes dhe barazisë. Ky njeri kërkon që të gjithë të ikin. Ai nuk e do Shqipërinë. Ai nuk i do shqiptarët. Shqiptarë që nuk i

duan shqiptarët ka pasur gjithmonë, por unë ju premtoj se nuk do të ketë më. Nëse ata lindin, nuk do të lejohen të rriten. Kam dalë sot para jush për t'ju thënë se çfarë lejohet dhe çfarë nuk lejohet në Shqipëri. Unë nuk i kam premtuar kurrë David Blunatës se do t'i lejoj njerëzit të largohen brenda tri ditësh. Nuk do ta shkëmbeja kurrë detyrën që kam marrë me një premtim të tillë të shëmtuar, të pandershëm dhe të padrejtë, sepse unë besoj se askush nuk ka të drejtë të largohet nga Shqipëria, meqë askush nuk ka arsye dhe nuk do të ketë arsye të largohet. Ne do të jetojmë dhe do të vdesim të gjithë bashkë. KA vetëm një gjë që duhet të shkulet nga kjo tokë: këto janë mendimet e helmuara të David Blunatës. Ne do ta kishim humbur ishullin sikur drejtimi i David Blunatës të zgjaste edhe për disa kohë. Ndoshta edhe për disa javë. Historia do të na jetë përgjithmonë mirënjohëse për vendosmërinë dhe guximin. Nga dje në mbrëmje ne kemi arritur një fitore të madhe. Tani jemi pronarë të armëve tona. Sot Shqipëria është më e fortë dhe më e sigurt, sepse ajo nuk mbrohet më nga rojet e Mehmetit, por nga ata djem që u rritën këtu dhe kanë vendosur të vdesin këtu, pa e kthyer kokën pas. Dhe meqë sot është dita për të nisur një epokë të re, ne duhet të ndahemi nga armiqtë tanë. Delet dhe ujqit nuk mund të jetojnë bashkë, sepse natyra u ka ngarkuar punë të ndryshme. Nesër Shqipëria duhet të zgjohet e qetë dhe e patrazuar nga armiqtë e saj, që Lek Dukagjini i ushqeu dhe i fali, duke u besuar dhe duke u dhënë në dorë armët

dhe tokën tonë. Prandaj, pa humbur kohë ju kërkoj të arrestoni David Blunatën, Mehmetin, Diellin dhe Verën. I pari, sepse kërkoi t'i kthente Shqipërisë familjen, paranë dhe Zotin, i dyti sepse tradhtoi Shqipërinë, duke e shitur atë tek të huajt që takoi përtej detit dhe të tjerët, sepse donin të arratiseshin nga ky vend duke krijuar bindjen se këtu nuk jetohet. Këta të dy e shpallën hapur dashurinë e tyre, duke shpërfillur ligjet dhe traditën e këtij vendi, ku dashuria është e ndaluar. Janë këta, pra, njerëzit nga të cilët duhet të ndahemi. Shqipëria nuk ka më lule, rrugë, qiell dhe det për ta. Ata duhet të përurojnë burgun e Shqipërisë, sepse kjo është rruga që zgjodhën duke u ndarë me ne. Pa ata, vendi do të jetë më mirë. Ai do të rritet e pasurohet me shtëpi, me mensa, me fortesa të pakalueshme dhe me punishte armësh. Në breg do të ndërtojmë anijet tona, me të cilat do ta kontrollojmë ishullin pa pushim ditë e natë dhe ndoshta për disa vjet ne do të kemi flotën më të fortë të Mesdheut. Shumë shpejt ushtritë që e kanë sunduar mbi këtë det do të kenë frikë t'u afrohen brigjeve tona. Prej këtyre brigjeve do të dalë vetëm zjarr dhe flakë. Nëse Lek Dukagjini donte që Shqipëria të mos dallohej dhe mundësisht të fshihej nga harta e botës, unë kërkoj të kundërtën. Shqipëria duhet të jetë një pikë e kuqe në çdo hartë. Ajo duhet të jetë një kështjellë që tremb çdo guximtar, që ndëshkon çdo aventurier dhe vret çdo pushtues. Sot Shqipëria ekziston, por deri dje ajo ka qenë e fshehur.

Nuk duhet të ketë marinar, ushtar apo gjeneral që nuk duhet ta dijë ku është ky vend. Frika nga Shqipëria do ta bëjë Mesdheun më të qetë. Pas disa kohësh ne do të kemi më shumë det për vete dhe për peshqit tanë. Për fat, ky ishull ka mjaft drurë dhe gurë për të ndërtuar anije në det dhe fortesa në tokë. Por që ditët për të cilat flas dhe ëndërroj të vijnë sa më shpejt, ne na duhen burra dhe armë. Burrat do t'i lindin gratë, armët do t'i ndërtojnë burrat. Gjithçka tjetër konsiderohet luks i panevojshëm dhe i ndëshkueshëm në Shqipëri. Kjo është ëndrra ime. Tani që jam këtu, nga maja e shkallës ku qëndroj, shoh bulevardin e zambakëve dhe pyes veten: Si kemi jetuar dhe jemi rritur gjithë këto vite duke ecur në këtë shëmti? Si nuk i kemi zgjatur duart për t'i shkulur këto lule, të cilat simbolizojnë mëkatin, ngjallin epshin dhe zgjojnë ëndrrat për dashuri?! A ka mes nesh burra dhe gra, të cilët janë gati ta pastrojnë atë rrugë nga këto barishte në ngjyrën e hënës? Ja, pra, nga se duhet ta nisim ndryshimin. Shqipëria nuk do të jetë më një pikturë, por një shtet, dhe prandaj nuk ka nevojë për zambakë. Shqipëria nuk ka nevojë të jetë e bukur, ajo duhet të jetë e fortë. Shqiptarët do të stërviten çdo ditë me armët e tyre, do të forcojnë trupin në ngricë, në zheg dhe në lagështi. Natyrisht që më të fortët do të mbijetojnë, ndërsa të dobëtit do të zhduken, sepse janë të panevojshëm. Kjo është e vetmja mënyrë për të përmirësuar racën. Në Shqipëri jeton ai që bindet. Dhe meqë sot është dita e parë, secili prej nesh duhet të

bindet dhe të marrë detyrën e tij. Sot do të pastrojmë Shqipërinë: do të shkulim zambakët dhe do të hapim burgun për armiqtë tanë. Rroftë Shqipëria.

Kur Enveri mbaroi fjalën duke kaluar duart mbi uniformën e tij, dielli u skuq dhe njerëzit që kishin qëndruar në shesh, ndërsa ai fliste, menduan se dielli ka edhe një veti tjetër, që atyre nuk u kishte shkuar në mend, deri atë ditë: dielli ndriçon ata që nuk e duan hënën. Nëse ky mendim nuk do të kishte lindur për shkak të fjalëve të Enverit, që si të gjithë ata që vijnë në krye të punëve, e krahasojnë veten me fenomenet e shndritshme të natyrës, atëherë mund të besohej se ky ishte një varg i denjë për poezitë e trishtuara të David Blunatës, i cili jetonte dhe shkruante kryesisht natën dhe prandaj kishte një afërsi të kuptueshme me hënën. Por David Blunata atë pasdite po rrinte në breg dhe, duke pritur ta arrestonin, nuk kishte shkruar asnjë varg, sepse poetët, zakonisht nuk shkruajnë përpara stuhive. Kur e morën, ai tha vetëm një fjali, të cilën djemtë që e arrestuan nuk e kuptuan, siç ndodh me të gjithë ata që nuk lexojnë poezi: Pushtimi i Dashurisë fillon kur dielli e zbon hënën nga qielli. Pasi kaloi përmes turmës së heshtur, me kryet lart si një qiparis në qiell e futën në godinën ku disa javë më parë kishin lindur fëmijët e Shqipërisë dhe e mbyllën në një dhomë që mbante era foshnje. David Blunata mbështeti faqen mbi mur dhe iu duk sikur sapo e kishin futur në barkun e një gruaje. Edhe sikur të mos dalë më që këtej, prapë do të lind, mendoi, sepse asnjëri nuk vdes në barkun e

një gruaje. Pak kohë më pas kur balli i tij i mbështetur në muret e burgut kishte nisur të djersinte, një patrullë solli Mehmetin, të cilën e kishin kapur nën hijen e një peme, duke fërkuar kurrizin që i kruhej. Mehmeti kishte dashur të kundërshtonte, por dhimbjet në shpine dhe në qafë e kishin rrëzuar përtokë dhe kur e ngritën, dukej si një kafshë, të cilën nuk ke arsye ta plagosësh, para se ta vrasësh. Kur ai kaloi në mes të turmës së njerëzve, Enveri kuptoi se urrejtja për Mehmetin ishte edhe më e madhe se ajo për David Blunatën. Njerëzit nuk kishin jetuar me Mehmetin dhe fjalët se ai ishte një njeri që kontrollonte ishullin, duke mbrojtur brigjet me armë, kishin krijuar tek ata përfytyrimin e një ariu që ushqehet me lepuj të pambrojtur. Turma filloi ta shante, disa djem hodhën gurë në rrugën ku ai zvarritej dhe vajzat mbyllën sytë me duar, siç bëjnë të gjitha gratë kur nuk duan të shohin një fytyrë, së cilës asnjë fëmijë nuk duhet t'i ngjajë, sepse gratë besojnë se fytyrat e fëmijëve formohen në sytë e nënave. Ndoshta nga fjalët dhe nga gurët që i ranë mbi shpinë apo ndoshta nga nevoja për t'u mbrojtur, Mehmeti mbajti këmbët përpara Enverit dhe duke ngritur kokën i tha: Kur parajsa pushtohet nga djajtë njerëzit kanë më shumë se kurrë nevojë për Zotin. Shqipëria është një tokë e pushtuar dhe unë do të vdes për ta çliruar nga ty, qoftë edhe sikur të më duhet të bëhem djall.

Enveri ndjeu kopsat e uniformës që i lëvizën në trup, por e mbajti veten, sepse komandantët nuk duhet të sillen si ushtarë të inatosur dhe duke ngritur dorën në

ajër e ndezi edhe më shumë turmën që ndoshta do ta kishte shtypur Mehmetin sikur rojet të mos e kishin futur në burg, në një dhomë, jo shumë larg asaj ku po rrinte David Blunata. Diellin dhe Verën i sollën pak më vonë dhe njerëzve iu desh të prisnin pak derisa ata të dy të capiteshin nga cepi i qyteti ku jetonin prej disa javësh, deri në shesh. Që ditën që kishte vdekur Lek Dukagjini, nuk kishin ngrënë dhe nëse Dielli dukej si një kërmill i tharë dhe pa lëng, sytë e Verës ishin lagur nga etja dhe nga mungesa e ujit, pa të cilën trëndafilat nuk jetojnë dot për një kohë të gjatë. Nëse lartësia prej peme e David Blunatës i kishte bërë të heshtin dhe të mendojnë, nëse lëkura e rrjepur e Mehmetit i kishte acaruar, dobësimi i Diellit dhe i Verës zbehtësia, rrënimi dhe topitja e tyre, i detyruan njerëzit të ulin kokat. Ata të dy ishin kapur dore për dore dhe kur njëri rrëzohej, tjetri e ngrinte dhe meqë në përgjithësi vuajtja e dy të dashuruarve u shkakton njerëzve dhimbje, turma u ngashërye dhe vajzat u mbytën në lot. Enveri që e shijoi këtë pamje, duke qëndruar mbi podiumin ku kishte hipur që në mëngjes, pa vajzat që po qanin dhe mendoi se një nga gjërat që duhej të bënte shumë shpejt, ishte të ndalonte njerëzit të qanin për shkaqe sentimentale. Përderisa qajnë për dy të dashuruar, do të thotë që iu dhimbset dashuria, mendoi Enveri dhe pa Verën që iu afrua si një re. Era e saj prej gruaje u përhap në qiell dhe Enveri e nuhati në ajër si çdo burrë që ndien erën e një trupi me të cilin ka përzierë lëngjet e veta. Kishte diçka

të njohur në atë aromë që dilte nga flokët e Verës dhe mbushte sheshin, sikur donte t'u provonte të gjithëve se aroma e dashurisë nuk ikën kurrë nga trupi i njeriut, edhe kur ai është i etur, i uritur dhe i rraskapitur, sepse dashuria nuk ngopet me ushqime, por vetëm me lëvizje. Vera ngriti kokën dhe duke parë Enverin pëshpëriti disa fjalë që turma nuk i dëgjoi, por që më vonë njerëzit i morën vesh, sepse në vende të vogla, fjalët që gratë u thonë burrave nuk humbin kurrë. Sikur të kishe një fëmijë, do të ishe më i bukur.

Enveri mbylli sytë, megjithëse do të donte të mbyllte veshët, dhe kur i hapi për të parë diellin që nuk i ndahej nga balli gjithë atë pasdite tetori, Vera dhe Dielli nuk ishin më në shesh. Burgu i Shqipërisë u mbush, tha Enveri. Por fytyra e tij ishte e ngrirë. Zëri ishte i shuar dhe pa forcë, si ai i një kafshe të cilën fluturat e kanë pickuar në shpirt duke e ditur se atje dhemb më shumë. Ai zbriti menjëherë nga shkalla e drunjtë dhe për t'u hakmarrë, ashtu siç do të bënte çdo kafshë e inatosur me fluturat, të cilat do t'i lërë pa lule, u kthye dhe tha: Tani radhën e kanë zambakët.

Në agim, Shqipëria nuk kishte më lule. Zambakët ishin këputur dhe petalet e tyre të rrëzuara ishin shpërndarë nëpër qytet, ndonëse gjatë natës nuk kishte pasur erë. Djemtë që kishte zgjedhur Enveri kishin patrulluar qytetin në errësirë, por në mëngjes ata nuk kishin gjë për të raportuar, sepse në Shqipëri, atë mbrëmje, nuk kishte ndodhur asgjë, askush nuk kishte dalë nga shtëpia, asnjë

fëmijë nuk kishte qarë. Asnjë burrë nuk kishte trokitur gishtat në lëkurën e një gruaje dhe asnjë kafshë nuk e kishte prishur gjumin e vendit. Për gati një javë, Enveri i shkeli të gjithë cepat e ishullit. Dukej si një njeri që viziton dhomat e shtëpisë, ku është rritur, sepse deri atë ditë nuk e kanë lejuar apo nuk ka dashur t'i shohë dhe t'i zbulojë të gjitha. Flokët i zverdheshin nga dielli që nuk i ndahej edhe kur rrinte në hije, ndërsa uniforma fluturonte si një re e errët sa herë që ai kërcente nga një shkëmb në tjetrin. Kur Lek Dukagjini ishte gjallë, nuk e njihnim Shqipërinë, thoshte duke ngulur sytë në detin që rrethonte tokën. Ky vend nuk ishte i yni. Këtu jetonte një Zot që na kishte burgosur të gjithëve në parajsën e vet. Ashtu si të gjithë ishujt e Mesdheut edhe Shqipëria kishte shumë ngjyra në vjeshtë. Gjethet ishin skuqur përpara kalbjes, ndërsa zogjtë ishin bërë më të zhurmshëm duke mbledhur puplat para se të largoheshin për pushimet e dimrit. Por Enveri nuk e shihte natyrën dhe ngjyrat e saj nuk i hynin në sy. Ai kërkonte tokë për të ndërtuar fortesat e vogla, me të cilat do të ruhej Shqipëria në rast sulmi. Rojet e Mehmetit, që kishin pranuar t'i bindeshin, ishin ata që kishin ndërtuar qytetin kur Lek Dukagjini kishte zbritur para 13 vjetësh në ishull. Enveri i thirri dhe u tha: Ju e ndërtuat Shqipërinë nga gurët. Por ne nuk kemi më nevojë për shtëpi. Tani duhet të mbrohemi. Shqipëria do të mbushet me fortesa nga jugu në veri dhe nga lindja në perëndim. Fortesa do të ketë dhe brenda në qytet. Nëpër rrugë,

në oborret e shtëpive, në shesh, në shkollë, në mensë dhe kudo ku ka një vend bosh. Fortesat do të jenë lulet tona. Ato do t'i mbjellim njëlloj sikundër mbillen bimët, drithërat, frutat, gruri, misri dhe patatet. Do të fillojmë nga puna që sot. Çdo burrë do të punojë bashkë me ju për të ndërtuar sistemin e mbrojtjes së qytetit. Fortesat duhet të jenë aq të vogla sa të mos dallohen nga deti dhe nga qielli dhe aq të mëdha sa të mund të strehojnë disa njerëz brenda. Ato duhet t'i ngjajnë lëvozhgës së breshkës. Do të jenë të rrumbullakëta, të lëmuara dhe të hirta dhe, ngaqë do të jenë shumë të përhapura, do të duken të lëvizshme. Armikut do t'i duket sikur e njëjta breshkë lëviz gjithandej duke vrapuar nëpër ishull. Kush ndjek një tufë me breshka, asnjëherë nuk e dallon dot breshkën që i duhet, atë që fsheh brenda barkut vezët e racës së vet. Kështu do të bëjmë dhe ne. Do të jetojmë në breshka guri duke ngrohur të ardhmen tonë dhe duke rritur fëmijët. Ndoshta më vonë jeta në Shqipëri do të bëhet e gjitha në këto lëvozhga, sepse ne duhet të mendojmë që edhe shkollat, edhe spitalet, edhe punishtet e armëve edhe shtëpitë pa dyshim të jenë të mbrojtura dhe të sigurta. Shqipëria do të ketë dy herë më shumë fortesa se shtëpi. Në të ardhmen çdo njeri do të ketë fortesën e vet. Më thoni a ka një vend tjetër në botë që i bën banorët e tij me dy shtëpi, siç po bëjmë ne. Një shtëpi për paqe dhe një shtëpi për luftë. Ndërsa në sheshin e qytetit do të ketë një fortesë më të madhe, e cila do të jetë simbol i Shqipërisë. Që aty unë do të

drejtoj mbrojtjen dhe do të jap urdhrat e sulmit. Mezi pres të jetoj në këtë vend. Shqipëria e Lek Dukagjinit jetonte në qiell, ndërsa Shqipëria ime do të jetojë në tokë. Fillojmë nga puna, tha Enveri dhe ngriti dorën lart sikur po jepte urdhrin e sulmit. Burrat e dëgjuan në heshtje dhe pasi Enveri u largua, duke lënë shenja në tokë, njëri prej tyre tha me zë të ulët: Kur njerëzit zëvendësojnë lulet me kërpudhat, bota helmohet. Po atë natë filluan nga puna. Zhurma e daltave dhe e çekiçëve, fishkëllima e litarëve që krahët e njerëzve i tërhiqnin, ishin të vetmit tinguj që vjeshta e atij viti i dhuroi Shqipërisë, sepse zogjtë kishin ikur, ndërsa njerëzit nuk flisnin, por vetëm punonin. Natyrisht që kishte edhe nga ata që nuk punonin. Këta ishin ushtarët e Enverit. Ata ruanin ata që punonin.

Fortesa e parë e Shqipërisë u ngrit mbi një shkëmb. Burrave iu deshën disa ditë të thërrmonin gurët, t'i prisnin si copa buke dhe t'i ngjisnin me njëri-tjetrin duke imituar zhguallin e breshkës. Enveri që nuk flinte, por rrinte gjithë kohën duke ndjekur punimet, doli një ditë në det dhe nga varka ku kishte hipur pa fortesën. Ajo dukej si një breshkë që kishte qëndruar mbi shkëmbinj duke pritur që peshqit ta thërrisnin për t'u hedhur në det. Nëse David Blunata do ta kishte parë atë kodër gurësh, me siguri do ta krahasonte me një monument të ngritur në emër të gjithë atyre engjëjve që donin të largoheshin nga ferri. Por engjëjt nuk ngjajnë si breshka dhe ndoshta David Blunata nuk do ta kishte shkruar atë varg, për

më tepër që ai nuk i kishte qejf engjëjt dhe besonte se parajsa është një lulishte, ku Zoti çlodhet sa herë që u bën keq njerëzve. Punëtorët e kishin kthyer breshkën me fytyrë nga deti. Dritarja e vogël, vezake, dukej si një gojë që thërret për ndihmë, ndërsa forma e kurrizit i ngjante asaj të një kafshe të vuajtur dhe të frikësuar. Por përveç nënshtrimit, bindjes dhe pasigurisë, pleqëria ishte shenja më e dukshme e asaj kafshe. Breshka dukej sikur po mendohej dhe Enveri u tund në varkën e tij duke e parë. Duket e plakur dhe e lodhur nga pritja e gjatë, mendoi, por këtë nuk ia tha askujt. Breshka rrinte në majë të shkëmbit dhe kur ia hodhi sytë për herë të fundit, Enveri mendoi se punëtorët kishin futur në atë fortesë të gjitha mendimet e tyre. Kur u nis të ikte, duke lënë pas vetes një heshtje te thellë, u kthye edhe një herë dhe tha: Nga sot mbi shpinën e çdo fortese do të vizatohet një yll i kuq. Armiqtë duhet ta kuptojnë se breshkat tona kanë një nishan, mbi të cilin duhet të hedhin gjylet e tyre. Ne nuk dimë të vizatojmë, i tha njëri nga ushtarët, Lek Dukagjini nuk i lejonte fëmijët të vizatonin në Shqipëri. Enveri u mendua një çast dhe u përgjigj: Këtë punë do ta bëjë Aleksandri. Në kohën e Lek Dukagjinit ai vizatonte muret me pula dhe me shishe vere. I thoni të vizatojë yje të kuq. Kështu do t'i duket sikur jeton në qiell dhe nuk do të mendojë shumë për tokën. Kur dimri erdhi në fund të nëntorit, nga toka dolën edhe dhjetë breshka të tjera. Tani askush nuk e përdorte më fjalën fortesë dhe vetë Enveri kishte një dridhje mbi lëkurë,

kur i pastronte breshkat nga gjethet e dimrit, duke ua kaluar dorën mbi zhguall. Në qytet, breshkat e vërteta, të cilat në dimër fshihen, kishin fituar një respekt që asnjë specie tjetër nuk e gëzonte në Shqipëri, qysh se Lek Dukagjini kishte ndaluar qentë dhe macet, ujqërit dhe arinjtë, duke e shfaqur hapur bezdinë e tij për kafshët. Njerëzit besonin se fortesat në formën e breshkave do t'i sillnin Shqipërisë mbarësi dhe në këtë klimë askush nuk e mori vesh kush vendosi se gratë duhej të thurnin shporta, në të cilat do të mbaheshin vezët e breshkave, kur ato të dilnin nga nëntoka gjatë verës. Enveri, natyrisht tregohej i pavëmendshëm ndaj modës së qytetit dhe kur kalonte në bulevardin e zambakëve, duke trokitur takat, i përshëndeste njerëzit me dorë, një zakon ky që, megjithëse nuk e kishte vendosur kush, filloi të respektohej çdo mëngjes. Po kalon komandanti, thoshin njerëzit, dhe gratë bashkë me fëmijët dilnin te dera e shtëpisë duke përcjellë me buzëqeshje paradën e Enverit. Si gjithmonë këtij riti i bënte bisht vetëm Shtuni, i cili rrinte ulur gjatë parakalimit të përditshëm dhe një herë, kur e kishin pyetur se pse ai nuk duhej t'u bindej ndryshimeve që kishin ndodhur në ishull, Enveri kishte thënë: Çdo vend ka nevojë të shohë të shkuarën në fytyrën e budallenjve të vet. Por njerëzit në Shqipëri ato kohë punonin shumë për ngritjen e fortesave, prandaj nuk thelloheshin të kuptonin se pse në të gjitha regjimet Shtuni kishte një pavarësi që ata nuk e kishin. Megjithatë, gratë, të cilat në të gjitha kohët nuk heqin

dot dorë nga thashethemet për burrat, kishin nisur të thoshin se Shtuni ishte i vetmi që e dinte se si sillej Enveri në krevat, sepse vetëm ai e kishte parë lakuriq, duke u bashkuar me gruan të cilën ia kishte zgjedhur Lek Dukagjini. Shtuni bën sikur harron, thoshin ato, sepse nëse flet, nuk do të jetojë më. Në të vërtetë, fjalët se Enveri kishte pasur një ngërç, në çastin që duhej të bashkohej me një grua, qarkullonin në qytet, sepse Enveri ishte si uji dhe si dielli, si deti dhe si kripa, si buka dhe si mishi, prandaj ishte e pamundur të mos flitej për të. Në vendet e vogla njerëzit flasin për udhëheqësit gjithë kohën dhe shumica e gjërave që thonë për ta, nëse nuk janë të vërteta, besohen si të tilla, sepse fjalët për njerëzit e mëdhenj kanë fuqinë e dritës: ato e ndriçojnë errësirën edhe kur errësira nuk do të ndriçohet. Aleksandri që i dëgjonte thashethemet e grave, sa herë që ato vinin në mensë, mendonte se përveç urisë, shumë shpejt në Shqipëri do të ishin gratë ato që do t'ua nxirrnin burrave frikën nga Enveri. Sekretet punojnë gjithmonë kundër djajve, mendonte ai dhe numëronte me qetësi rezervat ushqimore që atë dimër po rralloheshin bashkë me zogjtë që po largoheshin nga ishulli.

Që kur kishte vdekur Lek Dukagjini dhe Enveri kishte marrë drejtimin e vendit, jeta e Aleksandrit kishte ndryshuar aq sa ç'mund të ndryshojë jeta e një kuzhinieri që nuk do të gatuajë. Ai u jepte njerëzve për të ngrënë, por vetë ishte dobësuar. Por, ndërsa Shqipëria nuk i ngjante asnjë vendi tjetër, Aleksandri u ngjante

gjithë kuzhinierëve të botës. Ai besonte se ndryshimet në botë vijnë gjithmonë nga ushqimi, nga bollëku apo nga mungesa e tij. Nëse do ta pyesnin, ai do të thoshte se edhe Zoti kishte lindur kur njerëzit ishin të uritur, prandaj dhe e kishin thirrur në ndihmë për të gjetur grurë, perime, mish dhe peshq, të cilat nuk i siguronin dot vetë, kur u duheshin. Ka raste kur njerëzit bëjnë të kundërtën e asaj që duan. Ato kohë Aleksandri ishte i vetmi kuzhinier në botë që donte që njerëzit të mos hanin. Ose të paktën të mos hanin, deri ditën kur do të kuptonin se Shqipëria duhet të ndryshonte. Ai lutej çdo natë që në Shqipëri të pllakoste uria, gjë për të cilën edhe Enveri e ndihmonte pa ngurruar. Enveri nuk mendonte fare për të mbjellë fushat, për t'i korrur, ai nuk pyeste kurrë për rezervat e drithit dhe të mishit. Askush nuk i nxirrte më kafshët për kullota dhe ndonëse vjeshta e atij viti kishte qenë e mbarë dhe pa përmbytje, në Shqipëri nuk ishte mbjellë asnjë rrënjë. Fushat atë vit dukeshin si të braktisura dhe barishtet ishin rritur në lartësinë e pemëve. Kafshët që siguronin mishin jetonin në inercinë e tyre, sepse djemtë që duhej t'i nxirrnin për të kullotur ishin bërë ushtarë dhe gjithë ditën duhet të patrullonin rrugët dhe brigjet e Shqipërisë. Por në ishull nuk ishte vetëm Aleksandri ai që mendonte se nga e keqja do të vinte e mira. Edhe këshilltarët e Lek Dukagjinit besonin se Enveri kishte tradhtuar Zotin që kishte zëvendësuar, duke e kthyer Shqipërinë nga parajsë në ferr. Pas fjalimit që ai kishte mbajtur në shesh, ata pothuajse ishin

zhdukur. I përqendruar vetëm në ndërtimin e fortesave, Enveri nuk u kishte kërkuar atyre asgjë, jo vetëm sepse i kishte harruar, por edhe sepse nuk u zinte besë. Çdo njeri që është kundër Zotit, nuk u beson murgjve ndaj Enveri mendonte të njëjtën gjë për këshilltarët e Lek Dukagjinit. Ata ishin strehuar në godinën e shkollës dhe kur Aleksandri shkonte atje për t'u dhënë ato pak ushqime që kishin mbetur, i dukej sikur takohej me disa hije që çdo ditë dobësoheshin dhe treteshin, duke pritur rikthimin e diellit, sepse hijet nuk duken kur nuk ka diell. Një ditë njëri prej tyre e kishte pyetur: Çfarë bëhet në Shqipëri? Dhe Aleksandrit i ishte dukur sikur ata jetonin në një vend tjetër, siç ndodh me murgjit që jetojnë brenda manastireve e kësisoj nuk i njohin qytetet. Shqipëria po ndërtohet, kishte thënë Aleksandri. Enveri po e mbush vendin me fortesa. Këshilltari kishte ulur kokën dhe e kishte pyetur: Nga kush ka frikë ky njeri? Nga ne, kishte thënë Aleksandri. Këshilltari ishte futur brenda dhe pas disa ditësh, kur ishin takuar prapë i kishte thënë: Ne jemi menduar gjatë dhe kemi vendosur të shpëtojmë Shqipërinë nga Enveri. Nuk jam i bindur nëse Lek Dukagjini e donte këtë djalë, por nëse do t'i kishin thënë se si po ia shëmton parajsën, me siguri do të ishte ngritur nga varri dhe do ta kishte vrarë me dorën e tij. Sidoqoftë ai nuk del dot që andej dhe këtë detyrë duhet ta bëjmë ne. Çfarë duhet të bëj? e ndërpreu Aleksandri, i cili nuk kishte shumë durim dhe për më tepër fjalitë e gjata të këshilltareve e lodhnin. Duhet të

flasësh me David Blunatën, u përgjigj këshilltari, ai e di se çfarë duhet bërë. Aleksandri kishte kohë që mendonte të takonte David Blunatën. Ai gatuante për gjithë banorët e ishullit, të cilët vinin në mensë në oraret e drekës dhe të darkës, ndërsa të burgosurve dhe këshilltareve që nuk u lejohej të lëviznin, ua çonte vetë ushqimin. Por, nëse këshilltarët mund t'i takonte, sepse Enveri nuk e kishte ndaluar ende këtë gjë, David Blunatës, Mehmetit, Diellit dhe Verës, ua linte ushqimin te dera e burgut dhe pastaj rojet e shpërndanin në qeli. Aleksandrit nuk i lejohej të hynte në burg. Më shkruaj një letër për David Blunatën, i tha këshilltarit. Mua nuk më lënë të hyj në burg. Do ta fsheh letrën në një pjatë me spinaq dhe ai do ta lexojë. Mirë, i tha këshilltari. Kthehu nesër në mëngjes. Aleksandri nuk fjeti atë natë, por e gdhiu në tarracën e mensës duke pirë. Kur zhurma e daltave mbi kurrizet e breshkave e zgjoi qytetin nga gjumi, Aleksandri u ngrit, pastroi mensën, zjeu spinaq, i shtriu fletët e tij si çarçaf mbi pjatë dhe nga dreka shkoi të merrte letrën e David Blunatës. Si do ta marrim vesh se çfarë mendon David Blunata? e pyeti këshilltari. Ai nuk shkruan dot dhe nuk na kthen dot përgjigje. Aleksandri uli sytë dhe, duke fshehur letrën brenda xhaketës së vet, u përgjigj: Nëse David Blunata do që të përgjigjet, do ta gjejë vetë mundësinë. Tani e rëndësishme është që ai të kuptojë se jo të gjithë njerëzit në Shqipëri mendojnë si Enveri. Ndoshta, duhet t'i ndryshosh ushqimin, që të përgjigjet më shpejt, u përgjigj këshilltari duke qeshur. Edhe vetë

Zoti ndryshon sjelljen kur nuk ngopet. Aleksandri u nis të ikte dhe i tha: Shumë shpejt të gjithë do të sillemi ndryshe, se Shqipëria është në prag të urisë.

David Blunata i kalonte ditët duke gërvishtur muret, siç bëjnë macet që duan të dalin nga dhoma ku i kanë mbyllur. Por meqë nuk ishte mace dhe nuk kishte thonj, ai nuk mendonte se si të dilte nga dhoma e vet. Në burg nuk lejohej as laps dhe as letër, prandaj ai kishte filluar t'i shkruante vargjet e veta në muret e qelisë duke përdorur një copë hekur që e kishte shkulur nga krevati ku flinte. Here pas here ulej në errësirë dhe mendonte se ndoshta nuk duhej ta kishte lejuar Enverin të vinte në krye të vendit, por pastaj, si të gjithë ata që bëjnë poezi, mendja i fluturonte diku tjetër, sepse nga mërzia dhe hidhërimi lindin vargjet bashkë me rimat e tyre binjake. Kur gjeti letrën e këshilltarëve poshtë fletëve të spinaqit, mendja iu lëkund dhe për shumë ditë nuk shkroi dot asnjë varg. Këshilltarët e Lek Dukagjinit e njihnin mirë David Blunatën dhe kur kishin vendosur t'i shkruanin, ishin menduar gjatë. Me kokën mbeshtetur pas murit David Blunata lexoi letrën duke përtypur gjethe spinaqi dhe mendoi se halli mund t'i detyrojë edhe murgjit të shkruajnë poezi. Shqipëria ka nevojë për ty, siç ka nevojë pylli për zërin e një zogu, shkruanin këshilltarët. Shqipëria sot i ngjan një pylli që po errësohet dhe po braktiset nga jeta. Prandaj nëse beson se ky vend mund të ndryshojë duke shkruar poezi, ashtu si zogu që beson se pylli mund të shpëtohet me cicërima,gabohesh. Por

që të mos mendosh se jemi shumë të ashpër me ty, na lejo të përshkruajmë pak vendin ku jetojmë dhe që ti, sigurisht, nuk do ta njohësh më pas disa kohësh. Sot në Shqipëri askush nuk mëson, askush nuk qesh, askush nuk punon. Njerëzit janë të detyruar të ndërtojnë fortesa, me të cilat Enveri po mbjell fushat dhe rrugët që ne ndërtuam. Fushat nuk punohen më dhe shumë shpejt këtu do të pllakosë uria, sëmundjet dhe ti e di se pas çdo fatkeqësie lindjet rrallohen, shpresat pakësohen, popujt zvogëlohen dhe nëse nuk zhduken përgjithmonë,siç ka ndodhur me shumë popuj të tjerë, sidoqoftë do të duhet shumë kohë për t'u ngjallur njerëzve besimin se vendi i tyre mund t'i ushqejë, t'i edukojë, t'i mbrojë dhe t'i dojë. Sot, shqiptarët janë më afër kësaj dite se kurrë. Shumë shpejt Enveri dhe uria do t'i hedhë në luftë me njëri-tjetrin dhe nëse askush nuk i drejton, atëherë ky ishull do të kthehet në një burg dhe më pas në një varr për të gjithë ne. Enveri jeton për të luftuar. Nëse të huajt nuk i shpallin luftë, atëherë ai do të luftojë me shqiptarët. Nëse shqiptarët drejtohen nga dhuna, nga forca, nga marrëzia dhe nga urrejtja, nuk do të ketë paqe kurrsesi. E vetmja rrugë për të rikthyer paqen e vërtetë në ishull është rrëzimi i Enverit. Natyrisht që kjo duket e vështirë sot, sepse të gjithë fëmijët që ne sollëm në ishull, të cilët i mësuam për pesë vjet, i edukuam dhe i mbrujtëm me artet e punimit të tokës dhe të natyrës, sot janë kundër nesh. Ata janë të bindur se Enveri është e ardhmja, ndërsa ne jemi e shkuara. Duke jetuar në izolim, ata besojnë se

ka ardhur koha kur shqiptarët duhet të sundojnë botën, sepse një mizë nuk e kupton asnjëherë se sa e vogël është në krahasim me kafshët e tjera. Ajo jeton duke besuar se mund të mposhtë një luan, duke e pickuar dhe pas kësaj fitoreje do të përpiqet të pushtojë gjithë pyllin, me të njëjtën metodë. Popujt e vegjël jetojnë duke bërë shaka me veten. Ata duan t'i provojnë botës se janë të mëdhenj duke bërë marrëzira dhe fatkeqësisht kjo është e vërtetë edhe për shqiptarët. Ata marrin seriozisht gjithçka, përveç vetes. Për ne, pa dyshim, edhe për ty, është e dhimbshme të shohësh sesi vendi që krijuam, sot është në prag të rrënimit. Megjithatë, ne kemi ende shprese se ditë të mira do të vijnë paskëtaj. Ne kemi vendosur të luftojmë për Shqipërinë, por kemi nevojë për dikë që ta drejtojë luftën tonë. Ti je i vetmi që mund t'u kthesh shqiptarëve besimin. Edhe pse ti nuk mendon si Lek Dukagjini, çka na hidhëron, ti sërish je i vetmi që i ngjan. Ka raste kur dy gjëra të ndryshme duken njëlloj, ashtu siç duket njëlloj një skifter me një shqiponjë, sepse të dy jetojnë në ajër dhe të dy e shohin botën nga lart. Kur këta dy zogj janë në lartësi, njerëzit e kanë të pamundur të dallojnë njërën nga tjetra. Nëse kafshët e pyllit presin me padurim ndihmë nga qielli, ato nuk humbin kohë të zgjedhin mes shqiponjës dhe skifterit. Ato zgjedhin nga të dy, atë që vjen i pari. Ndërsa ne zgjedhim atë që ka mbetur, pa e ditur se kush nga të dy ishte shqiponja dhe kush ishte skifteri. Meqë folëm për dallimin mes teje dhe Lek Dukagjinit, duhet të

themi me dhimbje diçka që e mendojnë prej kohësh: ti ke jetuar gjithë jetën duke besuar se mund ta ndryshoje botën në një mënyrë tjetër nga ajo e Lek Dukagjinit. Koha po të jep rastin ta provosh. Provoji vetes se mund të shpëtosh një popull dhe atëherë shpirti yt do të gjejë paqe. Shqipëria sot është në kushtet kur, çdo dështim mund të konsiderohet fitore. Tani po e mbyllim dhe ndërsa presim, po kthehemi te mendimet dhe dhimbjet tona. Na thuaj se çfarë duhet të bëjmë ose të paktën na jep një shenjë, përplas krahët në ajër në mënyrë që jetës në pyll t'i kthehet shpresa, durimi dhe qëllimi. Ne kemi vendosur të presim, por natyrisht jo gjithë jetën, sepse në pyll jeta nuk është e përjetshme siç ndodh në parajsë. Sa i takon parajsës ajo ka humbur bashkë me Lek Dukagjinin, por kur Shqipëria të ndryshojë dhe ne të prehemi në varret tona, do të kemi kohë të flasim për këtë argument, për të cilin natyrisht kemi mendime të ndryshme.

David Blunata qëndroi dy ditë pa folur, pa fjetur dhe pa shkruar. Dora i ishte mpirë dhe ai qëndronte përballë murit të mbushur me vargje. Donte të shkruante, por nuk e dinte çfarë. Djersa i derdhej nën sqetulla duke pikuar përtokë dhe kështu vazhdoi një copë herë derisa një pellg i vogël me erë qiparisi u hap si një liqen mbi dyshemenë e qelisë. Kur errësira u var mbi botë për të hyrë në burg, ai e kuptoi se nuk shkruante dot poezi. Nuk shkruaj dot, mendoi. Ndoshta as zogjtë nuk këndojnë më, kur pylli digjet. Tymi ua verbon sytë, zjarri ua djeg

puplat, ndërsa hidhërimi ua mbyt zërin. Këshilltarët kishin të drejtë. David Blunata uli kokën dhe mendoi se nuk kishte fuqi dhe as mundësi të mos pranonte. Duhej t'u jepte një shenjë. Njëlloj si zogu në ajër ai duhet të bënte një rrotullim mbi pyll që kafshët e dëshpëruara ta shihnin dhe puplat e tij të rrëzuara në tokë t'i përdornin si qirinj për të parë qiellin. Duhet t'u jap një shenjë, mendoi dhe duke u mbështetur te muri ngriti dorën në ajër dhe shkroi: PD. Ishin dy shkronjat me të cilat ai kishte kundërshtuar në heshtje Lek Dukagjinin, duke u përpjekur t'u kthente shqiptarëve dashurinë. Muri ishte i ftohtë dhe ai mendoi se dashuria e ka të vështirë të varet në mur, ajo qëndron në shpirtin e njeriut si një lule e qepur në lëkurë. Nëse e shqep, trupi mbushet me plagë dhe lëkura thahet, sepse edhe toka thahet kur mbi të nuk mbin asgjë. Është dita për të mbrojtur dashurinë, mendoi. Ata më kërkojnë të mbroj Shqipërinë, por ky vend nuk është i rëndësishëm për mua. Unë nuk kam as fe, as komb dhe as atdhe. Kam lindur dhe jetoj në emër të dashurisë. Do të kisha bërë të njëjtën gjë për të gjithë njerëzit dhe popujt e botës, sikur të më kishin kërkuar ndihmë. Do të luftoj në emër të dashurisë. David Blunata nuk kishte menduar kurrë se do të nisej në luftë në emër të diçkaje që nuk e kishte njohur kurrë dhe ndoshta nuk do ta njihte dot. Ai nuk kishte dashur kurrë një grua dhe mosha nuk do t'ia lejonte këtë gjë edhe sikur të dilte i gjallë nga burgu. Ja pse besoj dashurinë, mendoi, sepse nuk e kam njohur. Sikur ta njihja ndoshta sot, do të isha

i lodhur, i rrënuar dhe luhatjet e saj do të më kishin rrëzuar siç rrëzohet një zog nga vorbullat e erës në ajër. Pas pak u ngrit dhe trokiti në derë. Duhej të takonte Diellin dhe Verën. Ata ishin të vetmit njerëz që donte të shihte në atë çast, sepse ata kishin atë që ai nuk e kishte: dashurinë. Njëri nga ushtarët erdhi dhe kur pa fytyrën e David Blunatës u zverdh. Më vonë, kur do ta pyesnin se pse e lejoi David Blunatën të dilte nga qelia ai do të thoshte: Ushtarët nuk i ndalojnë dot zogjtë të fluturojnë. Por ushtari kishte qenë nxënësi i tij dhe David Blunata e dinte se ai nuk do ta pengonte. Kam nevojë të takoj fëmijët, tha David Blunata dhe eci përpara duke shkuar te qelia e Diellit. Ushtari e hapi derën dhe para se t'i linte të dy vetëm dëgjoi David Blunatën që tha: Pushtimi i Dashurisë filloi.

Dielli ishte mbledhur në errësirë si një kërmill, kur dëgjoi zërin e ngjirur të David Blunatës që mbushi qelinë dhe si të gjithë kërmijtë, mendoi se duhet të mbulonte pjesët e buta të trupit për t'u mbrojtur. Javët e kaluara në burg e kishin bindur se Shqipëria nuk do të shpëtonte dot nga Enveri dhe ndoshta ai do të vdiste atje pa e parë më kurrë Verën. Kam ardhur që të ftoj të luftojmë në emër të dashurisë, i tha David Blunata. Njerëzimi mund të mos ketë nevojë për Shqipërinë, por pa dyshim ka nevojë për dashurinë. Shqiptarët mund të jetojnë pa Shqipërinë, siç kanë jetuar me shekuj, por pa dashurinë nuk jetojnë dot më, as edhe një ditë, sepse para se të jenë shqiptarë, janë njerëz. Ne duhet t'u kthejmë atyre

dashurinë, sepse më vonë, nga dashuria mund të lindë Shqipëria. Ky është një qëllim që nuk më ngroh, sepse e di që nuk do ta arrij dot sa të jem gjallë. Tani që flasim Shqipëria nuk është më ajo që njohim dhe kushtet që dashuria të lindë në këtë vend po zhduken me shpejtësi. Njerëzit janë të frikësuar, ushqimet po shterojnë, fushat nuk punohen dhe kafshët po pakësohen. Enveri po përgatitet për luftë. Ai po ndërton fortesa për t'u mbrojtur nga të huajt, megjithëse unë nuk besoj se dikush do ta sulmojë Shqipërinë, sepse askush nuk ka nevojë të pushtojë një vend ku nuk lind dashuria. Shumë shpejt, kur të mbarojë ndërtimin dhe kur të gjitha rrugët, parqet, kopshtet dhe livadhet e ishullit të jenë mbjellë me breshka guri, ai do të kërkojë armiq brenda vendit. Ne nuk i mjaftojmë më, prandaj do të gjejë armiq të tjerë. Ka gjithmonë njerëz të cilët do të lodhen nga ndalimi i dashurisë, nga uria, nga ndërtimi i fortesave. Ka njerëz që do t'i marrë malli për gratë e tyre, për fëmijët, për lirinë, për këngën dhe muzikën. Ata do të shpallen armiq. Atëherë do të burgosen, do të vriten dhe raca e njerëzve të lirë do të pakësohet derisa të zhduket. Por pyetja nuk është çfarë do të bëjë Enveri, por çfarë do të bëjmë ne? Enveri është një djall që ka lindur në parajsën e Lek Dukagjinit. Për sa kohë që kjo parajsë ushqehet dhe mbillet nga idetë e Lek Dukagjinit, aty do të lindin vetëm djaj. Madje ka pasur ditë në burgun e vetmisë sime kur kam menduar diçka që do ta them: Shqiptarët nuk kanë aftësi ta kthejnë dashurinë në lumturi, sepse

ata nuk dinë ta përdorin dashurinë. Shqiptarët shohin te dashuria vetëm një armë për të pushtuar një trup tjetër, por ata nuk i njohin llojet e tjera të dashurisë, dashurinë për natyrën, për artin, për të bukurën, për moralin, për nderin, për barazinë dhe drejtësinë. Shqiptarët nuk janë dhe nuk do të jenë kurrë të lumtur dhe ndoshta unë nuk do të merrja pjesë kurrë në një luftë për interesat e tyre, sepse unë luftoj për njeriun jo për shqiptarët. Unë nuk u besoj kombeve, as shteteve, as feve dhe as racave, por vetëm njerëzve. Kur kjo luftë të mbarojë dhe ne të fitojmë, do t'u provoj të gjithëve se nuk dua të drejtoj asnjë shtet të shqiptarëve, nuk dua të bëhem as Zoti, as profeti dhe as komandanti i tyre dhe ndoshta nuk do të dua të jem më as poeti i tyre. Madje, dua të iki nga ky ishull dhe këtë do t'ua kërkoj edhe gjithë të tjerëve. Shqiptarët nuk duhet të detyrohen të bëjnë një gjë, të cilën nuk dinë ta bëjnë: shtetin. Për sa kohë që nuk dinë ta bëjnë, atëherë duhet të jetojnë në shtetet e popujve të tjerë, sepse pa dyshim, kjo do t'i bëjë më të lirë dhe ndoshta edhe më të lumtur. Dhe në fund të fundit, për çdo njeri është më mirë të jetë i lumtur dhe i lirë sesa të jetë shqiptar. Kur thashë se Shqipëria duhet të hapet për tri ditë dhe kush do të largohet është i lirë ta bëjë këtë, e dija se shumica e burrave dhe grave të këtij vendi do të merrnin plaçkat dhe do të iknin nga sytë këmbët. Nëse njerëzit ikin nga ferri, atëherë ferri pushon së ekzistuari, ai nuk torturon më askënd. Edhe shqiptarët duhet të ikin nga Shqipëria, që Shqipëria të shpëtojë. Ne duhet ta

çlirojmë këtë ishull të bukur nga ne, sepse i kemi marrë natyrës një bukuri të cilën nuk dimë ta shfrytëzojmë dhe ta bëjmë më të bukur nga sa e gjetëm. Ne duhet të shkojmë në vende të tjera. Gratë tona duhet të shtohen me burra të kombeve të tjerë, sepse vetëm kështu në dejet tona do të shuhet fara e mohimit të Zotit, fara e izolimit, e tradhtisë dhe e dhunës. Gjaku ynë mund të zbutet vetëm duke u përzierë me gjakun e popujve të tjerë, të cilët dinë ta njohin dashurinë, taushqejnë çdo ditë dhe ta kthejnë në liri. Të gjithë ata që mendojnë se duke u përzierme të tjerët, ne do të zhdukemi si racë, le ta mendojnë. Nëse kjo do të ndodhë, sërish do të jetë faji i shqiptarëve. Nëse pas disa shekujsh, nuk do të ketë më shqiptarë, ndoshta bota do të jetë më e mirë dhe atëherë nuk do të ketë të humbur. Unë besoj se nuk ka rëndësi se çfarë je, por si jeton. Nëse jeton keq si shqiptar, nuk ia vlen të jesh shqiptar dhe kjo është e vërtetë për të gjithë popujt, në të gjitha kohërat. A duhet pyetur një gjemb nëse do të vazhdojë të jetojë keq duke mbetur gjemb apo do të ndryshojë duke u kthyer në lule? Sigurisht që gjembi do të hiqte dorë nga egërsia e tij, nga farat dhe nga shëmtia dhe do të donte të zbutej, sepse duke u kthyer në lule, ai do të merrte gjithë përkujdesjen e njerëzve dhe të kafshëve, bashkë me përkëdheljet e tyre. Por çështja është se si do t'i bindim shqiptarët të kthehen nga gjemb në lule, duke u dhënë atyre një qëllim për të luftuar dhe për të menduar si ne, sepse si ka dëshmuar historia, t'u premtosh shqiptarëve një Shqipëri më të mirë dhe më të

drejtë, nuk mjafton. Të gjithë e kanë bërë përpara nesh. Lek Dukagjini premtoi parajsën, por nuk e ndërtoi dot. Enveri premtoi një Shqipëri të fortë, por ajo po dobësohet çdo ditë. Kjo është arsyeja që shqiptarët nuk i besojnë më askujt. Ata presin që regjimet të rrëzohen vetë, që për shkak të kaosit që ndodh në këto raste, deti të hapet dhe ata të ikin sa më shpejt dhe sa më larg. Edhe ne do të dështonim po të premtonin një Shqipëri më të mirë se ajo e Enverit. Askush nuk do të na besonte, sepse shqiptarët nuk u besojnë shqiptarëve. Shqiptarët duan vetëm një gjë: të ikin. Dhe meqë jam i bindur se jo ideali, as morali, por vetëm frika, uria, pasiguria dhe paniku i rrëzon regjimet e dhunshme, mendoj se ne duhet t'u japim një arsye të fortë që të ngrihen kundër Enverit. Ne duhet t'iu kthejmë shqiptarëve fëmijët. Jam menduar gjatë dhe tani do ta them sesi. Përpara se Lek Dukagjini të vdiste në Shqipëri, lindën 10 fëmijë. Por askush nuk e di kush janë baballarët e tyre dhe nëse Lek Dukagjini nuk do të kishte rënë në gjumë përpara vdekjes, askush nuk do të dinte kush ishin dhe nënat e këtyre fëmijëve, sepse sipas ligjeve të Lek Dukagjinit fëmijët janë të përbashkët. Ata nuk kanë as nënë dhe as baba. Por njeriut mund t'i mohosh bukën dhe dashurinë, por nuk mund t'i mohosh fëmijën, sepse njeriu ka lindur për të shtuar racën e vet. Lek Dukagjini mendoi se do të ndryshonte ligjet e natyrës njerëzore dhe prandaj u mohoi njerëzve familjen dhe atësinë. Ai i bashkoi fëmijët me një formulë të fshehtë, të cilën ndoshta

e ka marrë me vete dhe askush nuk do ta dijë kurrë. Një ditë përpara se të çiftonte vajzat dhe djemtë, ai na mblodhi dhe tha se formulën do t'ia linte atij që do ta zëvendësonte. Por Lek Dukagjini nuk caktoi kush do ta zëvendësonte, sepse duke menduar si Zot, ai besonte se ishte i pazëvendësueshëm. Prandaj Enveri ndoshta nuk e ka këtë formulë, por edhe nëse e ka gjetur nuk do ta tregojë kurrë. Ka disa arsye pse Enveri mund ta ketë zhdukur formulën e Lek Dukagjinit. Jo vetëm se njëlloj si Lek Dukagjini, edhe ai është kundër familjes dhe kundër martesës, por ç'është më e rëndësishmja, sepse ai vetë është shterp. Enveri nuk mund të bëjë fëmijë. Lek Dukagjini e dinte, ti e di, Vera e di dhe ndoshta edhe Shtuni që e tha këtë gjë i pari, e di. Por nuk është vetëm kaq. Nëse Enveri vazhdon të drejtojë vendin, askush nuk do të ketë më mundësi të njohë fëmijët e vet.

Dy ditë më parë mora një letër nga këshilltarët e Lek Dukagjinit. Ata janë të gatshëm të bashkohen me ne dhe presin një sinjal. Presin një përgjigje që unë e kam. Ti je përgjigjja ime. Ne nuk kemi këtu as laps dhe as letër dhe unë nuk mund ta shkruaj atë që duhet bërë. Këtë do ta bësh ti. Do të dalësh nga ky burg natën dhe do të shkosh të takosh këshilltarët. Ata duhet të hartojnë një trakt, të cilin do ta shpërndajnë fshehurazi nëpër të gjitha shtëpitë e qytetit. Të gjitha ndryshimet fillojnë me trakte dhe jo me poezi dhe kështu do të fillojë edhe revolta jonë. Kjo revoltë do të organizohet nga Pushtimi i Dashurisë, që sot është themeluar në këtë burg, pasi lindi në barkun e

një vajze të vdekur shumë vite më parë. Më dëgjo mirë Diell, sepse mbrëmja po afron dhe pas pak do të duhet t'i dish përmendësh të gjitha ato që do të them. Harresa jote mund ta rrezikojë Shqipërinë dhe prandaj përsërit me vete çdo gjë që do të dëgjosh nga unë. Ti do të jesh trakti që këshilltarët duhet ta shkruajnë në shumë kopje për ta shpërndarë në të gjitha dyert e këtij qyteti, duke nisur nga nesër. Ja çfarë duhet të shkruajnë: "Në Shqipëri ka lindur Pushtimi i Dashurisë, i cili kërkon që njerëzit të jenë të barabartë, që të lejohet lëvizja e lirë dhe që askush të mos vritet apo burgoset nëse do të largohet. Ne kërkojmë që gjithkush të ketë të drejtë të martohet, të ketë familjen e tij dhe të njohë fëmijët që lindin nga këto martesa. Njerëzve t'u jepen shtëpitë e ngritura me punën e tyre dhe toka e ishullit të ndahet në mënyrë të barabartë mes shqiptarëve. Në Shqipëri duhet të lejohet përdorimi i parasë dhe tregtia, në mënyrë që shqiptarët dhe të huajt, të kenë mundësi të blejnë dhe të shesin mallrat, pronat dhe punën e tyre. Deri tani shqiptarëve u është fshehur padrejtësisht atësia e fëmijëve, por njerëzit duhet ta dinë se Enveri ka zhdukur formulën e bashkimit të djemve dhe vajzave, duke u mohuar atyre të drejtën për të njohur baballarët e tyre të ligjshëm dhe të natyrshëm. Enveri është shterp dhe do të hakmerret ndaj gjithë baballarëve të tjerë."

David Blunata pushoi, lagu pak fytin e tharë dhe mendoi se pas shumë kohësh zëri i tij nuk dukej më i ngjirur. Nuk jam më poet, mendoi, prandaj zëri im ka

marrë detyra të tjera dhe ka nevojë të dëgjohet. Tani përsëriti ato që të thashë, i tha Diellit, i cili kishte gati dy orë duke djersitur dhe duke u dridhur nga fjalët që kishte dëgjuar. Dielli u ngrit në këmbë i përsëriti porositë me ngadalë, por megjithatë nuk dukej i qetë dhe David Blunatës iu duk sikur ai donte të shtonte edhe diçka tjetër,por kishte turp ta thoshte. Po sikur të shtojmë edhe një kërkesë tjetër, e pyeti David Blunatën që po priste. Çfarë do më shumë se kaq? tha David Blunata, i cili nuk e kishte zakon t'iu shtonte poezive të tij vargje që nuk i kishte shkruar vetë. Dielli u mbështet pas murit dhe tha: Mendoj se në Shqipëri duhet të lejohen kafshët, qentë, macet, ujqit, arinjtë, lepujt dhe bashkë me to edhe lulet, trëndafilat, zambakët apo karafilat. David Blunata nuk qeshi, gjë që në një rast tjetër do ta bënte. Por ai po nisej për të drejtuar një luftë dhe si të gjithë luftëtarët nuk kishte kohë të merrej me mace dhe me lule. Je i vetmi kërmill që kërkon të jetosh me ujqër dhe me mace, i tha. Pushtimi i Dashurisë nuk ka lindur për të mbrojtur të drejtat e kafshëve. Ndoshta shumë vite më vonë, kur njerëzit të kenë siguruar të gjitha të drejtat që u mohon Zoti dhe ata që duan t'i ngjajnë atij, atëherë do të merren më shumë me kafshët, me bimët dhe me mbrojtjen e natyrës. Nëse Enveri është i kuq dhe ne jemi blu, ata që do të vijnë pas nesh do të jenë të gjelbër. Tani duhet të nisesh. Kur të kthehesh do të takosh Verën dhe, nëse Enveri nuk të kap, mund të bësh dashuri me të. Dielli nuk pyeti më. Mendimi se mund të bënte dashuri

me gruan që donte, ia thau djersën dhe ia zgjati këmbët si çdo kërmill të cilit i premtohet një gjethe e lagur. Mendon se Vera është gjallë? e pyeti David Blunatën që tundi kokën dhe pa u përgjigjur hapi derën e qelisë dhe i tha: Nisu. Kur të kthehesh ajo do të jetë ngjallur edhe sikur të ketë vdekur.

Kur dera u hap, David Blunata doli në korridorin e burgut dhe thirri ushtarin që e kishte lejuar të vinte deri aty. Ai ishte njëri nga shokët e Diellit, por deri atë ditë ishte sjellë me të si i huaj, pa i folur dhe pa i dhënë asnjë shenjë mirësjelljeje. Lek Dukagjini e kishte përzgjedhur mes 12 djemve që ishin bashkuar me vajzat në 28 nëntorin e vitit të kaluar dhe që atë ditë fytyra i kishte ndryshuar. Sytë që i kishte pasur jeshilë i ishin nxirë dhe në përgjithësi fliste shumë pak. Thoshin se gjatë kohës që Lek Dukagjini kishte rënë në gjumë dhe Shqipëria ishte më e lirë, ai shkonte çdo natë dhe i puthte të 10 fëmijët që kishin lindur. Sido që të jetë njëri prej tyre është fëmija im, thoshte duke iu marrë erë foshnjave si të nuhaste lëkurën e tij. David Blunata ia njihte mirë shpirtin, ëmbëlsinë dhe dëshpërimin që iu lind burrave kur u duhet të ndahen nga familjet e tyre, e prandaj i tha fjalinë që duhej: Do të dish kush është fëmija yt? Ne kemi vendosur ta gjejmë dhe shumë shpejt do ta themi. Por tani kemi vetëm një pengesë: derën e këtij burgu. Nëse e hap, do të bëhesh baba, nëse e mbyll nuk do të kesh kurrë fëmijë. Ushtari uli kokën dhe duke shtrënguar gishtat mbi armën që mbante në

sup u përgjigj: Po sikur të më vrasin? Atëherë fëmija që ka lindur nga gjaku yt, do t'u mburret shokëve se ti vdiqe për ta njohur, u përgjigj David Blunata dhe eci përpara duke shkuar në fund të korridorit. Dielli e ndoqi pas dhe para se të dilte dëgjoi ushtarin që tha: Kujdes Diell! Mos kalo nga sheshi, sepse në këtë orë Enveri dhe punëtorët janë aty. Po ndërtojnë fortesën e madhe, ku do të strehohet Enveri, nëse Shqipëria sulmohet nga deti. Dielli nuk e ktheu kokën dhe dëgjoi David Blunatën që tha: Kur Pushtimi i Dashurisë të fitojë, në këtë vend do të ndalohet vetëm një specie: breshka e Enverit.

Këshilltarët e Lek Dukagjinit e dëgjuan Diellin pa e ndërprerë dhe kur ai mbaroi, ata ulën kokat dhe nuk folën për një kohë të gjatë, derisa njëri prej tyre theu heshtjen: Pushtimi i Dashurisë kërkon të përmbysë Shqipërinë e Lek Dukagjinit. Është e vërtetë, u përgjigj Dielli, Enveri ka lindur në parajsën e Lek Dukagjinit. Nëse parajsa nuk prishet, djalli nuk vdes dhe engjëjt nuk ndryshojnë.

Këshilltaret u rrudhën dhe nëse nuk do të ishin të bindur se ato kohë Shqipëria ishte një vend i pasigurt për çdo njeri që dilte natën, aq më shumë për një të burgosur, ndoshta do ta kishin dëbuar Diellin, siç dëbohen të gjithë ata që të ftojnë të luftosh kundër vetes. Gjithë jetën i ishin bindur Lek Dukagjinit verbërisht. Ashtu si engjëjt, ata kishin ngrohur dhe përgatitur baltën me të cilën Zoti i tyre kishte krijuar njerëzit duke u shtuar trupave, sytë, flokët dhe frymën dhe duke u hequr gjymtyrët e dashurisë dhe shpirtin. Ata kishin

bindur fëmijët e Shqipërisë se nuk kishin as prindër, as motra dhe as vëllezër, duke i detyruar të besojnë se dëshira e njeriut për familjen është një sëmundje e shërueshme. U kishin ndryshuar emrat, madje kishin ndëshkuar egërsisht të gjithë ata, që qoftë edhe pa e ditur kishin bërë diçka që nuk i kishte pëlqyer Lek Dukagjinit, sikundër kishte ndodhur me lopën dhe më pas me Ademin dhe jo vetëm që nuk kishin asnjë vrasje ndërgjegjeje për këtë shëmti, por përkundrazi luteshin gjithë ditën për ringjalljen e Lek Dukagjinit, të cilin, nëse nuk e ngjallnin dot, do të donin ta zëvendësonin me dikë tjetër. Sikur ata të kishin fuqinë dhe besimin se mund ta rrëzonin Enverin vetë, do ta linin David Blunatën dhe bashkë me të edhe Diellin dhe Verën në burg dhe do të nxirrnin që andej vetëm Mehmetin, me lëkurën e rrjepur, siç bëjnë të gjithë engjëjt kur kërkojnë një kamxhik për të ndëshkuar njerëzit. Nëse Zoti ka një arsye të vdesë i lumtur, kjo është se ai e di, se pas vdekjes, e vetmja gjë që nuk do të ndryshojë në botë, janë engjëjt. Ata nuk do të bëhen dot kurrë njerëz. Engjëjt mund të jetojnë edhe me djallin, nëse ai nuk ua ndryshon parajsën. Shqipëria e Enverit nuk ndryshonte shumë nga Shqipëria e Lek Dukagjinit. Ajo mund të ishte më e egër, por nuk kishte para, nuk kishte prona, nuk kishte familje dhe dashuri. Është e kotë të presësh nga engjëjt të vrasin Zotin, mendoi Dielli, dhe sigurisht do të ishte ngritur të dilte, për t'i thënë David Blunatës se nuk mund të mbështetej tek ata. Në fund të fundit

edhe pa ata, Shqipëria do të ndryshonte dhe ndoshta pa ata do të ndryshonte edhe më shpejt, sepse ata e kishin krijuar djallin bashkë me ferrin. Vërtet Dielli do të kishte ikur me të gjitha këto mendime, sikur njëri nga këshilltarët të mos fliste: Nuk e di a jemi të aftë për luftën ku po thirremi, sepse David Bluanta po na thërret të shkatërrojmë parajsën, duke e ditur se ne nuk jetojmë dot jashtë saj. Unë gjithmonë kam dyshuar te David Blunata. Tani e kuptoj se çfarë do të thotë Pushtimi i Dashurisë. David Blunata ka themeluar mbi barkun e një vajze të vogël një organizatë kundër Shqipërisë. A mund t'i besosh një dashurie që lind mbi një trup të vdekur? Këshilltarët e tjerë, ishin mbledhur rreth një tavoline të mbushur me letra dhe Dielli mendoi se ata burra nuk kishin fuqi ta kundërshtonin Lek Dukagjinin as pas vdekjes. Nga jashtë qielli u var mbi dritare dhe hëna e asaj nate dimri e mbushi dhomën me hijet e këshilltarëve. Këshilltarët u lëkundën në karriget e tyre, ndërsa Dielli u mbështet pas murit, sepse me sa duket nata do të ishte më e gjatë nga sa e kishte pritur. Çudi, tha me vete. Nuk kisha menduar kurrë se engjëjt mendojnë dhe për më tepër se natën ata mendojnë ndryshe nga njëri-tjetri.

Që këshilltarët kishin mendime të ndryshme për propozimet e David Blunatës, kjo u bë edhe me e qartë kur njëri prej tyre u ngrit në këmbë dhe duke folur me sytë përdhe, siç bënte shpesh Lek Dukagjini, tha: David Blunata na ka sjellë një trakt të cilin duhet ta shpërndajmë

në qytet. Unë mund ta marr përsipër këtë rrezik dhe nuk do të frikësohesha nga patrullat e Enverit, as nga ndëshkimi që mund të merrja, nëse do të më zbulonin dhe madje as nga kërcënimi që Pushtimi i Dashurisë i sjell paqes dhe pavarësisë se Shqipërisë, as nga dëshpërimi që do të kisha nëse me ndihmën time një ditë Shqipëria do të ishte një vend me prona, me para, me dyqane dhe restorante, me qen, me mace dhe me kafshë të egra, të cilat, megjithatë nuk do të ishin më të egra se njerëzit, as nga dhimbja që do të ndieja, nëse pas disa kohësh djemtë dhe vajzat që ne rritëm do të ishin të lirë të largoheshin nga ky vend, nga i cili unë nuk do të ikja kurrë, sepse kam vendosur të vdes këtu. Të gjitha këto, pra, nuk më frikësojnë, përkundrazi i quaj si detyrim për të dëbuar një djall nga parajsa, me shpresë se parajsa pas kësaj dite do t'u kthehet njerëzve, por dora do të më digjte nëse do të shkruaja në dhjetëra kopje një premtim të cilin askush në këtë vend nuk mund ta mbajë dot. David Blunata kërkon të të ngjallë shpresën prandaj u thotë shqiptarëve se me ikjen e Enverit ne mund të gjejmë se kush është babai i çdo fëmije. Kjo është një e vërtetë që ka humbur bashkë me Lek Dukagjinin. Askush nuk e di se kush eshte bashkuar me kë, dhe askush nuk do ta dijë më se nga cili gjak rrjedhin dhjetë fëmijët që lindën në Shqipëri përpara një viti. Edhe nëse kjo shërben për të ndezur urrejtjen e njerëzve dhe për t'i hedhur ata në luftë kundër Enverit, unë mendoj se nuk është e drejtë. Pasi Enveri të rrëzohet, nëse kjo do të ndodhë, burrat dhe gratë do të

duan të njohin fëmijët e tyre dhe ne nuk do të dimë se çfarë t'u themi. Në Shqipëri kanë lindur dhjetë jetimë, të cilët kurrë nuk do të mund t'i njohin baballarët e tyre. A ka njeri këtu që mund të më kundërshtojë? A ka njeri që gjen dot atësinë e një fëmije që ka lindur nëerrësirë, ndërsa nëna dhe babai i tij, i kishin sytë e mbyllur dhe meqë e bënin këtë punë për herë të parë nuk kishin as kurajën, as përvojën dhe as qetësinë për të dalluar njëri –tjetrin nga shenjat, nga puthjet, nga era e trupit dhe nga lëkura. Ajo që propozon David Blunata është një mashtrim që më bën të ngurroj dhe të jem i pavendosur. Nuk mund t'i mashtroj dhe as t'i hedh në zjarr fëmijët e Shqipërisë. Tani që e mendoj, dora më dridhet dhe shpirti më lëngëzohet. Nuk do të doja të isha kurrë një baba në këtë vend dhe natyrisht as fëmijë. Nëse duhet të shkaktojmë një zjarr për të rrëzuar Enverin, duhet të ndryshojmë kashtën, sepse bashkë me Enverin mund të djegim dhe Shqipërinë. Këshilltarët e tjerë tundën kokat dhe meqë të gjithë po prisnin radhën për të folur, njëri prej tyre, të cilin Dielli e kujtonte gjithmonë si njeriun që kishte tërhequr lopën nga bishti dhe e kishte urdhëruar Aleksandrin ta therte në sy të fëmijëve, tha: Ndoshta ne po mendohemi më shumë se ç'duhet dhe po flasim më gjatë se ç'duhet. Ky djalë që tani po shikon se si engjëjt janë ftuar të tradhtojnë Zotin e tyre, me siguri që po pyet veten: A kanë mundësi dhe fuqi engjëjt të prishin parajsën? Ai ka të drejtë të dyshojë në mundësitë tona për ta ndihmuar. Dhe mos harroni se, ky fëmijë të

cilën ne e morëm nga shtëpia, e ndamë nga prindërit dhe i ndryshuam emrin, sot është në burg. Ai nuk ka fituar asgjë nga ajo që ne i premtuam dhe do të donte vetëm të ishte i lirë dhe të bënte çfarë të donte me jetën e vet. Shqipëria që ne ndërtuam i hoqi këtij djali mundësinë të vendosë për jetën e vet. Unë mendoj se ne i detyrohemi atij dhe gjithë të tjerëve një ndjesë. Ajo që donim nuk u arrit. Parajsa që ne premtuam nuk mbijetoi dhe koha po e rrënon për ditë, duke na bindur se çfarë kishim menduar e kishim menduar gabim apo me keq akoma, çfarë kemi bërë e kemi bërë keq. Dhe që t'i përgjigjem pyetjes, që ngrita në fillim, duhet të them se engjëjt mund ta shkatërrojnë parajsën nëse e kuptojnë se pas këtij shkatërrimi, nuk mund të jetojnë më si engjëj. Jeta është e shkurtër dhe të bësh të njëjtin zanat, qoftë edhe atë të engjëllit, është e lodhshme. Engjëjt lodhen më shumë kur nuk kanë më asgjë për të bërë dhe kështu jemi të gjithë ne sot. Ne nuk kemi çfarë bëjmë më dhe prandaj duhet të ndryshojmë punë. Lek Dukagjini, njeriu që na zgjodhi dhe na kërkoi ta ndihmonim për t'u bërë Zot, nuk është më. Dhe nëse Zoti vdes, engjëjt janë të lirë. Sot ne nuk i duhemi më askujt. Koha jonë ka mbaruar. Kush nuk e kupton, do të mbetet në këtë dhomë duke pritur një shenjë nga qielli, deri ditën kur Enveri të dalë nëpër qytet për paradën e fitores së tij, mbi të shkuarën dhe mbi të ardhmen dhe atëherë të kujtohet se në këtë cep të qytetit, e shkuara ka harruar disa rroba që tani duhen hedhur, sepse janë të

panevojshme dhe nuk i bëjnë më askujt. Por unë nuk dua të ndodhë kështu. Engjëjt kanë vetëm një detyrë: të mendojnë për Zotin, sa kohë që ai është gjallë, por Shqipëria sot është një vend pa Zot. Dhe një vend pa Zot është dhe një vend pa engjëj. Tani besoj se jam një njeri i lirë dhe mund t'i përdor krahët e mi si të dua. Shumica prej nesh, siç u pa dhe sonte nuk pajtohen dot me mendimet e David Blunatës. Të hapësh Shqipërinë për të huajt, të lejosh paranë, tregtinë dhe martesën, pa dyshim është një përpjekje, e cila mund të kthehet në torturë për njerëz si ne, që po plakemi duke besuar se njerëzimi ka nevojë për të kundërtën. Por sot jemi përpara dy rrugësh dhe nga të dyja, duhet të zgjedhim njërën, sepse të tretë nuk ka. Ose do të vendosim të jetojmë nën thundrën e Enverit, ose do të pranojmë Shqipërinë e David Blunatës, e cila i jep mundësi çdo engjëlli të bëhet njeri. Unë do të zgjidhja këtë të dytën dhe nuk kam turp ta fsheh. Dua t'i provoj vetes se mund të jetoj si një njeri, i cili e fiton vetë bukën e përditshme. Nëse Shqipëria arrin të bëhet ashtu siç premton David Blunata, do të dal në port dhe do të pres turistët që do të vijnë për të vizituar këtë ishull të magjishëm. Atëherë, do t'u tregoj atyre sesi erdhëm këtu, si i përzgjodhëm njëqind fëmijët, duke i bindur se kishin lindur nga hiçi, si i ndërtuam muret duke thyer gurë, si i ndaluam qentë dhe macet bashkë me arinjtë, trëndafilat dhe lepujt të jetonin në Shqipëri, si ia dolëm të jetonim për kaq shumë kohë pa para, pa prona, pa dyqane dhe pa familje,

si e ndaluam dashurinë sikur të ishte një epidemi, si i detyruam vajzat dhe djemtë të flinin me sy mbyllur me njëri-tjetrin. Kush ishte, si jetoi si Zot dhe si vdiq si njeri, Lek Dukagjini, duke ngrënë një pjatë me bizele. Çfarë mendonte ai për Zotin, për veten, për paranë, për pronat dhe të ardhmen e njerëzimit dhe duke u kujdesur që rrëfimi im të mos jetë i mërzitshëm dhe monoton, do t'i shëtisja të huajt nëpër ishull dhe kur dielli dhe vapa tua përvëlonin lëkurën do t'u shërbeja lëng të freskët shege e më pas do t'i ftoja të fshiheshim në një nga fortesat që po ndërton Enveri mbi det, për t'u qetësuar pak në hijen e gurëve, derisa mbi ujë të binte perëndimi i diellit që herë pas here më duket i vetmi portokall i mësuar të jetojë pa pemë. Kur mbrëmja të binte dhe ne të ktheheshim në qytet për t'u çlodhur në hotelin e sheshit, ata do të më bënin edhe mjaft pyetje të tjera, të cilat ndoshta nuk na shkojnë në mend, dhe duke iu përgjigjur, unë do të mendoja se në fund të fundit mundësia për të shëtitur njerëzit në parajsë është një punë që ndoshta edhe vetë Zoti do ta kishte zili. Kur t'i përcillja këta njerëz të mirë dhe të pasur në port, do t'iu dhuroja secilit një pupël pëllumbi në dorë dhe duke qeshur do t'u thosha: Merrni kujtim një pupël nga krahët e engjëllit. Ndoshta disa prej tyre do të ngashëreheshin, natyrisht të gjithë ata që do ta besonin se si kemi jetuar në këtë vend, por të gjithë ata që nuk do të mund ta besonin, sigurisht do të qeshnin dhe do të largoheshin të kënaqur që fantazia ime prej engjëlli u

kishte dhënë mundësi për disa orë të besonin se kishin ardhur vërtet në parajsë. Ja, pra, një mënyrë për të fituar bukën time. Do të shes parajsën, duke e kthyer në fitim. Prandaj them se nuk duhet ta kundërshtojmë David Blunatën. Ka ardhur koha të punojmë. Pas disa javësh, vendi nuk do të ketë më grurë, nuk do të ketë me fruta dhe mish. Uria do të na hedhë të gjithëve kundër njëritjetrit dhe nuk mund të rrimë duarkryq duke pritur të vdesim. Ky vend ndoshta është i varfër, por ai ka punë për të gjithë. Parajsa është e varfër, por të gjithë kanë mundësi të shesin disa nga kujtimet e saj, për sa kohë që ka blerës. E kush nuk do të donte të kishte një copë shkëmbi apo një pupël, apo qoftë edhe një dyqan në parajsë? Natyrisht kushdo. Tani mendoj se fjalët janë të padobishme. Le t'i themi Diellit se ne e pranojmë propozimin e David Blunatës dhe duke u bërë me David Blunatën, ne nuk jemi detyrimisht pjesë e Pushtimit të Dashurisë.

Dielli nuk kishte parë kurrë se si sillen engjëjt jashtë parajsës. Këshilltari që kishte folur i fundit duke shpjeguar punën që do të bënte kur Shqipëria të çlirohej, ua kishte ndezur të gjithëve fytyrat dhe këshilltarët ishin skuqur. Disa nga nevoja për të punuar, disa nga turpi se punët që do të detyroheshin të bënin për të fituar bukën e gojës nuk do të ishin kurrë të denja për ta. Ata kishin drejtuar Shqipërinë dhe që të ktheheshin në pastrues, marangozë, kamerierë, bukëpjekës apo peshkatarë, kjo ishte një fatkeqësi që kurrë nuk do t'ia uronin vetes. Megjithatë,

disa prej tyre kishin ulurkokat. Ishte e kotë të shpresonin se mund të kthenin kohën e Lek Dukagjinit. Sido që të ndodhte, Shqipëria nuk do të ishte më kurrë ajo që kishte qenë. Nëse Shqipëria do të bëhej ashtu siç e kishte përshkruar këshilltari që kishte folur i fundit, një vend i hapur për turistët, i mbjellë me ullinj, portokaj dhe i aftë të priste qindra të huaj, që më shumë se me plazhet do të habiteshin me fortesat dhe historinë e tij, kjo do të ishte pa dyshim shumë mirë për të gjithë. Por nëse nuk ndodhte kështu, atëherë Shqipëria do të përpëlitej në një beteje mes Enverit dhe David Blunatës apo ndoshta në një luftë, e cila do të kishte shumë të vrarë dhe që në fund të fundit do ta shfaroste vendin nga shqiptarët. Shqipëria ishte në prag të luftës, sepse kur Enveri të lexonte traktet që do të shpërndaheshin të nesërmen, sigurisht që nuk do të rrinte duarkryq. Dielli e dinte, siç e dinin shumica e atyre burrave, se dikush do të vritej, ndoshta shumë prej tyre do të shkonin në litar, pjesa tjetër në burg, por sidoqoftë kjo ishte e vetmja gjë që mund të bëhej dhe tani ishte çasti për ta vendosur. Engjëjt po mendohen si të vrasin djallin, mendoi Dielli dhe ktheu kokën nga dritarja, kur një gjel nisi të këndonte mbi qytet. Ka ardhur koha të vendosim, tha njëri prej tyre. Dielli duhet të kthehet në burg dhe t'i kthejë përgjigjen tonë David Blunatës. Këshilltarët u ngritën në këmbë dhe njëri prej tyre duke i parë të gjithë në sy, sikur po i luste të mos e kundërshtonin tha: Mund t'i thuash David Blunatës se ne do ta ndihmojmë dhe do t'i bindemi në luftën kundër Enverit. Deri nesër në

mesnatë këto trakte do të jenë futur nën të gjitha dyert e Shqipërisë. Natyrisht që ne nuk i pranojmë dhe nuk i mbështesim shumicën e qëllimeve të PD-së, për të mos thënë asnjërën prej tyre. E vetmja gjë që kërkojmë si shkëmbim është të respektohet kujtimi i Lek Dukagjinit dhe brezave të rinj të mos u thuhet se ai ishte një njeri që nuk diti të bëhet Zot. Ne mendojmë se Lek Dukagjini arriti të bëhet Zot, por nëse vepra e tij ishte e vështirë, kjo ndodhi për fajin e njerëzve. Shqipëria nuk ishte vendi i duhur për të krijuar Zotin, por meqenëse Lek Dukagjini ishte shqiptar, ai nuk mund të zgjidhte një popull tjetër që ndoshta do t'ia kishte lehtësuar më shumë misionin që i ngarkoi vetes. Megjithatë koha do të provojë kush kishte të drejtë: Lek Dukagjini apo David Blunata. I thuaj David Blunatës që Enveri duhet të vritet. Natën e mirë Diell. Është koha për t'u kthyer në burg. Dielli nuk foli. Duke dalë dëgjoi njërin nga këshilltarët që tha: Kur engjëjt vrasin, Zoti i mbyll sytë. Ishte pothuajse mëngjes kur u fut në burg dhe në qelinë nga kishte dalë një natë më parë gjeti Verën që flinte mbi shpatullën e David Blunatës. Dukej si një trëndafil që varej mbi një qiparis duke pritur diellin. David Blunata i bëri shenjë që të mos e zgjonte dhe Dielli tha me zë të ulët: Ata janë kundër Pushtimit të Dashurisë. Megjithatë duan që ta vrasin Enverin. Traktet do t'i shpërndajnë nesër. David Blunata mori frymë dhe u përgjigj: Engjëjt nuk e vrasin dot djallin, sepse kanë lindur nga i njëjti Zot. Kjo punë u takon njerëzve.

Dy burra sado të ndryshëm në moshë, mendojnë njëlloj kur shohin një grua duke fjetur. Ata besojnë se gjatë kohës që fle, ajo mendon për ata dhe sa të zgjohet do të tregojë atë që ka menduar. Por Vera nuk ishte grua dhe kur hapi sytë tha: Kam parë në ëndërr Lek Dukagjinin. Dielli u vrenjt, ndërsa David Blunata e pyeti me zë të ngjirur: Çfarë të tha? Më tha që kur bota të pushtohet nga dashuria, njerëzit nuk do të jenë të lumtur. Ai më preku te flokët dhe më tregoi se si kur ishte i vogël kishte parë nënën dhe babanë e tij duke bërë dashuri. Atëherë kam kuptuar se dashuria ka lindur për të shkaktuar dhimbje, tha. David Blunata heshti një copë herë dhe pastaj u ngrit në këmbë duke dhënë përshtypjen se do të fliste dhe donte të dëgjohej, megjithëse Dielli dhe Vera nuk kishin asnjë punë tjetër përveçse të ndiqnin zërin e tij në zbrazëtinë e qelisë. Lek Dukagjini nuk e ka njohur dashurinë dhe nuk e kupton atë, tha ai. Megjithatë historia që të ka treguar është e vërtetë. Ai ka detyruar një burrë dhe një grua, që i thirri nga rruga, të bënin dashuri në sytë e tij. Ai burrë ishte babai im dhe vdiq nga hidhërimi, sepse megjithëse ra në dashuri me gruan, nuk bëri dot një fëmijë me të, siç kërkonte Lek Dukagjini. Ai i mbajti për shumë muaj të dy në një dhomë, duke parë sesi ata putheshin dhe bashkoheshin çdo natë, duke e mbushur dhomën me gjalpin e dashurisë që u kullonte nga trupi. Por ndërsa ata filluan ta donin njëri-tjetrin, Lek Dukagjini nisi t'i urrente, kur kuptoi se ata nuk mund t'i jepnin dot atë që

u kërkonte: një fëmijë. Gruaja nuk lindte dot. Ajo ishte një engjëll, së cilës Zoti i kishte hequr të drejtën të shtohej, sepse Zoti nuk do që engjëjt t'i përkushtohen dikujt tjetër përveç tij. I poshtëruar, babai im u rrudh, u plak, u zvogëlua dhe shqiponja që kishte në gjoks si plagë lufte, ia nguli thonjtë në zemër derisa vdiq. Ndërsa gruaja u tret dhe para se të ikte iu lut Lek Dukagjinit të mos e linte babanë tim të vdiste. Ai e dëboi gruan nga shtëpia dhe çdo ditë dilte në dritare duke parë se si ajo kalonte poshtë me një barrë dru mbi kurriz, siç bën Zoti kur kërkon të shohë vuajtjet e engjëjve të lënduar nga dashuria. Lek Dukagjini nuk e kishte njohur as babanë dhe as nënën e tij, që kishin vdekur para se ai të lindte, prandaj dhe nuk dinte si të sillej me prindërit e vet. Lek Dukagjini besonte se Zoti është i vetmi fëmijë i botës që ka të drejtë të zgjedhë dhe të krijojë prindërit e vet. E bëri këtë duke shkatërruar familjen time dhe babai im iu nënshtrua pa kushte. Babai im është babai i këtij Zoti. Nëse ai nuk do të përulej dhe nuk do të pranonte të shërbente si burrë për nënën e Lek Dukagjinit, nëse ai nuk do t'i mësonte Lek Dukagjinit se fëmijët mund të krijojnë familje pa prindër, ndoshta Shqipëria do të ishte një vend tjetër. Sot do të kishim pasur familje, dashuri, martesa dhe fëmijë. Ja, pra, pse më duhet t'ia laj Shqipërisë këtë borxh. Më duhet t'i kthej dashurinë, duke e mundur Lek Dukagjinin pas vdekjes. Pasi babai vdiq, Lek Dukagjini më mori në shtëpinë e tij. Unë nuk e dija pse ishte zhdukur babai dhe të gjitha këto i kam

mësuar shumë vite më vonë. U rrita siç jeni rritur dhe ju, pa familje. Atë që bëri me ju gjithë këto vite, Lek Dukagjini e provoi mbi mua fillimisht. Vitet e para ishin shumë të bukura. Unë kisha çdo gjë që doja. Ato vite i kam kaluar duke parë zogjtë në dritare, duke luajtur me kafshët dhe duke hipur mbi kalë. Lek Dukagjini më fali një kalë të vogël me sy vjollcë dhe unë kalëroja nëpër livadhet e fshatit me këmbët në tokë dhe me kokën në qiell. Mbi atë kalë jeta dukej si një fluturim pafund, dhe nëse trupi im ka marrë erën e qiparisit, kjo ka ndodhur nga jeta që bëja në lartësi. Qiparisat ishin krehri i flokëve të mija. Kur duhej të çlodhesha, shtrihesha nën hijen e tyre dhe trupi më mbushej me lëngun e trashë që ato lëshonin mbi mua duke m'i mbushur poret e trupit. Ka njerëz të cilët jetojnë si kërmij, ka të tjerë që jetojnë si trëndafila, unë jetoj si qiparis. Bota i ndihmon njerëzit e vetmuar duke u dhënë mundësi të krahasojnë veten me pemë apo me kafshë të cilat jetojnë të lumtura pa u menduar, sepse armiku kryesor i njeriut janë mendimet e tij. Unë nuk mendoja kur isha i vogël. Lek Dukagjini mendonte edhe për mua dhe kjo më mjaftonte. Por një natë, unë e pyeta Lek Dukagjinin: Kush është familja ime, ku janë prindërit e mi? Lek Dukagjini nuk më gënjeu, por më tregoi të vërtetën duke ma ndryshuar drejtimin e jetës. Ndoshta besonte se unë isha bërë si ai dhe asnjë kujtim nuk do të më kthente pas në kohë. Për shumë vjet e treta në mendjen time kujtimin e hidhur të babait, i cili nuk kishte më shumë vlerë për mua sesa

kafshët, lulet, poezitë dhe magjitë, me të cilat Lek Dukagjini mbushte fëmijërinë time. Sepse kur isha i vogël Lek Dukagjini më dukej i magjishëm. Kur u rrita më dukej hyjnor dhe vetëm tani që ka vdekur, më duket njerëzor. Gjatë gjithë jetesë së tij Lek Dukagjini më kërkoi vetëm dy gjëra: Mos t'i besoja Zotit dhe mos të dashuroja. Dhe në të vërtetë i arriti të dyja. Unë nuk i kam besuar kurrë Zotit dhe nuk kam dashuruar kurrë. Pasi më mësoi të lexoja dhe të mendoja, për të më bërë edhe më të ngjashëm me veten, Lek Dukagjini më mësoi të shkruaja. Unë nisa të shkruaj poezi. Në fillim duke kopjuar vargjet e Lek Dukagjinit. Tani besoj se ai njeri nuk ka dashur kurrë të jetë poet. Poezitë e tij ishin urdhra. Në njërën nga poezitë e tij gjeta Pushtimin e Dashurisë. Këtë varg nuk e kam shkruar unë, por ai vetë dhe ndoshta më vonë do të thuhet se edhe Pushtimin e Dashurisë e ka krijuar Lek Dukagjini. Edhe Zoti i krijon vetë njerëzit që e vrasin dhe e mohojnë. Duke e ditur se vetëm unë i njihja poezitë e tij, Lek Dukagjini e dinte se vargun mbi barkun e vajzës së vogël e kisha shkruar unë. Megjithatë kurrë nuk e tregoi dhe kurrë nuk u hakmor. Ai mund të më vriste, por nuk e bëri. E dinte se duke më vrarë nuk më mundte dot. Kërkoi të më mposhte duke më bindur se njerëzimi mund të jetojë pa dashuri. Më donte të gjallë, sepse fitorja mbi të vdekurit nuk shijon. Gjatë gjithë këtyre viteve në ishull më shikonte nga larg dhe me siguri mendonte se si unë po dështoja, sepse shqiptarët po mësoheshin të jetonin

pa dashuri. Ju ishit prova e fitores së tij mbi mua. Ka popuj që nuk kanë nevojë për dashuri, thoshte ai dhe shqiptarët janë të tillë. Ndoshta kishte të drejtë. Koha ende nuk ka provuar se shqiptarëve iu duhet dashuria. Megjithëse bënte sikur shqetësohej, Lek Dukagjini e dinte kush i shkruante vargjet e dashurisë mbi muret e qytetit, në barkun e lopës, dhe megjithatë nuk më dënoi asnjëherë mua, por Ademin dhe ju të gjithëve. Ndoshta më ka dashur, përderisa nuk më vrau, por unë besoj se ai donte që unë të isha gjallë për të dëshmuar se shqiptarët nuk janë të aftë të dashurojnë. Lek Dukagjini më lejoi të mendoja dhe të shkruaja për diçka që ai e dinte se nuk do ta kisha dot. Në fund të fundit edhe unë jam shqiptar dhe në shpirtin tim dashuria nuk lind lehtësisht. Unë nuk di të dua, megjithëse di të shkruaj, por kjo nuk mjafton sepse nuk mund ta njohësh dashurinë vetëm duke e përshkruar. Prandaj jam këtu sonte me ju të dy. Dua ta njoh dashurinë përpara se të vdes. Shqipëria sot është i vetmi vend ku të rriturit nuk e njohin dashurinë dhe iu duhet ta mësojnë atë nga fëmijët, tha David Blunata dhe mbështeti kokën në mur duke pritur. Vera ngriti kokën dhe duke parë Diellin në sy tha: David Blunata kërkon që ne të bëjmë dashuri, Diell. Duhet ta ndihmojmë. Çdo njeri që nuk bën dot dashuri duhet ta shohë atë të paktën një herë, ashtu si njerëzit që nuk fluturojnë dot, por ngushëllohen duke parë se si zogjtë bëjnë atë që ata nuk e bëjnë dot. Dielli u struk në cepin e vet sikur donte të mbrohej, ndërsa Vera iu afrua dhe

duke e puthur në vesh ia mbushi lëkurën me trëndafila të kuq. David Blunata mbylli sytë në errësirën e qelisë dhe ndërsa Vera dhe Dielli filluan të putheshin, të zhvisheshin, të lëngëzoheshin dhe të kafshonin trupat e njeri-tjetrit, atij iu kujtua Lek Dukagjini. Nuk dua të jem si ty, tha me vete. Nuk do t'i shoh këta fëmijë duke bërë dashuri siç bërë ti me prindërit e tu. Kur nata mbaroi dhe dielli hyri në qeli, Vera dukej si një trëndafil që gjatë natës ishte futur për t'u ngrohur në barkun e një kërmilli., Trëndafili po kullonte ende nga jargët e kërmillit, kur Dielli u ngrit në këmbë dhe duke u veshur kaloi dorën mbi barkun e Verës. Ajo qeshi në përgjumjen e vet dhe Dielli tha: Në barkun tënd sot ka lindur një kërmill tjetër. Vera nuk pati kohë t'i përgjigjej, sepse David Blunata u fut në mes të tyre dhe me zërin e tij të ngjirur tha: Tani traktet janë shpërndarë dhe gjithë Shqipëria e di se Pushtimi i Dashurisë ka lindur në këtë burg. Ndoshta sot, dikush do të vdesë. Në vende si Shqipëria, të parët vdesin ata që nuk kanë asnjë faj, -u përgjigj Dielli dhe mbështeti kokën në barkun e ngrohtë të Verës.

Enveri e lexoi traktin e Pushtimit të Dashurisë, duke ecur nëpër sheshin e madh të qytetit. Punëtorët që po e shihnin menduan se flokët e tij të verdhë u skuqën nga dielli i atij mëngjesi, sepse ata nuk mund ta kuptonin se ka disa njerëz të cilëve ngjyra e kokës iu ndryshon kur bëhen gati të vrasin njerëz të tjerë. Enveri e dinte prej shumë vitesh se një ditë do t'i duhej të luftonte dhe

prandaj ishte bërë gati, duke e mbushur vendin me fortesa, me gardhe me tela, duke përforcuar kufijtë dhe duke mësuar shokët e vet se si të përdornin armët. Sidoqoftë, atë mëngjes ai dukej si një njeri të cilin bletët e kanë pickuar poshtë lëkurës, atje ku dora e tij nuk arrinte dot. Kjo ia skuqte flokët, qafën dhe sytë, sepse dora e njeriut hyn gjithkund, por ajo nuk hyn dot brenda lëkurës së tij. Enverin nuk e shqetësonte Pushtimi i Dashurisë, madje ai do të donte që ajo organizatë, e ngritur prej vitesh, duke vepruar në errësirë, duke plagosur njerëz dhe duke vrarë kafshë, duke u kacavjerrë mbi muret e qytetit, duke helmuar të rinjtë dhe duke nxitur epshet e pleqve, një ditë të shfaqej siç kishte bërë atë mëngjes. Atë nuk e acaronte as qëllimi që ajo i kishte vënë vetes për të kthyer në Shqipëri martesat, paranë, restorantet, për t'u dhënë të gjithëve të drejtë të punonin dhe të shisnin pronat dhe punën e tyre, për të lëvizur lirisht apo për të ndarë ishullin në pjesë të barabarta. Këto ishin çështje të vogla të cilat mund t'i zgjidhte me forcën e armëve. Të gjithë ata të cilët fshiheshin pas atij trakti, ai mund t'i vriste brenda një dite dhe nëse nuk i gjente të gjithë, do të vriste disa të pafajshëm për të trembur fajtorët. Pushtimi i Dashurisë mund të shkelej me këmbë, siç bën çdo njeri me një bletë që i shurdhon veshët. Por kjo nuk mjaftonte. Edhe nëse ajo organizatë fantazmë do të zhdukej, diçka do të mbetej siç ndodh me pickimin e bletës të cilin mund ta zbusësh, por shenjën e saj mbi lëkurë nuk e zhduk dot për një kohë të gjatë. Pushtimi

i Dashurisë ishte sjellë si bleta. Ai kishte pickuar për të lënë gjurmë. Pushtimi i Dashurisë kishte thënë se ai ishte shterp. Këtë lajm, të vërtetë apo të rremë, Enveri nuk mund ta zhdukte dot më, edhe sikur t'i vriste të gjithë shqiptarët. Pushtimi i Dashurisë ishte treguar dinak. Ai e kishte sulmuar Enverin aty ku ai e kishte fuqinë: te burrëria. Enveri është shterp, shkruhej në trakt dhe prandaj ka zhdukur sekretin e bashkimit të fëmijëve. Ajo që e mundonte më shumë ishte se edhe ai vetë nuk e dinte të vërtetën. Kishte dyshuar se ditën që Lek Dukagjini e kishte bashkuar me një vajzë, trupi nuk i ishte përgjigjur siç duhej dhe ky dyshim i ishte shtuar duke dëgjuar djemtë e tjerë, të cilët i tregonin me kënaqësi dhe me mburrje çastet kur ishin futur brenda vajzave të tjera. Edhe atë mëngjes, teksa lexonte traktin duke ecur nëpër shesh, iu kujtua ajo ditë kur me sytë mbyllur kishte bërë dashuri për herë të parë. Dora i ishte ngrirë, këmbët i ishin shkurtuar. Në mes të trupit kishte ndjerë një shtrëngim dhe pasi ishte përpjekur shumë, duke djersirë dhe duke rënkuar, mezi kishte arritur të nxirrte nga gjëndrat e tij pak lëng, aq pak sa nuk do t'i mjaftonte kurrë guaskës së një gruaje për t'u mbushur. Gratë janë si gota, duhen mbushur, ndërsa burrat janë si uji, duhet të rrjedhin. Ndoshta kam lindur për të mos e mbushur dot një grua, mendoi Enveri, dhe u ndje i poshtëruar dhe i dobët. Megjithatë, Enveri nuk ishte si gjithë burrat e tjerë. Ai nuk kishte nevojë për fëmijë dhe aq më pak për familje. Ka disa kuaj që nuk kanë lindur

të tërheqin asnjë karrocë. Ata kanë lindur për të qenë të lirë, për të shtypur me këmbët e tyre çdo lule dhe çdo kërmill që u del përpara. Këta lloj kuajsh nuk kanë nevojë të çlodhen mbi barkun e një pele dhe as të fërkohen pas dhëmbëve të tyre për të zbukuruar trupin. Ata jetojnë për t'u treguar rrugën kuajve të tjerë. Edhe Enveri ishte si ata. Atij i duhej vetëm të gjente se me cilën nga gratë e ishullit e kishte bashkuar Lek Dukagjini, më shumë për të bindur veten sesa të tjerët. Të vërtetën mund ta mbante, por shpifjen jo. Lek Dukagjini kishte vdekur pa ia treguar askujt formulën e fshehtë të bashkimit të vajzave dhe djemve, por ndoshta formulën e kishte lënë diku. Ndoshta e kishte fshehur në studion e tij pas gjithë atyre rraqeve dhe librave që Mehmeti i kishte sjellë me anije. Ose ndoshta e kishte futur në rrobat e tij gjithë pala dhe e kishte marrë me vete në varr. Enveri kishte dëgjuar se Lek Dukagjini do t'ia jepte formulën e bashkimit atij që do ta zëvendësonte. Po pse nuk ma la mua, mendoi dhe ndjeu një djegie brenda shpirtit. Sikur Lek Dukagjini të ishte gjallë, do ta kishte vrarë. Por, meqë ai ia kishte hequr këtë mundësi, mund ta vriste pas vdekjes. Ai eci me hapa të gjatë drejt godinës së sheshit dhe u ngjit në studion e Lek Dukagjinit. Dielli kishte gjetur rrugën e vet të përditshme dhe siç bënte gjithmonë në atë orë të ditës, kishte ndaluar mbi globin e Lek Dukagjinit duke ndriçuar si një pikë në det.

Derisa u err, Enveri rrëzoi përtokë të gjitha librat e Lek Dukagjinit, hapi të gjitha faqet e tyre, zbrazi çdo gotë,

rrëmoi çdo sirtar, futi gishtat në të gjitha xhepat, përmbysi gjithçka që mund të përmbysej, fshiu me duar pluhurin mbi hartat e vjetra, kontrolloi çdo shënim, çdo shkronjë dhe çdo numër që Lek Dukagjini kishte shkruar mbi kapakë librash apo mbi letra të verdha. Ktheu një ibrik të bardhë, nga i cili u derdh pak çaj që e ruante ende ngjyrën e malit, ngriti qilimat dhe perdet e trasha, hapi çdo derë dhe çdo dritare, iu mori erë të gjitha pjatave dhe gotave që nuk përdoreshin prej gati një viti dhe kur ra nata, u ul në kolltukun e Lek Dukagjinit duke parë sheshin. Ushtarët ishin ende aty dhe po e prisnin. Ai nuk kishte gjetur asgjë. Duhet ta ngre Lek Dukagjinin nga varri mendoi. Doli në shesh dhe eci në drejtim të varrezave. Ushtarët e ndoqën dhe kur arriti te varri i Lek Dukagjinit ai tha: Hapeni këtë varr. Aty fshihet e keqja e këtij vendi. Ushtarët dukeshin të frikësuar dhe disa prej tyre mbajtën këmbët me shpresë se dikush tjetër do të kishte më shumë kurajë për të futur duart në varrin e Lek Dukagjinit. Por meqë gjithmonë ka njerëz që nuk frikësohen nga të vdekurit, disa nga ushtarët ngritën gurin e rëndë dhe filluan të gërmonin. Kur Lek Dukagjini u shfaq në dritën e hënës, njëri nga ushtarët bërtiti dhe tha: Zoti është gjallë. Lek Dukagjini i kishte sytë e mbyllur si kapakë, faqet i ishin skuqur në ngjyrë manaferre, flokët i ishin zgjatur duke i rënë mbi shpatulla, siç bëjnë degët që zgjaten për të mbuluar trungun, ndërsa duart i kishte të mbledhura mbi kraharor siç bënte shpesh me durim kur i duhej të priste derisa fëmijët e Shqipërisë të mbaronin lodrat e tyre. Enveri qeshi dhe i

kapi dorën. Kurrë gjatë jetës së vet nuk ishte ndjerë më i fortë. Njerëzit nuk kanë frikë nga madhështia e statujave, sepse e dinë se ato janë të vdekura. Lek Dukagjini ishte i vdekur, megjithëse dukej si i gjallë. Enveri e lëshoi dorën që ndryshoi pozicion, duke rënë mbi trup, ndërkohë që ushtarët u tërhoqën prapa, sepse edhe në një vend pa Zot dhe pa dashuri si Shqipëria, njerëzit nuk i ikin dot frikës nga vdekja. Enveri u fut më thellë në varr, duke shkelur mbi trupin e Lek Dukagjinit dhe filloi të kërkonte nëpër xhepat e rrobave të tij. I futi duart gjithandej, ia shqepi cohën e setrës, i nxori kraharorin që dukej si një livadh i mbushur me bar të bardhë, pastaj duke u acaruar me veten e vet vazhdoi ta shqyente derisa ia grisi të gjitha rrobat dhe e nxori lakuriq. Lek Dukagjini nuk i hapi sytë, flokët i lëvizën pak në erë dhe në cep të buzëve iu formua një e qeshur e lehtë. Po tallet me mua, mendoi Enveri dhe futi duart poshtë trupit të Lek Dukagjinit me shpresë se, ndoshta letra që kërkonte kishte rënë diku në varr. Poshtë trupit, ai pa disa lule të vogla ngjyrë vjollce që kishin mbirë përreth. Me se ushqehen këto lule, mendoi. Ndoshta me mishin e Lek Dukagjinit. Ky njeri ka ende lëng dhe shije për të ushqyer botën që krijoi. Enverit iu skuqën sytë dhe nën vështrimin e tmerruar të ushtarëve që i rrinin sipër kokës, i shkuli të gjitha lulet që mund të shihte në errësirë dhe pasi ua copëtoi petalet i hodhi sipër fytyrës se Lek Dukagjinit. Është nderi i fundit që po të bëj, tha me vete duke qeshur në errësirë. I ke urryer gjithnjë lulet dhe prandaj nuk do të lë ta kalosh jetën në

shoqërinë e tyre. Ikim, u tha ushtarëve, ajo që kërkojmë ndodhet diku tjetër. Shqipëria që kërkojmë fshihet në trurin e një idioti. Ushtarët hodhën dhe mbi trupin e grisur të Lek Dukagjinit dhe para se ta mbulonin, njëri prej tyre tha: Sikur Lek Dukagjini të ishte Zot, në varrin e tij nuk do të kishte lule.

Shtunin e gjetën duke numëruar hapat e vet në bulevardin e zambakëve. Kur ushtarët e rrethuan për ta çuar në shesh, ai ngriti kokën dhe tha: Sikur Shqipëria të kishte qen, sot unë nuk do të isha fajtor për asgjë. Ushtarët nuk patën nevojë ta merrnin me forcë, sepse Shtuni u bind dhe i ndoqi pas. Nata ishte e qetë dhe nga shtëpitë e Shqipërisë dilte një erë e nxehtë trupash të djersitur, sepse njerëzit që kishin lexuar traktin e Pushtimit të Dashurisë nuk flinin atë natë, duke pritur që Shqipëria të ndërronte ngjyrë, siç ndërron ngjyrë qielli, kur hëna i lë vendin diellit. Ka ardhur koha të flasësh, i tha Enveri duke kaluar dorën mbi uniformën e tij, e cila ishte hapur pak te jaka, duke treguar frymëmarrjen e shpejtë të kraharorit që mbulonte. Çfarë do nga unë? e pyeti Shtuni, Ti e di që unë nuk e njoh të shkuarën. E kam më të lehtë të flas për të ardhmen. Tani mund të të them se ti do të vdesësh nga gryka e një pushke, përpara se dielli të kthehet sërish mbi Shqipëri. Enveri u zgjat përpara, sikur donte të shihte brenda kokës së Shtunit dhe duke iu bërë shenjë ushtarëve që të largoheshin pak për të mos dëgjuar tha: Shtun, nëse ti nuk tregon se kush janë baballarët e fëmijëve që kanë

lindur në Shqipëri, bëhu gati të vdesësh. Shtuni nuk u frikësua, por në dritën e hënës dhëmbët e tij të vegjël u hapën dhe nga goja i doli një e qeshur me zë, njëlloj si zhurma që bën një qen kur i duhet të zbusë lehjen e vet, për të mos trembur kalimtarët. Po thua një gjë që nuk ka kuptim, iu përgjigj Shtuni. Ti nuk do të më vrasësh për sa kohë që unë jam i vetmi njeri në këtë vend që mund të të jap atë që do. Nëse ti më vret, fëmijët e Shqipërisë do të mbeten gjithë jetën jetimë dhe ti nuk do ta dish kurrë nëse je shterp apo je babai i njërit prej fëmijëve. Enveri heshti një copë herë dhe duke shtrënguar duart ngriti kokën në qiell. Hëna i rrinte mbi kokë dhe atij iu duk sikur ajo i ishte afruar më shumë tokës atë natë dhe meqë hëna dhe dielli kanë aq shumë ndikim në jetën e njerëzve, ato duan të dinë gjithçka ndodh kur gjërat nuk varen më nga lëvizja dhe rrotullimi i tyre i rregullt dhe i përditshëm. Megjithatë, hëna është më kureshtare se dielli, mendoi Enveri, sepse ndryshimet e mëdha ndodhin gjithmonë natën. Unë mund të të vras pa pritur të flasësh, sepse unë nuk dua të di kush janë fëmijët e Shqipërisë, tha Enveri, mua nuk më duhet e shkuara, por vetëm e ardhmja. Kemi ndryshuar vendet Shtun. Tani e shkuara të duhet ty që të shpëtosh, ndërsa mua më duhet e ardhmja që të shpëtoj nga të gjithë ju, duke nisur nga ty. Megjithatë, po të jap edhe një mundësi: Trego që të shpëtosh. Shqipëria do të ketë gjithmonë nevojë për qen që nuk leh. Shtuni uli kokën dhe ushtarët që kishin rrethuar sheshin, duke ndjekur dy njerëz që

flisnin në errësirë, e panë se si u zvogëlua ,u përkul dhe pas pak nisi të qante. Lotët e tij ranë mbi shesh duke gjetur rrugën më të shpejtë në mes të pllakave, a thua se donin të mos linin asnjë gjurmë. Duhet t'i jetë kthyer kujtesa, tha njëri prej tyre. Njerëzit qajnë për të shkuarën, sepse për të ardhmen nuk ka arsye të qash. Enveri nuk lëvizi, ndërsa Shtuni dukej si një gur në këmbët e një peme. Fytyra i ishte zbardhur dhe kur nisi të fliste, duart iu zmadhuan dhe sytë iu rritën si dy dyer që hapen, pasi kanë mbetur të mbyllura për shumë kohë. Unë nuk e kam humbur kurrë kujtesën, tha Shtuni. Mbaj mend çdo gjë dhe di çdo gjë që ka ndodhur në këtë ishull. Kur Lek Dukagjini vendosi të bëhej Zot, ai më kërkoi që unë të shtiresha sikur kisha harruar të shkuarën, në mënyrë që njerëzit të më besonin dhe të mos kishin frikë nga unë. Atij i duhej të dinte çdo gjë, por meqë nuk kishte aftësitë e Zotit për të parë dhe për të dëgjuar atë që nuk shihet dhe nuk dëgjohet, këtë detyrë ma ngarkoi mua. Kjo ndodhi një natë përpara se unë dhe Mehmeti të niseshim për të marrë fëmijët me anije. Lek Dukagjini dyshonte te Mehmeti. Ai besonte se Mehmeti do ta tradhtonte dhe duke rrëmbyer anijen do të vinte në ishull për ta pushtuar atë. Në të vërtetë dyshimi i tij nuk ishte i gabuar. Mehmeti ishte gjithë kohën në mëdyshje dhe nëse unë nuk do të bëja atë që kishte urdhëruar Lek Dukagjini, ai do të më kishte vrarë dhe bashkë me burrat që ishin në anije do të kishte ardhur në Shqipëri për ta pushtuar atë dhe për ta kthyer në një

parajsë për të gjitha mallrat e ndaluara që qarkullonin në Mesdhe. Burrat që ai duhej të vriste e shtynin gjithë kohën të ndryshonte planin dhe, duke i dëgjuar në errësirë, unë dridhesha duke menduar se ndoshta ata do ta arrinin atë që donin. Dhe me siguri që Mehmeti do ta kishte bërë atë që i kërkohej, nëse unë nuk do t'iu kisha dhënë ngjarjeve një drejtim tjetër. Pasi u nisëm dhe lundruam për disa ditë, unë i kërkova Mehmetit të vriste njërin nga burrat sipas urdhrit të Lek Dukagjinit. Por ai më tha se kjo ishte e pamundur, sepse nëse ne vrisnim njërin prej tyre, atëherë të tjerët do ta kuptonin dhe do të na vrisnin të dyve. Të presim dhe pak, më tha, do të gjejmë një mënyrë që të mos kuptohet se vrasja ka ndodhur nga ne. Do të bëjmë të duket si një rastësi. Unë prita një ditë, pastaj dy, pastaj tre, katër, por Mehmeti nuk lëvizte. Gjithë kohën rrinte me burrat dhe pothuajse nuk fliste fare me mua. Kaloi gati një javë dhe anija jonë endej nëpër Mesdhe duke iu larguar brigjeve. Mehmeti kishte vendosur të fitonte kohë, derisa bashkë me shokët e tij të ndërtonin një plan për të pushtuar Shqipërinë. Sigurisht që të gjithë bashkë mund të më kishin vrarë, por e shtynë këtë gjë, sepse donin të dinin nga unë sekretet e Lek Dukagjinit. Ata besonin se Lek Dukagjini kishte shumë para të fshehura diku në ishull apo në shtëpinë e tij në tokë dhe nëse ata nuk do t'i gjenin dot, atëherë Shqipëria do të kthehej në një vend të padobishëm. Paratë, siç kuptoja u duheshin për të blerë armë, anije dhe mallra, të cilat më vonë do t'i shisnin për

të shtuar pasurinë. I kërkova edhe një herë Mehmeti të respektonte urdhrin, por ai m'u shmang duke më kërcënuar. Në këtë anije vendos unë, më tha. Ky është ligji i detit. Unë prita edhe një ditë dhe kur m'u duk se nuk kishte më asnjë shpresë, një natë vendosa të rrezikoj dhe të bëj vetë atë që duhej të bënte Mehmeti. Deti kishte nisur të fryhej dhe era e ngrohtë që vinte nga jugu po i shtynte dallgët drejt nesh. Pas pak, qielli u mbush me re të verbra dhe një rrebesh u derdh mbi anijen tonë njëlloj si një kovë që u bie mëkatareve në kokë sa herë që Zoti vendos t'i ndëshkojë. Burrat u frikësuan dhe u shpërndanë në kuvertë për të mbledhur velat dhe për të shpëtuar anijen. Atë natë i vrava të pesë burrat njërin pas tjetrit dhe ajo që më dukej shumë e vështirë, m'u duk shumë e lehtë. Ata binin si pemë të këputura, pasi unë ua ngulja thikat në errësirë dhe nga tmerri, nga paniku, nga dhimbjet dhe nga pamundësia për të mbrojtur jetën e tyre uleshin në gjunjë apo shtriheshin barkas dhe unë i shtyja derisa i hidhja në det. Vetëm njëri prej tyre më sulmoi dhe ky ishte ai që nuk duhej të ishte: Mehmeti. Kur kuptoi se unë ia kisha vrarë të gjithë shokët, ai erdhi pas meje, ndërsa anija dridhej si një kafshë që nuk di not dhe më qëlloi nga prapa me një hekur që m'u fut në kokë dhe më shtriu përdhe. Unë humba gjak dhe nuk e di sa kam qëndruar ashtu, por u përmenda kur një diell i kuq më hapi sytë dhe pashë detin që ishte qetësuar si një pasqyrë. Mehmeti ishte shtrire në kuvertë i zhveshur lakuriq dhe kruante

trupin pas dërrasave të anijes duke u dridhur dhe duke nxjerrë lëng blu nga goja. Lëkura e tij ishte mbushur me vullkane të vogla që kullonin gjak. Atë çast mendova të ngrihesha dhe ta vrisja, por trupi nuk më përgjigjej. E vetmja gjë që m'u kujtua ishin fjalët e Lek Dukagjinit, i cili e kishte parashikuar këtë që po ndodhte. Pasi të të sulmojnë ty, nëse nuk vdes, do të hiqesh sikur nuk mban mend asgjë, më kishte thënë ai. Duhet ta bindësh Mehmetin se ke harruar gjithçka, përfshi edhe emrin tënd. Ka vetëm një rrugë për të mposhtur djallin, thoshte Lek Dukagjini: Ta detyrosh të të shërbejë. Kur Lek Dukagjini ma kishte dhënë këtë porosi, unë pothuajse nuk ia kisha vënë veshin. Por edhe me Lek Dukagjinin ndodh ajo që ndodh me Zotin. Njerëzit nuk i mbajnë mend shenjat dhe porositë që u jep Zoti dhe prandaj gabojnë dhe nuk e gjejnë dot rrugën e duhur, atëherë kur iu duhet. Unë vendosa t'i bindem Zotit tim. Qëndrova ashtu i shtrirë me sytë e hapur të një njeriu që nuk e di ku është, nuk di ku ka qenë dhe ku po shkon. Shikoja Mehmetin që përpëlitej për të shuar zjarret e trupit të vet dhe nuk lëvizja. Dikur ai m'u afrua dhe pasi më hapi gojën nisi të kruhej pas dhëmbëve të mi. Kruhej aq fort saqë unë besova se dhëmbët mund të më thyheshin, por megjithatë nuk lëviza, nuk bëra asgjë, por vetëm u përpoqa të ndaloja vjelljen nga krupa dhe shija e pështirë e lëkurës që kisha në gojë. Kjo gjë vazhdoi për pothuajse një ditë. Copat e lëkurës së Mehmetit më mbeteshin në gojë dhe unë i pështyja ngadalë, pasi

thithja kalbësirën e tyre që u kthye në ushqim për barkun tim të zbrazur. Ato ditë jam ushqyer me lëkurën e tij, shijen e së cilës e kam ende në gojë. Lëkura e asnjë kafshe nuk ka shijen e lëkurës së një djalli, sepse djalli nuk është kafshë, por nuk është as njeri. Ato ditë kam ngrënë djallin dhe ndoshta prandaj jam bërë më i mirë, siç bëhet më e mirë toka që ushqehet me pleh. Ndërkaq Mehmeti dergjej në kuvertë, herë pas here humbte ndjenjat dhe pasi përmendej vazhdonte të kruhej pas dhëmbëve të mi. Me sa duket kjo e shëroi, megjithëse unë do të kisha dashur të mos ndodhte. Kur u ngrit në këmbë dhe shpëtoi nga kruajtja, nisi të më mjekonte. Lek Dukagjini kishte pasur sërish të drejtë. Tradhtari do të bindet, më kishte thënë ai. Dhe Mehmeti m'u bind dhe më shërbeu. Po ta kisha vrarë, ndoshta do të vdisja edhe unë, sepse nuk isha në gjendje ti shërbeja vetes. Pasi plaga m'u qetësua, Mehmeti filloi të më fliste, duke më kërkuar falje, duke më thënë që kishte bërë një gabim, duke m'u lutur ta kuptoja. Madje, edhe duke më joshur që të dy bashkë të merrnim Shqipërinë dhe ta ndanim në mënyrë të barabartë, për ta kthyer atë në pasuri, por atëherë unë u shtira sikur nuk kuptoja dhe nuk mbaja mend asgjë. Pasi m'u rikthyen forcat, muskujt e trupit dhe të fytyrës nisën të më përgjigjen. Fillova të qeshja kot, duke ngulur sytë në largësi siç kam bërë gjithë këto vite, për t'i bindur njerëzit se unë e kam humbur kujtesën. U ktheva në një copë qiell mbi të cilën nuk shkruhet dot asgjë dhe mbi të cilën asnjë shpend

dhe asnjë re nuk e lë dot gjurmën e vet kur kalon. Edhe syve të mi u dhashë ngjyrën e mjegullës. E bëra kaq mirë këtë gjë, saqë Mehmeti u bind shumë shpejt, siç u bindën të gjithë në Shqipëri deri më sot. Madje, në disa raste edhe Lek Dukagjini harronte se unë e kisha kujtesën në vend dhe fliste me mua për gjëra që ndoshta nuk do të duhej të kishte folur, sepse Zoti i harron shpeshherë rolet që u ka ngarkuar njerëzve. Humbja e kujtesës sime e nxiti Mehmetin të ndryshonte planin që kishte në kokë. Ai e kishte të lehtë të më vriste dhe mund ta kishte bërë, por edhe ai pa e kuptuar iu bind parashikimit të Lek Dukagjinit. Pasi lexoi porositë që Lek Dukagjini kishte shkruar për mua, vendosi të kthehej bashkë me mua dhe fëmijët në Shqipëri duke menduar se përmes dinakërisë mund ta fitonte Shqipërinë më lehtë sesa përmes forcës. Kur zbritëm në tokë, pasi kishim humbur shumë ditë nëpër Mesdhe, Mehmeti më mori me vete në shtëpinë e tij. I bindur se unë nuk mbaja mend asgjë, ai takoi tre djemtë e tij dhe u tregoi ngjarjen. Shtuni nuk mban mend çfarë ka ndodhur, u tha djemve dhe u tregoi gjithë historinë e Lek Dukagjinit dhe të Shqipërisë, duke e përshkruar atë vend siç përshkruan një njeri udhëtimin në parajsë. Djemtë e shikonin të atin me adhurim, siç shohin njerëzit një njeri që ka ardhur pas një takimi me Zotin. Për një kohë të gjatë ata nuk folën, ndërsa Mehmeti rrinte duke parë nga dritarja me padurimin e dikujt që kërkon të kthehet sa më shpejt për t'i shërbyer Zotit të vet. Unë do të kthehem dhe do

të pres derisa Lek Dukagjini të vdesë, tha ai. Duke i shërbyer, do të fitoj besimin e tij. Deri atë ditë, Lek Dukagjini do ta ketë ndërtuar Shqipërinë dhe ne do të trashëgojmë një vend të gatshëm, me shtëpi, me fusha të punuara dhe me njerëz të urtë dhe punëtorë, të cilët do të mësohen t'i binden kujtdo që zëvendëson një ditë Lek Dukagjinin. Ai do të ndërtojë një parajsë, të cilën mund ta trashëgojmë pa u munduar. Por parajsë pa njerëz nuk ka. Na duhet vetëm durim. Na duhet të presim, derisa fëmijët të rriten, sepse vetëm atëherë ata do të jenë të vlefshëm për qëllimet tona. Pasi unë të kem marrë kontrollin e ishullit, do t'ju çoj fjalë të vini atje bashkë me gratë dhe fëmijët tuaj. Atëherë ai vend do të jetë i yni dhe shumë shpejt do të ndërtojmë një mbretëri të vogël që do ta trashëgojmë brez pas brezi. Djemtë u ngazëllyen dhe pas dy ditësh ne u nisëm. Mehmeti mori këshilltarët, fëmijët dhe gjithçka që kishte urdhëruar Lek Dukagjini, me përjashtim të një çifti qensh, për të cilët unë nuk mund t'i flisja, sepse përndryshe do të tradhtoja kujtesën time të humbur. Kjo është një arsye tjetër se pse e urrej. Ai njeri e la Shqipërinë pa qen. Kur u kthyem në Shqipëri, ai ndryshoi gjithçka dhe i tregoi Lek Dukagjinit një histori tjetër. Natyrisht, Lek Dukagjini e mësoi të vërtetën nga unë. Kur ia tregoja, duke u dridhur nga urrejtja për Mehmetin ai qeshte. Ti dhe Mehmeti jeni prova e fuqisë sime mbi njerëzit, më tha. Të dy keni bërë pikërisht atë që unë doja. Unë heshta, ndërkohë që ai luante me bizelet mbi pjatën e tij

dhe kur mbaroi i thashë: Të lutem, më lër ta vras Mehmetin. Lek Dukagjini u ngrit në këmbë dhe duke parë yllin e verdhë që ato ditë qëndronte mbi këtë shesh, u përgjigj: E ke pyetur ndonjëherë veten se pse Zoti nuk i vret djajtë, Shtun? Sepse nëse bota nuk ka djaj, atëherë Zoti nuk u duhet më njerëzve, për t'i mbrojtur nga ata. Mehmeti ende nuk i ka mbaruar të gjitha detyrat që unë i kam ngarkuar. Tani ik dhe vazhdo të mos mbash mend. Kur unë të vdes, do t'u tregosh njerëzve të vërtetën. Kur të binden se bota kishte djaj si Mehmeti dhe engjëj si ty, atëherë do ta kuptojnë se pse kishte edhe një Zot si mua. Kjo është arsyeja që kam vendosur të flas. Jam akoma nën urdhrat e tij.

Hëna po peshkonte hijen e vet mbi det, kur Shtuni ngriti sytë e thatë dhe e pa Enverin në sy. Por Enveri ishte i ftohtë, i thatë dhe i ngrysur. Nuk ma ke treguar akoma atë që po pres, tha ai. Dua të di kush janë baballarët e fëmijëve të këtij vendi. Sekretet e këtij vendi më takojnë mua dhe vetëm mua. Shtuni qeshi, sepse mesa duket pjesa më e vështirë e tregimit të tij kishte mbaruar. Më e vështira kaloi, tha me vete dhe iu drejtua Enverit. Ti mendon se unë kam frikë se do të më vrasësh. Koha e kaluar në hije dhe vetmi më ka mësuar të mendoj një zakon, të cilin nuk e kam pasur përpara se të shtiresha sikur humba kujtesën. Në gjithë këto vite kur unë nuk kam qenë unë, kam mësuar të lexoj atë që njerëzit e tjerë nuk e shohin, sepse jeta u ka ngarkuar punë të tjera. Prandaj e di që ti do të më vrasësh, pavarësisht nga ato

që them dhe pavarësisht nga ato që nuk them. Ti do të më vrasësh në çdo rast përpara se dielli të ngrihet mbi botë. Unë jam testamenti i Lek Dukagjinit, që t'i kërkon ta djegësh me çdo kusht. Çdo gjë që ai ka bërë, çdo gjë që të tjerët kanë bërë nën ndikimin e Lek Dukagjinit është shkruar në lëkurën time që sonte do të digjet. E megjithatë, ti prapë kërkon të dish të vërtetën, sepse ti je një njeri si gjithë të tjerët. Njerëzve ua përcëllon shpirtin e vërteta dhe janë gati të bëjnë gjithçka për ta mësuar atë. Ka pasur vetëm një njeri që nuk lodhej të dinte të vërtetën, sepse ai kishte fuqinë ta krijonte dhe ta gatuante vetë atë. Ky ishte Lek Dukagjini. Por meqë nuk kam ndërmend ta harxhoj natën e fundit në këtë botë duke të bindur se ti, jo vetëm nuk i ngjan, por përkundrazi je një djall i ngjashëm me Mehmetin, po të them një pjesë të së vërtetës. Do të them aq sa të duhet për të bërë atë që Lek Dukagjini do të donte që ti të bëje. Lek Dukagjini e dinte që ti ishe shterp. Kur Vera nuk u mbars, ai u zhgënjye nga ti, siç zhgënjehet Zoti kur njerëzit nuk i përgjigjen dhe nuk u binden porosive të tij. Atë ditë ai vendosi që ti nuk do të ishe njeriu që duhet ta zëvendësonte. Lek Dukagjini i ka bashkuar të gjithë fëmijët duke kryqëzuar cilësitë dhe tiparet e tyre në mënyrë që raca që do të krijonte të ishte e ndryshme dhe e panjohur nga njerëzimi deri më sot. Shqipëria meriton shqiptarë të tjerë, thoshte ai. Dhe unë jam i bindur që ia ka arritur, sepse fëmijët e këtij vendi nuk do të jenë si ne, nuk do të jenë si unë dhe fati e desh që

nuk do të jenë as si ty. Vetëm në rastin tënd dhe të Verës ai nuk e respektoi formulën e vet, sepse edhe Zoti ka dobësitë e tij herë pas here. Por Zoti bëhet më i mirë kur gabon, sepse bëhet njerëzor. Kështu ka ndodhur edhe me Lek Dukagjinin. Ai u zbut dhe u bë i dashur. Kjo është arsyeja pse ai nuk e ndëshkoi David Blunatën që krijoi Pushtimin e Dashurisë dhe pse nuk i dënoi Verën dhe Diellin që donin të arratiseshin. Të gjitha ndëshkimet që duhej të jepte i shtyu për të t'i lënë ty, pas vdekjes së vet. Ka raste kur karrocierët largohen dhe e lënë të lirë kamxhikun që frikëson kalin, sepse ata duan që kali të vazhdojë të vrapojë në të njëjtin drejtim edhe për pak kohë, derisa të gjejë një karrocier dhe një rrugë tjetër. Ti je kamxhiku i Lek Dukagjinit, por sigurisht, ti nuk je karrocieri. Ja, pra, pse Lek Dukagjini nuk ta tha kurrë se ti do të ishe njeriu që do të duhej ta zëvendësonte, sepse karrocieri nuk flet me kamxhikun. Ai vetëm e përdor atë. Traktet që janë shpërndarë mbrëmë në qytet janë të vërteta. Ti je shterp, Enver. Por Shqipëria ka nevojë për fëmijë që ti nuk mund t'ia japësh. Pushtimi i Dashurisë është një krijesë e Lek Dukagjinit. Ai e dinte se nuk mund të jesh Zot, nëse nuk ke kundërshtarë dhe meqë Zoti krijon gjithçka, ai ka detyrën të krijojë edhe kundërshtarët e vet. Kjo ka ndodhur edhe në Shqipëri. Ti, Mehmeti, Ademi, Dielli dhe Aleksandri jeni caktuar të mohoni në mënyra të ndryshme Lek Dukagjinin. Prandaj, kur hape varrin e tij, t'u duk sikur ai po qeshte. Ai vdiq duke qeshur, sepse arriti atë që donte: njerëzit që

krijoi po i binden edhe pas vdekjes. Zoti është më i fortë atëherë kur mungon. Këtë kuptoi Lek Dukagjini dhe prandaj vendosi të vdesë atëherë kur të gjithë ju ishit bërë gati për të luftuar njëri-tjetrin. Lek Dukagjini e ndiente se mund të bëhej Zot vetëm nëse vdiste. Por njeriu që fitoi më shumë nga zbutja dhe mëshira e Lek Dukagjinit ishte ai që nuk pritej: isha unë. Kur Zoti i fal mëkatet, njerëzit gjithmonë fitojnë. Unë u bëra me një vajzë dhe Lek Dukagjini e pranoi duke e bekuar. Ia thashë këtë gjë në mënyrën time, por ai bëri sikur nuk e kuptoi. Asaj vajze i vuri emrin e nënës së vet, për të më thënë se e dinte që ajo ishte vajza ime. Që atë ditë jeta ime ka ndryshuar. Shkoj e shoh fëmijën tim çdo natë në errësirë se si rritet, se si sytë i zmadhohen duke parë qiellin, se si këmbët i zgjaten në kërkim të tokës, se si duart i lëmohen kur prek bukën, se si qesh sa herë që dielli ngrihet mbi botë për t'ia ngrohur flokët, se si puth duart e nënës së vet duke pritur që t'i ngjajë asaj. Por ajo vajzë më ngjan edhe mua. Ajo është e shkuara dhe ardhmja ime. Unë shkoj natën dhe fus sytë në derën e shtëpisë ku jeton vajza, së cilës nëna e vet nuk ia njeh babanë. Por tani është koha që askush të mos vuajë si unë. Natën kur dal në bulevardin e zambakëve shoh se si shumë djem të këtij qyteti shëtisin në errësirë me veshët ngritur dhe duke dëgjuar qarjet e bebeve përpiqen të dallojnë nga zëri kush mund të jetë fëmija i tyre. Ata po torturohen si unë, bashkë me nënat e këtij vendi. Shqipëria sot është një jetimore e madhe. Këtu askush

nuk ka prindër, askush nuk ka fëmijë, askush nuk ka të afërm dhe unë jam gati të vdes për t'i kthyer Shqipërisë atë që i mungon. Fëmijët duhet t'i njohin baballarët e tyre dhe nënat duhet të njohin burrat që i kanë bërë nëna. Edhe sikur ti të mos më kishe kërkuar të tregoja atë që di, unë do ta bëja këtë, sepse tani e di çdo të thotë të mos njihesh nga fëmija që ke lindur. Shtuni pushoi dhe ktheu kokën në drejtim të ushtarëve, të cilët gjatë gjithë kohës kishin qëndruar në fund të sheshit, duke ndjekur lëvizjet e buzëve të tij të holla. Afrohuni t'ju tregoj kush jeni, bërtiti ai. Do t'ju tregoj fëmijët tuaj.

Ushtarët u habitën nga zëri i fortë i Shtunit dhe ngrinë duke parë me frikë Enverin, i cili bëri me dorë për t'u thënë të mos lëvizin nga vendi ku ishin. Do t'ju tregoj emrat e fëmijëve tuaj, bërtiti Shtuni, por nuk arriti të mbaronte fjalën, sepse Enveri e goditi me grusht dhe e rrëzoi përtokë. Shtuni ndjeu gjakun që i rrodhi nga buzët dhe duke u përpjekur të ngrihej bërtiti edhe më fort: Unë i njoh fëmijët tuaj. Shqipëri pa familje nuk ka dhe nuk do të ketë. Enveri që i rrinte sipër si një kamxhik, i vuri këmbën mbi gjoks, por Shtuni nuk pushoi. Ai fliste duke ngritur duart në ajër si të donte të shkruante në qiell të gjitha të fshehtat që dinte. Ushtarët u afruan për të dëgjuar, por Enveri ngriti sërish dorën dhe ata ndaluan. Enveri i vuri dorën në gojë Shtunit dhe duke e kapur nga rrobat i tha në vesh: Është koha për të vdekur, Shtun. Shqipëria nuk është bërë gati të ushqejë qentë që lehin pa leje. Nëse vazhdon të flasësh,

vajza jote do të vijë me ty në ferr, aty ku ju pret Lek Dukagjini. Shtuni ngriti kokën e ndriçuar nga hëna dhe nga buzët që i kullonin gjak tha: Ana do të jetojë, unë do të vdes. Jam gati. Enveri që e mori fjalën e Shtunit si miratim iu bëri shenjë ushtarëve, të cilët u afruan duke parë Shtunin që rrinte i shtrirë në tokë, duke përtypur gjuhën e vet, siç bëjnë kafshët kur presin agimin për t'u ushqyer. Hëna ishte afruar edhe më shumë me detin dhe Shqipëria kishte marrë një ngjyrë blu, siç ndodh me të gjitha vendet që janë lodhur nga ngjyra e zezë. Ky njeri ka bërë shumë krime gjatë jetës së tij, tha Enveri, duke iu drejtuar ushtarëve. Sot është dita që ai bashkë me të tjerët të dënohet. Ky do të dënohet i pari, sepse ka kërkuar të kthejë këtu dashurinë dhe familjen, duke shpifur për të gjithë ne. Nëse ato që ai pretendon se di janë të vërteta, atëherë siguria e Shqipërisë rrezikohet. Shqipëria do të vazhdojë të jetë pa familje, pa prona, pa dashuri dhe pa lule. Shtuni do të digjet, - tha Enveri. -Të lyhet me bojë të kuqe dhe të varet në dy hunj, në mënyrë që nga gjithë cepat e këtij qyteti njerëzit të shohin sesi digjen ata që shpifin kundër vendit të tyre. Disa nga ushtarët u përkulën për të ngritur Shtunin. Dikush shkoi për të gjetur bojën e kuqe, që ata e kishin përdorur për të vizatuar yjet e kuq mbi fortesat e ishullit, ndërsa disa të tjerë rrinin pas kurrizit të Enverit dhe e shihnin Shtunin me frikë. Njëri prej tyre, një djalë i shkurtër dhe me qafë të hollë që e pastronte gjithë kohës nga djersa e asaj nate, iu afrua Enverit dhe tha: Nëse Shtuni

vdes, ne nuk do ta dimë kurrë kush janë fëmijët tanë. Enveri ndjeu hënën që iu ngjit në lëkurë dhe duke parë Shtunin, të cilit i shkëlqyen sytë u përgjigj: E pse duhet ta dish kush është fëmija yt? Shqipëria nuk do të ketë familje dhe ti nuk do të kesh fëmijë. Ky është ligji i këtij vendi dhe nuk ka për të ndryshuar. Bëni gati hunjtë ku do të varet, foli fort Enveri, ndërkohë që kova me bojë të kuqe ishte vendosur afër kokës së Shtunit. Disa ushtarë morën dy hunj të trashë dhe të mëdhenj, nga të cilët ato ditë gjendeshin me shumicë nëpër qytet, sepse ndërtimi i fortesave kishte nevojë për trungje, për të mbajtur peshën e gurëve. Hapën dy gropa në mes të sheshit dhe në secilën prej tyre ngulën nga një hu, pasi i kishin shpuar me gozhdë të mprehta në gjithë gjatësinë e tyre. Ti do të lyesh Shtunin me bojë, i tha Enveri ushtarit të shkurtër, ndërsa unë do t'i vë flakën. Djali bëri një hap drejt Shtunit dhe ndaloi sikur dikush i foli në vesh. Ky njeri nuk duhet të vdesë, tha ai pas pak, unë dua të njoh fëmijën tim. Ky njeri nuk duhet të vdesë pa folur. Enveri kërciti takat fort pas kalldrëmit të sheshit dhe insektet që në atë orë të natës po flinin fluturuan në pasqyrën e hënës. Shqipëria është një ushtri dhe jo një parajsë, tha Enveri. Ti je ushtar dhe jo engjëll, që mund t'i llastohesh Zotit tënd, duke e ditur se ai do të të falë. Po të them për herë të fundit, ta lyesh këtë njeri me bojë të kuqe në mënyrë që të digjet shpejt dhe të ndriçojë gjithë qytetin. Ushtari uli kokën, por nuk e zgjati dorën nga kova që rrinte në tokë. Nuk dua që ky njeri të vdesë,

tha ai dhe nuk foli më. Enveri hapi krahët dhe duke iu drejtuar ushtarëve të tjerë thirri duke ngritur zërin në ajër: Kush tjetër mendon se ky njeri nuk duhet të vdesë. Vdekja e këtij njeriu që ka dalë nga varri i Lek Dukagjinit na ndan: ose me mua, ose me Lek Dukagjinin dhe me Pushtimin e Dashurisë. Flisni, bërtiti Enveri duke përplasur këmbët në shesh. Flisni tani dhe bëhuni gati të luftoni me mua. Sheshi u mbush nga jehona e zërit të tij dhe nga deti erdhi një tufë zogjsh, siç ndodh zakonisht me shpendët e ngeshëm, të cilët u rehatuan mbi godinat e sheshit për të parë se çfarë po ndodhte në Shqipëri. Enveri priti dhe pak dhe, pasi askush nuk foli, mori kovën me bojë të kuqe dhe ia derdhi Shtunit në kokë dhe nëpër trup, duke u kujdesur që ta lyente në të gjitha pjesët e dukshme. Duke e shtyrë me shqelma, siç shtyhen qentë që të zënë rrugën, e kthehu me kurriz dhe ia ngjeu edhe atë. Shtuni nuk foli, nuk lëvizi, por u bind. Sa i kuq je, tha Enveri kur kova u zbraz. Edhe engjëjt duhet të kenë pamjen tënde kur Zoti i urdhëron të vdesin. Tani ngriheni, tha.

Ushtarët e lidhën Shtunin me litarë nga të katër anët dhe duke e ngritur lart, teksa llangoseshin edhe vetë me bojën që derdhej nga rrobat e tij, e kaluan litarin nëpër gozhdët e hunjve dhe e ngjitën në ajër, duke tërhequr litarët fort. Ata ia tërhoqën të dyja këmbët dhe të dyja duart dhe kur Shtuni mori formën që Enveri kishte në kokë, dukej si një yll i kuq me pesë cepa. Koka, dy këmbët e hapura dhe duart e shqyera formonin pesë këndet. Ja

një yll që duhet të digjet për Shqipërinë, tha Enveri. Kur yjet digjen, dielli ngroh më shumë. Asnjë vend i madh nuk e fillon historinë e tij të re pa flijuar dikë. Si ndihesh atje lart Shtun? e pyeti duke qeshur. Jam më afër Zotit se kurrë, u përgjigj Shtuni, duke kafshuar buzët nga dhimbjet e kofshëve dhe të sqetullave të shqyera që kullonin nga boja. Ushtarët kishin ulur kokat, ndërsa zogjtë mbi strehët e qytetit kishin hapur sqepat nga të cilat rridhte lëngu i ushqimit që kishin marrë në të tjera vende. Mirë, tha Enveri, kur ta takosh jepi Zotit tënd këtë urdhër nga unë: nëse ai vendos të shkelë këtu për të helmuar shpirtra të tjerë, do të ketë të njëjtin fat me ty. Jam i bindur se edhe Zoti ka mijëra vjet që mezi pret të digjet për të shpëtuar nga pesha e mëkateve të veta. Enveri bëri me dorë dhe njëri nga ushtarët i solli një pishtar të ndezur, i cili e ndriçoi Shtunin që dukej si një lafshë e kuqe e varur në mishrat e natës. Mollëzat dhe sytë i kullonin nga boja, ndërsa goja, të cilën e hapte herë pas here për të marrë frymë, i dukej si një vrimë e zezë në mes të një flamuri të kuq. Enveri e zgjati pishtarin te këmbët e Shtunit dhe e mbajti gjatë aty. Shtuni u përpoq të shmangej, por këmbët ia kishin lidhur aq fort me litarë, saqë muskujt nuk i bindeshin. Kur mori flakë, sheshi shkëlqeu dhe boja që kishte në trup nisi të avullonte në qiell. Dukej si një re e kuqe, e cila përhapej ngadalë për të mbuluar qiellin e errët të Shqipërisë. Siç ndodh zakonisht me dritat e forta, të cilat i zgjojnë qytetet nga gjumi, ndodhi edhe me zjarrin

që dilte nga trupi i Shtunit. Njerëzit, të cilët atë natë kishin tretur me ankth traktin e Pushtimit të Dashurisë, duke u përpjekur të kuptonin se çfarë do të bëhej me vendin e tyre, dolën nga shtëpitë dhe u mblodhën në shesh. Gratë dukeshin të përgjumura, burrat të frikësuar. Enveri i shikonte si buzët iu ngjiteshin pas dhëmbëve, si zjarrmia e Shtunit ua mbushte ballin me djersë dhe mendonte se Shqipëria më në fund kishte hyrë në rrugën e vet. Është rruga e vetme, tha me vete. Sonte ky zjarr do të djegë Pushtimin e Dashurisë dhe kujtimin e panevojshëm të Lek Dukagjinit. Natyrisht që djegia e Shtunit do t'i frikësonte të gjithë. Enveri mezi priste që ai zjarr të përcëllonte armiqtë e tij dhe në mëngjes kur Shtuni të jepte shpirt, me prushin që do të mbetej, ai do t'i jepte fund edhe Mehmetit, akuzat për të cilin ia kishte dhënë Shtuni dhe po ashtu David Blunatës, krijuesit të Pushtimit të Dashurisë, dhe në fund fare edhe Verës, asaj vajze që i kishte shkaktuar aq shumë dhimbje dhe pasiguri si burrë dhe tani si komandant. Si të gjithë fëmijët e rritur pa prindër, Enveri kishte një fantazi të kufizuar. Megjithatë, djegia artistike e Shtunit, trupit të të cilit i kishte dhënë formën e yllit, e mbushte me besim. Asnjë vdekje nuk duhet t'i ngjajë tjetrës, mendoi. Ka rëndësi që njerëzit të dënohen në mënyra të ndryshme, sepse kështu vuajtja e tyre do të jetë e gjatë, e shijshme dhe e paharrueshme. Kush mund ta harrojë fytyrën e Shtunit sonte, tha me vete, duke parë Shtunin që kishte nisur të rënkonte nga dhimbjet.

Poshtë hunjve ku ai varej, njerëzit ishin mbledhur duke parë me tmerr. Zjarri i ngjitej nëpër trup ngadalë, si një vullkan që kacavirret në shkallët e një mali për të arritur në majën e tij.

Por drita e fortë që dilte nga mishrat e djegur të Shtunit u fut atë natë edhe në burg, aty ku David Blunata, Dielli dhe Vera prisnin që nën frymëzimin e traktit të Pushtimit të Dashurisë shqiptarët të ngriheshin kundër Enverit. David Blunata ishte duke gërvishtur murin e qelisë së tij me shkronja dhe vargje të gjata, kur nga dritarja hyri një dritë, e cila ia zbardhi sytë. Ndoshta Shqipëria po digjet përpara se të ndryshojë, mendoi, dhe doli në korridor për të takuar Verën dhe Diellin, të cilët ishin strukur në sqetullat e njëri-tjetrit si dy qengja që lëpihen në errësirë. Diçka po ndodh jashtë, tha. Shpresoj që traktet tona të kenë ndezur zjarrin që presim. Dielli u ngrit në këmbë, ndërsa Vera e pa David Blunatën në sy dhe para se të dilnin i tha: Kam parë në ëndërr sikur Enveri më kishte futur dorën në bark për të marrë një trëndafil. Nëse ai më vret, dua të varrosem pranë Lek Dukagjinit. Dua të jem afër gjyshit tim, i tha me lutje dhe David Blunata mendoi se çdo fëmijë mendon vetëm për familjen e vet, kur i rrezikohet jeta. Mos ki frikë, i tha, Shumë shpejt do të ikim që këtu dhe trëndafili që ke në bark do të çelë në një tokë tjetër. Kur të tre ishin në korridor, ushtari që e kishte ndihmuar Diellin të dilte nga burgu për të takuar këshilltarët, u doli përpara. Fytyra e tij ishte e verdhë dhe David Blunata pa flakët

e zjarrit që i lëviznin në sy. Po djegin Shtunin, tha ai. Enveri e leu me bojë të kuqe dhe po e djeg. Shtuni është i vetmi që di se kush janë fëmijët tanë dhe prandaj Enveri po e djeg të gjallë, që të mos flasë. Tani atje jashtë është mbledhur gjithë qyteti, por të gjithë janë të frikësuar dhe askush nuk ka guxim ta pengojë këtë vrasje. David Blunata ngriu. Trakti i Pushtimit të Dashurisë e kishte bërë viktimën e tij të parë. David Blunata nuk e kishte dashur kurrë Shtunin. Ai e ndiente sa herë që Shtuni e ndiqte pas në bulevardin e zambakëve dhe të gjitha shëtitjet e tij të dyshimta ia tregonte Lek Dukagjinit. Shtuni ishte syri dhe veshi i Lek Dukagjinit dhe nëse nuk do të ishte ai, shumë ngjarje që kishin ndodhur në Shqipëri, do të kishin pasur një fund tjetër. Pasi Zoti vdes, njerëzit duhet t'ia djegin sytë, veshët dhe gojën, që gjërat që ai ka folur, ka parë dhe ka dëgjuar të mos ndikojnë më në të ardhmen e tyre, dhe ndoshta kështu është më mirë, mendoi duke mos ndjerë asnjë keqardhje për Shtunin. Megjithatë Shtunin po e vriste Pushtimi i Dashurisë. Ka raste kur dashuria duhet të vrasë për të çarë rrugën e vet, mendoi, dhe pa ushtarin që po dridhej përpara tij. Shtuni po vritej sepse dinte se të kujt ishin fëmijët që kishin lindur në Shqipëri. Po si ka mundësi, tha me vete, Shtuni nuk ka kujtesë. David Blunata u mbështet pas murit të ftohtë dhe u mendua një copë herë. Tymi bashkë me dritën e zjarrit që vinte nga jashtë i hyri në hundë dhe Vera filloi të kollitej. Duhet të dalim jashtë, tha. Diell shko lajmëro këshilltarët. U thuaj të

vijnë në shesh, sepse sot është nata për të vrarë Enverin. Ndërsa ti, i tha ushtarit, nxirr Mehmetin nga qelia. I thuaj që po e pres. Ka ardhur koha që ai t'i bëjë një të mirë Shqipërinë. Dielli puthi Verën që e mbante gjithë kohën dorën mbi bark sikur donte ta mbronte nga një goditje dhe doli.

Kur Mehmeti erdhi në korridor, David Blunatës iu duk si një shkurre e vjetër që zvarritej duke lëshuar gjethe gjithandej. Ishte dobësuar, flokët i ishin zgjatur, ndërsa sytë i ishin fshehur brenda zgavrave si dy vrima të thara, ku jetonte një hardhucë e përgjumur. Enveri po vret Shtunin, i tha David Blunata, megjithëse e dinte që ky ishte një lajm që nuk do ta kthente shkurren e Mehmetit në një pemë. Mehmeti nuk i ngriti sytë nga toka dhe me një zë të mbytur tha: Ka raste kur edhe djajtë bëjnë atë që duhet. E dija që nuk do të ishte detyra ime të shpëtoja Shqipërinë nga Shtuni, megjithëse duhej ta kisha vrarë kur ishim bashkë në anije. As unë nuk mendoj se kjo është detyra jote, i tha David Blunata. Sonte është nata për të vrarë Enverin dhe nuk ka shumë kohë. Shtuni është kashta me të cilën mund t'i vëmë flakën Shqipërisë së Lek Dukagjinit dhe të dalim nga ky burg. Përndryshe pas Shtunit, Enveri do të na vrasë të gjithëve. Mehmeti nuk fliste dhe David Blunata u detyrua t'i vinte dorën në sup për ta ndihmuar të dilte nga përhumbja, ku mesa duket flinte truri i tij. Mehmeti ngriti kokën dhe tha: Unë iu kam bërë një premtim djemve të mi dhe dua ta mbaj. Mund t'ju ndihmoj të

shpëtoni nga Enveri, nëse ma lini mua Shqipërinë. Në të kundërt, asnjë arsye nuk më detyron të lëviz gishtin për ta lënë Shqipërinë në duart e dikujt tjetër. Për sa kohë që nuk është e imja, Shqipëria nuk më intereson. Kam braktisur familjen time duke e pritur me durim këtë ditë. Kam duruar poshtërimin, dhunën dhe neverinë e Lek Dukagjinit, duke ëndërruar që një ditë t'i sjell këtu gjethet dhe farat e pemës sime dhe pastaj t'i mbjell në përjetësi. Unë e dua Shqipërinë për vete. Nëse do që të ndihmoj të vrasim Enverin, duhet të më premtosh se do të ikësh nga ky vend dhe nuk do të dukesh më këtu derisa të vdesësh. Për sa kohë që ti nuk ikën, Shqipëria nuk më pranon. David Blunata e pa Mehmetin në sy dhe ndjeu një pickim në zemër, siç u ndodh të gjithë njerëzve të cilët i kërkojnë ndihmë një akrepi për të vrarë një gjarpër. David Blunata i hodhi një sy Mehmetit që e shihte me bisht të syrit, duke nxjerrë pluhur nga vrimat ku kishte fshehur sytë. Megjithëse kishte vendosur të ikte nga Shqipëria, ai nuk shkëputej dot lehtë nga ky vend, si çdo njeri që nuk do që plazhi në të cilin ka thekur shpirtin dhe lëkurën të bjerë në dorën e akrepave. Natyrisht, ai nuk mund ta linte Shqipërinë në dorën e Mehmetit, edhe pse nuk do të jetonte më kurrë aty. Por këtë nuk mund t'ia thoshte tani, prandaj qeshi me vete, duke besuar se dashuria ua shton njerëzve aftësinë për të gënjyer në emër të saj. Nga jashtë po dëgjoheshin zërat e njerëzve, të cilët vuanin nga djegia e ngadaltë e Shtunit dhe ai e kuptoi se nuk kishte shumë kohë.

Duhej të bindte akrepin se do t'ia jepte shkretëtirën që kërkonte. Unë do të iki nga Shqipëria dhe nuk do të kthehem më, i tha Mehmetit që filloi të ndryshonte ngjyrën e syve. Nuk dua të vdes në të njëjtin vend me ty dhe me Lek Dukagjinin. Ne të tre, edhe të vdekur mund ta mbajmë peng këtë vend përjetësisht. Njerëzit që kemi pas do të vazhdojnë të grinden për idetë dhe interesat tona. Të jesh i bindur që unë do të iki, sapo Enveri të mos këtë më fuqi të më pengojë. Por tani nuk ka shumë kohë. Nëse Shtuni digjet pa treguar gjërat që di, atëherë edhe qëllimi yt do të bëhet i pamundur. Duhet të shpejtojmë...! - tha ai duke dëgjuar zhurmat që vinin nga sheshi. Ushtari që ishte zbehur edhe më shumë, pa e kuptuar dot dialogun e dy burrave, po dridhej kur shkurrja e Mehmetit u rrit dhe lëvizi në drejtimin e tij, sikur donte ta gëlltiste. Fjalët e David Blunatës i kishin bërë asaj shkurreje të pluhurosur efektin e erës. I kishin hequr pluhurin e dyshimeve, mbi të cilin kishte ndërtuar gjithë jetën e vet. Më jep armën, i tha ai ushtarit që pa me habi nga David Blunata. David Blunata miratoi me kokë dhe Mehmeti që e mori pushkën duke e përkëdhelur si të donte ta joshte, tha: Dil në shesh dhe kërkoji Shtunit të tregojë emrat e fëmijëve. Njerëzit duhet t'i dëgjojnë të gjitha nga goja e tij. Kur ata të hutohen nga të vërtetat e Shtunit, askush nuk do ta ketë mendjen të mbrojë Enverin. Për fatin e Enverit do të mendoj unë. Mos harro t'i thuash Shtunit se do ta mbrosh vajzën që i ka lindur. Frika për jetën e saj është arsyeja pse ai nuk po

flet. Por nëse bindet se vajza nuk kërcënohet nga Enveri, do të flasë. David Blunata e pa dhe një herë Mehmetin në sy, si për t'u bindur se ai nuk po e gënjente dhe duke marrë ushtarin me vete doli jashtë. Para se të dilte, dëgjoi Mehmetin që tha: Nëse më ndodh gjë mua, dua të më djegësh. Lëkura ime është një torturë për çdo varr.

Hëna ishte skuqur dhe në pasqyrën e saj flakët që digjnin Shtunin dukeshin si gishta të kuq përreth një limoni. Sheshi ishte i mbushur, por me përjashtim të Enverit, askush nuk afrohej te Shtuni. Burrat e mbanin kokën ulur, ndërsa gratë rënkonin sa herë që zjarri hipte edhe një shkallë nëpër trupin e përcëlluar që nxirrte avull dhe pikonte djersë të kuqe. Në këtë rrëmujë askush nuk e pa derën e burgut që u hap, aq më pak Enveri, i cili dukej sikur luste flakët të ecnin më shpejt dhe herë pas here afrohej për të shijuar vuajtjen e Shtunit. David Blunata u afrua dhe duke i thirrur Shtunit për t'i tërhequr vëmendjen tha: Shtun t'i nuk duhet të vdesësh. Tregoju këtyre burrave fëmijët e tyre. Ti ke një vajzë dhe tani po vdes i lumtur që e njeh. Por mos harro se të gjithë presin të njohin fëmijët që kanë lindur nga gjaku i tyre. Mos ik pa e qetësuar shpirtin tënd. Ana do të jetojë, të premtoj se ajo do të jetë krenare për babanë e saj. Unë të jap fjalën se do ta marrë me vete dhe do t'i them se ti ishe babai më i mirë që ajo mund të kishte pasur. Jepi vajzës një kujtim për të cilin ajo do të të jetë gjithmonë mirënjohëse. Shtuni hapi sytë që i lotonin nga tymi dhe nga dhimbjet dhe për disa çaste koka iu var. Trupi i

lëvizte nga era dhe David Blunata mendoi se ndoshta ai nuk e kishte dëgjuar. Ka vdekur, mendoi. Sheshi ngriu nga shfaqja e David Blunatës, ndërsa Enveri, të cilit i ishte dashur pak kohë sa të kuptonte se nga vinin ato fjalë filloi të qeshte me të madhe. Shikoni sesi të vdekurit kërkojnë ndihmë nga njëri -tjetri, thirri ai. I pari sapo dha shpirt, i dyti do të ketë të njëjtin fat bashkë me traktet që ka shpërndarë sot në qytet. Ky njeri duhet të arrestohet tani, - tha dhe iu bëri shenjë ushtarëve që rrinin si të mpirë në shesh. Por David Blunata nuk lëvizi, përkundrazi iu afrua edhe më shumë Shtunit dhe i tha: Të kujtohet bulevardi i zambakëve Shtun. Fëmijët e Shqipërisë do ta mbjellin varrin tënd me zambakë të bardhë dhe ti do të vazhdosh të jetosh atje duke parë vajzën tënde se si rritet dhe zbukurohet. Fol, Shtun dhe mos e merr të vërtetën tënde me vete. Shtuni varej në ajër dhe, duke tundur kokën sikur po mendohej, i detyroi të gjithë të afroheshin poshtë hunjve për të dëgjuar ato që do të thoshte. Zogjtë që rrinin mbi godinat e sheshit i puthitën krahët pas trupit, ndërsa insektet e shumta të Shqipërisë ngritën kokat e vogla dhe i drejtuan nga zjarri. Enveri u hutua nga qetësia që u papritmas vendos në shesh, kur Shtuni ngriti kokën dhe tha: Ana është vajza ime. Ana është vajza ime. Ai vazhdoi duke folur ngadalë dhe duke thënë emrat e fëmijëve dhe të baballarëve të tyre. Fliste ngadalë dhe me pushime të gjata dhe ndoshta sytë e tij të lëngëzuar nga tymi dhe nga djegiet në atë kohë shëtisnin nëpër dhomat ku Lek Dukagjini kishte

bashkuar djemtë dhe vajzat përpara se të vdiste. Kujtesa e njerëzve është gjithmonë më e shpejtë, kur ata bëhen gati të vdesin. Ngjarjet, datat, emrat e njerëzve, ngjyrat e stinës, pozicioni i yjeve dhe i hënës, fjalët, shikimet dhe gjestet lëvizin me shpejtësi në mendjen e tyre sikur dikush i ka vizatuar aty, ashtu siç kanë ndodhur, për t'i nxjerrë një ditë në dritën e diellit. Një njeri që është duke dhënë shpirt nuk ka fuqi të ndryshojë asgjë nga ato që di dhe që ka parë dhe prandaj David Blunata mendoi se duhet t'i besonte Shtunit. Ja një njeri që vendosi të vdesë me nder, tha me vete duke ndjerë zërin e vet që ishte ngjirur sërish, për herë të parë pas shumë ditësh. Ndërkohë, Shtuni merrte frymë thellë dhe përpiqej të bashkonte emrat e fëmijëve me emrat e burrave që kur dëgjonin emrat e tyre dridheshin, ulnin kokën dhe kërkonin nëpër shesh sytë e grave, të cilat i kishin bërë nëna, pa e ditur. Nuk ka asgjë më të rëndë për një burrë që merr vesh papritur se është babai i një fëmijë dhe akoma më i rëndë bëhet ky lajm kur duhet ta ndash me shumë njerëz të tjerë. Nuk do të doja kurrë të isha në vendin e askujt prej tyre, tha me vete David Blunata, duke parë djemtë që përloteshin dhe iu afroheshin gjithë turp grave që kishin mbarsur. Ato do t'i pranojnë si baballarë të fëmijëve të tyre, por nuk dihet nëse do t'i duan. Duke i parë nënat që hapnin gojën dhe mbështilleshin pas trupit të tyre sikur donin të mbroheshin, David Blunata mendoi se pas kësaj dite, gratë do të detyroheshin të donin burra që ndoshta nuk do t'i donin në kushte të

tjera. Lek Dukagjini i detyroi të bëhen nëna me dhunë dhe tani po i detyron të dashurojnë nga dhimbja, mendoi, dhe pa hënën që atë çast po hollohej sikur sapo kishte dalë nga deti. Nën dritën e saj të mekur gjithë Shqipëria qante. Njerëzit filluan të qanin, pa përjashtim, ata që ishin prindër, por edhe ata që nuk ishin, duke ia bërë edhe më të vështirë tregimin Shtunit që përpëlitej dhe mundohej të shpëtonte të vërtetën nga zjarri. Herë pas here ai kujtohej për Anën dhe duke kthyer sytë nga David Blunata thoshte: Ana është vajza ime. Ana është vajza ime. David Blunata e luste të vazhdonte të tregonte deri në fund emrat e baballarëve, ndërsa Enveri filloi të bërtiste nëpër shesh duke u përpjekur që zëri i Shtunit të mos dëgjohej. Në atë panik ai kapi njërin nga ushtarët që i rrinin afër, i mori pushkën dhe ia drejtoi Shtunit. Një krisëm ushtoi në shesh, por Shtuni nuk lëvizi, ndërsa Enveri u shemb në tokë, duke ngritur duart në ajër sikur po fluturonte. Mehmeti e kishte qëlluar nga godina e burgut dhe David Blunata pa uniformën e Enverit që ishte hapur në gjoks dhe iu afrua. Nga goja i dilte gjak, ndërsa sytë e kaltër ishin errësuar megjithëse shkëlqenin ende. Prapë është i bukur, mendoi. Enveri kaloi dorën te goja, pa gjakun që i rridhte, mori frymë thellë dhe tha: E di që pas pak do të vdes. Por Shqipëria nuk do të bëhet më e mirë nga vdekja ime. Shqiptarët do të mbeten njëlloj, të egër, të uritur dhe pa shpresë. Kudo që t'i çosh ata, do të jenë njëlloj sepse shqiptarët kanë një zakon që ti nuk e ndryshon dot: ata gjithmonë

e vrasin Zotin e tyre. David Blunata pa gjakun e Enverit që rridhte si një përrua mbi pllakat e bardha dhe duke u përkulur mbi të i tha: Njerëzit nuk jetojnë dot në një vend me Zotin dhe prandaj duhet ta vrasin herë pas here. Enveri mbylli sytë dhe nga buzët e tij u ngrit një re e vogël që David Blunatës iu duk si një shpirt që ikte me vrap nga një trup që nuk e kishte dashur kurrë. Disa ushtarë erdhën dhe e ngritën Enverin në krahë, ndërsa burrat dhe gratë u mblodhën rreth Shtunit që fliste ende me vete duke përsëritur emra fëmijësh. E zgjidhën nga litarët dhe duke ia shuar flakët me duar e shtrinë në shesh që të ftohej. Shtuni dridhej dhe ngjyra e lëkurës së tij. Pas pak u murrëtye derisa u nxi. Aleksandri që po përpiqej t'ia freskonte plagët me ujë, ngriti kokën nga David Blunata dhe tha: Vdiq. E bëri detyrën e tij, u përgjigj David Blunata. Nga perëndimi vinte një erë e lehtë që lëvizte nëpër flokët e Enverit dhe David Blunata pa diellin që kishte lëshuar rrezet e para mbi Shqipëri. Ushtarët që kishin marrë Enverin në krahë dukeshin të hutuar dhe nuk lëviznin, sepse gjithmonë njerëzit janë të pavendosur se çfarë duhet të bëjnë me të vdekurit. Pas vdekjes se Enverit, David Blunata kishte marrë sërish në dorë drejtimin e Shqipërisë dhe ata po prisnin një urdhër prej tij. Ku duhet ta varrosim Enverin? pyeti njëri prej tyre. Futeni në fortesën e madhe, tha David Blunata, duke e parë Enverin për herë të fundit. Ai e ndërtoi atë vend për të vdekur. Kur turistët të vijnë në Shqipëri, do t'u thuhet se këtu prehet Enveri, njeriu

që urrente dashurinë. Ushtarët u larguan dhe gjaku i ngrohtë i Enverit rrodhi mbi shesh si një shteg drejt së shkuarës.

Mëngjesi e gjeti Shqipërinë me familje. Burrat, gratë dhe fëmijët e tyre ishin mbyllur nëpër shtëpi dhe kishin hapur dritaret për t'u freskuar nga ankthi. Ishte nata e parë që jetonin bashkë dhe duke parë dritat e ndezura të shtëpive, David Blunata mendoi se Pushtimi i Dashurisë e kishte mbajtur premtimin e vet. Pushtimi i Dashurisë ua kishte kthyer fëmijët prindërve dhe David Blunata u end një copë herë nëpër rrugët e Shqipërisë, duke dëgjuar pëshpërimat e ngrohta që vinin nga shtëpitë e qytetit. Përkëdheljet dhe llastimet janë si pushi i luleve në pranverë. Ato përhapen gjithandej dhe pasi qëndrojnë gjatë në ajër, bien ngadalë në tokë për t'u kthyer në farë për lule të tjera, të cilat do të çelin pranverën e ardhshme. Tani baballarët po shtrëngojnë bebet e tyre në gji dhe duke u mbajtur erë poshtë sqetullave, me siguri që po përloten. Ndoshta kjo i ndihmon ata burra të duan gratë që zgjodhi për ta Lek Dukagjini, sepse dashuria gjen gjithmonë arsye të ndryshme për të lindur. E vetmja grua që atë natë qante ishte Hëna, nëna e Anës. Gratë, jo gjithmonë i duan burrat me të cilët bëjnë fëmijë, por Hëna ishte ndjerë e dobët dhe e vetmuar duke parë se të gjithë fëmijët e tjerë të Shqipërisë atë natë kishin fjetur me baballarët e tyre. Ajo kishte marrë një pëlhurë të kaltër dhe e kishte mbuluar Shtunin me të, pasi ia kishte larë dhe ia kishte pastruar fytyrën e rreshkur nga

zjarri. Ana që nuk i ndahej e kishte parë për një kohe të gjatë të atin, por ajo ishte e vogël dhe David Blunata u ndje mirë duke menduar se ajo nuk do ta kujtonte kurrë fytyrën e djegur të Shtunit. Jo çdo kujtim u bën mirë fëmijëve dhe sidomos vdekja e prindërve i rrit para kohe. Në drekë, kur dielli kishte qëndruar mbi qytet ai bashkë me Hënën, Diellin dhe Verën kishin përcjellë Shtunin në varreza. Nuk do të donte asgjë më shumë se sa të varrosej pranë Lek Dukagjinit, tha David Blunata. Aleksandri që gjatë gjithë kohës kishte qetësuar njerëzit, duke i bindur se vdekja e Enverit ishte e domosdoshme, nuk kishte pranuar të vinte në varrim. Ademi vdiq për shkak të Shtunit, tha ai, dhe unë nuk mund ta tradhtoj. E megjithatë Aleksandri ia kishte bërë nderin Shtunit, sepse si të gjithë kuzhinierët e botës ai kishte qetësinë, që në atë rrëmujë të kujtohej për detajet e domosdoshme të një varrimi. Kishte gjetur në pyll një zambak të egër, dhe ia kishte hedhur Shtunit mbi trup. Petalet e sapoçelura kishin shpërndarë erën e tyre duke u futur në flegra, në gojë dhe në sqetullat e Shtunit dhe fytyra e tij e djegur ishte zbardhur pak, siç u ndodh të gjithë atyre që mbajnë lule nën jastëk. Kur e mbuluan, Hëna i vuri një gur te koka e varrit dhe mbi të lidhi pëlhurën e kaltër që u ngrit si një flamur në ajër. Po tani çfarë do të bëjmë? e pyeti Dielli David Blunatën. David Blunata mori frymë thellë dhe tha: Tani duhet të ikim. Shqipëria do të jetë më e mirë pa shqiptarët dhe shqiptarët do të bëhen më të mirë pa Shqipërinë. Dielli vuri dorën mbi

barkun e Verës dhe duke e puthur lehtë te qafa i tha: Kur të kapërcejmë detin, kërmilli që ke në bark do të dalë nga guaska. Unë kam një trëndafil në bark, tha Vera dhe u përkul mbi varrin e Lek Dukagjinit duke futur duart në dhe. Dheu i asaj dite ishte i ngrohtë dhe shirat që kishin rënë gjithë dimrin i kishin dhënë aromën e detit. Vera i nxori duart nga dheu, u mori erë dhe duke parë David Blunatën në sy e pyeti: Çfarë duhet të shkruaj mbi varrin e gjyshit tim? David Blunata u mendua duke ulur kokën. Gjatë ditëve që kishte qëndruar në burg kishte menduar shumë për Lek Dukagjinin. Megjithëse jeta e tij kishte ndryshuar për shkak të madhështisë, trilleve dhe delirit të atij njeriu, sërish ai nuk kishte asnjë ndjenjë hakmarrjeje. Mizoria e Lek Dukagjinit ishte artistike. Ai kishte themeluar një vend që nuk kishte ekzistuar më parë në hartën e botës dhe sido që të ndryshonte historia, sado që njerëzit ta urrenin apo ta mohonin, diçka do të mbetej: Lek Dukagjini kishte krijuar Shqipërinë duke iu dhënë shqiptarëve një shtet që nuk e kishin pasur. Edhe një shtet mizor është prapë një shtet, mendoi David Blunata dhe duke qeshur i tha Verës: Mund të shkruash që në këtë vend prehet Lek Dukagjini, njeriu që jetoi si Zot dhe që vdiq si gjyshi i Verës. Dielli u vrenjt, siç do të bënte çdo burrë që dëgjon biografinë e gruas se vet, ndërsa Vera ngriti vetullat në shenjë habie dhe faqet iu mbushën me quka. Lek Dukagjini meriton të mbahet mend për shumë gjëra të tjera, përpara se të jetë gjyshi i një vajze të panjohur që

nuk do të kthehet më kurrë në këtë vend, tha ajo. E ke gabim, tha David Blunata. Sikur ai të ishte gjallë dhe të mund të ndryshonte jetën e vet do të zgjidhte të ishte gjyshi yt, përpara se të ishte Zot. Të jesh e bindur, i tha duke i përkëdhelur flokët. Lek Dukagjini e kuptoi se nëse njeriu ka një epërsi mbi Zotin, kjo është aftësia e tij për t'u bërë prind dhe për të krijuar njerëz. Zoti nuk e ka këtë aftësi dhe Lek Dukagjini prandaj e urrente. Vera tundi kokën dhe megjithëse zakonisht ajo nuk bindej nga fjalët e burrave, u ul në gjunjë, mori një gur dhe shkroi mbi varrin e Lek Dukagjinit: Këtu prehet Lek Dukagjini, Zoti i vetëm që pranoi të ishte gjysh. Ajo iu fryu shkronjave që kishte gdhendur mbi gur dhe pasi i puthi u ngrit dhe fshiu sytë. David Blunata qeshi dhe i tha Diellit: Nesër në mëngjes anija jonë niset drejt perëndimit. Dielli eci përpara drejt qytetit dhe Vera e ndoqi pas duke hapur këmbët anash, siç bëjnë të gjitha gratë që mbajnë gonxhe në bark.

David Blunata nuk kishte asgjë për të marrë me vete. Shqipëria ishte e varfër dhe t'i merrje asaj mobiliet e pakta, rroba, bukë apo ndonjë kafshë të rrallë, ndonjë zog apo lule nuk do të ishte e drejtë. Ai u end gjatë gjithë ditës duke parë sesi burrat dhe gratë e ishullit mundoheshin të gjenin diçka për të marre me vete, por edhe ata njëlloj si ai silleshin përreth, por nuk arrinin t'i mblidhnin dot plaçkat e tyre, sepse plaçka nuk kishin. Sa e dhimbshme është të ikësh nga vendi yt pa marrë dot asgjë me vete, mendoi, dhe u ul në hijen e një peme

duke iu fshehur diellit që atë ditë po ngrohte Shqipërinë pa kursim. Nga gjithë banorët e qytetit, askush nuk kishte kërkuar të qëndronte dhe kjo nuk e kishte habitur David Blunatën. Natyrisht që të gjithë donin të largoheshin nga Shqipëria dhe nëse kishte nga ata që nuk e kishin menduar ndonjëherë ikjen, Pushtimi i Dashurisë i kishte shtyrë, siç shtyn era varkat drejt një bregu të panjohur. Arratia është ngjitëse. Njerëzit, jo gjithmonë kanë arsye për të ikur nga një vend. Në shumë raste arsyet e të tjerëve bëhen arsyet e tyre. Ndoshta ky ishte edhe rasti i Shqipërisë. Atje kishte diell, kishte det, kishte tokë, kishte shtëpi, por frika nga e shkuara ishte më fortë se të gjitha pasuritë e atij vendi të mara së bashku. Nëse shqiptarët donin të iknin, kjo nuk vinte se kishin frikë nga natyra, nga thatësira, nga stuhitë detare apo nga kafshët. Shqipëria ishte e mbrojtur dhe tekat e stinëve nuk e kërcënonin pothuajse asnjëherë. Shqiptarët kishin frikë vetëm nga njëri-tjetri. Në atë vend mund të lindte çdo ditë një Enver apo një Lek Dukagjin tjetër dhe atëherë jeta, prona, dashuria, fëmijët që sapo kishin lindur dhe familjet që po krijoheshin me vështirësi, nuk do të kishin më asnjë vlerë. Nëse dikush do të donte të sillej si Enveri apo si Lek Dukagjini, mund t'ua merrte të gjitha për një ditë, siç edhe kishte ndodhur. Ata donin të iknin në një vend në të cilin koha, toka dhe uji nuk u jepnin njerëzve asnjë mundësi për t'u bërë si Enveri apo si Lek Dukagjini dhe prandaj shqiptarët atë ditë iu ngjanin atyre njerëzve që janë gati ta zëvendësojnë

parajsën me çdo vend tjetër, qofte ai i varfër, i shëmtuar dhe i huaj. Paniku dhe frika që kishin nga njëri-tjetri po kthehej në ngut. Qyteti i ngjante një porti të madh, ku burrat lëviznin duke mbledhur ushqime, ndërsa gratë pastronin shtëpitë, ku kishin jetuar për shumë vjet. Shqipëria duhet të jetë e pastër, kishte thënë Hëna, dhe gratë ishin lëshuar nëpër rrugë, në kopshte e rrugica, kishin larë muret dhe dyert e shtëpive dhe kishin ngritur nga toka gjethet, glasat e zogjve dhe gurët e shumtë që ndërtimet e Enverit kishin shpërndarë gjithandej. Ky vend nuk ka qenë dhe ndoshta nuk do të jetë kurrë më kaq i pastër, mendoi David Blunata, sepse Zoti dhe engjëjt mungojnë për ta bërë pis. Ai shikonte vajzat që ishin bërë gra, se si mallëngjeheshin duke kruar muret dhe nganjëherë i përkëdhelnin me gishta puplat e padukshme të zogjve që Aleksandri kishte vizatuar dikur mbi muret e Shqipërisë. Me urdhër të David Blunatës disa nga ushtarët kishin bërë gati anijen, e cila do të nisej në mëngjes. Velat ishin ngritur mbi det dhe anija me të cilën fëmijët kishin ardhur në Shqipëri përkundej duke pritur të mbushej me njerëz. Anija që kishte sjellë shqiptarët në Shqipëri tani ishte gati ta zbrazte atë. Herë pas here David Blunata pyeste veten nëse ishte e drejtë që ai vend të zbrazej, nëse kishte pasur të drejtë kur i kishte bindur shqiptarët se duhej të largoheshin nga vendi i tyre. Por gjithnjë e largonte këtë dilemë nga mendja i bindur se Shqipëria ishte më e mirë pa shqiptarët dhe se shqiptarët do të bëheshin një popull

më i mirë pa Shqipërinë. Sikur dikush të kishte vendosur ta kundërshtonte, me siguri do t'i kishte thënë: Po pse duhet të largohen shqiptarët nga Shqipëria tani që Lek Dukagjini nuk i detyron më të mos kenë prona, familje, fëmijë dhe dashuri. Pse duhet ta braktisin vendin e tyre tani që Enveri ka vdekur dhe dhuna e tij nuk i ndan më fëmijët nga prindërit. Tani ata janë të lirë të jetojnë dhe të punojnë për vete, mund t'i thoshte pa frikë kushdo që donte ta pengonte braktisjen e Shqipërisë nga shqiptarët. Natyrisht, në Shqipëri askush nuk e tha këtë fjali, përveç vetë David Blunatës, i cili kishte edhe përgjigjen për pyetjen që nuk i ishte bërë nga askush gjatë asaj dite. Unë nuk kam detyruar askënd të largohet dhe për sa kohe që kjo ikje nuk është e detyruar ajo nuk dëmton askënd. Liria ka më shumë rëndësi se Shqipëria, mendonte David Blunata dhe duke përkundur shpirtin e vet në erë, ndiente diellin që kërkonte një shteg për t'iu ulur mbi krye. Megjithatë, duke mos dashur të ndikonte mbi vendimin e askujt, David Blunata i kishte pyetur njerëzit se çfarë donin të bënin. Unë kam vendosur të iki, kishte thënë ai. Dua të jetoj në një vend që nuk më pengon të shkruaj dhe të mendoj çfarë të dua për Zotin dhe për njerëzit. Dua të jetoj në një vend tjetër. Do të nisem nesër në mëngjes. Bashkë me mua do të vijnë në perëndim Dielli dhe Vera dhe po ashtu Hëna me vajzën e Shtunit, të cilën do ta rris, siç kam premtuar. Pas fjalëve të tij të pakta ishte bërë heshtje dhe pas pak të gjithë kishin thënë në mënyrat e tyre se donin ta

ndiqnin, në toka të tjera, me përjashtim të Aleksandrit dhe këshilltarëve të Lek Dukagjinit që kishin kundërshtuar të iknin nga Shqipëria. Çdo të bëni në këtë vend? i kishte pyetur David Blunata butësisht. Këshilltaret dukeshin më të vetmuar dhe më të plakur, ndaj nuk kishin fuqi ta kundërshtonin, megjithëse ai e dinte se ata e fajësonin për ndryshimin që po pësonte Shqipëria. Ti po e zbraz Shqipërinë nga shqiptarët, kishte thënë njëri prej tyre. Historia do të shkruajë keq për ty. Asnjë profet nuk e mëson popullin e tij të largohet nga tokat e veta. Por David Blunata nuk i ishte përgjigjur dhe për të ndryshuar bisedën kishte thënë: Ky do të jetë vendi i parë në botë pa gra. Si do të jetoni këtu? Ne jemi si murgjit, ishte përgjigjur njëri nga këshilltarët. Nuk kemi nevojë për asgjë, me përjashtim të Zotit tonë. Po ju duhet të punoni për të jetuar, iu tha David Blunata. Kujtimi i Lek Dukagjinit nuk kthehet dot në bukë dhe në dritë. Por këshilltarët, mesa duket, kishin menduar për këtë ditë dhe kushdo që beson se murgjit kanë vetëm interesa shpirtërore e kanë gabim. Gjatë ditëve kur ishin ngujuar nga frika e Enverit, ata i kishin ndarë mes tyre tokat e Shqipërisë. Kur turistet të vinin në ishull për të tharë kockat e tyre, ata do t'i prisnin, do t'i strehonin në shtëpitë e vogla të qytetit, do të gatuanin për ta, do të pastronin plazhin dhe do të mblidhnin frutat e Shqipërisë për t'i freskuar nga vapa dhe kripa e detit. Ja një mundësi për ta kthyer parajsën në pasuri, mendoi ai dhe u kthye nga Aleksandri. Po ti çfarë do të bësh në

këtë vend? e pyeti. Aleksandri që ato ditë i ishte kthyer pasionit të tij për të vizatuar muret, duke i mbushur fortesat e Enverit me germat e Pushtimit të Dashurisë, hapi sytë që i shkëlqenin dhe u përgjigj: Unë do të pres Zed Komnenin. Ai ka kohë që kërkon të vijë në Shqipëri, siç i ka premtuar Ademit. Atëherë ky vend do të ndryshojë. Të dy bashkë ne do ta bëjmë Shqipërinë një vend të lirë, ashtu siç nuk ka qenë kurrë. David Blunata i hodhi dorën në sup. Nëse kishte diçka që e kishte mësuar nga jeta me Lek Dukagjinin, ishte magjia që çlironte kur duhej t'u thoshte gjëra të rëndësishme njerëzve të parëndësishëm. Atë ditë David Blunata ishte magjik dhe Aleksandri u drodh nga pesha e dorës që kishte në trup. Unë nuk dua të të bind të vish me mua, i tha. Por kjo tokë ka provuar se i ndryshon njerëzit. Je i bindur se Zed Komneni kur të vijë nuk do të sillet si Enveri dhe si Lek Dukagjini, se nuk do të kërkojë ta marrë këtë ishull për ta përdorur për vete? E ke menduar ndonjëherë se pse ky ishull i shkëlqyer në mes të detit nuk ishte pushtuar kurrë nga njerëzit para se Lek Dukagjini të shkelte këtu? Unë besoj se e di se pse. Ky vend ka fuqinë t'i ndryshoje njerëzit. Nuk është e rastësishme që vetëm shqiptarët pranuan të jetojnë në këtë vend, sepse shqiptarët ndryshe nga popujt e tjerë kanë një zakon: ata zgjedhin ato toka që të tjerët nuk i duan dhe pastaj i shkatërrojnë. Kam frikë se Zed Komneni do të sillet njëlloj si gjithë të tjerët dhe atëherë sakrifica jote do të shkojë dëm. Aleksandri lëvizi pak si

për t'ia larguar dorën dhe i tha: Zed Komneni nuk është si gjithë shqiptarët e tjerë. Ademi e adhuronte këtë njeri dhe unë dua ta çoj deri në fund amanetin e tij. Do të rri këtu dhe do ta pres, tha ai. I kam treguar Diellit tavernën ku ai punon dhe do ta pres derisa të vijë. Jam i bindur që do të vijë shumë shpejt, sepse ka vite që pret që Shqipëria të çlirohet dhe jam i bindur se ka ndihmuar më shumë se kushdo që kjo ditë të afrojë. Nëse Ademi nuk do ta kishte njohur botën, ne do të ishim ende duke derdhur lot për vdekjen e Lek Dukagjinit. David Blunata uli kokën dhe e puthi Aleksandrin në faqe. Ka ende shqiptarë që besojnë te shqiptarët, tha me vete dhe ndjeu që u përlot për herë të parë pas shumë vitesh. Kur anija u shkëput nga brigjet e Shqipërisë ndodhi ajo që ndodh gjithmonë gjatë një largimi të shpejtë dhe të rrëmujshëm. Ndonëse shqiptarët kishin marrë nga Shqipëria shumë pak gjëra, dikush u kujtua se kishte diçka që mungonte dhe që ndoshta do të duhej ta kishin marrë me vete. Ku është Mehmeti? pyeti dikush duke parë David Blunatën që rrinte si një pemë mbi det. Në të vërtetë Mehmetin nuk e kishte parë asnjëri që natën kur ai kishte vrarë Enverin. David Blunata pa në sy ushtarin që kishte hapur derën e burgut dhe që më pas i kishte dhënë armën Mehmetit dhe uli kokën. Si çdo profet, edhe ai kishte vrarë në emër të popullit të vet, sepse profetët megjithëse e lënë shumicën e gjërave të mëdha në dorën e Zotit, disa gjëra të vogla i bëjnë vetë. Shqipëria nuk duhej të binte kurrë në dorën e Mehmetit dhe David

Blunata nuk kishte asnjë vrasje ndërgjegjeje për vendimin që kishte marrë. Para se të dilte nga burgu për t'i folur Shtunit, ai kishte përqafuar ushtarin duke i thënë në vesh: Mehmeti duhet të vdesë për të shpëtuar Shqipërinë. Dhe kur të gjithë shqiptarët mbi anije, po prisnin një përgjigje, David Blunata tregoi një tym të zi që atë çast po ngrihej si një kafshë e egër mbi shkëmbinjtë e ishullit. Mehmeti kërkoi të digjet për të shpëtuar nga lëkura e vet dhe unë ia plotësova dëshirën, tha ai dhe tundi dorën në ajër sikur donte të pastronte qiellin nga tymi i Mehmetit. Shqiptarët ulën kokat dhe, si një popull i mësuar të mendojë se vdekjet janë gjithmonë të dobishme, i drejtuan sytë nga bregu mbi të cilin nuk kishte asnjeri. Këshilltarët nuk kishin dashur të dilnin për t'i përcjellë, ndërsa Aleksandri ishte fshehur në tunel dhe që atje shihte anijen duke qarë. Kur ajo u zvogëlua dhe u fsheh pas dallgëve të vogla, ai u kthye në qytet. Sheshi ishte bosh dhe mbi fortesën e Enverit ishte ulur një breshkë, e cila po thekej në diell.

Shumë ditë me vonë, i shtrirë në plazh, Aleksandri pa një njollë mbi det. U ngrit dhe duke kujtuar anijen e Shtunit që kishte sjellë fëmijët, u ngazëllye siç kishte bërë edhe atëherë. Por tani ishte vetëm dhe nuk kishte me kë ta ndante gëzimin e vet. Ai vendosi të ecte në det, derisa pa një anije të vogël dhe të lehtë, që duke lodruar mbi valë po vinte me shpejtësi drejt bregut. Anija u afrua, ndaloi, dhe Aleksandri dëgjoi disa të qeshura grash, të cilat ishin të veshura me rroba të shndritshme.

Në mes të tyre nxinte pelerina e një burri të gjatë me mjekër që fliste pa pushim me zë të fortë dhe tregonte Shqipërinë me dorë. Ishte Zed Komneni. Aleksandri ngriti kokën në qiell dhe falënderoi Ademin. Unë po shoh ëndrrën tënde, i tha duke bërtitur. Futi duart në ujë, lagu fytyrën dhe rregulloi flokët e pakrehur, njëlloj si ata njerëzit që duan të duken të bukur përpara një takimi. Rrobat i kishte të zhubrosura, por me siguri që Zed Komneni nuk do t'ia vinte re. Ai e dinte se njerëzit në Shqipëri kishin jetuar shumë keq, kishin qenë të varfër dhe kjo ishte arsyeja pse po vinte: për t'i shpëtuar nga mjerimi dhe nga vetmia. Zed Komneni po vinte për të ndryshuar popullin e vet. Së bashku do ta ndërtojmë këtë parajsë, do t'i thoshte Aleksandri kur ta takonte. Kur anija iu afrua bregut, Zed Komneni u hodh në ujë, ngriti një nga një vajzat që kishte me vete dhe pasi i lëshoi të gjitha në tokë, siç lëshon një dallgë guaskat e llastuara, shkeli me këmbët e lagura plazhin e bardhë të Shqipërisë, hoqi pelerinën e vet të zezë dhe e hodhi në rërë. Aleksandri i doli përpara dhe i tha: Mirë se vjen në Shqipëri, Zed Komneni. Unë jam Aleksandri, shoku i Ademit. Zed Komneni e pa nga koka te këmbët dhe i tha: Ti duhet të jesh kuzhinieri i Shqipërisë. Ne jemi të lodhur dhe do të hamë këtu në plazh. Shko na bëj diçka për të ngrënë. Pa pritur që Aleksandri t'i thoshte diçka më shumë. Ta pyeste si i dukej Shqipëria, çfarë kishte ndërmend të bënte, a e kishte marrë malli dhe në fund të fundit si kishte arritur Dielli, Vera, David Blunata dhe

të tjerët në bregun përballë, Zed Komneni u kthye nga vajzat që kishte sjellë me vete dhe të gjithë filluan të qeshnin, ndoshta nga pamja e zhubrosur e Aleksandrit apo nga ndonjë tregim të cilin e kishin nisur gjatë rrugës. Po tallen me Shqipërinë, mendoi Aleksandri dhe tërhoqi këmbët në rërë për t'u nisur drejt qytetit. Para se të futej në tunel ktheu kokën dhe pa Zed Komnenin që ishte zhveshur dhe po hynte në det. Pas tij edhe vajzat kishin hequr rrobat e tyre gjithë ngjyra dhe po e ndiqnin pas, siç ndjekin pulat një gjel në një plazh të vetmuar. Aleksandri uli kokën. Zed Komneni ndoshta nuk ishte njeriu që ai kishte pritur. Ai nuk kishte treguar asnjë shenjë malli apo mirësjelljeje, përkundrazi ishte i vrazhdë dhe zëri i tij kishte qenë urdhërues si ai i një pronari që iu ndan detyrat shërbëtorëve të vet. Ka ardhur për t'u bërë pronar i Shqipërisë, mendoi Aleksandri. Ai do të ndajë plazhet dhe do ta mbushë këtë vend me vajza dhe me djem të pasur që do të zbukurojnë trupat e tyre në diellin e Shqipërisë. Ne të tjerët do të punojmë dhe do të gatuajmë për ta. Ç'është ky vend, mendoi me vete i dëshpëruar. Në Shqipëri ai që vjen, është gjithmonë më i keq, se ai që ikën. Mirëpo dielli atë ditë ishte shumë i fortë dhe Aleksandri u fut në tunel dhe nuk e pa më dritën.

BEN BLUSHI
SHQIPËRIA

Ben Blushi, si shkrimtar me romanin e tij të parë dhe surpizë "Të jetosh në ishull" tronditi skenën letrare shqiptare.
Dhjetëra mijëra kopje të shituara, një debat i paparë në media dhe qarqet letrare e bëri Ben Blushin shkrimtarin me numrin më të madh të kopjeve të shituara për libër gjatë 20 vjetëve të fundit. Por jo vetëm kaq. Befasia në stil, në ndërtimin e rrëfimit, në strukturën e gjithë veprës në romanet e tij ishte ndoshta kontributi për një kthim të shijes së letërsisë në këto kohë, kur ritmi dhe stresi kohës sonë e largojnë e lexuesin nga libri aq më tepër nga letërsia. Këto janë ndoshta dy faktorët e asaj që mund të quhet sot me bindje: Ben Blushi është tashmë një ngjarje letrare. "Të jetosh në ishull", "Otello, Arapi i Vlorës" dhe romani i ri "Shqipëria" janë një triptik i kompletuar i një talenti të ri të letërsisë shqipe dhe gjithaq një fenomen kulturor që meriton të kapërcejë kufinjtë e hapsirës shqiptare në dekadën që vjen, duke prodhuar një shkrimtar tjetër ndërkombëtar nga gjuha shqipe.

MAPO EDITIONS

ISBN 978-99956-39-58-7-0

9 789995 639580

1000 Lekë (7 Euro)